

Учебник для I и II курсов

ИЗДАНИЕ ВТОРОЕ,
ИСПРАВЛЕННОЕ
И ДОПОЛНЕННОЕ

Допущено
Министерством высшего и среднего
специального образования СССР
в качестве учебника для студентов
филологических специальностей
высших учебных заведений

Москва
«Высшая школа» 1988

ББК 81.2 Чешск.-923
Ч-56

**А.Г.ШИРОКОВА, П.АДАМЕЦ, Й.ВЛЧЕК,
Е.Р.РОГОВСКАЯ**

Рецензент: кафедра славянской филологии Львовского государственного университета им. Ивана Франко (зав. кафедрой проф. К. К. Трофимович).

Чешский язык: Учебник для I и II курсов: Для студентов филол. спец. вузов/А.Г.Широкова, П. Адамец, И. Влчек, Е. Р. Роговская. — 2-е изд. испр. и доп. — М.: Высш. шк., 1988. - 544 с.
ISBN 5-06-001334-0

Учебник написан коллективом советских и чехословацких авторов.

Цель учебника — научить студентов читать оригинальную художественную и общественно-политическую литературу, владеть разговорной речью и навыками двустороннего устного и письменного перевода. Учебник рассчитан на два-три года обучения (примерно на 350-400 часов). Учебник состоит из вводно-фонетического курса, основного курса и чешско-русского словаря на 3500 слов. Тексты уроков охватывают различные бытовые темы; в учебнике использованы также произведения чешских авторов. Учебник включает много разнообразных упражнений.

Во 2-м издании (1-е - 1973) часть текстов заменена на более информативные, подверглись сокращению и некоторой переработке часть упражнений, лексико-грамматические пояснения и грамматические примечания.

$Ч\frac{4602010000\ (4309000000)-366}{001(01)-88}236-88$ ББК 81.2 Чешск.-923

УЧЕБНОЕ ИЗДАНИЕ

Широкова Александра Григорьевна, **Адамец** Пржемысл,
Влчек Йозеф, **Роговская** Евгения Романовна

ЧЕШСКИЙ ЯЗЫК

(Учебник для I и II курсов)

Заведующий редакцией *И. Э, Волкова.* Редактор *В. И. Киселева.* Младший редактор *3 Ф. Юрескул.* Художественный редактор *В. И. Пономаренко.* Технический редактор *Г. А. Фетисова.* Корректоры *Н. А. Каджардузова, Я. Жодзишска.*

ISBN 5-06-001334-0

ПРЕДИСЛОВИЕ

Настоящий учебник предназначается для студентов гуманитарных факультетов университетов, пединститутов, институтов иностранных языков и для вузов общественно-политического профиля. Учебник может быть также использован для самостоятельного изучения чешского языка на различных курсах и в. кружках.

Учебник построен в соответствии с требованиями программы для гуманитарных факультетов государственных университетов.

Авторы учебника поставили перед собой задачу научить изучающих чешский язык читать художественную, общественно-политическую и периодическую литературу, владеть устной разговорной речью и навыками двустороннего устного и письменного перевода.

Учебник рассчитан на два-три года обучения, то есть примерно на 350-400 часов.

Учебник состоит из вводно-фонетического курса (10 уроков), основного-курса (33 урока) и чешско-русского словаря.

В первой части — вводно-фонетическом курсе — изучаются основные закономерности звукового строя чешского языка, особенности произношения гласных и согласных звуков, иностранных слов и др. Здесь же даются основы правописания и необходимые элементы грамматики.

Основной курс состоит из двух частей. Первая часть состоит из 17 уроков,, тексты которых составлены авторами. Это преимущественно тексты на бытовые темы: «Семья», «Мой день», «Университет», «Магазин» и др. После каждого текста следует диалог. Затем следует словарик и лексические пояснения, указывающие на особые случаи глагольного и предложного управления и содержащие чешскую фразеологию и идиоматику. В уроках с 1-го по 17-й даются основы грамматики и лексики. Грамматический материал, как правило, связан с лексикой урока.

Вторая часть состоит из 16 уроков. Тексты второй части преимущественно-оригинальные. Это главным образом отдельные рассказы или отрывки из произведений лучших чешских писателей XX века. Кроме того, имеются страноведческие тексты, которые знакомят студентов с политической, экономической и культурной жизнью страны. В конце каждого урока имеется дополнительный текст для чтения — это маленькие юморески, шутки, а также поговорки и пословицы.

Грамматический и лексический материал второй части основного курса учебника предусматривает систематическое повторение и углубление пройденного материала на более высоком уровне, а также прохождение нового материала, детальное изучение фразеологии, идиоматики, предложного и глагольного управления.

Во 2-е издание (1-е - 1973 г.) внесены следующие изменения: частично заменены тексты уроков; включены новые диалоги; переработаны отдельные словарики к текстам; подверглись сокращению и некоторой переработке лексико-грамматические пояснения к урокам и грамматические примечания.

В написании учебника чешского языка принимал участие коллектив советских и чехословацких авторов. С советской стороны - профессор МГУ доктор филологических наук А. Г. Широкова и доцент МГИМО Е.Р.Роговская, с чешской стороны - доцент П.Адамец и профессор И.Влчек (Карлов университет в Праге).

Авторы выражают глубокую благодарность Министерству школ ЧСР и Министерству высшего и среднего специального образования СССР за предоставленную возможность совместного написания учебника и за постоянную помощь в работе. Авторы считают своим приятным долгом поблагодарить заведующего кафедрой славянской филологии Львовского государственного университета профессора К. К. Трофимовича, а также богемистов кафедры славянской филологии Ленинградского государственного университета Г.А.Лилич, Е.С.Андрееву и В.М.Мокиенко за внимательное прочтение учебника и ценные замечания.

Авторы

Вводно-фонетический курс

Чешский алфавит

Буква	Название букв	Звуковое соответствие в чешском языке	Приблизительное звуковое соответствие в русском языке	Произношение и примеры
A a	a krátké	[a]	а	kam, tam, matka
A a	á dlouhé	[ā]	а	близко к ударенному русскому [а]: národ, závod
B b	bé	[b]	б	близко к русскому [б]: bok, buk
C c	ee	[c]	ц	твердый согласный, близкий к русскому [ц]: cukr, cena
C c	čé	[č]	ч	несколько тверже русского [ч]: čaj, čas
D d	dé (tvrdé)	[d]	д	близко к твердому русскому [д]: den, dub
Ď ď	dě (měkké)	[d’]	дь	отличается от русского [д'] большей палатальностью: děti, dítě
E e	e krátké	[e]	э, е	ten, den, sen
É é	é dlouhé	[ē]	э, е	léto, mléko. Близко к ударенному русскому [е]
ě	ije	[e]	е	произносится либо как [е] с предшествующей мягкостью: tělo [t’elo], dělo [ďelo], либо как [je] после губных: pět [pjet], věk [vjek]
F f	ef	[f]	ф	film, fond
Gg	gé	[g]	г	generál, gigant, guma
H h	ha	[h]	г	произносится как фрикативное гортанное [г]: hora, host, hrách (ср. задненёбное фрикативное украинское [г])
Ch, ch	chá	[ch]	х	произносится как русское [х]: chvála, chrněl
I i	i měkké, krátké	[i]	и	произносится почти как русское [и]: pivo, film
í	í měkké, dlouhé	[ī]	и	близко к русскому ударенному [и]: bít, pít, víno
J J	je, jót	[j]	й	jáma, jeden, máj, kraj
K k	ká	[k]	к	произносится как русское [к] без смягчения перед [е], [i]: kino, kost
L 1	el	[l]	л, ль	не совпадает ни с твердым, ни с мягким русским [л] и [л']. Произносится как среднеевропейское [1]: les, lampa, lípa

M m	em	[m]	м	matka, motor
N n	en	[n]	н	близко к русскому [н]: den, noc
N ň	eň	[ň]	нь	отличается от русского [н'] большей палатальностью: něžný, němý, nic
0 o	o krátké	[o]	о	oko, okno, nos
0 ó	ó dlouhé	[ō]	о	близко к ударенному русскому [о]: móda [mōda], tón [tōn]
P p	pé	[p]	п	близко по произношению к русскому [п]: pero, pán, právo
Q q	kvé, ku	[kv]	кв	встречается только в иностранных словах: Quido [kvido]
R r	ér	[r]	р	произносится как русское [р]: rok, rada, ruda
R ř	eř	[rž, rš]	рж. рш	řeka, řeč, lékař, přes
S s	es	[s]	с	во всех положениях произносится как русское твердое [с]: sen, síla
Š š	eš	[š]	ш	мягче русского твердого [ш]: škola, šest, šum, šít
T t	té (tvrdé)	[t]	т	близко к русскому [т]: tok, tam, ten
Ť ť	tě (měkké)	[ť]	ть	отличается от русского [т'] большей палатальностью: těsto, ti, ťukat
U u	u krátké	[u]	у	произносится как русское [у], согласные перед ним твердые: ruka, ucho
Ú ú	ú dlouhé	[ū]	у	произносится как русское [у] под ударением: úsměv, únor
ů	ú kroužkované	[ū]	у	произносится как русское [у] с предшествующими твердыми согласными: dům, stůl
V v	vé	[v]	в	произносится как твердое русское [в]: vůz, voda, vendro, vítr
W w	vé dvojité	[v]	в	Wolker
X x	iks	[ks, gz]	кс, гз	Marxismus [marksizmus], praxe [prakse], existence [egzistence]
Y y	y tvrdé, krátké	[y]	ы	произносится как чешское [i] с предшествующими твердыми согласными: byl, jazyk, my
Ý ý	ý tvrdé, dlouhé	[ȳ]	ы	произносится как чешское [ī] с предшествующими твердыми согласными: býl, výbor, výška
Z z	zet	[z]	з	во всех положениях произносится как твердое русское [з]: země, zahrada, zima
Ž ž	žet	[ž]	ж	мягче русского твердого [ж]: žena, život, žula

Примечания к чешской графике и орфографии

Чехи, как и все западные славяне, пользуются латинским алфавитом. Для обозначения некоторых чешских звуков используются диакритические (надстрочные) знаки: знак ' (čárka) служит для обозначения долготы гласных: **á**, **ó**, **ú**, **é**, **í**, **ý**. Знак ° (kroužek) употребляется для

обозначения долгого **ů** [ū]. Знак ˇ (háček) обозначает **š**, **ž**, **č**, **ř**. Этот же знак служит также для обозначения мягкости прописных **Ň**, **Ť**, **Ď** и мягкости строчного **ň** перед гласными **a**, **o**, **u** и в конце слова.

Для обозначения мягкости строчных **t** и **d** в конце слова и перед гласными **a**, **o**, **u** используется знак ' (в машинописной рукописи ᵛ): ťukat, ďábel, ďobat, zeď.

Значок ᵛ над буквой **e** (**ě**) указывает на мягкость предшествующих согласных или на йотацию губных согласных. Ср.: tělo [t'elo], dělo [ďelo], но pět [pjet], věk [vjek], běh [bjech]. После **m** буква **ě** указывает на произношение [mn'e]. Ср.: město [mn'esto], mě [mn'e].

Чешское правописание базируется, в основном, на фонетическом принципе, согласно которому точно воспроизводятся произносимые звуки: znám, tok, voda, dráha, sloužit, krásná. Однако нередко написание тех или иных слов не соответствует произносимым звукам. Так, следуя морфологическому принципу, в чешской орфографии сохраняется написание звонких согласных там, где вместо них произносятся глухие согласные, и наоборот, а также написание групп согласных, в произношении сливающихся в один звук: dub [dup], vůz [vūs], svatba [svadba], dětský [ďeckī].

Кроме того, по традиции употребляются такие буквы, которые в настоящее время не соответствуют особым звукам. Так, для обозначения долгого [ū] служат две буквы: **ú** и **ů**, обозначавшие ранее различные по своему происхождению звуки. Буква **ú** пишется обычно в начале слова и после приставок: úkol, neúroda, únava; буква **ů** - в середине и в конце слова: dům, vůz, domů, dolů.

Звук [i] также передается двумя буквами: **i** и **y**, а [ī] **-** **í**, **ý**, так как раньше этим двум буквам соответствовали различные звуки. Ср. русское *и* и *ы:* bil *бил* и byl *был,* bít *бить* и být *быть,* vít *вить* и výt *выть.*

В современном чешском языке после **k**, **h**, **ch**, **r** всегда пишется **y**, **ý**: velký, chyba, ryba, suchý, hluchý, drahý, hymna, chytat. Исключение представляют заимствованные слова: kilo, gigant, chirurg, kino и др.

После **j**, **š**, **ž**, **c**, **ř**, **c** пишется только **i**, **í**: žít, šít, číst, cíl, čisto, říkat, jídlo.

После согласных **n**, **t**, **d**, **m**, **p**, **v**, **f**, **b**, **s**, **z**, l возможно написание как **i**, **í**, так и **y**, **ý**: nyní, ty, ti, dým, dím.

УРОК 1

Согласные, близкие по произношению в русском и чешском языках. Система гласных. Краткие гласные **a**, **o**, **u**. Ударение. Интонация. Глагол-связка в 3-м лице единственного числа.

Согласные, близкие по произношению в русском и чешском языках

В чешском языке 25 согласных звуков. Многие согласные по своему образованию и произношению близки соответствующим согласным русского языка. К таким согласным относятся: **p**, **b**, **v**, **f**, **m**, **n**, **r**, **s**, **z**, **c**, **d**, **t**, **k**, **ch**, **g**, **j**.

Небольшие различия в произношении наблюдаются между чешскими согласными **n**, **t**, **d** и русскими *н*, *т*, *д*. Если в русском языке указанные согласные являются зубными, то в чешском языке они альвеолярные. При их артикуляции кончик языка больше отодвинут назад (особенно при произношении **n**, **d**).

Как и в русском языке, звонкие согласные в чешском языке оглушаются на конце слов и в середине слов перед глухими согласными (см. ур. 8) и озвончаются перед звонкими согласными.

Система гласных

В звуковой системе литературного чешского языка имеется пять гласных звуков, которые могут быть краткими и долгими:

краткие: [a], [o], [u], [e], [i], долгие: [ā], [ō], [ū], [ē], [ī].

Краткие гласные в чешском языке по своему образованию и произношению близки соответствующим гласным в русском языке, хотя и не полностью совпадают с ними. Краткие гласные в чешском языке короче соответствующих русских гласных, находящихся под ударением, но несколько длиннее безударных кратких гласных. Долгие гласные в чешском языке близки к ударным гласным русского языка.

Краткие гласные **a**, **o**, **u**

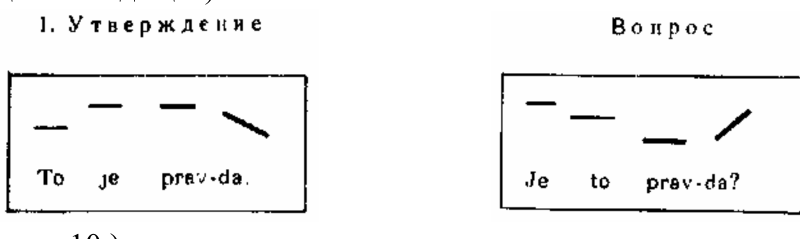
Указанные гласные чешского языка близки соответствующим гласным русского языка, хотя чешское [o] по сравнению с русским менее лабиализовано и более открыто.

Ударение

В чешском языке ударение постоянное. Оно находится на первом слоге слова. Ударение в чешском языке, как и в русском, экспираторное, т.е. выдыхательное, но значительно слабее русского. В отличие от русского языка безударные и ударные гласные в чешском языке произносятся одинаково отчетливо, т.е. гласные, находящиеся под ударением, не удлиняются, а безударные гласные не подвергаются редукции.

Интонация

Интонация в чешском языке в различных типах предложений различна. В законченных не вопросительных и эмоционально не окрашенных предложениях (утвердительных) и побудительных интонация примерно такая же, как и в русском языке, - нисходящая к концу предложения. В вопросительных предложениях интонация к концу предложения восходящая (иногда восходяще-нисходящая).

(Подробнее см. урок 10.)

Грамматические замечания

3-е лицо ед. числа от глагола být *быть* — je. Эта форма употребляется в чешском языке как глагол-связка в единственном числе. Сравните следующие предложения в русском и чешском языках:

в русском: Иван дома. Это Яна. Кто это? Что это?

в чешском: Ivan je doma. To je Jana. Kdo je to? Co je to?

Употребление глагола-связки в чешском языке является обязательным.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Прочитайте односложные слова. Гласные произносите кратко и отчетливо:

pas, sad, dar, Jan, tam; bok, nos, rok, kov, strom, cop; dub, buk, zub, sud, kus; jed, jev, jen, cep

2. Прочитайте параллельные русские и чешские слова, сравните их произношение. В чешских словах краткие ударные гласные не тяните, а безударные - произносите отчетливо, без редукции и сокращения:

карта	-	karta	око	-	oko
норма	-	norma	ухо	-	ucho
форма	-	forma	сухо	-	sucho
дома	-	doma	вправо	-	vpravo
нота	-	nota	трактор	-	traktor
бомба	-	bomba	мрамор	-	mramor
будка	-	budka	транспорт	-	transport
трубка	-	trubka	доктор	-	doktor
компас	-	kompas			

3. Прочитайте двухсложные слова, соблюдая правильное ударение и произношение:

matka, mapa, voda, koza, ruka, ruda, cena, cesta, maso, sako, jaro, okno, sukno, Rusko

4. Прочитайте следующие пары слов, строго соблюдайте произношение **a** и **o** в безударных слогах:

ona	-	ono	maso	-	masa
sama	-	samo	okno	-	okna
jedna	-	jedno	sako	-	saka
schopna	-	schopno	sucho	-	sucha
sukno	-	sukna			

5. Прочитайте следующие словосочетания:

tato mapa, tato karta, tato nota, tato forma, tato cena, tato cesta, toto maso, toto sako, toto patro, toto okno, toto sukno; jedna bota, jedna ruka, jedna strana, jedna cesta; jedno oko, jedno ucho, jedno patro

6. Прочитайте следующие предложения:

Jana je doma. - Dana je v parku. - Marta je u bratra. - To je Jan Toman. - To je doktor Sova. - To je moje matka.

7. Выделенные слова в предложении замените словами, стоящими в скобках:

Ivan je doma. (Prokop, Standa, Jenda)

Radka je sama. (Marta, Dana, Zuzka)

To je moje **mapa.** (guma, sako, bota)

8. Прочитайте вопросы и ответы. Обратите внимание на правильную интонацию:

Kdo je to? To je Ivan. - Kdo je to? To je Jana. - Kdo je to? To je matka. - Co je to? To je voda. - Co je to? To je maso. - Je tam Ivan? Ano, je. - Je tam Jarka? Ano, je. - Je tam Marta? Ano, je. - Chce Dana maso? Ano, chce. - Chce Zuzka ovoce? Ano, chce.

9. Ответьте на вопросы:

Kdo je to? Kdo je doma?

Co je to? Co chce Jarka?

10. Выучите наизусть следующие диалоги:

- Kdo je to?	- Кто это?
- To je Jana.	- Это Яна.
- Je tu sama?	- Она тут одна?
- Ano, sama.	- Да, одна.
- Je Jarka doma?	- Ярка дома?
- Ano, je.	- Да, дома.
- A Zuzka?	- А Зузка?
- Zuzka je v parku.	- Зузка в парке.

Словарь

ano да
bota, -y *f* ботинок
bratr, -a *m* брат
co je to? что это?
doma дома
guma, -y *f* резинка
chce (*inf.* **chtít**) (он, она) хочет
kdo je to? кто это?
mapa, -y *f* карта
maso, -a *n* мясо
matka, -y *f* мать
moje моя, мое
ovoce, -e *n* фрукты
park, -u *m* парк
sako, -a *n* пиджак
sama сама; одна
tam там, туда
fu здесь
voda, -y *f* вода

УРОК 2

Долгие гласные. Правописание долгих гласных. Употребление глагола mít в настоящем времени. Окончание прилагательных женского рода в именительном падеже единственного числа. Порядок слов в вопросительном предложении.

Долгие гласные

Особенностью звуковой системы чешского языка является наличие в нем кратких и долгих гласных. Долгие гласные отличаются от соответствующих кратких большей длительностью (они тянутся примерно вдвое дольше кратких) и более закрытым характером образования (они у́же кратких, кроме [ā]). Долгие гласные в чешском языке близки к ударенным гласным русского языка, например, в таких словах, как *мама*, *ваза*, но тянутся несколько дольше. Долгие гласные могут быть как под ударением, так и в безударных слогах. Ср.: váza, zdravá, zastávka, krásná.

Примечание. Для обозначения долгих гласных [ā], [ō], [ē], [ī] используется значок ' (čárka): dáma, móda, mléko, žít.

Долгий гласный [ā] по сравнению с соответствующим кратким гласным [a] является звуком более широким, открытым и более низким: pás, pán, táta, váza.

Долгий гласный [ō] по произношению мало отличается от краткого [o]; он встречается только в словах иностранного происхождения типа móda, próza, póza, tón, bonbón.

Долгий гласный [ū] отличается от краткого [u] не только длительностью, но и большей лабиализацией. Это значит, что губы при произношении [ū] более округлены, чем при [u].

Примечание. Долгое [ū] имеет двоякую графическую передачу: **ú** и **ů**. Буква **ú** пишется в начале слов, после приставок, а также в середине слов в некоторых иностранных словах, **ů** - в середине и в конце слов. Ср.: ústa, útok, únava, neúroda, múza, túra, но dům, vůz, svůj, domů и др.

Грамматические замечания

1. Глагол mít *иметь* употребляется в чешском языке значительно чаще, чем в русском. Личные формы этого глагола в большинстве случаев соответствуют русской конструкции *у меня есть*, *у него есть* и т. д. 1-е лицо ед. числа настоящего времени этого глагола - mám, 3-е лицо ед. числа - má. Подобные же окончания в 1-м и 3-м лице ед. числа имеют и некоторые другие глаголы, например znát: znám *я знаю*, zná *он знает*; dát: dám *я дам*, dá *он даст*; vstávat: vstávám *я встаю*, vstává *он встает*.

2. Прилагательные женского рода в им. падеже ед. числа оканчиваются на **-á**, которое соответствует в русском языке окончанию *-ая*. Ср.: nová *новая*, stará *старая*, černá *черная* и т.д. Такое же окончание имеют притяжательные местоимения женского рода: má *моя*, tvá *твоя*, svá *своя*.

3. В вопросительном предложении на первом месте обычно на ходятся либо вопросительные местоимения kdo? *кто?*, co? *что?*, либо, при отсутствии последних, глагол, за которым следуют прочие слова. Ср.: Kdo je to? Co je to? Je Ivan doma? Má pan Novák dům? Je tam Marta? Chce Dana ovoce?

УПРАЖНЕНИЯ

1. Читайте и строго различайте долгие и краткие гласные у следующих пар слов:

pas - pás, pan - pán, sad - sát, dam - dám, rada - ráda, Dana - dána, zprava - zpráva, zkratka - zkrátka, sama - samá, ruda - rudá, Ruska - ruská, jedna - jedná, práva - pravá, zdráva - zdravá, dána - daná, psána - psaná, brána - braná; vrátka - vratká, pata - pátá, panu - pánů, tonu - tónů

2. Прочитайте слова, обращая внимание на долгие и краткие гласные. Не переносите ударение на долгий безударный гласный, не делайте сильного ударения на первом слоге:

pás, rám, tón, kód, dům, vůz; táta, máma, móda, kóta, půda, chůva stará, zdravá, nová, dobrá, ruská, rudá; tabák, kabát, zobák, bodák voják, rukáv, dukát, román; mává, dává, vstává, krásná, krátká,

známá pátá; pánů, dómů, tónů, Dánů, Rusů, Indů

3. Прочитайте следующие словосочетания:

tvá zpráva, tvá známka, tvá práce; má matka, má ruka, má bota; stará dáma, stará chůva, stará móda; nová mapa, nová forma, nová cesta; krásná dáma, krásná váza, krásná brána

4. Прочитайте следующие предложения:

To je Jan Novák. - To je doktor Vodák. - To je Dana Stará. - Tvá rada je dobrá. - Tvá váza je krásná. - Tvá zpráva je krátká. - Já mám mapu. - Já mám kompas. - Já mám kabát. - Pan rána má chatu. - Pan Novák má dům. - Pan Sovák má vůz. - Dám vám kávu. - Dám vám kabát. – Dám vám radu. - Dám vám román. - Marta vám dá kávu. - Standa nám dá tabák. - Roman nám dá mapu. - Jarka vstává. - Dana mává.

5. Выделенные слова в предложениях замените словами в скобках:

To je krásná **socha**. (váza, chata)
Dana Stará je moje známá. (Marta Nová, Jana Krátká)
Pan **Novák** má kabát. (Vodák, Sovák)
Mám pro vás **zprávu**. (známku, román)

6. Дополните предложения формами глагола:

а) mít: mám, má
Jarka ... kabát. - Já ... kabát. - Pan Novák ... chatu. - ... pan Vodák vůz? - ... pro vás zprávu. - Marta ... moc práce.
б) dát: dám, dá
Marta vám ... kávu. - ... nám máma dort? - Já vám ... radu.
On nám ... známku. - ... vám trochu tabáku. - Kdo nám ... trochu cukru?

7. Замените в предложениях 3-е лицо 1-м по образцу:

Jana zná cestu. - I já znám cestu.
Jana zná cestu. - Ivan má kompas. - Marta mu dá dar. - Standa prodá chatu. - Ruda zná tu dámu. - Dana podá zprávu.

8. Читайте вопросы и ответы, соблюдая правильную интонацию:

Je ta káva dobrá? Ano, je moc dobrá. - Je ta váza krásná? Ano, je moc krásná. - Je ta socha stará? Ano, je moc stará. - Co to má Jarka? Jarka má kávu. - Co to má Standa? Standa má vodu. - Co to má Ruda? Ruda má kakao.

9. Ответьте на вопросы с помощью слов, которые вы уже знаете:

Jaká je ta káva? - Jaká je ta voda? - Jaká je ta mapa? - Jaká je ta cesta? - Jaká je ta zpráva? - Jaká je ta váza? - Jaká je ta socha? - Co má Jarka? - Co má Marta? - Co má Ivan? - Co má pan Novák? - Co má Dana Krátká? - Co nám dá máma? - Co nám dá táta? - Co nám dá Ruda? - Co nám dá pan Vorák? - Co nám dá Zuzka Nová?

10. Выучите наизусть следующие диалоги:

- Má pan Novák vůz?	- Есть у пана Новака машина?
- Ano, má.	- Да, есть.
- A pan Vrána?	- А у пана Враны?
- Pan Vrána má motorku.	- У пана Враны мотоцикл.
- Kdo je to?	- Кто это?
- To je moje známá.	- Это моя знакомая.
- Tvoje známá?	- Твоя знакомая?
- Ano, Marta Stará.	- Да, Марта Стара.

Словарь

cesta, -y *f* путь, дорога
cukr, -u *m* сахар
dar, -u *m* подарок
dobrá (dobrý) хорошая (хороший)
dort, -u *m* торт
dům, **domu** *m* дом
chata, -y *f* хата; дача
jaká (jaký) какая (какой)
jen только
kabát, -u *m* пальто
káva, -y *f* кофе
krásná (krásný) красивая (красивый)
krátká (krátký) краткая (краткий)
moc очень
motorka, -y *f* мотоцикл
mu (от **on**) ему
práce, -e *f* работа
pro для
prodá (*inf*. **prodat**) (он, она) продает
rada, -y *f* совет
socha, -y / скульптура
stará (starý) старая, (старый)
táta, -y т папа
to это
tvoje/tvá твоя
trochu немного
váza, -y *f* ваза
vůz, **vozu** *m* автомобиль
vstává (*inf*. **vstávat**) (он, она) встает
známá, -é *f* знакомая
známka, -y *f* марка
znát знать
zpráva, -y *f* сообщение, известие

УРОК 3

Краткие и долгие гласные [e], [ē] и [i], [ī]. Произношение согласных перед гласными переднего ряда. Смыслоразличительная роль долгих и кратких гласных. 1-е и 2-е лицо множественного числа настоящего времени глаголов **mít**, **dát**, **znát** и др. Отрицание при глаголе. Окончание прилагательных мужского и среднего рода в именительном падеже единственного числа.

Гласные [e], [ē] и [i], [ī]

1. Краткий гласный [e] по образованию близок к русскому [е]: он произносится приблизительно как русское [е] в словах *эхо*, *темп*, *это*, *мэр*.

Примечание. Краткое [e] графически передается двумя буквами **e** и **ě**. Последняя не обозначает особого звука. В сочетании **ně**, **tě**, **dě** она указывает лишь на мягкость предшествующих согласных, а в сочетании с губными - на произношение **je** (см. урок 4): tělo [ťelo], děcko [ďecko], pět [pjet]. Буква **e** указывает на твердость предшествующих согласных: pes, dnes, med, den, ten, sen, nemoc.

Долгое [ē] (графически **é**) тянется почти в два раза дольше, чем [e]. По произношению оно близко к русскому ударенному [е], появляется звуком более открытым и широким, так как, в отличие от русского [е], встречается только между твердыми или после твердых согласных: nést, mést, dobrého, krásné, chutné, staré, mé, tvé, své.

2. Краткий гласный [i] в чешском языке звук более широкий и открытый, чем русский [и]. Долгое [ī] - звук более закрытый, чем [i], и по своему звучанию ближе к русскому ударенному [и].

Примечания:

1. Краткое [i] и долгое [ī] имеют двоякую графическую передачу: **i**, **y** и **í**, **ý**. Согласные **p**, **b**, **f**, **v**, **m**, **l**, **s**, **z** (кроме **n**, **t**, **d**) перед [i] и [ī], независимо от графической передачи последних, - твердые и произносятся абсолютно одинаково как перед **i**, **í**, так и перед **y**, **ý**.

Ср.:	my	мы	-	mi	мне
	mýl	мыть	-	mít	иметь
	být	быть	-	bít	бить
	sýr	сыр	-	síra	сера

2. Особое внимание следует обращать на то, чтобы после твердых согласных произносился звук [i], [ī], а не русское [ы].

Смыслоразличительная роль долгих и кратких гласных

В отличие от русского языка, где различия по долготе и краткости (под ударением и в безударном положении) не играют смыслоразличительной роли, в чешском языке долгие и краткие гласные имеют смыслоразличительную функцию. Долгота и краткость одних и тех же гласных может служить для различения смысла разных слов и разных форм одного и того же слова. Ср.:

а)	rada	совет	-	ráda	она рада
	pas	паспорт	-	pás	пояс, кушак; зона
	car	царь	-	cár	лоскут
	dráha	дорога	-	drahá	дорогая
	ruda	руда	-	rudá	красная
б)	piji	я пью	-	pijí	они пьют
	zdráva	здорова	-	zdravá	здоровая
	pracuji	я работаю	-	pracují	они работают
	domu	дома (род. пад. ед. числа от существ. dům)	-	domů	домов (род. падеж мн. числа) или домой (наречие)

Грамматические замечания.

1. В 1-м лице мн. числа настоящего времени глаголы имеют окончание **-me (-eme)**, а во 2-м лице мн. числа - окончание -te (-ete). Ср.:

1-е л. мн. числа: máme, dáme, známe,

2-е л. мн. числа: máte, dáte, znáte.

Ср. также: jet - jedeme, vézt - vezeme, brát - bereme, nést - neseme. 3-е лицо ед. числа этих глаголов: jede, veze, bere, nese.

Примечание: Отрицание **ne** с глаголом в чешском языке всегда пишется слитно: nemáme, nevezeme, neneseme, neznáme.

2. В им. падеже ед. числа прилагательные мужского рода имеют окончание **-ý**, а прилагательные среднего рода - **-é**. Ср.: nový dům, starý byt; krásné město, dobré pivo.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Произнесите следующие слоги с твердыми согласными:

be, pe, ve, fe, me, ze, se, de, te, ne, re
bi, pi, vi, fi, mi, zi, si, dy, ty, ny, ry, ky, gy, chy, hy, ci

2. Прочитайте слова с твердыми согласными перед **-e**;

bez, pes, ven, zem, sen, den, ten, nes, rez; sestra, teta, zebra, pero, seno, metro; bere, nese, veze, vede, mete, bereme, neseme, vezeme, vedeme, meteme; berete, nesete, vezete, vedete, metete; dobré, nové, staré, pestré, krásné, krátké

3. Прочитайте параллельные русские и чешские слова. Обратите внимание на разницу в произношении:

сын	- syn	вид	- vid
быт	- byt	мир	- mír
дым	- dým	мимо	- mimo
бык	- býk	битва	- bitva
рыба	- ryba	пиво	- pivo
сыпать	- sypat	зима	- zima
выбрать	- vybrat	сито	- síto

4. Прочитайте следующие слова. Помните об одинаковом произношении орфографических **i** и **y**, **í** и **ý**:

dobýt, rozbít, umýt, nemít, víno, sýry, síra, nazývat, zívat; nový, známý, krásný, starý, dobrý, chytrý, bystrý, vysoký; prosím, nosím, vozím, kazím, nevím, umím, topím

5. Прочитайте следующие словосочетания:

nový byt, starý dům, chutný sýr, krásný typ, dobrý výkon, drobný písek; dobré pivo, staré víno, známé místo, drobné síto, suché seno, moskevské metro, výborné pero; nové byty, staré domy, krásné typy, drobné kusy, dobré výkony

6. Прочитайте предложения:

Pepík nese písek. - Mirek veze seno. - Zdena vede Petra. - Irena jede metrem. - Sestra nenese dopis. - Teta neveze ryby. - Markéta nevede Mirka. - Renáta nejede do Moskvy. - Vítek nosí pivo. — Strýc vozí seno.

7. Выделенные слова в предложениях замените словами в скобках:

Pak budeme zpívat. (dnes, zítra)
Dnes nebudete **topit**. (zpívat, psát)
Mirek pije dobré pivo. (Pepík, Vítek)
Otec bude zítra vozit seno. (strýc, pan Vrána)

8. Прочитайте вопросы и ответы:

Jede Mirek do Moskvy? Ne, nejede. - Nese Zdena noviny? Ne, nenese. - Veze Pepík písek? Ne, neveze. - Vede Irena Petra? Ne, nevede.

9. Выучите наизусть следующий диалог:

- Je zde prosím místo?	- Это место свободно?
- Prosím. Místa je tu dost.	- Пожалуйста, мест здесь достаточно.

- Jedete také do Moskvy? - Вы тоже едете в Москву?
- Ne, jenom do Kyjeva. - Нет, только до Киева.

10. Закройте книги и напишите под диктовку следующие русские и чешские слова: syn, syn, сын, сын, дым, dým, дым, dým, pivo, pivo, пиво, ryby, рыбы, рыбы, ryby, сито, сито, síto, síto, výbor, выбор, выбор, výbor

Словарь

byt, -u *m* квартира
dnes сегодня
do в; до
dopis, -u *m* письмо
dost достаточно
jede (*inf*. **jet**) (он, она) едет
jenom только
místo, -a *n* место
ne нет
nese (*inf*. **nést**) (он, она) несет
noviny, -n *f*, *pl* газета, газеты
pak затем, потом
pije (*inf*. **pít**) (он, она) пьет
písek, -u *m* песок
prosím пожалуйста
psát писать
strýc, -e *m* дядя
také также
topí (*inf*. **topit**) (он, она) топит
vede (*inf*. **vést**) (он, она) ведет
veze (*inf*. **vézt**) (он, ona) везет
zde здесь
zítra завтра
zpívat петь

УРОК 4

Произношение мягких согласных **ň**, **ť**, **ď** и их правописание. Произношение губных согласных перед **ě**. Произношение **j** в разных позициях. Личные местоимения. Форма глагола **být** при отрицании. Наречия на **-e/ě**. Предлог **do**.

Твердые и мягкие согласные

В отличие от русского языка, где большая часть согласных возможна и в мягком и в твердом варианте [п – п'], [б - б'], [м - м'], [с - с'] и т. д., в чешском языке почти все согласные только твердые. К мягким согласным относятся **j**, **ň**, **ť**, **ď**, при этом **j** является непарным мягким, а согласные **n**, **t**, **d** во всех положениях могут быть и твердыми, и мягкими. Мягкие согласные [n'], [ť], [ď] образуются иначе, чем в русском языке: кончик языка опирается о нижние зубы, а передняя и средняя часть спинки языка примыкает к твердому нёбу. Чешские [n'], [ť], [ď] мягче соответствующих русских [н'] [т'] [д']. Сравните произношение следующих пар слов:

dej	дай	- děj	действие
nemá	он, она не имеет	- němá	немая
dým	дым	- div	чудо
dýka	кинжал	- dík	благодарность
ty	ты	- ti	тебе

Примечание. На мягкость согласных **n**, **t**, **d** указывают буквы **ě**, **i**, **í**, на твердость - буквы **e**, **é**, **y**, **ý**.

Произношение губных согласных перед ě

Губные согласные **b**, **p**, **v**, **m**, **f** перед орфографическим **ě** читаются как [bje], [pje], [vje], [fje] (т.е. губной + [j]), хотя [j] в этих случаях произносится слабее, чем в русских словах типа *пьеса*. Так слово věk произносится как [vjek], pět - [pjet], věc - [vjec], oběd - [objet], pěna - [pjena], pěst - [pjest].

Сочетание **mě** произносится или как [mňe] (чаще), или (реже) как [mje].

Сравните: město [mňesto] / [mjesto], měch [mňech] / [mjech], mě [mne] / [mje].

Примечание. Произношение mje распространено в Моравии и в Южной Чехии.

Согласный j

Согласный **j** произносится как неслоговой звук, близкий по звучанию к русскому *й*. Ср.: můj, tvůj, čaj, pij, nebij. Перед гласными **j** во всех случаях произносится как [j] + гласный **a**, **u**, **e**, **i**: jáma, junák, jehla, jídlo, Jirka, jitro (ср. в русском языке произношение *я*, *ю*, *е*). Перед согласными в начале слов [j] не произносится. Например: jsem [sem], jdu [du], jméno [měno]. Однако после отрицания и приставки, оканчивающейся на гласный звук, [j] обычно произносится, например: nejsem, zajdu, najdu, půjdu, zájmeno.

Грамматические замечания

1. Личные местоимения в чешском языке следующие:

Единственное число:	1-е лицо: já
	2-е лицо: ty
	3-е лицо: on, ona, ono
Множественное число:	1-е лицо: my
	2-е лицо: vy
	3-е лицо: oni, ony, ona

Местоимения **já**, **ty** имеют краткие, безударные формы дат. падежа ед. числа mi, ti (мне, тебе), а вин. падежа ед. числа - mě, tě (меня, тебя): dá mi, dám ti, zná mě, zná tě.

2. Отрицательная форма глагола být в 3-м лице ед. числа není: Můj bratr není doma *Моего брата нет дома*; Marta není Ruska *Марта не русская*; Otec není zdráv *Отец*

нездоров.

3. Многие наречия, образованные от качественных прилагательных, оканчиваются в чешском языке на **-ě** / **-e**: krásný - krásně, nový - nově, pěkný - pěkně, rychlý - rychle.
4. Предлог **do** в чешском языке отвечает на вопрос куда? и соответствует русскому предлогу *в*; употр. с род. пад.

Jdu do kina. Я иду в кино.
Jdu do klubu. Я иду в клуб.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Прочитайте параллельно близкие по звучанию русские и чешские слова. Обратите внимание на различия в произношении:

дед	-	děd	пена	-	pěna
дети	-	děti	Вера	-	Věra
тихо	-	ticho	место	-	město
тесто	-	těsto	смена	-	směna
видеть	-	vidět	обед	-	oběd

2. Прочитайте параллельно:

а) формы ед. и мн. числа прилагательных мужского рода:

chudý - chudí, prostý - prostí, rudý - rudí, svatý - svatí, různý - různí, krásný - krásní, pěkný - pěkní

б) прилагательные среднего рода и наречия:

chudé - chudě, prosté - prostě, vkusné - vkusně, rudé - rudě, svaté - svatě, různé - různě, nové - nově, tmavé - tmavě, tupé -tupě

3. Прочитайте следующие слова:

div, dík, děj, tisk, nit, nic, dívka, díra, děcko, ticho, těsto, stěna; vidět, vědět, chodit, sedět, radit, budit, vrátit, nutit; běh, běda, pět, pěst, pěna, věc, květ, věda, věta, květina, měna, město, výběr, oběd, nápěv, závěr, medvěd, stavět, umět; jih, jistý, jinak, Jirka, Jindra, Jitka, jít, jíst; jsem, jsi, jdu, jde, jméno

4. Прочитайте следующие словосочетания:

pět měst, pět vět, pět věcí, pět obědů, pět květů; devět dívek, devět dětí, devět písní, devět květin, devět měst, devět obědů; vidět Věru, vidět Květu, vidět Soňu, vidět Pét'u, vidět Nad'u, vidět Jirku, vidět Jindru, vidět Jitku; jít domů, jít do práce, jít do města, jít do vsi, jít na oběd; jiný nápěv, jiná dívka, jiné město, jiná věta, jiné děti

5. Употребите слова с указанными предлогами (окончание сущ. в предл. пад. **-ě**):

tráva, na ...; voda, ve ...; mapa, na ...; káva, v ...; tuba, v ...; chata, na ...; město, ve ...; strom, na ...; Moskva, v ...; Ufa, v ...; Kyjev, v ...

6. Прочитайте предложения:

Věra mě vidí. - Květa mě budí. - Jirka mi radí. - Jitka mi svítí. -Věra tě uvidí. - Květa tě vzbudí. - Jirka ti poradí. - Jitka ti poví. - Jirka to chce umět. - Věra to chce vědět. - Květa se chce vrátit. - Jitka tu chce sedět. - Věra jde domů. - Jirka jde do práce. - Soňa jde do města. - Naďa jde do vsi. - Jitka jde na oběd. - Martin jde na snídani.

7. Выделенные слова замените словами в скобках:

Jitka jde do města. (Jindra, Jirka)
Martin **ti** jistě poradí, (mi, jí)
Mockrát ti děkuji **za tu věc**. (za ty květiny, za to jídlo)

8. Прочитайте вопросы и ответы:

Kdo je tady? Nikdo tady není. - Kdo tam chodí? Nikdo tam nechodí. - Kdo tam sedí? Nikdo tam nesedí. - Kdo to vidí? Nikdo to nevidí. - Kdo tam svítí? Nikdo tam nesvítí.
Je tu Jitka? Není, je zde jen Květa. - Je zde Jirka? Není, je tu jen Vladimír. - Je zde Martin? Není, je zde jen Věra. - Je tu Jindra? Není, je zde jen Václav.

9. Выучите наизусть следующий диалог:

- Pojede Věra do města?	- Вера поедет в город?
- Jistě.	- Да, конечно.
- A kdy se vrátí?	- А когда она вернется?

- Pozdě. Asi v devět. - Поздно. Примерно в девять.

10. Закройте книги и напишите под диктовку следующие русские и чешские слова: děd, дед, дед, děd, тихо, тихо, ticho, ticho, дети, děti, děti, kosti, kosti, кости, кости, pěna, пена, pěna, пена, Věra, Вера, Věra, Вера, Věra, смена, směna, směna, смена, směna

Словарь

asi примерно, приблизительно
budí (*inf.* **budit**) (он, она) будит
děkuji (*inf.* **děkovat**) я благодарю
devět девять
domů домой
chodí (*inf.* **chodit**) (он, она) ходит
jde (*inf.* **jít**) (он, она) идет
jen только
jí ей
ídlo, -a *n* еда, пища
jisté непременно, безусловно
kdy когда
květina, -y *f* цветок
mě меня
město, -a *n* город
mi мне
mockrát много раз
nikdo никто
oběd, -a *m* обед
poradí (*inf.* **poradit**) (он, она) посоветует
poví (*inf.* **povědět**) (он, она) расскажет
pozdě поздно
radí (*inf.* **radit**) (он, она) советует
sedí (*inf.* **sedět**) (он, она) сидит
snídaně, -ě *f* завтрак
strom, -u *m* дерево
svítí (*inf.* **svítit**) (он, она) светит
tady здесь
ti тебе
umět уметь
věc, -i *f* вещь, предмет
vědět знать
ves, **vsi** *f* деревня
vidět видеть
vrátit se вернуться
vzbudí (*inf.* **vzbudit**) (он, она) разбудит
zde здесь

УРОК 5

Произношение согласного [l]. Дифтонги [ou], [au], [eu]. Спряжение глагола **být** в настоящем времени. Причастие прошедшего времени на **-l**. 3-е лицо множественного числа глаголов в настоящем времени.

Согласный [l]

Чешское [l] как по акустическому впечатлению, так и по образованию отличается от русского твердого и мягкого [л] и [л’]. По акустическому впечатлению чешское [l] близко к среднему европейскому [l]. При артикуляции [l] кончик языка образует затвор на альвеолах, не касаясь зубов, как это наблюдается при образовании твердого [л] в русском языке. Языковое тело сосредоточено в средней части полости рта. Язык не прогибается и не поднимается к верхнему нёбу. Чешское [l] мягче твердого русского [л] (*лапа*, *лук*, *лыко*), но тверже мягкого [л’] (*соль*, *липа*, *лес*). Оно не приспосабливается к артикуляции следующего гласного звука в такой степени, в какой это представлено в русском языке. Это значит, что в словах типа les, lípa, loket, lampa, lupa [1] произносится одинаково.

Дифтонги **ou**, **au**, **eu**

Кроме долгих и кратких гласных в звуковой системе чешского языка имеются дифтонги [ou], [au]. Они образуются соединением гласных с неслоговым [u]. В словах славянского происхождения и особенно в чешских словах встречается дифтонг [ou]: mouka, kroupy, trouba, moucha, soused; в словах иностранного происхождения, а также в словах звукоподражательных встречается дифтонг [au]: auto, autor, mňau; реже - [eu]: eukalypt.

Примечание. Сочетания **ou**, **au** не являются дифтонгами, если их составные части относятся к разным слогам, например: nauka [na'uka], poukázat [po'ukázat].

Грамматические замечания

1. Формы настоящего времени глагола **být** *быть*.

	Единственное число	Множественное число
1-е лицо:	jsem	jsme
2-е лицо:	jsi	jste
3-е лицо:	je	jsou

Формы настоящего времени глагола **být**, как уже указывалось, употребляются в качестве глагола-связки (см. урок 1).
Jsme Rusové *Мы русские*; Jsi Cech? *Ты чех?*; Jsem student *Я студент*; Jste studenti? *Вы студенты?*; Můj bratr je dělník. *Мой брат рабочий*.

2. Кроме того, настоящее время глагола **být** входит в качестве вспомогательного глагола в состав форм прошедшего времени (1-е и 2-е лицо ед. и мн. числа). Оно состоит из форм настоящего времени глагола **být** и причастия прошедшего времени на -l смыслового глагола, например:

	Единственное число	Множественное число
1-е лицо:	nesl, -a jsem	nesli, -y jsme
2-е лицо:	nesl, -a jsi	nesli, -y jste
3-е лицо:	nesl, -a, -o	(oni, ony, ona) nesli, -y, -a

3. Глаголы некоторых классов в форме 3-го лица мн. числа настоящего времени имеют окончание **-ou**:

číst читать - čtou: Studenti čtou noviny.
jet ехать - jedou: Kam jedou sestry?
jít идти - jdou: Jitka a Jirka jdou do divadla.
nést нести - nesou: Co to děti nesou?
vézt везти - vezou: Co to vezou?

УПРАЖНЕНИЯ

1. Произнесите параллельные русские и чешские слова, следите, чтобы [l] во всех позициях произносилось одинаково:

lak	- лак	les	- лес	dal	- дал
lom	- лом	lev	- лев	bral	- брал
luk	- лук	list	- лист	lil	- лил
plán	- план	lípa	- липа	poslal	- послал
slovo	- слово	léto	- лето	plaval	- плавал
máslo	- масло	pole	- поле	dělal	- делал

2. Прочитайте следующие слова:
lano, látka, loket, lopata, lupa, slunce, skála, salát, kolo, máslo; mladý, slabý, tlustý, plochý, malý, milý, bílý, líný; dal, bral, byl, měl, dělal, volal, poslal, plaval, platil; volný, silný, pilný, velký, mělký; les, lék, sklep, lid, list, leden, lípa, pole, kolem, dole, daleko

3. Закройте книги и напишите под диктовку следующие русские и чешские слова:
lak, лак, лак, lak, лист, list, list, лист, dal, дал, дал, делал, dělal, dělal, делал, slovo, slovo, слово, слово, léto, лето, léto, лето, poslal, послал, послал, poslal

4. Прочитайте слова. Обратите внимание на одинаковое произношение [l] в разных позициях:
lak - les - luk - lis - lak - les - luk - lis - lak - les - luk - lis
bílý - bílá - bílé - bílý - bílá - bílé - bílý - bílá - bílé
lil - lila - lilo - lili - lil - lila - lilo - lili - lil - lila - lilo - lili

5. Прочитайте слова с дифтонгами:
kout, soud, proud, mouka, louka, bouda, soused, pouze, kroupa; nesou, vezou, vedou, budou, metou, jedou, jdou, berou; se mnou, s tebou, s matkou, se sestrou, s tetou, s Jitkou, s Lídou; auto, autor, astronaut, kosmonaut, sauna, Aurora

6. Прочитайте следующие словосочетания:
malý chlapec, velký chlapec, milý chlapec, veselý chlapec, silný chlapec, slabý chlapec, tlustý chlapec, pilný chlapec, líný chlapec; volat Lidu, volat Láďu, volat Lenku, volat Slávka, volat Mílu, volat Bělu, volat Milana, volat Karla

7. Прочитайте следующие предложения:
Milan volal Lidu. - Lenka mluvila s Bělou. - Láďa zaplatil za Vláďu. - Karel politoval Slávka. - Alenka plavala k Pavlovi. - Láďa a Lída jdou po louce. - Milan a Běla jdou po lese. - Karel a Lenka jdou po poli. - Vlasta a Vláďa jdou po ulici. - Jsi velmi milý. - Jsi velmi slabý. - Jsme velmi líní. - Jsou velmi silní. - Jsem velmi tlustý. - Je velmi veselá. - Je velmi malý. - Okno je velmi malé.

8. Вместо точек вставьте соответствующие формы глагола **být** в настоящем времени:
Lenka ... na fakultě. - My ... dnes u tety. - Děti ... celý den v lese. - Já ... celé odpoledne doma. - Ty ... také doma? - Vy ... také doma? - Blanka s Mílou ... na louce. - Vy ... z biologické fakulty? - Ne, my ... z filozofické.

9. Из данных словосочетаний составьте предложения по следующему образцу: **koupit máslo. - Lenka koupila máslo**.
zaplatit oběd. Milan ...; zavolat Lide. Karel ...; pracovat v lese. Chlapci ...; uvidět orla. Děti ...; poslat Míle dopis. Vláďa ... .

10. Прочитайте вопросы и ответы. Обратите внимание на правильную интонацию:
Kde jsi byl odpoledne? Odpoledne jsem byl na fakultě. - Kde jsi byl v poledne? V poledne jsem byl v jídelně. - Kde jsi byl odpoledne? Odpoledne jsem byl v lese. - Co jste tam dělali? Studovali jsme. - Co jste tam dělali? Učili jsme se. - Co jste tam dělali? Koupali jsme se. - S kým byl Ivan v divadle? S Lídou a s Láďou. - S kým byla Vlasta v kině? S Milanem a s Karlem. - S kým byl Jan na baletu? S Bělou a s Alenou.

11. Выучите наизусть краткие диалоги:

- Byl jsi dnes ve městě?	- Ты был сегодня в городе?
- Ano, celé odpoledne.	- Да, после обеда.
- A co jsi tam dělal?	- А что ты там делал?
- Kupoval jsem oblek.	- Покупал костюм.

- Co jsi dělala v neděli? - Что ты делала в воскресенье?
- Byla jsem s Láďou v divadle. - Я была в театре с Ладей.
- A co tam dávali? - А что шло в театре?
- Balet Labutí jezero. - Балет «Лебединое озеро».

Словарь

celé odpoledne вся вторая половина дня
dávali Labutí jezero шло «Лебединое озеро»
dělat делать
divadlo, -a *n* театр
fakulta, -y *f* факультет
chlapec, -pce *m* мальчик
jdou (*inf*, **jít**) идут
jídelna, -y *f* столовая
kam куда
koupat se купаться
koupit купить
kupovat покупать
les, -a *m* лес
léto, -a *n* лето
líný ленивый
louka, -y *f* луг
malý маленький
milý милый; дорогой
mluvit говорить
neděle, -e *f* воскресенье
oblek, -u *m* костюм
plavat плавать
pole, -e *n* поле
poledne, -e *n* полдень
politovat пожалеть
slabý слабый
silný сильный
studovat учиться, заниматься
teta, -y *f* тетя
tlustý толстый
učit se учиться
ulice, -e *f* улица
velký большой
velmi очень
veselý веселый
volat 1. звать; 2. звонить (по телефону)
zaplatit заплатить

УРОК 6

Произношение согласных [š], [ž], [č]. Некоторые звуковые соответствия в русском и чешском языках. 1-е лицо единственного числа настоящего времени глаголов **pracovat**, **žít**. Притяжательные местоимения 1-го и 2-го лица единственного числа.

Согласные [š], [ž], [č]

Согласные [š], [ž] в чешском языке значительно отличаются от соответствующих звуков [ш] и [ж] в русском языке. Чешские [š], [ž] произносятся мягче русских. При образовании чешских [š], [ž] кончик и передняя часть языка приближаются к альвеолярному выступу; при артикуляции русских [ш] и [ж] кончик языка больше отодвинут назад, а губы менее округлены и вытянуты, чем при образовании соответствующих чешских звуков.

Чешское [č] близко по образованию к русскому [ч], но несколько тверже последнего. При артикуляции чешского [č] затвор образуется на задней части альвеол. Компонентами чешского [č] являются [t + š], русского [ч] - [т’ + ш’].

Некоторые звуковые соответствия в русском и чешском языках

Для более глубокого понимания закономерностей, характеризующих звуковую систему чешского языка, необходимо познакомиться с некоторыми фонетическими соответствиями в русском и чешском языках. Нередко чешскому [e] в положении между согласными **j**, **ň**, **ť**, **d’**, **ř**, **š**, **ž**, **č**, **c** (иногда **l**), а также в конце слова после указанных согласных в русском языке соответствует [’a] (орфографическое *а* или *я*), а чешскому [i] после указанных согласных в русском языке соответствует [y] (орфографическое *у* или *ю*). Ср. примеры:

а)	ulic**e**	- улиц**а**	Franci**e** [francije]	- Франци**я**
	ovc**e**	- овц**а**	Itáli**e** [itálije]	- Итали**я**
	naš**e**	- наш**а**	Asi**e** [azije]	- Ази**я**
	vaš**e**	- ваш**а**	vůl**e**	- вол**я**
	moj**e**	- мо**я**	višn**ě**	- вишн**я**
	tvoj**e**	- тво**я**	pol**e**	- пол**я** (им. пад. мн. ч.)
	slyš**e**t	- слыш**а**ть	pol**e**	- пол**я** (род. пад. ед. ч.)
	běž**e**t	- беж**а**ть		
б)	l**i**d	- л**ю**д, народ	naš**i** ulic**i**	- наш**у** улиц**у** (вин. пад. ед. ч.)
	kl**í**č	- кл**ю**ч	k pol**i**	- к пол**ю** (дат. пад. ед. ч.)
	j**i**tro	- **у**тро	otc**i**	- отц**у**
	pij**i**	- я пь**ю**	pij**í**	- они пь**ю**т
	kupuj**i**	- я покупа**ю**	kupuj**í**	- они покупа**ю**т
	šij**i**	- я шь**ю**	šij**í**	- они шь**ю**т

<u>Примечания:</u> 1. Различный звуковой вид приведенных выше русских и подобных им чешских слов объясняется результатами фонетических изменений, имевших место в истории чешского языка. В положении между исконными мягкими согласными (**j**, **ň**, **ť**, **ď**, **š**, **ž**, **č**, **c**, **ř**, а в некоторых случаях и **l**) в середине слова и после мягких согласных в конце слова [a] в чешском языке изменилось в [e], а долгий и краткий гласный [u], [ū] после тех же согласных в середине и в конце слова изменился в [i], [ī].

2. В современном чешском языке после указанных мягких (или бывших мягких) согласных нередко находим **a** и **u**. Обычно это представлено или в заимствованных словах типа cukr, или в словах, образованных по аналогии, например: píšu, как nesu и др.

Грамматические замечания

1. В 1-м лице ед. числа глаголов настоящего времени кроме окончаний **-u** и **-m** возможно также окончание **-i**: žiji *я живу*, šiji *я шью*, biji *я бью*, а в 3-м лице настоящего

времени мн. числа кроме окончания **-ou** (nesou, vezou, vedou, berou) возможно также **-í**: šijí *они шьют*, pijí *они пьют*, pracují *они работают*.

Примечания: 1. Окончание глаголов в 1-м лице ед. числа и в 3-м лице мн. числа настоящего времени получилось в результате изменения **u** > **i**, **ú** > **í**. Сравните с русскими формами: я пью, они пьют и др.

2. Глаголы 3-го лица настоящего времени ед. числа всегда оканчиваются на гласный: běží он бежит, čte он читает, píše он пишет, žije он живет.

2. Притяжательные местоимения náš, váš в ед. числе:

мужской род: náš, váš: náš dům, váš bratr
женский род: naše, vaše: naše ulice, vaše duše
средний род: naše, vaše: naše okno, vaše pole

УПРАЖНЕНИЯ

1. Произнесите параллельно русские и чешские слова:

živ	- жив	šest	- шесть	čas	- час
mažu	- мажу	šum	- шум	čaj	- чай
možno	- можно	šiška	- шишка	čin	- чин
žába	- жаба	muž	- муж	čerti	- черти
žito	- жито	muška	- мушка	často	- часто
vážný	- важный	pyšný	- пышный	bič	- бич

2. Произнесите следующие слова и словосочетания:
žák, živ, žába, žádný, život, žízeň; paže, rýže, kůže, mažu, vážu; možnost, družba, vážný; šest, šít, šum, šaty, šátek, šustět, šeptat, široký, šedivý, duše, sešit, píšu, pošta, tužka, šiška; máš, dáš, píšeš, slyšíš; čas, čaj, část, čest, Čech, čin, často, čekat, čistý, číslo, večer, cvičení, rodiče, začít, učit se, cvičit; dědeček, babička, vnučka, kočka, ročník, ručník; černý šátek, červená šála, žluté šaty, kožená čepice, šedá kočka, dnešní pošta, těžký život, oranžová tužka, železný klíč

3. Прочитайте следующие предложения:
Žáci píší cvičení. - Učitel zkouší žáky. - Božena běží do školy. - Babička šije šaty. - Dědeček čte časopis. - Jan píše článek. - Růžena čeká na Čestmíra. - Božena váže šálu. — Můžeš mi půjčit klíče? - Můžeš mi zašít košili? - Můžeš to položit na okno? - Můžeš udělat tu práci? - Můžeš mi vrátit ten časopis?

4. Выделенные слова замените словами в скобках:
Božena žije s manželem **v Žatci**. (v Žilině, ve Žďáru)
Dáša šije Vaškovi košili. (Šárka, Nataša)
Šaty mi můžeš položit na židli, (knížky, sešity)
Můžeš mi půjčit na okamžik **tužku**? (klíč, šálu)
Kdy napíšeš **to cvičení**? (ten úkol, ten článek)

5. Прочитайте вопросы и ответы. Обратите внимание на правильную интонацию:
Co to píšeš? Píšu cvičení. - Co to čteš? Čtu článek. - Co to šiješ? Šiji šaty. - Co to píješ? Piji čaj. - Co to myješ? Myji okno. - Chodíš tam často? Ano, velmi často. - Mluvíš s ním často? Ano, velmi často. - Vidíš ho často? Ano, velmi často.

6. Поставьте вопросы во втором лице ед. числа по образцу. **Píšu článek. - Ty také píšeš článek?**
Žiji v Žatci. - Piji čaj. - Čtu časopis. - Běžím do školy. - Mluvím česky.

7. В начале предложения добавьте:
а) Vis, že ... - Ты знаешь, что ...
Образец: **Bude schůze. - Víš, že bude schůze?**
Aleš odešel. - Vašek přijel z Moskvy.
б) Možná, že ... - Возможно ...
Образец: **Bude sněžit. - Možná, že bude sněžit.**
Ta knížka leží na židli. - Žena už odešla.

8. Выучите наизусть диалог:

- Co to čteš? - Что ты читаешь?

- Jeden český časopis. - Один чешский журнал.
- Ty umíš česky? - Ты знаешь чешский язык?
- Trošku. Učím se ve škole. - Немного. Я учу его в школе.

9. Переведите следующие слова и предложения, сопоставляя звуковой вид чешских слов с соответствующими русскими словами:

а)

revoluce	baktérie	otec	- otce
centralizace	linie	čaj	- čaje
civilizace	duše	kraj	- kraje
deformace	kůže	nůž	- nože
argumentace	vůle	kůň	- koně
improvizace	pečeť	pokoj	- pokoje

б)

lidé	bít - biji - bijí	pracovat-pracují
kožich	pít - piji - pijí	studovat - studují
štika	šít - šiji - šijí	milovat - milují
jih	žít - žii - žijí	kupovat - kupují
jitro	mýt - myji - myjí	

в) Naše ulice je široká. - Vaše ulice je úzká. - Znáš naši ulici? Kdo je to? To je moje sestra. - Co je to? To je vaše tužka. - Kde je vaše babička? Naše babička je doma. - Co dělají vaše sestry? Šijí šaty. - Co dělají naši studenti? Kupují slovníky. - Máš dnes práci? Dnes práci nemám. - Máš klíče? Klíče nemám.

Словарь

babička, -y *f* бабушка
běžím (*inf.* **běžet**) я бегу
cvičení, -í *n* упражнение
časopis, -u *m* журнал
čeká (*inf.* **čekat**) (он, она) ждет
česky по-чешски; **Umíš česky?** Ты говоришь по-чешски? / Ты знаешь чешский язык?
článek, -u *m* статья
čteš (*inf.* **číst**) ты читаешь
dědeček, -čka *m* дедушка
jih, -u *m* юг
klíč, -e *m* ключ
košile, -e *f* рубашка
kožich, -u *m* меховая шуба
kraj, -e *m* край
kůže, -e *f* кожа
lidé люди
manžel, -e *m* муж
můžeš (*inf.* **moci**) ты можешь
myješ (*inf.* **mýt**) ты моешь
nůž, -nože *m* нож
odešel (*inf.* **odejít**) он ушел
otec, -ce *m* отец
pečeť, -i *f* печать
píší (*inf.* **psát**) они пишут
pokoj, -e *m* комната
přečíst прочитать
půjčit одолжить
sešit, -u *m* тетрадь
schůze, -e *f* собрание
slovník, -u *m* словарь
sněžit: **bude sněžit** пойдет снег
šála, -y *f* шаль
šaty, -ů *pl* платье
šije (*inf.* **šít**) (он, она) шьет
ten тот, этот
trošku немножко
tužka, -y *f* карандаш
úkol, -u *m* задача, задание
ušít сшить
úzký узкий
už уже
váže (*inf.* **vázat**) (он, она) вяжет
vrátit вернуть
vůle, -e *f* воля
zkouší (*inf.* **zkoušet**) (он, она) экзаменует; проверяет
žák, -a *m* ученик
žena, -y *f* жена; женщина
žije (*inf.* **žít**) (он, она) живет

УРОК 7

Слогообразующие согласные [ŗ] и [ļ]. Произношение согласного [ř]. Произношение и правописание иностранных слов.

Слогообразующие согласные [ŗ] и [ļ]

В чешском языке носителями слога, т.е. слогообразующими, могут быть не только гласные и дифтонги, но в определенном фонетическом положении и сонорные согласные [r] и [l].

Слогообразующие [ŗ] и [ļ] отличаются от подобных же неслоговых Ir] и [1] большей длительностью и большим участием голоса при их образовании. Слогообразующие согласные появляются в положении между двумя согласными, а также в конце слов после согласных: так, vlk произносится [vļk], slza - [sļza], prst - [pŗst], vrba - [vŗba], vlna - [vļna], bratr - [bratŗ], mysl - [misļ], nesl - [nesļl], vítr - [vītŗ].

Примечания: 1. Если слогообразующие [ŗ] и [ļ] образуют первый слог слова, то ударение падает на них: vrba [v'ŗ-ba], vlna [v'ļ-na].

2. В русском языке слогообразующим [ŗ] и [ļ] соответствуют сочетания *ер*, *ор*, *ол*, *ло*, *ле*, *ро*, *ре* между согласными.

Ср.:	vlk - волк	vlna	- волна
	srp - серп	slza	- слеза
	hrb - горб	hltat	- глотать
	Srb - серб	trh	- торг (базар, рынок)

Согласный [ř]

Согласный [ř] - специфически чешский звук, соответствующий в русском языке мягкому [р']. При артикуляции [ř] вибрирует кончик языка. Одновременно воздух проходит через узкое отверстие между нёбом и спинкой языка и разбивается о зубы. Возникает звук типа [rž] или [rš], оба звуковых компонента которого произносится одновременно, а не последовательно, как можно часто услышать в речи не чехов.

[ř] - звонкий согласный, однако в определенных позициях он произносится глухо. Как звонкий [rž] он произносится перед гласными и звонкими согласными: řeka, řada, říkat, řemen, řvát, dřevo. Как глухой [rš] он произносится в конце слова, перед глухими согласными и после глухих: tři, při, přítel, tvář, přes, keř, vařte, nekuřte, takřka.

Произношение и правописание иностранных слов

Нередко у иностранных слов в чешском языке наблюдается несколько иное соотношение между произношением и правописанием, чем у собственно чешских слов.

а) Так, в отличие от собственно чешских слов, согласные **n**, **t**, **d** перед **i** в словах иностранного происхождения произносятся твердо, т.е. как [ty], [ny], [dy]: **di**ktát, poli**ti**ka, kri**ti**ka, tech**ni**ka, orga**ni**zace, u**ni**verzita.

б) Произносится, но не всегда обозначается долгота в словах, например: aktiv произносится как [aktīf], kultura [kultūra], literatura [literatūra].

в) В положении между двумя согласными, перед сонорными согласными **r**, **l**, **m**, **n** и после них **s** произносится то как [z], то как [s]. Как [z] оно произносится в словах с суффиксом **-ismus**: komunismus, socialismus, romantismus, idealismus.

В некоторых словах пишется и произносится только s: diskuse, agrese, disertace, režisér, personál, chaos - chaosu.

г) **x** в словах иностранного происхождения обычно произносится как [ks]: exkurze, expedice, text, textil, exponát, expanze. Перед гласными и согласным **h** может появляться произношение [gzl: exemplář, exotický, existence, exhumace.

д) В словах, имеющих сочетание **i** + гласный (**ia**, **ie**, **io**, **iu**), в произношении между этими гласными появляется звук [j]: fialka [fijalka], historie [historije], rádio [radyjo].

е) Сочетание **th** обычно произносится как [t], изредка как [tch]. Написание **th** сохранилось в узко профессиональных словах. В прочих случаях, где раньше писалось **th**, сейчас пишется обычно **t**: téma, patos, Atény, mýtus.

ж) Правописание собственных имен и географических названий зависит от того, из какого языка заимствовано то или иное имя или название. Собственные имена и географические названия, взятые из языков, не пользующихся латинской графикой, транслитерируются и передаются средствами чешской графики: Čajkovskij, Nizámí, Leningrad, Užhorod, Sevastopol, Pákistán, Singapur, Peking, Ulánbátar.

Если же имя или название взято из языка с латинской графикой, то, как правило, сохраняется первоначальное написание, нередко не совпадающее с произношением, например: Bordeaux [bordō], Shakespeare [šejkspīr], Chicago [šikāgo], Loira [loāra].

Однако наиболее распространенные имена и известные географические названия переводятся на чешский язык. Ср.: Karel Marx, Bedřich Engels, Londýn, Řím, Paříž, Benátky, Drážďany, Lipsko.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Прочитайте слова со слогообразующими [r̥] и [l̥]:

trn, srp, krk, prst, vrch, čtvrt, první, vrchní, tvrdý, brzo, prsa, prkno, zrno, držet, pršet, trpět, trvat, krčit, mrzet, vrčet, strčit; bratr, mistr, litr, cukr, vítr, kufr, svetr; vlk, vlna, plný, mlčet, splnit; nesl, vedl, vezl, kvetl, četl, rostl

2. Прочитайте следующие словосочетания:

plný kufr, tvrdý cukr, první zrno, strmý vrch, vrchní mistr, vlněný svetr, naplněný litr; bratr nesl, bratr vezl, bratr četl, bratr rostl, bratr mrzl, bratr mrkl

3. Прочитайте слова с **ř**:

а) звонким:

řada, řeč, řeka, řezat, říkat, řídit, úřad, pořád, dveře, moře, ořech, vařit, kouřit, věřit, měřit, bořit, bříza, dřevo, břeh, zavřít, zemřít; řvát, řvaní

б) глухим:

tvář, keř, kouř, pekař, sochař; vař, vařte, věř, věřte, nekuř, nekuřte; přes, předmět, přesný, případ, přítel, příliš, přání, tři, třeba, středa, stříbro, křeslo, křída, křičet

4. Прочитайте следующие словосочетания:

říci Věře, říci sestře, říci Jiřině, říci Barboře, říci Tamaře, říci Ondřejovi, říci Bedřichovi, říci Přemyslovi; přinést křídu, přinést dříví, přinést ořechy, přinést pepř, přinést vlnu, přinést svetr, přinést prsten; třiadvacet křesel, třiatřicet ořechů, třiatřicet předmětů, třiatřicet případů, třiatřicet přání

5. Прочитайте предложения:

Bratr držel kufr. Bratr držel prkno. Bratr držel prsten. - Jiří nesl cukr. Jiří nesl vlnu. - Ve čtvrtek pršelo. Ve čtvrtek mrzlo. Ve čtvrtek byl vítr. - Přemysl přijede v březnu. Bořivoj přijede v září. Jindřich přijede v říjnu. - Přinesu to ve středu. Přinesu to ve čtvrtek. Přinesu to příští týden. - Napřed to řekni Věře. Napřed to řekni Jiřině. Napřed to řekni Barboře.

6. Выделенные слова замените словами в скобках:

Petr přivezl Věře **prsten**. (svetr, vlnu)
V říjnu často pršelo. (v březnu, v září)
Bedřich řekl, že přijede brzo. (Jindřich, Bořivoj)

7. Прочитайте вопросы и ответы:

Kdy přijede Jiří? Příští týden ve středu. - Kdy přijede Přemysl? Příští týden ve čtvrtek. - Kdy přijede Bořivoj? Příští týden v pátek. - Řekl jsi to Věře? Věře ne, jen Jiřině. - Řekl jsi to Jindřichovi? Jindřichovi ne, jen Bedřichovi. - Řekl jsi to Tamaře? Tamaře ne, jen Barboře.

8. Выучите наизусть краткие диалоги:

- Už přijel rychlík z Brna?	- Уже пришел скорый поезд из Брно?
- Ještě ne, ale už tu 'bude brzo.	- Еще нет, но уже скоро будет.
- A kdy má přesně přijet?	- А когда точно он должен прийти?
- Ve čtyři třicet tři.	- В четыре тридцать три.

- Už přijel Petr z Plzně? - Уже приехал Петр из Пльзня?
- Ano, už předevčírem. - Да, еще позавчера.
- A co přivezl Jiřině? - А что он привез Ирине?
- Vlněný svetr. - Шерстяной свитер.

9. Прочитайте правильно следующие иностранные слова:
marxismus, komunismus, feudalismus, ateismus, futurismus, idealismus; aritmetika, kritika, estetika, organizace, lokomotiva; korektura, struktura, inventura, brožura, literatura, figura; disertace, symbol, situace, protéza, cirkus, fantazie; teorie, katedra, metoda; kolektivní, aktivní, kulturní, strukturní; index, luxus, praxe, syntax, expres, existence, exotický, textil

10. Прочитайте следующие предложения. Обратите внимание на произношение иностранных слов:
Já studuji matematiku a fyziku. - Bratr studuje techniku. - Sestra studuje botaniku. - Dobře znáš českou gramatiku? - Dobře znáš českou literaturu? - Dobře znáš aritmetiku? - Je vaše sportovní organizace velká? - Je ta lokomotiva nová? - Je ta metoda správná?

Словарь

břeh, -u *m* берег
březen, -zna *m* март
cirkus, -u *m* цирк
čtyři třicet tři 4 часа 33 минуты
čtvrtek, -tka *m* четверг
dobře хорошо
držet держать
index, -u *m* зачетная книжка
ještě еще
kufr, -u *m* чемодан
mrzlo был мороз, морозило
napřed сначала, заранее
pátek, -tku *m* пятница
prsten, -u *m* перстень, кольцо
prší (*inf.* **pršet**) идет дождь
přání, -í *n* желание
přinést принести
případ, -u *m* случай
příští следующий
přivést привести
rychlík, -u *m* скорый поезд
řekni (*inf.* **říci**) скажи
říjen, -jna *m* октябрь
sestra, -y *f* сестра
správný правильный
středa, -y *f* среда
týden, -dne *m* неделя
vlna, -y *f* шерсть
vítr, **větru** *m* ветер
září, -í *n* сентябрь

УРОК 8

Произношение звука [h]. Глухие и звонкие согласные. Произношение предлогов. Придыхание. Соответствия чешским долгим гласным в русском языке. Именительный падеж единственного числа прилагательных всех трех родов. Притяжательные местоимения.

Согласный [h]

Согласный [h] - звонкий гортанный согласный. Шум, образуемый при артикуляции [h], возникает в результате трения вдыхаемой струи воздуха о сближенные голосовые связки. Щель между голосовыми связками уже, чем при образовании гласных, а сами связки менее напряжены, поэтому образуемый звук глубокий, но, в отличие от гласных, не чистый. По способу образования гортанное чешское [h] напоминает задненёбный фрикативный украинский [γ]. В словах славянского происхождения чешскому [h] в русском языке соответствует [г]. Ср.: noha *нога*, host *гость*, husa *гусь*, hra *игра*, hrách *горох*.

Глухие и звонкие согласные

В чешском языке, как и в русском, различаются парные глухие и звонкие согласные: [t - d], [t’ - ď], [s - z], [š - ž], [p - b], [f - v], [k - g], [ch - h]. Парные согласные [ch - h] отличаются друг от друга не только наличием или отсутствием голоса, но и местом образования: [ch] - задненёбный согласный, [h] - гортанный: sníh [sn’īch] - sněhu [sn’ehu].

Остальные согласные или только звонкие (все сонорные и [j]), или только глухие ([c], [č]). Парные звонкие согласные в определенных положениях могут оглушаться, глухие - озвончаться. В чешском языке, так же как в русском, звонкие согласные в конце слова и перед глухими согласными произносятся как соответствующие глухие: dub [dup], vůz [vūs], nůž [nūš], krev [kref], loď [lot’], tužka [tuška], všecko [fšecko], dialog [dyalok]. Согласный **h** в позиции оглушения произносится как [ch]. Ср.: sníh [sn’īch], líh [līch]. Глухие согласные перед звонкими озвончаются: kdy [gdy], kde [gde], svatba [svadba], prosba [prozba].

Произношение предлогов

а) Предлог **přes** *через* перед глухими звуками произносится как [přes]: přes pole, а перед всеми звонкими, в том числе и сонорными, произносится как [prez]: přes vodu [přez^vodu], přes louku [přez^louku].

б) Предлог **s** с твор. падежом перед звонкими непарными согласными **m, n**, **r**, **l**, а также перед **v** может произноситься как [s] и как [z]: s Janem [zjanem] / [sjanem], s matkou [zmatkou]/ [smatkou].

в) Предлог **s** (с род. падежом) перед парными и непарными звонкими согласными обычно произносится как [z]: s mostu [zmostu], s lavice [zlavice].

Придыхание

Придыхание (’ - по-чешски ráz) - это глухой гортанный взрыв, который, как правило, появляется перед начальным гласным слова: ['ano], ['uďelām^to]. Придыхание встречается также в сложных словах типа modrooký [modro’okī], subordinace [sup'ordynace] и т.д. В прочих случаях употребление придыхания является факультативным и индивидуальным. Оно чаще появляется при медленном темпе речи и при логическом ударении: [přines ’ovoce], nové auto [novē ’auto]. При быстром произношении придыхание отсутствует.

Предлоги **bez**, **od**, **z**, **nad**, **pod**, **v** и другие, оканчивающиеся на звонкий согласный, перед начальным гласным следующего слова, произносящегося с придыханием, оглушаются: v okně [f’^okn’e], v Americe [f’^americe], z okna [s’^okna], z ústavu [s’^ūstavu], pod oknem [poť^oknem], nad Afrikou [nať^afrikou].

Соответствия чешским долгим гласным в русском языке

Во многих случаях долгие гласные в чешском языке соответствуют в русском языке различным нестяженным группам гласных. Сравните важнейшие соответствия:

Таблица №1.

В чешском языке	В русском языке	Примеры
-á	-ая -оя -ае	černá - черная milá — милая tvá - твоя pás — пояс děláš - делаешь zná — знает
-é	-ое	mé - мое tvé - твое čisté (nebe) - чистое (небо)
-ý	-ый	dobrý - добрый čistý - чистый milý - милый černý - черный
-í	-ий	letní - летний zimní - зимний pěší - пеший svěží - свежий
-í	-ие, -ье -ия, -ья -ию, -ью -ии, -ье	čtení - чтение veselí - веселье čtení - чтения veselí - веселья čtení - чтению veselí - веселью (o) čtení - чтении (o) veselí - веселье
-í	-яя (после мягких согласных) -ее	letní (noc) - летняя (ночь) letní (jitro) - летнее (утро)

Примечание. Долгие гласные в чешском языке, соответствующие в русском языке различным группам гласных, получились в результате стяжения нескольких гласных в один долгий гласный. Долгота таких гласных никогда не сокращается.

Грамматические замечания

1. Им. падеж ед. числа прилагательных с твердым согласным основы в чешском языке оканчивается на **-ý** для мужского рода (dobrý), на **-á** для женского рода (dobrá) и на **-é** для среднего рода (dobré).

2. Притяжательные местоимения 1-го и 2-го лица ед. числа, а также возвратно-притяжательное местоимение в чешском языке следующие:

мужской род: můj, tvůj, svůj
женский род: má, moje; tvá, tvoje; svá, svoje
средний род: mé, moje: tvé, tvoje; své, svoje

УПРАЖНЕНИЯ

1. Прочитайте следующие слова:

had, host, hora, hotel, hudba, husa, housle, houba, herec, heslo, hymna; váha, noha, mnoho, dlouho; kniha; hledat, hlídat, hlas, hlad, náhle, pohled, hluk, hned, sáhnout; hrot, hrnec, mohl, vrhl; hrát, hřebík, hříbek

2. Прочитайте следующие слова, различая звуки [h] и [ch]:

chod - hod, chodit - hodit, chuť - huť, chutný - hutný, pocházet - poházet, pochyby - pohyby, chlad - hlad

3. Прочитайте следующие словосочетания:

mnoho hostů, mnoho herců, mnoho hub, mnoho hříbků, mnoho hrušek, mnoho hlasů, mnoho hluku; pomáhat Heleně, pomáhat Hedvice, pomáhat Hynkovi, pomáhat Haně, pomáhat Bohuslavovi, pomáhat Řehořovi

4. Прочитайте предложения:
Hana dlouho hrála. - Hana dlouho váhala. - Hana dlouho hovořila. - Hynek hraje hezky na housle. - Bohouš pomáhá hodně Hedvice. - Helena hovořila mnoho o hudbě. - Hanka pomáhá Hedě. - Bohouš pomáhá Heleně. - Hynek pomáhá Haně.

5. Прочитайте следующие словосочетания. Правильно произносите предлоги перед звонкими и глухими согласными, а также перед начальными гласными слов:

а) bez tebe, bez tety, bez kola, bez sebe, bez tužky, bez papíru; nad tebou, nad stolem, nad kolem, nad Táborem, nad Prahou; v Praze, v Táboře, v Plzni, v troubě, v koutě; z Prahy, z Tábora, z Polska, z továrny, z Kyjeva, z Prachatic; bez moře, bez dětí, bez rodičů; nad domem, nad městem, nad řekou; z domova, z Brna; v dole, v Brně, v Bratislavě

б) Vrátil se z Moskvy. - Vrátil se z Londýna. - Vrátilse z Minská; Bratr žije v Moskvě. - Sestra žije v Praze. - Otec žije v Londýně.

в) v okně, v autobusu, v automatu, v Anglii, v Asii, v ústech; z okna, z autobusu, z automatu, z Asie, z Afriky, z Ameriky, z ústavu, z institutu, z Atén

г) Vláďa s matkou, Milan s Martou, Slávek s Milanem, Vlasta s Janem, Jaroslav s Ninou, Jaromír s Ivanem, Milada s Lízou.

6. Прочитайте и переведите следующие предложения. Сравните звуковой вид прилагательных в русском и чешском языках:
Praha je krásné město. - Moskva je velké město. - Lipník je malé město. - Nebe je čisté. - Pole je široké. - Černé moře je teplé. - Byt je velký. - Stůl je nový. - Pokoj je světlý. - Zimní noc je dlouhá. - Letní den je dlouhý. - Letní jitro je teplé. - Zimní den je krátký. - Letní noc je krátká. - Jarní jitro je krásné.

7. От следующих прилагательных женского рода образуйте прилагательные мужского и среднего рода:
bílá, veselá, slabá, malá, hluboká, úzká, suchá, veliká, vysoká, krásná, pěkná, stará, nová, černá, světlá, dlouhá

8. От следующих прилагательных мужского рода образуйте прилагательные женского и среднего рода:
pozdní, zimní, jarní, pěší, svěží

9. Прочитайте и переведите на русский язык следующие чешские слова. Сопоставьте звуковой вид чешских и русских слов, пользуясь таблицей №1:
listí, kamení, koření, učení, psaní, veselí, poznání, kouření, mučení, pití, čtení, šití, bytí, mytí, bití, žití, koupání

10. Выделенные слова замените словами в скобках:
Hosté z Holandska přijedou **druhého** září. (třetího, čtvrtého)
Helena hezky hraje **na housle**. (na harfu, na hoboj)
Bohouš nám pomáhá. (Hynek, Řehoř)

11. Выучите наизусть диалог:

- Ahoj, Bohouši! Už jsem tě hrozně dlouho neviděl!	- Привет, Богуш! Я тебя ужасно долго не видел.
- Není divu, už druhý rok bydlím v Olomouci.	- Неудивительно, я уже второй год живу в Оломоуце.
- A Helena je pořád v Ostravě?	- А что Елена, она еще в Остраве?
- Ne, přestěhovala se z Ostravy do Prahy.	- Нет, она переехала из Остравы в Прагу.

Словарь

ahoj! привет! здравствуй!
bez без
den, **dne** *m* день
dlouho долго
dlouhý долгий, длинный
do в; **do Prahy** в Прагу
druhý rok второй год
hezký красивый
hezky красиво; **h. hrát** хорошо играть
hodně очень; много
host, -a *m* (*pl* **hosté**) гость
housle, -í *f pl* скрипка
hovořit говорить
hraje (*inf*. **hrát**) (он, она) играет
hudba, -y *f* музыка
jarní весенний
jitro, -a *n* утро
kolo, -a *n* колесо; велосипед
kout, -u *m* угол
letní летний
moře, -e *n* море
nad над
nebe, -e *n* небо
noc, -í *f* ночь
papír, -u *m* бумага
pěkná (**pěkný**) красивая (красивый)
pomáhat помогать
pořád все время
stůl, **stolu** *m* стол
svěží свежий
teplý теплый
váhat колебаться
vrátit se вернуться
z из
zimní зимний

УРОК 9

Чередование кратких и долгих гласных. Чередование согласных и групп согласных. Произношение групп согласных.

Чередование кратких и долгих гласных

Особенностью звуковой системы чешского языка является чередование кратких и долгих гласных в пределах одной морфемы. Чередования в современном чешском языке могут быть количественными - когда в пределах одной и той же морфемы чередуются одинаковые по качеству гласные, различающиеся только краткостью или долготой, например: **a**/**á**, **e**/**é**, **i**/**í**, и качественно-количественными, когда чередующиеся гласные различаются не только долготой или краткостью, но и различным качеством (образованием), например: **o**/**ů**, **e**/**í**, **u**/**ou** и др. В современном чешском языке чередование гласных имеет, как правило, морфологический характер, то есть характеризует различные словообразовательные или словоизменительные категории, а также разные формы одних и тех же слов. Сравните ниже приводимую таблицу чередований долгих и кратких гласных и их соответствий в русском языке.

Краткий слог	Долгий слог	Примеры	Соответствия в русском языке
o	ů	stůl - stolu sůl - soli můj - moje slovo - slůvko	**о** стол - стола
u	ou ú	moucha - muška kouřit - nekuř účes - učesat zub - zoubek úroda - urodit se	**у** муха - мушка
e (ě)	í	sníh - sněhu víra - věřit květ - kvítek říci - řekl	**е** снег - снегу
a	á	dát - dal zdráv - zdravý chválit - chval!	**а** дать - дал
e	é	nesu - nést vezu - vézt chléb - chleba lepší - lépe	**е** нести - несу
i (y)	í (ý)	pít - pil list - lístek být - byl mýt - myji	и пить - пил ы быть - был

Кроме указанных выше чередований долгих и кратких гласных, в чешском языке есть ряды чередующихся гласных.

Примечания: 1. Как правило, представлены не все чередования, а только два или три типа: **e**/**á**/**í**; **í**/**a**; **e**/**í**.

2. В русском языке всем этим чередующимся звукам соответствует [’а] (**а** с предшествующей

мягкостью согласных, орфографическое **я**).

3. Кроме чередований, характерных только для чешского языка, есть также чередования, свойственные русскому языку и другим славянским языкам: **e**/**o**, **o**/**á**, **u**/**y**: vezu - vozím, nesu - nosím; nosit - přinášet, vozit - odvážet; sluch - slyšet и др.

Ряды чередующихся гласных	Примеры	Соответствия в русском языке
á/í/e/a e/á/í í/a e/á e/í	řada - řád - ředitel - řídit devět - devátý - devíti vzít - vzal pět - pátý zajíc - zaječí	['a] - орфогр. я ряд - порядок девять - девятый - девяти взять - взял пять - пятый заяц - заячий

Чередование согласных и групп согласных

В чешском языке очень распространено чередование согласных и групп согласных в одной и той же морфеме. Некоторые из этих чередований представлены в русском языке и в других славянских языках. Исторически обусловленные чередования согласных и групп согласных имеют в современном чешском языке характер морфологических чередований. Они возникают при образовании различных грамматических форм, а также во многих случаях при словообразовании. Сравните важнейшие чередования согласных и их соответствия в русском языке:

Чередование согласных	Примеры	Соответствия в русском языке	
k/č/c	ruka - ručka - ruce peku - pečeš - péci lehko - lehce - lehčeji	*к/ч*	рука - ручка - руки пеку - печешь - печь легко - легче
h/z/ž	noha - noze - nožka soudruh - soudruzi - soudružka mohu - můžeš - pomoz!	*г/ж* *г/з/ж*	нога - ноге - ножка друг - друзья - дружок могу - можешь - помоги
g/ž/z	filolog - f iloložka - (o) filolozích	*г*	филолог - филологи
ch/š	hoch — hoši moucha - mouše ticho - tiše hluchý - hluší	*х/х* *х/ш*	мухи - мухе тихо - тише
ť/c	zaplatit - zaplacený vrátit - vrácený	*т/ч* *т/щ*	заплатить - заплаченный возвратить - возвращенный
ď/z	probudit - probouzet - probuzen chodit - přicházet	*д/жд/ж*	разбудить - пробуждать - разбуженный ходить - хождение - похаживать
s/š	česat - češu nosit - přinášet	*с/ш*	чесать - чешу носить - приношение

z/ž	mazat - mažu vozit - přivážet	*з/ж*	мазать - мажу

Продолжение таблицы

Чередования согласных	Примеры	Соответствия в русском языке	
r/ř	sestra - sestře bratr - bratři	*р/р'*	сестра - сестре
ck/čť	anglický - angličtí německý - němečtí praktický - praktičtější	*ск* *цк* *ческ/чн*	английский - английские немецкий - немецкие практический - практичнее
sk/šť	ruský - ruští stisknout - otištěný	*ск*	русский стискивать
sť/šť	pustit - puštěný čistit - vyčištěný	*ст/щ*	пустить - пущенный очистить - очищенный
zď/žď	jezdit - odjížděť	*зд/зж*	ездить - уезжать
sl/šl	myslit — myšlenka	*сл/шл*	мыслить - мышление

Произношение групп согласных

а) Группа согласных **sh** произносится или как [sch] (в Праге и в Средней Чехии), или как [zh] (главным образом в Моравии). Таким образом, shoda произносится как [schoda]/[zhoda], shromáždění - как [schromážďenī]/[zhromážďenī].

б) Согласный [n] в положении перед задненёбными согласными [k], [g], [ch] приспосабливается по месту артикуляции к последующему согласному и произносится как задненёбный носовой: banka [baŋka], Anglie [Aŋglije], tenký [teŋkī].

в) Двойные согласные внутри несложных слов, а также в словах префиксальных произносятся обычно как одиночные: Anna [ana], činnost [činost], měkký [mňekī]. Это же правило распространяется на группы согласных, которые возникают в результате уподобления по звонкости или глухости: nižší [ňišī], vítězství [vīt'estvī].

г) Согласные **t** и **d** в сочетании с последующими свистящими и шипящими **s**, **š** произносятся обычно как аффрикаты [c], [č]: lidský [lickī], mladší [mlačī]. В словах префиксальных, а также на стыке двух слов указанные группы согласных произносятся обычно раздельно.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Произнесите следующие слова:

[sch]/[zh]: shoda, shon, shodit, shořet, shrábnout, shánět, shrnout, shromáždit, shnilý, na shledanou
только [zh]: shora, shluk, sházet, shladit
tank, banka, branka, venku, tenký, Hanka, Blanka, Lenka, Anglie, Angara, Kongo
ranný, činný, cenný, slunný, kamenný, měkký, vyšší, tišší, nižší, dražší

2. Прочитайте следующие слова. Обратите внимание на чередование долгих и кратких гласных:

dům - v domě, vůz - ve voze, kůň - na koni, dvůr - na dvoře, důl - v dole, nůž - bez nože, sůl - bez soli, hůl - s holí, sníh - na sněhu, vítr - ve větru

most - můstek, krok - krůček, roh - růžek, zub - zoubek, dub - doubek, kus - kousek, kruh - kroužek, květ - kvítek, dům - domek, stůl - stolek

kráva - krav, vrána - vran, jáma - jam, síla - sil, lípa - lip, díra - děr, míra - měr, trouba - trub

víra - věřit, míra - měřit, úder - udeřit, údiv - udivit, východ - vycházet, západ - zapadat, nákup - nakoupit, výklad - vykládat

nést - nesu, vézt - vezu, plést - pletu, růst - rostu, žít - žiji, pít - piji, mýt - myji, plout - pluji

3. Прочитайте предложения, переведите их на русский язык. Обратите внимание на чередование гласных:

Tam stojí dům. Tam stojí domy. - To je náš stůl. To jsou naše stoly. - Hned přinesu nůž. Hned přinesu nože. - To je vůz do Moskvy. To jsou vozy do Moskvy. - To je hezký kůň! To jsou hezcí koně. - To je náš dům. Za domem je zahrada. - Máme velký dvůr. Na dvoře si hrají děti. - Za městem je důl. V dole pracují horníci. - Pod oknem je lípa. Na náměstí je několik lip. - Tamhle je kráva. Vdružtvu je mnoho krav. - Před námi je jáma. Na poli je mnoho jam.

4. По образцу выделенных слов дополните отсутствующие слова:

dům - domek, dvůr - ..., stůl - ...; **vůz - vozík**, nůž - ..., kůl - ...; **zub - zoubek**, dub - ..., kus - ...; **jáma - jamka**, brána - ..., kráva - ...; **bouda - budka**, houba - ..., trouba - ...; **žít - žiji**, šít - ..., pít - ...; **nést - nesu**, vézt - ..., plést -

5. Прочитайте слова и словосочетания. Обратите внимание на чередование согласных:

ruka - na ruce, noha - na noze, socha - o soše, hora - na hoře, Amerika - v Americe, Praha - v Praze, Ankara - v Ankaře, Jitka - Jitce, Olga - Olze, Věra - Věře

Slovák - Slováci, soudruh - soudruzi, Čech - Češi, kluk - kluci, hoch - hoši, bratr - bratři, pionýr - pionýři

vrátit - vracet, obrátit - obracet, hodit - házet, nosit - přinášet, vozit - vyvážet

probudit - probuzen, navrátit - navrácen, vyhodit - vyhozen, vyprosit - vyprošen, nanosit - nanošen, ohrozit - ohrožen

6.От приведенных форм косвенных падежей образуйте форму им. падежа:

Образец: **na noze - noha**

na ruce - ...; v Praze - ...; o mouše - ...; na Volze - ...; v řece - ...; o soše - ...; na váze - ...; o bleše - ...; k sestře - ...; k Olze - ...; o Věře - ...; o Blance - ...

7. От приведенных форм мн. числа образуйте им. падеж ед. числа:

Образец: **vlci — vlk**

ptáci - ...; bratři - ...; soudruzi - ...; hoši - ...; pionýři - ...; Češi - ...; Slováci - ...; Maďaři - ...; dělníci - ...; doktoři - ..,

8. Выучите наизусть диалог:

- Už přijel ten sovětský soudruh?	- Уже приехал этот советский товарищ?
- Který? Přijeli dva sovětští soudruzi	- Который? Приехали два советских товарища.
- Ten profesor z univerzity, co bude u nás přednášet.	- Тот профессор из университета, что будет у нас читать лекции.
- Oba jsou univerzitní profesoři.	- Они оба - профессора из университета.

Словарь

dělník, -a *m* рабочий
domek, -mku *m* домик
dvůr, **dvora** *m* двор
hned сейчас, тотчас
hoch, -a *m* мальчик
kluk, -a *m* мальчик
který какой, который
kůň, **koně** *m* лошадь
kvést цвести
Maďar, -a *m* венгр
moucha, -y *f* муха
náměstí, -í *n* площадь
několik несколько
před перед
soudruh, -a *m* товарищ
stojí (*inf.* **stát**) (он, она) стоит
tamhle вон там
vím (*inf.* **vědět**) я знаю
vzít взять
zahrada, -y *f* сад

УРОК 10

Ударение основное и побочное. Перенос ударения на предлоги. Безударные слова. Вокализация предлогов. Типы интонации.

Ударение основное и побочное

1. Основное, или главное, ударение находится на первом слоге слова: národ, 'západ, 'kupoval (см. ур. 1).

Однако наряду с главным ударением в многосложных словах может появляться побочное ударение, главным образом на нечетных слогах. Побочное ударение значительно слабее главного; как правило, оно бывает факультативным и появляется по большей части у многосложных слов при тщательном произношении и медленном темпе речи. Ср.:

'málo"který, 'pěta"dvacet, 'černo"bílý

Примечание. Значок ' означает основное ударение, " - побочное.

2. В потоке речи не все слова могут иметь свое самостоятельное ударение. Некоторые слова теряют его и в отношении ударения примыкают к последующему или предшествующему слову. Таким образом, ударение могут иметь не только слова, но и целые речевые такты (синтагмы), а также предложения.

Так, односложные (первоначальные) предлоги **na** *на*, **po** *по*, *после*, **u** *у*, **do** *в*, *до*, **za** *за*, **pro** *для*, **ze** *из*, **při** *при*, **od** *от*, **o** *о*, **bez** *без* всегда имеют главное ударение, а следующее за предлогом слово обычно теряет свое ударение и сливается в отношении ударения с предлогом, который является как бы первым слогом слова. Например:

do lesa ['dolesa]	- в лес, до леса
na stole ['nastole]	- на столе
po Volze ['povolze]	- по Волге
o Škole ['oškole]	- о школе
od tebe ['otebe]	- от тебя
bez vás ['bezvās]	- без вас
za vámi ['zavāmi]	- за вами

Односложные предлоги **od**, **nad**, **pod**, **bez** при вокализации, т.е. при присоединении гласного **e** (ode, nade, pode, beze) сохраняют главное ударение: beze mne ['bezemne] *без меня*, ode mne ['odemne] *от меня*.

Примечание. Односложные предлоги теряют свое ударение перед многосложными словами, а также перед словами, на которые падает логическое ударение: na velmi důležitou věc [na 'velmi...].

3. Двусложные предлоги: **mezi**, **mimo**, **místo**, **vedle**, **kromě**, **kolem**, **podle** не имеют главного ударения, они примыкают в отношении ударения к следующим за ними словам: vedle domu [vedle'domu] *возле дома*, podle rozkazu [podle'rozkazu] *согласно приказу*, mezi stromy [mezi'stromi] *среди деревьев*.

Безударные слова

Некоторые слова никогда не имеют своего ударения. Это так называемые постоянно безударные слова (энклитики). К ним относятся краткие формы местоимений: mi, ti, si, ho, mu, mě, se, вспомогательные формы глагола být, входящие в состав прошедшего времени (jsem, jsi, jsme, jste), вспомогательные формы, входящие в состав сослагательного наклонения (bych, bys, by, bychom, byste, by), некоторые частицы и союзы (a, -li, však, tedy и др.). Например: vrátil jsem se произносится ['vrātilsemse], dej mu ['dejmu], řekli jsme mu to ['řeklismemuto], vezmi si to ['vezmisito], zavolej mu ['zavolejmu].

В потоке речи в зависимости от логического ударения могут терять свое ударение и другие слова, особенно односложные и двусложные, примыкая большей частью к предшествующим словам и образуя с ними речевые такты. В этом проявляется ритмичность чешского ударения. Сравните примеры: Co toděláš? [coto^'dělāš]. To je pravda

[toje'pravda]/[to^'jepravda]. Kdo bude doma? [gdobude'doma]/['gdobudedoma].

Вокализация предлогов

Вокализацией называется присоединение гласного **e** к неслоговым и односложным предлогам: **k**, **v**, **s**, **z**, **pod**, **nad**, **od**, **bez** и др.: **ke**, **ve**, **se**, **ze**, **pode**, **nade**, **ode**, **beze**.

Вокализация наступает в следующих случаях:

а) Перед одинаковым или подобным же глухим или звонким начальным согласным следующего слова: ke komu, ke konci, ke kraji, se sestrou, se střechy, se (ze) skály, ve vodě, ve vsi, ve vlaku, ze srdce, ze středu, ze zlata.

б) Перед группой согласных, начинающихся с сонорных согласных: **r**, **l**, **m**, **n**, **j**: ke mně, ve mlýně, ve jménu, ze rtů, ze msty, ze lžíce, beze mne, nade mnou, pode mnou.

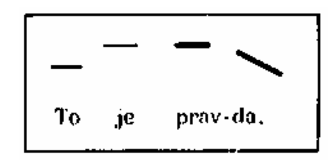
в) Перед тремя начальными согласными следующего слова: ke stromu, ke sklonku, se stropu, se vztekem, se džbánem, ve zdraví, ve sklepě, ze hřbitova, ze skříně.

г) В прочих случаях вокализация либо совсем не наступает, либо проявляется нерегулярно: k světlu / ke světlu, v svém / ve svém, k třídě / ke třídě, v třídě / ve třídě, ode dveří / od dveří.

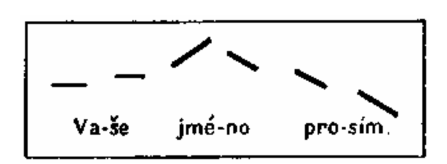
Примечание. Слоговые предлоги **bez**, **pod** вокализуются гораздо реже, чем неслоговые предлоги **k**, **s**, **z**, **v**.

Интонация в различных типах чешского предложения

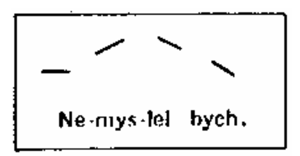
1) Утверждение:

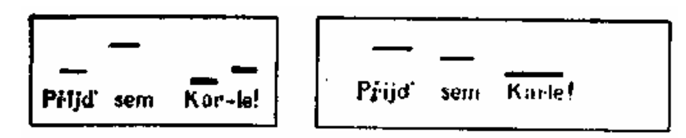
2) Выражение побуждения:

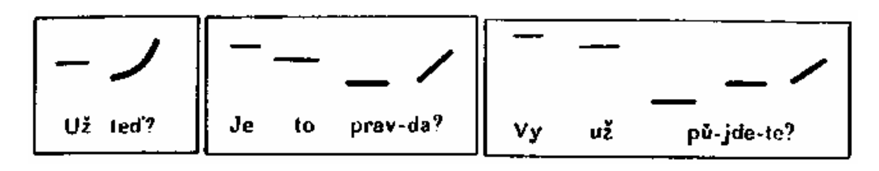
3) Выражение сомнения:

4) В повелительном предложении возможна интонация:

5) В вопросительном предложении возможна:
   а) восходящая интонация:

б) восходяще-нисходящая или нисходяще-восходящая к концу предложения:

УПРАЖНЕНИЯ

1. Прочитайте словосочетания:

ve škole, do školy, ze školy, před školou, za školou, na fakultě, od fakulty, před fakultou, za fakultou, vedle fakulty, kolem fakulty; bez Petra, kromě Petra, mimo Petra, podle Petra, o Petrovi, od našeho Petra, za naším Petrem; před týdnem, za týden, před několika měsíci, za několik měsíců, na naší filologické fakultě

2. Прочитайте предложения:

Rodiče bydlí ve městě. - Věra odjela na venkov. - Lída bydlí za městem. - Děti jdou do školy. - Studenti spěchají na fakultu. - Chlapec šel pro noviny. - Dívka jela ke strýčkovi. - Sejdeme se před fakultou. - Studují na pražské filozofické fakultě.

3. Выберите правильный вариант предлога:

v / ve: ... škole, ... knize, ... městě, ... vlaku, ... vodě, ... posluchárně, ... třídě, ... sešitě
z /ze: ... fakulty, ...školy, ...práce, ...závodu, ...posluchárny, ...třídy, ...města, ...Prahy, ...Sverdlovska
s / se: bratrem, ... sestrou, ... mnou, ... tebou, ... strýčkem, ... tetou, ... studenty, ... chlapci, ... Zinou

4. Прочитайте предложения:

Řeknu ti to. - Ukážeš mi to? - Koupí nám to. - Řekl jsem ti to. - Ukázal jsi mu to? - Koupili jste jí to? - Řekl bych ti to. - Ukázal by mu to? - Koupili by nám to. - Ty mi o ukážeš! - Petr nám to koupí. - Já už jsem ti to řekl. - Už jsi mu to ukázal? - Petr jim to už koupil.

5. Дайте положительные ответы на поставленные вопросы: Образец: **Koupíš mu to? - Ano, koupím mu to**. Dáš mu to? ... Řekneš mu to? ... Pošleš mu to? ... Napsal jsi mu to? ... Viděl jsi ji tam? ... Dal jsi jí to? ... Obědval jsi už? ...

6. Утвердительные предложения сделайте отрицательными: Образец: **Viděl jsem ho tam. - Já jsem ho tam neviděl**. Koupil jsem si to. ... Řekl jsem mu to. ... Zapsal jsem si to. ... Viděl jsem ho tam. ... Našel jsem ji hned. ... Mluvil jsem s ním o tom. ...

7. Выучите наизусть диалог:

- Viděl jsem nový slovník.	- Я видел новый словарь.
- Už sis to koupil?	- Ты уже (себе) его купил?
- Ne, ještě jsem si to nekoupil.	- Нет, я еще его не купил.
- A chtěl by sis to koupit?	- А ты хотел бы себе его купить?
- Ovšem, určitě si to koupím.	- Конечно, я обязательно (себе) его куплю.

Словарь

dívka, -y *f* девушка
kolem около, вокруг
kromě кроме
měsíc, -e *m* месяц
mimo мимо
obědvat обедать
od от
odjet уехать
ovšem конечно
podle возле
posluchárna, -y *f* аудитория
pro за: **jít p. noviny** идти за газетой
rodiče *pl* родители
sejdeme se (*inf.* **sejít se)** мы встретимся
spěchat спешить
spisovatel, -e *m* писатель
třída, -y *f* класс; улица
ukázat показать
určitě обязательно, непременно
vedle возле, около, рядом
venkov,-a *m* деревня
vlak, -u *m* поезд
závod, -u *m* завод
zapsat записать

Основной курс

Часть I

УРОК 1

Род, число и падеж имен существительных. Склонение существительных женского рода твердой разновидности (тип **žena**). Склонение прилагательных женского рода твердой разновидности и притяжательных местоимений **má**, **tvá**, **svá** (**moje**, **tvoje**, **svoje**). Спряжение глаголов типа **pracovat**, **žít**. Предлоги **v**, **na**. Союзы **a** и **ale**.

NAŠE RODINA

Naše rodina je velká. V bytě bydlíme můj otec, má matka, bratr a já. Bratr chodí do základní školy[1]. Mám ještě sestru. Ta je už vdaná a má svůj byt, kde bydlí se svým manželem a dětmi. Děti jsou ještě malé a chodí do školky[2]. Já studuji na právnické fakultě Karlovy univerzity. Oba moji rodiče jsou zaměstnaní. Otec pracuje v továrně[3] jako inženýr, matka je lékařkou a pracuje na poliklinice. Mám také dědečka a babičku. Ti žijí na venkově[4], kde mají svůj domek a zahradu. Často k nim jezdíme na návštěvu[5], a v létě na prázdniny.

* * *

Milan: Dobrý den, Alenko, jak se máš[6]?
Alenka: Děkuji[7], dobře.
Milan: Kam tak spěcháš?
Alenka: Jdu ke své sestře, má dnes narozeniny. Sejdou se tam všichni příbuzní. Tchán a tchyně mé sestry, budou tam také dvě mé sestřenice a bratranec. A víš vůbec, že jsem teta? Mám malého synovce, jmenuje se Petr[8].
Milan: To já jsem strýcem už dva roky. Mám neteř. Ta už mluví a říká mi „strýčku“. Dnes k nám přijdou se švargrovou na návštěvu. Tak ti přeji, teto, veselou zábavu.
Alenka: Dekuji, na shledanou.

Slovníček

bratranec, -nce *m* двоюродный брат
dcera, -y *f* дочь
dost достаточно
již, **už** уже
lékařka, -y *f* врач (женщина)
v létě летом
mluvit говорить
narozeniny, -in *pl* день рождения
neteř, -e *f* племянница
pracovat работать
právnická fakulta, -y *f* юридический факультет
prázdniny, -in *pl* каникулы
přát желать
příbuzný, -ého *m* родственник
rodiče *pl* родители
rodina, -y *f* семья
rok, -u *m* год
říkat говорить
sejít se встретиться
sestřenice, -e *f* двоюродная сестра
spěchat спешить
strýc, -e *m* дядя
studovat учиться
synovec, -e *m* племянник
školka, -y *f* детский сад
švagrová, -y *f* золовка, невестка
tchán, -a *m* тесть, свекор
tchyně, -ě *f* теща, свекровь
továrna, -y *f* фабрика
vdaná замужем
víš (*inf.* **vědět**) знаешь
vlastní собственный
vůbec вообще
zábava, -y *f* развлечение
zahrada, -y *f* сад
zaměstnaný работающий

Лексико-грамматические пояснения

1.	Bratr chodí do základní školy.	Брат учится в средней школе (восьмилетке).
	chodit do školy	1. учиться в школе; 2. ходить в школу
	jít do školy	идти в школу
2.	chodit do školy	посещать детский сад
3.	Запомните:	
	pracovat **v** továrně	работать на фабрике
	pracovat **na** poliklinice	работать в поликлинике

4. Глаголы bydlet и žít переводятся на русский язык *жить*, но употребляются в разных словосочетаниях:

	bydlet / bydlit	жить / проживать
	žít	жить (*существовать*)
	Babička a dědeček řijí na venkově.	Бабушка и дедушка живут в деревне.
	Otec a matka žijí spolu 25 let.	Отец и мать живут вместе 25 лет.
	Bydlím ve městě.	Я живу в городе.
	Bydlím v novém domě.	Я живу в новом доме.
5.	jezdit na návštěvu	ездить в гости
	jít na návštěvu	идти в гости
	být na návštěvě	быть в гостях
	mit návštěvu	принимать гостей
6.	Jak se máš?	Как ты поживаешь?
	Jak se máte?	Как вы поживаете?
	Mám se dobře	Я живу хорошо.
7.	děkovat (komu? - *дат. пад.*)	благодарить (кого - *вин. пад.*)
	Děkuji vám.	Благодарю вас.
	Děkuji.	Благодарю. / Спасибо.
8.	jmenovat se	называться (*по имени, по фамилии*)
	Jmenuji se Petr.	Меня зовут Петр.
	Jak se jmenujete?	Как вас зовут? / Как ваша фамилия?

Грамматические объяснения

Род, число и падеж имен существительных

В чешском языке, как и в русском, три грамматических рода:

мужской род - mužský rod (maskulinum)
женский род - ženský rod (femininum)
средний род - střední rod (neutrum)

Все существительные в чешском языке относятся к одному из трех родов и изменяются по числам и падежам. К мужскому роду относятся:

а) существительные, оканчивающиеся в им. падеже ед. числа на твердый или мягкий согласный: bratr, student, strom, les, muž, otec, pokoj, nůž, koš:

б) некоторые существительные, обозначающие лица мужского пола и оканчивающиеся на **-a**, **-e** и **-í**: předseda, starosta, komunista, tvůrce, zástupce, průvodce, krejčí.

К женскому роду относятся:

а) существительные, оканчивающиеся в им. падеже ед. числа на **-a** или **-e** (**-ě**): žena, sestra, kniha, lampa, tužka; nůše, vesnice, země;

б) существительные, оканчивающиеся на согласный основы: noc, věc, kost, píseň, krev, loď, postel, pomoc, mládež.

К среднему роду относятся:

существительные, оканчивающиеся в им. падеже ед. числа на **-o**: okno, křeslo, kino, divadlo, Rusko; на **-e** (**-ě**): pole, moře, slunce, letiště, pracoviště; на **-í**: pozvání, stavení, náměstí, čtení и некоторые другие группы существительных.

В склонении существительных всех трех родов в зависимости от качества согласных основы различаются существительные твердой и мягкой разновидности.

К твердой разновидности относятся существительные, основа которых оканчивается на твердый согласный (**n**, **t**, **d**, **k**, **h**, **ch**, **g**, **s**, **p**, **b**, **v**, **f**, **m**), и большая часть существительных на **z**, **l**:

мужской род: bratr, pán, voják, hoch, stůl, dvůr, sníh, dům, kout;
женский род: žena, ruka, kráva, moucha, mapa, noha, Moskva, Praha;
средний род: město, okno, metro, slovo, ucho, Oslo, Mexiko.

К мягкой разновидности относятся существительные, основа которых оканчивается на согласные **j**, **ň**, **ť**, **ď**, **š**, **ž**, **ř**, **c**, **č**, и некоторые существительные с основой на **l**, **z**:

мужской род: muž, kůň, kraj, učitel, letec, nosič, lyžař, peníz
женский род: ulice, kůže, linie, neděle, lavice, přítelkyně
средний род: pole, moře, slunce, pracoviště, letiště.

В чешском языке два числа: единственное и множественное. Некоторые существительные имеют форму только единственного числа (listí, umění, ovoce, zelenina, mládež, obyvatelstvo и др.) или только множественного числа (dveře, noviny, housle, brýle и др.).

В чешском языке семь падежей. Падежи обозначаются порядковыми числительными. Кроме того они имеют и латинские названия.

Порядок расположения чешских падежей и их соответствие в русском языке

První pád (Nominativ)	*kdo? co?*	Именительный падеж
Druhý pád (Genitiv)	*koho? čeho?*	Родительный падеж
Třetí pád (Dativ)	*komu? čemu?*	Дательный падеж
Čtvrtý pád (Akuzativ)	*koho? co?*	Винительный падеж
Pátý pád (Vokativ)	— —	Звательный падеж
Šestý pád (Lokál)	*(o) kom? (o) čem?*	Предложный падеж
Sedmý pád (Instrumentál)	*kým? čím?*	Творительный падеж

Склонение существительных женского рода твердой разновидности (тип *ž e n a*)

Pád	Číslo jednotné	Čislo množně
N.	žena	ženy
G.	ženy	žen
D.	ženě	ženám
A.	ženu	ženy
V.	ženo!	ženy!
L.	(o) ženě	(o) ženách
I.	ženou	ženami

Склонение прилагательных женского рода твердой разновидности (*d o b r á*) и притяжательных местоимений женского рода *m á*, *t v á*, *s v á* / *m o j e*, *t v o j e*, *s v o j e*

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné

N., V.	moje, má dobrá (žena, ženo!)	moje, mé dobré (ženy)
G.	mé dobré	mých dobrých
D.	mé dobré	mým dobrým
A.	moji, mou dobrou	moje, mé dobré
L.	mé dobré	mých dobrých
I.	mou dobrou	mými dobrými

Замечания к склонению существительных (тип *ž e n a*) и к склонению прилагательных и притяжательных местоимений

1. По образцу существительных типа **žena** склоняются все существительные женского рода, оканчивающиеся в форме им. падежа ед. числа на гласный **-a** с предшествующим твердым согласным основы.

Окончания существительных женского рода на **-a** в чешском и русском языках во многом совпадают.

Характерные особенности этого склонения в чешском языке заключаются в следующем:

а) У существительных с основой на **k**, **h**, **ch**, **g**, **r** в дат. и предл. падежах ед. числа перед окончанием **-e** возникает чередование согласных основы:

k / **c**: ruka - ruce, matka - matce, babička - babičce, Boženka - Božence
h / **z**: kniha - knize, Volha - Volze, podlaha - podlaze, Praha - Praze
ch / **š**: moucha - mouše, střecha - střeše, macecha - maceše
g / **z**: Olga - Olze, Riga - Rize, tajga - tajze
r / **ř**: sestra - sestře, Věra - Věře, Barbora - Barboře, víra - víře

б) В отличие от русского языка, в чешском языке у существительных женского рода употребляется звательная форма, имеющая особые окончания: Milá sestro!, Drahá babičko!, Vážená soudružko!, Milá Helenko!, а во мн. числе она равна форме им. падежа как у существительных, так и у относящихся к ним прилагательных и местоимений.

в) Вин. падеж мн. числа существительных женского рода одушевленных и неодушевленных и относящихся к ним прилагательных и местоимений, в отличие от русского языка, всегда равен форме им. падежа мн. числа. Ср.:

Já dobře znám tvé sestry. *Я хорошо знаю твоих сестер.*
Já dobře znám své chyby. *Я хорошо знаю свои ошибки.*

г) В род. падеже мн. числа у существительных типа žena в группе конечных согласных, как и в русском языке, нередко появляется вставное **e**: sestra - sester, barva - barev, matka - matek, továrna - továren, posluchárna - poslucháren.

Примечания к правописанию: 1. В дат. и предл. падежах ед. числа после согласных **c**, **z**, **š**, **l**, **s**, **ř** всегда пишется буква **e**: v ruce, v knize, o Věře, ve škole, na střeže, na Volze, v míse; после **n**, **t**, **d** и губных **m**, **b**, **p**, **v**, **f** всегда пишется орфографическое **ě**: na univerzitě, v továrně, na mapě, o tetě, o krávě, o módě, v Ufě.

2. Окончания дат. и предл. падежей мн. числа всегда имеют долгий гласный: sestrám, studentkám, o sestrách, o studentkách, а в твор. падеже - краткий: sestrami, studentkami.

3. Окончания прилагательных всегда долгие.

2. У притяжательных местоимений женского рода в формах им., вин. и зват. падежей ед. и мн. числа имеются параллельные стяженные и нестяженные формы.

Им., Зват. (ед. ч.)	Вин. (ед. ч.)	Им., Вин., Зват.(мн. ч.)
má/moje	mou/moji	mé/moje
tvá/tvoje	tvou/tvoji	tvé/tvoje
svá/svoje	svou/svoji	své/svoje

Спряжение глаголов (тип *p r a c o v a t*, *ž í t*) в настоящем времени

Osoba	Číslo jednotné		Os. konc.	Číslo množné		Os. konc.
1.	pracuji	žiji	-i	pracujeme	žijeme	-eme
2.	pracuješ	žiješ	-eš	pracujete	žijete	-ete
3.	pracuje	žije	-e	pracují	žijí	-í

По образцу глаголов pracovat - pracuji спрягаются все глаголы, которые в инфинитиве (и в форме причастий прошедшего времени на **-l**) имеют суффикс **-ova-**, а в формах настоящего времени суффикс **-uj-** с окончаниями **-i**, **-es**, **-e**, **-eme**, **-ete**, **-í**: kupovat (kupoval) - kupuji, milovat (miloval) - miluji, děkovat (děkoval) - děkuji, jmenovat se (jmenoval se) - jmenuje se, pozdravovat (pozdravoval) - pozdravuji, telefonovat (telefonoval) - telefonuji.

Примечание. Это очень многочисленный, продуктивный, постоянно пополняющийся класс глаголов. Глаголы иностранного происхождения оформляются, как правило, при помощи суффикса **-ova-**: informovat, telegrafovat, diskutovat.

По образцу глаголов этого класса спрягается также небольшая группа непродуктивных глаголов типа žít - žiji, основа прошедшего времени которых равна корню на гласный (ží-t, ži-l), а основа настоящего времени - корню плюс **-j-**. Ср.: pít (pil) - piji, mýt (myl) - myji, hrát (hrál) - hraji, rýt (ryl) - ryji, přát (přál) - přeji, smát se (smál se) - směji se, zrát (zrál) - zraje (obilí), tát (tál) - taje (sníh), bít (bil) - bije.

Примечание. В разговорном языке в форме 1-го лица ед. числа глаголов этого класса употребляется окончание **-u**: pracuju, kupuju, žiju, piju.

Примечания к правописанию: 1. В 1-м лице ед. числа настоящего времени глаголы типа pracovat, žít имеют окончание **-i** краткое, а в 3-м лице мн. числа окончание **-í** долгое.

2. Глаголы типа žít, имеющие в форме инфинитива долгий корневой гласный, сокращают его в формах настоящего (часто и прошедшего) времени: žít - žiji, žil, bít - biji, bil, mýt - myji, myl, но: hrát - hraji, hrál.

Предлоги, *v*, *na*

Предлоги **v** и **na**, отвечающие на вопрос kde? (где?), как и в русском языке, обозначают место и употребляются с предл. падежом (6. pád): dům - v domě, na domě, byt - v bytě, škola - ve škole, na škole (studuji na vysoké škole), továrna - v továrně, řeka - na řece, v řece, rodina - v rodině, fakulta - na fakultě.

Иногда могут быть употреблены оба предлога **na** и **v**: zahrada - na zahradě / v zahradě, závod - v závodě / na závodě.

Союзы *a* и *ale*

1. Союз **a** является наиболее употребительным в чешском языке соединительным союзом. В русском языке ему соответствует союз *и*: otec a matka; byt je velký a světlý; mám bratra a sestru.

Иногда союз **a** употребляется в противительном значении:

Slunce svítí, a nehřeje. — Солнце светит, но не греет.

Примечание. Перед союзом **a** не ставится запятая, когда он соединяет предложения и члены предложения: Bratr a sestra odjeli k babičce. Fouká vítr a okna se otevírají. Перед союзом **a** в противительном значении ставится запятая.

2. Союз **ale** является наиболее употребительным противительным союзом. По значению он соответствует русским союзам *но*, *однако*, иногда союзу *а*.

Náš byt není velký, ale je pohodiny.	Наша квартира небольшая, но удобная.
Odešel, ale brzy se vrátil.	Он ушел, но скоро вернулся.
Ne mně, ale tobě.	Не мне, а тебе.

Примечание. Перед противительным союзом **ale** ставится запятая.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Jak se jmenujete?
2. Kde bydlíte?
3. Kde bydlí vaši rodiče?
4. V jakém domě máte byt?
5. Kde pracuje tvůj otec?
6. Je tvá matka zaměstnaná?
7. Máte sestru nebo bratra?
8. Kde žije tvá babička?
9. Kdo k nám dnes přijde na návštěvu?
10. Je starší sestra už vdaná?
11. Kolik dětí má tvá sestřenice?
12. Chodí děti do školy?
13. Jezdíte často na venkov?
14. Máte zahradu?
15. Kdy máš narozeniny?
16. Jak se jmenuje tvůj bratranec?
17. Kdo pozdravuje tvou sestru?

2. Дополните предложения существительными в скобках:

Čtu dopis od (kamarádka, sestra, Olga, Zdena, teta, dcera, babička). - Nesu dárek (kamarádka, matka, sestra, teta, Olga, Tamara, Marta, Helenka). - Často navštěvuji (matka, sestra, babička, teta, kamarádka, Helena, Zdena). - Děti sedí na (podlaha, pohovka, tráva, louka, lavička). - Mluvíme o (kamarádka, matka, sestra, kniha, zahrada, Tamara, Vilma). - Jdu do školy s (kniha, aktovka, tužka, Věra, Dana, Květa, Jarmila, Alena). - Mluvím s (žena, dcera, matka, babička, manželka, Olga, Vilma, Dana).

3. Раскройте скобки, имена собственные поставьте в зват. падеже:

(Věra), kde studuješ? - (Mařenka), kde žijí tvoji rodiče? - (Vlasta), co děláš dnes večer? - (Maminka), pijete čaj nebo kávu? - (Marta), jdeš se mnou do školy? - (Helenka), co to čteš? - (Kamarádky), kam půjdeme večer? - (Soudružky), máme dnes volný den.

4. Раскройте скобки. Существительные, прилагательные и местоимения поставьте в соответствующем падеже:

V (má nová kniha) jsou obrázky. - Studuji se (svá nová kamarádka). - Knihy jsou v (tvá nová aktovka). - Čtu (zajímavá pohádka). - Čtu knihu (svá malá sestra). - Moje nové kamarádky studují na (filologická fakulta). - Moje matka je učitelkou na (vysoká škola). - Bratr žije se (svá mladá manželka) v Bratislavě. - Otec mi koupil (nová aktovka). - Bydlíme v (stará Praha) v (Dlouhá třída). - Píšu (nová tužka). - Bratr pracuje ve (velká továrna). - Často navštěvujeme (svá stará babička). - Nedávno jsem viděla (tvá teta). - Máme (malá zahrádka.)

5. Образуйте род. и предл. падеж мн. числа:

česká kniha, stará babička, zajímavá pohádka, malá sestra, velká továrna, nová sousedka, velká rodina, hezká krajina, pěkná zahrada

6. Раскройте скобки, поставьте глаголы в соответствующем лице:

Jsem studentka, (studovat) na univerzitě. - Moje sestra (studovat) na vysoké škole ekonomické. - Studenti naší skupiny (studovat) velmi dobře. - Otec (pracovat) v závodě. - Dědeček už (nepracovat), je starý. - Kde (pracovat) pan Skála? Pan Skála a jeho syn (pracovat) v závodě na automobily. - Zdena (milovat) Prahu. - Já (milovat) Moskvu. - (Děkovat - 1-е лицо ед. числа) své kamarádce za novou knihu. - (Děkovat - 1-е лицо мн. числа) vám za pomoc. - Studenti (děkovat) profesorce za zajímavou přednášku. - Jak se jmenuješ? (Jmenovat se) Mirek. - Sestry (se jmenovat) Jana a Marta. - Moji rodiče (žít) na venkově. - Jak dlouho (žít) v Praze? V Praze (žít) měsíc. - Kde (žít) váš bratr? Můj bratr (žít) s rodinou v Rize. - Co to (pít)? (Pít) čaj. - Proč (nepít) černou kávu? - Moje dcera (nepít) mléko. - Co to (šít)? Věra si (šít) nové šaty. - Děti si (hrát) na zahradě. - Často (hrát) na piano. - Otec a syn (hrát) šachy.

7. Вместо точек вставьте пропущенные предлоги **v**, **na** и **do**:

Žiji ... Praze. - Moje kamarádka studuje ... univerzitě. - Bratr studuje ... vysoké škole ekonomické. - Naše babička žije ... venkově. - Otec pracuje ... závodě. - Aktovka leží ... stole. - Bydlím ... novém domě. - Žijeme ... Brně. - Sestry pracují ... velké továrně. - Děti chodí ... školy. - Bydlím s rodinou ... Ukrajině. - Večer půjdeme se sestrou ... kina. - Moje matka je lékařkou ... poliklinice. - Synovec chodí do školky.

8. Вместо точек вставьте пропущенные союзы **a** и **ale**:

Bratr ... sestra studují na univerzitě. - Dědeček ... babička žijí na venkově. - Ráno ... večer si děti hrají na zahradě. - Tatínek ... maminka odjeli k babičce. - Babička nepracuje, ... pomáhá matce v domácnosti. - Jsem už ženatý, ... nemám dosud byt. - Byt je velký, ... je nás v něm příliš mnoho. - Tvého tatínka neznám, ... maminku znám dobře.

9. Вместо точек вставьте местоимения **má**/ **moje**, **tvá**/ **tvoje**, **svá**/ **svoje**:

Žiji spolu se ... sestrou. - Jedeme dnes na venkov k ... staré babičce. - Nesu knihu ... sestře Boženě. - Čtu dopis od ... babičky. - Jdeme do zahrady se ... kamarádkami. - Bydlím u ... tety. - Děkuji ... matce. - Jedu ke ... sestrám. - Seznámím vás se ... přítelkyní. - Ty neznáš ... tetu? - Včera jsem viděl ... ženu. - ... vdaná sestra má nový byt.

УРОК 2

Склонение неодушевленных существительных мужского рода твердой разновидности (тип **byt**). Склонение прилагательных мужского рода твердой разновидности (тип **dobrý**) и притяжательных местоимений **můj**, **tvůj**, **svůj**. Главные члены простого двусоставного предложения. Глагол **být** и его соответствия в русском языке. Предлоги **do**, **od**, **u**, **z**, **vedle**.

NÁŠ BYT

Bydlím v moderním dvanáctipatrovém domě na novém sídlišti. Vedle domu je malý, ale hezký[1] park se stromy a květinami. Bydlíme v sedmém poschodí[2]. Jezdíme výtahem, z výtahu vystoupíme na chodbu[3] a z chodby vejdeme do našeho bytu. Byt je pěkný, tri pokoje a kuchyň s balkónem a veškerým příslušenstvím. Okna ze dvou pokojů jsou obrácena na jih[4]. Z předsíně, kde je věšák, zrcadlo, skříň ve zdi, vejdeme nalevo do obývacího pokoje a do kuchyně, napravo do ložnice a do dětského pokoje. V obývacím pokoji máme moderní stěnu, gauč, malý stolek a dvě křesla. V rohu je barevný televizor. Na stropě je pěkný lustr, na podlaze je koberec, na stěnách jsou obrazy, na oknech visí záclony. V ložnici jsou dvě postele, šatník a velké zrcadlo. U každé postele je noční stolek a na něm malá lampička. V dětském pokoji je gauč, pracovní stolek a poličky na knihy a na hračky[5]. V kuchyni je kuchyňská linka[6] s vodovodem (dřezem), plynový sporák a lednička. Z předsíně vedou dveře také do koupelny a na záchod. K bytu patří i malá spíž.

* * *

P.: Dobrý den. Slyšel jsem, že jste dostali nový byt. Kde to je?
J.: Ano. Bydlíme teď na Jižním městě. Je to úplně nová čtvrť.
P.: A jak velký je ten byt?
J.: Moc velký není, ale zatím nám stačí. Jsou to dva pokoje s kuchyňským koutem[7] a spříslušenstvím. Pokoje jsou světlé a máme tam nový nábytek.
P.: A kdo teď bydlí ve vašem starém bytě ve středu města?
J.: Tam zůstali rodiče a bratr. Zatím je svobodný. Až se ožení, snad také dostane vlastní byt.

* * *

A.: Jak vypadají nové domy u vás v Československu?
B.: No, skoro stejně jako u vás v Sovětském svazu. Jsou to většinou panelové věžáky, mají dvanáct až šestnáct poschodí. Všechny byty v nich jsou moderně vybavené[8], mají ústřední topení, studenou a teplou vodu, telefon. Skoro každý byt má velkou lodžii. Většina domů je vzdálena od rušných ulic, takže je klid a ticho. Mezi domy jsou vysázeny stromy, keře a květiny. Ve většině domů jsou v suterénu prádelny.

Slovníček

barevný цветной
Československo, -a *n* Чехословакия
čtvrt', -ti *f* район города
dvanáct двенадцать
dveře, -í *pl* двери
dřez, -u *m* мойка
gauč, -e *m* тахта
hračka, -y *f* игрушка
chodba, -y *f* коридор
keř, -e *m* куст
klid, -u *m* покой
koberec, -rce *m* ковер
koupelna, -y *f* ванная
kuchyň, -ě *f* кухня
květiny, -in *pl* цветы
lednička, -y *f* холодильник
ložnice, -e *f* спальня
lustr, -u *m* люстра
nábytek, -tku *m* мебель
noční stolek, -lku *m* тумбочка
obraz, -u *m* картина
obývací pokoj, -e *m* жилая комната

panelový věžák, -u *m* панельный дом
patro, -a *n* этаж
patřit принадлежать
pěkný красивый
plynový sporák, -u *m* газовая плита
podlaha, -y *f* пол
poschodí, -í *n* этаж
prádelna, -y *f* прачечная
předsíň, -ě *f* передняя
příslušenství, -í *n* удобства в квартире
roh, -u *m* угол
rušný шумный
sídliště, -ě *n* жилой район
skoro почти
skříň, -ě *f* шкаф; s. ve zdi стенной шкаф
Sovětský svaz, -u *m* Советский Союз
spíž, -e *f* стенной шкаф/кладовая для продуктов
stačí (*inf*. **stačit**) хватит, достаточно
stejně одинаково, также
strom, -u *m* дерево
strop, -u *m* потолок
střed města центр города
suterén, -u *m* полуподвальный этаж
svobodný холостой
šatník, -u *m* платяной шкаф
ticho, -a *n* тишина
ústřední topení, -í *n* центральное отопление
vedle возле, рядом
vejít войти
věšák, -u *m* вешалка
veškerý всякий, разный
většina, -y *f* большинство
většinou в большинстве
vodovod, -u *m* водопровод
vypadat выглядеть
vystoupit выйти
výtah, -u *m* лифт
vzdálený отдаленный
záclona, -y *f* занавеска, штора
záchod, -u *m* туалет
zat'ím пока
zrcadlo, -a *n* зеркало
zůstat остаться

Лексико-грамматические пояснения

1. Прилагательным krásný, pěkný, hezký в русском языке соответствует *красивый*. Однако указанные прилагательные имеют разные оттенки значений и нередко употребляются в разных словосочетаниях.

krásný	красивый, очень красивый, прекрасный, хороший
pěkný	красивый, хороший, приятный
hezký	красивый, чудесный, хорошенький

Ср.:

krásná žena	красивая женщина
krásný byt	хорошая квартира
krásné počasí	прекрасная погода
pěkný člověk	хороший / приятный человек
pěkné děvče	красивая девушка
pěkné počasí	хорошая погода
hezký nábytek	красивая / чудесная мебель
hezké děvče	красивая / хорошенькая девушка
hezké počasí	хорошая / чудесная погода

2. В Чехословакии этажом называют только ту часть дома, на которую ведет лестница, поэтому понятие *первый этаж* в русском языке соответствует чешскому - přízemí; *второй этаж* první poschodí, *третий* druhé poschodí, ..., *седьмой* šesté poschodí и т.д. Обратите внимание также на различие в употреблении предлогов:

v druhém poschodí ***на*** *третьем этаже*.

3. vystoupit na chodbu — выйти в коридор
jít na chodbu — идти в коридор
být na chodbě — быть в коридоре

4. Pokoje jsou obráceny na jih. — Комнаты выходят на юг.

5. poličky na knihy a na hračky — полки для книг и игрушек

В чешском языке назначение какого-л. предмета передается вин. падежом с предлогом **na**.

Ср.: šatník na šaty — шкаф для платья

6. kuchyňská linka — набор кухонной мебели
7. kuchyňský kout — небольшая комната без окна и двери, соединенная со столовой и служащая кухней
8. moderně vybavený — оборудованный в современном стиле

Грамматические объяснения
Склонение неодушевленных существительных мужского рода твердой разновидности (тип *b y t*)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	byt	byty
G.	bytu	bytů
D.	bytu	bytům
A.	byt	byty
V.	byte! kvítku!	byty!
L.	(v) bytě, (na) břehu	(v) bytech (na) březích
I.	bytem	byty

1. По образцу существительного **byt** склоняются неодушевленные существительные мужского рода, оканчивающиеся на твердый согласный основы: dům, stůl, strom, les, film, Kyjev, Leningrad, nábytek, výtah.

Примечание. У существительных с суффиксом **-ek** и **-en** в формах косвенных падежей **e** является беглым: stolek - na stolku, domek - v domku, nábytek - o nábytku, leden - v lednu, březen - v březnu.

2. В род. падеже ед. числа неодушевленные существительные, как правило, имеют окончание **-u**: dům - z domu, stůl - u stolu, strom - se stromu, vůz - do vozu, dub - z dubu, výtah - z výtahu.

Однако некоторые существительные имеют окончание **-a**:

а) les - do lesa, večer - do večera, oběd - u oběda, dvůr - ze dvora, svět - do světa, chléb - bez chleba, jazyk - jazyka, sýr - sýra (подробнее см. урок 18);

б) некоторые названия городов и населенных пунктов: Londýn - z Londýna, Řím - do Říma, Lvov - ze Lvova, Benešov - do Benešova;

в) названия месяцев: leden *январь* - ledna, únor *февраль* - února, březen *март* - března, duben *апрель* - dubna ..., но: listopad *ноябрь* - listopadu.

3. В предл. падеже у неодушевленных существительных мужского рода твердой разновидности возможны два окончания: **-u** и **-e** (**-ě**). Окончание **-u** употребляется чаще и является обычным у существительных с основой на **k**, **h**, **ch**, **g**, **r**: sníh - na sněhu, jih - na jihu, chodník - na chodníku, břeh - na břehu, prach - v prachu, sever - na severu, mír - o míru.

Это же окончание **-u** употребляется у большей части существительных на губные согласные: film - o filmu, ústav - v ústavu, oděv - v oděvu, biograf - v biografu, Cheb - v Chebu и у некоторых других существительных.

Окончание **-e** (**-ě**) употребляется у прочих существительных: les - v lese, vůz - ve voze, byt - v bytě, sklep - ve sklepě, stůl - na stole, Leningrad - v Leningradě, Kyjev - v Kyjevě, Lvov - ve Lvově.

Как правило, окончание **-e** (**-ě**) бывает также у неодушевленных существительных, имеющих в род. падеже ед. числа окончание **-a**: oběd, oběda - po obědě; dvůr, dvora - na dvoře: Londýn, Londýna - v Londýně.

У некоторых существительных возможны оба окончания **-u** и **-e** (**-ě**): Ural (na Uralu, na Urale), autobus (v autobusu, v autobuse), rok (v roce, v roku), rybník (v rybníku, na rybníce), potok (v potoku, na potoce).

4. В предл. падеже мн. числа у существительных мужского рода твердой разновидности основным является окончание **-ech**: stůl - na stolech, strom - na stromech, kout -

v koutech, plot - na plotech, dům - v domech, závod - v závodech / na závodech.

У существительных с основой на **k**, **h**, **ch**, **g** и в некоторых других случаях употребляется окончание **-ích**, перед которым происходит чередование согласных **k** / **c**, **h** / **z**, **ch** / **š**, **g** / **z**: potok - v potocích, chodník - na chodnících, břeh - na březích, vrch - na vrších, dialog - v dialozích.

У некоторых существительных употребляется окончание **-ach** (см. урок 18).

Примечание. Существительные, имеющие в основе им. и вин. падежа ед. числа **-ů**, имеют в основе прочих падежей **-o**: dům - v domě, stůl - na stole, dvůr - na dvoře.

Склонение прилагательных мужского рода твердой разновидности (тип *dobrý*) и притяжательного местоимения мужского рода *můj*, *tvůj*, *svůj*

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N., V.	můj nový (byt, kamarád)	moje/mé nové (byty), moji/mí noví (kamarádi)
G.	mého nového	mých nových
D.	mému novému	mým novým
A.	můj nový (byt) mého nového (kamaráda)	moje/mé nové
L.	(o) mém novém	(o) mých nových
I.	mým novým	mými novými

1. У прилагательных твердой разновидности, относящихся к существительным мужского рода неодушевленным, формы им. и вин. падежей ед. и мн. числа совпадают. У прилагательных, относящихся к существительным одушевленным, форма вин. падежа ед. числа равна форме род. падежа; форма вин. падежа мн. числа не равна форме род. падежа мн. числа (см. урок 3).

Ед. число: Vidím nový dům. но: Vidím dobrého kamaráda.
Мн. число: Vidím nové.domy. и Vidím dobré kamarády.

2. Так же, как прилагательные мужского рода твердой разновидности, склоняются притяжательные местоимения můj, tvůj, svůj. В им. падеже мн. числа формы moji, mí употребляются с существительными мужского рода одушевленными: moji, mí kamarádi; формы moje, mé — с существительными неодушевленными: moje / mé časopisy, moje / mé sešity, tvoje / tvé léky, svoje / své úkoly.

Главные члены простого двусоставного предложения

Главными членами простого двусоставного предложения в чешском языке, как и в русском, являются подлежащее (podmět) и сказуемое (přísudek). По строению простого предложения и способам выражения главных членов предложения русский и чешский языки близки.

Подлежащее в чешском языке чаще всего выражается существительными или местоимениями: Výtah jede nahoru *Лифт идет вверх*. Já se nic nebojím *Я ничего не боюсь*.

Иногда подлежащее грамматически не выражено: Mám hezký nábytek *У меня красивая мебель*. Kde bydlíte? *Где вы живете?*

Примечание. Как правило, подлежащее не выражается личными местоимениями 1-го, 2-го и 3-го лица, хотя при логическом ударении, при однородных подлежащих и в некоторых других случаях их употребление обязательно: To já nevím *Я этого не знаю*. Já a sestra jsme o tom nevěděli *Я и сестра, мы об этом не знали*.

Сказуемое чаще всего бывает выражено личной формой глагола: Bydlím v novém domě *Я живу в новом доме*. Jdu na chodbu *Я иду в коридор*. Составное сказуемое состоит из личных форм глагола-связки být (jsem, jsi, je, jsme, jste, jsou; с отрицанием: nejsem, nejsi, není,

nejsme, nejste, nejsou) и именной части. В качестве именной части составного сказуемого могут употребляться имена существительные, имена прилагательные полные, реже - краткие (zdráv), местоимения и числительные. Ср. примеры:

Matka *je profesorka* na vysoké škole.	Мать - преподаватель высшего учебного заведения.
Otec *je učitelem* na střední škole.	Отец - учитель средней школы.
Byt *je prostorný*.	Квартира просторная.
Otec *je zdráv*.	Отец здоров.
Ta kniha *je moje*.	Эта книга моя.
Bratr *byl první*.	Брат был первым.

Одним из основных различий в построении предложения в русском и чешском языках является то, что в чешском языке спрягаемые формы вспомогательного глагола být обязательно употребляются не только в формах прошедшего времени (как в русском языке: *отец был рабочим*), но и в формах настоящего времени (jsem student, dědeček je zdráv). С этим связано обязательное употребление личных местоимений в функции подлежащего в русском языке (*я здоров*, *мы рады*, *они довольны*) и необязательность употребления этих местоимений в чешском языке (jsem zdráv, jsme rádi, jsou spokojeni).

Именная часть составного сказуемого согласуется с подлежащим в роде и числе. Именная часть, выраженная прилагательным и местоимением, употребляется в форме им. падежа: Praha je krásná; Kniha je moje.

Если именная часть сказуемого выражена существительным, то при связке být возможен как им., так и твор, падеж. Им. падеж употребляется при констатации или выражении постоянного признака, профессии, рода занятий:

Můj otec je dělník.	Мой отец рабочий.
Praha je velkoměsto.	Прага - большой город.
Dědeček byl dobrý učitel.	Дедушка был хорошим учителем.

Твор. падеж, как правило, выражает непостоянный признак, род занятий, профессию:

Bratr je už důstojníkem.	Брат уже офицер.
Otec je inženýrem.	Отец работает (является) инженером.
Dědeček byl zahradníkem.	Дедушка был садовником.

Примечание. В качестве глагола-связки могут употребляться также другие глаголы, напр. stát se *стать*, *сделаться*, stávat se *делаться*, *становиться*.

Глагол ***být*** и его соответствия в русском языке

1. Предложения с глаголом-связкой být в чешском языке в большинстве случаев соответствуют в русском языке предложениям без глагольной связки.

Byt je pěkný.	Квартира хорошая.
Jsem student.	Я студент.
Bratr je učitel.	Брат - учитель.
Dědeček je zdráv.	Дедушка здоров.

2. В ряде случаев глагол být в чешском языке соответствует в русском языке глаголу *находиться*:

Otec je na zahradě.	Отец (находится) в саду.
Jsem už dva roky v Praze.	Я уже два года (нахожусь) в Праге.
Kde jste?	Где вы (находитесь)?
Moskevská univerzita je na Leninských horách.	Московский университет находится на Ленинских горах.
Kniha je na stole.	Книга лежит на столе.

3. Глагол být в чешском языке может иметь значение *иметься*, *встречаться*, *существовать*. В русском языке в этом случае ему обычно соответствует неизменяемое слово *есть*:

V našem městě je park.	В нашем городе (есть) парк.
V řece jsou ryby.	В реке есть (имеется) рыба.
V obchodě je ovoce.	В магазине есть (имеются) фрукты.

Отрицательной форме глагола být в этих случаях соответствует в русском языке слово *нет*:

V našem městě není park.	В нашем городе нет парка.
Helena není doma.	Елены нет дома.
V obchodě nejsou jablka.	В магазине нет яблок.
Otec a matka nejsou doma.	Отца и матери нет дома.

В отличие от русского языка, где после слова *нет* употребляется род. падеж, в чешском языке в соответствующих конструкциях с отрицательным глаголом nebýt употребляется им. падеж ед. или мн. числа:

Sestra není doma.	Сестры нет дома.
Kodiče nejsou doma.	Родителей нет дома.

Предлоги ***do***, ***od***, ***u***, ***z***, ***vedle***

Пространственные предлоги **do**, **od**, **u**, **z** и **vedle** употребляются только с род. падежом.

Предлог **do** отвечает на вопрос kam? (куда?), указывает на место, к которому направлено действие, означает «внутрь чего-либо, куда-либо» и соответствует русскому предлогу **в**:

Dal to do stolu.	Он положил это в стол.
Děti jdou do školy.	Дети идут в школу.
Jdu do lesa.	Я иду в лес.
To jsou dveře do koupelny.	Это дверь в ванную комнату.

Предлог **od** соответствует русскому предлогу **от**. Он указывает на исходный пункт движения (откуда-либо, от кого-либо):

Odešel od nás.	Он ушел от нас.
Autobus odjíždí od fakulty.	Автобус отходит от здания факультета.
Dostali jsme dopis od sestry.	Мы получили письмо от сестры.

Предлог **u** отвечает на вопрос kde? (где?) и обозначает «поблизости от чего-либо». Он соответствует русским предлогам **у**, **около**, **возле**: u okna *у окна*, u vody *у воды*, u řeky *у реки*, u stolu *у стола*, *за столом*, u moře *у моря*, *на море*.

Примечание: Предлог **u** имеет в чешском языке большой диапазон значений.

Предлог **z** (**ze**) соответствует русскому предлогу **из** и обозначает движение откуда-либо, из какого-либо места:

Otec se vrátil z Leningradu.	Отец вернулся из Ленинграда.
Bratr přijel z Bratislavy.	Брат приехал из Братиславы.
Sestra dostala dopis z Prahy.	Сестра получила письмо из Праги.
Z chodby vejdeme do bytu.	Из коридора входим в квартиру.

Предлог **vedle** отвечает на вопрос kde? (где?) и соответствует русским предлогам **возле**, **рядом с чем-нибудь**:

Bydlím vedle institutu.	Я живу возле института.
Vedle domu je park.	Возле дома парк.
Vedle kuchyně je jídelna.	Рядом с кухней столовая.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. V jakém domě bydlíte?
2. V kterém poschodí je váš byt?
3. Máte v domě výtah?
4. Je váš byt velký a světlý?
5. Kam jsou obrácena okna?
6. Kam vedou dveře z předsíně?
7. Jakou máte kuchyň?
8. Co stojí v kuchyni?

9. Kde je ložnice?
10. Máte také dětský pokoj?
11. Kde jsou uloženy vaše věci?
12. Je vedle vašeho domu park?

2. Дополните предложения существительными и прилагательными в скобках. Существительные и прилагательные поставьте в ед. и мн. числе:
Stromy rostou vedle (nové domy, velké obchody, široké mosty, Pražský hrad, malé rybníky, velký závod). - Jdeme z (pěkný park, velký závod, vědecký ústav, velký podnik, nový dům, můj byt). - Stojím u (zelený strom, kulatý stůl, plynový sporák, vysoký plot). - Jdeme k (nový dům, velký zelený strom, starý park, velký závod, moskevský vlak, svůj byt). - Kupuji si (čistý sešit, český časopis, pěkný obraz, nový kabát, malý dárek, bílý papír). - Bylo to v (blízký les, velký závod, nová továrna, vědecký ústav, starý dům, městský park, můj byt). - Mluvíme o (nový úkol, český jazyk, nový román, pěkný dárek, velký úspěch, tvůj nový byt). - Stojím pod (vysoký strom, velký most, starý hrad). - Letadlo letí nad (velký závod, zelený les, vysoký dům, krásný park).

3. От следующих сочетаний образуйте род. и предл. падежи ед. числа и им. и вин. падежи мн. числа:
pěkný dárek, český časopis, hezký park, teplý večer, velký rybník, starý park

4. Раскройте скобки, существительные и прилагательные поставьте в соответствующем падеже ед. и мн числа:
Bydlím v (nový dům.) - V (dům) jsou (pěkný byt). - Jedeme (rychlý výtah) nahoru. - Dnes přijede bratr z (jih). - Na (kulatý stůl) stojí váza s květinami. - U (malý stolek) stojí křeslo. - Český časopis je na (můj stolek). - Auto přijelo k (velký závod). - Z (Londýn) jsme letěli tři hodiny. - Do (Kyjev) pojedeme vlakem. - Byli jste včera v (park)? - Byli jste na procházce v (les)? - Byl jsi na (koncert)? Zítra půjdu na (koncert). - Stalo se to v (leden). - Vrátím se do (Moskva) druhého (březen).

5. Вместо точек вставьте пропущенные притяжательные местоимения:
To je ... mladší bratr. - Profesor mluví o úspěších ... bratra. - Otec daroval ... bratrovi nové pero. - Kamarádi navštívili ... bratra. - Drahý bratře, proč tak málo píšeš o ... úspěších? - Jdu na procházku po městě se ... otcem. - Vedle ... domu je pěkná zahrada. - Cesta k ... domu vede přes park. - Okna ... pokoje jsou obrácena na jih. - Rád čtu ... dopisy, jsou zajímavé. - Žena ... kamaráda také studuje na univerzitě. - Sestra nám často psala o ... synech. - Profesor jede se ... studenty na hory.

6. Вставьте нужные предлоги:
Jedu ... Charkova. - Bydlíme ... Kyjevě. - Zítra přijede můj otec ... Prahy. - Čtu dopis ... sestry. - Jdeme se sestrou ... kina. ... domu je velká zahrada. - Matka dostala dárek ... dcery. - Tyto dveře vedou ... koupelny. - ... školy je pěkný park. - Ložnice je ... obývacího pokoje. - Vystupujeme ... vlaku a jdeme domů. - ... univerzity jdeme ... knihovny. - Stůl stojí ... okna. - V pátek pojedeme ... hor. - Co máš ... ruce? - ... závodě pracují moji rodíce. - Děti si hrají ... dvoře. - Co máte ... spíži?

7. Поставьте вопросы к выделенным словам:
Kniha leží na stole. - Jde na návštěvu **k bratrovi**. - Bydlí **v novém domě**. - Mluvíme **s kamarády** o škole. - Ctě článek **o závodě**. - Čteš dopis **od dědečka**? - Vystoupil **z vagónu**. - Často vidím u školy **soudruha Skálu**. - Profesor vypravuje **o svých studentech**. - Byli jste včera **na koncertě**? - Jsme **v lese**. - Jedeme výtahem **nahoru**. - Vrátili jsme **knihy** do knihovny.

8. Закройте книги, слушайте вопросы и отвечайте:
Образец: **Je jeho otec dělníkem nebo inženýrem? - Myslím, že jeho otec je inženýrem.**
Je jeho matka učitelkou nebo lékařkou?
Je v Olomouci technika nebo univerzita?
Je ta kniha ve skříni nebo v knihovně?
Jste zdráv nebo nemocen?
Jste odpoledne na fakultě nebo doma?
Jsi večer zaměstnán nebo volný?
Je Olga svobodná nebo vdaná?
Je v pokoji Vlasta nebo Mirek?

9. Возразите, высказав противоположное мнение:
Образец: **Helena je vdaná. - To není pravda, Helena není vdaná.**

Jaroslav je špatný student.
V jeho referátě jsou chyby.
Jsem zcela zdráv.
Jste k němu nespravedlivý.
Ermitáž je v Kyjevě.
Na stole je ta kniha.
V parku jsou lípy.
Náš byt je malý.

10. Переведите на чешский язык:

Я не студент, я рабочий. Я живу со своей семьей в большом доме. У меня большая квартира. Квартира находится на втором этаже. В квартире имеются все удобства: газ, ванна, телефон. Окна большой комнаты обращены на юг. Это жилая комната. Другая комната - спальня. Передняя тоже просторная, но нет окна. Возле моего дома есть магазин. В магазине имеются фрукты. - Мой брат - хороший учитель. - Где (находится) твой дедушка? Он живет в провинции. - Мой отец - (является) профессор философского факультета, моя мать - учительница средней школы. Сестра учится в школе. - Школа находится за домом. - Здены нет дома, она у своей тети. Петра тоже нет дома. - Мы ученики профессора Новака.

11. Расскажите о своей квартире.

УРОК 3

Склонение одушевленных существительных мужского рода твердой разновидности (тип **student**). Именительный и винительный падежи множественного числа прилагательных твердой разновидности, относящихся к одушевленным существительным мужского рода. Настоящее время глаголов типа **prosit**, **umet**, **dělat**. Образование наречий. Предлоги **podle**, **před**.

UNIVERZITA

Praha je sídlem staré univerzity. V Praze jsou i jiné vysoké školy: technika (Vysoké učení technické), Vysoká škola ekonomická, AMU (Akademie muzických umění) a jiné. Na univerzitě studuje[1] také mnoho zahraničních studentů z různých států. Jsou to Rusové, Bulhaři, Poláci, Arabové, Indové, Angličané, Američané a mnozí jiní. Arabští, ruští, angličtí, polští a jiní studenti se učí[2] česky. Češi se naopak učí rusky, německy, anglicky atd. Všichni studenti poslouchají přednášky z různých předmětů[3].

Univerzita je rozdělena na fakulty: filozofickou, pedagogickou, právnickou, lékařskou, přírodovědeckou, matematicko-fyzikální a jiné. Fakulty jsou rozděleny na katedry podle oborů. Na mnohých fakultách jsou také různé vědecké ústavy a laboratoře. Vysokoškolští profesoři a docenti přednášejí a vedou semináře, odborní asistenti a asistenti vedou semináře a praktická cvičení. Na univerzitě jsou posluchárny, studovny a knihovny. Studium na fakultách trvá čtyři až šest let. Výborní posluchači po ukončení studia dělají doktorské zkoušky[4].

Moji bratři studují na vysoké škole, jeden na fyzikální fakultě a druhý na technice na stavební fakultě. Sestra končí gimnázium. Učí se dobře. Protože má zájem o literaturu[5], přihlásí se na filozofickou fakultu[6]. V červnu bude skládat přijímací zkoušku. Doufám, že zkoušku udělá dobře.

* * *

V.: Buď zdrav, Karle! Už dlouho jsem tě neviděl. Co pořád děláš?[7] Studuješ nebo jsi zaměstnaný?

K.: Studuji na vysoké škole.

V.: Na které fakultě?

K.: Na filozofické, dělám češtinu a ruštinu[8]. A ty, Václave?

V.: Já pracuji v jednom podniku zahraničního obchodu. Mám se dobře. Zaměstnání mě baví. Také jsem studoval jazyky, ruštinu a francouzštinu na jazykové škole. A ty, ve kterém jsi teď ročníku?[9]

K.: Ve třetím.

V.: Teď máte myslím zkouškové období, že? Máš hodně zápočtů a zkoušek?

K.: Zápočty už mám za sebou[10], teď dělám zkoušky.

V.: Kdy děláš zkoušku z praktické ruštiny?

K.: Zkoušku z praktické ruštiny děláme až v letním semestru. Teď v zimním semestru mě čeká zkouška z české literatury, a zítra jdu ke zkoušce z českého jazyka[11].

V.: A jaké jsi dostal známky z těch zkoušek[12], co jsi už udělal?

K.: Tady máš můj index. Z dějin KSČ jsem dostal jedničku (výborně), a z ruské literatury dvojku (velmi dobře)[13].

V.: A co náš přítel Honza? Ten myslím dělá historii. Jak mu to jde?[14]

K.: Letos se mu to moc nedaří[15]. Propadl u zkoušky z československých dějin[16] (dostal nedostatečnou). Příští týden má reprobaci (opravný termín). Snad se mu to povede[17].

Slovníček

bavit увлекать, интересовать
čekat ждать
červen, -vna *m* июнь
čeština, -y *f* чешский язык
doufat надеяться
fyzikální fakulta, -y *f* физический факультет
gymnázium, -a *n* гимназия
hodně много
index, -u *m* зачетная книжка
Ind, -a *m* индиец
knihovna, -y *f* библиотека
KSČ Коммунистическая партия Чехословакии
laboratoř, -e *f* лаборатория
lékařský медицинский
letos в этом году
naopak наоборот
obor, -u *m* профессия
obyvatel, -e *m* житель
odborný asistent, -a *m* старший преподаватель
podnik zahraničního obchodu внешнеторговое объединение
poslouchat слушать
posluchač, -e *m* слушатель
posluchárna, -y *f* аудитория
praktická cvičení практические занятия
předmět, -u *m* предмет
přednášet читать лекции
přednáška, -y *f* лекция
příští следующий
reprobace, -e *f* пересдача экзамена
ročník, -u *m* курс
ruština, -y *f* русский язык
různý разный
sídlo, -a *n* местонахождение, резиденция
snad вероятно, возможно
stát, -u *m* государство
stavební строительный
studium, -a *n* учеба
studovna, -y *f* комната для занятий
trvat продолжаться
trden, -dne *m* неделя
ústav, -u *m* институт, учреждение; **vědecký ú.** научно-исследовательский институт
všichni все
výborný отличный
vysoká škola вуз
vysokoškolský profesor, -a *m* профессор высшего учебного заведения
zahraniční иностранный
zápočet, -čtu *m* зачет
zkouška, -y *f* экзамен, **přijímací zkoušky** приемные экзамены
zkouškové období экзаменационная сессия

Лексико-грамматические пояснения

1. Глагол **studovat** имеет несколько значений:

а)	studovat (něco)	изучать (учить) что-л.
	Studuji slovanské jazyky.	Я изучаю славянские языки.
	Studuji matematiku.	Я изучаю математику.
б)	studovat (někde)	учиться (где-л.) в вузе
	Studuji na univerzitě.	Я учусь в университете.
	Bratr studuje na vysoké škole ekonomické.	Брат учится в экономическом институте.

2. Запомните:

učit se: česky, češtině, českému jazyku, češtinu
rusky, ruštině, ruskému jazyku, ruštinu
anglicky, angličtině, anglickému jazyku, angličtinu

3. poslouchat přednášky (z něčeho): z ruské literatury, z české mluvnice *слушать лекции (по какому-л. предмету): по русской литературе, по чешской грамматике*

4. Выражениям dělat zkoušky, skládat zkoušky (z něčeho) соответствует в русском языке выражение *сдавать* / *держать экзамены по какому-л. предмету*.

Ср.: Dělám / skládám zkoušku z literatury. Я сдаю экзамен по литературе.

Примечание. Dělat doktorské zkoušky *сдавать экзамены на степень доктора*. Эта степень присваивается после окончания университета тем, кто защитил докторскую работу.

5. mít zájem (o něco) интересоваться (чём-л.)

Mám zájem o českou literaturu. — Я интересуюсь чешской литературой.
Mám zájem o cizí jazyky. — Я интересуюсь иностранными языками.
6. přihlásit se (někam, na něco) — подать заявление куда-л.
Bratr se přihlásil na filozofickou fakultu. — Брат подал заявление на философский факультет.
7. Co pořád děláš? — Что ты поделываешь?
8. dělat češtinu a ruštinu — заниматься чешским и русским языками
9. Ve kterém jsi ročníku? — На каком ты курсе?
10. Zápočty už mám za sebou. — Зачеты уже сданы. / С зачетами покончено.
11. Zítra jdu ke zkoušce z českého jazyka. — Завтра я иду на экзамен по чешскому языку.
12. dostat známku (z něčeho): — получить отметку (по какому-л. предмету):
z české literatury, — по чешской литературе,
z ruštiny — по русскому языку
13. В чехословацких средних школах и вузах система оценок отличается от системы оценок в советских учебных заведениях.
Ср.: „jednička“ - výborně — «пятерка» - отлично
„dvojka“ - velmi dobře — «четверка» - хорошо
„trojka“ - dostatečně — «тройка» - удовлетворительно
„čtyřka“ - nedostatečně — «двойка» - неудовлетворительно
„pětka" — «единица»
14. Jak mu to jde? — Как у него дела? / Каковы его успехи?
Ср. также: Jak mu jde učení? — Как у него с учебой?
15. Letos se mu moc nedaří. — В этом году ему как-то не везет.
dařit se — везти, удаваться, поживать
Ср. также: Jak se vám daří? — Как вы поживаете? / Как ваши дела?
Práce se mu daří. — Работа у него ладится.
16. propadnout u zkoušky z dějin — провалиться на экзамене по истории
17. Snad se mu to povede. — Возможно ему повезет.
Ср. также: Jak se vám vede? — Как ваши дела? / Как вы поживаете?

Грамматические объяснения

Склонение одушевленных существительных мужского рода твердой разновидности (тип **student**)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	student	studenti, Rusové, občané
G.	studenta	studentů
D.	studentovi, -u	studentům
A.	studenta	studenty
V.	studente! hochu!	studenti! Rusové! občané!
L.	(o) studentovi, -u	(o) studentech, (o) dělnících
I.	studentem	studenty

1. В род. падеже ед. числа одушевленные существительные мужского рода твердой разновидности, в отличие от существительных неодушевленных, имеют окончание **-a**: studenta, bratra, kamaráda, soudruha.

2. В дат. и предл. падежах ед. числа одушевленные существительные имеют окончание **-ovi**, иногда **-u**. Личные имена, фамилии и нарицательные существительные со значением лица, как правило, принимают окончание **-ovi**: Dej to bratrovi, Řekni to Janovi. Vrať to Horákovi. При употреблении нескольких существительных со значением лица окончание **-ovi** имеет, как правило, только последнее из них: Pavel Novák - řekni to Pavlu Novákovi / Pavlovi Novákovi, Dej to soudruhu Janu Horákovi / soudruhu Janovi Horákovi.

Нарицательные существительные имеют окончание **-u**, имена - **-ovi**/**-u**, фамилии - только **-ovi**.

3. Форма вин. падежа ед. числа у существительных одушевленных, как и в русском языке, совпадает с формой род. падежа. Ср.: Dobře znám toho studenta (tvého bratra, soudruha Dvořáka).

4. В зват. форме у одушевленных и неодушевленных существительных твердой разновидности возможны два окончания **-e**(**-ě**) и **-u**. Окончание **-u** употребляется у существительных с основой на **k**, **h**, **ch**, **g**: soudruhu! hochu! kluku! Olegul Pane Nováku! Прочие существительные, как правило, имеют окончание **-e**: Václave! Josefe! Petře! Soudruhu ministře!

Примечание. **r** перед окончанием **-e** изменяется в **-ř**, если ему предшествует согласный звук: Petr - Petře, pane ministře!, и остается без изменения, если ему предшествует гласный: pane doktore! soudruhu rektore!

5. В им. падеже мн. числа у существительных одушевленных употребляется несколько окончаний: **-i**, **-ové**, **-é**. Наиболее употребительным является окончание **-i**, перед которым возникает чередование согласных основы: **k** / **c**, **h** / **z**, **ch** / **š**, **r** / **ř**: dělník — dělníci, Polák - Poláci, soudruh - soudruzi, hoch - hoši, Cech - Češi, bratr - bratři.

Это же окончание широко распространено у названий животных: pták - ptáci, holub - holubi, slon - sloni, medvěd - medvědi, vlk - vlci, tygr - tygři.

Окончание **-ové** имеют:

а) фамилии и личные имена: bratři Čapkové, oba Pavlové;

б) односложные, иногда двусложные названия народностей и национальностей: Rus - Rusové, Řek - Řekové, Srb - Srbové, Nor - Norové, Arab - Arabové;

в) существительные иностранного происхождения на **-f**, **-g**, **-l**, **(-o)m**: filozof - filozofové, - filolog - filologové, generál - generálové, ekonom - ekonomové;

г) отдельные существительные: pán - pánové, syn - synové, děd - dědové.

Окончание **-é** употребляется у существительных с суффиксом **-an**: Angličan - Angličané, Pražan - Pražané, měšťan - měšťané, občan - občané.

Примечание к правописанию. Названия национальностей и народностей в чешском языке пишутся с большой буквы: Poláci, Češi, Rusové, Italové.

6. В вин. падеже мн. числа, в отличие от русского языка, не находит своего выражения категория одушевленности; поэтому форма вин. падежа в чешском языке не совпадает с формой род. падежа.

Ср.:	*Чешский язык*	*Русский язык*
	Dobře znám tvoje kamarády.	Я хорошо знаю твоих товарищей.
	Často vidím svoje bratry.	Я часто вижу своих братьев.

7. В предл. падеже мн. числа, как и у существительных неодушевленных, возможны окончания **-ech**, **-ích**. Наиболее распространенным является окончание **-ech**: soused - o sousedech, občan - o občanech, bratr - o bratrech, absolvent - o absolventech.

Существительные с основой на **k**, **h**, **ch**, **g** имеют окончание **-ích**, перед которым также представлено морфологическое чередование согласных **k** / **c**, **h** / **z**, **ch** / **š**, **g** / **z**: dělník - o dělnících, soudruh - o soudruzích, hoch - o hoších, filolog - o filolozích.

Примечание. Это же чередование согласных представлено и у существительных мужского рода неодушевленных (см. ур. 2).

Именительный и винительный падежи множественного числа прилагательных твердой разновидности, относящихся к одушевленным существительным мужского рода

Им. падеж мн. числа прилагательных, относящихся к одушевленным существительным мужского рода, оканчивается на **-í**, перед которым представлено чередование согласных и групп согласных: **k** / **c**, **h** / **z**, **ch** / **š**, **r** / **ř**, **sk** / **šť**, **ck** / **čť**: velký básník - velcí básníci, drahý soudruh - drazí soudruzi, tichý hoch - tiší hoši, starý profesor - staří profesoři, český student - čeští studenti, německý dělník - němečtí dělníci.

Форма вин. падежа мн. числа прилагательных, относящихся к одушевленным существительным, как и у неодушевленных существительных, не совпадает (в отличие от русского языка) с формой род. падежа мн. числа. Ср.:

Чешский язык	*Русский язык*
Znám tyto české studenty.	Я знаю этих чешских студентов.
Znám tyto ruské básníky.	Я знаю этих русских поэтов.

Спряжение глаголов **prosit**, **umět**, **dělat** в настоящем времени

Все глаголы с суффиксом инфинитива **-i**, **-e**(**-ě**) (prosit, umět) и большая часть трехсложных и многосложных глаголов с суффиксом инфинитива **-a** (dělat) имеют в настоящем времени следующий тип спряжения:

Osoba	Číslo jednotné					
	prosit	Os. konc.	umět	Os. konc.	dělat	Os. konc.
1. 2. 3.	prosím prosíš prosí	(-í)m (-í)š (-í)-	umím umíš umí	(-í)m (-í)š (-í)-	dělám děláš dělá	(-á)m (-á)š (-á)-
Číslo množné						
1. 2. 3.	prosíme prosíte prosí	(-í)me (-í)te (-í)-	umíme umíte umějí	(-í)me (-í)te (-ěj)í	děláme děláte dělají	(-á)me (-á)te (-aj)í

1. По образцу глаголов типа **prosit** спрягаются все глаголы, имеющие в инфинитиве суффикс **-i**: chodit - chodím, nosit - nosím, myslit - myslím, jezdit - jezdím, vodit - vodím, končit - končím, učit se - učím se. В 3-м лице ед. и мн. числа формы настоящего времени этих глаголов оканчиваются на гласный основы **-í**.

Примечание. В русском языке глаголам этого класса соответствуют глаголы второго спряжения на *-ить*: просить, носить (в 3-м лице мн. числа они оканчиваются на *-ат*, *-ят*).

2. По образцу глаголов типа umět спрягаются глаголы, основа инфинитива которых оканчивается на **-e** (**-ě**): zkoušet - zkouším, vyprávět - vyprávím, odnášet - odnáším, přijíždět - přijíždím, přicházet - přicházím, sázet - sázím, ztrácet - ztrácím.

В 3-м лице мн. числа глаголы типа **umět** имеют личное окончание **-í** с вариантом основы **-ej-** / **-ěj-** (um-ějí, sáz-ejí).

Однако ряд глаголов на **-et** в 3-м лице мн. числа, как и глаголы типа **prosit**, оканчиваются на **-í**. К ним относятся следующие наиболее употребительные глаголы:

křičet	кричать:	křičí	vidět	видеть:	vidí
letět	лететь:	letí	viset	висеть:	visí
ležet	лежать:	leží	mlčet	молчать:	mlčí
běžet	бежать:	běží	hořet	гореть:	hoří
slyšet	слышать:	slyší	sedět	сидеть:	sedí
držet	держать:	drží	bydlet	проживать	bydlí

Некоторые глаголы имеют параллельные окончания: bolet - bolejí / bolí, večeřet večeřejí / večeří.

Примечание. В русском языке глаголам типа **umět** соответствуют глаголы 1-го спряжения на *-еть* с окончанием в 3-м лице мн. числа *-ут*, *-ют*: umějí *умеют*. Глаголам, которые в 3-м лице мн. числа имеют **-í**, в русском языке соответствуют глаголы 2-го спряжения с окончанием *-ат*, *-ят* в 3-м лице мн. числа. Ср.: sedí *сидят*, leží *лежат*, visí *висят*.

3. По образцу глаголов типа **dělat** спрягается большинство двусложных, трехсложных и многосложных глаголов с основой инфинитива (и прош. времени) на **-a**: vstávat - vstávám, dávat - dávám, obědvat - obědvám, konat - konám, skládat - skládám, začínat - začínám.

Примечание. Глаголы **plakat**, **psát**, **skákat**, **mazat**, **česat**, **klepat**, **kousat**, **sypat**, **šlapat**, **tepat**, **kopat**, **chápat**, **plovat**, **stonat**, **vázat** имеют иной тип спряжения (см. урок 4).

Примечание к правописанию форм настоящего времени. В формах настоящего време-ни гласные **-í-** и **-á-** всегда долгие: nos-í-m, nos-í-š, nos-í; del-á-m, děl-á-š, děl-á. Краткий гласный основы представлен только в 3-м лице мн. числа у глаголов типа dělat - dělaj-í (окончание **-í** всегда долгое).

Образование наречий

От качественных прилагательных на **-dý**, **-tý**, **-ný**, **-rý**, **-lý**, **-bý**, **-pý**, **-vý**, **-mý** наречия образуются при помощи суффикса **-ě** (**-e**): dobrý - dobře *хороший* - *хорошо*, krásný - krásně *красивый* - *красиво*, rychlý - rychle *быстрый* - *быстро*, pilný - pilně *прилежный* - *прилежно*, hloupý - hloupe *глупый* - *глупо*, zdravý - zdravě *здоровый* - *здорово*.

От прилагательных на **-ský**, **-cký**, **-zký**, (český, ruský, německý, hezký) наречия образуются посредством сокращения долготы конечного **-ý** в **-y**. Ср.:

český jazyk,	но:	Mluvím česky.	Я говорю по-чешски.
ruský jazyk,	но:	Píšu rusky.	Я пишу по-русски.
německý jazyk,	но:	Rozumím německy.	Я понимаю по-немецки,
anglický jazyk,	но:	Čtu anglicky.	Я читаю по-английски,
hezká žena,	но:	Obléká se hezky.	Она красиво одевается.

Предлоги **podle**, **před**

Предлог **podle** *по*, *согласно*, *в соответствии с чем-нибудь* употребляется с род. паде-жом:

	Fakulta je rozdělena na katedry podle studijních oborů.	Факультет разделен на кафедры по специальностям.
Ср. также:	podle mého názoru	по моему мнению
	podle rady	по совету
	podle zákona	по закону
	podle zprávy	по сообщению

Предлог **před** употребляется с твор. падежом. Отвечая на вопрос kde? (где?), он обозначает место перед чем-либо: před domem *перед домом*, budu čekat před divadlem *буду ждать перед театром*. Предлог **před** с твор. падежом имеет также временнóе значение: *перед*, *до*, *тому назад*: před týdnem *неделю тому назад*, před rokem *год тому назад*, před válkou *до войны* (**před** с вин. падежом см. урок 19).

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Kdo studuje na univerzitě?
2. Které fakulty jsou na univerzitě?
3. Co studují cizinci na filozofické fakultě?
4. Podle čeho je rozdělena fakulta?
5. Jsou na fakultě různé vědecké ústavy?
6. Kdo koná přednášky a vědecké semináře?
7. Kdo může po ukončeni studia dělat doktorské zkoušky?
8. Kde studujete vy?
9. Co studujete?
10. O co máte zájem? Máte zájem o Českou literaturu?
11. Ze kterých předmětů posloucháte přednášky?
12. Jaké známky dostáváte?
13. Kdy budete dělat zkoušku z češtiny?
14. Na kterou fakultu se přihlásil váš bratr?

2. Образуйте им. падеж мн. числа от следующих названий национальностей:

Polák, Slovák, Kazach, Američan, Angličan, Bulhar, Rumun, Maďar, Fin, Ir, Ind, Rus, Švéd, Dán, Bělorus.

3. Дополните предложения, поставив выражения в скобках в ед. и мн. числе:
Dostal jsem pozdrav od (můj dobrý kamarád). - Jdeme na návštěvu k (můj dobrý kamarád, sovětský dělník, český student, starý dědeček, tvůj bratr). - Často vidím (můj dobrý kamarád, známý profesor, tvůj starý dědeček). - Seznamujeme se s (tvůj bratr, známý profesor, starý voják, český student). - V té knize se vypravuje o jednom (hoch, Čech, Rus, Nor, dělník, profesor, ministr, doktor, kamarád, filolog, ekonom, Afričan). - Nevěřím tomu (hoch, básník, doktor, biolog). - Dáme to (Jan, Karel Novák, Petr Strnad).

4. Образуйте зват. падеж ед. числа:
(Zdeněk), kam jdeš? - (Karel), máš čas? - (Petr), kde jsi? - (Mirek), kde máme přednášku? - (Pan profesor), mohu složit zkoušku? - (Drahý soudruh), děkuji ti za všechno. - (Milý bratr), posílám ti srdečný pozdrav z Leningradu. - (Pan Novák), co to děláte?

5. Раскройте скобки, поставьте глаголы в соответствующем лице:
Co (dělat) dnes večer? - Nic (nedělat), a proto mám volný čas. - Co (studovat) němečtí studenti v Praze? - Tyto hračky (dělat) děti samy. Profesoři a docenti (konat) přednášky. - Kdy (skládat) studenti zkoušky? - Zkoušku z češtiny (dělat) každý semestr. - Kde (obědvat)? Jak se (učit) vaše sestra? - Do které třídy (chodit) váš bratr? - Každý večer (chodit) na procházku po městě. - Já (skončit) tu práci zítra večer. - Přednášky (začínat) v devět hodin, (končit) ve tři. - Studenti (sedět) ve velké posluchárně. - Před studenty (ležet) na stole učebnice češtiny. - Učitel (mluvit), žáci (mlčet) a (poslouchat). - Na každou hodinu (přinášet) profesor mapu. - (Večeřet) obyčejně v osm hodin. - Děti (běžet) přes pole. - Studujeme první rok a doposud (neumět) dobře česky.

6. Следующие предложения напишите во мн. числе:
Uprostřed pokoje stojí kulatý stůl. - V posluchárně je student. - Můj bratr pracuje v závodě. - Na stole leží papír, tužka a časopis. - Bulharský student je ve třetím ročníku. - Můj kamarád pracuje ve vědeckém ústavu. - Profesor zkouší německého studenta. - Jak skládá zkoušky polský student?

7. Закройте книги, слушайте и образуйте предложения по образцам:
а) **Mirek tam chodí. - Já tam také chodím. Vlasta se přihlásí. - Já se také přihlásím.**
Jirka už končí. ... - Vlasta se učí. ... - Milan tam jezdí. ... - Zuzka se zeptá. ... - Zdeněk to začne. ... - Vašek to asi udělá. ... - Věra o to prosí. ... - Jarka ho nezná. ... - Lída ho neslyší. ... - Petr to neumí. ...
б) Všichni to udělají. - Ale my to neuděláme. Všichni se dívají. - Ale my se nedíváme.
Všichni to vidí. ... - Všichni se přihlásí. ... - Všichni to umějí. ... - Všichni se na to ptají. ... - Všichni o tom mlčí. ... - Všichni se zlobí. ... - Všichni odcházejí. ... - Všichni se na to těší. ... - Všichni o tom mluví. ... - Všichni to odevzdávají. ...
в) **My to neuděláme. - Ale oni to udělají. My se nedíváme. - Ale oni se dívají.**
My o tom nemluvíme. ... - My se na to neptáme. ... - My tam nepoběžíme. ... - My se nezlobíme. ... - My neodcházíme. ... - My se tam nevracíme. ... - My tam nebydlíme. ... - My se tam nevrátíme. ... - My mu to nedáváme. ... - My se na to netěšíme. ...
г) **Ty to víš? - Já ne, ale bratr to ví. Ty se učíš? - Já ne, ale bratr se učí.**
Ty tam obědváš? ... - Ty se přihlásíš? ... - Ty tam bydlíš? ... - Ty se na mne zlobíš? ... - Ty ho dobře znáš? ... - Ty se na to těšíš? ... - Ty s ní chodíš? ... - Ty se toho bojíš? ... - Ty už končíš? ...
Ty se z toho raduješ? ...

8. Вместо точек вставьте пропущенные наречия **dobře**, **pilně**, **pozorně**, **česky**, **rusky**, **anglicky**:
Studenti se učí ... - Na hodinách češtiny mluvíme, píšeme a čteme ... - V Československu mnozí studenti mluví ... - Studuji češtinu druhý rok a už trochu mluvím ... - Všichni studenti naší skupiny studují ... - Zkoušku z české literatury jsem složil ... - Na přednáškách vždy ... poslouchám.

9. Вместо точек вставьте пропущенные предлоги do, u, od, z, vedle, na, před. Существительные в скобках поставьте в соответствующем падеже:
Rumunští studenti studují ... (moskevská univerzita). - Dnes ... fakultu nejdu, mám volný den. - Můj bratr studuje ... (technika). - Po ukončení studia skládají studenti zkoušky ... (český jazyk). - Kdy budeš dělat zkoušku ... (filozofie)? - ... mým domem je krásný park.

10. Переведите на чешский язык:
а) Я учусь в университете. - Я изучаю русский язык. - Мои товарищи учатся хорошо. - Мы

сдаем экзамен по литературе. - Когда вы сдаете экзамен? - Мы сдаем экзамен завтра.
б) Мой товарищ интересуется техникой. - Ты интересуешься этой книгой? - Я интересуюсь литературой. - Мы интересуемся своими отметками. - Мы слушаем лекцию по литературе. - Мой брат подает заявление в университет.
в) Это наш университет. Это большое и красивое здание. В университете имеется много факультетов: филологический, исторический, философский, математический и другие. Лекции в университете начинаются ровно в девять часов. В университете учатся студенты разных стран: польские, чешские, болгарские, венгерские, итальянские и др. У студентов разные интересы. Я и мой товарищ интересуемся литературой и поэтому учимся на филологическом факультете. Здесь мы изучаем также чешский язык. Каждый день у нас шесть часов занятий. Потом мы обедаем в столовой и занимаемся в читальне. Мы сдаем экзамены по разным предметам. На экзамене мы даем профессору зачетную книжку. Профессор ставит отметки в зачетную книжку. Мы учимся хорошо.

11. Расскажите о своем факультете.

Slovníček

исторический historický
начинаться začínat
занятие vyučováni
здание budova, -y *f*
математический matematický

УРОК 4

Склонение существительных твердой разновидности среднего рода (тип **město**). Склонение прилагательных среднего рода твердой разновидности и притяжательных местоимений **mé**, **tvé**, **své**. Спряжение глаголов **nést**, **tisknout**, **psát**, **brát** в формах настоящего времени. Предлоги **kolem**, **pres**, **za**, **k**, **proti**, **po**.

NAŠE MĚSTO

Jdeme na procházku po městě. Je to velkoměsto, které je sídlem důležitých úřadů a kulturních institucí. Jsou tu různá ministerstva, vysoké školy, nakladatelství, redakce novin a časopisů, divadla, kina, koncertní sály atd. Je zde také mnoho obchodů a obchodních domů, hotelů, cestovních kanceláří aj.

Městem protéká řeka[1], která rozděluje město na dvě části. Pres řeku vede mnoho mostů. Ve středu města na náměstí jsou krásné historické budovy. Jsou to stavby z minulých století. Naše město se však staví stále. Na okraji města vyrostla nová sídliště, kde lidé bydlí v moderních dobře vybavených bytech.

Ještě před několika lety[2] byla hlavním druhem dopravy tramvaj. Dnes jsou různé části města spojeny metrem. Metro je velmi pohodlný a rychlý dopravní prostředek.

Metrem jedeme do středu města[3], vystoupíme a jdeme hlavní třídou kolem divadla. Na rohu je křižovatka, ale teď už nemusíme čekat, až přejede proud motorových vozidel, aut, autobusů a motocyklů. Na druhou stranu ulice projdeme podchodem. Tam, kde nejsou podchody, smíme přecházet jen na zelenou. Jdeme ulicemi hlavního města. Je tu vždy velmi živo, nejvíc na jaře a v létě[4]. Chodníky jsou plné chodců. Lidé spěchají do továren, úřadů a škol, jiní se vydali nakupovat do obchodů. Turisté a návštěvníci hlavního města se procházejí po městě a prohlížejí si jeho pamětihodnosti. Naše město i jiná česká města jsou důležitými středisky kulturního a hospodářského života.

* * *

- Jak se, prosím vás, dostanu na Letnou?[5]
- Jestli nechcete jít pěšky, jede tam tramvaj číslo dvacet šest (šestadvacítka). Tady naproti je stanice[6].
- A pěšky je to daleko?
- Ne, to půjdete přes most, pak přes ten park nahoře pořád rovně až na druhou stranu a potom doleva.
- A tam je ta Letenská pláň?
- Ano, tam je Letenská pláň, kde se konají různé manifestace, naproti pak je fotbalový stadión „Sparty“, napravo vede ulice, kde je mnoho různých obchodů. Vy nejste z Prahy?
- Ne, já jsem z Moskvy.
- Na to ale krásně mluvíte česky.
- To mě moc těší[7], že to říkáte. Tak mockrát děkuji a na shledanou.
- Není zač. (Za málo.) Na shledanou.

* * *

- Dobrý den. Prosím vás, můžete mi ukázat cestu k divadlu?
- Divadlo je na Národní třídě.
- A kudy mám jít?
- Musíte jít přímo, na křižovatce zahněte vlevo, a tam už není k divadlu daleko.

Slovníček

budova, -y *f* здание
cestovní kancelář, -e *f* бюро путешествий
časopis, -u *m* журнал
část, -i *f* часть
divadlo, -a *n* театр
doleva налево
dopravní prostředek средство передвижения
dostat se (*někam*) попасть (*куда-л.*)
druh dopravy вид транспорта
důležitý важный
historický исторический
hospodářský экономический
hotel, -u *m* гостиница
chodec, -dce *m* пешеход
chodník, -u *m* тротуар
instituce, -e *f* учреждение, организация
jít na zelenou идти на зеленый свет
jít pěšky идти пешком
konat se происходить
křižovatka, -y *f* перекресток
kudy в каком направлении
minulé století прошлый век
mockrát много раз
moderní современный
motorové vozidlo, -a *n* автотранспорт
muset долженствовать
nahoře наверху
nakladatelství, -í *n* издательство
nakupovat делать покупки
náměstí, -í *n* площадь
návštěvník, -a *m* посетитель, гость
není zač не за что
noviny *pl* газета
obchod, -u *m* магазин
obchodní dům универмаг
okraj města окраина города
pamětihodnost, -i *f* достопримечательность
plný полный
podchod, -u *m* подземный переход
pohodlný удобный
prohlížet(si) осматривать
procházet se прогуливаться
procházka, -y *f* прогулка
proud, -u *m* поток
přes через
rovně ровно, прямо
rozdělovat разделять
rychlý быстрый
říkat говорить
spěchat спешить
spojit соединить
stále постоянно
stavba, -y *f* постройка, стройка
stavět(se) строить(ся)
středisko, -a *n* центр
tady здесь
třída, -y *f* улица, проспект
tu здесь
úřad, -u *m* учреждение
velkoměsto, -a *n* большой город
však однако
vybavený оборудованный, оснащенный
vydat se (*někam*) отправиться (*куда-л.*)
vyrůstat вырастать
vystoupit выйти
za málo не за что
zde здесь
živo оживленно

Лексико-грамматические пояснения

1. При обозначении места передвижения в чешском языке нередко употребляется беспредложный твор. падеж в соответствии с предложной конструкцией в русском языке. Иногда в чешском языке возможно параллельное употребление предл. падежа с предлогом **po**.

Jdeme hlavní třídou. / Jdeme po hlavní třídě.	Мы идем по главной улице.
Jdu lesem (zahradou / po zahradě, po louce)	Я иду по лесу (посаду, по лугу).
Městem protéká řeka.	Через город протекает река.

2. ještě před několika lety — еще несколько лет назад

3. В соответствии с русской предложной конструкцией *ехать на чём-л.* в чешском языке для обозначения способа передвижения употребляется, как правило, беспредложный твор. падеж.

Ср.:	Jedeme autobusem.	Мы едем на автобусе.
	Jedeme autem.	Мы едем на машине.
	Jedu metrem.	Я еду на метро.

Do Prahy letíme letadlem. В Прагу полетим самолетом / на самолете.

4. Запомните:

v létě	летом	na jaře	весной
v zimě	зимой	na podzim	осенью

5. Letná - название района Праги.

6. stanice а) станция (*метро*)
б) остановка (*автобуса, трамвая*)
в) станция (*на железной дороге*), вокзал

7. To mě moc těší. Мне очень приятно.
При знакомстве часто употребляется форма вежливости **Těší mě** *Очень приятно*.

Грамматические объяснения

Склонение существительных твердой разновидности среднего рода (тип **město**)

Pád	Číslo jednotné	Konc.	Číslo množné	Konc.
N., V.	město	-o	města	-a
G.	města	-a	měst	-
D.	městu	-u	městům	-ům
A.	město	-o	města	-a
L.	(o) městě, (v) oku	-ě, -u	(o) městech	-ech
			(o) střediscích	-ích
			(o) městečkách	-ách
I.	městem	-em	městy	-y

1. По образцу **město** склоняются существительные среднего рода твердой разновидности, оканчивающиеся в им. падеже ед. числа на **-o** с предшествующим твердым согласным основы: místo, okno, kino, jablko, divadlo, auto, křeslo, kolo, zrcadlo, Československo, Maďarsko.

2. В предл. падеже ед. числа у существительных этого типа кроме окончания **-e**(**-ě**) употребляется также окончание **-u**. Окончание **-u** имеют все существительные на **-ko**, **-ho**, **-cho**, **-go**: oko - v oku, ucho - v uchu, Československo - v Československu, Kongo - v Kongu и некоторые другие существительные. Прочие существительные имеют окончание **-e** (**-ě**), иногда **-u**: místo - na - místě, okno - na okně, divadlo - v divadle, jídlo - po jídle, kolo - na kole, auto - v autě, mléko - v mléku / mléce, jádro - v jádře / v jádru.

3. В предл. падеже мн. числа у существительных среднего рода типа **město** наиболее употребительным является окончание **-ech**: na oknech, na kolech, v divadlech, ve městech, v kinech, v autech, na místech. У существительных на **-ko**, **-čko**, как правило, употребляется окончание **-ach** (реже **-ích**): městečko - v městečkách, okénko - na okénkách, jablko - v jablkách, kolečko - na kolečkách, středisko - ve střediscích / ve střediskách.

4. У некоторых существительных в род. падеже мн. числа при стечении согласных основы появляется вставное (беглое) **-e**: okno - oken, jídlo - jídel, křeslo - křesel, jablko - jablek.

Примечания: 1. Заимствованные существительные среднего рода на **-o** типа metro, kino, а также географические названия типа Mexiko, Kongo и другие в чешском языке, в отличие от русского, склоняются по типу město: Pojedeme metrem; Jdu do kina; Bratr žije v Kongu.

2. Многие названия стран в чешском языке часто образуются и склоняются по типу существительных среднего рода на **-o**: Československo *Чехословакия*, Bulharsko *Болгария*, Rumunsko *Румыния*, Rusko *Россия*, Polsko *Польша*, Rakousko *Австрия*, Španělsko *Испания*, Švédsko *Швеция*.

Склонение прилагательных среднего рода твердой разновидности и притяжательных местоимений среднего рода (тип **mé**, **tvé**, **své**)

Pád	Číslo	jednotné	Číslo množné	
N.	mé/moje	nové (město)	moje/má	nová (města)
G.	mého	nového	mých	nových
D.	mému	novému	mým	novým
A.	mé/moje	nové (město)	moje/má	nová (města)
L.	(o) mém	novém	(o) mých	nových
I.	mým	novým	mými	novými

1. Склонение прилагательных среднего рода почти полностью совпадает со склонением прилагательных мужского рода твердой разновидности. Исключение составляют формы им. и вин. падежа ед. и мн. числа:

Мужской род		*Средний род*	
ед. число	*мн. число*	*ед. число*	*мн. число*
nový dum	nové domy	nové auto	nová auta
velký byt	velké byty	velké divadlo	velká divadla

2. Притяжательные местоимения среднего рода mé / moje, tvé / tvoje, své / svoje имеют параллельные формы в им., вин., зват. падежах ед. и мн. числа. Нестяженные формы являются более употребительными.

Спряжение глаголов **nést**, **tisknout**, **brát**, **psát** в настоящем времени

Osoba	Číslo jednotné				Os. konc.
1.	nesu	tisknu	beru	píšu (-i)	**-u/-i**
2.	neseš	tiskneš	bereš	píšeš	**-eš**
3.	nese	tiskne	bere	píše	**-e**
	Číslo množné				
1.	neseme	tiskneme	bereme	píšeme	**-eme/-em**
2.	nesete	tisknete	berete	píšete	**-ete**
3.	nesou	tisknou	berou	píšou (-í)	**-ou/-í**

1. По типу **nést** спрягаются глаголы с основой настоящего и прошедшего времени (а также инфинитива) на согласный: vést (vedl) - vedu, vézt (vezl) - vezu, plést (pletl) - pletu, mést (metl) - metu, růst (rostl) - roste (3-е л. ед. ч.), kvést (kvetl) - kvete (3-е л. ед. ч.), lézt (lezl) - lezu, číst (četl) - čtu, čteš, čte.

По этому же образцу спрягаются все глаголы в инфинитиве на **-ci** / **-ct** (в формах настоящего времени задненёбные согласные чередуются с шипящими): péci / péct (pekl) - peču / peku, vléci / vléct (vlekl) - vleču / vleku, téci / téct (tekl) - teču / teku, moci / moct (mohl) - mohu (můžu), а также глаголы на **ř**: třít (třel) - třu, zavřít (zavřel) - zavřu.

Примечание. Формы 1-го лица ед. числа peku, teku, vleku и др., а также формы 3-го лица мн. числа pekou, tekou, vlekou являются книжными.

2. По типу **tisknout** спрягаются все глаголы на **-nou** в инфинитиве (в формах настоящего времени суффикс **-n-**): sednout (sedl) - sednu, minout (minul) - minu, zvednout (zvedl) - zvednu, zahnout (zahnul) - zahnu, zapomenout (zapomněl) - zapomenu, а также říci (řekl) - řeknu,

řekneš ...

3. По образцу **brát** спрягаются глаголы с основой инфинитива (прошедшего времени) на **-a** (**-á**), а настоящего времени на согласный: chápat (chápal) - chápu, plavat (plaval) - plavu, zvát (zval) - zvu, lámat (lámal) - lámu, prát (pral) - peru, hnát (hnal) - ženu, ženeš, žene.

Примечание. Ряд глаголов этого образца имеют параллельные формы по типу dělat и по типу brát: klepat - klepu / klepám, šlapat - šlapu/šlapám.

4. По образцу **psát** спрягаются некоторые глаголы с чередующимися свистящими (или задненёбными) согласными в основе: mazat (mazal) - mažu(-i), plakat (plakal) - pláču(-i), vázat (vázal) - vážu (-i), tázat se - tážu(-i) se. В 1-м лице ед. числа этих глаголов в книжном литературном языке появляется окончание **-i** (píši, maži, češi), а в 3-м лице мн. числа -í (píší, maží, češí).

Примечание. Во всех приведенных типах спряжения в 1-м лице мн. числа наряду с окончанием **-eme** употребляется и более разговорное **-em**.

Предлоги **kolem**, **přes**, **za**, **k**, **proti**, **po**

Предлог **kolem** употребляется с род. падежом. Он имеет два значения: а) *мимо чего-либо*, *около* (*поблизости от чего-либо*): Jdeme kolem divadla *Мы идем мимо театра*, и б) *вокруг*: Kolem stolu jsou židle *Вокруг стола находятся стулья*. Studenti stáli kolem profesora *Студенты стояли около профессора*.

Предлог **přes** употребляется с вин. падежом. После глаголов движения он имеет значение *через*:

Přes město teče řeka.	Через город течет река.
přechod přes ulici	переход через улицу
Jdeme přes pole.	Мы идем через поле.

(Прочие значения предлога **přes** см. в уроке 29).

Предлог **za** в пространственном значении, как и в русском языке, употребляется с твор. падежом и означает *за кем-либо*, *за чем-либо*. Ср.: za domem *за домом*, za rohem *за углом*, za divadlem *за театром*, za řekou *за рекой*; Kdo stojí za Zdenou? *Кто стоит за Зденой?*

Предлог **k** употребляется с дат. падежом. В пространственном значении он указывает на направление к цели и соответствует русскому предлогу *к*: Jdu k řece *Я иду к реке*. Jedeme k městu *Мы едем по направлению к городу*. Půjdeme směrem k náměstí *Мы пойдем по направлению к площади*. (Другие значения предлога **k** см. в уроке 29.)

Предлог **proti** (**naproti**) *против*, *напротив*, в отличие от русского языка, употребляется с дат. падежом:

Náš dům je naproti divadlu.	Наш дом напротив театра.
Sedím naproti oknu.	Я сижу напротив окна.
Pluli proti proudu.	Они плыли против течения.

Предлог **proti** имеет также значение *вопреки чему-либо*:

proti rozkazu	вопреки приказанию
Je to proti mým zásadám.	Это против моих принципов / вопреки моим принципам.

Предлог **po** *по* в пространственном значении, в отличие от русского языка, употребляется с предл. падежом:

břeh - po březích	по берегам:	Po březích řeky rostou olše.
chodník - po chodnících	по тротуарам:	Po chodnících jdou lidé.
obchod - po obchodech	по магазинам:	Celý den jsme chodili po obchodech.
město - po městech	по городам:	Jezdil po všech městech.
divadlo - po divadlech	по театрам:	Chodil po všech divadlech.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Jaké je vaše město?

2. Je to velkoměsto?
3. Kolik čtvrtí má vaše město?
4. V které ulici je váš dům?
5. Jak se jde do středu města?
6. Co rozděluje město na dvě části?
7. Kde je stanice autobusu?
8. Pojedete na univerzitu autobusem nebo půjdete pěšky?
9. Jaké budovy jsou na náměstí?
10. Na kterém náměstí je univerzita?
11. Kde je divadlo?
12. Jak se jde k divadlu?
13. Kde je přechod přes ulici?
14. Kam spěchají lidé?
15. Co prohlížejí ve městech turisté a návštěvníci?
16. Jak je v léte ve velkých městech?

2. Раскройте скобки, существительные и прилагательные поставьте в соответствующем падеже:
V našem (město) je mnoho vysokých škol. - Před (městské divadlo) je pěkný park. - Dědeček sedí v (měkké křeslo) a čte noviny. - Moderní vozidla projíždějí (velké město). - Na venkov pojedeme (nové auto). - V (malé auto) je nás mnoho. - Píšu (nové pero) svého bratra. - Na (široké okno) stojí květiny. - Pionýři jdou do (dětské kino). - Bydlím nedaleko (městské divadlo). - Přes (malé město) teče řeka. - Blízko našeho (městečko) je velký les. - Pod (staré křeslo) leží pes. - Na (to místo) sedím já. - V (socialistické Československo) žijí Češi, Slováci a jiné národy. - Často dostávám knihy a časopisy z (Polsko). Kdy pojedeme do (Bulharsko)? - V (Maďarsko) žijí moji rodiče. - Z (Brno) se vrátíme v sobotu. - V létě jezdíme k (velké jezero).

3. Вместо точек вставьте пропущенные местоимения **mé** / **moje**, **tvé** / **tvoje**, **své** / **svoje**:
Pod ... oknem rostou stromy. - Přátelé nám často píšou o ... městě. - Dědeček sedí ve ... křesle. - Pojedeme na venkov ... autem. - Umyj si ruce ... mýdlem. - Pamatuj se na ... dobrá slova. - Jsou to ... jablka? - Ten kompot je z ... jablek? - Mohu se podívat do ... zrcadla?

4. Ответьте на вопросы:
Образец: **Ty si nevezmeš kávu? - Ale ano, vezmu.**
1. Ty neneseš jablka?
2. Vy nevezete ty knihy?
3. Jirka ještě nepíše ten dopis?
4. Vy nepijete kávu?
5. Nepůjdeme ještě domů?
6. Zde nešijí obleky?
7. Neupeče nám maminka buchty?
8. Myslíš, že to neunesu?
9. Nevezmete si ještě čaj?
10. Nepozvete Petra na oběd?

5. Вместо точек вставьте пропущенные глаголы **jet**, **jít**, **nést**, **růst**, **péci**, **číst**, **pást se**, **plést**:
Vlak do Ostravy ... v šest hodin. - Dnes ... otec do práce pěšky. - Spolu s kamarády ... do parku.- Václave, ... s námi? Ne, ... večer do Brna a musím se připravit. - Teto, komu ... ten svetr? - Maminka nám dnes ... buchty s mákem. - Na březích jezera ... staré stromy. - Komu ... ty knihy, pane Růžičko? - Jakou knihu teď právě ..., Vlasto? - Já ... nejraději fantastické romány.

6. Раскройте скобки:
(Zvednout) ten kufr? Myslím, že ho asi (nezvednout). - (Sednout si) na židli nebo na gauč, chlapci? Raději si (sednout) na gauč. - Promiňte, (moci) nám ukázat cestu k divadlu? Jistě, hned vám to (ukázat). Napřed půjdete rovně a pak (zahnout) za roh. - Kamarádi si (tisknout) ruce, (nemoci) se rozloučit. - Já už (neplakat). - (On skákat) radostí. - Kde (brát) tyto noviny, hoši?

7. Вместо точек вставьте пропущенные предлоги **přes**, **před**, **za**, **po**, **k**, **naproti**:

Cesta z Moskvy do Československa vede ... Ukrajinu. - V Praze je mnoho krásných mostů ... Vltavu. - Jedeme autobusem ... Staré město. - Čekám na kamarády ... divadlem. - ... naším domem rostou stromy. —Zde je přechod ... ulici. - Děti stojí ... výlohou dětského obchodního domu a dívají se na hračky. - Vesnice leží ... řekou. - ... vesnicí (7. p.) je velký les. - Divadlo je ... metru. - ... divadlu se prodávají květiny. - ... chodnících jdou dělnící, žáci, studenti, úředníci. - Chci vás provést ... všech divadlech.

8. Раскройте скобки, существительные и прилагательные поставьте в соответствующем падеже:

Turisté se procházejí (Dlouhá třída). - V kostele jsou okna ze (zelené sklo). - Máme pokoj v (nový hotel). - Praha je (sídlo) prezidenta republiky. - Lidé dlouho stojí před (pěkná výloha). - O (dělník) se píše v (studentský časopis). - Naše město leží na (břeh) široké řeky. -Všichni jsou na (své místo). - Budu čekat na (tvůj bratr) před (kino). (Vašek), máme dnes vyučování? - Matka vypravuje (malý syn) o (nový dětský film). - Jedeme autobusem do (střed města). Děti se koupají v (řeka) s (čistá voda). - V zimě budeme dělat zkoušky z (literatura). - Jdeme ke (zkouška) z (matematika). - Ve (velkoměsto) je mnoho (různé úřady).

9. Переведите на чешский язык:

Мы живем в маленьком городе, который находится недалеко от Праги. Каждое утро мы ходим на прогулку. Мы гуляем по городу и осматриваем красивые памятники. Город старый, здесь много интересных исторических памятников. В центре каждого города находится площадь. Река разделяет город на две части. Мы живем на правом берегу в красивой новой гостинице в центре города. На главной улице много магазинов с красивыми витринами. Рабочие спешат на заводы, служащие - в учреждения, студенты - в институты и в университет, школьники идут в школу. Туристы осматривают город. Мы стоим перед зданием библиотеки. Напротив находится парк. По улице идет поток машин. Мы идем по подземному переходу на другую сторону к театру. Там, где нет перехода, мы можем переходить улицу только на зеленый свет.

10. Составьте рассказ на тему «Наш город».

УРОК 5

Будущее время. Возвратные глаголы. Спряжение возвратных глаголов в формах настоящего времени. Количественные числительные от 1 до 100. Синтаксическая связь числительных с существительными. Временные предлоги **během**, **o**, **po**, **za**, **před**.

MŮJ DEN

Ráno vstávám pravidelně v šest hodin. Umyji se, vyčistím si zuby a učešu se. Pak se oblékám. Za hodinu už jdu na fakultu. Přednáška začínají v osm hodin. Do školy chodím pěšky, cesta mi trvá asi dvacey minut. Denně kromě soboty máme pět hodin přednášek. Mezi hodinami jsou přestávky, které trvají deset minut. O přestávce před další hodinou si zakouřím. Dnes o půl druhé (ve třináct třicet) vyučování končí. Po vyučování jdu na oběd. Během týdne (přes týden) obědvám ve studentské menze (jídelně). V sobotu a v neděli obědvám doma. Doma se naobědvám lépe. Dnes odpoledne mám sice volno, ale nepůjdu nikam. Budu se připravovat na vyučování[1]. Zítra budeme mít seminář z historické mluvnice. Baví mě víc přednášky z literatury. Rád čtu.[2] Čtu literaturu českou i světovou. Dnes večer (po večeři) ještě budu chvíli pracovat. Potom se budu dívat na televizi. Dnes je pátek, bude jistě zajímavý program. Často chodím do kina nebo do divadla. Spát chodím[3] v jedenáct hodin večer. Před spaním ještě chvíli čtu. Nikdy nečtu podřadnou literaturu. Dobře si pamatuji tento výrok: „Řekni mi, co čteš, a já ti řeknu, kdo jsi.“

* * *

- Buď zdrav[4], Petře!
- Nazdar[4], Jitko! Dlouho jsme se neviděli. Co pořád děláš? Pojďme si sednout na chvíli do kavárny, popovídáme si.
- Nemám bohužel čas, jdu na fakultu, za půl hodiny mám přednášku.
- Ale večer máš čas?
- Mám. Večer s tebou docela ráda někam půjdu.
- Půjdeme tedy do divadla. Mám dva lístky (dvě vstupenky).
- Výborně. Představení začíná o půl osmé. Sejdeme se u divadla, že?
- Tak na shledanou[4] večer.
- Měj se hezky[4]!

* * *

(Pavel vytočil číslo, v bytě Laďky Bálové zazvoní telefon a ozve se hlas Laďčiny matky.)
- Haló?
- Dobrý den, tady Pavel[5]. Je, prosím vás, doma Laďka?
- Ano, hned vám ji zavolám.
- Ahoj, tady Laďka[6].
- Ahoj. Laďko, máš dnes večer čas?
- Proč?
- Mám bezvadné nové náhravky. Mohli bychom si je večer poslechnout.
- Bohužel nemůžu, slíbila jsem mamince, že budeme dělat velký úklid. Budeme mýt okna, podlahu, luxovat, utírat prach a také prát a žehlit.
- A nezdá se ti, že je toho trochu moc na jeden den?
- Zdá, ale nedá se nic dělat. Bude nám pomáhat i táta a bratr.
- To je škoda, že nemůžeš přijít.
- Mě to taky mrzí, uděláme to jindy. Děkuji za pozvání a zavolej mi třeba zítra.
- Dobře. Zatím ahoj[4].
- Ahoj.

Slovníček

bavit: baví mě víc přednášky меня больше интересуют лекции
během в течение
bezvadný прекрасный
čas, -u *m* время; **mít č.** иметь время
další следующий; **před d. hodinou** перед следующим занятием
denně ежедневно
dívat se смотреть
hlas, -u *m* голос
hned сейчас
hodina, -y *f* час; урок
chvíle, -e *f* минута; **ještě chvíli pracovat** еще минуту работать
jídelna, -y *f* столовая
jindy в другой раз
kavárna, -y *f* кафе
lépe лучше
lístek, -tku *m* билет
luxovat пылесосить
menza, -y *f* студенческая столовая
mrzet (*někoho*) огорчать (*кого-л.*)
náhodou случайно
nahrávka, -y *f* магнитофонная запись
naobědvat se наесться
neděle, -e *f* воскресенье
někam куда-то, куда-нибудь
nikam никуда
nikdy никогда
oblékat se одеваться
ozvat se отозваться
pamatovat si помнить
pátek, -tku *m* пятница
podřadný второстепенный
popovídat si поговорить
pořád все время
poslechnout si послушать
pozvání, -í *n* приглашение
pravidelně регулярно
prát стирать
proč почему; *зд.* А что?
program, -u *m* программа
představení, -í *n* спектакль
přestávka, -y *f* перерыв
ráno утром
sednout si сесть
sice хотя
slíbit пообещать
sobota, -y *f* суббота
spaní, -í *n* сон; **před spaním** перед сном
světový всемирный
škoda: to je škoda жаль
televize, -e *f* телевизор; телевидение
trochu немного; **t. moc** слишком много
trvat продолжаться, длиться
třeba хотя бы, например
učesat se причесаться
úklid, -u *m* уборка
umýt se умыться
utírat prach, -u *m* вытирать пыль
večer вечером
volno: mít volno быть свободным, иметь свободное время
vstávat вставать
vstupenka, -y *f* театральный билет
výborně отлично
vyčistit вычистить
výrok, -u *m* изречение
vytočit číslo набрать номер телефона
vyučování, -í *n* занятие
začínat начинать(ся)
zajímavý интересный
zakouřit si закурить
zatím пока
zazvonit позвонить (*по телефону*)
zdát se казаться
žehlit гладить (*утюгом*)

Лексико-грамматические пояснения

1. Запомните глагольное управление:

Večer se připravujeme na přednášky (na vyučování).	Вечером мы готовимся к лекциям (к урокам).
dívat se na televizi	смотреть телевизор
připravovat se (na něco)	готовиться (к чему-л.)

2. Чешские конструкции, состоящие из форм **rád**, **ráda**, **-o** плюс личная форма глагола **chodím**, **čtu**, **piji**, соответствуют в русском языке оборотам *я люблю что-либо делать* (*читать, ходить, пить*).

Rád čtu.	Я люблю читать (я охотно, с удовольствием читаю).
Docela ráda půjdu ...	С удовольствием пойду ...

Rádi chodíme pěšky. Мы любим ходить пешком.
Rád chodíš do kina? Ты любишь ходить в кино?
Večer rád poslouchám hudbu. Вечером я люблю слушать музыку.

3. jít (chodit) spát лечь (ложиться) спать

4. Запомните следующие чешские формулы приветствия и прощания:

Dobrý den! Добрый день! / Здравствуйте! (*наиболее распространенное приветствие*)
Dobré jitro! Доброе утро! / Здравствуйте!
Dobrý večer! Добрый вечер! / Здравствуйте!
Dobrou noc! Спокойной ночи! / До свидания. (*употребляется вечером при прощании*)
Nazdar! Привет! (*употребляется при встрече и прощании*)
Mějte se dobře! Всего хорошего! / Всего доброго!
Měj(te) se hezky! Всего хорошего! / Всего доброго!
Na shledanou! До свидания!
Sbohem! Прощайте! (*устар., чаще при прощании*)
Buď(te)zdráv(-a,-i)! Здравствуй (те)! / Будь здоров(-а)! (Будьте здоровы!)
Buď(te) vítán! Добро пожаловать! / С приездом!
Ahoj! Привет! (*разг., при прощании и встрече*)
Vítáme Vás / Tě! Добро пожаловать! / С приездом!

5. Dobrý den, tady Pavel. Здравствуйте, это Павел.
Ahoj, tady Laďka. Привет, это Ладька.

Чешский этикет требует, чтобы во время телефонного разговора говорящие представлялись, даже если они хорошо знают друг друга.

Грамматические объяснения

Будущее время (**Čas budoucí**)

В чешском языке, как и в русском, от глаголов несовершенного вида употребляется будущее время сложное, которое состоит из форм будущего времени глагола být (budu, budeš, bude, budeme, budete, budou) и инфинитива смыслового глагола:

Večer budu číst. Вечером я буду читать.
Budeme se připravovat na vyučování. Мы будем готовиться к занятиям.

Формы будущего сложного времени

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1. 2. 3.	budu kupovat budeš kupovat bude kupovat	budeme kupovat budete kupovat budou kupovat

От глаголов совершенного вида образуется простое будущее время, совпадающее с формами настоящего времени.

Простое будущее время от глаголов совершенного вида

Osoba	Číslo jednotné				
1. 2. 3.	umyji se umyješ se umyje se	zamiluji si zamiluješ si zamiluje si	koupím si koupíš si koupí si	udělám uděláš udělá	napíšu (-i) napíšeš napíše
	Číslo množné				
1. 2. 3.	umyjeme se umyjete se umyjí se	zamilujeme si zamilujete si zamilují si	koupíme si koupíte sí koupí si	uděláme uděláte udělají	napíšeme napíšete napíšou/-í

Приставочные и простые глаголы совершенного вида в формах будущего времени имеют такое же спряжение, как и глаголы несовершенного вида в формах настоящего времени (см. ур. 1, 3, 4).

Глаголы совершенного вида образуются главным образом при помощи различных приставок:

psát - píšu: napsat - napíšu, přepsat - přepíšu, zapsat si - zapíšu si
jít - jdu: přijít - přijdu, odejít - odejdu, zajít - zajdu, vyjít - vyjdu
jet - jedu: přijet - přijedu, odjet - odjedu, zajet - zajedu, přejet - přejedu
mýt - myji: umýt se - umyji se
číst - čtu: přečíst — přečtu

Возвратные глаголы (**Zvratná slovesa**)

Возвратные глаголы в чешском языке употребляются с двумя возвратными компонентами **se** и **si**. Компонент **se** по значению в общем соответствует возвратной частице *-ся* в русском языке. Глаголы с частицей **se** могут иметь значение собственно-возвратное (ráno se myji), взаимно-возвратное (sejít se *встретиться:* Kdy se sejdeme?), обще-возвратное (bát se *бояться,* smát se *смеяться*) и другие.

Следует помнить, что возвратные глаголы с частицей **se** в чешском языке не всегда соответствуют возвратным глаголам в русском языке и наоборот.

1. В чешском языке возвратный глагол, в русском - невозвратный:

dívat se	смотреть:	Pořád se na vás dívám.	Я все время на вас смотрю.
ptát se	спрашивать:	Na co se ptáte?	О чем вы спрашиваете?
procházet se	гулять:	Rád se procházím městem.	Я люблю гулять по городу.
uzdravit se	выздороветь:	Brzy se uzdravím.	Я быстро выздоровлю.

2. В чешском - невозвратный глагол, в русском - возвратный:

zůstat	остаться:	Dnes zůstanu doma.	Сегодня я останусь дома.
bojovat	бороться:	Bojujeme za mír.	Мы боремся за мир.
doufat	надеяться:	Doufám, že přijdeš včas.	Надеюсь, что ты придешь вовремя.
trvat	продолжаться:	Jak dlouho to bude trvat?	Как долго это будет продолжаться?

Чешским возвратным глаголам začínat (сов. вид začít) и končit (сов. вид skončit) в русском языке соответствуют два глагола - возвратный и невозвратный:

začínat	начинать, начинаться
začít	начать, начаться
končit	кончать, кончаться
skončit	кончить, кончиться

Ср.:	Přednášky začínají (začnou) v 8 hodin.	Лекции начинаются (начнутся) в 8 часов.
	Už začíná pracovat.	Он уже начинает работать.
	Brzy začne pracovat.	Он скоро начнет работать.
	Vyučování končí (skončí) o půl druhé.	Занятия кончаются (закончатся) в половине второго.
	Tím končím (skončím).	На этом я кончаю (кончу).

Глаголы с возвратной частицей **si**

Глагольный компонент **si** на русский язык или совсем не переводится, или переводится возвратно-личными местоимениями *себе*, *для себя* и др. (см. подробнее урок 27).

Если **si** при глаголе не выражает никаких специфических значений, в русском языке будет соответствовать невозвратный глагол:

prát si	желать,	Co si přejete?	Что вы желаете/хотеть чего-либо: что вам угодно?
hrát si	играть:	Děti si hrají na zahradě.	Дети играют в саду,
sednout si	сесть:	Pojďme si sednout.	Пойдем сядем.
myslit si	думать:	Myslím si, že přijdeš včas.	Я думаю, что ты придешь вовремя.

Большое количество глаголов с компонентом **si** имеет значение действия, произво-

димого для себя, в своих интересах. На русский язык они обычно переводятся с местоимением *себе*:

Ráno si vyčistím zuby.	Утром я почищу зубы.
Koupím si nový oblek.	Я куплю (себе) новый костюм.
Vezmu si ten časopis.	Я возьму (себе) этот журнал.

Иногда **si** имеет взаимно-возвратное значение *друг с другом*.

Večer si popovídáme.	Вечером мы поговорим друг с другом.
Dobře si rozumíme.	Мы хорошо понимаем друг друга.
dopisovat si	переписываться
S kým si dopisuješ?	С кем ты переписываешься?

(Подробнее о значении глаголов с частицей **si** см. в ур. 27.)

Спряжение возвратных глаголов в формах настоящего времени

Osoba	Číslo jednotné		Číslo množné	
1.	učím se	přeji si	učíme se	přejeme si
2.	učíš se	přeješ si	učíte se	přejete si
3.	učí se	přeje si	učí se	přejí si

Как видно из приведенной таблицы, возвратные глаголы спрягаются так же, как невозвратные. Однако при употреблении возвратных глаголов следует помнить, что, в отличие от русского языка, **se** и **si** стоят отдельно от глагола. Они могут быть даже отделены от глагола несколькими словами. Так как **se** и **si** не имеют своего ударения, в предложении они обычно занимают место после первого ударенного слова или словосочетания.

Например:

Jak se vám daří?	Как ваши дела?
Kdy se vrátíte domů?	Когда вы вернетесь домой?
Obvykle se vracím domů pozdě večer.	Домой я возвращаюсь обычно поздно вечером.

Если предложение начинается с возвратного глагола, то возвратные компоненты **se** и **si** стоят непосредственно за глаголом:

Učíme se česky a rusky.	Мы учимся чешскому и русскому языкам.
Koupíš si tuto knihu?	Ты купишь (себе) эту книгу?

Количественные числительные от 1 до 100

1 - jeden, jedna, jedno	8 - osm	15 - patnáct	40 - čtyřicet
2 - dva, dvě	9 - devět	16 - šestnáct	50 - padesát
3 - tři	10 - deset	17 - sedmnáct	60 - šedesát
4 - čtyři	11 - jedenáct	18 - osmnáct	70 - sedmdesát
5 - pět	12 - dvanáct	19 - devatenáct	80 - osmdesát
6 - šest	13 - třináct	20 - dvacet	90 - devadesát
7 - sedm	14 - čtrnáct	30 - třicet	100 - sto

Количественное числительное **jeden** различается по родам и согласуется в роде, числе и падеже с существительным, к которому оно относится: jeden rok, jedna žena, jedno město.

Числительные **dva** и **oba** имеют в чешском языке формы **dva**, **oba** для мужского рода и **dvě**, **obě** для женского и среднего рода. Например: dva studenti, dva domy, oba kamarádi, oba stoly; dvě ženy, dvě knihy, obě sestry, obě kamarádky; dvě divadla, dvě okna, obě kola, obě jablka.

Синтаксическая связь числительных с существительными

В отличие от русского языка при числительных **dva**, **dvě**, **tři**, **čtyři** существительные с относящимися к ним согласованными определениями в чешском языке имеют формы им. падежа мн. числа: dva moji bratři, dva dlouhé roky, tři krásné dny, čtyři velké stoly, dvě minuty, tři velká města, čtyři nová divadla.

При остальных количественных числительных (5—20) существительные употребляются в род. падеже мн. числа: pět studentů, sedm hodin, deset minut, dvacet let.

Примечание. При числительных dva, dvě, tři, čtyři в вин. падеже существительное также ставится в вин. падеже мн. числа. При числительных, начиная от 5 и далее, стоящих в вин. падеже, существительные употребляются в род. падеже мн. числа: Znám ty dva studenty, но: Vidím deset studentů.

В чешском языке следует различать употребление числительного **jeden** и местоимения **sám** *сам*, *один*, *только один*: Zítra budu doma sám *Завтра я буду дома один (сам)*. Pojedu tam sám *Я поеду туда один*. Byl tam jeden člověk *Там был, один человек (количество)*.

Временные предлоги **během**, **o**, **po**, **za**, **před**

Предлог **během** употребляется с род. падежом и имеет значение *в течение*, *в продолжение*, *во время*. Например, během týdne *в течение недели*, během roku *на протяжении года*.

Предлог **o** употребляется с предл. падежом, когда имеет временнóе значение *когда-либо*, *в какое-либо время*: o přestávce *во время перерыва*, o svátcích *на праздники*, *во время праздников*, o prázdninách *во время каникул*, o půl osmé *в половине восьмого*, o půl druhé *в половине второго*.

Предлог **po** во временном значении употребляется и с предл. падежом и означает *после*, *спустя*, *по истечении*: po obědě *после обеда*, po přestávce *после перерыва*, po přednáškách *после лекций*, po zkouškách *после экзаменов*, po divadle *после театра*, po koncertě *после концерта*.

Предлог **za** во временнóм значении употребляется с вин. падежом и означает *через*: Vrátím se za dva roky *Я вернусь через два года*. Přijede za týden *Он приедет через неделю*. Za hodinu mám přednášku *Через час у меня лекция*.

Предлог **před** употребляется во временном значении с твор. падежом и означает *перед*, *до*, *тому назад*: před rokem *год тому назад*, před válkou *перед войной/до войны*, před týdnem *неделю тому назад*, před tvým návratem *до твоего возвращения*.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. V kolik hodin vstáváte?
2. Co děláte ráno?
3. Jak jedete na fakultu?
4. Kdy začínají přednášky?
5. Kolik hodin máte denně?
6. Jak dlouho trvá velká přestávka?
7. V kolik hodin končí přednášky a semináře?
8. Kde a kdy obědváte?
9. Kam jdete po přednáškách?
10. Co máte odpoledne?
11. Kdy večeříte?
12. Rád chodíte do kina?
13. Máte televizi?
14. V kolik hodin chodíte spát?
15. Kde se prodávají televizory?

2. Раскройте скобки, поставьте глаголы в соответствующем лице:

Dnes (odnést) knihy do knihovny. - Ráno (vést) svou dceru do školky. - Na zahradě (kvést) pěkné růže. - Matka (plést) svému synovi nový svetr. - Přátelé si (tisknout) ruce. - Naše rodina (bydlit) v novém výškovém domě. - Moji kamarádi (žít) v Polsku. - Matka (šít) šaty své dceři. - Ráno rád (pít) kávu a večer čaj. - V klubu často (bývat) zajímavé přednášky. - Jan a Václav (být) moji dobří kamarádi. - Na hodinách češtiny (číst, psát, mluvit a překládat) z češtiny do ruštiny. O prázdninách (odjíždět - 1. os. mn. č.) obyčejně k Černému moři. - Moskva (se rozkládat) po obou březích řeky Moskvy. - Studenti (učit se) ve velkých a světlých posluchárnách. - Zítra (začínat) zkoušky z filozofie. - Představení (skončit) v deset hodin. - Ráno (vstávat) v sedm hodin. - Přednáška z

literatury (trvat) dvě hodiny. - Dnes (mít) schůzi, a proto (obědvat) v jídelně.

3. Напишите следующие предложения во множественном числе:
Německý student studuje na Moskevské univerzitě. - Bratr odjíždí večer do Kyjeva. - Známý profesor bydlí v novém domě. - Rád se procházím městem. - Jak jedeš do středu města? Obyčejně jedu metrem. - Čekám, až přijede autobus. - Žák píše domácí úkol. - Hned jak vstanu, umyji se, učešu se a cvičím. - Snídám v osm hodin.

4. Напишите следующие предложения в единственном числе:
Výborní posluchači dělají po ukončení studia doktorské zkoušky. - Moji bratři studují na vysoké škole. - Profesoři konají přednášky a vedou semináře. - Vystupujeme z autobusu a jdeme na univerzitu. - Knihy, které potřebujeme, si půjčujeme v knihovně - Zastavujeme se před výlohami velkých obchodů a prohlížíme si zboží. - Dělníci spěchají do továren, žáci jdou do škol. - Co čtete? Čteme velmi zajímavé knihy. - Kde obědváte? Dnes obědváme doma. - Dnes nikam nejdeme, budeme odpočívat. - Do Moskvy přijedou čeští básníci. - Sovětští kolchozníci navštíví Slovensko. - Kdy udělají žáci zkoušky?

5. Напишите следующие предложения в будущем времени (сложном):
Každý večer chodím na procházku. - Máme byt v moderním domě. - Děti chodí do školy. - Často tam jezdím. - Kde bydlíte? - Bratr studuje na vysoké škole ekonomické. - Studenti dělají zkoušky z politické ekonomie. - O prázdninách pracujeme. - Tady je přechod přes ulici. - Co děláš večer? - Čekám na vás před divadlem. - Snídáme o půl osmé. - Večer pijeme čaj. - V obchodě se prodávají nové knihy. - Mám o to zájem. - Zajímá vás to? - Bojujeme za mír. - Jak dlouho trvají prázdniny? - Co si přejete? - Co si kupujete?

6. Дополните предложения возвратными частицами **se** и **si**:
Malá holčička ... hraje na zahradě. - Jak ... vám daří v novém bytě? Děkuji, mám ... zde velmi dobře. - Děti ... rády smějí. - Na sovětských vysokých školách ... cizinci učí rusky. - Mám zájem o literaturu, a proto ... přihlásím na filozofickou fakultu. - Dobrý den, soudruhu, co ... přejete? - Sedněte ... na své místo. - Posaďte ..., prosím, tady je volné místo. - Na rohu ulice ... zastavují auta. - Zahraniční turisté ... procházejí městem a prohlížejí ... různé historické památky. - Jak ... dostanu na Václavské náměstí? - Včera jsem ... koupila nový česko-ruský slovník. - Jak ... jmenujete? - Na koho ... ptáte? - Na co ... díváte? - Já ... vezmu tu knihu. - Umyješ ... ruce? - Vyčistíš ... zuby? - S kým ... dopisujete? - Já ... nikoho nebojím. - Kdy ... sejdeme? - Hned ... obléknu.

7. Вместо точек вставьте пропущенные предлоги **během**, **o**, **po**, **ze**, **před**:
... dovolené pojedu do Košic. - Vrátím se domů ... dvě hodiny. - ... obědě se půjdu projít. - Navečeříme se ... divadlem. Není to daleko, budete tam asi ... deset minut. - Budu na vás čekat ... půl šesté před divadlem. - ... přednáškách jdou studenti do jídelny. - V Praze jsem byla ... rokem. - Moji rodiče se vrátí z Jalty ... týden. - Telefonoval mi ... dne několikrát. - Hned ... zkouškách jede ke svým rodičům. - ... prázdninách jedou naši žáci na sever. - Rodiče tam žili ještě ... válkou. - Já ti to řeknu ... tvým odjezdem. - Začneme pracovat ...tvém návratu.

8. Раскройте скобки, числительные и существительные поставьте в соответствующем падеже:
Přednášky a semináře začínají v (8, hodina). - V naší skupině je (10, student). - Tato červená tužka stojí (15, koruna). - Mám (2, bratr) a (2, sestra). - (3, má sestra) žijí na Moravě. - (2, můj bratr) žijí na Slovensku. - Čekal jsem na vás (4, hodina). - Moje babička má (3, syn). - V našem městě jsou (2, divadlo). - Máme (2, kolo). - V našem bytě jsou (3, okno). - V naší knihovně je (5, český časopis). - Velkou přestávku máme ve (12, hodina). - Na fakultě jsou (2, studovna). - Náš dům má (10, patro). - V dětské knize je (19, stránka). - Matka si koupila (2, kilo, jablka). - Mám (2, kamarádka), obě jsou studentky.

9. Слушайте вопросы и отвечайте на них по образцу. Обратите внимание на порядок слов:
а) **Umyješ se - Ano, hned se umyji.**
Sedneš si? ... Oblékneš se? ... - Lehneš si? ... - Podíváš se na to? ... - Zeptáš se ho? ... - Koupíš si to?
б) **Přeje si to Věra? - Ne, Věra si to nepřeje.**
Myslí si to Vlasta? ... - Kupuje si to Mirek? ... - Učí se Jitka? ... - Dívá se na nás Milan? ... - Bere si to Zdena? ... - Pamatuje si to Jiří? ...

в) **Pamatuji si to. - Já si to také pamatuji.**
Sednu si tam. ... - Nemyslím si to. ... - Zeptám se ho na to. ... - Nepřeji si to. ... - Zakouřím si. ... - Trochu se projdu ... .
г) **Chce Václav číst? - Ano, Václav rád čte.**
Chce se Zuzana dívat na televizi? ... - Chce Tomáš poslouchat rádio? ... - Chtějí se Vláďa s Marcelou procházet po parku? ... - Chce Jiřina tancovat? ... - Chce Zdeněk číst poezii? ... - Chtějí si děti hrát na zahradě?

10. Вместо точек вставьте **sám** и **jeden**:
Tu práci jsem udělal ... - Sestra tam byla ... . - Nedávno se vrátil z Prahy ... můj přítel. - V pokoji byl jen ... muž. - Děti zůstaly doma ... . - Říkal mi to ... známý. - Přišel jste ... nebo s manželkou? - Četl jsem ... velmi zajímavý článek. - Vezmi si ještě ... zákusek. - Byl jsem ... v celém vagóně. - Věra se ráda ... prochází po parku. - Dejte mi prosím ... párek a ... malé pivo. - Přijď ke mně, nechci být ....

11. Переведите на чешский язык:
а) Здравствуйте, как вы поживаете?
Спасибо, хорошо!
Что вы поделываете?
Как поживают ваши мать и отец?
Всего хорошего!
Дорогие товарищи, добро пожаловать!

б) Я встаю рано утром в семь часов. Умываюсь, причесываюсь, одеваюсь и завтракаю. Утром я пью обычно кофе. В восемь часов я выхожу из дому. В университет я еду на метро, а потом иду пешком. Занятия начинаются ровно в девять часов, кончаются в два часа. Между лекциями бывают перерывы. Во время перерыва студенты ходят по коридору и разговаривают. Перерыв продолжается десять минут. Потом студенты снова идут в аудитории. После лекций я иду обедать в столовую, а потом еще три-четыре часа занимаюсь в библиотеке. Домой я возвращаюсь в пять часов вечера. В течение недели я никуда не хожу, так как много занимаюсь, готовлюсь к семинарам, но в субботу мы с товарищами обычно ходим в кино или в театр. Через два дня мы идем в Большой театр на балет, а неделю тому назад мы были в Театре на Таганке. Спать я ложусь в 11 часов.

12. Расскажите, как вы проводите свой день.

Slovníček

обычно obyčejně
снова znova
возвращаться vracet se
разговаривать rozmlouvat

УРОК 6

Склонение существительных среднего рода мягкой разновидности (тип **pole**). Модальные глаголы. Настоящее и будущее время модальных глаголов. Прошедшее время. Порядок слов в предложениях с формами прошедшего времени. Образование причастий прошедшего времени на **-l**. Предлог **pro**. Союз **až**.

JAK JSEM TRÁVIL SVOU DOVOLENOU

(Dopis)

Milý příteli!

Děkuji Ti za Tvůj dopis. Musím Ti napsat, jak jsem trávil dovolenou. Jak víš, dostal jsem v závodě za dobrou práci rekreační poukaz do Tater. Velmi jsem se letos na dovolenou těšil[1], protože jsem v Tatrách ještě nikdy nebyl. Mám rád[2] koupání, a proto jsem dříve jezdíval k vodě, někam k řece nebo na přehradu. Loni jsem byl o dovolené[3] u moře[4].

Ubytovali nás v chatě vysoko v horách. To víš, žádný komfortní hotel to nebyl, ale ubytování bylo dobré a jídlo dokonce výborné. Nám to stačilo. Zpočátku jsme dělali krátké vycházky po okolí chaty a do blízkých lesů, později jsme podnikali i výlety a horské túry. Slunce krásně svítilo, nebe bylo nádherně modré. Moc jsem se těšil na výstup na Rysy. Je to na hranicích mezi Československem a Polskem. Tato cesta se však pro špatné počasí neuskutečnila. Ochladilo se a přišly deště a mlha. S výlety byl konec[5]. Všechna odpoledne jsme museli strávit v chatě, protože venku bylo mokro a zima. Hráli jsme šachy nebo karty[6] a různé společenské hry. Nemohli jsme chodit ani na hřiště. I když mi dovolenou trochu pokazilo počasí, rád na ni vzpomínám. Poznal jsem, že i hory mají svou krásu.

Milý příteli, jsem zvědav[7], kde jsi byl o prázdninách Ty. Opět jako loni na Krymu[8]? Až k vám zase přijedu, chtěl bych se podívat na Kavkaz:

Budeš-li chtít, pojedeme spolu. Srdečně Tě zdravím a těším se na Tvou odpověď.

Tvůj Jiří.

P. S.

Mám už pro Tebe ten česko-ruský slovník. Pošlu Ti ho poštou.

* * *

P.: Ahoj, kluci. No tak už máme zas po prázdninách (po dovolené).

Z.: Škoda. Letos jsem strávil prázdniny opravdu hezky. No ale když je to pěkné, tak to utíká strašně rychle.

P.: A kdes vlastně byl?

Z.: Byl jsem poprvé na Krymu u Černého moře. Počasí bylo nádherné, celý den jsem trávil na pláži. Hodně jsem se koupal, skákal do vody s můstku, jezdil na vodních lyžích - to mě naučili kamarádi - no a samozřejmě se hodně opaloval.

P.: A jak jsi tam jel, na pozvání, nebo s Čedokem?

Z.: S CKM (Cestovní kanceláří mládeže). Přihlásil jsem se už v zimě. Bylo to takové turistické středisko pro mládež, bylo tam mnoho mladých chlapců a děvčat z různých socialistických zemí, takže teď mám všude spoustu nových přátel.

P.: Ale jak jste se domlouvali?

Z.: Ovšem že rusky. Byla to dobrá praxe. Hodně jsem se v ruštině zdokonalil. A kde jsi byl ty, Petře, o dovolené[9]?

P.: Já jsem byl jako pionýrský vedoucí na táboře na jižní Moravě. Byl to pionýrský tábor SČSP s výukou ruského jazyka. Byli tam také učitelé a děti ze Sovětského svazu, kteří pomáhali našim dětem zdokonalovat si znalosti v ruštině.

Z.: Tak to vlastně ty děti chodily do školy?

P.: To ne. Všechno se to dělalo spíš formou her, soutěží, kvizů a různých podobných zábav. No a pak se učili tím, že si povídali se sovětskými kamarády. A víš, že takový bezprostřední styk je

často účinnější, než to časování a skloňování. Krásné byly zvlášť ty večery, kdy jsme seděli u táboráku a za doprovodu kytary a harmoniky zpívali ruské a české písně.

Slovníček

ani даже
bezprostřední непосредственный
blízký близкий
časování, -í *n* спряжение
Čedok (cestovní kancelář) Бюро путешествий ЧССР
déšť, -e *m* дождь; **přišly deště** начались дожди
dokonce даже, просто
domlouvat se договариваться
doprovod, -u *m* сопровождение; **za d. kytary** под аккомпанемент гитары
dovolená, -y *f* отпуск
dřive раньше
horská chata, -y *f* турбаза в горах
hotel, -u *m* гостиница
hra, **her** *f* игра
hranice, -e *f* граница
hřiště, -ě *n* спортплощадка
chodit na jídlo (*někam*) ходить есть (*куда-л.*)
jezdívat часто ездить
koupání, -í *n* купание
krása, -y *f* красота
kvíz, -u *m* викторина
letos в этом году
loni в прошлом году
mezi между
mlha, -y *f* туман
modrý голубой
můstek, -tku *m* мостик
nádherný прекрасный
nebo или
neuskutečnit se не осуществиться
odpověď, -i *f* ответ
ohniště, -ě *n* костер
ochladilo se похолодало
okolí, -í *n* окрестность
opalovat se загорать
opét снова, опять
opravdu действительно
píseň, -sně *f* песня
počasí, -í *n* погода
počkat подождать
podívat se посмотреть; **p. se na Kávkaz** съездить на Кавказ
podnikat предпринимать, устраивать, организовывать
pokazit испортить
poprvé впервые
poslat poštou послать по почте
později позже
poznat узнать
praxe, -e *f* практика
prázdniny *pl* каникулы
předem заранее
přehrada, -y *f* плотина
přijít прийти
přítel, -e *m* друг, приятель
rekreační poukaz, -u *m* путевка
samozřejmé разумеется
SČSP Союз чехословацко-советской дружбы
skákat прыгать
skloňování, í *n* склонение
slovník, -u *m* словарь
slunce, -e *n* солнце
soutěž, -e *f* соревнование, состязание
spíš скорее
společenské hry развлекательные игры
spolu вместе
spousta, -y *f* множество; полно
srdečně tě zdravím сердечно тебя приветствую
starat se заботиться
styk, -u *m* связь
tábor, -a *f* лагерь
táborák, -u *m* пионерский костер
trávit (*čas*) проводить (*время*)
túra, -a *f* поход; **horská t.** поход в горы
turistické středisko, -a *n* турбаза
ubytování, -í *n* жилищные условия
ubytovat поселить, разместить
účinnější более эффективный
utíkat убегать
včas вовремя
vedoucí, -ího *m* руководитель; **pionýrský v.** пионервожатый
vědět знать; **jak víš** как тебе известно; **to víš...** знаешь...
venku на улице (*вне дома*)
vlastně собственно говоря
všude везде
vycházka, -y *f* прогулка
výstup, -u *m* восхождение

výuka, -y *f* обучение
vzpomínat (*na něco*) вспоминать (*о чём-л.*)
zase снова
zdokonalovat se совершенствоваться в чём-л.
země, -ě *f* страна
zima, -y *f* зима, холод, мороз; **byla z.** было холодно
znalost, -i *f* знание
zpočátku сначала
zvlášť особенно
žádný: ž. komfortní hotel to nebyl никакого комфорта там не было

Лексико-грамматические пояснения

1. těšit se (na něco, na někoho) — с нетерпением / с радостью ждать (кого-л.), мечтать (о чём-л.)

Těším se na dovolenou.	Я с нетерпением жду отпуска.
Těšíme se na váš návrat.	Мы с нетерпением ждем вашего возвращения.
Těší se na prázdniny.	Они с нетерпением ждут каникул.
Těšíme se na Krym.	Мы мечтаем о Крыме.

2. Конструкция mít rád, -a, -o, -i, -y с прямым дополнением имеет значение *любить кого-л., что-л.*

Ср.: Mám ráda hudbu *Я люблю музыку*. Máme rádi koupání *Мы любим купаться (купание)*. Studenti mají rádi sport *Студенты любят спорт*. Mám vás rád(a) *Я вас люблю*.

Rád изменяется по родам и числам: ед. число - rád, ráda, rádo, мн. число - rádi (одуш. мужск. р.), rády (женск. р.), ráda (ср. р.).

Otec má rád svého syna.	Отец любит своего сына.
Matka má ráda svou dceru.	Мать любит свою дочь.
Bratři mají rádi své děti.	Братья любят своих детей.
Božena a Marta mají rády květiny.	Божена и Марта любят цветы.

3. být o dovolené (někde) — находиться в отпуске (где-л.)

Byl jsem o dovolené na chatě. — Я был во время отпуска на даче.

4. být u moře — быть / отдыхать у моря / на море

Ср. также:

trávit dovolenou u řeky (u jezera) — проводить отпуск на берегу реки (у озера)

5. S výlety byl konec. — Прогулкам / экскурсиям пришел конец.

6. hrát (něco) — играть (во что-л.)

Hráli jsme šachy nebo karty.	Мы играли в шахматы или в карты.
Rád hraji šachy.	Я люблю играть в шахматы.
Hrajeme dámu.	Мы играем в шашки.
Chlapci rádi hrají kopanou.	Ребята любят играть в футбол.

7. Jsem zvědav, kde jsi byl o prázdninách. — Мне интересно / любопытно, где ты был на каникулах.

8. Обратите внимание на употребление предлогов в следующих выражениях:

na Slovensku	в Словакии	na Kavkaze	на Кавказе
na Krymu	в Крыму	na Šumavě	на Шумаве
na Moravě	в Моравии	v Tatrách	в Татрах
na Sibiři	в Сибири	v Karpatech	в Карпатах
v Čechách	в Чехии		

9. Запомните: предлог **o** с предл. падежом:

o dovolené	во время	отпуска
o svátcích	во время	праздников
o prázdninách	во время	каникул / в каникулы
o přestávce	во время	перерыва

Грамматические объяснения
Склонение существительных среднего рода мягкой разновидности (тип **pole**)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.. V.	pole	pole
G.	pole	polí, pracovišť
D.	poli	polím
A.	pole	pole
L.	(na) poli	(na) polích
I.	polem	poli

По образцу существительных среднего рода мягкой разновидности (тип pole) склоняются почти все существительные среднего рода на **-e** с предшествующими согласными **ř**, **c**, **šť**: moře, slunce, vejce, pracoviště и др.

В род. падеже мн. числа у существительных данной разновидности обычным является окончание **-í**: polí, moří, srdcí (ср. в русском языке окончание *-ей*), однако у существительных с суффиксом **-iště** в род. падеже мн. числа употребляется форма без окончания: pracoviště - pracovišť, ohniště - ohnišť.

Модальные глаголы (Modálni slovesa)

Важнейшие модальные глаголы в чешском языке следующие: **musit**/**muset**, **mít**, **moci**, **chtít**, **smět**.

Все они различаются по значению и употреблению, выражая различные оттенки долженствования, необходимости, возможности и желания.

Глагол **musit**/**muset** выражает макисмальную степень долженствования, необходимости. Он спрягается по типу prosit или sázet. Ср.:

Musím tam jít.	Я должен туда пойти/мне придется туда пойти.
Musíme čekat asi hodinu.	Мы должны ждать примерно час/нам придется ждать примерно час.
Musím napsat dopis.	Мне нужно/мне надо написать письмо.

Глагол **mít** как модальный выражает менее категорическое долженствование. Наряду с оттенком значения долженствования (*нужно*, *следует*) он имеет и оттенок значения возможности (*можно*):

Mám už začít?	Можно мне начать?/Могу я начать?
Víte, kam máme jít?	Вы знаете, куда нам нужно/следует идти?
Mám mu to říci?	Сказать мне ему это?

Примечание. Оттенок возможности появляется, как правило, в вопросе. Глагол **mít** (**mám**) спрягается по типу **dělat**.

Глагол **moci** соответствует русскому глаголу мочь (*быть в состоянии что-либо сделать*), имеет оттенок возможности.

Mohu už začít?	Я могу уже начать?
Nemůže to vědět.	Он не может этого знать.

Спряжение глагола moci в настоящем времени

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	mohu (můžu)	můžeme
2.	můžeš	můžete
3.	může	mohou (můžou)

Примечание. Формы 1-го лица ед. числа můžu и 3-го лица мн. числа můžou употребляются в разговорной речи.

Глагол **chtít** соответствует русскому глаголу *хотеть*.

Chci jít domů. Я хочу идти домой.
Chceme pracovat. Мы хотим работать.

Спряжение глагола chtít в настоящем времени

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	chci	chceme
2.	chceš	chcete
3.	chce	chtějí

Глагол **smět** соответствует в русском языке глаголам *мочь*, *сметь*, *иметь право*.

Smím to napsat? Я могу/имею право написать это?
Nesmíš tam chodit. Ты не смеешь/не имеешь права туда ходить.

Глагол **smět** в настоящем времени спрягается как глагол **umět**: smím, smíš, smí, smíme, smíte, smějí.

Будущее время модальных глаголов

В отличие от русского языка, глаголы moci, chtít, muset/musit образуют в чешском языке только будущее сложное: budu moci, chtít, muset/musit, которое соответствует в русском языке формам простого будущего глаголов *смогу*, *захочу* и форме *должен буду*.

a	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	budu moci, chtít, muset/ musit	budeme moci, chtít, muset/musit
2.	budeš moci, chtít, muset/musit	budete moci, chtít, muset/musit
3.	bude moci, chtít, muset/musit	budou moci, chtít, muset/musit

Nebudu to moci udělat. Я не смогу это сделать.
Budeš-li chtít, pojedeme spolu. Если захочешь, поедем вместе.
Budeme to muset udělat. Мы должны будем это сделать.

Примечание. Глагол **mít** в модальном значении не имеет формы будущего времени.

Прошедшее время (čas minulý)

Прошедшее время в чешском языке сложное. Оно состоит из личных форм настоящего времени глагола **být** и причастия прошедшего времени на **-l** смыслового глагола.

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	nesl, -a jsem	nesli, -y jsme
2.	nesl, -a jsi	nesli, -y jste
3.	nesl, -a, -o	nesli, -y, -a

Примечание. В разговорном языке в формах прошедшего времени часто употребляются личные местоимения: Já jsem nesl. My jsme se koupali v řece.

1. В 3-м лице ед. и мн. числа вспомогательные формы глагола být (je, jsou) отсутствуют:

Bratr mi přinesl knihy.	Брат мне принес книги.
Kamarádi nám přinesli knihy.	Товарищи нам принесли книги

2. При употреблении возвратных глаголов в формах прошедшего времени возвратные компоненты **se** и **si**, как правило, сливаются с формой 2-го лица ед. числа вспомогательного глагола:

Čemu jsi se učil? → Čemu ses učil?	Чему ты учился?
Kdy jsi se vrátil? → Kdy ses vrátil?	Когда ты вернулся?
Co jsi si koupil? → Co sis koupil?	Что ты купил себе?

3. Во 2-м лице ед. числа сокращенная форма вспомогательного глагола может присоединяться к другим словам в предложении:

Ty jsi to četl?	Tys to četl?	Ты это читал?
Kde jsi bydlel?	Kdes bydlel?	Где ты жил?
Neřekl jsi, kdy přijedeš.	Neřekls, kdy přijedeš.	Ты не сказал, когда приедешь.
Co jsi dělal?	Cos dělal?	Что ты делал?

4. При вежливом обращении к одному лицу (на Вы) в форме мн. числа стоит только вспомогательный глагол **jste**, в то время как причастие прошедшего времени на **-l** употребляется в форме ед. числа:

Kde jste byla? *Где вы были?* (вежливое обращение к одному лицу женского пола). Byl jste už doma? *Вы уже были дома?* (вежливое обращение к одному лицу мужского пола).

Порядок слов в предложениях с формами прошедшего времени

Формы вспомогательного глагола **být** (jsem, jsi, jsme, jste), входящие в состав прошедшего времени, являются безударными словами. В предложении они занимают место после первого ударенного слова или словосочетания. Возвратные компоненты **se** и **si** следуют за ними:

Včera jsem se vrátil pozdě večer.	Вчера я вернулся поздно вечером.
Vrátil jsem se pozdě večer.	Я вернулся поздно вечером.
Co jste si koupil?	Что вы себе купили?
Koupil jste si to?	Вы купили себе это?

Образование причастий прошедшего времени на **-l**

Причастия прошедшего времени на **-l** образуются от основы прошедшего времени (которая часто, но не всегда совпадает с основой инфинитива) путем прибавления суффикса **-l** и соответствующих окончаний, указывающих на род и число.

Číslo	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
Jednotné	-l	-la	-lo
Množné	-li (*одуш.*) -ly (*неодуш.*)	-ly	-la

Ср.:	dělat:	dělal,	-i, -y	dělala, -y	dělalo, -a
	umět:	uměl,	-i, -y	uměla, -y	umělo, -a
	prosit:	prosil,	-i, -y	prosila, -y	prosilo, -a
	pracovat:	pracoval,	-i, -y	pracovala, -y	pracovalo, -a

От глаголов отдельных классов и групп причастия на **-l** образуются следующим образом:

а) От глаголов типа **nést**, **vést**, **vézt** основа прошедшего времени совпадает не с основой инфинитива, а с основой настоящего времени:

nést - nesl (nesu)
vézt - vezl (vezu)
vést - vedl (vedu)
kvést - kvetl (kvetu)
péci - pekl (peču; *арх.* peku)
růst - rostl (roštu)
(u)téci - (u)tekl (uteču)
plést - pletl (pletu)
lézt - lezl (lezu)
mést - metl (metu)

Примечание. Долгий корневой гласный инфинитива в причастии на **-l** сокращается: nést - nesl, šit - šil, být - byl, žít - žil, růst - rostl.

У глаголов типа **tisknout**, у которых суффикс **-nou-** следует после согласного, суффикс присоединяется обычно прямо к корню, но часто имеет место колебание, особенно в разговорном языке:

tisknout - tiskl (но: tisknul ruku)
křiknout - křikl
sednout si - sedl si
padnout - padl
zvednout - zvedl
prohlédnout si - prohlédl si

У глагола типа **minout** суффикс инфинитива **-nou-**, следующий за гласным корня, чередуется в причастии прошедшего времени на **-l** с суффиксом **-nu-**:

minout - minul
vinout - vinul
plynout - plynul
zahnout - zahnul

б) Причастия на **-l** от некоторых глаголов:

jít - šel, šla, šlo, šli, šly, šla
jet - jel, -a, -o...
mít - měl, -a, -o...
chtít - chtěl, -a, -o...
říci - řekl, -a, -o...
vzít - vzal, -a, -o...
jíst - jedl, -a, -o...
číst - četl, -a, -o...
začít - začal, -a, -o...
přijmout - přijal, -a, -o...
moci - mohl, -a, -o...

Примечания: 1. У глаголов stát - stál, smát se - smál se, bát se - bál se, hrát (si) - hrál si, přát si - přál si и некоторых других долгий гласный основы в причастиях прошедшего времени на **-l** не сокращается.

2. Причастиям šel, šla соответствует в русском языке *шел* и *пошел*, а jel - *ехал* и *поехал*.

Предлог pro

Предлог pro употребляется с вин. падежом и означает:

а) *для кого-либо*, *ради чего-либо*:

Mám pro vás nové knihy. — У меня есть для вас новые книги.
Udělal jsem to pro vás. — Я сделал это ради вас.

б) *из-за чего-либо*, *по какой-либо причине*:

Pro nemoc jsem se nemohl zúčastnit přednášek. — Из-за болезни я не посещал лекции.

в) *за*; после глаголов движения имеет значение *цели*:

Šel pro vejce a sýr. — Он пошел за яйцами и сыром.
Půjdu pro mléko. — Я пойду за молоком.

Союз **až**

Союз až - временной. Он употребляется с будущим временем, которое или является одновременным с другим будущим временем, или предшествует ему. Ср,:

Až zase přijedu k vám do Sovětského svazu, podíváme se na Kavkaz. — Когда я снова приеду к вам в Советский Союз, мы поедем на Кавказ.
Řeknu vám to, až se vrátím domů. — Я скажу вам это, когда вернусь домой.
Až půjdeš domů, kup mi papír. — Когда пойдешь домой, купи мне бумагу.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Jak jste trávil dovolenou?
2. Kde jste dostal rekreační poukaz?
3. Byl jste o dovolené u moře?

4. Rád se koupáte?
5. Líbilo se vám na Krymu?
6. Kde vás ubytovali?
7. Jak jste trávil čas v ozdravovně?
8. Jaké bylo počasí?
9. Cestujete rád?
10. Chcete se podívat na Kavkaz?

2. Образуйте причастия прошедшего времени на **-l** от следующих глаголов:
psát, trávit, dostat, jet, jít, chodit, prosit, hrát, obědvat, číst, žít, bydlit, pracovat, studovat, těšit se, vypravovat, zmoknout, bát se, začít, vědět, procházet se, přijíždět, sedět, vzpomenont, podniknout

3. Образуйте прошедшее время:
Trávím dovolenou v Tatrách. - Rád se koupám. - Slunce krásně svítí. - Za dobrou práci dostávají dělníci rekreační poukazy. - Těšíme se na dovolenou. - Bydlíme v pěkném hotelu. - Píšu dopis matce. - Co děláte? - Jedete na hory? - Jak je v létě na horách? - O prázdninách jedeme s kamarádkou na Krym. - Přednáška z české historické mluvnice začne přesně v devět hodin. - Před naším oknem rostou lípy a břízy. - Co piješ ráno? - Jedete vlakem? - Jdu parkem. — Nerad tam chodím. - Mám ráda cestování.

4. Напишите следующие предложения в единственном числе:
Byli jsme s kamarády v divadle. - Dostali jste dopisy z Bulharska? - Vrátili jsme se domů pozdě večer. - Proč jste k nám nepřišli? — Už jste dostali nové byty? - Těšili jsme se na dovolenou. - Byli jsme ubytováni v chatě. - Zpočátku jsme dělali krátké procházky po okolí. - Moskevští studenti nám psali o svém pobytu v Polsku.

5. Напишите следующие предложения во множественном числе:
Šla jsem na koncert sama. - Nedostala jsem lístky do divadla. - Můj kamarád studoval tři roky na Karlově univerzitě v Praze. - Složil všechny zkoušky na výbornou. - Sestra odjela z Bratislavy před týdnem. - Dnes jsem obědvala v jídelně. - Poznala jsem, že i hory mají svou krásu. - Večer před spaním jsem rád četl.

6. Модальные глаголы в скобках напишите в настоящем времени:
(Chtít) jít domů? - Proč (nechtít) Dana jít s námi? - (Mít, ty) jít k telefonu. - (Vy, chtít) mi něco říci? - (Já, moci) z'de kouřit? Zde se (nesmět) kouřit. - (Moci) mluvit česky? - (Vy, musit) mluvit anglicky. - Připravujeme se na zkoušky, (nemoci) a (nesmět) myslet na zábavu. - Helenka (chtít) zůstat doma. - (Ty, musit) mi tu knihu vrátit. - (Já, mít) mu něco přinést. - (Vy, musit) napsat dopis svým rodičům. - (Vy, nesmět) tam chodit. - (Vy, nemuset) jim to říkat. - (Oni, musit) držet dietu. - (Ty, mít) dojít pro cigarety. - (Ty, nesmět) tak mluvit.

7. Образуйте будущее время:
Může k nám Vlasta přijít? - Chce k nám Vláďa přijet? - Musíte jet zpátky! - Chceš tam znovu jít? - Můžete jet s námi? - Musíš tam chodit? - Chcete-li, můžete se vrátit. - Musíme to udělat včas. - Mohu to opakovat?

8. Напишите следующие предложения в прошедшем времени:
Musíš tam chodit? - Máš jí zavolat. - Chceme jim to ukázat. - Máš mlčet. - Nemusíte jim to říkat. - S kým chceš mluvit? - Mám to připravit sám? - Chci jít do divadla, ale nemám čas. - Máme jet na výlet, ale je špatné počasí. - Musím koupit ovoce, ale nemám peníze.

9. Поставьте вопросы к данным предложениям:
Образец: **Učil jsem se česky. - Učil ses česky?**
Koupil jsem si šaty. - Koupil sis šaty?
Naučil jsem se polsky. - Zvykl jsem si na nový byt. - Vrátil jsem se domů večer. - Připravil jsem si referát. - Koupal jsem se v moři. - Zeptal jsem se maminky.

10. Ответьте на вопросы, выбирая нужные слова.
Образец: **Kdy ses vrátíí? - Vrátil jsem se v neděli.**

Co sis koupil?	slib
Co sis vzal?	nový slovník
Na koho ses ptal?	ten časopis

Kde ses zastavil?	Milan
Jak ses učil?	výstava
Co sis prohlédl?	šť'astná cesta
Na co sis vzpomněl?	obchodní dům
Co sis přála?	dobře

11. Слова в скобках поставьте в соответствующем падеже:
Dnes je 20 stupňů na (slunce). - Byl jsem na dovolené u (moře). - Před rokem jsem poprvé plul na lodi po (Černé moře). - Můj otec viděl mnoho (moře). - Jako kapitán proplul všemi (moře) světa. - Otce to stále táhne k (moře). - Co na (srdce), to na jazyku. - Přeji vám to z celého (srdce). - Z (letiště) do hotelu jsme jeli autem. - Studenti pracovali na (pole - *pl*) od rána do večera. - Nad (moře) jsme letěli dvě hodiny. - Děti se vesele koupaly v(moře). - Cesta vedla podél (pole - *gen. pl*).

12. Напишите следующие предложения в настоящем и будущем времени:
Otec povídal mnoho zajímavého o své cestě. - Přednášky z evropské literatury jsme poslouchali s velkým zájmem. - Do Moskvy přijeli českoslovenští sportovci. - V divadle dávali novou operu. - Psal jsem ti o svém pobytu v horách. - Denně jsme dělali procházky do blízkých lesů. - Neměla jsem čas, a proto jsem tam nešla. - Na hodině češtiny jsme četli, psali, překládali a mluvili česky.

13. Переведите на чешский язык:
а) Я долго ждал ответа, но не получил его. - Я с нетерпением жду лета, летом мы поедем к морю. - Дома с нетерпением ждут моего приезда. - В прошлом году мы были в отпуске зимой. - В этом году мы проведем отпуск на юге. - На улице было холодно, мы сидели в комнате и играли в шашки. - Мальчики из нашей школы любят играть в хоккей. - Мне интересно знать, где ты был. - Интересно, что у нас сегодня на обед. - Мне интересно знать, был ли ты в Словакии. - Во время каникул мы будем работать в поле. - Во время перерыва я пошел в столовую. - На праздники мы ходили в гости. - На его рабочем месте всегда был порядок. - Около нашего дома спортплощадка.
б) Мне нужно навестить моего товарища, но у меня нет времени. - Мне нужно туда идти или нет? - Вам нужно будет подождать примерно десять минут. - Я хочу пойти в театр, а у меня нет билета. - Я не могу поехать к морю, так как у меня отпуск будет зимой. - Я не знаю, какая завтра будет погода. - Конечно, вам нужно поехать в Моравию. - Мне следует написать ему? - Мы хотим еще раз побывать в Крыму.
в) Пионеры нашей школы провели лето в пионерском лагере. Лагерь был в лесу на берегу реки. Пионеров поселили в деревянных домиках. Жилищные условия и питание были хорошими. Каждый день пионеры совершали экскурсии по окрестностям. Когда погода была хорошая, светило солнце, пионеры любили купаться в реке, когда же шли дожди, они были вынуждены сидеть дома, играть в шахматы, шашки и другие игры или читать. Дети с удовольствием вспоминают о своем лагере.

14. Напишите письмо своему другу о том, как вы провели каникулы.

Slovníček

совершать экскурсии dělat výlety
нетерпеливо netrpělivě
так как protože

УРОК 7

Склонение существительных женского рода мягкой разновидности (тип **růže**). Спряжение глаголов **vědět** и **jíst**. Повелительное наклонение. Образование форм повелительного наклонения от некоторых глаголов. Склонение личных местоимений 1-го и 2-го лица и возвратно-личного местоимения **se**. Союзы **nebo**, **než**, **nýbrž**, **ačkoli**.

V RESTAURACI

Po prohlídce města jsem šel se svou přítelkyni na oběd[1] do restaurace která je známa svou výbornou kuchyní. Bylo již poledne, proto jsme chtěli něco sníst. Měli jsme už oba hlad i žízeň[2]. V jídelně byly všechny stoly obsazeny. Dalo mi hodně práce[3], než jsem našel místo. U jednoho stolu seděli pouze dva lidé. Zeptal jsem se:

- Je zde volno, prosím?
- Ano.
- S dovolením, můžeme si k vám přisednout?
- Prosím, posaďte se.

Naši sousedé u stolu byli již po obědě[4]. Jídelní lístek na stole nebyl, proto jsem zavolal číšníka.

- Pane vrchní, buďte tak laskav, přineste nám jídelní lístek.
- Co si objednáme k jídlu[5], Natašo?
- Napřed si dáme[5] polévku. Podívej se, jakou mají dnes polévku.
- Hovězí nebo zeleninovou.

Za chvíli přišel číšník a zeptal se nás, co budeme jíst. Objednali jsme si zatím jen polévku a prohlíželi jsme jídelní lístek. Vrchní přinesl talíře a lžíce.

- Co si dáme jako hlavní jídlo, nějaké maso, zeleninu nebo drůbež? Mají i ryby. Výběr je opravdu bohatý.
- Já mám chuť[6] na nějakou zeleninu, ovšem s masem a k tomu brambory.
- Mají smažený květák nebo hrášek s telecím masem. Také jsou tu různé saláty.
- Na, vyber si.

Nataša mi podala jídelní lístek. Přečetl jsem jej celý. Nahoře byly uvedeny různé předkrmy, potom polévky a hlavní jídla. Zvlášť byly uvedeny na lístku minutky a na konci byl seznam příloh, salátů a moučníků. Na druhé straně lístku byl připojen seznam nápojů. Kromě piva, limonády a ovocných šťáv (moštů) nabízel lístek i bohatý výběr vín a jiných nealkohalických nápojů.

- Prosím máte už vybráno[7]?
- Pane vrchní, slečně přineste telecí maso s hráškem a brambory, já si vezmu slepici na smetaně s rýží a jablkový kompot.
- A budete si přát něco k pití?[8]
- Dejte nám dvě piva[9] a potom černou kávu a nějaký zákusek.
- Tak dobrou chuť (dobré chutnání[10]), Natašo!
- Děkuji, nápodobně.
- Natašo, čeká nás ještě dlouhá cesta, proto se dobře najez!

Moje přítelkyně pak litovala, že si raději neobjednala vepřovou pečeni s knedlíkem a se zelím. Chtěla ochutnat české národní jídlo. K tomu bude mít dost příležitostí. Ještě si na něm pochutná[11].

- Pane vrchní, platit!
- Prosím, hned jsem u vás.

Ačkoli jsme pospíchali, museli jsme ještě dlouho čekat. Jeho „hned“ netrvalo několik minut, nýbrž půl hodiny.

Slovníček

ačkoli хотя
brambory *pl* картофель
číšník, -a *m* официант
dost достаточно
drůbež, -e *f* домашняя птица
hlavní jídlo, -a *n* второе блюдо
hrášek, -u *m* горошек
jídelní lístek меню
jíst есть; **sníst** съесть
knedlík, -u *m* кнедлик (*мучное блюдо*)
květák, -u *m* цветная капуста; **smažený k.** жареная цветная капуста
laskavý ласковый, любезный; **buďte tak laskav** будьте любезны
likér, -u *m* ликер
litovat жалеть, сожалеть
lžíce, -e *f* ложка
maso, -a *n* мясо; **hovězí**, -ího *n* говядина; **telecí**, -ího *n* телятина; **vepřové**, -ého *n* свинина
minutka, -y *f* порционное блюдо
moučník, -u *m* сладкое мучное блюдо
nabízet предлагать
nahoře byly uvedeny... (*inf.* **uvést**) наверху были указаны...
nápodobně и вам также
nápoj, -e *m* напиток
napřed сначала
národní jídlo национальное блюдо
něco что-нибудь, что-либо
než *зд.* прежде чем
nýbrž но
oběd: byli již po obědě они уже пообедали
objednat заказать
obsadit (*místo*) занять (*место*)
ochutnat попробовать
opravdu действительно
ovocná šťáva (mošt), -y, *f* фруктовый сок
ovšem конечно
pití, -í *n* питье; **přát si** (*něco*) **k p.** желать (*что-л.*) выпить
polévka, -y *f* суп; **zeleninová p.** овощной суп
pospíchat спешить
pouze только
prohlídka, -y *f* осмотр
předkrm, -u *m* закуска
příležitost, -i *f* возможность
příliš слишком
příloha, -y *f* гарнир
připojit присоединить
přisednout (si) присесть, подсесть
přítelkyně, -é *f* приятельница, подруга
raději (*si objednám*) лучше (*я себе закажу*)
restaurace, -e *f* ресторан
rýže, -e *f* рис
seznam, -u *m* список, перечень
slečna, -y *f* девушка, барышня
slepice, -e *f* курица; **s. na smetaně** курица в сметанном соусе
soused, -a *m* сосед
talíř, -e *m* тарелка
vepřová pečené жареная свинина
volno: je zde v.? здесь свободно?
vrchní, -ho *m* старший официант; **pane v.** (*употребляется при обращении*)
všechen весь
výběr, -u *m* выбор
vybrat si выбрать
zatím пока
zavolat позвать
zelenina, -y *f* овощи
zelí, -í *n* капуста
změnit изменить
zvlášť особенно
žízeň, -ě *f* жажда

Лексико-грамматические пояснения

1. jít na oběd *идти обедать*: Jdu na oběd *Я иду обедать*. Půjdeš na oběd? *Ты пойдешь обедать?*
2. Выражения mít hlad, mít žízeň переводятся на русский язык *быть голодным* и *хотеть пить*: Mám velký hlad *Я очень голоден*. Máme žízeň *Мы хотим пить*.
3. Dalo mi to hodně práce. Мне пришлось потрудиться.
4. být po obědě: Jsem už po obědě. Я уже пообедал(а).
5. dát si něco / objednat si něco (k jídlu) *заказать (себе) что-л.* / *взять (о блюдах, напитках)*:

Napřed si dáme polévku.	Сначала мы закажем суп.
Dáš si předkrm?	Ты возьмешь / закажешь себе закуску?
Co si dáte?	Что вы закажете?
Dám si kompot.	Я возьму компот.

6. mít chuť (na něco) *хотеть что-л. съесть*:

Mám chuť na maso. — Я хочу мясо.

Na nic nemám chuť. — Мне ничего не хочется / мне все не по вкусу.

7. Máte už vybráno? — Вы уже выбрали?

8. Budete si přát něco k pití? — Что вы будете пить?

9. Dvě piva. — Две кружки пива.

В чешском языке существительные с вещественным значением сочетаются, как правило, прямо с количественными числительными, в то время как в русском языке в большинстве случаев необходимо обозначение меры.

Vypil jsem tři kávy. — Я выпил три **чашки** кофе.

Dala si dvě zmrzliny. — Она заказала две **порции** мороженого.

Dali si tři saláty. — Они заказали три **порции** салата.

10. Dobrou chuť/dobré chutnání! — Приятного аппетита!

11. pochutnat si (na něčem) *полакомиться* / *с наслаждением съесть что-л.*:

Pochutnali jsme si na českých národních jídlech. — Мы с удовольствием поели чешские национальные блюда.

Chutná vám to? — Нравится это вам? / Это вам по вкусу?

Глагол chutnat (někomu) употребляется только в отношении блюд и напитков; в прочих случаях употребляется глагол **líbit se**:

Líbí se vám ten obraz? — Нравится вам эта картина?

Грамматические объяснения

Склонение существительных женского рода мягкой разновидности (тип **růže**)

К существительным женского рода мягкой разновидности относятся слова женского рода, оканчивающиеся на **-e** (**-ě**): vůle, duše, ulice, práce, večeře, restaurace, přítelkyně, chvíle, ministryně (*женщина-министр*) и другие.

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	růže	růže
G.	růže	růží, ulic
D.	růži	růžím
A.	růži	růže
V.	růže, Libuše!	růže!
L.	(o) růži	(o) růžích
I.	růží	růžemi

В род. падеже мн. числа у существительных данной разновидности, как правило, употребляется окончание **-í**. Однако существительные на **-ice**, **-yně**, а также некоторые существительные на **-le** имеют форму род. падежа мн. числа без окончания: ulice - ulic, pozice - pozic, vesnice - vesnic *деревня*, chvíle - chvil *минута*, košile - košil *рубашка*, neděle - neděl *воскресенье*.

Спряжение глаголов **vědět** *«знать»* и **jíst** *«есть»*

Настоящее время (čas přítomný)

Osoba	Číslo jednotné		Číslo množné	
1.	vím	jím	víme	jíme
2.	víš	jíš	víte	jíte
3.	ví	jí	vědí	jedí

Повелительное наклонение (Způsob rozkazovací)

В повелительном наклонении в чешском языке различаются следующие формы: 2-е лицо ед. числа, 1-е и 2-е лицо мн. числа.

2. os. č. jedn.	přines!	vyber si!	posaď se!	zavolej!
1. os. č. mn.	přinesme!	vyberme si!	posaďme se!	zavolejme!
2. os. č. mn.	přineste!	vyberte si!	posaďte se!	zavolejte!

Образование форм повелительного наклонения

Повелительное наклонение образуется от основы настоящего времени. Исходной формой для образования повелительного наклонения служит 3-е лицо мн. числа глаголов настоящего времени, у которых после отделения личного окончания остается чистая основа настоящего времени. Ср.:

Инфинитив	3-е л. мн. число наст, время	Формы повелительного наклонения
vybrat	vyber-ou	vyber! -mé, -té
nést	nes-ou	nes! -mé, -té
udělat	udělaj-í	udělej! -mé, -té
kupovat	kupuj-í	kupuj! -mé, -té
sázet	sázej-í	sázej! -mé, -té
poprosit	popros-i	popros! -mé, -té
pít	pij-í	pij! -mé, -té

Если после отделения окончания 3-го лица мн. числа основа оканчивается на один согласный, то 2-е лицо ед. числа повелительного наклонения равно основе: nes, pij, sázej, odvez; если же основа настоящего времени оканчивается на два (и более) согласных, во 2-м лице ед. числа повелительного наклонения появляется окончание **-i**: sednout si (sednou si) - sedni si, číst (čtou) - čti, vzít (vezmou) - vezmi, říci (řeknou) - řekni и т. д.

У глаголов, основа настоящего времени которых оканчивается на **-aj** (dělaj-í, dívaj-í se), в формах повелительного наклонения представлен результат изменения **aj>ej**: dělej, dívej se, zavolej, dej.

Примечание. Конечные согласные основы **n**, **t**, **d** в формах повелительного наклонения всегда мягкие: přiveď, obrať se, buď.

1-е лицо мн. числа повелительного наклонения образуется при помощи окончания **-me**, которое присоединяется к форме 2-го лица ед. числа повелительного наклонения: dělejme, vyberme, buďme, přinesme, napijme se.

2-е лицо мн. числа образуется при помощи окончания **-te**: dělejte, vyberte, přineste, napijte se.

Если 2-е лицо ед. числа оканчивается на **-i**, во мн. числе появляются окончания **-eme** (**-ěme**), **-ete** (**-ěte**): čti - čtěme, čtěte; sedni si - sedněme si, sedněte si; vezmi - vezměme, vezměte; pomysli - pomysleme, pomyslete.

Примечание. Формы 1-го лица мн. числа повелительного наклонения соответствуют в русском языке описательным конструкциям. Ср.:

Udělejme to!	Давайте это сделаем!
Nekuřme v pokoji!	Давайте не будем курить в комнате?

Ряд глаголов в формах повелительного наклонения сокращают долгий корневой гласный: koupit - kup, vrátit - vrať, pospíšit si - pospěš si, zvýšit - zvyš, ukázat - ukaž, vyřídit (pozdrav) - vyřiď (pozdrav), chránit - chraň.

Для выражения повеления, приказания или побуждения в форме 3-го лица ед. и мн. числа употребляются описательные конструкции: формы глаголов в настоящем времени в соединении с частицей **ať**: Ať to udělá *Пусть он это сделает*. Ať to napíšou *Пусть они это напишут*.

Формы повелительного наклонения от некоторых глаголов

vědět - věz, -me, -te!
vidět - viz, -me, -te!
jíst - jez, -me, -te!
stát - stůj, -me, -te!
pomoci - pomoz, -me, -te!
mít - měj, -me, -te!
hnát - žeň, -me, -te!
jít - pojď, -me, -te! / jdi - jděme, jděte!
(u)péci - (u)pec / peč - me, -te!
říci (řeknou) - řekni, -ěme, -ěte!
chtít (chtějí) - chtěj, -me, -te!

Примечания: 1. У глаголов с основой настоящего времени на **k**, **h** в формах повелительного наклонения основа оканчивается на **c** / **č**, **z**: utéci / utéct (uteču / uteku) - uteč / utec. pomoci (pomohu) - pomoz! (Спряжение глаголов типа (u)péci, (po)moci в формах настоящего времени см. в уроке 4).

2. Формы viz, -me, -te устаревшие, почти неупотребляемые. Форма viz употребляется прежде всего в ссылках в научных статьях, например: viz str. 335 *см. стр. 335* и т. п.

Формы pojď, pojďme, pojďte употребляются при обозначении движения вместе с говорящими или по направлению к нему. Ср.: Pojď se mnou; Pojď sem. Формы jdi, jděme, jděte употребляются в других случаях. Ср.: Jdi tam. Jdi pomalu и т. п.

Склонение личных местоимений 1-го и 2-го лица и возвратно-личного местоимения **se**

N.	já	ty		my	vy
G.	mne, mě	tebe, tě	sebe, se	nás	vás
D.	mně, mi	tobě, ti	sobě, si	nám	vám
A.	mne, mě	tebe, tě	sebe, se	nás	vás
V.	—	ty!		—	vy!
L.	(o) mně	(o) tobě	(o) sobě	(o) nás	(o) vás
I.	mnou	tebou	sebou	námi	vámi

У местоимений 1-го и 2-го лица ед. числа (já, ty), а также у возвратно-личного местоимения **se** в формах род., дат. и вин. падежей употребляются полные и краткие формы.

Полные формы (mne, mně, tebe, tobě, sebe, sobě) употребляются в начале предложения, после предлогов, при логическом ударении в сочетании со словами jen, i, také, и т. п.: Přijedu k tobě zítra. Čekáme na tebe celou hodinu. Tobě to neřeknu. Řeknu to jen tobě.

Краткие (энклитические) формы местоимений 1-го и 2-го лица употребляются во всех прочих случаях. Они стоят после первого ударенного слова или словосочетания в предложении, а при наличии возвратных частиц se, si или вспомогательных форм прошедшего времени (jsem, jsi, jsme, jste) находятся после них: Přines mi tu knihu! Vidíš mě? Já ti to přinesu. Viděl jsem tě včera v kině. Chci se tě zeptat na jednu věc *Я хочу спросить тебя об одной вещи*.

Союзы **nebo**, **než**, **nýbrž**, **ačkoli**

Союз **nebo/anebo** *или* является наиболее употребительным разделительным союзом: Co si dáte, čaj nebo kávu? *Что вы возьмете, чай или кофе?*

Союз **než** - временной подчинительный союз, соответствует в русском языке временному союзу *прежде чем*, *раньше чем*: Než odejdu, musím to říci *Прежде чем уйти, я должен это сказать*. Dalo mi hodně práce, než jsem našel místo. *Мне пришлось потрудиться, прежде чем я нашел место*.

Nýbrž (книжн.) противительный союз, который в русском языке соответствует противительным союзам *но*, *однако*: Nedala si zeleinnu, nýbrž si objednala vepřovou *Она взяла / заказала не овощи, а свиную отбивную*. Союз **nýbrž** употребляется только после отрицания.

Ačkoli уступительный союз *хотя*, *несмотря на то, что*: Ačkoli to jídlo není příliš zdravé, pochutnala si na něm *Хотя это блюдо не очень полезно для здоровья, она с удовольствием его съела*.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Kam jste šli po prohlídce města na oběd?
2. Proč jste šli právě do této restaurace?
3. Byla v restauraci volná místa?
4. Kdo byli vaši sousedé u stolu?
5. Která jídla byla uvedena na jídelním lístku?
6. Co jste si vybrali?
7. Co jste pil po obědě?
8. Chutnala vaší přítelkyni česká národní jídla?

2. Раскройте скобки, слова в скобках поставьте в соответствующем падеже:

Dlouho byl bez (práce). - Ke (stanice) autobusu jdu pěšky. - Dostala jsem zprávu od své (přítelkyně). - Obývací pokoj je vedle (ložnice). - Dnes večer jdeme do (restaurace). - Řeknu to jen své (sestřenice). - Matka šla do (kuchyň) pro (lžíce). - K (večeře) jsme přišli včas. - Bude-li pěkné počasí, pojedeme v (neděle) na výlet. - Rychle jsem snědl (kaše) a vyběhl z domu. - Večer se často díváme na (televize). - Za (chvíle) jsem se vrátil domů. - Pozval jsem svou (přítelkyně) na koncert. - Po (práce) půjdu do kina. - V (restaurace) nebyla volná místa. - Noviny budu číst po (večeře). -Počkám na tebe na (stanice) autobusu. - Chodili jsme po širokých (ulice) neznámého města. - Dítě se učilo jíst (lžíce). - Jedli jsme (slepice) s (rýže). - Setkala jsem se tam se svou (přítelkyně). - Žijeme v socialistické (země).

3. Образуйте повелительное наклонение от следующих глаголов:

jít, jet, povědět, jíst, mít, číst, psát, najít, přisednout si, sednout si, vidět, smát se, ptát se, dívat se, dát, objednat, uvařit, prohlédnout si, přinést, odpovídat, kupovat, posadit se, milovat

4. Напишите следующие предложения в повелительном наклонении:

Zůstaneš tady do zítřka. - Přečtete tuto knihu do večera? - Dáš si polévku? - Půjdeme spolu do restaurace. - Sníš to všechno, nebudeš mít hlad. - Máš to vždy u sebe? - Napíšete dnes matce dopis? - Zeptáme se na to profesora. - Maminka uvařila dobrý oběd. - Přinesete zítra tu knihu? - Milujeme svou vlast. - Nesměješ se, protože to není k smíchu. - Doporučíte jim, aby se podívali do té galerie. - Najdeš len slovník v knihovně. - Už nic nepovídáte.

5. Глаголы в скобках поставьте в повелительном наклонении:

(Vypsat) všechna zájmena a (určit) jejich skloňování. - Přečíst) si celé cvičení. - (Přinést) křídu z vedlejší místnosti. - (Pokračovat) ve vyprávění. - (Napsat) obsah článku. - (Umýt si) ruce před jídlem. - (Říkat to) v množném čísle. - (Dávat si) otázky. - (Odpovídat) nahlas. (Připravit si) úkol na zítřek. - (Rozdat, sebrat) sešity. - (Sedět) klidně, (nekřičet). - (Poslat) ihned pro lékaře. - (Jít) pryč. - Na nic (se neptat). - (Seznámit se), prosím. - (Odpovědět) na moje otázky. - (Sníst) to jablko. - (Vidět) na stránce 10. - (Sednout si) na své místo. Pěkně (najíst se). - (Zahnout) za roh. - (Nezapomenout) mi napsat pár řádek. - (Otevřít), prosím, dveře. - (Jít) na oběd do této restaurace. - (Povědět) nám o všech podrobnostech. - (Neplivat) na podlahu. - (Nezapomenout) mi zatelefonovat. - (Zachovávat) čistotu. - (Počkat) na mne tady. - (Prominout), že jsem se opozdil. - (Studovat) pilně češtinu. - (Nebrat) to do rukou! - (Nestát) pod okny a (nemluvit) hlasitě.

6. Напишите следующие предложения в единственном числе:

Pomozte nám, prosím, s touto prací. - Vezměte mne s sebou. - Dejte mi dobrou radu. - Sedněte si a vypijte si s námi kávu. - Zavolejte všechny k večeři. - Pospěšte si, představení už začíná. - Stůjte tady a čekejte na mne. - Věřte mi, je to pravda. - Objednejte si něco k pití. - Přineste, prosím, jídelní lístek. - Zeptejte se na to pana profesora.

7. Напишите следующие предложения во множественном числе:
Ten lístek do divadla nabídni Martě. - Přečti ten odstavec ještě jednou. - Nalij mi sklenici čaje. - Posaď se a povídej. - Dej mi, prosím, ten časopis. - Měj se dobře. - Ať okamžitě pošle telegram. - Nejez, není to dobré. - Změň své rozhodnutí. - Dodělej to do konce. - Napiš, prosím, článek do novin. - Namaž si chléb máslem. - Nechoď nikam, je už pozdě. - Vypravuj nám o své cestě do Itálie.

8. Вставьте соответствующие формы повелительного наклонения глагола **jít**:
Jdu na večeři, ... se mnou! - Jirko, ... sem prosím tě na chvilku! Někdo zvoní, ... otevřít. - Prosím vás, ... někdo z vás pro křídu! Hoši, ... si spolu zahrát volejbal! - ... sem blíž, děti! - ...pryč, zlobím se na tebe! - Mám už hlad, ... na večeři! - Prosím vás, ... zavolat soudruha Vaňka! - Chlapci, ... mi, prosím vás, pomoči!

9. Вставьте нужные формы личных местоимений:
Kdo ... dal tu informaci? - Jdi, prosím ..., trochu dál. - Přineste ... černou kávu. - Kdy k ... přijedete na návštěvu? - Napiš ... dopis z Polska. - Viděl jsem tě včera v kině, ale tys ... nepoznal. - Myslete na (se). - Ten člověk pracuje jen pro ... . - Teto, nesu ... ovoce. - Tys ... volal? - Ty ... zde hledáš? - Jsem ráda, že ... vidím.

10. Составьте предложения, используя следующие выражения:
mám hlad, máme žízeň, byl jsem po obědě, dám si salát, mám chut' na limonádu, pochutnal jsem si na českých národních jídlech, mně to nechutná, dalo mi to hodně práce

11. Вместо точек вставьте глаголы **vědět** и **jíst**:
Ne ... kde je nejbližší restaurace? - Dobře ..., proč se to stalo. - Rád ... smažené ryby? - Nerad ... kaši. - Proč ne ... polévku, je chutná. - Ne ... jsme, že máme zítra přednášku z filozofie. - Už jsem se ho ptal. ale také nic ne ... .

12. Закройте книги и отвечайте на вопросы по образцу:

а) **Tobě to neřeknu. - Proč mi to nechceš říci?**
Tobě to nedám ... - Tebe nepozvu ... - S tebou nepůjdu. ... - K tobě nepřijdu. ... - Na tebe nepočkám. ... - Tebe nevezmu s sebou. ... - Tobě nepomohu. ... - Bez tebe nepůjdu. ... - Tobě to nekoupím. ...— U tebe se nezastavím....

б) **Řekneš mi to? - Ano, tobě to řeknu.**
Dáš mi to? ... - Pozveš mě? ... - Půjdeš se mnou? ... - Zavoláš mi? ... - Přijdeš ke mně? ... - Počkáš na mne? ... - Vezmeš mě s sebou? ... - Pomůžeš mi? ... - Půjdeš tam beze mne? ... - Koupíš mi to? ...

в) **Něco jsem ti přinesl. - Co jsi mi přinesl?**
Něco jsem ti koupil. ... - Něco ti ukážu. ... - Někdy tě vezmu s sebou. ... - Někam tě zavedu. ... - Něco jsem o tobě slyšel. ... - Někde na tebe počkám. ... - Někdy k tobě zajdu ... - Něco jsem ti poslal. ... - O něco jsem tě žádal. ... - Na něco tě chci upozornit.

13. Вместо точек вставьте пропущенные местоимения 1-го и 2-го лица:
Řekněte ..., co jste si vybrala. - Přijdu k ... odpoledne. - Byli u ... před měsícem. - Vždy ... ráda vidím. - Dej ... prosím tě svůj slovník. - Milá Marto, dostala jsem od ... dopis, který ... velmi potěšil. - Pojďte se ... na oděd - Mluvila jsem s ... několikrát. - Viděla jsem ... na ulici. - Budu na ... čekat přesně v devět.

14. Переведите на чешский язык:
а) Зденек, не ходи туда. - Марта, пойдем с нами в театр. - Пан официант, принесите, пожалуйста, две кружки пива. - Не ешь так быстро. - Расскажите нам, что вы видели интересного в нашем городе. - Закрой окно и иди сюда. - Выбери себе овощное блюдо. - Не помогай ему, пусть делает сам.
б) Ко мне приехал друг из Чехословакии. Мне очень хотелось показать ему наш город. Рано утром мы начали осматривать город и его достопримечательности. В полдень мы очень проголодались. Мы пошли в ресторан, сели за стол и взяли меню. Здесь был очень большой выбор различных блюд. Мой друг хотел попробовать русские национальные блюда. Мы

заказали борщ и телячью отбивную с жареным картофелем. Затем мы взяли салат, рыбу и, конечно, минеральную воду.

- Приятного аппетита, — сказал я Зденеку.

- Спасибо, вам того же!

Обед был очень вкусный. Мы ели с большим аппетитом. Потом мы пили черный кофе с пирожным и ели фрукты.

- Я плачу, - сказал я официанту.

Официант подал нам счет. Мы заплатили и вышли на улицу. Было пять часов. У нас было еще два часа свободного времени.

15. Вместо точек вставьте:

а) пропущенные предлоги (слова в скобках поставьте в соответствующем падеже):

Půjdu tam ... (oběd). - ... (prohlídka) města jsme šli ... (restaurace). - Rád udělá ... (já) všechno. - Vrátil se domů ... (měsíc). - Čekali jsme ... (ty) ... (hodina). - ... (chvíle) přišel číšník. - Dovolte, abych si ... (vy) přisedl. - Dlouho stáli ... (dům) a nemohli se rozloučit. - Autor píše ... (svůj román) ... (život) mládeže. - Těším se ... (dovolenou) ... (hory). - Dnes ... (přednáška) jdeme ... (kino). - Obchodní dům je ... (divadlo). - ... (můj dům) je pěkná zahrada. - ... (naše fakulta) studují studenti ... (různé země). - Půjdu ... (kamarád) ... (sešit). - Přijel ... (Sovětský svaz) ... (rok). - Četl jsem ... (dopis) ... (tvůj bratr a ty). - Pes ležel ... (stůl). - Byl jsem ... (Morava) a můj přítel byl ... (Slovensko). - Jak dlouho jste byl ... (Krym)? - Dnes je ... (školní hřiště) zajímavý zápas. - Přijdu ... (ty) ... (divadlo). - ... (divadlo) se půjdeme někam projít.

б) пропущенные союзы než, nýbrž, nebo, ačkoli, protože:

Dáš si rýži ... brambory? - Dal si knedlíky, ... má držet dietu. - ... přinesou další jídlo, trochu se napijeme. - To jídlo se jí s chle bem ... s brambory. - Věra si dala limonádu, ... nepije žádný alkohol. - Řízky se nepečou, ... se smaží. - Jez tu polévku, ... ti vychladne. - Pravý šašlik se nedělá z vepřového, ... ze skopového. - Musila si vzít kaši, ... ji nemá ráda.

УРОК 8

Склонение существительных мужского рода мягкой разновидности (тип **muž**, **stroj**). Склонение местоимений 3-го лица **on**, **ona**, **ono**. Место энклитических форм местоимений в предложении. Склонение притяжательных местоимений **náš**, **naše**, **naše**. Союзы **proto**, **protože**.

NA NÁVŠTĚVĚ

Dnes ráno mi muž telefonoval, že na zítřek pozval k nám na návštěvu soudruhy ze Sovětského svazu, kteří přijeli služebně[1] (jsou na služební cestě). Pozval také kolegy z podniku[2]. Přijdou k nám hned po skončení pracovní doby. Musím připravit pohoštění. Přesně v šest hodin, jak se domluvili, zazvonil zvonek. Muž Šel otevřít a za dveřmi byli naši sovětští hosté.

Pavel: Dobrý den, pěkně vás vítám[3] u nás. Dovolte, abych vám představil[4] svou manželku.

Zdena: Mrázková, těší mě, že vás poznávám. Muž mi o vás hodně vypravoval. Odložte si, prosím, a pojďte dál[5].

Pavel: Zdeno, to jsou přátelé a kolegové z moskevského výzkumného ústavu: inženýr Volkov a jeho spolupracovnice inženýrka Sokolovová. Znám se s nimi už velmi dlouho[6]. Můžeš mluvit česky, naši hosté dobře rozumějí a také trochu mluví česky.

Zdena: Jděte, prosím, do pokoje a sedněte si. Buďte u nás jako doma. Já sice také rusky rozumím, ale mluvit nedovedu. Mohu vám nabídnout alespoň malé občerstvení?

Sokolovová: Nedělejte si s námi starosti[7], dnes jsme obědvali velmi pozdě.

Zdena: Ale kávu nebo čaj si vezmete? Kouříte, prosím? Tady jsou cigarety, hned přinesu popelník.

Sokolovová: Já bych si raději vzala čaj.

Volkov: Ale já si dám kávu.

Pavel: Tak co je nového v Moskvě? Jak se daří8 vaší paní (manželce), Andreji?

Volkov: Děkuji, ujde to[8]. Byla trochu nemocná, ale teď už se jí daří dobře. Pozdravuje vás.

Pavel: Děkuji, vyřiďte jí, že ji také srdečně pozdravuji.

Zdena: Berte si zákusky, prosím. Mohu vám ještě dát čaj nebo kávu?

Sokolovová: Děkujeme. Dívám se, jak máte bohatou knihovnu a kolik zajímavých ruských knih.

Pavel: Naše dcera studuje na filozofické fakultě a má zájem o ruskou a sovětskou literaturu. Jestli si chcete prohlédnout mou odbornou knihovnu, musíte přejít do mé pracovny.

Volkov: Rádi si ji prohlédneme jindy. Teď musíme už pomalu jít, máme na dnešek lístky do Národního divadla. Děkujeme za pohoštění.

Zdena: Není zač[9], škoda (je mi líto), že se nemůžete zdržet déle. Doufám, že nás ještě navštívíte. Jestli máte volnou sobotu, tak vás zveme na večeři.

Sokolovová: Děkujeme za pozvání. Také bychom si chtěli s vámi víc popovídat.

Pavel: Okamžik, já vás doprovodím.

Zdena: Děkujeme za návštěvu. Budeme se těšit na sobotu večer. Na shledanou!

Slovníček

alespoň по крайней мер
déle дольше
dnešek, -ška *m* сегодняшний день
doba, -y *f* время, период; **pracovní d.** рабочее время
domluvit se договориться
doprovodit проводить
dovést něco уметь что-л. делать
dovolit позволить, разрешить
hned сейчас
inženýrka, -y *f* инженер (*женщина*)
kouřit курить
manželka, -y *f* жена, супруга
mluvit говорить
nabídnout предложить
Národní divadlo Национальный театр
navštívit посетить
nemocný, -ého *m* больной
občerstvení, -í *n* закуска
odborný специальный, профессиональный

odložit si снять пальто, раздеться
okamžik, -u *m* момент; минуточку
otevřít открыть
podnik, -u *m* предприятие
pohoštění, -í *n* угощение
pomalu понемногу, медленно
popelník, -u *m* пепельница
pozdě поздно
pozdravovat передавать привет
poznávat узнавать
pracovna, -y *f* кабинет
prohlédnout si осмотреть
přesně точно
připravit приготовить
raději лучше
rozumět (*komu*) понимать (*кого*)
skončení, -í *n* окончание
spolupracovníce, -e *f* сотрудница
telefonovat звонить по телефону
večeře, -e *f* ужин
vypravovat рассказывать
vyřídit передать что-л. (устно)
zajímavý интересный
zákusek, -sku *m* пирожное
zdržet se задержаться, сдержаться
zítřek, -řka *m* завтрашний день
zvát звать, приглашать

Лексико-грамматические пояснения

1. přijet služebně — приехать в командировку

2. Pozval také kolegy z podniku. — Он пригласил коллег по работе.
Ср.: přátelé z univerzity — Друзья по университету
spolužáci ze školy — товарищи по школе

3. Pěkně vás vítám. — Сердечно приветствую вас.

4. Dovolte, abych vám predstavil... — Разрешите вам представить...
Ср. также:
Dovolte, abych se vám představil. — Разрешите представиться.

5. Pojďte dál. — Проходите, пожалуйста.

6. Znám se s nimi velmi dlouho. — Мы знакомы с ними уже давно.
Глагол **znát se** (*s někým*) означает *быть знакомым* (с кем-л.)
Ср. также:
My se neznáme. — Мы не знакомы.

Русскому глаголу *знать* в чешском языке соответствуют два глагола: **znát** и **vědět**, которые употребляются в различных контекстах. Глагол **znát** (*někoho, něco*) требует после себя прямого дополнения в вин. падеже:

Znám vašeho bratra. — Я знаю вашего брата.
Známe vaše přátele. — Мы знаем ваших друзей.

Глагол **vědět** употребляется либо перед придаточным предложением:

Vím, že přijde včas. — Я знаю, что он придет вовремя.

либо с предлогом, требующим предложного падежа:

Nic jsme o něm nevěděli. — Мы ничего о нем не знали.

Исключение составляют **to**, **nic**, **všechno**, **málo**, **mnoho**:

Já to nevím. — Я этого не знаю.
Já nic nevím. — Я ничего не знаю.
Víme všechno. — Мы знаем всё.

7. Nedělejte si s námi starosti. — Пожалуйста, не беспокойтесь,
mít starost (s někým) — беспокоиться (из-за кого-л., чего-л.)

8. Ujde to. — Так себе, ничего
Jak se vám daří? - Děkuji, ujde to. — Как вы поживаете? / Как идут дела? - Спасибо, так себе.

9. není zač / za málo — не за что

Грамматические объяснения

Склонение существительных мужского рода мягкой разновидности (тип *m u ž, s t r o j*)

К существительным мужского рода мягкой разновидности относятся существительные, оканчивающиеся на мягкий согласный основы или же на согласные **c**, **š**, **ž**, **č**, **ř** (иногда **z**, **l**).

Так же, как у существительных мужского рода твердой разновидности, различается склонение существительных:

а) одушевленных: muž, otec, nosič, lyžař, kůň, Bořivoj, Ondřej;

б) неодушевленных: pokoj, koš, nuž, talíř, konec.

Pád	Životná jména		Neživotná jména	
	Číslo jednotné	Číslo množné	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	muž	muži, -ové učitelé	stroj	stroje
G.	muže	mužů	stroje	strojů
D.	muži. -ovi	mužům	stroji	strojům
A.	muže	muže	stroj	stroje
V.	muži! otče!	muži, -ové! učitelé!	stroji!	stroje!
L.	(o) muži, -ovi	(o) mužích	(o) stroji	(o) strojích
I.	mužem	muži	strojem	stroji

1. В дат. и предл. падежах ед. числа у существительных мужского рода одушевленных (тип **muž**) наряду с окончанием **-i** употребляется также и окончание **-ovi**. Последнее окончание употребляется обычно у личных имен и фамилий. Ср.: Dej to Jarošovi. Řekni to Ondřejovi. Co víš o soudruhu Tesařovi? Odnes to příteli Tomášovi. Řekni to mému otci (-ovi) / známému malíři (-ovi).

У существительных неодушевленных употребляется окончание **-i**.

2. В звательной форме обычным является окончание **-i**: mužil příteli! Jaroši!, однако существительные с суффиксом **-ec** имеют окончание **-e**, перед которым **c** / **č**: otec - otče!, chlapec - chlapče!

3. Форма вин. падежа ед. числа у существительных одушевленных совпадает с формой род. падежа; у существительных неодушевленных - с формой им. падежа: Dobře znám vašeho učitele, но: Viděl jsem nový stroj.

4. В им. падеже мн. числа у существительных одушевленных, как в твердой разновидности, употребляются три окончания: **-i**, **-ové**, **-é**.

Наиболее употребительным является окончание **-i**: chlapec - chlapci, letec - letci (posluchači, lyžaři, nosiči, listonoši).

Окончание **-ové** употребляется у личных имен и фамилий, а также у некоторых нарицательных существительных со значением лица: Matěj - Matěj-ové, Ondřej-ové, Bartoš-ové, Jaroš-ové, strýc - strýcové / strýci, otec - otcové. Окончание **-é** употребляется у существительных с суффиксом **-tel**: učitel - učitelé, spisovatel - spisovatelé, stavitel - stavitelé, přítel - přátelé, obyvatel - obyvatelé.

5. В отличие от русского языка в вин. падеже мн. числа существительные одушевленные и неодушевленные имеют одно окончание **-e**:

Dobře znám vaše učitele (přátele). — Я хорошо знаю ваших учителей (друзей).
Přineste vaše koše a míče. — Принесите ваши корзины и мячи.

Склонение местоимений 3-го лица *on, ona, ono*

	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
		Číslo jednotné	
N.	on	ona	ono
G.	jeho, ho	jí	jeho, ho
D.	jemu, mu	jí	jemu, mu
A.	jeho, jej, ho	ji	je, ho
V.	-	-	-
L.	(o) něm	(o) ní	(o) něm
I.	jím (s ním)	jí (s ní)	jím (s ním)
		Číslo množné	
N.	oni, ony	ony	ona
G.	jich	jich	jich
D.	jim	jim	jim
A.	je	je	je
V.	-	-	-
L.	(o) nich	(o) nich	(o) nich
I.	jimi (s nimi)	jimi (s nimi)	jimi (s nimi)

Личные местоимения 3-го лица мужского и среднего рода в род., дат и вин. падежах ед. числа имеют полные и краткие формы: jeho, ho; jemu, mu. Полные (ударные) формы употребляются в начале предложения, после предлогов и при логическом ударении: Jeho jsem bm neviděl. Jdu od něho. Půdju k němu. Čekám na něho. Dej to jemu.

Краткие (безударные) формы употребляются во всех прочих случаях: Řekněte mu to! Zavolej hol Zeptej se ho!

Полная форма **jeho** употребляется только с существительными одушевленными.

Форма вин. падежа ед. числа местоимения мужского рода **jej** может употребляться как под ударением (с предлогом), так и в безударном положении: Čekám na něj. Vezmi si jej.

В среднем роде в вин. падеже ед. числа форма **je** в разговорной речи часто вытесняется формой **ho**. После предлогов, как и в русском языке, вместо начального **j** появляется **-ň**: jeho - od něho, jemu - k němu, jím - s ním, jí - s ní, jich - od nich, je - na ně.

Место энклитических форм местоимений в предложении

Если в предложении имеется несколько безударных форм, то порядок их расположения следующий: первое место после ударенного слова или словосочетания занимают вспомогательные формы глагола (jsem, jsi, bych, bys...), за ними следуют возвратные глагольные компоненты se и si, затем местоимения сначала в форме дат., а потом других падежей. Ср.:

Proč jste se ho nezeptal?	Почему вы его не спросили?
Proč se ti to nelíbí?	Почему тебе это не нравится?
Proč jste mu to neřekl?	Почему вы не сказали ему это?

Склонение притяжательных местоимений *nás, naše, naše*

Číslo jednotné			Číslo množné		
Mužský rod	Ženský rod	Střední rod	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N. náš	naše	naše	naši, naše	naše	naše
G. našeho	naší	našeho	našich	našich	našich
D. našemu	naší	našemu	našim	našim	našim
A. náš, našeho	naši	naše	naše	naše	naše
V. =N.	-	-	-	-	-
L. (o) našem	(o) naší	(o) našem	(o) našich	(o) našich	(o) našich
I. naším	naší	naším	našimi	našimi	našimi

Местоимения **váš**, **vaše**, **vaše** склоняются так же, как местоимение **náš** (мужск. род), **naše** (женск. род), **naše** (ср. род).

Примечание. Местоимения **náš**, **váš** (мужск. род), **naše**, **vaše** (женск. род), **naše**, **vaše** (ср. род) имеют такую же парадигму склонения, как и местоимения 3-го лица: **on**, **ona**, **ono**.

Примечание к правописанию. В мужском и среднем роде ед. числа только твор. падеж имеет долгое **-í(m)**: jím, naším. В женском роде в ед. числе окончание **-í** долгое представлено во всех падежах, кроме вин. падежа: Neznám ji. Včera jsem viděl vaši sestru v divadle. Во множественном числе все окончания краткие.

Союзы *proto* и *protože*

Союз **proto** *поэтому*, *потому* выражает следствие:

Bylo horko, proto nepřišel.	Была жара, поэтому он не пришел.
Pršelo, proto zůstal doma.	Шел дождь, поэтому он остался дома.

Союз **protože** причинный. В русском языке соответствует причинным союзам *так как*, *потому что*:

Nemohu vám to říct, protože to nevím.	Я не могу вам это сказать, потому что я этого не знаю.
Nepřisel, protože byl nemocen.	Он не пришел, потому что был болен.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Proč ráno telefonoval Pavel domů?
2. Koho pozval Pavel k sobě na návštěvu?
3. Co dělají sovětští kolegové v Praze?
4. V kolik hodin přijdou na návštěvu k Mrázkovým?
5. Komu představil Pavel Mrázek sovětské hosty?
6. Jak je uvítala paní Mrázková?
7. Kde jsou zaměstnáni inženýr Volkov a inženýrka Sokolovová?
8. Rozuměli hosté česky?
9. Co nabídla hostům paní Mrázková?
10. Proč nechtěli hosté obědvat?
11. Co si dali hosté?
12. Na co se zeptal Pavel Mrázek inženýra Volkova?
13. Jakou knihovnu mají Mrázkovi?
14. Proč má Pavel mnoho ruských knih?
15. Na které fakultě studuje jejich dcera a o co má zájem?
16. Proč se hosté nemohli zdržet u Mrázkových?
17. Do kterého divadla měli lístky sovětští hosté?
18. Na kdy pozvali Mrázkovi své hosty?

2. Раскройте скобки; словами в скобках дополните предложения:
Obdržel dopis od (svůj otec, náš učitel, tvůj chlapec, váš přítel, můj muž). - Blahopřeji (otec, strýc, učitel, přítel, chlapec, muž, umělec). - Vzpomínám si na (otec, strýc, učitel, chlapec, umělec, přítel). - Drahý (otec, strýc, učitel, přítel, chlapec, muž)! - Mluvíme o (otec, strýc, přítel, malíř, listonoš, chlapec, učitel, umělec). - Sešli jsme se s (otec, strýc, přítel, učitel, chlapec, umělec, listonoš).

3. Следующие предложения напишите во множественном числе:
Byl jsem na návštěvě u svého dobrého přítele. - Ve velkém pokoji byl moderní nábytek. - Chci vás seznámit se svým chlapcem. - Chlapec měl rád starého učitele. - Host seděl na pohodlném gauči. - Holčička si hrála na velkém koberci. - Dlouho jsme mluvili se známým umělcem. - Na výstavě jsou obrazy našeho známého malíře. - Vyřiď, prosím, pozdrav mému dobrému příteli. - Stál jsem u nového stroje a dlouho jsem si jej prohlížel.

4. Раскройте скобки. Местоимения поставьте в соответствующем падеже:
а) Kdy jste (on) tam viděla? - Proč jste (on) to neřekla? - Kde jsi (ona) viděla? - Proč jste (on) to nedala? - Kde jsi (ona) potkala? - Vzpomnínáte si na (oni)? - Staráte se o (on, ona, oni)? - Čekáte na (on)? - Myslíte na (ona)? - Ptáte se na (oni)?
б) Můj strýc žije na Krymu. Napsal jsem (on), že chci k (on) přijet o prázdninách. Za týden jsem od (on) dostal odpověď. Psal, že celá rodina je velmi ráda, že k (oni) přijedu. Koupil jsem pro (oni) různé dárky a jel jsem. Byl jsem velmi rád. Dlouho jsem (oni) neviděl. Velmi příjemně jsem u (oni) strávil čas. Bratranec měl také volno. Chodil jsem s (on) na pláž. Můj přítel jel také na Krym. Potkal jsem (on) na ulici. Marta má ráda kino. Pozval jsem (ona) na český film a potom jsem s (ona) šel na zmrzlinu. Film se (ona) velmi líbil.

5. Закройте книги, прослушайте предложения и поставьте к ним вопросы по образцу:
а) **Něco Vlastě koupím. - A co jí koupíš?**
O něco Mirka požádám. ... - Něco dětem přinesu. ... - Někam s Vlastou půjdu. ... - Někdy Novákovy pozvu. ... - Na něco se Petra zeptám. ... - Něco chci Zdeňce říct ... - O něčem se chci s panem Růžičkou poradit. ... - Někdy chci k Jiřině zajít. ...
б) **Kdy půjdeme k Novákům? - Vůbec k nim nepůjdeme.**
Kdy zavoláme Jirkovi? ... - Kdy pozveme Milenu? ... - Kdy si koupíme auto? ... - Kdy půjdeme k Vaňkovým? ... - Kdy se sejdeme s Růžičkovými? ... - Kdy si koupíme tu skříň? ... - Kdy vyhodíme ty staré věci? ... - Kdy pojedeme za Milanem? ...
в) **Řekneš mu to? - Jemu to řeknu, ale jen jemu.**
Pozveš ho? ... - Řekneš nám to? ... - Zavoláš mu? ... - Pomůžeš jí? ... - Vezmeš ho s sebou? ... - Svěříš mu to? ... - Dáš jí to? ... - Věříš nám?...

6. Вместо точек вставьте пропущенные глаголы **znát**, **vedet**:
..., že jdeš dnes na návštěvu? - ..., že máš pravdu. - Bohužel ne- ..., co budeme dělat dnes večer. - ... ho ještě ze školy. - ... ji velmi dobře. - ..., prosím, jak se jede k divadlu? - Dobře ..., že se matka o něho postará. - Dobře ... tuto hru. - Chlapec chce všechno ... . - ... to, ale přece tam šel. - ..., prosím, kde bydlí pan Sekera? ... a hned vám ukážu. - Ne ... jsem, jak se to dělá.

7. Раскройте скобки, слова в скобках поставьте в соответствующем падеже (повторительное упражнение):
Do (Moskva) pojedu za (týden). - Pověst o (ona) se rozlétla po (celý svět). - Viděl jsem (on) často. - Píše o (on) ve (svůj dopis). - Dostala jako dárek několik (krásné růže). - Do (restaurace) šli oba. - Večer je skoro ve všech (restaurace) plno. - Přijdeme k (ona) zítra večer. - S (přátelé) z (podnik) (pracovat) už mnoho let. - V (prostorný a světlý pokoj) bylo velmi útulně. - Rád ležel na (pohovka) a četl. - Před (měsíc) odjel na dovolenou. - (Zkouška) musím složit do (pátek). - Do (pokoj) vstoupil neznámý muž. - V létě pojedu k (moře). - Seděl na (břeh) a chytal ryby. - Budu na (vy) čekat na (děkanát). - Počkám na (ty) před (divadlo). - Bez (přátelé) tam nepůjdu. - Trávil jsem čas u (dobrý kamarád). - Nemám nic proti (soudružka Bosákova). - Děti si hrály za (dům). - O (prázdniny) navštívím (svá stará babička).

8. Выделенные слова замените местоимениями:
Dopisujeme si s **kamarády**. - Pozval jsem **přítelkyni** do kina. - Čekám na **přítele**. - Jedu se **sestrou** na výlet. - Mluvili jsme o **Mařence**. - Přišel jsem chvíli před **bratrem**. - Dostal jsem od **rodičů** dopis. - O dovolené pojedu k **rodičům**. - Už se na **sestru** nezlobím. - Seznámil jsem kamarády se

ženou. - Potkal jsem **Jardu** na ulici. - Dala jsem **chlapci** hračky. - Ani se na **otce** nepodíval. - Viděl v **synovi** svého pomocníka. - Uložte **knihy** do knihovny.

9. Вместо точек вставьте пропущенные предлоги:

Byl jsem ... návštěvě ... starého známého. - Žije ... Moskvě už dva roky. - Přednáška ... literatury se koná ... velké přestávce. - Můj nový kamarád přišel ... nám poprvé. - Už dlouho jsme se těšili ... tuto návštěvu. - Bratr ... svou ženou odcestoval ... Slovensko ... hory. - To jsou moji přátelé ... univerzity. - Co si přejete dnes ... obědu? - Vlak odjíždí ... deset minut. - Před rokem jsme byli ... Praze. - Nedělejte si ... námi starosti. - Dostal jsem to ... svého strýce. - Blahopřeji vám ... svátku. - ... stěny stála pohovka, ... ní konferenční stolek. - Lektor vyprávěl ... situaci ... Evropě.

10. Вместо точек вставьте союзы **proto** и **protože**:

Nikdy jsem nebyl u moře, a ... jsem se tak těšil na dovolenou. - Milý příteli, nepsal jsem ti, ... jsem byl nemocen. - Za několik dní se uvidíme, a ... ti nebudu psát podrobně. - Nemohli jsme jít na procházku, ... venku pršelo. - Šel polem, a ... nikoho nepotkal.

11. Переведите на чешский язык:

Неделю назад мой друг получил новую квартиру в многоэтажном доме. Дом снаружи очень простой, но красивый. У друга двухкомнатная квартира со всеми удобствами, кухня и большой балкон. В воскресенье мы были у него в гостях. Друг познакомил нас с женой и показал свою квартиру. Комнаты в квартире небольшие, но светлые и уютные, обставлены современной мебелью. В большой комнате посередине стоял стол, у стены - диван, у другой стены - пианино и книжный шкаф. Другая комната - спальня. После осмотра квартиры хозяйка предложила нам кофе. «Как вам живется в новой квартире? - спросил я, - вспоминаете ли студенческие годы?» - «Нам здесь очень нравится. Но ты прав, мы действительно часто вспоминаем наше общежитие. Ведь там мы провели пять лет». Потом я распрощался со своим другом и его женой и пригласил их к себе в гости.

12. Составьте небольшой диалог на тему:

а) как вы приглашаете своего друга к себе в гости;
б) как вы встречаете гостей.

13. Опишите вашу квартиру.

УРОК 9

Склонение существительных среднего рода на **-í** (тип **stavení**). Склонение указательных местоимений **ten**, **ta**, **to**. Количественные числительные от 10 до 1000. Склонение количественных числительных **jeden**, **jedna**, **jedno**. Склонение числительных **dva**, **dvě**, **tři**, **čtyři**. Склонение числительных от 5 до 99. Предлоги **na** и **o** (с винительным падежом). Союз **že**.

OBCHODNÍ DŮM

Je před vánocemi. Musíme obstarat některé nutné nákupy[1] a koupit všem dárky. Jdeme tedy do obchodního domu. Já potřebuji nový oblek[2] a chci si koupit také novou bílou košili. Manželka nerada nakupuje v konfekci, radši si dává šít (šije na míru[3]), a proto si chce koupit nějakou pěknou látku. Potřebuje také nové boty. Procházíme obchodním domem[4]. V přízemí je galanterie, drogerie[5], parfumerie, prodej skla a porcelánu, bižutérie, v prvním poschodí dětské zboží, látky a pletené zboží: různé svetry, pulovry, vesty, roláky aj. V druhém patře je nábytek, elektropotřeby a nádobí. Oddělení konfekce, které právě hledáme, je ve třetím poschodí. Přichází k nám prodavačka a ptá se, co si přejeme. Ukazuje nám různé obleky. Mají na skladě obleky různých velikostí a různých barev. Žádám hnědý oblek z vlněné látky. Oblek, který si zkouším[6], je pěkný, sako má však krátké rukávy. Další oblek mi také nevyhovuje, protože kalhoty jsou příliš dlouhé a také ta barva mi zrovna nesluší[7]. Nakonec mi prodavačka přinesla ještě jeden oblek, ten mi dobře padl[8], byla to přesně moje velikost a měl pěknou hnědou barvu. Proto jsem si ho vzal. Pak jsem si koupil ještě módní košili, vázanku (kravatu) s hezkým vzorem, kapesníky a ponožky. Potom jsme šli o poschodí výš koupit pro manželku boty. Moje žena chtěla černé lodičky na vysokém podpatku. Jedny se jí velmi líbily, ale neměli zrovna v jejím čísle.[9] Nakonec se rozhodla pro[10] tmavošedé semišové na polovysokém podpatku. Byl to dovoz z Jugoslávie. Ve stejném oddělení se prodávají i punčochy, punčochové kalhoty (punčocháče), podkolenky a ponožky. Pak jsme šli do oddělení látek, kde si manželka koupila látku na sukni, na šaty a na halenku. Dětem jsme koupili pěkné hračky, zaplatili u pokladny[11] a po schodišti vyšli na ulici.

* * *

V PRODEINĚ OBUVI

- Dobrý den, jaké máte, prosím, přání?
- Prosil bych nějaké zimní boty.
- Vysoké, nebo polobotky? A jakou barvu?
- Pokud možno černé polobotky.
- Šněrovací, nebo mokasíny?
- To je jedno, jen aby to byl nějaký moderní vzor.
- Dobře, hned se podívám. Prosím, toto je módní novinka. Černé Šněrovací polobotky s koženou podrážkou.
- Co stojí?
- Třista dvacet korun.
- Dobře, tak já si je vezmu.
- Prosím, hned dostanete bloček. Děkuji vám, zboží si vyzvednete u pokladny.

* * *

V DROGERII

- Potřeboval bych nějaký prací prostředek.
- Prosím, zde je prášek na praní. To bude všechno?
- Ještě bych si vzal mýdlo.
- Přejete si mýdlo na praní nebo toaletní?

- Dva kousky toaletního a jedno holicí mýdlo. Máte žiletky?
- Ano prosím, jakou značku byste si přál? Máme tu nový výborný druh nerez (nerezavějících) žiletek ze švédské oceli. V naší drogerii vám můžeme posloužit[12] všemi druhy žiletek.
- Tak mi jedny dejte. A ještě zubní pastu. Kolik platím?
- Mýdlo stojí dvanáct korun padesát haléřů, přípravek na praní sedm čtyřicet, žiletky jsou teď o sedmdesát haléřů lacinější, zubní pasta tři devadesát. Dohromady to dělá[13] třicet korun osmdesát haléřů.

Slovníček

barva, -y *f* краска
bižutérie, -e *f* бижутерия
bloček, -čku *m* чек
bota, -y *f* ботинок; **šnérovací boty** ботинки на шнурках
číslo, -a *n* номер
dovoz, -u *m* импорт
elektropotřeby *pl* электротовары
halenka, -y *f* блузка
haléř, -e *m* геллер (*мелкая монета*)
hledat искать
hnědý коричневый
hračka, -y *f* игрушка
kalhoty *pl* брюки
kapesník, -u *m* носовой платок
košile, -e *f* рубашка
kravata, -y *f* галстук
látka, -y *f* материал
líbit se нравиться
lodičky *pl* лодочки (*туфли*)
moderní vzor, -u *m* современный фасон
módní novinka, -y *f* модная новинка
mýdlo, -a *n* мыло; holicí m. мыло для бритья; **m. na přání** мыло для стирки
nádobí, -í *n* посуда
oblek, -u *m* мужской костюм
ocel, -e *f* сталь
oddělení konfekce отдел готового платья
podkolenky *pl* гольфы
podpatek, -tku *m* каблук
podrážka, -y *f* подошва
polobotky *pl* полуботинки
poněkud отчасти, до некоторой степени
ponožky (**ponožka**, -y, *f*) носки
prášek, -šku *m* порошок
prodavačka, -y *f* продавщица
prodej, -e *m* продажа
procházet (*čím*) проходить (*через что-л.*)
příliš слишком
přípravek, -vku *m* (*na praní*) средство (*для стирки*)
ptát se спрашивать
pulovr, -u *m* пуловер
punčochové kalhoty колготки
punčochy (**punčocha**, -y *f*) чулки
rolák, -u *m* водолазка
rozhodnout se решить(ся)
sako, -a *n* пиджак
semišový замшевый
schodiště, -ě *n* лестница
stejný тот же
sukně, -ě *f* юбка
svetr, -u m свитер
šaty *pl* платье
tedy итак, значит
vánoce *pl* рождество
vázanka, -y *f* галстук
velikost, -i *f* размер
vesta, -y *f* дамская кофта, свитер
vyhovovat подходить
zboží, -í *n* товар; **pletené z.** трикотаж; **skleněné z.** стекло
značka, -y *f* марка
zrovna как раз, именно
žádat просить
žiletka, -y *f* лезвие для бритвы; **ž. nerez** лезвие из нержавеющей стали

Лексико-грамматические пояснения

1. obstarat nákupy / udělat nákup — сделать покупки

2. Глагол **potřebovat** (**něco**) или **potřebovat** плюс инфинитив соответствует в русском языке конструкции *мне* (*ему, ей, им*) *нужен*, *-о*, *-ы* (*что-то*):

Potřebuji nový oblek.	Мне нужен новый костюм.
Potřebuješ tyto knihy?	Тебе нужны эти книги?
Potřebujeme s ním mluvit.	Нам нужно с ним поговорить.

3. (u)šít na míru — сшить на заказ

Koupím si látku a dám si ušít šaty na míru. — Я куплю материал и сошью себе платье на заказ.

4. procházet obchodním domem — ходить по универмагу

5. Drogerie - магазин (в ЧССР), в котором продаются парфюмерные изделия и хозяйственные товары (краски, стиральные порошки, керосин и др.).

6. Глагол **zkoušet** многозначный:

z. studenta (žáka) — экзаменовать (студента, ученика)

z. novou metodu — пробовать / испытывать (новый метод)

z. šaty (oblek) — мерить / примерять

z. v divadle — репетировать (пьесу)

7. slušet (někomu) (употр. в 3-м лице ед. и мн. числа) *быть к лицу*, *идти кому-л.* (о цвете, покрое и т.д.)

Černý oblek ti nesluší. — Черный костюм тебе не идет.

Modrá barva vám sluší. — Голубой цвет вам к лицу.

8. padnout (někomu) *сидеть* (*на ком-л.*) (о платье, костюме)

Ten oblek vám dobře padne. — Этот костюм хорошо на вас сидит.

Ty šaty ti nepadnou. — Это платье на тебе плохо сидит.

9. Neměli... v jejím čísle. — Не было... ее номера.

10. Nakonec se rozhodla pro tmavošedé boty. — Наконец она решила купить темно-серые туфли.

rozhodnout se pro něco — решиться на что-л.

11. Обратите внимание на употребление разных предлогов в русском и чешском языках:

platit u pokladny — платить в кассу.

12. V drogerii vám můžeme posloužit... — В дрогерии мы можем предложить вам...

13. Dohromady to dělá... — Всего это составляет...

Dělá to 100 Kčs. — Итого / всего 100 крон.

Грамматические объяснения

Склонение существительных среднего рода на **-í** (тип *s t a v e n í*)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	stavení	stavení
G.	stavení	stavení
D.	stavení	stavení
A.	stavení	stavení
V.	stavení!	stavení!
L.	(o) stavení	(o) staveních
I.	stavením	staveními

По типу **stavení** *здание*, *строение* склоняются многочисленные существительные среднего рода на **-í** с предметным и отвлеченным значением, а также все отглагольные

существительные и существительные с собирательным значением: **zboží** *товар*, **přáni** *желание*, **poschodí** *этаж*, **umění** *искусство*, **čtení** *чтение*, **listí** *листья*, *листва* и др.

Примечания к правописанию: 1. Существительные среднего рода на **-í** во всех падежах имеют долгое **-í**.

2. В русском языке долгому **-í** в падежных окончаниях соответствуют различные окончания (*-ье, -ие, -ия, -ии*) и т. п. (См. урок 8 фонетического курса.)

Склонение указательных местоимений *ten, ta, to*

Pád	Číslo jednotné			Číslo množné		
	Muž. r.	Zen. r.	Stř. r.	Muž. r.	2en. r.	Stř. r.
N.	ten	ta	to	ti, ty	ty	ta
G.	toho	té	toho	těch	těch	těch
D.	tomu	té	tomu	těm	těm	těm
A.	toho, ten	tu	to	ty	ty	ta
L.	(o) tom	(o) té	(o) tom	(o) těch	(o) těch	(o) těch
I.	tím	tou	tím	těmi	těmi	těmi

l. Указательные местоимения **ten**, **ta**, **to** имеют значение *этот*, *эта*, *это*: ten dům *этот дом*, ta židle *этот стул*, to dítě *этот ребенок*.

Часто местоимения **ten**, **ta**, **to** лишь отсылают или обращают внимание на предмет, о котором уже шла речь. Ср.: Byl jednou jeden král a ten měl tři syny. *Жил был один король, и у этого короля было три сына*. Vidíš ten strom? *Ты видишь вон то дерево?*

По образцу **ten**, **ta**, **to** склоняются местоимения **onen**, **ona**, **ono** *тот*, *та*, *то*, указывающие на более отдаленный предмет.

Иногда местоимения **ten**, **ta**, **to** выполняют в языке чисто эмоциональную функцию: Ta naše babička, ta je hodná! *Наша бабушка, она очень хорошая.*

К местоимениям **ten**, **ta**, **to** могут присоединяться различные частицы: **-to**, **-hle** (tenhle, tyhle). Чаще всего присоединяется частица **-to**: tento člověk, tato dívka, toto město.

Местоимения **tento**, **tato**, **toto** (или более разговорные **tenhle**, **tahle**, **tohle**) употребляются при указании на ближайший предмет; **onen**, **ona, ono** - на более отдаленный, хотя в чисто указательной функции местоимение **ono** употребляется редко. Ср.: Šafařík i Palacky, ten Slovák, onen Moravan (один - словак, другой - мораванин). Вместо него в современном живом языке употребляются местоимения **tamten**, tamhleten.

2. В им. падеже мн. числа форма **ti** / **tito** употребляется с существительными мужского рода одушевленными: ti / tito chlapci, ti / tito studenti, форма ty / tyto . с существительными мужского рода неодушевленными: ty / tyto domy, ty / tyto stoly.

Количественные числительные от 10 до 1000

а) Сложные количественные числительные:

10 deset	60 šedesát	200 dvé sté	700 sedm set
20 dvacet	70 sedmdesát	300 tři sta	800 osm set
30 třicet	80 osmdesát	400 čtyři sta	900 devět set
40 čtyřicet	90 devadesát	500 pět set	1000 tisíc
50 padesát	100 sto	600 šest set	2000 dva tisíce

б) Составные количественные числительные:

21 jedenadvacet (dvacet jedna)
35 pětatřicet (třicet pět)
47 sedmačtyřicet (čtyřicet sedm)
59 devětapadesát (padesát devět)
73 třiasedmdesát (sedmdesát tři)
96 šestadevadesát (devadesát šest)

Составные числительные образуются двумя способами:
а) как и в русском языке, единицы следуют за десятками: dvacet pět, třicet osm, šedesát šest и т.д.
б) единица предшествует десяткам, соединяясь с ними союзом **a**: pětadvacet, šestašedesát.

Примечание. В последнем случае все числовое выражение пишется слитно.

В зависимости от выбора способа а) или б) у числительных, оканчивающихся на 1, 2, 3, 4, меняется и падеж считаемого предмета. Ср.; dvacet jedna koruna / jedenadvacet korun, třicet tři roky / třiatřicet roků и т. д.

Склонение количественных числительных *jeden, jedna, jedno*

	Číslo jednotné			Číslo množné		
Pád	Muž. rod	Zen. rod	Stř. rod	Muž. rod	Žen. rod	Stř. rod
N.	jeden	jedna	jedno	jedni jedny	jedny	jedna
G.	jednoho	jedné	jednoho	jedněch	jedněch	jedněch
D.	jednomu	jedné	jednomu	jedněm	jedněm	jedněm
A.	jeden jednoho	jednu	jedno	jedny	jedny	jedna
L.	(o) jednom	(o) jedné	(o) jednom	(o) jedněch	(o) jedněch	(o) jedněch
I.	jedním	jednou	jedním	jedněmi	jedněmi	jedněmi

Склонение числительных *dva, dvě, tři, čtyři*

Pád	Muž. rod	Žen. a stř. rod	Muž., žen. a stř. rod	
N.	dva	dvě	tři	čtyři
G.	dvou	dvou	tří	čtyř
D.	dvěma	dvěma	třem	čtyřem
A.	dva	dvě	tři	čtyři
L.	dvou	dvou	třech	čtyřech
I.	dvěma	dvěma	třemi	čtyřmi

Склонение числительных 5 - 10, 25 - 99

N.	pět	deset	pětadvacet	devětadevadesát
G.	pěti	deseti	pětadvaceti	devětadevadesáti
D.	pěti	deseti	pětadvaceti	devětadevadesáti
A.	pět	deset	pětadvacet	devětadevadesát
L.	pěti	deseti	pětadvaceti	devětadevadesáti
I.	pěti	deseti	pětadvaceti	devětadevadesáti

Числительные **jeden**, **jedna**, **jedno** склоняются так же, как указательные местоимения **ten**, **ta**, **to**.

Так же, как числительные **dva**, **dvě** склоняются **oba**, **obě** (женск. и ср. род): oba studenti, obou studentů, s oběma studenty, obě ženy, od obou žen, oběma ženám (см. урок 5).

Примечания: 1. Числительные от 5 до 99 во всех падежах, кроме именительного и винительного, имеют окончание **-i**.
2. Числительные **devět** и **deset** имеют в формах косвенных падежей **-í**: děsíti / deseti, но только devíti.

Предлоги *na* и *o* с винительным падежом

Предлог **o** при обозначении меры и степени (на сколько-то лучше, больше, меньше, выше и пр.) употребляется с вин. падежом. Ср.: o poschodí výše *этажом (на этаж) выше*, o pět domů dále *на пять домов дальше*, o rok mladší *на год моложе*, o metr větší *на метр больше*, o něco dražší *немного дороже*, o něco lacinější *несколько дешевле.*

Предлог **na** с вин. падежом указывает:

1) на направление: lézt na strorn, jít na ulici, na tribunu;
2) на время или временные границы: přijet na rok *приехать на год*, nechat na jaro *отложить на весну*, na podzim *на осень*;
3) с глаголами движения указывает на цель: jít na procházku, jít na návštěvu, jet na lov *ехать на охоту*;
4) на назначение предмета: kartáček na zuby *зубная щетка*, koš na prádlo *бельевая корзина*, prášek na praní *стиральный порошок*, továrna na obuv *обувная фабрика*;
5) на способ или орудия действия: hrát na housle / na klavír / na kytaru *играть на скрипке* / *на рояле* / *на гитаре*;
6) употребляется с глаголами: dívat se na něco, na někoho, čekat na něco, na někoho, zapomínat (zapomenout), vzpomínat (vzpomenout) na někoho, na něco, myslet (na někoho, na něco), ptát se (na někoho, na něco), zlobit se na někoho, na něco и др.

Союз *že*

Подчинительный союз **že** соответствует в русском языке подчинительному союзу *что*. Ср.:

Mysslím, že je to správné.	Я думаю, что это верно.
Říkal, že nepřijede.	Он говорил, что не приедет.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Která oddělení jsou v obchodním domě?
2. V kterém oddělení se prodává obuv?
3. Kde je oddělení konfekce?
4. Co si budeš kupovat?
5. Kupujete si hotové obleky nebo šijete na míru?
6. Které barvy nosíte v zimě a které v létě?
7. Z jakých látek si šijete zimní šaty a z jakých letní?
8. Jaké boty jsou v módě?

2. Вместо точек вставьте пропущенные указательные местоимения **ten**, **ta**, **to**:

V ... obchodním domě je velký výběr zboží. Líbí se mi ... šedý oblek. - V ... městě jsem nebyl dost dlouho. - K ... nádraží jsme se dostali tramvají. - V ... hodinách je vždy v obchodě plno. - ... ženy jsem nikdy neviděl. - Obyčejně sedíme u ... stolu. - Rád si vzpomínám na ... časy. - U ... pultu stálo hodně lidí. - S... kamarády jsem se dlouho neviděl. - Místo obleku jsem si koupil ... látku. - Žena si vybrala ... boty na ... módním podpatku. - Plaťte, prosím, u ... pokladny. - Šli jsme po ... vysokých schodech dolů. - ... šaty nosit nebudu, protože mi ... barva nesluší.

3. Закройте книги и постройте предложения по следующим образцам:

а) **Které boty si přejete? - Ukažte mi prosím tyto (tyhle, tyhlety).**
Kterou košili si přejete? ... - Které polobotky si přejete? ... - Který oblek si přejete? ... - Které sako si přejete? ... - Kterou vázanku si přejete? ... - Které šaty si přejete? ... - Který svetr si přejete? ...

б) **Dejte mi prosím nějaké boty. - Které si přejete, tyto (tyhle, tyhlety) nebo tamty (tamhlety)?**
Dejte mi prosím nějaké šaty. ... - Prosil bych nějakou letní košili. ... - Prosil bych nějaký vlněný oblek číslo 50. ... - Dejte mi prosím nějaké barevné tričko. ... - Prosila bych nějaké černé lodičky. ... - Dejte mi prosím nějaké šedé sako. ... — Prosila bych nějaký růžový svetřík. ...

в) **Co říkáš mým šatům? - V těchto šatech se mi opravdu moc líbíš.**
Co říkáš mé halence? ... - Co říkáš mému svetříku? ... - Co říkáš mým lodičkám? ... - Co říkáš mému kostýmku? ... - Co říkáš mé sukni? ... - Co říkáš mým kozačkám? ... - Co říkáš mému

klobouku? ... - Co říkáš mým novým šatům?

4. Следующие числительные напишите прописью:
23, 35, 96, 82, 137, 256, 1372, 841, 5244, 2345, 1968

5. Просклоняйте:
2 pilní žáci, 3 červené tužky, 4 nová pera

6. Поставьте слова в скобках в соответствующих падежах:
Psalo se o tom ve (3, články). - Vlak odjel před (2, hodiny). - Narodil se před (15, let). - Stalo se to po (22, léta). - Uměl už počítat do (100). - Přednášky začínají přesně v (9, hodiny) a končí ve (4, hodiny). - Matka nalila čaj do (2, šálky). - Z (8, studenti) čtyři složili zkoušky na výbornou. - Delegace se skládala ze (3, ženy a 4, muži). - Po (12, hodiny) těžké práce se vrátil domů. - Z (237, koruny) zbylo mu jen (23, koruny).

7. Слова в следующих предложениях дополните правильными окончаниями (повторительное упражнение):
V naší zahrad- rošt- pěkn- růž-. - Tyto pěkn- šat- velmi sluš- mé sestřenic-. - Všichni říká-, že je dobr- hospodyn-. - V této velk- budov- bude nov- obchodní dům. - Dozvěděl jsem se o tom od znám- novinář-. - Ochotně jsme pomáhal- star- člověku. - Ležel- jsme na břeh- řek- a opaloval- jsme se na slunc-. - V obchodn- dom- je velk- výběr různ- zboží. - Ušila si nov- šat- z hedvábn- látk-. - V těchto modr- šat- vypadala velmi pěkně. - Lidé se zájm- prohlížel- vyložen- zboží. - Před výklad- stálo několik cizinc-. - Píšu nov- tužk-. - Studenti skládaj- zkoušk- z dějin Československ-. - Po zkoušk- student- odjed- do různ- měst. - Sedím na židi- blízko stol-. —Projeli jsme velk- měst- a vesnic-. - Pan- profesor-, chtěl bych složit zkoušk-. - Mil- Zdeňk-, promiň, že jsem ti tak dlouho nepsal. - K májov- oslav- připravuj- pionýř- nov- kulturn- program. — Obrátil se se žádost na dobr- přítel-.

8. а) Скажите, в каком отделе можно купить следующие товары:
košile, žiletky, pánské polobotky, dámské lodičky, toaletní mýdlo, látku na letní šaty, prací prostředek, ponožky, bižutérii, šedý oblek, elektropotřeby, kravatu, holicí mýdlo
Образец: **Košili, kravatu ... dostanete v oddělení konfekce ve třetím patře.**

б) Напишите прописью, сколько стоят:
dámské šaty (200 Kčs), boty (180 Kčs), nerez žiletky (5 Kčs), mýdlo na praní (3 Kčs), zubní pasta (3 Kčs)
Образец: **Dámské šaty stojí ... korun.**

9. Перечислите товары, которые можно купить в дрогерии.

10. Составьте предложения по образцу:

toaletní mýdlo (2) — Dejte mi prosím dvě toaletní mýdla.

holicí mýdlo (3), žiletky (1), zubní pasta (2), prášek na praní (6)

11. Переведите следующие сочетания на чешский язык и вставьте в предложения:
зубную щетку, на гитаре, совет, стиральный порошок, в замок Карлштейн, на дерево, о своем обещании, в гости, на две недели, о его словах.
Milan si vylezl ... a natrhal si hrušky. - Nezapomeň si vzít s sebou ... . - To není od tebe hezké, že jsi zapomněl ... . - Jirka se teď učí hrát na ... - Zítra chceme jít ... ke svým novým známým. - V létě pojedeme ... do Československa. - Zeptej se ... soudruha profesora. - Zítra budeme prát, kup v obchodě ... . - Stále musím myslet ... - Pojeďme v neděli ... !

12. Составьте короткие диалоги для следующих ситуаций:
а) Вы покупаете зимние ботинки, но в магазине нет вашего размера.
б) Вы с сестрой покупаете костюм, ей нравится синий, а вам - серый (вам не нравится синий цвет, и пиджак от синего костюма на вас плохо сидит).

13.Переведите на чешский язык:
Мне очень нравятся чехословацкие изделия из стекла. - Мы искали отдел готового платья. - Нам сказали, что этот отдел находится этажом выше. Во всех отделах было много народу.
Во время каникул я поехал домой. Перед отъездом мне нужно было зайти в магазин купить всем подарки. Я пошел в большой универмаг в центре города. Универмаг имеет несколько этажей. На первом этаже находится галантерея, парфюмерный и ювелирный отделы. Здесь же продаются различные ткани, стекло, фарфор, посуда и другие товары. На втором этаже

продаются изделия из кожи: сумки, портфели, чемоданы; трикотаж, белье. На третьем этаже - обувь и готовое платье, а также товары для детей. Сначала я пошел в отдел готового платья и купил себе новый костюм на лето. Этот костюм серого цвета хорошо на мне сидел. Отцу и брату я купил белые рубашки. В отделе тканей я выбрал матери красивый материал на платье. Думаю, что этот материал ей понравится. Сестре я купил модные туфли на высоком каблуке. Мужу моей сестры я купил красивую рубашку. В отделе товаров для детей я выбрал несколько игрушек для сына и дочери моей сестры. К вечеру я вернулся домой и стал собираться в дорогу.

Slovníček

собираться в дорогу chystat se na cestu

УРОК 10

Склонение существительных женского рода с основой на согласный (тип **píseň**, **kost**). Склонение прилагательных мягкой разновидности (тип **letní**). Сослагательное наклонение (Kondicionál).

V OBCHODĚ S POTRAVINAMI

Obyčejně chodím každý pátek nebo v sobotu ráno nakupovat. V neděli se nedá koupit nic[1], protože všechny obchody jsou zavřeny.

Manželka mi napíše všechno, co mám koupit, na lístek. Nejprve jdu k speciálnímu okénku a vracím láhve od mléka a limonády[2].

Obvykle nakupuji v naší samoobsluze, kde dostanu všechno: mléko, ovoce, chléb, pečivo, zeleninu, pivo, limonády a všechny druhy potravin, maso (hovězí a vepřové), drůbež a ryby. Salámy a různé druhy salátů dostanu hned vedle ve speciálním oddělení.

Obvykle kupuji na celý týden cukr kostkový nebo krystal, mouku, nudle, sůl, hořčici, olej a vajíčka. Průběžně kupujeme mléko, smetanu, šlehačku, máslo, sýry a jiné mléčné výrobky.

V cukrárně kupuji zákusky, dorty, různé druhy bonbónů, jemné sušenky. Chtěl jsem ještě koupit zmrzlinu, ale bohužel tady zmrzlinu nevedou[3].

* * *

V UZENÁŘSTVÍ

- Dobrý den!
- Jaké máte přání, prosím? / Co si přejete, prosím?
- Chtěla bych dva párky, tri vuřty, dvacet deka[4] uherského salámu, třicet deka nějakého měkkého salámu a čtyřicet deka domácí tlačenky.
- Čerstvé párky[5] už nemáme, máme jen v konzervě.
- Tak jednu konzervu.
- Další přání?
- To je všechno. Promiňte, málem bych zapomněla[6]. Chtěla bych ještě dvacet deka šunky. Kolik budu platit?
- Devadesát korun, padesát haléřů. Dáte mi ten padesátník? Je, zas pětistovka. Neměla byste menší?
- Podívám se. Bohužel nemám.
- Od rána dnes zákazníci platí pětistovkami a stovkami a já už nemám drobné!
- Počkejte chvíli, já si rozměním ve vedlejší pokladně.
- ... Prosím.
- Děkuji. Dáte mi ten padesátník?
- Ano ten mám, prosím.
- Děkuji, na shledanou.

* * *

- Prosím vás, chtěla bych kilo pomerančů a dva citróny.
- Je to všechno?
- Máte broskve?
- Máme hrušky a jablka. Jablka jsou dobrá a laciná.
- Tak tedy dvě kila jablek.
- Dostali jsme právě čerstvou zeleninu: nové brambory, mrkev, cibuli, zelí, rajská jablíčka (rajčata) a okurky.
- Kolik stojí kilo rajčat?
- Deset korun.
- No, tak půl druhého kila, prosím. Děti je mají rády.

- Tady bude o deset deka víc, mohu to nechat?
- Samozřejmě.
- Dohromady to dělá čtyřicet sedm dvacet. Děkuji. Na shledanou.
- Na shledanou.

Slovníček

bohužel к сожалению
bonbón, -u *m* конфета
brambory картофель; **nové b.** молодой картофель
broskev, -kve *m* персик
cibule, -e *f* лук
citron, -u *m* лимон
cukr, -kru *m* сахар; **c. kostkový** кусковой сахар; **c. práškový** сахарная пудра; **c. krystal** песок
cukrárna, -y *f* кондитерский магазин
čerstvý свежий
domácí домашний
dostat получить
drobné, -ných *pl* мелочь
druh, -u *m* сорт, вид
hořčice, -e *f* горчица
hruška, -y *f* груша
jablko, -a *n* яблоко
jemný мягкий, нежный
laciný дешевый
lístek, -tku *m зд.* листок бумаги
máslo, -a *n* масло
menší меньше, меньший
mléčné výrobky молочные продукты
mléko, -a *n* молоко
mouka, -y *f* мука
mrkev, -kve *f* морковь
nakupovat покупать, делать покупки
nechat оставить
nejprve прежде всего, сначала
nudle, -í *pl* макароны
obvykle обыкновенно, обычно
obyčejně обычно
okénko, -a *n* окошко
okurka, -y *f* огурец
olej, -e *m* растительное масло
ovoce, -e *n* фрукты
padesátník, -u *m* пятьдесят геллеров (*одной монетой*)
párek, -rku *m* две сосиски
pečivo, -a *n* хлебобулочные изделия
pětistovka, -y *f* ассигнация в пятьсот крон
podívat se посмотреть
pomeranč, -e *m* апельсин
rajská jablíčka/rajčata помидоры
salám, -u *m* колбаса; **měkký s.** вареная колбаса; **uherský s.** венгерский сервилат; **suchý s.** копченая колбаса
samoobsluha, -y *f* магазин самообслуживания
samozřejmě разумеется
smetana, -y *f* сливки
sobota, -y *f* суббота
sůl, **soli** *f* соль
sušenky, -ek *f* сухое печенье
sýr, -u *m* сыр
šlehačka, -y *f* взбитые сливки
šunka, -y *f* ветчина
tlačenka, -y *f* зельц
týden, -ne *m* неделя
uzenářství, -í *n* специализированный колбасный магазин
vajíčko, -a *n* яичко
vejce, -e *n* яйцо
vuřt, -u *m* сарделька
zákazník, -a *m* покупатель
zelenina, -y *f* овощи
zelí, -í *n* капуста
zmrzlina, -y / мороженое

Лексико-грамматические пояснения

1. V neděli se nedá koupit nic. — В воскресенье ничего нельзя купить.

Форма 3-го л. ед. числа глагола **dát se** переводится на русский язык безличной конструкцией с модальным наречием *можно* (в положительной конструкции) или нельзя (в отрицательной конструкции) плюс инфинитив:

To se dá spravit. — Это можно исправить.
To se nedá udělat. — Это нельзя сделать.

2. Обратите внимание на употребление предлогов **od** и **na** в следующих выражениях:

a) láhev od mléka — бутылка из-под молока

láhev od piva — бутылка из-под пива
krabička od bonbónů — коробка от конфет
б) láhev na mléko — бутылка для молока

3. Zmrzlinu nevedeme. — Мороженое у нас не бывает.
Obuv nevedeme. — Обувь у нас не бывает.

4. Чешская система весов различает:
Deka (*разг.*) = 10 г: deset deka sýra = 100 г сыра
20 deka = 200 г: dvacet deka salámu = 200 г колбасы
čtvrt kila másla = 250 г масла
deka = dekagram, kilo = kilogram.

Примечания: 1. В сочетании с числительным **jedno** употребляется форма **deko**; со всеми другими числительными - форма **deka**.

2. Форма **kilo** употребляется с числительным **jedno** и с числительными 5 и выше. С числительными 2, 3, 4, а также **půl** и **čtvrt** употребляется форма: **kila**: dvě kila brambor.

5. Запомните: čerstvý - свежий
черствый - tvrdý

Ср.:
čerstvé párky — свежие сосиски
čerstvý chléb — свежий хлеб
tvrdý / okoralý chléb — черствый хлеб
tvrdá houska — черствая булка

6. Málem bych zapomněla. — Чуть было не забыла.
Málem bych spadla. — Чуть было не упала.

Грамматические объяснения

Склонение существительных женского рода с основой на согласный (тип *p ís e ň, k o s t*)

	Тип píseň		Тип kost	
Pád	Číslo jednotné	Číslo množné	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	píseň	písně	kost	kosti
G.	písně	písní	kosti	kostí
D.	písni	písním	kosti	kostem
A.	píseň	písně	kost	kosti
V.	písní!	písně!	kosti!	kosti!
L.	(o) písni	(o) písních	(o) kosti	(o) kostech
I.	písní	písněmi	kostí	kostmi

Все существительные женского рода в основе на согласный склоняются либо по типу **píseň**, либо по типу **kost**. По типу **píseň** склоняются существительные, оканчивающиеся:
а) на **-ň**: jabloň, síň, báseň;
б) на **-ev**: mrkev, broskev, krev, láhev, pánev;
в) многие на **-ž**, **-ř**, **-š**, **-j**: mládež, tvář, zvěř, kancelář, rozkoš, tramvaj;
г) некоторые на **-l**, **-ť**, **-ď** и др.: postel, síť, káď.

По типу **kost** склоняются все существительные на **-st**, **-est**, **-ost**: část, čest, bolest, moudrost, radost, некоторые существительные на **-ť**, **-ď**: oběť, paměť, zeď, měď и прочие согласные: věc, moc, noc, řeč, lež, sůl - soli и др.

Некоторые существительные женского рода в основе на согласный в своем склонении

колеблются между типом **píseň** и **kost** или имеют параллельные окончания: čtvrť - čtvrti / čtvrtě (в остальных падежах по образцу **píseň**), loď - lodě / lodi (*pl* loděmi) (в остальных падежах. по образцу **píseň**).

Примечание. Склонение существительных типа **píseň** почти полностью совпадает со склонением существительных женского рода мягкой разновидности (тип **růže**). Отличие представлено только в формах им., вин. и зват. падежей. Им. růže - píseň, вин. růži - píseň, зват. růže - písni.

Склонение прилагательных мягкой разновидности (тип *l e t n í*)

Číslo jednotné			
Pád	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N.	letní (den)	letní (noc)	letní (jitro)
G.	letního	letní	letního
D.	letnímu	letní	letnímu
A.	letního, letní	letní	letní
V.	letní	letní	letní
L.	letním	letní	letním
I.	letním	letní	letním
Číslo množné			
N.	letní	letní	letní
G.	letních	letních	letních
D.	letním	letním	letním
A.	letní	letní	letní
V.	letní	letní	letní
L.	letních	letních	letních
I.	letními	letními	letními

По образцу мягкой разновидности типа **letní** склоняются все прилагательные на **-ní**, **-ší**, **-zí**, **-ží**, **-cí**, **-čí**: zimní, jarní, pěší, hovězí, svěží, telecí, psací, šicí; субстантивированные прилагательные и причастия: kupující *покупающий*, *покупатель*, studující *изучающий*, *учащийся*, vedoucí *ведущий*, *руководитель*, а также притяжательные прилагательные на **-í**: dívčí, kozí, vlčí, holubí, orlí.

Примечание. Почти все прилагательные на **-ní** иностранного происхождения относятся к мягкой разновидности:

módní	kolektivní	originální
sociální	absolutní	ideální
formální	maximální	objektivní

Сослагательное наклонение (Kondicionál)

Сослагательное наклонение настоящего времени (kondicionál přítomný) образуется сочетанием особых форм вспомогательного глагола **být**: bych, bys, by, bychom, byste, by и форм причастия на **-l** смыслового глагола.

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	pracoval, -a bych	pracovali, -y bychom
2.	pracoval, -a bys	pracovali, -y byste
3.	pracoval, -a, -o by	pracovali, -y, -a by

Сослагательное наклонение настоящего времени обозначает обусловленное, предполагаемое или желаемое действие, относящееся к настоящему или будущему времени. Šli bychom do divadla, ale nemáme čas. Chtěl bych si koupit nový oblek. Ráda bych ti to pověděla. Co bys potřeboval?

В придаточных условных и целевых предложениях формы **bych**, **bys**, **by** сливаются с союзами **kdy** и **a** в одну форму:

kdybych если бы я	abych чтобы я
kdybys если бы ты	abys чтобы ты
kdyby если бы он (-a, o)	aby чтобы он (a, o)
Kdybych to věděl, řekl bych ti to.	Если бы я это знал, я бы тебе сказал (это).
My bychom to udělali, kdybychom mohli.	Мы бы это сделали, если бы могли.
Kam bys šel večer, kdybys měl volno?	Куда бы ты пошел вечером, если бы у тебя было свободное время?
Pojedu autem, abych nepřijela pozdě.	Я поеду на машине, чтобы не опоздать.
Kdybyste za mnou přišli, jeli bychom spolu.	Если бы вы пришли ко мне, мы бы поехали вместе.
Řekni mu, aby k nám přišel.	Скажи ему, чтобы он пришел к нам.

При образовании 2-го лица ед. числа сослагательного наклонения от возвратных глаголов с компонентами **se**, **si s** отделяется от формы **bys** и сливается с **se** и **si** в одну форму:

bys + se = by ses

bys + si = by sis

Kde by ses učil? Kdy by ses vrátil? Co by sis přál? Koupil by sis to? Dal by sis kávu?

Некоторые отличия в употреблении сослагательного наклонения в чешском и русском языках

1. В соответствии с формой сослагательного наклонения в чешском языке в русском языке после глаголов *просить*, *требовать*, *приказывать*, *разрешать* и других глаголов волеизъявления обычно употребляется инфинитив. (См. урок 20.)

Prosím, abyste přišel včas.	Я прошу вас прийти вовремя.
Přeji ti, aby ses brzy uzdravil.	Желаю тебе быстро выздороветь.
Dovolte, abych vás představil.	Разрешите вас представить.

2. Сослагательное наклонение в чешском языке употребляется также в соответствии с русским инфинитивом после союза *чтобы*.

Vrátil jsem se, abych ti to řekl.	Я вернулся, чтобы сказать тебе это.
Místo, aby se učil, šel do kina.	Вместо того чтобы заниматься, он пошел в кино.
Přišli jsme, abychom se vás na to zeptali.	Мы пришли, чтобы спросить вас об этом.

(Подробнее см. ур. 18).

3. Сослагательное наклонение от модальных глаголов часто соответствует в русском языке инфинитиву со словами *нужно*, *следует*.

Měl by ses léčit.	Тебе бы нужно лечиться.
Měl byste se vrátit.	Вам бы следовало вернуться.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Раскройте скобки, слова в скобках поставьте в соответствующем падеже:

Dítě jedlo s (chuť). - V novinách se píše o (vynikající událost) v zemi. - Manifestanti šli po ulicích s (písně). - V (mládež) vidíme naši (budoucnost). - Bez jeho (účinná pomoc) se nám nepodaří splnit tuto práci. - Ministerstvo (zahraniční věc) uveřejnilo notu. - Vrátil se domů po (půlnoc). - Po (těžká nemoc) jedl všecko bez (chuť). - V cizině nemohl zapomenout na (svá vlast). - Vrátil se do (vlast) za 5 let. - Dlouho jsme mluvili o (ta věc). - Do polévky je nutno dát hodně (mrkev). - Je to vyrobeno

z (ocel). - Koupila jsem 3 (láhev) mléka. - Do školy jedu (tramvaj). - Děti rády poslouchají (báseň - pl). - Poznala jsem ho podle (řeč). - Na večírku jsme hodně zpívali (české a slovenské písně). - Ležel v (pohodlná postel) a tvrdě spal.

2. Просклоняйте:

psací stůl, letní jahody, rekreační středisko

3. Составьте предложения, употребляя следующие сочетания:

národní svátek, sluneční paprsek, jídení lístek, lesní jahody, zimní den, hovězí polévka, hlavní jídlo, studijní cesta, školní rok, letní slunce

4. Выпишите из текста существительные женского рода, оканчивающиеся на согласный, и определите, по какому типу они склоняются.

5. Просклоняйте:

velká radost, moudrá odpověď, čistá postel

6. Вместо точек вставьте пропущенные предлоги:

Nezapomeň ... mou prosbu. - Oddělení obuvi je ... poschodí výše. - Stály jsme ... domem. - Bonbóny jsou ... mou dceru. - Budete platit ... pokladny. - Chci si koupit prášek ... praní. - Tyto hračky jsou ... dřeva. - Bydlím ... divadlu. - Klenotnické oddělení je ... druhém poschodí. - Už dva roky studuje ... vysoké škole. - Matka se stará ... své děti. - Návštěvník se ptá ... cestu. - Mám chuť ... zmrzlinu. - Postavila jsem se ... fronty. - Kamarádi čekali ... mne. - Na pozvání svého přítele pojedu ... prázdninách do Bulharska.

7. Образуйте условное наклонение по образцу:

Chci si něco koupit k obědu. - Chtěla bych si něco koupit k obědu.

Můžete mi ukázat tyto boty? - Nemůže o tom říci ani slovo. - Mám mu odpovědět na dopis. - Pověděl jste o tom svému příteli? - Půjdu dnes večer do divadla. - Půjdeš do obchodu pro potraviny? - Jak se dostanu na Hlavní nádraží? - Můžeš otevřít okno. - Najez se dobře, budeš mít hlad. - Pane profesore, mohu se na něco zeptat? - Chceš jet s námi zítra na výlet? - Rád to jím. - Nedovedu to udělat. - Jestli chceš, půjdu s tebou. - Nebudeš se učit, propadneš u zkoušky. - Když bude pršet, na výlet nepojedu. - Tramvaj ti ujede. - Tak už máme pokračovat. - Určitě se ti to bude líbit. - O dovolené pojedu někam k moři. - Můžeme se zítra setkat? - Dostanu lístek a hned odjedu. - Počkej na mne, půjdeme spolu. - Zavolejte mu, hned přijde. - Šel dnes do obchodního domu a koupil si oblek. - Ta látka má být trvanlivá. - Máme koupit ještě potraviny.

8. Составьте предложения, соблюдая правильный порядок слов. Следующие слова поставьте в соответствующем роде, числе, падеже и лице:

Prodavačka, nabídnout, několik, kus, mýdlo, nám.
Několik, den, za, začít, zkouška, skládat, studenti.
Zkoušky, do, rekreační středisko, po, jet.
Nebo, Praha, zůstat, středa, do, sobota, v.
Dovolená, jet, na, někam, na, hory, o.
Boty, nový, potřebovat, jít, do, obchodní dům.

9. Образуйте предложения по образцу:

а) **Petr si koupil nový oblek. - Také bych si koupil nový oblek.**

Petr si koupil nový kabát. - Věra si ušila nové šaty. - Jarka šla do kina. - Olga potřebuje nové boty. - Zdeněk chce nový klobouk. - Milan si koupil nový oblek.

б) **Věra si koupí nový klobouk. - A ty by sis nekoupila nový klobouk?**

Vlasta si vezme trochu čaje. - Mirek s Jitkou půjdou zítra do divadla. - Marta si přeje k večeři rybu. - Zdeněk se Zuzanou pojedou v neděli na výlet. - Jarka potřebuje nové střevíce. - Olga se učí jezdit autem. - Jirka se u mne večer zastaví. - Katka si koupí dlouhý kabát.

в) **Proč to nechcete udělat? - Kdybychom to mohli udělat, tak bychom to udělali.**

Proč nám to nechcete říct? - Proč si to nechcete koupit? - Proč tam nechcete jet? - Proč to nechcete dokončit? - Proč se tam nechcete podívat? - Proč to nechcete udělat? - Proč to nechcete zkusit?

10. Следующие предложения напишите в условном наклонении:

Образец: **Jestliže půjdeš do kina, půjdu s tebou. - Kdybys šel do kina, šel bych s tebou.**

Jestliže pojedeš na výlet, pojedu s tebou. - Jestliže si Věra koupí nové šaty, koupím si také. - Jestliže si dáte zmrzlinu, dáme si ji také. - Jestliže se mi ten klobouk nebude líbit, řeknu ti to. - Jestliže to

nebudu vědět, zeptám se na to rodičů. — Jestliže si nevezmeš polévku, nevezmu si ji také.

11. Объедините данные предложения, употребив **abych**, **abys**, **aby**... по образцу:

Přišel jsem k tobě. Chci ti něco říci. - Přišel jsem k tobě, abych ti něco řekl:

Přišel jsem k tobě. Chci se s tebou poradit.
Zajdu do obchodu. Chci si koupit novou vázanku.
Manželka půjde se mnou do obchodu. Chce mi vybrat oblek.
Musíme studovat systematicky. Chceme složit zkoušku na výbornou.

12. Переведите на чешский язык:

а) Если бы у меня было время, я бы поехал с вами. - Если бы ты вернулся вовремя, ты бы увидел нашего товарища. - Если бы мы знали о вашем визите, мы бы вас ждали. - Что бы вы хотели - кофе или чай? - Что бы ты хотел посмотреть в нашем городе? - Если бы ты хотел, я бы мог пойти на вокзал. - Если бы это платье тебе шло, я бы ничего не сказала. - Вы бы не могли мне дать на один вечер эту книгу? - Если бы тебе нравились эти туфли, я бы тебе их купил.

б) После работы я пошла в продовольственный магазин самообслуживания. Мне нужно было купить что-нибудь на ужин и на завтрак. Я взяла корзинку для продуктов (na potraviny). Я купила вареную колбасу, сыр, масло, яйца, кофе и сахар. В магазине напротив я купила помидоры, огурцы, 3 кг молодого картофеля и 1 кг красивых, крупных болгарских персиков. По дороге домой я купила еще хлеб и ватрушки (koláč). На ужин я пригласила своих друзей.

13. Составьте диалог на тему «В продовольственном магазине».

УРОК 11

Склонение существительных, обозначающих месяцы и дни недели. Склонение существительных **den** и **týden**. Простые предложения личные, неопределенно-личные и безличные. Порядковые числительные. Составные порядковые числительные. Склонение порядковых числительных. Конструкции, употребляющиеся для обозначения времени. Наиболее употребительные типы временных конструкций с различными предлогами.

ROČNÍ DOBY (OBDOBÍ) - POČASÍ - ČAS

Rok se dělí na čtvero ročních období. Jsou to: jaro, léto, podzim a zima. Na jaře se příroda probouzí z dlouhého zimního spánku. Paprsky jasného slunce zahřívají zemi, stromy raší. Louky se zelenají. Je na nich čerstvá tráva. Vysoko na nebi zpívají a štěbetají ptáci. V polích, zahradách i na loukách pracuje plno lidí: sejí obilí, sázejí mladé stromky a keře.

Den se prodlužuje, slunce vystupuje výše a přichází léto. Je horko. Na polích zraje obilí. Nastává doba žní. Pro obyvatele měst je to doba dovolené. Lidé utíkají z dusných ulic na venkov, do lázní, do hor nebo k moři.

Ale ponenáhlu se dny opět krátí, noci bývají chladnější, blíží se podzim. Ráno bývá mlha v údolích, listí žloutne a opadává. Lesy řídnou. Na Slovensku i na českých a moravských vinicích nastává vinobraní.

A nakonec listí opadne, stromy jsou holé, blíží se zima. Obloha je šedá, nebe je zataženo, často prší, fouká studený vítr a nakonec padá sníh. A tu je zase veselo. Všude je bílo, na horách je krásně a doma je útulno.

* * *

Dnes je špatné počasí. Od rána prší, je mlha. Minulý týden bylo hezky. Bylo zima, ale svítilo slunce. Teď je zase zamračeno a fouká vítr. Brzy (brzo) se smráká. V zimě jsou dny krátké.

Jaká je předpověď počasí na zítřek? Bude oblačno až zataženo, místy déšť, teplota ve dne plus pět až plus sedm stupňů, v noci kolem nuly. V horských oblastech mráz.

Československo má středoevropské počasí. Zima bývá mírná, mrzne obvykle jen v prosinci a v lednu. Léto není příliš horké, ale teplota vystupuje někdy až k třiceti stupňům Celsia. Nejkrásnějším ročním obdobím je jaro. Podle kalendáře nastává jaro jedenadvacátého března, ale skutečnými jarními měsíci jsou měsíce duben a květen. Loni byl velmi teplý podzim. Teprve v listopadu se počasí zhoršilo.

* * *

- Ty jdeš ven?[1] Obleč se pořádně: na teploměru je patnáct stupňů pod nulou.
- Nedá se nic dělat[2], před devátou hodinou musím být ve škole.Vezmu si kožich. Letos je krutá zima.
- V úterý se má oteplit, bude asi zase padat sníh.

* * *

- Kolikátého je dnes?[3]
- Dnes je pátek devatenáctého března[3].
- Tak příští týden nastane podle kalendáře jaro, ale počasí na to nevypadá.
- Ano, pozítří v neděli bude první jarní den.

* * *

- Kdy pojedete letos na dovolenou?[4]
- Patnáctého června. Letos máme dovolenou dříve. Týden dovolené jsme si nechali na zimu.
- My pojedeme až v srpnu na čtrnáct dní.
- Dovolenou nastupujete[4] prvního srpna?
- Ne, pětadvacátého července.

* * *

- Kolik je hodin?[3]
- Za pět minut dvanáct (čtvrt na dvanáct, půl dvanácté, tři čtvrtina dvanáct).
- V kolik hodin budeš odcházet?
- V jednu hodinu (ve třinteam hodin) a vrátím se po druhé (po čtrnácté) hodině.
- Už bude skoro dvanáct a Karel dosud nepřišel. Věra přišla v jedenáct deset.

Slovníček

blížit se приближаться
čas время
dělit se делиться
déšť, -e *m* дождь
dosud до сих пор
dusný душный
foukat дуть
horký жаркий, горячий
chladný холодный
jarní весенний
jasný яркий, ясный
keř, -e *m* куст
kožich, -u *m* шуба
krutá zima, -y *f* суровая зима
lázně, -í *pl* курорт
listí, -í *n* листва
louka, -y *f* луг
mírný умеренный
mlha, -y *f* туман
mráz, **mrazu** *m* мороз
nechat: dovolenou jsme si nechali na zimu отпуск мы решили перенести на зиму
obilí, -í *n* зерновые
obléci se одеться
obloha, -y *f* небо, небосвод
obvykle обычно
odcházet уходить
opadávat опадать
oteplit se потеплеть
paprsek, -sku *m* луч
ponenáhlu неожиданно
pořádně как следует
pozítří послезавтра
probouzet se пробуждаться
předpověď počasí прогноз погоды
přicházet приходить, наступать
příroda, -y *f* природа
pták, -a *m* птица
rašit (*o stromech*) распускаться (*о деревьях*)
roční doba (**období**), -y *f* время года
řídnout редеть
sázet сажать
sít, **seje** сеять
skutečný настоящий
sníh, **sněhu** *m* снег
spánek, -nku *m* сон
středoevropský среднеевропейский
studený холодный
stupeň, -ě *m* градус
štěbetat щебетать
teploměr, -u *m* градусник
teplota, -y *f* температура; **t. vystupuje** температура поднимается
teprve только, лишь
údolí, -í *n* долина
utíkat убегать
útulný уютный
vinice, -e *f* виноградник
vinobraní, -í *n* сбор винограда
vítr, větru *m* ветер
vypadat: počasí na to nevypadá по погоде этого не видно
zahřívat согревать
zelenat se зеленеть
země, -ě *f* земля
zhoršit se ухудшиться
zítřek, -řka *m* завтрашний день; **na z.** на завтрашний день
zrát зреть, созревать
žloutnout желтеть
žně, -í *pl* жатва

Лексико-грамматические пояснения

Názvy měsíců. Названия месяцев и прилагательные, образованные от них:

leden, -a *m*	январь	lednový	январский
únor, -a *m*	февраль	únorový	февральский
březen, -a *m*	март	březnový	мартовский
duben, -a *m*	апрель	dubnový	апрельский
květen, -a *m*	май	květnový	майский
červen, -a *m*	июнь	červnový	июньский
červenec, -e *m*	июль	červencový	июльский
srpen, -a *m*	август	srpnový	августовский
září, -í *n*	сентябрь	zářijový	сентябрьский
říjen, -a *m*	октябрь	říjnový	октябрьский
listopad, -u *m*	ноябрь	listopadový	ноябрьский
prosinec, -e *m*	декабрь	prosincový	декабрьский

Примечание. У существительных названий месяцев на **-en** и **-ec** в формах косвенных падежей **-e-** является беглым (выпадает). Ср.: leden - do ledna, březen - od března, duben - v dubnu, srpen - v srpnu, červenec - do července, prosinec - v prosinci.

Názvy dnů. Названия дней и прилагательные, образованные от них:

pondělí, -í *n*	понедельник	pondělní	
úterý, -ý *n*	вторник	úterní	
středa, -y *f*	среда	středeční	
čtvrtek, -u/-a *m*	четверг	čtvrteční	
pátek, -tku *m*	пятница	páteční	
sobota, -y *f*	суббота	sobotní	субботний
neděle, -e *f*	воскресенье	nedělní	воскресный

Выражения, обозначающие различные явления природы:

а) prší	идет дождь	mrzne	морозит
hřmí	гремит гром	svítá	рассветает
sněží (padá sníh)	идет снег	smráká se	смеркается
mrholí	моросит	padají kroupy	идет град
blýská se	сверкает молния		
		otepluje se	теплеет
		ochlazuje se	холодает
		oteplilo se	потеплело
		ochladilo se	похолодало

б) je horko	жарко	je dusno	душно
je teplo	тепло	je zamračeno	пасмурно
je zima	холодно	je zataženo	сумрачно
je mráz	мороз	je oblačno	облачно
je mlha	туман	venku je hezky	на улице хорошо

uhodilo	ударила молния
leje jako z konve	дождь льет как из ведра
kolem nuly	около нуля
pod nulou (minus)	ниже нуля
nad nulou (plus)	выше нуля

1. Ty jdeš ven? — Ты идешь на улицу?
   jít ven — идти на улицу (наружу)

2. Nedá se nic dělat! — Ничего не поделаешь!

3. Вопросы, которые мы задаем о времени, дате, дне и пр.:
   Kolikátého je dnes? — Какое сегодня число?

(Dnes je pátého března.) — (Сегодня пятое марта).
Kolik je hodin? — Который час?
V kolik hodin? — В котором часу?
Jaké je dnes počasí? — Какая сегодня погода?
Který je dnes den (pátek, sobota...)? — Какой сегодня день (пятница, суббота...)?

4. Kdy pojedete letos na dovolenou? — Когда вы поедете в этом году в отпуск?
jet na dovolenou — ехать в отпуск
být na dovolené — находиться в отпуске
nastupovat dovolenou — идти в отпуск
Kdy nastupujete dovolenou? — Когда вы идете в отпуск?

Грамматические объяснения

Склонение существительных, обозначающих месяцы и дни недели

Существительные на твердые согласные, обозначающие названия месяцев, склоняются как неодушевленные существительные мужского рода твердой разновидности. В род. падеже ед. числа они имеют окончание **-a**, а в предл. падеже ед. числа **-u**: leden - ledna, v lednu; únor - února, v únoru; srpen - sprna, v srpnu; čtvrtek - čtvrtka; но: listopad - listopadu, v listopadu; pátek - o pátku.

Названия месяцев на **-ec** (červenec, prosinec) склоняются как неодушевленные существительные мужского рода мягкой разновидности: červenec, července, v červenci... и т.д. Существительные září, pondělí, úterý склоняются как существительные типа stavení.

Středa, sobota, neděle склоняются как соответствующие разновидности существительных женского рода (žena, ulice).

Примечания: 1. Наряду с названиями дней недели pondělí и úterý употребляются также pondělek и úterek, которые, однако, употребляются в определенных словосочетаниях типа od pondělka do úterka с понедельника до вторника; na pondělek на понедельник.

2. В отличие от русского языка, в чешском языке являются употребительными прилагательные, образованные от названий всех дней недели. Ср.:

středeční zasedáni — заседание (которое было) в среду
čtvrteční rozhovor — разговор (который был / имел место) в четверг
páteční schůze — собрание (которое было) в пятницу
Ср.: nedělní výlet — воскресная прогулка

Склонение существительных *d e n* «день» и *t ý d e n* «неделя»

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	den	dni, dny	týden	týdny
G.	dne	dní, dnů	týdne	týdnů
D.	dni, dnu	dnům	týdnu, týdní	týdnům
A.	den	dny, dni	týden	týdny
V.	dni	dny, dni	týdni	týdny
L.	dni, dnu, ve dne	dnech	o týdnu, v týdni	týdnech
I.	dnem	dny	týdnem	týdny

В дат. и предл. падежах ед. числа существительные **den** u **týden** имеют параллельные формы dni / dnu, týdnu / týdni. Предложное сочетание **ve dne** употребляется в наречном значении *днем*. В им. и вин. падежах мн. числа существительное **den** также имеет параллельные формы dny / dni. Последняя форма является более употребительной.

Простые предложения личные, неопределенно-личные и безличные

Обычным типом простого предложения в чешском языке является двусоставное лич-

ное предложение с выраженным подлежащим (иногда не выраженным, но подразумеваемым) и сказуемым: žáci píšou, nastává jaro, já se nebojím, přišel pozdě, každý ho pozdravil, všichni se smáli (см. ур. 2).

В обобщенно-личных предложениях подлежащее не выражено, оно является обобщенным, всеобщим; при этом подразумеваются люди, человек, кто-то:

Říkali mu otec.	Его называли отцом.
Psali o tom v novinách.	Об этом писали в газетах.

Глагол в предложениях такого типа находится обычно в 3-м лице множественного числа.

В отличие от русского языка, в чешском языке весьма распространенным является и неопределенно-личный тип предложений, в котором сказуемое выражено возвратной формой глагола в 3-м лице ед. числа. В русском языке этим конструкциям соответствует обычно личная конструкция с глаголом в 3-м лице мн. числа (подробнее см. урок 17). Ср.:

V domech se topí.	В домах топят.
Dnes se v továrnách nepracuje.	Сегодня на заводах не работают.
Večer se tančilo.	Вечером танцевали / были танцы.
Včera se o tom hodně diskutoválo.	Вчера об этом много спорили.

Безличные предложения, выражающие различные явления природы, а также психическое или физическое состояние человека, представляют собой большей частью односоставные глагольные предложения, выраженные безличными глаголами типа sněží, prší, svítá, mrzne, hřmí, blýská se, bolí mě (hlava) или же сложным сказуемым, состоящим из глагола-связки и именной части, выраженной кратким прилагательным, страдательным причастием или наречием:

je (bylo, bude) zima	холодно (было, будет холодно)
je (bylo, bude) horko	жарко (было, будет жарко)
je (bylo, bude) teplo	тепло (было, будет тепло)
je (bylo, bude) zamračeno	пасмурно (было, будет пасмурно)
je (bylo, bude) zataženo	пасмурно (небо было, будет затянуто тучами)
je (bylo, bude) hezky	хорошо, приятно (было, будет)
je (bylo, bude) mi smutno	мне (было, будет) грустно
je (bylo, bude) mu veselo	ему (было, будет) весело

и т. д.

Порядковые числительные (číslovky radové)

Порядковые числительные обозначают порядковый номер предмета, отвечают на вопрос **kolikátý**, **-á**, **-é** *который*, *-ая*, *-ое* (*по счету*).

1. první, prvý	18. osmnáctý
2. druhý	19. devatenáctý
3. třetí	20. dvacátý
4. čtvrtý	21. dvacátý první / jedenadvacátý
5. pátý	22. dvacátý druhý / dvaadvacátý
6. šestý	30. třicátý
7. sedmý	40. čtyřicátý
8. osmý	50. padesátý
9. devátý	60. šedesátý
10. desátý	70. sedmdesátý
11. jedenáctý	80. osmdesátý
12. dvanáctý	90. devadesátý
13. třináctý	100. stý
14. čtrnáctý	101. stý první
15. patnáctý	102. stý druhý
16. šestnáctý	200. dvoustý

17. sedmnáctý	300. třístý
400. čtyřstý	1.000. tisící
500. pětistý	1.000.000. milióntý

Составные порядковые числительные

Составные порядковые числительные могут выражаться двумя способами:

а) все составные части числительного могут быть выражены порядковыми числительными. Например: dvacátý pátý srpen, dvacátá pátá rada, dvacáté páté číslo, sto třicátý druhý / sto dvaatricátý;

б) часть составного числительного может быть выражена количественным числительным, часть - порядковым. Например: pětadvacátý říjen, pětadvacátá řada, pětadvacáté čislo, dvěstěpětaosmdesátý.

Возможна комбинация количественных и порядковых числительных, например: rok tisíc devět set osmdesátý pátý.

<u>Примечание.</u> Порядковые числительные часто пишутся цифрами, после которых обязательно ставится точка. Например: 5. června (pátého června), 7. listopadu (sedmého listopadu).

Склонение порядковых числительных

Порядковые числительные склоняются как прилагательные и согласуются с существительным в роде, числе и падеже. Например: osmá hodina, před osmou hodinou, desátý srpen, desátého srpna и т. д.

Порядковые числительные на **-í** (první, třetí, tisící) склоняются по образцу прилагательных мягкой разновидности (тип letní). Например: první, prvního, prvnímu, v prvním и т. д.

Порядковые числительные, оканчивающиеся на **-ý**, **-á**, **-é**, склоняются как прилагательные твердой разновидности. Например: pátý, pátého, pátému, o pátém, s pátým...; pátá, páté, pátou и т. д.

При склонении составных числительных склоняются все части, выраженные порядковыми числительными. Например: dvacátý pátý, dvacátého pátého, dvacátému pátému.

Если порядковым числительным выражена только последняя часть составного числительного, то склоняется только порядковое числительное: pětadvacátý, pětadvacátého, pětadvacátému, pětadvacátým.

Конструкции, употребляющиеся для обозначения времени

Для обозначения времени на вопрос **Kolik je hodin?** употребляются следующие конструкции:

а) для обозначения целого часа:

Je jedna hodina.

Jsou dvě (tři, čtyři) hodiny.

Je pět (šest, deset, dvanáct) hodin.

б) для обозначения четверти (или четвертей) часа употребляется существительное **čtvrt** с предлогом **na**, требующим вин. падежа соответствующего количественного числительного:

je čtvrt na šest	четверть шестого
je čtvrt na jednu (na dvě, na tři)	четверть первого (второго, третьего)
jsou tři čtvrti (čtvrtě) na osm	45 минут восьмого

в) для обозначения половины часа употребляется **půl** с порядковым числительным в род. падеже женского рода:

je půl třetí	половина третьего
je půl čtvrté (páté, desáté)	половина четвертого (пятого, десятого)

г) обозначение времени между четвертями можно производить двумя способами:

аа) присоединять к целому часу, половине часа или четверти часа минуты при помощи союза **a**:

Je osm hodin a pět (šest, osm, deset) minut.	Восемь часов пять (шесть, восемь, десять)

	минут.
Je čtvrt na osm a pět (šest, osm) minut.	Двадцать минут восьмого (двадцать одна, двадцать три минуты).
Je půl desáté a pět (šest, osm) minut.	Тридцать пять десятого ...
Je tři čtvrtě na osm a pět (šest, osm) minut.	Без десяти (без девяти, без семи) восемь.

бб) вычитать при помощи предлога **za** *без ... минут*.

Je za pět (šest, sedm, osm, deset) minut osm.	Без пяти (без шести, без семи, без восьми, без десяти) минут восемь.
Je za tři minuty čtvrt na osm.	Двенадцать минут восьмого.
Za deset minut tři.	Без десяти три.
Za pět minut šest.	Без пяти шесть.
Za sedm minut půl páté.	Двадцать три минуты пятого.

Примечания: 1. Для обозначения половины первого употребляется не порядковое числительное, а количественное: jedna - v půl jedné, но v půl druhé, v půl páté и т. д.
2. При обозначении точного времени (на вокзалах, аэродромах и др.) употребляются конструкции типа:

Je devatenáct třicet sedm.	Девятнадцать часов тридцать семь минут.
Vlak jede ve tři čtyřicet dvě.	Поезд отправляется в три часа сорок две минуты.
Letadlo poletí v osmnáct padesát.	Самолет вылетает в восемнадцать часов пятьдесят минут.

Наиболее употребительные типы временных конструкций с различными предлогами

Mezi čtvrtou a pátou.	В пятом часу.
Po šesté hodině.	После шести (в начале седьмого).
Jde na devátou.	Девятый час.
Před jedenáctou.	Около одиннадцати.
Před pěti minutami.	Пять минут тому назад.
Hodinu (dvě, tři, čtyři) před tím.	За час (два, три, четыре часа) до того.
O čtvrt hodiny dřív.	На четверть часа раньше.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:
1. Jaké je dnes počasí?
2. Které měsíce jsou zimní, které jarní, letní a podzimní?
3. Jaká je předpověď počasí na zítřek?
4. Jaké podnebí je v Československu?
5. Která roční období jsou nejkrásnější?
6. Kdy nastává jaro podle kalendáře?
7. Jaká je příroda v zimě?

2. Слова в скобках поставьте в соответствующем падеже:
Před (týden) ještě byla zima, dnes je už opravdu teplo. - Tuto knihu musím vrátit do (pátek). - Za dva (den) odjíždím do Prahy. - Koncem (červen) se vrátím zpátky. - V (listopad) obyčejně hodně prší. - Za pět (den) přijede československá delegace. - Jaro začíná koncem (březen). - Odpověď na svůj dopis jsem dostala po (pět, den). - Dovolenou budu mít až v (prosinec). - Na jihu zůstanu do (říjen). - Budu tam od (pondělí) do (čtvrtek). - Práci musím ukončit do příštího (týden). - Stalo se to začátkem (únor) (tento rok).

3. Числительные в предложениях напишите прописью:
Dnes je 8. června. - Podle předpovědi počasí bude do 12. května pršet. - Po 12. má být teplo. - Zkoušky začínají 1. června a končí 23. - Narodil jsem se 18. července. - 9. května je Den vítězství. - S 27. listopadem jsou spojeny mé nejlepší vzpomínky. - Tato událost se odehrála koncem 30. let. - Puškin žil v 19. století. - V knize chybí 136. stránka. - Oddělení konfekce je v 2. poschodí.

- Přednáška se koná ve 4. patře. - V 1. části koncertu zpívala má oblíbená zpěvačka.

4. Составьте предложения, употребив следующие слова и выражения:

počasí se zhoršilo, ochladilo se, fouká vítr, blýská se, venku svítí slunce, prší, hřmí, byla tma, je zima, teplý vzduch, otepluje se, mrholí, doma, předpověď počasí, očekává se bouřka, promokl jsem na kůži, venku je bláto, lije jako z konve, plášť do deště, je zamračeno, nebe je jasné, počasí se zlepšuje.

5. Переведите на русский язык:

Myslím, že ten vlak má přijet za pět minut tři čtvrtě na devět. - Mezi půl pátou a čtvrt na šest asi nebudu doma. - Koncem září nebo začátkem října se chystám jet do Prahy. - Když jsem šel včera domů, bylo hrozné počasí: blýskalo se, hřmělo a lilo jako z konve. - Ta věta je na tři sta osmapadesáté stránce, čtyřiadvacátý řádek. - Je šest hodin a sedm minut. - Je čtvrt na deset. - Je půl osmé. - Je půl jedenácté a pět minut. - Už je po dvanácté. - Už je dvanáct pryč. - Vrátím se po desáté. - Čas budu mít až po páté hodině. - To se stalo z 2. na 3. května. - Mám dovolenou od 15. září do 10. října. - Jarní rovnodennost je 21. března, podzimní 23. září. - V této době slunce vychází v šest hodin ráno a zapadá v šest hodin večer. - Divadlo začíná v 19 hodin, sejdeme se tedy za deset minut sedm u pokladny. - Já tam budu raději už ve tři čtvrtě na sedm.

6. Измените указанное время по образцу:

а) на пять минут меньше:

Už je deset hodin. - Ještě ne, je teprve za pět minut deset.

Už je jedenáct hodin. ... - Už je čtvrt na devět. ... - Už je půl osmé. ... - Už jsou tři čtvrti na šest. ... - Už je za pět minut dvanáct. ... - Už je čtvrt na sedm a deset minut. ... - Už je za pět minut tři čtvrtě na čtyři. ... - Už je půl páté a osm minut. ... - Už je za deset minut devět.

б) на десять минут больше:

Je teprve za pět minut osm. - Jak to, já už mám osm a pět minut.

Je teprve za deset minut devět. ... - Je teprve čtvrt na pět. ... - Je teprve za pět minut sedm. ... - Je teprve šest hodin a pět minut. ... - Je teprve za pět minut půl deváté. ... - Je teprve půl jedenácté a pět minut. ... - Jsou teprve tři čtvrtě na dvanáct a dvě minuty. ... - Je teprve za minutu deset. ...

7. Образуйте сложные предложения, употребив союзы **ale**, **ačkoli**.

Образец: **Venku je hezky. - Dopoledne ještě pršelo. - Venku je hezky, ale (ačkoliv) dopoledne ještě pršelo.**

Teď je kolem nuly. Ráno byl ještě mráz. - Teď již není na obloze ani mráčku. Před hodinou ještě pršelo. - Letos jedeme na dovolenou až v srpnu. Vloni jsme měli dovolenou již počátkem července. - Celý květen prší. V dubnu bylo krásné počasí. - K poledni se oteplilo. Ráno byla ještě mlha a zima.

8. Расскажите:

Jaké bylo počasí o loňské dovolené.

Jaké počasí byste si přála mít o zimních prázdninách.

9. Переведите на русский язык. Найдите русский эквивалент этой пословицы:

Únor bílý pole sílí.

10. Вместо точек вставьте пропущенные предлоги. Слова в скобках поставьте в нужном падеже:

Vlak přijíždí ... půl (devátá). - Tu práci musíme udělat hned ... (svátek). - Sejdeme se u metra ... (čtvrt ... sedm). - Byl zde ... (pět minut). - Musím jít, jsou už tři čtvrti ... (jedenáct). - Opozdili jsme se ... (deset minut). - Budu u vás ... (dvě hodiny). - Byla jsem ... (divadlo) ... (tři týdny). - Nehoda se stala večer ... (12 hodin). - Vrátím se ... (pátá a šestá). - ... (tři měsíce) cestování se vrátil do vlasti. - Půjdeme do obchodu ... půl (jedna). - Jde ... (osmá). - Vlak odjíždí ... (20.37).

11. Переведите на чешский язык:

а) Сегодня очень хорошая погода. Вчера еще шел дождь, а сегодня небо чистое, светит солнце, а по радио передавали, что сегодня будет ясно, к вечеру небольшая облачность, ветер слабый, температура 23-25°. Сейчас начало июня, и у нас уже лето. В субботу и в воскресенье все жители города выезжают за город. Лето самое красивое время года. Цветут цветы, в садах зреют фрукты и овощи. Напляжах рек, прудов и озер много народу. Некоторые любят осень, называют ее золотая осень. У нас осень начинается в конце

сентября. Идут дожди, небо покрыто тучами, дует холодный ветер. В декабре, а иногда и в конце ноября начинается зима - пора любителей зимнего спорта. Зимой очень красиво в лесу и в поле. Все деревья покрыты белым снегом, а на земле лежит огромный белый ковер. Зима у нас холодная, температура бывает от 15 до 30° ниже нуля. Солнце светит слабо, рано темнеет, нужно тепло одеваться, чтобы не замерзнуть. Наконец, морозы ослабевают, снег начинает таять. С крыш и деревьев капает.

б) В воскресенье в магазинах не торгуют. - Зимой в домах топят. - Зимой темнеет рано. - Все друзья уехали, мне очень тоскливо. - Душно, нужно открыть окно. - Холодно, дай мне, пожалуйста, шарф. - Будет гроза, уже гремит гром и сверкает молния. - Дождь льет как из ведра. - На собрании об этом много спорили. - Эту песню поют во всем мире. - На нашем заводе работают 5 дней в неделю. - Здесь говорят по-чешски. - В этом здании печатают газеты. - Об этом всюду говорят. - Здесь не курят.

Slovníček

передавать по радио vysílat v rozhlase
ослабевать slábnout
капать (*с крыш*) krápat

УРОК 12

Склонение существительных мужского рода на **-a** и на **-ce** (тип **předseda** и тип **soudce**). Притяжательные прилагательные на **-ův**, **-in**. Склонение притяжательных прилагательных. Спряжение глагола **vzít**. Союз **nejen ... ale**. Предлог **podle**.

DIVADLO A KINO

Z Moskvy ke mně přijel na návštěvu můj přítel Vladimír. Je to můj kolega z Moskvy. Pracuje na Moskevské univerzitě. Mimo jiné se velmi zajímá o divadlo a hudbu.

- Rád bych se podíval do divadla, Jirko. V Praze je přece hodně divadel, že? Kde bych mohl sehnat lístek (vstupenku)?
- Ano, v Praze je několik velkých divadel a hodně malých scén různého zaměření. O lístky se nestarej[1], já nějaké obstarám (opatřím).
- To bych ti byl velice vděčen. A myslíš, že bychom mohli dostat lístky ještě na dnešek? To už bude asi pozdě.
- No, nevím, pokusím se to zjistit telefonicky. Ale v zásadě se musí lístky kupovat předem v předprodeji, buď přímo v pokladně divadla, nebo ve zvláštních předprodejích. Často nejsou lístky k dostání[2]. No, uvidíme. Chtěl bys vidět činohru, operu, balet nebo operetu?

Vladimír měl zájem o operu. Šli jsme se podívat na plakáty, které opery mají teď pražská divadla ve svém repertoáru (na programu)[3]. Dnes se hraje Smetanova Prodaná nevěsta[4], ale tuhle operu Vladimír dobře zná. Ale zítra budou ve Smetanově divadle dávat Dvořákovu Rusalku[5], a to je jedna z nejkrásnějších českých oper. Lístky jsme dostali úplně náhodou před začátkem představení. Vladimír byl velice spokojen. V tom divadle ještě nikdy nebyl.

Když jsme příštího dne večer přišli před sedmou do divadla, bylo tam plno lidí, kteří sháněli lístky. V pokladně už byly vstupenky vyprodány[6]. Koupili jsme si u uváděčky program a sedli jsme si na svá místa do druhé řady na druhém balkóně. V hledišti bylo plno diváků. Přesně v sedm hodin se opona zvedla a představení začalo. Zazněly první zvuky předehry. O přestávce jsme šli do bufetu a dali si kávu. Zvonek nám oznámil, že začíná další jednání. Výkon sólistů byl tak krásný, že potlesk nebral konce[7].

Po představení jsem se zeptal Vladimíra na jeho dojmy[8].

- Tak, co, Vláďo, jak se ti to líbilo?
- Moc. Všechno bylo nádherné! Velice se mi líbila ta mladá zpěvačka, co hrála hlavní úlohu, myslím, že role byly velmi dobře obsazeny[9]. I ta Dvořákova hudba je vynikající.

To víš, Antonín Dvořák je vedle Bedřicha Smetany naším nejslavnějším skladatelem a jeho hudba je vysoce ceněna nejen u nás, ale i v cizině. Nesmíme zapomenout i na dirigenta[10]. Je to jeden z našich nejvýznamnějších dirigentů, zasloužilý umělec a nositel Řádu práce.

- Ano, u nás ho také znají, vždyť byl před několika lety v Moskvě s kolektivem Národního divadla na pohostinském vystoupení dnů československé kultury. Nezahodil jsi program? Chtěl bych se ještě jednou podívat, kdo zpíval hlavní role, a program si schovám na památku[11].

Vraceli jsme se spokojeně domů. Tento den Vladimírovy návštěvy se vydařil. Zítra budu muset zajít do předprodeje a koupit ještě nějaké lístky, aby se Vladimír co možná nejvíc[12] seznámil s pražským divadeluím životem.

* * *

Moje žena přišla dnes z práce unavená, chtěla by se jít někam pobavit.

- Franto, dnes bych měla chuť jít do kina.
- A co dávají? Podívám se do novin na programy.
- Co tohle, to jsme ještě myslím neviděli. Je to francouzský film.
- Myslím, že je to detektivka (detektivní film) a hlavní úlohu tam hraje jeden velice známý herec, ale jméno jsem teď zapomněl. Dobře, tak půjdeme, jestli dostaneme lístky.

- Myslím, že ano, hraje se to v kině Sevastopol už třetí týden. No i kdyby ne, tak se podíváme někam jinam, snad se dává ještě něco zajímavého.
- Doufám, že ten film bude zajímavý nejen napínavým dějem, ale i dobrými hereckými výkony.
- A nevíš, kdo je režisérem tohoto filmu, kdo ten film natočil (režíroval)?

Nevím, ale prý je to nějaký známý režisér. A jeho stálým spolupracovníkem je známý kameraman.

Slovníček

asi наверное
buď... nebo или... или
cizina, -y *f* заграница; **v cizině** за границей
činohra, -y *f* драма
děj, -e *m* действие
dirigent, -a *m* дирижер
divák, -a *m* зритель
dnešek, -ška *m* сегодняшний день
dojem, -u *m* впечатление
doufat надеяться
herec, -rce *m* актер, артист
herecký актерский
herečka, -y *f* актриса
hlediště, -ě *n* зрительный зал
hudba, -y *f* музыка
jednání, -í *m* действие
kameraman, -a *m* кинооператор
líbit se нравиться
mimo jiné между прочим
náhodou случайно
napínavý напряженный
natočit film снять кинофильм
nejslavnější прославленный, знаменитый
nejvýznamnější выдающийся
nositel řádu орденоносец
obstarat позаботиться
opatřit раздобыть
opona, -y *f* занавес
oznámit сообщить
plakát, -u *m* афиша
pobavit se поразвлечься
pohostinské vystoupení гастроли
pokusit se попытаться
prý якобы
přece все же
předehra, -y *f* увертюра
předem заранее, заблаговременно
předprodej, -e *m* предварительная продажа
představení, -í *n* спектакль, представление
přesně точно
příští следующий
režisér, -a *m* режиссер
role, -e *f* роль
řád, -u *m* орден
řada, -a *f* ряд
scéna, -y *f* сцена
sehnat достать
shánět доставать, искать
skladatel, -e *m* композитор
sólista, -y *m* солист
spokojený довольный
stálý постоянный
telefonicky по телефону
úloha, -y *f* роль
umělec, -lce *m* деятель искусств
unavený усталый
úplně полностью, вполне
uváděčka, -y *f* билетер
vděčný благодарный
vracet se возвращаться
vydařit se удаться
výkon, -u *m* исполнение
vynikající выдающийся
vždyť ведь
začátek, -u *m* начало
zahodit выбросить
zajímat se интересоваться
zajímavý интересный
zaměření, -í *n* направление, направленность
zapomenout забыть
zásada, -y *f* принцип; **v zásadě** в принципе
zasloužilý заслуженный
zazvonit зазвонить
zjistit выяснить
známý знакомый
zpěvačka, -y *f* певица
zpívat петь
zvednout se подняться
zvláštní особенный

Лексико-грамматические пояснения

1. O lístky se nestarej. — О билетах не беспокойся.
   starat se (o někoho, o něco) — заботиться о чём-л., о ком-л.
   O lístky se postarám já. — О билетах позабочусь я.
   O to se nestarejte. — Об этом не беспокойтесь.

2. Často nejsou lístky k dostání. — Часто нельзя достать билеты.

3. mít (co) v repertoáru — иметь в репертуаре / программе
   mít na programu
   být v repertoáru — быть в репертуаре
   být na programu — быть в репертуаре / в программе

4. Dnes se hraje Smetanova Prodaná nevěsta. — Сегодня идет «Проданная невеста» Сметаны.

Ср. также:
   Hraje se to už třetí týden. — Это идет уже третью неделю.

5. Zítra budou dávat Dvořákovu Rusalku. — Завтра пойдет «Русалка» Дворжака.

Глагол **dávat** в отношении театральных постановок и фильмов имеет значение *ставить*, *играть*, *идти* (*безл.*):

   Co dnes dávají v kinech? — Что сегодня идет в кинотеатрах?
   Co se dnes dává v divadle? — Что сегодня идет в театре?

6. Vstupenky byly vyprodány. — Билеты были распроданы.

7. Potlesk nebral konce. — Аплодисментам не было конца.

8. Zeptal jsem se Vladimíra na jeho dojmy. — Я спросил Владимира о его впечатлениях.

Глагол **ptát se / zeptat se někoho na něco** *спрашивать / спросить кого-л. о чем-л.* имеет двойное управление: род. падеж плюс вин. падеж с предлогом **na**.

Ср.: Zeptám se na to své ženy. — Я спрошу об этом у своей жены.
   Na nic se mne neptej. — Ни о чем меня не спрашивай.

9. Role byly velmi debře obsazeny. — Состав исполнителей был очень хороший.

10. Nesmíme zapomenout i na dirigenta. — Нельзя не упомянуть и о дирижере.

Глагол **zapomenout** употребляется с вин. падежом с предлогом **na**.

Ср.: Zapomněl na svého přítele. — Он забыл о своем друге.
   Zapomněl na jeho jméno adresu. — Он забыл его имя.

11. schovat si (něco) na pamatku — спрятать (что-л.) на память

12. co možná nejvíc — как можно больше

Doplňková četba

ČESKOSLOVENSKÝ FILM

Československý film dosáhl svého plného rozvoje až po osvobození, kdy došlo к jeho znárodnění. První velký úspěch získal v roce 1947, kdy byl na filmovém festivalu v Benátkách vyznamenán první cenou film „Siréna" o sociálních bojích horníků. Byl natočen podle románu známé české spisovatelky Marie Majerové. V celém světě jsou oblíbeny loutkové filmy J. Trnky, např. „Císařův slavík" nebo „Staré pověsti české" natočené podle stejnojmenné knihy Jiráskovy.

Trnkovy filmy vynikají jak technickou originálností, tak po stránce výtvarné. Tyto filmy okouzlují diváky na celém světě svou nenapodobitelnou jemnou lyričností. Trikový film vytváří s oblibou režisér Karel Zeman. Jeho film „Vynález zkázy" získal hlavní cenu na světové výstavě v Bruselu. V posledních letech dosáhl československý film opět mnoha mezinárodních úspěchů. Některé filmy získaly řadu mezinárodních cen. Dva československé filmy „Obchod na korze" a „Ostře sledované vlaky" dostaly nejvyšší cenu, která se uděluje v Americe, tzv. Oscara.

Slovníček

Benátky, -ek *pl* Венеция
boj, -e *m* борьба
cena, -y *f* премия; **hlavní c.** первая премия; **získat c.** получить премию; **udělovat c.** награждать, вручать премию
dílo, -a *n* произведение; **umělecké d.** художественное произведение, произведение искусства
divák, -a *m* зритель
dosáhnout достичь
filmarský кинематографический: **filmarská generace** поколение кинематографистов
filmový кинематографический
korzo, -a *n* центральная улица
loutkový film кукольный фильм
mezinárodní международный
nenapodobitelný неподражаемый
obliba, -y *f* страсть, увлечение; **s oblibou vytvářet** делать, что-л. с любовыо
oblíbený любимый
okouzlovat очаровывать
„Ostře sledované vlaky“ „Поезда особого назначения“
osvobození, -í *n* освобождение
pověšt, -i *f* повесть, сказание
pozoruhodný заслуживающий внимания, замечательный
příslušník, -a *m* представитель
rozvinout(se) развить(ся)
rozvoj, -e *m* развитие
slavík, -a *m* соловей; **„Císařův slavík“** „Соловей императора"
spisovatelka, -y */* писательница
stejnojmenný одноименный
stránka, -y *f* сторона; **po stránce** со стороны; что касается
trikový film трюковый фильм
tvůrce, -e *m* творец, создатель
tzv. (takzvaný) так называемый
uznávat признавать
vynález, -u *m* изобретение
vynikat выделяться
výstava, -y *f* выставка
výtvarný изобразительный
vytvářet создавать
vyznamenat наградить
zahraničí, -í *n* заграница; **v z.** за границей
získat úspěch, -u *m* иметь успех
zkáza, -y / гибель
znárodnění, -í *n* национализация; **došlo k z.** была проведена национализация, было национализировано

Грамматические объяснения

Склонение существительных мужского рода на *-a* и на *-ce* (тип *p ř e d s e d a* и тип *s o u d c e*)

Pád	Číslo jednotné		Číslo množné	
N.	předseda	soudce	předsedové, sólisté	soudcové, -i
G.	předsedy	soudce	předsedů	soudců
D.	předsedovi	soudcovi	předsedům	soudcům
A.	předsedu	soudce	předsedy	soudce
V.	předsedo!	soudce!	předsedové, sólisté!	soudcové!,-i
L.	(o) předsedovi	soudcovi	(o) předsedech	soudcích
I.	předsedou	soudcem	předsedy	soudci

По образцу **předseda** склоняются существительные мужского рода на **-a** (с предшест-

вующим твердым согласным основы) типа: hrdina *герой*, houslista *скрипач*, komunista *коммунист*, husita, kolega, Neruda, Benda, Svoboda, Jirka, Franta.

Существительные типа **předseda** имеют смешанный тип склонения: в ед. числе они склоняются как существительные женского рода (тип **žena**) за исключением форм дат. и предл. падежей, которые имеют окончание **-ovi** как у одушевленных существительных мужского рода: o komunistovi, sólistovi, Nerudovi, Frantovi. Во мн. числе они склоняются как одушевленные существительные мужского рода твердой разновидности.

В им. падеже мн. числа у существительных указанного типа возможны окончания **-ové** и **-é**. Окончание **-é** принимают все существительные на **-ita**, **-asta**, **-ista** (главным образом иностранного происхождения): komunisté, idealisté, houslisté, gymnasté, sólisté, а также husita - husité. У прочих существительных обычным является окончание **-ové**: kolega - kolegové, starosta - starostové, hrdina - hrdinové.

В предл. падеже мн. числа употребляются окончания **-ech** и **-ích**. Перед окончанием **-ích** происходит чередование согласных **k**/**c**, **h**/**z**, **g**/**z**, **ch**/**š**: mluvka - o mluvcích, sluha - o sluzích, kolega - o kolezích.

Притяжательные прилагательные на *-ův*, *-in*

Притяжательные прилагательные на -ův, -in (bratrův, sestřin) в чешском языке распространены гораздо шире, чем в русском языке. Они образуются от существительных, обозначающих лиц мужского и женского рода.

От существительных мужского рода они образуются посредством присоединения суффикса **-ův** (для мужского рода), **-ova** (для женского рода) и **-ovo** (для среднего рода). Ср.:

Mužský rod		Ženský rod	Střední rod
bratr:	bratrův (pokoj)	bratrova (kniha)	bratrovo (kolo)
otec:	otcův	otcova	otcovo
Petr:	Petrův	Petrova	Petrovo
Smetana:	Smetanův	Smetanova	Smetanovo

От существительных женского рода притяжательные прилагательные образуются посредством присоединения к основе существительного суффикса **-in** для мужского рода, **-ina** для женского рода, **-ino** для среднего рода: Helena - Helenin (pokoj), Helenina (sestra), Helenino (dítě). Перед суффиксом **-in** (**-a**, **-o**) происходит чередование согласных **k**/**č**, **r**/**ř**, **g**/**ž**, **h**/**ž**, **ch**/**š**. Ср.:

babička:	babiččin (dům)	babiččina (kniha)	babiččino (okno)
sestra:	sestřin (manžel)	sestřina (dcera)	sestřino (dítě)
Olga:	Olíin (přítel)	Olžina (sestra)	Olžino (koío)

Притяжательные прилагательные с суффиксом **-ův**, **-in** выражают прямую принадлежность единичному конкретному владельцу: otcův klobouk *шляпа отца*, sestřina kniha *книга сестры*. Но, в отличие от русского языка, притяжательные прилагательные в чешском языке могут выражать и другие отношения. Так, они употребляются в названиях улиц, заведений, культурных учреждений и в различных названиях по имени или в честь кого-либо. Ср.: Leninova knihovna *Библиотека имени Ленина*, Karlova univerzita, Nerudova třída, Tylovo divadlo, Smetanovo nábřeží, Jiráskovo muzeum, Karlův most.

Притяжательные прилагательные не образуются и не употребляются при выражении принадлежности нескольким лицам или же при выражении принадлежности определенной категории лиц: dívčí tvář *лицо девушки*, *девичье лицо*. Они не образуются также в тех случаях, когда существительное, обозначающее владельца, имеет при себе грамматическое определение: opera Bedřicha Smetany, povídky Karla Čapka, rada naši matky, kniha soudruha Vysušila.

Примечание. От существительных женского рода с суффиксами **-ice**, **-e**, от существительных среднего рода и от субстантивированных прилагательных и фамилий, совпадающих по форме с прилагательными, притяжательные прилагательные также не образуются: slova délnice, hračka dítěte, spisy Majakovského, chalupa hajného, most Palackého.

Склонение притяжательных прилагательных на *-ův*, *-in*

Číslo jednotné			
Pád	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N.	bratrův	bratrova	bratrovo
G.	bratrova	bratrovy	bratrova
D.	bratrovu	bratrově	bratrovu
A.	bratrova (*одуш.*) bratrův (*неод.*)	bratrovu	bratrovo
V.	bratrův	bratrova	bratrovo
L.	bratrově, -ovu	bratrově	bratrově, -ovu
I.	bratrovým	bratrovou	bratrovým
Číslo množně			
N.	bratrovi (*одуш.*) bratrovy (*неод.*)	bratrovy	bratrova
G.	bratrových	bratrových	bratrových
D.	bratrovým	bratrovým	bratrovým
A.	bratrovy	bratrovy	bratrova
V.	bratrovi bratrovy	bratrovy	bratrova
L.	bratrových	bratrových	bratrových
I.	bratrovými	bratrovými	bratrovými

Притяжательные прилагательные с суффиксом **-in**, **-ina**, **-ino** склоняются так же, как и прилагательные на **-ův**, **-ova**, **-ovo**.

Притяжательные прилагательные имеют смешанное склонение: во всех падежах ед. числа, кроме твор. падежа, и в им. и вин. падежах мн. числа они принимают окончания имен существительных твердой разновидности, в остальных падежах - окончания полных прилагательных твердой разновидности.

Примечания: 1. Им. падеж мн. числа притяжательных прилагательных, образованных от мужских фамилий, служит для обозначения супружеской пары или семьи:

Novák - Novákovi супруги Новак или семья Новак
Vysušil - Vysušilovi супруги Высушил или семья Высушил
Svoboda - Svobodovi супруги Свобода или семья Свободы

2. Женские фамилии образуются от мужских при помощи суффикса **-ová**; Nováková, Svobodová, Vysušilová, Jelínková. Женские фамилии склоняются как полные прилагательные твердой разновидности: paní Nováková, Novákové и т. д.

Спряжение глагола *v z í t* «взять»

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	vezmu	vezmeme
2.	vezmeš	vezmete
3.	vezme	vezmou

Глагол **vzít** спрягается по образцу **nést**. Причастие прошедшего времени этого глагола - vzal (-la, -1o).

Союз ***nejen ... ale***

Сложный сочинительный союз **nejen ... ale** (**i, ani**), состоящий из двух частей, в русском языке соответствует сложному союзу *не только ..., но* (*и*):

Je to nejen dobrá herečka, ale i skvělá zpěvačka.	Это не только хорошая артистка, но и отличная певица.
Nejen nepřišel, ale ani telefonicky nic neoznámil.	Он не только не пришел, но и по телефону даже не предупредил.

Предлог ***podle***

Предлог **podle** (см. урок 3) - *по*, *согласно*, *в соответствии*:

Film byl natočen podle románu Lva Tolstého.	Фильм был снят по роману Льва Толстого.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Jaká divadla jsou v Praze?
2. Které opery a činohry mají ve svém repertoáru (na pogramu) pražská divadla?
3. Kde můžeme sehnat lístky do divadla?
4. Jsou lístky k dostání?
5. Co se dnes dává ve Velkém divadle?
6. V kolik hodin začíná večerní představení?
7. Kdo hraje hlavní roli (úlohu)?
8. Jak jsou obsazeny role?
9. Jak se vám líbila Dvořákova Rusalka?
10. Jaké dojmy jste měli z návštěvy divadla?
11. Jak se vám líbil nový barevný film?
12. Kdo natočil tento film?
13. Jakou cenu získal ten film?
14. O co se zajímá váš přítel?

2. Просклоняйте:

ten známý houslista, starý komunista, hrdina Sovětského svazu, náš soudce

3. Слова в скобках поставьте в соответствующем падеже:

(Sovětský tankista - *pl*) osvobodili Prahu v roce 1945. - Byli jsme na koncertě (známý pianista). - Všude se hovořilo o (mladý houslista). - I když nebyl (komunista), vždy souhlasil s (komunista - *pl*). - Žáci přišli na návštěvu k (hrdina) vlastenecké války. - Do divadla jsem šel se svým kamarádem (Franta). - Líbil se nám zpěv (sólista - *pl*). - Po představení jsme mluvili s hercem, který hrál hlavního (hrdina) v tom filmu. - Syn se učí hrát na housle, chce se stát (houslista). - Naši (pianista) úspěšně vystupovali ve Francii.

4. Образуйте притяжательные прилагательные:

Smetana - Prodaná nevěsta, Dvořák - Slovanské tance, Marx - spisy, Puškin - básně, otec - aktovka, matka - šála, sestra - syn, Neruda - povídky, sousedka - děti, dirigent - výkon, manželka - šátek, Marek - povídky, ředitel - pracovna

5. Просклоняйте:

bratrův syn, matčina kniha, Zdeňkovo pero

6. Раскройте скобки; от существительных в скобках образуйте, где это возможно, притяжательные прилагательные:

V kinech se promítají (Trnka) loutkové filmy. - Orchestr hrál (Dvořák) Slovanské tance. - Dnes je u nás na návštěvě (strýček) rodina. - Potřebuji (matka) radu. - (Sólista) zpěv se nám velmi líbil. - S radosti jsem přijal (sestra) dárek. - Návrh našeho (režisér) byl velmi zajímavý. - Všichni se zájmem vyslechli (předseda) projev. - V Národním divadle dávají (Čapek) hry. - Delegace navštívila (Vachtangov) divadlo. - Navštívili nás (muž) přátelé. - Byla jsem pozvána na (Věra) narozeniny. - Ráda čtu (Nezval) básně. - Od (bratr) kamarádů jsme se dozvěděli, že bratr přijede zítra. - Koupila jsem panenku (sestra) dceři. - (Otec) mládí bylo těžké. - V novinách se psalo o známých (Sostakovič) skladbách. - Dostal jsem pozdrav od (Zdeněk) rodičů. - (Nezval) ctitelé

budou překvapeni novým vydáním jeho děl. - V starém (dědeček) stole je možno najít mnoho zajímavých věcí. - Nevíte náhodou, které moskevské divadlo uvádí tu (Arbuzov) hru? - O (Jirásek, Neruda a Wolker) díla je stále velký zájem. - Mezi (Čech) mostem a starobylým (Karel) mostem je v Praze (Mánes) most. - Z (Hašek) románu budeme číst jenom dvě kapitoly. - Dlouho jsme rozmlouvali o (Mánes) obrazech. - Zase jsme četli (Hálek) povídky.

7. Слова в скобках напишите в нужном падеже, дополнив их соответствующим предлогом:

Zajímat se (klasická hudba, moderní tance, ruský balet, sport, Puškinovy lyrické básně, Čapkovy povídky, Nerudovy fejetony).
Starat se (děti, rodiče, domácnost, zábava).
Ptát se (dojmy, cesta, známý klavírista, mladý houslista).
Jet (město, návštěva, fakulta, škola, venkov, babička, známí, manželé Novákovi, paní Jakubová).
Cekat (ty, tvoji známí, vaši studenti, naši přátelé, Pavlovi synové, Petrovi kamarádi).
Být na návštěvě (manželé Dvořákovi, paní Jelínková).
Být (kino, Národní divadlo, Tylovo divadlo, koncert, manželé Jarošovi, matčini příbuzní, soudružka Skálová, studentka Vysušilová).

8. Выделенные словосочетания замените притяжательными прилагательными, опустив одно из слов и изменив порядок слов:

Образец: **Viděl jsem film Jiřího Trnky. - Viděl jsem Trnkův film. To je žena mého bratra. - To je bratrova žena.**

Mám velmi rád operu **Bedřicha Smetany** Hubička. - V divadle jsme byli s rodiči **mé manželky**. - Velmi se mi líbí Slovanské tance **Antonína Dvořáka**. - Výkon **známého dirigenta** byl vynikající. - Sestra **mé manželky** má ráda operetu. - Nedávno jsme s ní byli na operetě **Johanna Strausse** Netopýr. - Včera byl u nás syn **mého bratra** Vladimír. Největší zálibou **našeho Vladimíra** je film. Při své návštěvě v Praze zhlédl film **Jiřího Trnky** Staré pověsti české. - Byl nadšen stylem **tohoto umělce**. - Nejmilejším spisovatelem **mé sestry** je Karel Čapek. Zná dokonale všechna díla **Karla Čapka**.

9. Переведите на русский язык:

Měl zájem nejen o Čapkovy hry, ale i o jeho povídky. - Chtěl v Praze navštívit nejen Národní a Smetanovo divadlo, ale i všechny malé scény. - Trnkovy loutkové filmy jsou známy nejen v Evropě, ale i v celém světě. - Film upoutal diváky nejen svým obsahem, ale i uměleckým zpracováním. - Haškův Dobrý voják Švejk byl přeložen nejen do všech světových jazyků, ale i do holandštiny, dánštiny, švédštiny a maďarštiny.

10. Вместо точек вставьте предлоги и союзы:

17. října 1849 zemřel ... Paříži největší polský skladatel Fryderyk Chopin. Fr. Chopin se narodil ... malém městečku ... Varšavy. Prvním jeho učitelem hry ... klavír byl Vojtěch Živný. ... studiu varšavské konzervatoře odchází ... Vídně. Získává pověst znamenitého klavíristy. Seznamuje se ... předními umělci ... s českým houslistou J. Slavíkem. - ... této knížce se vypravuje ... malých hrdinech, kteří bojovali ... hitlerovským okupantům. Matka se ptala učitelky ... úspěchy svého syna.

11. Посоветуйте вашим друзьям из ЧССР, какие пьесы и кинофильмы они могут посмотреть в Москве. Составьте короткий диалог на эту тему.

12. Переведите на чешский язык:

а) В Москву приехала опера пражского Национального театра. Все любители театра давно с нетерпением ждали его спектаклей. В репертуаре театра были популярные оперы национальных чешских композиторов: «Проданная невеста» и «Далибор» Сметаны и «Русалка» Дворжака. Все билеты были проданы еще до начала спектакля. Мы тоже купили билеты в кассе предварительной продажи. «Проданную невесту» я слышал в исполнении московских артистов, но мне хотелось послушать ее еще раз в исполнении Национального театра. Очень мне понравилась опера «Далибор», особенно песня Далибора. Когда мы пришли в театр, в зрительном зале уже было полно народа. Мы купили программу и вошли в зал. Места у нас были хорошие, в седьмом ряду партера. Оркестр под управлением известного дирижера прекрасно исполнил увертюру. Когда открылся занавес, публика долго аплодировала художнику за очень хорошие декорации. Как солисты, так и хор пели великолепно.

Спектакль имел огромный успех у публики. В зале не прекращались аплодисменты. Публика много раз вызывала актеров на сцену. Мы вышли из театра очень довольные. По дороге мы еще долго говорили о замечательном театре.

б) Я не интересуюсь легкой музыкой. - Меня интересует оперная и симфоническая музыка. - Мы бы с удовольствием пошли в Большой театр, но нельзя достать билеты. - А что сейчас в репертуаре театра им. Сметаны? - Каков был состав исполнителей в пьесе Погодина «Кремлевские куранты» (Kremelský orloj)? - Что идет сегодня в кинотеатре «Метрополь»? - Какие советские фильмы получили международные премии? - Кто снимал эти фильмы? - Кто исполнял главные роли? - Какой фильм тебе понравился?

Slovníček

любитель milovník
партер přízemi
исполнить zahrát
под управлением pod taktovkou
хор sbor
пьеса hra
вызывать vyvolávat
сцена jeviště

УРОК 13

Виды глаголов. Образование глаголов совершенного и несовершенного вида. Притяжательные местоимения **jeho**, **její**, **jejich**. Существительные, не имеющие форм единственного числа.

NA POSTĚ

O prázdninách ke mně přijel můj přítel Alexej z Moskvy. Hned druhý den chtěl jít na poštu, aby o sobě podal rodičům zprávu[1].

- Kde je, prosím tě, hlavní pošta? Musím poslat domů telegram a chci se také zeptat, nemám-li tam již dopis od svých přátel z ČSSR. Prosil jsem je, aby mi napsali „Poste restante".

Nabídl jsem se, že tam Alexeje doprovodím. Hlavní pošta nebyla daleko. Vešli jsme do velké prostorné haly, osvětlené množstvím neonových svítidel. Po obou stranách velké dvorany jsou přepážky s čísly a nápisy: „Prodej poštovních cenin", „Poste restante", „Příjem poštovních cenin", „Příjem a výdej peněz", „Spořitelní knížky" a jiné.

U okénka „Poste restante" už na Alexeje čekal dopis z Brna. Alexej předložil cestovní pas a dostal dopis. Jeho přítel Jarda ho zval, aby zajel také k němu do Brna.

Pak jsme šli к okénku číslo 7 s nápisem „Příjem telegramů", vzali jsme blanket a Alexej jej vyplnil. Chtěl poslat bleskový nebo alespoň pilný telegram. To jsem mu rozmluvil[2]. Rozhodl se pro obyčejný[3].

- Kolik budu, prosím, platit za obyčejný telegram?, zeptal jsem se úřednice.
- Hned to spočítám. Je to sedmnáct slov... Dělá to dvacet korun padesát.
- Jak se u vás frankuje dopis do Brna?[4] Stejně jako do zahraničí?
- Do socialistických zemí jsou stejné tarify, jinak se platí více. Pro leteckou poštu jsou různé tarify podle váhy. Dopis do Brna chceš poslat doporučeně nebo obyčejně?
- Raději doporučeně[5].
- To tedy musíš nejdříve vyplnit podací lístek a platit budeš u příslušného okénka.

Pak jsme ještě prošli celou halou a všechno jsem Alexejovi podrobně vysvětlil.

- Tady můžeš odeslat dopis nebo telegram, telegraf má nepřetržitou službu. Zde můžeš odeslat nebo vyzvednout peníze, poslat balíky, předplatit si noviny a časopisy, zaplatit za telefon a jiné.

Alexej nerozuměl nápisu „Prodej poštovních cenin". Nevěděl jsem také, jak se to přesně přeloží do ruštiny, ale vysvětlil jsem mu, že tady je možno koupit známky, obálky, dopisní papír, pohlednice, různé blankety, například peněžní poukázky a jiné.

* * *

Alexej se podíval na hodiny visící v dvoraně hlavní pošty, a protože bylo teprve půl šesté, šel si koupit noviny. Na šest hodin si objednal meziměstský telefonní hovor. Musí se domluvit se svými přáteli. Jeho přátelé ho zítra očekávají v Pardubicích.

- Pane, máte zde ten hovor s Pardubicemi. Běžte do kabiny číslo jedna[6].
- Jaké mám vytočit číslo?
- Zvedněte sluchátko a ihned mluvte.

* * *

- Prosím blanket na telegram.
- Blankety leží na psacím pultu.
- Chci poslat telegram do Moskvy. Mohu v něm použít cizího jazyka[7]?
- Samozřejmě. Musíte však psát latinkou. Chcete poslat telegram pilně?
- Ne. Jako obyčejný telegram. Trvá doručení zprávy přes hranice déle?
- Ano. Adresu napište čitelně. Jak se jmenuje adresát? Jeho jméno není dobře čitelné.

* * *

- Jaká známka se dává v Československu na dopis?
- Na dopis šedesátihaléřová a na pohlednici třicetihaléřová.
- Prosím dvě šedesátihaléřové známky, jednu poštovní poukázku a průvodku.
- Komu budeš psát, Karle?
- Napíšu sestře Jiřině do Budějovic, má pozítří narozeniny.
- Jaká je její adresa, budu jí blahopřát[8] telegraficky.

Slovníček

adresa, -y *f* адрес
číslo, -a *n* номер; **vytočit č.** набрать номер телефона
čitelný разборчивый, читабельный
domluvit se договориться
dopis, -u *m* письмо; **doporučený d.** заказное письмо; **obyčejný d.** простое письмо
dopisní papír, -u *m* почтовая бумага
doprovodit проводить
doručení, -í *n* вручение
dvorana, -y *f* зал
hala, -y *f* холл, зал, вестибюль
korespondovat переписываться
meziměstský hovor, -u *m* междугородный разговор
množství, -í *n* множество
nabídnout(**se**) предложить (*свои услуги*)
nápis, -u *m* надпись
nepřetržitá služba, -y *f* круглосуточная работа
obálka, -y *f* конверт
obrat, -u *m* оборот, выражение (*в речи*)
odeslat послать
okénko, -a *n* окошко
oslovení, -í *n* обращение
oznámit сообщить
peněžní poukázka, -y *f* денежный перевод
platit: jinak se platí různé tarify кроме того существуют разные тарифы
podací lístek, -tku *m* бланк, заполняющийся при подаче заказного письма
pohlednice, -e *f* почтовая открытка
poste restante до востребования
pošta, -y *f* почта; **hlavní p.** главпочтамт; **letecká p.** авиапочта
pozdrav, -u *m* привет
prodej poštovních cenin продажа почтовых знаков
prominout простить, извинить
průvodka, -y *f* почтовый бланк
předložit cestovní pas предъявить заграничный паспорт
předplatit si noviny подписаться на газеты
přeložit перевести
přepážka, -y / *зд.* окошко; перегородка
přesto však несмотря на то
příjem (*peněz*) прием (*денежных переводов*)
připojit присоединить, прибавить
příslušný соответствующий
psací pult, -u *m* стол на почте, где можно писать
sluchátko, -y *n* телефонная трубка; **zvednout s.** поднять трубку
spočítat сосчитать
spořitelna, -y *f* сберегательная касса
stejně tak jako точно так же, как
styk, -u *m* отношение, связь
svítidlo, -a *n* светильник
telegram, -u *m* телеграмма; **bleskový t.** молния; **obyčejný t.** простая телеграмма; **pilný t.** срочная телеграмма
určitý определенный
úřednice, -e *f* служащая
váha, -y *f* вес; **platit podle váhy** платить по весу
vážený уважаемый
výdej peněz выдача денег
vyplnit blanket, -u *m* заполнить бланк
vysvětlit объяснить
vyzvednout (*peníze*) получить (*деньги*)
zdravit приветствовать
známka, -y *f* марка

Лексико-грамматические пояснения

1. dat zprávu — известить (кого-л. о чем-л.)

dostat zprávu — получить сообщение

2. rozmluvit (někomu něco) — отговорить (кого-л. от чего-л.)
To jsem mu rozmluvil. — Я отговорил его от этого.

3. rozhodnout se (pro něco) — решить (что-л.) / решиться на что-л.
Rozhodl jsem se pro obyčejný dopis. — Я решил послать обычное письмо.

4. Jak se u vás frankuje dopis do ... ? — Какая марка нужна на письмо в … ?
Jaká známka se dává na dopis do ... ? — Какая марка нужна на письмо в … ?

5. poslat dopis doporučeně (obyčejně, pilně) — послать письмо как заказное (обычное, срочное)

6. kabina číslo jedna — кабина № 1
osoba číslo jedna — персона номер один
problém číslo jedna — проблема номер один

В подобных сочетаниях употребляется несогласованное числительное **jedna** в сочетании с существительными всех родов.

7. použít / používat čeho / co k čemu — употребить / употреблять, применить / применять, пользоваться / воспользоваться (чем-л.)
Mohu v telegramu použít cizího jazyka? — Могу я в телеграмме пользоваться иностранным языком?
Použijeme krásného dne k procházce. — Мы используем хороший день для прогулки.

8. blahopřát (někomu k něčemu) — поздравлять (кого-л. с чем-л.)
blahopřát k narozeninám (k svátku, k vyznamenání) — поздравлять с днем рождения (с праздником, с наградой)

Pamatujte na osloveni při psaní dopisů

Píšeme-li příteli nebo přítelkyni, oslovujeme je v dopise obvykle takto:
Milý příteli! Milá přítelkyně! Milý Vašku! Drahá Evo!

Korespondujeme-li s člověkem, kterého blíže neznáme, oslovujeme ho takto:
Vážený soudruhu! Vážená soudružko! Vážený pane! Vážená paní! Vážená slečno! Vážený pane Nováku! Vážená paní Nováková! Vážená slečno Nováková!

Píšeme-li určitému kolektivu, začínáme obvykle dopis:
Vážení (drazí) přátelé! Vážení (drazí) soudruzi!

Při oficiálním styku s profesory, učiteli, lékaři, inženýry atd. připojujeme k oslovení také titul. Např.:
Vážený soudruhu (pane) profesore! Vážená paní (soudružko) docentko! Vážený pane (soudruhu) doktore (inženýre, rektore)!

Zakončení dopisů

Blízkým známým nebo přátelům:
Se srdečným pozdravem / Srdečně Tě zdravím / Zdraví Tě
Tvůj Standa

Při oficiálním styku:
Se srdečným pozdravem Váš
Stanislav Marek

Zapamatujte si některé obraty, které často píšeme v dopise:

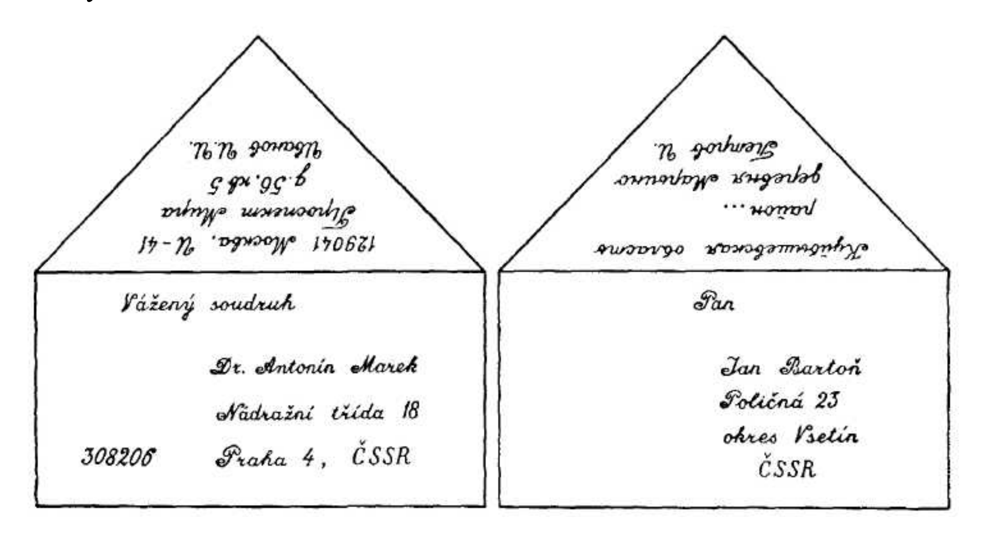
Děkuji Ti mnohokrát (srdečně) za Tvůj dopis.
Promiň, že jsem Ti nenapsal dříve, ale...
Promiň, že jsem tak dlouho neodpovídal na Tvůj dopis.
Brzy mi napiš. Napiš mi, co je u vás nového.

Při oficiálním styku:

Odpovídám na Váš dopis ze dne 15.3.1988
Oznamte mi laskavě, kdy mohu přijet...

Nezapomeňte napsat v dopise vpravo nahoře místo a datum. Např.: V Praze 5. května 1987. Praha dne 15. května 1988.

Psaní adresy:

Грамматические объяснения

Виды глаголов

Проходящее во времени действие в чешском языке, так же как и в русском, можно выразить глаголами разных видов: глаголами совершенного и несовершенного вида: dělat - udělat, dát - dávat, přijít - přicházet, vzít - brát. Большая часть глаголов в чешском языке составляет видовые пары: koupit - kupovat, vstát - vstávat, vybrat - vybírat, solit - osolit. Глаголы, входящие в видовое противопоставление, имеют одно и то же лексическое значение, но по-разному характеризуют протекание самого действия. Глаголы совершенного вида обозначают действие целостное, действие как факт; глаголы несовершенного вида этого признака не выражают. Ср.: Napsal mu dopis / Psal mu dopis; Prodal zboží / Prodával zboží.

Образование глаголов совершенного вида

Глаголы совершенного вида образуются, как правило, от простых глаголов несовершенного вида при помощи различных приставок: **do-**, **od-**, **na-**, **po-**, **za-**, **z-**, **s-**, **při-**, **pře-**, **před-**, **nad-**, **pod-**, **roz-**, **vy-**, **ve-**, **o-**, **pro-**, **u-**, **ob-**, обычно изменяющих не только вид, но и лексическое значение глагола. Ср.:

jít	идти	najít	найти	vyjít	выйти
		přijít	прийти	vejít	войти
		přejít	перейти	projít	пройти
		odejít	уйти	obejít	обойти
		ujít	пройти, уйти от чего-либо и др.		
psát	писать	přepsat	переписать	napsat	написать
		připsat	приписать	zapsat	записать
		opsat	списать, описать	podepsat	подписать
		sepsat	составить опись	nadepsat	надписать
		popsat	описать	předepsat	предписать
		vypsat	выписать	vepsat	вписать

В большинстве случаев при присоединении приставки возникает новый глагол, не соотносительный по значению с исходным глаголом, однако в отдельных случаях можно говорить и о чисто видовой функции некоторых приставок. Ср. например:

dělat - udělat	делать - сделать
šít - ušít	шить - сшить
vařit - uvařit	варить - сварить
slyšet - uslyšet	слышать - услышать
chválit - pochválit	хвалить - похвалить
děkovat - poděkovat	благодарить - поблагодарить
organizovat - zorganizovat	организовать

Глаголы совершенного вида могут быть образованы от глаголов несовершенного вида также при помощи суффикса **-nou-**:

křičet - křiknout	кричать - крикнуть
plivat - plivnout	плевать - плюнуть

Иногда такие образования носят разговорный характер:

riskovat - risknout (*разг.*)	рисковать - рискнуть

Образование глаголов несовершенного вида

Глаголы несовершенного вида образуются от простых и приставочных глаголов совершенного вида при помощи суффиксов: **-ova-**, **-va-**, **-a-**, **-e-** (**-ě**). При образовании глаголов несовершенного вида наиболее продуктивным суффиксом является суффикс **-ova-**, который присоединяется обычно к глаголам совершенного вида с основой инфинитива на **-i**, **-nou-**. При этом нередко возникает чередование согласных и групп согласных основы, а также чередование долгих и кратких гласных корня.

Продуктивные суффиксы *-ova* и *-va-*

Чередование	Примеры	Перевод
s/š	ohlásit - ohlašovat	объявить - объявлять, сообщать
t/c	obohatít (se) - obohacovat (se)	обогатить (ся) - обогащать (ся)
d/z	nahradit - nahrazovat	заменить - заменять
st/šť	zjistit - zjišťovat	выяснить - выяснять
zd/žď	zpozdit se - zpožďovat se	опоздать - опаздывать
ou/u	koupit- kupovat	купить - покупать
á/a	zkrátit - zkracovat	сократить - сокращать
í/i	slíbit - slibovat	обещать - пообещать
í/e	navštívit - navštěvovat	посетить - посещать

Примечание. У ряда глаголов совершенного вида, имеющих в основе инфинитива группы согласных **st** и **zd**, при образовании глаголов несовершенного вида чередование групп согласных не наступает:

rozmístit - rozmísťovat	разместить - размещать
seřadit - seřazovat / seřaďovat	распределить - распределять
	упорядочить - упорядочивать

При помощи суффикса **-ova-** глаголы несовершенного вида образуются также от некоторых глаголов с основой инфинитива на **-nou-** и **-a-**:

navrhnout - navrhovat	предложить - предлагать
rozhodnout (se) - rozhodovat (se)	решить (ся) - решать (ся)
rozkázat - rozkazovat	приказать - приказывать
svázat - svazovat	связать - связывать

Суффикс **-va-**:

-á-	-áva:	vstát - vstávat	встать - вставать
		dát - dávat	дать - давать
-a-	-áva-	poznat - poznávat	узнать - узнавать
-ý-	-ýva-	pokrýt - pokrývat	покрыть - покрывать
-í-	-íva-	vyšít - vyšívat	вышить - вышивать
-ova-	-ováva-	vypracovat - vypracovávat	выработать - вырабатывать

Примечание. У производных глаголов несовершенного вида гласный основы перед суффиксом **-va-** всегда удлиняется, возникает **-áva-**, **-íva-** и др.: prodat - prodávat.

Непродуктивные суффиксы *-a-* и *-e-* (*-ě-*)

При помощи непродуктивных суффиксов **-a-** и **-e-** (**-ě-**) (после мягких и бывших мягких согласных **c**, **z**, **l**, **ř**, **šť** и др.) несовершенный вид образуется от следующих глаголов:

а) от глаголов на **-it**, как правило, с чередованием гласных и согласных основы **k/č**, **t/c**, **d/z**, **st/šť**, **sl/šl**, **o/á**, **u/ou**, **e/í**, **e/é**, **a/á**:

k/č	skočit - skákat	прыгнуть - прыгать
t/c	vrátit (se) - vracet (se)	вернуть (ся) - возвращать (ся)
	ztratit - ztrácet	потерять - терять
st/šť	pustit - pouštět	пустить - пускать
sl/šl	vymyslit - vymýšlet	выдумать - выдумывать
d/z	probudit - probouzet	разбудить - будить
e/í	střelit - střílet	выстрелить - стрелять
o/á	vyrobit - vyrábět	произвести - производить
	vytvořit - vytvářet	образовать - образовывать
	hodit - házet	бросить - бросать
u/ou	probudit se - probouzet se	проснуться - просыпаться

б) от глаголов на **-nou-**:

všimnout si - všímat si	обратить - обращать внимание
padnout - padat	упасть - падать
proniknout - pronikat	проникнуть - проникать
zvyknout si - zvykat si	привыкнуть - привыкать
zvednout - zvedat	поднять - поднимать

в) от некоторых других глаголов часто с основой, равной корню, на согласный или гласный:

zavřít - zavírat	закрыть - закрывать
vybrat - vybírat	выбрать - выбирать
utéci - utíkat	убежать - убегать
pomoci - pomáhat	помочь - помогать
přinést - přinášet	принести - приносить
odvést - odvádět	отвести - отводить
přivézt - přivážet	привезти - привозить
přijet - přijíždět	приехать - приезжать
rozbít - rozbíjet	разбить - разбивать
zapít - zapíjet	запить - запивать
usnout - usínat	заснуть - засыпать

Примечание. При образовании глаголов несовершенного вида наступает продление гласного корня.

Глаголы совершенного и несовершенного вида, имеющие одно лексическое значение и образующие видовые пары, могут быть образованы также от разных основ (супплетивный способ образования):

vzít - brát	взять - брать
položit - klást	положить - класть
vyjít - vycházet	выйти - выходить и др.

Примечание. В отдельных случаях могут употребляться параллельные образования с разны-

ми суффиксами:

vytrhnout - vytrhovat / vytrhávat — выдернуть - выдергивать
odhrábnout - odhrabovat / odhrabávat — отгрести - отгребать

Некоторые глаголы являются двувидовыми, т. е. один и тот же звуковой вид этих глаголов служит для выражения значения совершенности и несовершенности. К двувидовым глаголам относятся **obětovat** *жертвовать* и *пожертвовать*, **věnovat** *посвятить* и *посвящать*; многие из этих глаголов двувидовые только в прошедшем времени: **stačit** *хватить*, *хватать*, *быть достаточным* и некоторые глаголы иностранного происхождения: absolvovat, informovat, izolovat, konstatovat, reformovat.

Некоторые глаголы являются глаголами только несовершенного вида mít, musit, chtít, smět, umět, zdát se, bydlet, chybět, scházet, náležet, záležet, znamenat, doufat, tušit. Глаголы только совершенного вида: zaslechnout, uhodit, zahlédnout, vydržet, dovést (něco), zatančit si, zalyžovat si и многие другие.

Притяжательные местоимения 3-го лица единственного и множественного числа *jeho*, *její*, *jejich*

В 3-м лице ед. числа принадлежность мужскому и среднему роду выражается формой **jeho**: jeho bratr, jeho dcera, jeho kolo, jeho dítě, а во мн. числе для всех трех родов формой **jejich**: jejich přítel, jejich matka, jejich dítě, jejich rodiče, jejich knihy. Формы **jeho** и **jejich** не склоняются.

В женском роде принадлежность 3-му лицу выражается формой **její**, которая согласуется с существительным и склоняется по образцу полных прилагательных мягкой разновидности (тип **letní**). Ср.:

Pád	Mužský a střední rod	Ženský rod	Množné číslo
N.	její (bratr, pero)	její (sestra)	její (bratři, sestry, pera)
G.	jejího (bratra, pera)	její (sestry)	jejích (bratrů, sester, per)
D.	jejímu (bratru, peru)	její (sestře)	jejím (bratrům, sestrám, perům)
A.	jejího (bratra), její (pero)	její (sestru)	její (bratry, sestry, pera)
L.	(o) jejím (bratrovi, peru)	(o) její (sestře)	(o) jejích (bratřích, sestrách, perech)
I.	jejím (bratrem, perem)	její (sestrou)	jejími (bratry, sestrami, pery)

Примечание. Следует отличать неизменяемую форму **jejich**, выражающую принадлежность многим лицам, от формы **jejích** с **í** долгим, которая во множественном числе выражает принадлежность одному лицу женского рода. Ср.:

jejich děti — их дети
jejích dětí — ее детей
jejich úspěchů — их успехов
jejích úspěchů — ее успехов

Существительные, не имеющие форм единственного числа
Pomnožná podstatná jména (plurália tantum)

Некоторые имена существительные, обозначающие единичные предметы, употребляются только в форме множественного числа. К ним относятся как нарицательные имена существительные, так и названия праздников и собственные географические названия. Ср.: šachy *шахматы*, ústa *рот*, nůžky *ножницы*, dějiny *история*, kalhoty *брюки*, vánoce *рождество*, dveře *дверь*, záda *спина*. Tatry, Pardubice, Krkonoše, Lidice, Strakonice и др.

Указанные существительные склоняются по образцу множественного числа мужского, женского и среднего рода твердой или мягкой разновидности. (В отдельных падежах имеются исключения.)

а) По образцу существительных мужского рода твердой разновидности типа **hrady** склоня-

ются существительные šachy *шахматы* (предл. v šáchách), tepláky *теплый спортивный костюм*.
б) По образцу существительных женского рода твердой разновидности типа **ženy** склоняются: dějiny *история*, hodiny *часы*, narozeniny *день рождения*, prázdniny *каникулы*, nůžky *ножницы*, váhy *весы*, noviny *газета*, kalhoty *брюки* и др.
в) По образцу существительных среднего рода твердой разновидности склоняются: ústa *рот*, kamna *печь*, nosítka *носилки*, vrata *ворота*, játra *печень*, ňadra *грудь*, záda *спина* и др.
г) По образцу существительных женского рода мягкой разновидности (тип **růže**) склоняются: dveře *дверь*, jesle *ясли*, housle *скрипка*, kleště *клещи*, sáně *сани*, vánoce *рождество* (дат. k vánocům) и др.

Примечание. У отдельных указанных выше существительных употребляется ед. число, но с другим лексическим значением. Ср.: hodina *час*, hodiny *часы*; novina *новость*, но: noviny *газета*.

О склонении географических названий, не имеющих формы единственного числа, см. урок 14.

УПРАЖНЕНИЯ

1. От глаголов совершенного вида образуйте глаголы несовершенного вида. Обратите внимание на чередования гласных и согласных основы:
а) **-ova-**: rozdělit, ukázat, rozšířit, zvýšit, zesílit, určit, potvrdit, obvinit, ohlásit, navštívit, udělit, připravit, vyměnit, dovolit, uspokojit, oslavit, vyhodit, vyskočit, odhadnout, rozhodnout (se), vystoupit, účastnit se, oznámit, zjistit;
б) **-va-**: nechat, dostat, získat, vynechat, vychovat, podat, zakrýt, užít, dobýt, dostat se, překonat, prodat, přidat, vyhrát, vyšít, dozrát, prožít, pobýt, zakrýt, zůstat, uznat, objednat;
в) **-a-**, **-e-** (**-ě-**): nalézt, vytéci, sednout si, lehnout si, leknout se, zvednout, kousnout, vyběhnout, odmítnout, obléknout, poslechnout, vyrůst, padnout, kousnout, klesnout, uklidit, zkusit, hodit, vyrobit, probudit.

2. От глаголов несовершенного вида с помощью приставок образуйте глаголы совершенного вида. Определите их значение:
šít, žít, krýt, mýt, plést, téci, vidět, pít, lézt, volat, konat, chovat, učit se, zvát, brát, hnát, vázat, česat, děkovat, dělit, holit, čistit, vítat, měnit, šířit, tisknout, vařit, rodit se, tvořit, volit, končit, nutit, působit, budit, hrát si, vítězit, zkoumat, fotografovat, číst, jet, pracovat

3. В следующих предложениях измените вид глагола:
Komu šijete šaty? - Proč neotvíráte dveře? - Komu to doporučujete? - Navštěvuji svého otce. - Kdo to potvrzuje? - Vyskytuje se to jen občas. - Co to zvedá? - Připravujeme se na zkoušky. - Vystupují z vlaku. - Vychovává jejího syna. - Nakupujeme spoustu knih. - Odpovídám na jejich dotazy. - Podáváte zprávy rodičům ze zahraničí? - Zapaluje si cigaretu. - Kdo mu podává ruku? — Listí opadává, obilí dozrává. - Jak užíváte volného času? - Koho tam posílají? - V kolik hodin vstáváte? - Přijímáme cizí hosty. - Obléká se velmi vkusně. - Komu posíláte telegram? - Jak odesíláte peníze? - U kterého okénka podáváme telegramy? - Kde se přijímají doporučené dopisy? - Posílám balík do Sofie. - Kolik platím? - V telegramu do zahraničí používám cizího jazyka. - Na poště kupuji obálky a dopisní papír. - Ráno jdu pro pohledy a noviny do PNS. - Na poště nám dávají informace. - Jdeme domů pěšky. - Vlak z Paříže přijíždí časně ráno. - Představení začíná v sedm hodin večer. - Nic neříká, jenom se usmívá. - Zeptáme se na to jejího manžela. - Objednávám meziměstský hovor.

4. Образуйте настоящее время. Измените вид глагола:
Ráno půjdu na nádraží, koupím si u pokladny jízdenku a pojedu na návštěvu к svému příteli. - Cestou se zeptám, kde je hlavní pošta. - Uklidím její pokoje. - Doprovodím přítelkyni ke stanici tramvaje. - Objednám lístky na zítra. - Telegram napíšu na telegrafní blanket. - Podám jej u okénka. - Na obálku nalepím známku. - K večeři si koupím salám. - Navštívím své přátele. - Vrátíme se domů pozdě večer. - Zapomene na všechno. - Vstoupím do místnosti. - Uvařím vám čaj. - Kdy vyjde slunce? - Zatelefonuji do Moskvy. - Ten dopis pošlu doporučeně. - Pošlete ten telegram pilně nebo bleskově? - Napište adresu odesilatele čitelně.

5. Из слов в скобках выберите нужное (иногда возможны оба):
(Vrátil se - vracel se) až pozdě večer. - V knihkupectví jsou nové slovníky, musíme je (koupit - kupovat). - (Dostával jsem - dostal jsem) velice zajímavou zprávu. - Telegram (přinesli - přinášeli)

v pět hodin. - V divadle jsem (potkal - potkával) svého přítele. - Lístky jsem (objednal - objednával) na příští týden. - Myslím, že se už (nevrátí - nevrací). - Prosili jsme ho, aby to (nevyhodil - nevyházel - nevyhazoval). - Musíš ho ihned (volat - zavolat). - Musíte tu práci (končit - skončit) včas. - Chtěl bych si (koupit - kupovat) známku na dopis. - Nemohu (najít - nacházet) přepážku. - Na doporučený a spěšný dopis (dostanu - dostávám) stvrzenku. - Chtěl bych (zatelefonovat - telefonovat) do Plzně. - Jaké číslo vám mám (dát - dávat)? - S jakým číslem vás mám (spojit - spojovat)? - Vaše číslo se (neozve - neozývá). - Budete (čekat - počkat)? - Za půl hodiny mohu (volat - zavolat) ještě jednou. - Skoda, že se s jejím bratrem už (nesetkám - nesetkávám). - Řekni jí, aby se s tím dlouho (nezdržela - nezdržovala). - Mám dojem, že se (nemění - nezmění).

6. Измените предложения по образцу, употребляя глаголы совершенного вида:

Právě píšu ten dopis. - Myslel jsem, že jsi ho už napsal dopoledne.

Právě posílám ten telegram. ... - Právě volám Zdeňkovi. ... - Právě platím telefon. ... - Právě si podávám tu žádost. ... - Právě zjišťuji tu adresu. ... - Právě vyplňuji ten blanket. ... - Právě kupuji ty pohlednice. ... - Právě objednávám ten hovor. ... - Právě balím tu zásilku. ... - Právě píšu ten dopis....

7. Отвечайте положительно. В своих ответах употребляйте глаголы несовершенного вида:

Образец: **Už jsi sestavil ten plán? - Ano, sestavoval jsem ho včera celé odpoledne.**

Už jsi napsal ten dopis? ... - Už jsi zabalil ty balíky? ... - Už jsi zjistil ty adresy? ... - Už jsi našel tu obálku? ... - Už jsi vyplnil ty formuláře? ... - Už jsi zatelefonoval všem známým? ... — Už jsi vybral ty pohlednice? ... - Už jsi připravil ty zásilky? ... - Už jsi sehnal ty lístky? ... - Už jsi sestavil ten plán? ...

8. Слова в скобках напишите в соответствующем падеже:

(Její) bratr je velice sympatický člověk. - Už dávno znám (její) bratra. - Od (její) bratra jsem se dověděl, žes byl v NDR. - Večer půjdu na návštěvu k (její) bratrovi. - S (její) bratrem jsem se seznámil v Beskydech. - S (její) dvěma bratry jsem studoval. - O (její) dvou bratrech jsem nic neslyšel.

9. Вместо точек вставьте правильные формы местоимений **jeho**, **její**, **jejich**:

To je ... auto. - Jel jsem ... autem. - ... dopisy jsou velice očekávány. - Přijel jsem k ... rodičům. -Napíšu ... sestře. - Mnoho jsem slyšel o ... rodičích. - Často si hraji s ... dětmi.

10. Личные местоимения в скобках замените притяжательными **její**, **jejich** в соответствующем падеже:

Šel jsem na poštu s (on) sestrou. - U příležitosti národního svátku odeslal telegram (ona) rodičům. - Na večírku bylo mnoho (ona) spolužáků. - Z (ona) dopisu jsem se dozvěděl, že se vrátí až za měsíc. - Nemusíte jim odpovídat na (ony) dopisy. - (Oni) přátelé nás často navštěvují. - Někdy jdu kolem (ona) domu, dívám se na okna (ona) bytu. - V (ona) domě se mi všechno líbilo. - Včera jsme byli na návštěvě u (oni) přátel. - Na (on) hodinkách už bylo půl desáté. - Nevěděl jsem, co budu dělat s (on) článkem. - Udělal jsem to podle (on, ona, oni) přání. - Chtěla jsem koupit pro (on) syna malý dárek.

11. Раскройте скобки, слова в скобках поставьте в соответствующем падеже:

O (prázdniny) pojedeme do Vysokých Tater. - Po (prázdniny) začneme zase studovat. - (Moje hodinky) nejdou správně. - Každý den čtu (noviny) „Pravda“. - Přečetl jsem to v (noviny). - Bratr si koupil (nové kalhoty). - Jak vypadá v (nové kalhoty)? - Můj přítel pěkně hraje na (housle). - Co říkáš jeho (housle)? - O (vánoce) Ti napíšu podrobný dopis. - Co se píše v (dnešní noviny) o událostech v zahraničí? - V (ty šaty) vypadáš velmi elegantně. - O svátcích se chystáme do (lázně). - Každý rok se zotavuje v (československé lázně) mnoho lidí. - K svým (narozeniny) dostala matka mnoho blahopřání od svých známých. - Bez (brýle) nemohu číst, nic nevidím. - Zítra budou skládat naši studenti zkoušku z (dějiny) ČSSR. - Ve (dveře) stál můj bratranec. - Kdo stojí za (dveře). - Nebouchejte (dveře). - Židle stála u (dveře). - Tato zpráva mě přivedla do (rozpaky). - Byl jsem na (rozpaky) a nevěděl jsem, co mám dělat.

12. Переведите на чешский язык:

а) Главный почтамт находится в большом красивом здании. В просторном светлом зале много окошек. На каждом окошке надпись. Здесь принимают заказные письма и авиаписьма. Рядом продаются марки, конверты, открытки, различные бланки и почтовая бумага. На

окошках надпись: «Продажа почтовых знаков». Напротив принимают телеграммы. Здесь можно отправить обычную или срочную телеграмму. В окошке № 35 принимают подписку на все газеты и журналы. В здании почты имеется также телефонный переговорный пункт. Здесь вы можете заказать междугородный разговор с разными городами Советского Союза, а также с городами за границей. На почте всегда много народу. Люди покупают открытки, пишут письма и бросают их в почтовый ящик, который находится в зале. Между Москвой и столицами других государств существует регулярная почтовая связь.
б) Я бы не хотел опоздать на поезд. - Мы постепенно привыкаем к новому месту. - Они не обратили на него внимания. - Когда гости возвращаются в Прагу? - Летом в Москву привозят много овощей и фруктов. - Перед сном я много читаю и засыпаю поздно. - Я хочу выяснить, когда начинается подписка на газеты. - Он получает письма до востребования. - Мы возвращались домой поздно вечером. - Мы часто навещаем своих друзей. - Мать отводила детей в детский сад и шла на работу.

УРОК 14

Глаголы движения. Многократные глаголы. Видовые цепи глаголов. Склонение существительных мужского рода на **-í** (тип **průvodčí**). Склонение географических названий, не имеющих форм единственного числа. Частица **zda**. Глагольные префиксы и их важнейшие значения.

CESTOVANÍ
NA NÁDRAŽÍ

Včera odjížděl bratr Jiří do Karlových Var. Doprovázel jsem ho na nádraží. Na nádraží jsme přišli těsně před odjezdem vlaku[1]. Bylo nutno spěchat, abychom nezmeškali vlak. Jiří si šel koupit k pokladně jízdenku, já jsem mu zatím poslal kufr jako spoluzavazadlo[2], aby nemusel nést mnoho zavazadel. Pak jsme spěchali na druhé nástupiště, kde byl rychlík do Karlových Var již připraven k odjezdu. Lidé rychle nastupovali. Na druhém nástupišti však stály proti sobě[3] dva vlaky. Museli jsme se zeptat průvodčího, který z nich je rychlík do Karlových Var.

Vedle rychlíku byl připraven k odjezdu také osobní vlak do Pardubic. Nasel jsem bratrovi místo ve vagóně (ve voze) pro nekuřáky. Byl to vagón druhé třídy. V jednom kupé bylo ještě volné místo u okna. Jiří si to místo obsadil a šel se podívat na jízdní řád, jaké má vlak spojení[4]. Chtěl zjistit, zda musí přestupovat (přesedat) nebo zda jede přímo. Podle jízdního řádu měl vlak už jet, proto jsem vystoupil z vagónu na perón. Vlak měl však zřejmě trochu zpoždění[5]. Všiml jsem si, že k rychlíku jsou připojeny i spací vagóny a jídelní vůz. Jiří stále ještě hledal v jízdním řádu. Vtom přišel výpravčí, dal znamení к odjezdu a Jiří měl co dělat, aby mu vlak neujel.

NÁPISY NA NÁDRAŽÍ

Hlavní nádraží	Центральный вокзал
Výdej jízdenek	Билетная касса
Pokladna	Касса
Vchod	Вход
Východ	Выход
Restaurace	Ресторан
K nástupištím	К платформам
Úschovna zavazadel	Камера хранения
Dopravní kancelář	Транспортное агентство
Příjezd	Прибытие
Odjezd	Отправление
Čekárna	Зал ожидания
Tabák - Nov iny	Табак - Газеты
Průchod zakázán	Прохода нет
Informační kancelář	Справочное бюро

CESTA LETADLEM

Jel jsem navštívit bratra do Košic. Nechtělo se mi jet vlakem, protože cesta trvá dlouho, a proto jsem se rozhodl, že poletím letadlem. Koupil jsem si letenku a odjel taxíkem na letiště. Měl jsem z letu trochu strach[6], poněvadž bylo špatné počasí. Letadlem jsem dosud nikdy necestoval. Vzlétli jsme a pod námi se prostírala Praha jako na dlani. Viděl jsem Hradčany, přeletěli jsme Vinohrady, a již město zmizelo. Než jsem se nadál, už jsme přelétávali střední Čechy[7]. Let byl klidný. Neuplynulo ani půl druhé hodiny a už jsme přistávali na přistávací ploše letiště v Košicích. Odtamtud jsme pokračovali v cestě autobusem do středu města. Cestoval jsem již různými způsoby, vlakem, lodí (parníkem), autobusem. Nyní nejraději cestuji letadlem.

Slovníček

cesta: c. letadlem путешествие на самолете
cestování, -í *n* путешествие
cestovat путешествовать; **c. různými způsoby** пользоваться (*путешествовать*) разными видами транспорта
dlaň, -ě *f* ладонь; **jako na dlani** как на ладони
doprovázet провожать
jízdenka, -y *f* билет
jízdní řád, -u *m* расписание поездов
klidný спокойный
let, -u *m* полет
letadlo, -a *n* самолет
letenka, -y *f* авиабилет
letiště, -ě *n* аэропорт
loď, -i *f* судно, корабль
nádraží, -í *n* вокзал
najít найти
nástupiště, -ě *n* платформа
nastupovat (*do vlaku*) садиться (*в поезд*)
nejraději охотнее всего
nekuřák, -a *m* некурящий
odjezd: dát znamení k odjezdu дать сигнал к отправлению; **vlak je připraven k odjezdu** поезд готов к отправлению
odjíždět (*o vlaku*) отправляться (*о поезде*)
odtamtud оттуда
pan vrchní, -ího *m* старший официант
parník, -u *m* пароход
pokračovat (*o cestě*) продолжать (*путь*)
poněvadž потому что, так как
prostírat se простираться
průvodčí, -ího *m* проводник
přestupovat/přesedat пересаживаться/делать пересадку
přistávací plocha, -y *f* посадочная площадка
přistávat (*o letadle*) садиться, совершать посадку (*о самолете*)
rozhodnout se (*k něčemu*) решиться (*на что-л.*)
rychle быстро
rychlík, -u *m* скорый поезд
spojení, -í *n* связь
taxík, -u *m* такси
uplynout истечь, пройти; **neuplynulo ani půl druhé hodiny** не прошло и полутора часов
vagón, -u *m* вагон; **jídelní v.** вагон-ресторан; **v. 1. třídy/2. třídy** вагон 1-го/2-го класса
vlak, -u *m* поезд; **osobní v.** пассажирский поезд
vtom вдруг
vůz, -vozů *m* вагон; **spací v.** спальный вагон; **lůžkový v.** плацкартный вагон
výpravčí, -ího *m* дежурный по станции
vystoupit (*z vagónu*) выйти (*из вагона*)
vzlétnout взлететь
zavazadlo, -a *n* багаж
zda ли; **z. musí přestupovat?** нужно ли делать пересадку?
zjistit выяснить, установить
zmeškat (*něco*) опоздать (*на что-л.*)
zmizet исчезнуть
zřejmě очевидно, по-видимому

Лексико-грамматические пояснения

1. těsně před odjezdem vlaku — перед самым отходом поезда
   těsně před koncem — перед самым концом
   těsně před sedmou — почти в семь часов
   těsně u zdi — близко у стены, вплотную к стене

2. poslat kuír jako spoluzavazadlo — послать чемодан багажом (который прибывает вместе с пассажиром)

3. stát proti sobě — стоять напротив, друг против друга
   Stáli jsme proti sobě. — Мы стояли друг против друга.

4. Jaké spojení má vlak? — Как следует поезд?

5. Vlak měl trochu zpoždění.	Поезд немного опаздывал.
6. mít strach (z někoho, z něčeho)	бояться (кого-л., чего-л.)
Měl jsem z letu trochu strach.	Я немного боялся лететь.
Mám z něho strach.	Я боюсь его.
Ср. также:	
mít radost (z něčeho)	радоваться (чему-л.)
Mám z toho radost.	Я радуюсь этому.
7. Než jsem se nadál, už jsme přelétávali střední Cechy.	Не успел я оглянуться, как мы уже летели над Центральной Чехией.

Грамматические объяснения

Глаголы движения

Глаголы движения, обозначающие разные способы перемещения в пространстве, составляют в чешском языке (как и в других славянских языках) хотя и небольшую, но очень важную группу парных глаголов.

Глаголы эти следующие:

jít - chodit	идти - ходить
jet - jezdit	ехать - ездить
nést - nosit	нести - носить
vést - vodit	вести - водить
vézt - vozit	везти - возить
běžet - běhat	бежать - бегать
letět - létat	лететь - летать
hnát - honit	гнать - гонять

Характерной особенностью глаголов движения является семантическая и морфологическая соотнесенность, принадлежность к одному только несовершенному виду.

Употребление глаголов движения в русском языке и в чешском языке, как видно из нижеприводимых примеров, имеет много общего:

Hoši běží k domu.	Мальчики бегут к дому.
Chlapci běhají kolem stromu.	Ребята бегают вокруг дерева.
Bratr jde do divadla.	Брат идет в театр.
Bratr chodí vždy rychlým krokem.	Брат всегда ходит быстрым шагом.
Jel na kole do lesa.	Он ехал на велосипеде в лес.
Sestra už jezdí na kole.	Сестра уже ездит на велосипеде.
Vezla jim ovoce.	Она везла им фрукты.
Každé ráno ji vozil do školy.	Каждое утро он возил ее в школу.

Однако в употреблении глаголов движения в русском и чешском языках имеются и различия.

1. Имеются различия в употреблении глаголов движения при обозначении движения различных средств транспорта. Ср.:

Vlak z Moskvy do Prahy jede asi 40 hodin.	Поезд из Москвы до Праги идет примерно 40 часов.
Auto jelo rychle.	Машина шла быстро.
Jede tam tramvaj?	Туда идет трамвай?
Autobus tam nejede.	Автобус туда не идет.
Parník pluje po řece.	Пароход идет (плывет) по реке

В чешском языке применительно к движущемуся транспорту употребляется глагол **jezdit** (**plout**), в русском языке - *идти*.

2. Для передачи значений, выражаемых в русском языке формами прошедшего времени (*ходил*, *ездил*, *летал* - в значении туда и обратно), в чешском языке употребляются, как правило, соответствующие формы глагола **být** или других глаголов. Ср. перевод следующих

русских выражений:

Вчера я ходил в кино.	Včera jsem byl v kině.
Сегодня мы ходили в театр.	Dnes jsme byli v divadle / Dnes jsme navštívili divadlo.
Неделю тому назад брат ездил в Киев.	Před týdnem byl bratr v Kyjevě / Před týdnem jel bratr do Kyjeva.
Недавно мы летали в Одессу.	Nedávno jsme byli v Oděse.

Русским сочетаниям форм *ходил*, *ездил*, *летал* с инфинитивом в чешском языке соответствуют сочетания глагола **být** с инфинитивом (несовершенного или совершенного вида):

Вчера мы ходили купаться.	Včera jsme se byli koupat.
В четверг школьники ходили смотреть выставку.	Ve čtvrtek se byli žáci podívat na výstavu.
На прошлой неделе отец ездил ловить рыбу.	Minulý týden byl otec lovit ryby.
Бабушка ездила лечиться в Крым.	Babička se byla léčit na Krymu.

3. В чешском языке однонаправленные (определенные) глаголы движения **jít**, **jet**, **běžet** в форме инфинитива и в форме прошедшего времени не могут употребляться с приставкой **po-**, поэтому русские инфинитивы типа *пойти*, *поехать*, *побежать* в чешском языке передаются либо бесприставочными инфинитивами, либо другими глаголами. Ср. примеры:

Я хочу поехать на трамвае.	Chci jet tramvají.
Мы бы хотели поехать в Крым.	Chtěli bychom jet na Krym.
Он хотел побежать за ними.	Chtěl běžet za nimi.
Она может пойти пешком.	Může jít pěšky.
Я бы хотел пойти в театр.	Chtěl bych navštívit divadlo.

Соответственно чешские **jel**, **šel**, **letěl** имеют значение не только несовершенного, но и совершенного вида и переводятся на русский язык как *ехал* и *поехал*, *шел* и *пошел*, *летел* и *полетел*. Ср. следующие примеры:

Potkal jsem ho, když šel na univerzitu.	Я встретил его, когда он шел в университет.
Otec šel napřed.	Отец пошел вперед.
Z Prahy do Moskvy jsme letěli letadlem.	Из Праги в Москву мы полетели самолетом.
Jel s ženou do ciziny.	Он поехал с женой за границу.
Potom se zvedl a šel k řece.	Потом он поднялся и пошел к реке.

Примечание. В чешском языке существует приставочный глагол **pojit** (**pošel**), который, однако, имеет значение *околеть*, *сдохнуть*. Pes už pošel *Собака уже сдохла*.

4. В формах будущего времени у однонаправленных глаголов движения употребляются приставочные формы с **po**: ponesu, povedu, poletím, podám, но в отличие от русского языка, где приставочные формы типа *понесу*, *повезу*, *пойду* употребляются в значении будущего совершенного, в чешском языке они являются двувидовыми, т. е. ponesu *буду нести* и *понесу*; povezu *буду везти* и *повезу*.

5. Чешская пара глаголов движения **plout - plavat** не полностью соответствует русским глаголам *плыть - плавать*, так как чешские глаголы **plout - plavat** семантически до некоторой степени противопоставлены: глагол **plout** обозначает главным образом перемещение неодушевленных предметов на поверхности воды, глагол **plavat** - главным образом перемещение в воде одушевленных предметов. Ср. примеры:

Po moři pluje loď.	По морю плывет корабль.
Po řece plulo množství lodiček.	По реке плавало много лодок.
Chlapci plavali směrem k břehu.	Ребята плыли в направлении к берегу.
Delfíni plavali k lodi.	Дельфины плыли к кораблю.

Примечание. Если одушевленные предметы (живые существа) перемещаются на неодушевленных предметах, употребляется глагол **plout**.

Многократные глаголы

В отличие от русского языка в чешском языке живыми и довольно употребительными

являются так называемые многократные глаголы, т. е. глаголы, выражающие неоднократное повторение действия в различных временных планах. Они образуются от глаголов только несовершенного вида при помощи суффикса **-va-**: dělat - dělávat, říkat - říkávat, chodit - chodívat, hrát - hrávat, mít - mívat, spát - spávat, vracet - vracívat, platit - platívat, přicházet - přicházívat.

От некоторых глаголов многократные глаголы образованы при помощи суффиксов **-a-** / **-va-**: vidět - vídat / vídávat, slyšet - slýchat / slýchávat, jíst - jídat / jídávat, číst - čítat / čítávat.

Примечание. При образовании многократных глаголов гласный основы глаголов несовершенного вида удлиняется. Ср.: nosit - nosívat, dělat - dělávat. Долгота сохраняется и в формах прошедшего времени: nosíval, psával, dělával.

Суффикс многократности **-va-** может быть удвоен и даже утроен. В этом случае многократные глаголы, выражая то же самое значение, что и глаголы 1-й степени, приобретают сильную эмоциональную окраску. Ср.: chodit - chodívat - chodívávat, říkat - říkávat - říkávávat. Ср. пример из народной песни: „Když jsem já k vám chodívával, pejsek na mě štěkávával."

Примечание. Многократные глаголы чаще всего образуются от глаголов движения, речи, мышления, зрительного и слухового восприятия. Однако они не образуются от глаголов на **-nout** и от некоторых семантических групп глаголов.

Многократные глаголы чаще всего употребляются в формах прошедшего времени, где они в зависимости от показателей кратности могут выражать обычную, частную или редкую повторяемость, а также неопределенно-длительное состояние (у глаголов состояния) в прошлом. Ср. примеры:

Naše babička nám vždycky říkávala...	Наша бабушка нам всегда говорила (говаривала)...
Tam často chodíval nebožtík dědeček.	Туда часто ходил покойный дедушка.
Za dávných časů tam stával kostel.	В давние времена там стоял костел.
Vzpomínám si, jak jsem jezdívala do Prahy.	Я вспоминаю, как бывало я ездила в Прагу.

В отличие от русского языка многократные глаголы в чешском языке употребляются также в формах настоящего времени, где они выражают либо обычное, постоянное действие (rád chodívám pěšky), либо такую повторяемость, которая определяется контекстом:

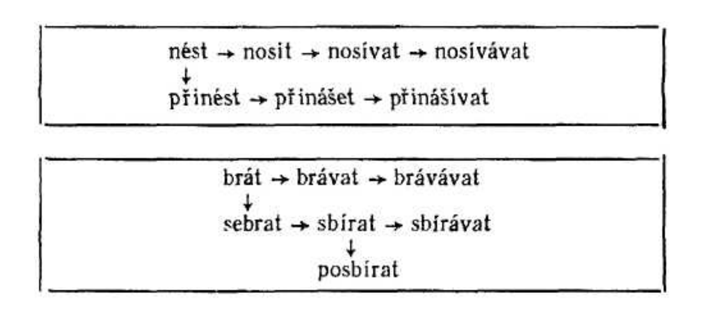
Často tam jezdíváme.	Мы часто туда ездим.
Občas mu nosívám knihy.	Я иногда ношу ему книги.

В формах прочих времен и наклонений многократные глаголы употребляются редко. В современном чешском языке их употребление факультативно. Они во всех случаях могут быть заменены соответствующими глаголами несовершенного вида.

Видовые цепи глаголов

Для определения характера видообразования и последовательности употребления суффиксов и префиксов при образовании глаголов совершенного и несовершенного вида представим видообразование в виде схемы, на которой образование глаголов несовершенного вида при помощи суффиксов будет обозначаться стрелкой слева направо горизонтально, а образование глаголов совершенного вида - обычно с измененным лексическим значением - вертикально вниз:

а) Исходный глагол - несовершенного вида

б) Исходный глагол - совершенного вида

dát → dávat → dávávat
↓ ↓
rozdat → rozdávat → rozdávávat
↓
porozdávat

Склонение существительных мужского рода на *-í* (тип *průvodčí*)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	průvodčí	průvodčí
G.	průvodčího	průvodčích
D.	průvodčímu	průvodčím
A.	průvodčího	průvodčí
V.	průvodčí	průvodčí
L.	(o) průvodčím	(o) průvodčích
I.	průvodčím	průvodčími

По образцу **průvodčí** склоняются существительные мужского рода на **-í** типа **krejčí** *портной*, **mluvčí** *представитель*, *оратор*, **výpravčí** *дежурный по станции*, субстантивированные прилагательные типа **vrchní** (pan vrchní) *старший официант*, а также субстантивированные причастия **vedoucí** *руководитель* (vedoucí skupiny), **pracující** *трудящийся*. Например: Všichni pracující se zúčastnili manifestace *Все трудящиеся приняли участие в демонстрации*.

Примечание. Склонение существительных типа **průvodčí** совпадает со склонением прилагательных мужского рода мягкой разновидности типа **letní**. Существительное женского рода **průvodčí** склоняется как прилагательное **letní** женского рода.

Склонение географических названий, не имеющих форм единственного числа

1. Географические названия, не имеющие форм единственного числа, склоняются различно. Названия на **-y**, **-any** типа Hradčany, Vinohrady, Karpaty, Rokycany, Břežany склоняются по образцу существительных мужского рода твердой разновидности типа **byty**, но в род. падеже мн. числа они не имеют окончания: do Hradčan, z Rokycan, z Vinohrad.
2. Названия стран, земель, городов, гор типа Čechy *Чехия*, Uhry *Венгрия* (*устар.*), Atény *Афины*, Benátky *Венеция*, Tatry склоняются как существительные женского рода твердой разновидности (ženy): Čechy, Čech, Čechám, v Čechách, Čechami.
3. Местные географические названия на **-e** типа Budějovice, Košice, Lidice, Pardubice, Teplice склоняются как существительные женского рода мягкой разновидности типа **ulice** (во мн. числе). В род. падеже они имеют форму без окончания: z Budějovic, z Pardubic, z Litoměřic, do Košic; в дат. падеже наряду с окончанием **-ím** иногда возможно **-ům**: Budějovicům, Košicům.

Частица *zda*

Частица **zda** (zdali, -li) соответствует в русском языке *ли*, *ль*; употребляется в косвенном вопросе.

Nevím, zda(li) přijdu.	Я не знаю, приду ли я.
Chtěl zjistit, zda musí přestupovat nebo (zda) jede přímo.	Он хотел узнать, должен ли он пересаживаться или ехать прямо (без пересадки).

Частица **zda** может повторяться.

Примечание. В разговорном языке **zda** заменяется союзом **jestli**. В литературном языке,

кроме **zda**, употребляется также энклитика **-li** (пишется через черточку):

Nevím, je-li tam ještě. Я не знаю, там ли он еще.

Глагольные префиксы и их важнейшие значения

Předpona	Význam předpony	Příklady
do-	а) направление к чему-л., к какой-л. цели б) доведение действия до конца, до предела в) достичь чего-л.	a) donést, dovést, dojít b) dopsat, dopít, dožít c) dočkat se, dopracovat se
na-	а) действие на поверхности чего-л. б) значение «наполнения» в) большая или надлежащая мера действия	a) nalepit, napsat, namazat b) nalit, nacpat, nasypat c) napéci, navařit, naplakat se
nad-	поверх чего-л., над чем-л.	nadepsat, nadzdvihnout
ob(e)-, o-	а) сделать каким-л. б) значение «кругом, вокруг»	a) obnosit, obnovit, omýt b) okousat, ochutnat, obejít
od(e)-	удаление, отделение, устранение	odejít, odnést, odhodit
po-	а) распространение действия на поверхности б) распространение действия на многие предметы в) малая мера	a) pomazat, posypat, pocukrovat b) popadat, pozavírat, postřílet c) poodejít, popovídat si, postát
pod(e)-	вниз, под предмет	podložit, podsít, podkopat
pro-	через что-л., сквозь что-л., завершение действия	projet, projít, prolomit
pře-	а) на другую сторону, через б) повторение действия	a) přejít (ulici), převést, přeplavat b) přepsat, přepracovat, převléknout
před(e)-	вперед, впереди чего-л., кого-л.	předejít, předběhnout
při-	а) приближение, присоединение б) прибавление	a) přijít, přijet b) přinést, připsat
roz(e)-	разделение, движение в разные стороны	roznést, rozdělit, roztrhat
s(e)-	снизу вверх, вместе	sjet, spadnout, sletět, seskočit
u-	а) в сторону от чего-л. б) способность к действию	a) uletět, unést, utéct, ujít b) urazit, urovnat, urychlit
vy-	а) направление действия наружу б) завершение действия	a) vyjít, vyběhnout, vyhodit, vyletět b) vypít, vypsat, využít, vydržet
v(e)-	внутрь чего-л.	vejít, vběhnout, vlézt, vepsat
vz(e)	снизу вверх	vzlétnout, vznést se, vzejít
z(e)-	сделать каким-л., сделаться каким-л.	zlepšit, zkrátit, zlomit se
za-	а) направление действия за что-л., внутрь чего-л. б) покрытие, заполнение в) удовлетворение действием г) завершение действия	a) zajít, zahodit, zapadnout b) zatopit, zasypat, začernit c) zalyžařit si, zatančit si d) zadusit, zastřelit, zamačkat

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Kde se chystáte strávit dovolenou?
2. Kam pojedete letos?
3. Jak obyčejně cestujete?
4. Cestovalo se vám pohodlně?
5. Jak se dostanu na nádraží?
6. V kolik hodin odjíždí vlak?
7. Berete kufr s sebou do vozu nebo jej posíláte jako spoluzavazadlo?
8. Kde je úschovna zavazadel?
9. Z kterého nástupiště odjíždí váš vlak?
10. Na které nádraží přijíždí vlak z Prahy?
11. Jedete přímým vlakem nebo musíte přesedat?
12. Kolik stojí jízdenka do spacího vozu?
13. Kde je nádražní restaurace?
14. Má tento vlak jídelní vůz?
15. Kde se prodávají letenky?
16. Který autobus jede na letiště?
17. Jak dlouho bude trvat let?
18. Jak daleko je letiště od města?
19. Kolik zavazadel si mohu vzít s sebou?
20. Rád cestujete lodí?

2. Из слов в скобках выберите нужное:

Můj přítel každý rok (jede, jezdí) na dovolenou do Karlových Var. - Je pozdě, musím (jít, chodit) domů. - Prosil mě, abych mu (přinesl, přinášel) každý den noviny. - Matka nemůže (vést, vodit) dcerku do školy, proto ji (vodí, vede) otec. - Družstevníci (vozí, vezou) na trh zeleninu a ovoce. - Děti (běží, běhají) domů pro míč. - Nová letadla (letí, létají) rychlostí zvuku. - Je podzim, ptáci (letí, lítají) na jih. - Ráno (honí, žene) pastýř ovce na pastvu. - (Hnal, honil) zajíc ko houta z chalupy, ale nevyhnal. - Z kterého nástupiště (jede, jezdí) vlak do Varšavy? - Prosím vás, v kolik hodin (odjede, odjíždí) brněnský vlak? - Náš vlak už (přijede, přijíždí) na druhou kolej.

3. Слова в скобках напишите в соответствующей форме:

Z kterého nádraží (odjíždět) vlak? - (Moci) dostat lůžko do Budapešti? - Prosím (dvě, jízdenka) do Bratislavy druhou třídou. - V kolik hodin (odjíždět) moskevský vlak? (Nevědět) přesně, (podívat se) do jízdního řádu. - Máme tedy dost času. (Jít) do čekárny. - Já zatím (jít - bud. čas) podat velký kufr jako zavazadlo. - Kolik minut máme ještě do (odjezd) vlaku? - Náš vlak už (stát) na druhě koleji. - Sotva (najít, my) místo k sezení. - (Dát si) kufr do sítě na zavazadla. - (Moci) otevřít okno, prosím? Je tu strašně dusno. - Kde je oddělení pro (nekuřák)? - Kdy (přijet) do Čopu? - V kolik hodin (startovat) letadlo? - Máme (tři, volné místo) v letadle, které (letět) zítra do Varny. - Kterým letadlem (letět - bud. čas)? - (Nastupovat) do letadla a zaujměte svá místa!

4. Образуйте многократные глаголы при помощи суффикса **-va-**:

kupoval, stál, bydlel, díval se, vypravoval, mluvil, zdálo se, myslil, psal, navštěvoval, vybíral, platil, spal, ptal se, chodil

5. Составьте предложения, употребив следующие словосочетания:

vždycky hrával, pořád říkávala, obyčejně chodívali, často mívám, mnohokrát psával, občas obcházíval, zřídka kupovali, někdy se ptávám, často bývá, občas tam jezdíval, sedá u okna, vídal jsem ho denně, míval volno, vracíval knihy přesně

6. Закройте книги. Прослушайте вопросы и отвечайте на них по заданному образцу:

Pojedete někdy do Brna? - Ano, jezdím tam teď velmi často.

Půjdete někdy na právnickou fakultu? ... - Poletíte někdy do Ostravy? ... - Pojedete někdy do Benešova? ... - Půjde Věra někdy do univerzitní knihovny? ... - Poletí Miloš někdy do Bratislavy? ... - Pojede Zdeněk někdy do jižních Čech? ... - Pojedou rodiče někdy na chatu? ... - Půjdou děti někdy do muzea? ... - Poletí soudruzi někdy do Budapešti? ...

7. Измените следующие предложения по образцу. В своей реплике употребите многократный глагол:

Jirka to teď už nedělá. - To mě překvapuje, dříve to dělával velmi často.

Mirek to teď už neříká. ... - Vlasta tam teď už nejezdí .... - Studenti o tom teď už nemluví. ... - Věra k nám teď už nechodí. ... - Jirka si to teď už nekupuje. ... - Milena to teď už nenosí. ... - Chlapci to teď už nehrají. ... - Mirek si to teď už s sebou nebere. ... - Zdena se na to teď neptá. ... - Vláďa to teď už nedělá. ...

8. Отвечайте на вопросы, используя словосочетания в скобках.

Образец: **Co jste dělali dnes dopoledne? (hrát fotbal) - Byli jsme hrát fotbal.**

Co jste dělali v neděli odpoledne? (koupat se na přehradě). ... - Co dělala Vlasta ve městě? (koupit si boty). ... - Co jsi dělal na nádraží? (podívat se, kdy jede vlak do Plzně). ... - Co jste dělali včera odpoledne? (hrát volejbal). ... - Co dělaly děti u Nováků? (podívat se na štěňátka). ... - Co jsi dělala večer na fakultě? (poslechnout si jednu přednášku). ... - Co dělali tatínek s Mirkem v Praze? (podívat se na výstavu). ...

9. Раскройте скобки, имена существительные поставьте в соответствующем падеже:

(Pan vrchní), platím. - Zavolejte, prosím, (pan vrchní). - Kdy přijde (pan vrchní)? - Znáte se s (náš vedoucí)? - Jde o zájmy našich (pracující). - Kde jste se seznámil s (Jiří)? - Zeptej se na to (Jiří). - Vypravuj nám o (Jiří). - Nepoznal jsem našeho (krejčí). - Jaké znamení nám dává (výpravčí)? - Musíte se obrátit na toho (mluvčí). - Tento kabát jsem šil u známého (krejčí). - Dlouho jsme nemohli najít (vedoucí) oddělení.

10. Существительные женского рода типа **průvodčí** замените существительными мужского рода:

Do kupé vešla mladá průvodčí. - Museli jsme se na cestu zeptat průvodčí. - Mluvili jsme s mladou průvodčí. - Dal jsem jízdenku průvodčí. - Stáli jsme na chodbě a mluvili s průvodčí. - S velkým zájmem jsme poslouchali vyprávění průvodčí. - Rádi bychom mluvili se soudružkou vedoucí. - Musím to oznámit naší paní vedoucí. - Ptal jsi se na to vaši vedoucí? - Na poradu se sjely všechny vedoucí prodejen.

11. Раскройте скобки, имена собственные в скобках поставьте в соответствующем падеже:

Po zkouškách pojedeme do (Vysoké Tatry). - Na území (jižní Čechy) se rozkládá část Šumavy. - Sněhová pokrývka ve (Vysoké Tatry) je 50 centimetrů. - Můj dědeček se narodil v (České Budějovice). - Kdy jste posledně byl v (jižní Čechy)? - Kdy jste se vrátili z (Karlovy Vary)? - Přeji ti, abys jednou strávil dovolenou v (Karpaty). - Z Prahy do (Karlovy Vary) je přes 90 kilometrů. - Vlak Moskva - Praha jede přes (Košice), avšak stojí v (Košice) pouze deset minut. - Z (Hradčany) je pěkný pohled na Prahu. - V (Karlovy Vary) se v létě i v zimě zotavují pracující z celého Československa. - Za tři dny pojedou naši sportovci do (Karpaty), mají tam lyžařské závody. - Budeš-li chtít, zůstaneme v (Benátky) ještě několik dní. - S (Benátky) jsou spojeny naše nejlepší vzpomínky. - (Uhry) nyní říkáme Maďarsko. - Narodil se v (Čechy), ale žije na Slovensku. - Z (České Budějovice) do Krumlova jsme jeli dvěma autobusy. - Tragédii, která se odehrála v (Lidice), zná celý svět.

12. Замените частицу **jestli** другими синонимическими частицами:

Studenti ještě nevědí, jestli dnes bude přednáška z české literatury. - Zeptal jsem se svého kamaráda, jestli zná našeho profesora. - Řekněte mi, jestli jste čestli české noviny (jestli jste rozuměli českým filmům, jestli jste už přečetli nějakou českou knihu, jestli si dopisujete s česky mluvícím cizincem). - Ještě nevím, jestli budu moci přijít. - Musíme se zeptat, jestli ten vlak jezdí i v neděli. - Zatím není jasné, jestli pojedeme do Brna nebo do Ostravy. - Mohl byste mi říct, jestli ten vlak se zastavuje v Kolíně? - Musíme se informovat, jestli to letadlo létá každý den.

13. Дополните глаголы необходимыми приставками:

Vlak do Prahy -jíždí každý den ve 23.50. - Moji přátelé měli strach, že zmeškáme vlak, a proto -šli na nádraží půl hodiny před odjezdem. - Moje přítelkyně se -cházela před vagónem a byla nervózní, protože vlak už byl -praven k odjezdu. - Nastoupili jsme do vozu a -sedli jsme na svá místa. - Vlak se pomalu -jížděl. - Za chvíli nám průvodčí -nesl čaj s citrónem. - Ráno jsem se -budila dřív, než -šlo sluníčko. - Vlak už -jel několika velkými městy a teď se -bližoval k státní hranici. - Za hodinu

se náš vlak -stavil v pohraniční stanici. - -stoupili jsme z vozu a šli do restaurace, kde jsme si -jednali oběd a -pili kávu. - Měli jsme ještě čas, a proto jsme se šli -dívat na město. - Pak jsme jeli dále. Z okna jsme viděli, jak vlak -jel most přes reku. - Druhý den ráno sme -jeli do Prahy, kde nás vítali naši přátelé, kteří nás -vezli do hotelu. - Domluvili jsme se, že se -jdeme po obědě.

14. Переведите на чешский язык:

а) Вчера я целый вечер сидел дома. - Год назад мы ездили в Прагу. - Вечером мы с друзьями ходили в кино. - В Ленинград я ездила несколько раз. - Он приходил ко мне в прошлую субботу.

б) Он живет близко и поэтому пошел на работу пешком, а я, как обычно, поехал на троллейбусе. - Я бы хотел поехать летом на Байкал. - Ты хочешь пойти на концерт в зал им. Чайковского? - Мы пошли по пути, который был указан на карте. - В 6 часов я пойду на вокзал встречать свою подругу. - В этом году мы обязательно поедем в Прагу. - Дети побежали навстречу матери. - Вы хотите пойти с нами на прогулку? - Мы хотели бы поехать в Моравию или Словакию. - Я бы хотел полететь туда на самолете. - Куда пошли ваши друзья? - Я слышал, что твой брат поехал в Париж. - Да, он поехал в Париж, а потом поедет в Лондон. - Моя сестра повезла свою дочь на курорт. - Учительница повела учеников в ботанический сад. - Мы плыли на пароходе по морю две недели. - Я научилась плавать на Черном море. - Ты уже давно плаваешь? - Сколько часов идет поезд из Ленинграда до Москвы? - Как попасть в Манеж? - Туда идет троллейбус № 20, трамвай же туда вообще не ходит. - Автобус № 5 проходит мимо моего дома. - Пароход идет вниз по реке. - До аэродрома регулярно ходят автобусы. - Через час туда пойдет такси. - Поезда в метро ходят через каждые две минуты. - На праздники мы ездили в Киев. - На каникулы наша группа поедет на автобусе в Табор. - Во время отпуска я с удовольствием хожу за грибами. - Ты любишь ходить пешком? - Поезда здесь ходят нерегулярно. - Когда заходит солнце, дети идут домой. - Мы повели гостей в новый район города. - Я вожу свою дочь в детский сад.

в) Ему пришлось немного потрудиться, чтобы открыть эту дверь. - Нам пришлось здорово поработать, чтобы занять первое место. - Об этом мне часто говорила моя мать. - За этим столом когда-то работал известный писатель. - Я боялся, что не успею сделать все до отхода поезда. - Когда я первый раз летела на самолете, я очень боялась. - Мы очень обрадовались приезду наших гостей. - Я не успел оглянуться, как уже был на месте.

Slovníček

был указан byl označen
ботанический сад botanická zahrada
повести zavést
ходить за грибами jít na houby
успеть stačit

УРОК 15

Склонение существительных, обозначающих парные предметы (части тела). Неопределенные числительные. Неопределенно-собирательное местоимение **všechen**, **-a**, **-o**. Союз **pokud** (**dokud**).

U LÉKAŘE

Karel se necítí dobře. Je unavený, bolí ho hlava[1], ruce a nohy a píchá ho u srdce[2]. Potí se a je mu přitom zima. Trápí ho kašel a rýma. - Už týden churaví. Jde na zdravotní středisko (na polikliniku)[3] k lékařské prohlídce. Chvíli musí čekat, protože je tam mnoho pacientů. Konečně ho zdravotní sestra zve do ordinace. Lékař se ho ptá:

„Tak co vám schází?“[4]

Karel si stěžuje na bolesti v celém těle[5], na únavu, pálí ho také oči a nemá chuť k jídlu.

„Kolik dní máte už tyto potíže?“, ptá se lékař.

„Několik dní, ale dnes se cítím tak slabý a unavený, že jsem nemohl jít do práce[6].“

Lékař vyzývá Karla, aby se svlékl do půl těla[7] a prohlíží ho. Poslouchá na prsou a na zádech[8], dívá se do krku i na oči[9]. Pak se ptá na nemoci, které Karel prodělal[10] v mládí. Karel býval dříve často nemocen (často stonal), míval chřipku a několikrát měl také angínu[11]. Teď už tak nemocemi netrpí[12], ale bývá často nachlazen. Dnes ráno měl zvýšenou teplotu a včera večer dokonce vysokou horečku. Lékař prohlíží dále a pak píše recepty.

„Je to něco vážného, pane doktore?“

„Ale ne, vypadá to zase na chřipku[13]. Zůstanete pár dní doma. Pokud budete mít teplotu, budete ležet. Předepíšu vám prášky, abyste se z toho brzo dostal. Za týden přijdete na kontrolu.“

„Děkuji, pane doktore, a prosil bych ještě potvrzení o pracovní neschopnosti[14].“

„To vám napíše sestra.“

* * *

Pacient: Dobrý den, pane doktore.
Doktor: Dobrý den, posaďte se. Nač si stěžujete?
P.: Necítím se zdráv. Mrazí mě po celém těle[15], mám rýmu a kašel.
D.: Máte horečku?
P.: Ano, mám zvýšenou teplotu.
D.: Kdy se vám udělalo špatně? Kdy jste onemocněl?
P.: Tak asi tři dny, co se mi točí hlava, je mi nějak špatně, nemám chuť k jídlu[16].
D.: Teď prosím otevřte ústa, podívám se do krku. Máte chřipku. Musíte několik dní zůstat doma. Kdyby vám bylo hůř, zavolejte mě, jinak přijdete za tři dny. Tady máte recept na lék. Budete jej užívat třikrát denně po jídle. Kromě toho musíte držet dietu a omezit kouření.
P.: Děkuji vám, pane doktore, na shledanou.
D.: Na shledanou.

V LÉKÁRNĚ

- Zde je lékařský předpis (recept). Dostanu léky hned, nebo budu muset čekat?
- Prášky vám můžeme dát hned, ale na sirup budete muset počkat.
- V kolik hodin mohu přijít?
- Asi za hodinu bude sirup hotov.
- Dejte mi nějaké prášky proti bolení hlavy[17] a kloktadlo. Kolik platím?
- Za léky předepsané lékařem se neplatí nic, vybíráme pouze manipulační poplatek[18] 1 Kčs (jednu korunu). Za ostatní léky také neplatíte mnoho. Celkem čtyři koruny. Sirup budete brát[19] třikrát denně kávovou lžičku a k tomu po jídle tyto prášky, jednu až dvě tablety.

LÉKAŘSKÁ PÉČE

Lékařská péče v Československu je bezplatná. Běžná onemocnění se léčí ambulantně na poliklinikách (v okresních nebo obvodních ústavech národního zdraví, zkratka OÚNZ). Na každém větším zdravotním středisku pracuje několik lékařů praktických i odborných a každá poliklinika má také zubní oddělení. Když vás bolí zuby, zajděte na zubní oddělení, kde vám prohlédnou chrup a zkažené zuby zaplombují nebo vytrhnou. Při těžkých onemocněních jsou pacienti odesíláni do nemocnic, kde se provádí dlouhodobé léčení a náročné lékařské výkony, jako jsou operace. Díky pokroku v lékařství a soustavné péči o zdraví podařilo se téměř odstranit mnoho dříve nebezpečných nemocí, jako je například tuberkulóza. Použití antibiotik zmenšilo značně nebezpečí takových onemocnění, jako je zápal plic. Zmenšilo se i nebezpečí dětských chorob, jako jsou např. záškrt, spála a jiné. Bylo dosaženo pokroku, při léčení rakoviny, stále však ještě umírá na tuto zákeřnou chorobu[20] mnoho lidí. Také infarkt ohrožuje ještě mnoho lidí[21].

Slovníček

ambulantní амбулаторный
běžný обычный
bolest, -i *f* боль
bolet болеть, испытывать физическую боль
brzo скоро
cítit чувствовать; **necítím se dobře** я чувствую себя плохо
díky благодаря
dlouhodobý долгосрочный
doporučit рекомендовать
dostat se z nemoci выздороветь, поправиться
držet dietu соблюдать диету
horečka, -y *f* жар
hůř хуже
choroba, -y *f* болезнь
chrup, -u *m* челюсть, зубы
chřipka, -y *f* грипп
churavět болеть
chvíle, -e *f* минута
jinak иначе
kašel, -e *m* кашель
kloktadlo, -a *n* полоскание
kloktat полоскать
konečně наконец
krk, -u *m* горло
léčit лечить
lék, -u *m* лекарство
lékař, -e *m* врач; **praktický l.** участковый врач, терапевт; **odborný l.** специалист
lékařský врачебный; медицинский; **náročný 1. výkon** серьезное врачебное вмешательство; **lékařská péče** медицинское обслуживание
lékařství, -í *n* медицина
mládí, -í *n* молодость
nachlazený простуженный
nachladit se простудиться
například например
nebezpečí, -í *n* опасность
nebezpečný опасный
nemoc, -í *f* болезнь
nemocnice, -e *f* больница
nemocný больной; **být nemocen** болеть
nespavost, -i *f* бессонница
odstranit устранить
omezit ограничить
onemocnění, -í *n* заболевание
ordinace, -e / кабинет врача; **zvát do o.** приглашать в кабинет
otevřít открыть
OÚNZ (**Okresní ústav národního zdraví**) Райздрав (Районный отдел здравоохранения)
pálit: pálí ho oči у него болят глаза
pokrok, -u *m* прогресс
potit se потеть
potíže zdravotní недомогание
použití, -í *n* применение
prášek, -šku *m* порошок; **p. proti bolení hlavy** порошок от головной боли
prohlídka, -y *f* осмотр; **jít k lékařské prohlídce** идти на прием к врачу
předepsat lék выписать лекарство
rýma, -y *f* насморк
sirup, -u *m зд.* микстура
slabší довольно слабый
soustavný систематический
spála, -y *f* скарлатина
stěžovat si жаловаться
stonat болеть
teplota, -y *f* температура; **zvýšená t.** повышенная температура
točit se кружиться; **točí se hlava** кружится голова

trápit мучить
třikrát три раза
únava, -y *f* усталость
unavený усталый, утомленный
ústa *pl* рот
užívat lék принимать лекарство
vážný серьезный
větší больший
vytrhnout zub вырвать зуб
vyzývat *зд.* просить
záda *pl* спина
zákeřný коварный
zápal plic воспаление легких
zaplombpvat запломбировать
záškrt, -u *m* дифтерит
zdravotní sestra медсестра
zima: je mu zima его знобит/лихорадит
zimnice, -e *f* лихорадка
zkažený испорченный
zkratka, -y *f* сокращение
značně значительно

Лексико-грамматические пояснения

1.	bolet (někoho něco): Bolí ho hlava (srdce, zub). Co vás bolí?	У него болит голова (сердце, зуб). Что у вас болит?
2.	Píchá ho u srdce.	У него колет сердце.
3.	jít na zdravotní středisko (na polikliniku)	идти в медпункт (в поликлинику)
4.	Co vám schází?	На что вы жалуетесь? / Что у вас болит?
5.	Karel si stěžuje na bolesti v celém těle.	Карел жалуется на боль во всем теле.
6.	jít do práce	идти на работу
7.	svléci se do půl těla	раздеться до пояса
8.	poslouchat na prsou a na zádech	выслушивать грудь и спину
9.	dívat se do krku i na oči	осматривать горло и глаза
10.	prodělat nemoci	переболеть какими-л. болезнями
11.	mít chřipku (angínu)	болеть гриппом (ангиной)
12.	Teď už tak nemocemi netrpí. Cím trpíte?	Теперь он уже так не болеет. Чем вы страдаете? / На что жалуетесь?
13.	Vypadá to na chřipku.	Это похоже на грипп.
14.	potvrzení o pracovní neschopnosti	листок нетрудоспособности / больничный лист
15.	Mrazí mě po celém těle.	Меня знобит.
16.	Nemám chuť k jídlu.	У меня нет аппетита.
17.	prášky proti bolení hlavy	порошки от головной боли
18.	vybírat manipulační poplatek	брать плату за услуги

19. brát léky (sirup, prášky, tablety) / užívat léky — принимать лекарство (микстуру, порошки, таблетки)

20. umírat (na něco): na infarkt (na zápal plic, na rakovinu) — умирать (от чего-л.): от инфаркта (воспаления легких, рака)

21. ohrožovat (někoho, něco): zdraví lidí (život) — угрожать (кому-л., чему-л.) / ставить под угрозу (что-л., кого-л.): здоровье людей (жизнь)

Грамматические объяснения
Склонение существительных, обозначающих парные предметы (части тела)

В склонении существительных, обозначающих парные предметы (части тела - ruce, nohy, uši, oči, kolena, ramena, prsa), в формах множественного числа имеются отклонения.

Pád	Množné číslo			
N., V.	ruce	nohy	oči	uši
G.	rukou	nohou (noh)	očí	uší
D.	rukám	nohám	očím	uším
A.	ruce	nohy	oči	uši
L.	(v) rukou (rukách)	(v) nohou (nohách)	(v) očích	(v) uších
I.	rukama	nohama	očima	ušima

Pád	Množné číslo		
N., V.	kolena	ramena	prsa
G.	kolenou (kolen)	ramenou (ramen)	prsou
D.	kolenům	ramenům	prsům
A.	kolena	ramena	prsa
L.	(na) kolenou (kolenech)	(na) ramenou (ramenech)	(na) prsou
I.	koleny	rameny	prsy

В единственном числе эти существительные склоняются как существительные женского и среднего рода твердой разновидности (oko, ucho, koleno, rameno - как město; ruka, noha - как žena).

Примечание. Прилагательные и местоимения, относящиеся к существительным, обозначающим парные части тела, в форме твор. падежа мн. числа с окончанием **-ma** имеют также окончание **-ma**: vlastníma rukama, pevnýma nohama, svýma očima, vlastníma ušima.

Неопределенные числительные

Некоторые числительные не указывают на определенное количество и не выражают определенного числа. К таким неопределенным числительным относятся: několik, kolik, tolik, mnoho, málo, několikátý, několikerý. В функции неопределенных числительных могут иногда выступать существительные chvíle, pár, например: pár dní *несколько дней*, počkej chvíli *подожди минутку*, числительные **sto** и **tisíc**: sto chutí *сотня желаний*, tisíc výmluv *тысяча извинений*.

Неопределенные числительные **několik**, **tolik**, **kolik**, **mnoho** имеют всего две формы: форму им. и вин. падежей без окончания и форму прочих падежей с окончанием **-a**: им. и вин. - několik přátel, kolik otázek, tolik odpovědí, mnoho lidí; od mých několika kamarádů, mým několika kamarádům, s několika kamarády, s mnoha lidmi, o těch několika kamarádech.

Числительное **málo** при соединении с исчисляемым предметом не склоняется: málo lidí, k málo lidem, s málo lidmi. Однако существительное **málo** склоняется. Ср.: k tomu málu, spokojit se s málem и др.

Примечание. Неопределенное числительное **mnoho** может употребляться также в форме прилагательного **mnohý**: k mnohým věcem, o mnohých případech, z mnohých států.

Неопределенно-собирательное местоимение *všechen*, *-a*, *-o*

Неопределенно-собирательное местоимение **všechen**, **všechna**, **všech**, по оформляется также при помощи суффиксов, **-cek**, **-cka**, **-cko**: všecek všecka, všecko. Последние формы являются более употребительными в разговорном языке. Местоимение všechen / všecek, všechna / všecka, všechno / všecko, кроме форм им. - вин. падежей, склоняется в единственном числе так же, как местоимения 3-го лица on (jeho, jemu), ona (jí, jí) или же как притяжательное местоимение náš, naše. Во множественном числе všechen, všechna, všechno склоняется по образцу указательного местоимения ten, ta, to.

Pád	Číslo jednotné		
	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N.	všechen, všecek	všechna, všecka	všechno, všecko
G.	všeho	vší	všeho
D.	všemu	vší	všemu
A.	všechen, všecek	všechnu, všecku	všechno, všecko
L.	(o) všem	(o) vší	(o) všem
I.	vším	vší	vším
	Číslo množné		
N.	všichni, všechny, všecky	všechny, všecky	všechna, všecka
G.	všech	všech	všech
D.	všem	všem	všem
A.	všechny, všecky	všechny, všecky	všechna, všecka
L.	(o) všech	(o) všech	(o) všech
I.	všemi	všemi	všemi

Примечания: 1. Местоимения **všechen**, **všechno**, **všecko**, **všechna**, **všecka** имеют словообразовательный суффикс **-chen**, **-cek** только в формах им. и вин. падежей ед. и мн. числа.
2. В им. падеже мн. числа форма **všichni** употребляется по отношению к существительным одушевленным, прочие формы - к существительным неодушевленным: všichni pracující, všechny domy, všechny stromy.
3. В некоторых застывших выражениях употребляются устаревшие формы, например, в вин. падеже ед. числа женского рода: nade vši pochybnost *вне всякого сомнения*.

Об употреблении местоимений *všechen*, *všecek*, *všechna*, *všecka*, *všechno*, *všecko* и прилагательных *celý*, *celá*, *celé*

Для русского, изучающего чешский язык, известную трудность представляет употребление местоимения **všechen** и прилагательного **celý**, так как в русском языке им соответствует одно местоимение *весь*, *вся*, *все*. Местоимения všechen / všecek, všechna / všecka, všechno / všecko употребляются с существительными во мн. числе, а также с собирательными и вещественными существительными. Ср.: všichni přátelé, všechny šaty, všechny ženy, všechna města, všechno obyvatelstvo, všechna mládež, všechen cukr, všechna voda, všechno víno.

С существительными в ед. числе употребляется прилагательное celý, celá, celé: celý svět, celý měsíc, celá zem, celá místnost, celé období, celé náměstí.

Союз *pokud* (*dokud*)

Союз **pokud** *пока* с глаголами несовершенного вида обозначает действие, одновременное с другим, действием такой же продолжительности:

Pokud budete mít teplotu, budete ležet v posteli.	До тех пор, пока у вас не снизится температура, вы будете лежать в постели.

Союз **pokud** (**dokud**) может употребляться с глаголом в любом времени. Ср.:

Dokud je pěkné počasí, jezdíme na výlety.	Пока стоит хорошая погода, мы ездим за город.
Dokud bylo hezké počasí, jezdili jsme na výlety.	Пока стояла хорошая погода, мы ездили за город.
Dokud bude hezké počasí, budeme jezdit na výlety.	Пока будет стоять хорошая погода, мы будем ездить за город.

Примечание. **Dokud ne** (с отрицанием) с глаголами совершенного вида обозначает действие, которое предшествует другому действию или следует после него:

Nepůjdete domů, dokud tu práci nedokončite.	Вы не пойдете домой, пока не закончите эту работу.
Cekala jsem na něho, dokud se nesetmělo.	Я его ждала, пока не стемнело.

В отличие от **dokud** союз **pokud** имеет также и значение меры. Ср.:

Pokud vím...	Насколько мне известно...

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Co je vám?
2. Nač si stěžujete?
3. Odkdy vám není dobře?
4. Máte horečku?
5. Máte rýmu a kašel?
6. Trpíte nespavostí?
7. Jaké nemoci jste prodělal?
8. Nebolí vás v krku?
9. Často míváte angínu?
10. Točí se vám hlava?
11. Býval jste často nemocen?
12. Jaké léky jste užíval(a)?
13. Už jste si změřil teplotu?
14. Kterého lékaře mi můžete doporučit?
15. Kdy ordinuje doktor Sidorov?

2. Выделенные существительные поставьте во множественном числе:

Bolí mě **ruka**. - Karel si stěžuje na bolesti v **ruce**. - Tvoje **oko** není zdravé. - Jsem jako bez **ruky**. - Nemohu hýbat **nohou**. - Dítě má sádru na **noze**. - Zítra půjdeme na prohlídku **oka**. - Vidíme **okem**, slyšíme **uchem**. - Onemocnění **ucha** je nebezpečné. - Zlomil jsem si **ruku** a **nohu**. - Musíte dělat pohyby **rukou** a **nohou**.

3. Существительные в скобках поставьте в соответствующем падеже:

Při vdechu mě bolí na (prsa). - Babičku bolí (ruce). - Zebe mě do (nohy, ruce). - Viděl jsem to na vlastní (oči). - Co to máš na (kolena)? - U jeho (nohy) ležel pes. - Nesl to na (ramena). - Udělám všecko vlastníma (ruce). - Už od rána jsi na (nohy). - Dítě se na nás dívalo (velké krásné oči). - Nemocný si stěžoval na bolesti v (kolena). - Všechny knihy jsem odevzdala do jeho vlastních (ruce). - V jejich (oči) byl úsměv. - Slyšel jsem to na (vlastní uši), viděl jsem to na (vlastní oči). - Matka přitiskla dítě k (prsa). - Dítě se schovalo za jejich (záda - 7. p.).

4. Дополните предложения словами **všechen** или **celý**:

Pracoval jsem ... týden, od rána do večera. - Ptali jsme se na to ... svých známých. ... už o tom věděli. - O tom mluví už ... svět. - ... se zúčastnili těch oslav. - Co jsi dělal ... ten měsíc? - Dopisuješ

si se ... svými přáteli? - Domluvili jsme se, že ... sobotu strávíme v přírodě. - Večer jsem sbalil ..., co jsem potřeboval na cestu. - ... rodina mi pomáhala chystat věci. - Měl jsem obstarat jízdenky pro ... kamarády. - Nespal jsem ... noc, měl jsem strach, že se neprobudím včas. - ... hodinu jsem stál ve frontě. - Když jsem se vrátil domů, telefonoval jsem kamarádům, že je ... v pořádku. - Druhý den ráno jsme se ... sešli na nádraží. - ... nádraží žilo letním dopravním ruchem. - Nakonec přijel náš vlak a ... se hrnuli k vagónům. - ... cestu jsme pozorovali oknem krajinu. - ... den jsme strávili v přírodě. - Byli jsme ... velmi spokojeni s výletem.

5. Неопределенные числительные в скобках напишите в соответствующем падеже:
Slyšel jsem o tom od (mnoho lidí). - Mluvili jsme o tom s (několik) lidmi. - Strávil jsem na venkově pouze (několik) dnů. - Musím napsat dopisy (několik) svým přátelům. - O (kolik) minut jste se opozdil? - Na hřišti jsme se setkávali s (mnohý) známými. - Povím vám to v (několik) větách. - Dostala jsem blahopřání k narozeninám od (několik) svých známých. - Nebyla stará, bylo jí (málo) přes třicet let. - Sešli jsme se tam jen s (několik málo) lidmi.

6. Составьте предложения, употребляя следующие выражения:
jít na polikliniku, být na poliklinice; jít na trh, být na trhu; jít na ministerstvo, být na ministerstvu; jet na konservatoř, být na konservatoři; jet na nádraží, být na nádraží; jít na vysokou školu, studovat na vysoké škole; jít na náměstí pěšky, stát na náměstí mlčky; jet na venkov, žít na venkově; jít na poštu, být na poště

7. Переведите на русский язык:
Jednou za války přišel k lékařské prohlídce Jaroslav Hašek. „Co vám chybí?“, zeptal se ho vojenský lékař. „Nic. Naopak. Mám několik věci přebytečných. Žaludeční křeče, revma, srdeční vadu a zánět slepého střeva.“ „V tom případě bude pro vás smrt v boji vysvobozením“, řekl lékař.

8. Дополните предложения союзом **pokud** (**dokud**):
Образец: **... (moci), budu pracovat. - Pokud budu moci, budu pracovat.**
... (mít teplotu), budete ležet. - ... (chodit do střední školy), míval vždy výborný prospěch. - ... (mi, sloužit, zdraví), rád jsem dělal dlouhé pěší túry. - Vzpamatujte se, ... (být čas). - Neříkej hop, ... (nepřeskočit). - Chodíme na procházky, ... (to, jen, počasí, dovolovat).

9. Дополните предложения союзом dokud ne:
Образец: **Dívali jsme se za ním, ... (zmizet ve tmě). Dívali jsme se za ním, dokud nezmizel ve tmě.**
Zůstaň tady, ... (tě, zavolat). - Budu čekat, ... (ty, přijít, vy, přijít). - Zůstali jsme u raněného, ... (sanitka, přijet). - Zůstali jsme v lese, ... (začít se stmívat). - Budete muset zůstat v nemocnici, ... (úplně se uzdravit). - Čekej zde tak dlouho, ... (já, vrátit se pro tebe). - Lékař přijížděl každý den tak dlouho, ... (udělat se nemocnému lépe). - Musíte držet dietu tak dlouho, ... (zhubnout o 10 kg).

10. Союз **než** замените союзом **dokud ne**:
Čekej u telefonu, než tě zavolám. - Nepůjdu spát dřív, než se vrátíš. - Dívali jsme se za ním, než nám zmizel z očí. - Nesmíš vstávat z postele dřív, než se úplně uzdravíš. - Než se vrátím, zatím nic nepodnikejte. - Než přijde lékař, nemůžeme nic dělat. - Dřív než přestane pršet, nemůžeme v zahradě pracovat. - Nemoc je třeba léčit dřív, než přijde do nebezpečného stadia.

11. Вместо точек напишите соответствующий предлог, а слова в скобках поставьте в нужном падеже:
Nemocný si stěžoval ... (bolest hlavy, žaludeční potíže, bolest v celém těle, stálá únava, nechutenství). - Lékař poslouchá pacienta ... (prsa, záda), dívá se ... (krk), ... (oči). - V poslední době se málo umírá ... (tuberkulóza, chřipka) a ... (spála). - Sestra napsala pacientovi potvrzení ... (pracovní neschopnost).

12. Переведите на чешский язык:
а) Как вы себя чувствуете? Я чувствую себя хорошо. - У меня болит зуб. - Мне холодно, у меня озноб. - Меня мучает насморк. - Врач спрашивает больного: «На что вы жалуетесь? Что у вас болит?» - Он болен, у него ангина. - Пациент жалуется на боль в ноге. - Врач выслушивает больного. - У него нет аппетита. - В детстве я много болел.
б) В институте я почувствовал себя плохо и пошел домой. Дома я измерил температуру. У меня был жар, все тело болело, болела голова и знобило. Меня очень мучил кашель и насморк. Утром вызвали врача из поликлиники. Врач прослушал грудь и спину, посмотрел

горло. «У вас ангина, - сказал врач, - какими болезнями вы болели раньше?» Я сказал врачу, что в детстве часто простужался и много болел. Врач дал мне больничный лист. Потом мама пошла в аптеку за лекарством. Порошки она принесла сразу, а полоскание было готово через два часа. Мама купила также таблетки от головной боли. Несколько дней я лежал в постели, принимал лекарства, полоскал горло. Вначале я не мог ни читать, ни слушать радио. Через пять дней я чувствовал себя уже хорошо, смог встать, но на улицу еще не выходил. Я регулярно пил лекарство, полоскал горло и через неделю был уже вполне здоров.

Slovníček

я часто простужался často jsem se nachladil

УРОК 16

Склонение субстантивированных прилагательных мужского, женского и среднего рода мягкой и твердой разновидности.

TĚLESNÁ VÝCHOVA A SPORT

Jedním z nejdůležitějších předpokladů pro zdraví člověka je tělesná výchova a sport.

V Československu se tělesná výchova i sport těší velké oblibě. Pěstují se zde všechny druhy sportu, jako jsou sportovní hry - například fotbal (kopaná), volejbal (odbíjená), házená, košíková, tenis, dále plavání, veslování, cyklistika a všechny druhy lehké atletiky, například běh, skok do výšky i do dálky, hod oštěpem, diskem, vrh koulí[1], sportovní gymnastika a mnohé jiné. Lehká atletika je výbornou průpravou nejen k míčovým hrám, vodním sportům, zimním sportům a šermu, ale také k těžké atletice, jako je například box, (rohování), zápas[2] v klasickém stylu, vzpírání. Proto se jí také říká královna sportů. Přírodní podmínky ČSSR umožňují i masové provozování zimních sportů[3] - lyžování, skoky na lyžích[1], bruslení včetně krasobruslení, sáňkování aj. — i některých náročných letních sportů, například horolezectví.

Československo je sportovně velmi vyspělá země. Českoslovenští sportovci se zúčastňují téměř všech mezinárodních sportovních soutěží[2] a závodů[2] a dosahují v nich vynikajících úspěchů. Nejednou se stali mistry světa v různých sportovních disciplinách. Největších úspěchů dosahují československá mužstva (týmy) v hokeji, krasobruslení a sportovní gymnastice.

Dávnou tradici má Československo v masovém pěstování tělocviku (základní tělesné výchovy). Mladí i staří se pravidelně scházejí v tělocvičnách a na hřištích, kde se cvičí cvičení prostná i na nářadí. Výsledkem obětavé přípravy cvičenců, sportovců, cvičitelů a trenérů jsou naše spartakiády.

Spartakiády mají svou tradici od. r. 1921, kdy se dělnická mládež ČSR rozhodla uspořádat svůj tělovýchovný svátek a předvést výsledky své sportovní činnosti. Toto vystoupení bylo pojmenováno spartakiádou na počest Spartaka, který se stal pro pokrokovou mládež symbolem revolučního bojovníka za svobodu. Od roku 1924 se pod tímto názvem pořádají masová sportovní vystoupení i v SSSR.

* * *

A.: Nazdar Vláďo, kam jdeš?
V.: Nazdar Aleši, jdu na fotbal na Letnou.
A.: A kdo hraje? Jel jsem okolo dopoledne a viděl jsem zástupy lidi před pokladnou.
V.: Ty to nevíš? Vždyť dnes se utká Sparta se Slavií. Měl jsem co dělat, abych dostal lístek.
A.: To bude jistě zajímavý zápas, ale Sparta nemá příliš dobrou formu[4]. Útok je slabší a ani obrana za moc nestojí[5].
V.: Ty tomu tak rozumíš. Kopaná není ping-pong. A kam jdeš ty?
A.: Máme dnes krajské přebory[2] ve stolním tenisu.
V.: Přeji ti, abys vyhrál jako vloni.
A.: I já ti přeji, aby dnes Sparta dala alespoň tři góly[6]. Ale palce budu stejně držet Slavii. Víš, že jí fandím[7].

* * *

Bohouš, Honza a Vašek se sešli ve studentském klubu v koleji Strahov v předvečer zápasu ČSSR - SSSR.

Bohouš: Ahoj kluci, jak se těšíte na zítřejší utkání?
Vašek: Ahoj, právě jsme se o tom s Honzou bavili. Podle posledních výsledků má větší šanci[8] sovětské mužstvo.
Honza: Ale my máme také naději[9]. Viděl jsem nedávno v televizi utkání Slovan Bratislava —

Dukla Jihlava a byl to výborný zápas.

Bohouš: To máš pravdu, brankář hrál výborně, ani v obraně si bratislavští nevedli špatně[10].

Vašek: Také jsem ten zápas viděl. Vzpomínáte si kluci na ten nádherný Honzův bodyček na modré čáře?

Bohouš: Ale zítra, to bude zápas. Pavlov je ve formě, ty jeho úniky jsou fantastické. Letos má sovětské mužstvo i mnohem lepšího brankáře.

Honza: Naši se také zlepšili, hlavně v přihrávkách a ve střelbě. Ještě ale musíme zlepšit obranu.

Vašek: Budeme mít výhodu domácího prostředí[11], tak bychom snad mohli uhrát alespoň remízu[12].

Bohouš: Kluci, já už budu muset jít, za týden dělám zkoušku z historie. Zítřejší zápas tipuju 3:2 pro nás[13].

Vašek: Ahoj, Bohouši.

Honza: Ahoj.

Slovníček

alespoň (**aspoň**) по крайней мере, по меньшей мере
bodyček, -u *m* силовой прием, толчок телом
bojovník, -a *m* борец
brankář, -e *m* вратарь
bruslení, -í *n* катание на коньках
cvičenec, -nce *m* гимнаст, физкультурник
cvičit упражняться; **c. prostná** делать вольные упражнения; **c. na nářadí**, -í *m* заниматься на спортивных снарядах
cvičitel, -e *m* преподаватель физкультуры, тренер
cyklistika, -y *f* велосипедный спорт
činnost, -i *f* деятельность
dosáhnout (*něčeho*) достичь, добиться (*чего-л.*)
házená, -é *f* ручной мяч, гандбол
horolezectví, -í *n* альпинизм
hřiště, -ě *n* спортплощадка
kluk, -a *m* 1. мальчик; 2. парень; **kluci!** ребята!
kopaná (**fotbal**), -é *f* футбол
košíková, -é *f* баскетбол
královna, -y *f* королева
krasobruslení, -í *n* фигурное катание
letos в этом году
lyžování, -í *n* катание на лыжах
míčové hry игры с мячом
mistr světa, -a *m* чемпион мира
modrá čára, -y *f* линия зоны защиты
mužstvo, -a *n* команда
nádherný великолепный
náročný druh sportu тяжелый вид спорта
nářadí, -í *n* спортивный снаряд
název, -zvu *m* название, наименование
nejednou неоднократно, не раз
obětavý самоотверженный
obrana, -y *f* оборона, защита
odbíjená, -é *f* волейбол
pěstovat sport заниматься спортом
plavání, -í *n* плавание
počest, -i *f*: **na p.** (*někoho*) в честь (*кого-л.*)
podmínka, -y *f* условие
pojmenovat назвать
pokrokový прогрессивный
popularita, -y *f* популярность; **mít popularitu** быть популярным
pořádat устраивать, организовывать
pravidelně регулярно
průběh, -u *m* ход; **v průběhu** в ходе
průprava, -y *f* подготовка
přebor, -u *m* (*спорт.*) состязание на первенство, чемпионат
předpoklad, -u *m* предположение, предпосылка
předvečer накануне
předvést výsledky продемонстрировать результаты
přihrávka, -y *f* передача
příprava, -y *f* подготовка
rohování, -í *n* бокс
sáňkování, -í *n* санный спорт; катание на санках
scházet se собираться
soutěž, -e *f* соревнование, состязание
soutěžit соревноваться, состязаться
stolní tenis, -u *m* настольный теннис
střelba, -y *f* стрельба
šance, -e *f* шанс
šerm, -u *m* фехтование
tělesná výchova, -y *f* физическое воспит.

tělesná výchova, -y *f* физическое воспитание
tělocvična, -y *f* спортивный зал
tělocvik, -u *m* физкультура
tým, -u *m* команда
umožňovat давать возможность
únik, -u m рывок
uspořádat организовать
útok, -u *m* нападение
utkání, -í *n* спортивная встреча
utkat se (*спорт.*) встретиться
včetně в том числе
veslování, -í n гребля
vloni в прошлом году
vynikající выдающийся
výsledek, -dku *m* результат
vyspělý развитый; **sportovně v. země** развитая в спортивном отношении страна
vystoupení, -í *n* выступление
vzpírání, -í *n* поднятие тяжестей/штанги
vždyť' ведь
základní основной
zápas, -u *m* борьба; **z. v klasickém stylu** классическая борьба
zástup, -u *m* толпа
zlepšit se улучшиться
zúčastnit se принять участие

Лексико-грамматические пояснения

1. skok do výšky i do dálky — прыжки в высоту и длину
   skoky na lyžích — прыжки с трамплина
   hod oštěpem (kladivem, diskem) — метание копья (молота, диска)
   но: vrh koulí — толкание ядра

2. Обратите внимание на различие в употреблении следующих существительных: závod, zápas, soutěž, přebory, turnaj, mistrovství, utkání. Их употребление зависит нередко от сочетаемости с другими существительными, обозначающими вид спорта.

zápas (volejbalový, ve volném stylu, v klasickém stylu)	встреча / состязание (по волейболу, вольной борьбе, классической борьбе)
závod (v plavání, ve skoku, v běhu)	состязание / соревнование (по плаванию, по прыжкам, в беге)
soutěž; mezinárodní sportovní soutěž	соревнование / состязание; международные соревнования
přebory / turnaj	турнир / чемпионат / встреча
volejbalové utkání	волейбольная встреча / матч
šachový turnaj	шахматный турнир
mistrovství světa (v hokeji, ve fotbalu)	чемпионат мира (по хоккею, по футболу)

3. umožnit / umožňovat (něco někomu) — способствовать (кому-л. в чем-л.)
   Ср.: Přírodní podmínky ČSSR umožňují provozování zimnich sportů. — Природные условия ЧССР способствуют занятиям зимними видами спорта.

4. mít dobrou formu / být v dobré formě — быть в хорошей форме
   Ср. также:
   Sparta nemá příliš dobrou formu. — «Спарта» не в очень хорошей форме.

5. Obrana za moc nestojí. — Защита никуда не годится.
   Ср. также:
   Ten film nestojí za nic. — Этот фильм никуда не годится.
   Ta práce stála za to! — Стоило потрудиться!
   dát gól (*ve fotbalu*) — забить гол
   dát gól (*v hokeji*) — забросить шайбу
   dát gól koš (*v košíkové*) — забросить мяч в корзину

7. držet palce = fandit (někomu) — болеть за кого-нибудь (за чью-л. команду)

Budu ti držet palce. — Я буду болеть за тебя.
Fandí Spartě. — Он (она)болеет за «Спарту».

8. mít šanci — иметь шанс
Sovětské mužstvo má větší šanci. — У советской команды больше шансов.

9. mít naději — надеяться, питать надежду
Máme naději, že Spartak vyhraje. — Мы надеемся, что «Спартак» победит.

10. Bratislavští si nevedli špatně. — Братиславская команда играла неплохо.
Ср. также:
Vede si v té funkcí velmi dobře. — Он хорошо исполняет возложенные на него функции.

11. Máme výhodu domácího prostředí. — Наше преимущество в том, что мы играем на своем поле.

Ср. также:
mít výhodu (z něčeho) — иметь выгоду (от чего-л.)
poskytnout výhodu (někomu) — предоставить (кому-л.) выгодные условия

12. uhrát remízu — сыграть вничью

13. tipovat zápas — предсказывать результат игры
Zápas tipuju 3:2 pro nás. — Я считаю, что встреча окончится со счетом 3:2 в нашу пользу.

Грамматические объяснения

Субстантивированные прилагательные

Некоторые существительные в чешском языке имеют форму имен прилагательных типа **mladý**, **jarní** и склоняются по образцу этих прилагательных. Это, главным образом, субстантивированные прилагательные и причастия типа **vrátný**, **vedoucí**. Субстантивированные прилагательные мужского рода оканчиваются на **-ý**, женского рода - на **-а**, среднего рода - на **-é**.

Ср.: *Мужской род:* nemocný *больной*, vrátný *швейцар*, hajný *лесник*, ponocný *ночной сторож*, příbuzný *родственник* и др.

Женский род: vrátná *вахтер*, pokojská *горничная*, kopaná *футбол*, odbíjená *волейбол*, vepřová *свинина* и др.

Средний род: kapesné *карманные деньги*, vstupné *плата за вход*, cestovné *деньги на проезд (подъемные)*.

Существительные, оканчивающиеся на **-í**, могут быть трех родов: vrchní *старший официант* - мужск. род; vedoucí (delegace) - мужск. и женск. род; hovězí - *говядина*, telecí - *телятина* - ср. род.

Субстантивированные прилагательные и причастия имеют категорию рода, числа и падежа. Они склоняются как соответствующие прилагательные твердой и мягкой разновидности.

Формы множественного числа образуются так же, как у соответствующих прилагательных.

По образцу **jarní** склоняются только те существительные, которые одновременно имеют функцию прилагательных.

Существительное **drobné** (*мелочь* - о деньгах) имеет только формы мн. числа:

Máte drobné? — У вас есть мелочь?

Pád	Tvrdý vzor			Měkký vzor		
	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N.	vrátný	pokojská	cestovné	vedoucí	vedoucí	telecí
G.	vrátného	pokojské	cestovného	vedoucího	vedoucí	telecího
D.	vrátnému	pokojské	cestovnému	vedoucímu	vedoucí	telecímu
A.	vrátného	pokojskou	cestovné	vedoucího	vedoucí	telecí
V.	vrátný	pokojská		vedoucí	vedoucí	
L.	vrátném	pokojské	cestovném	vedoucím	vedoucí	telecím
I.	vrátným	pokojskou	cestovným	vedoucím	vedoucí	telecím

Субстантивированные прилагательные можно разделить на следующие семантические группы, обозначающие:

а) профессии: vrátný, vrátná, vrchní, pracující; (субстантивированное причастие см. в упр. 10)
б) родственные отношения: příbuzný, příbuzná, švagrová;
в) спортивные игры: kopaná, házená, košíková, odbíjená;
г) платежи: jízdné, vstupné, cestovné, nájemné, spropitné;
д) мясные блюда: hovězí, telecí, vepřové, skopové;
е) фамилии: Horký, Tučný, Široký, Veselá, Hrubá, Hořejší;
ж) географические названия: Hluboká, Zakopané, Křivé, Slaný.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Ответьте на вопросы:

1. Který druh sportu pěstujete?
2. Kterému sportovnímu mužstvu fandíte?
3. Kdo je v tomto roce mistrem světa v hokeji (v kopané, v krasobruslení)?
4. Která mužstva se letos zúčastní mistrovství světa ve sportovní gymnastice (v košíkové, v lehké atletice)?
5. Kdy a ve které zemi se bude konat příští olympiáda?
6. Ve kterých sportovních disciplínách se soutěží na zimních a letních olympijských hrách?

2. Вместо точек вставьте выделенные слова:

Kopaná: - Byl jsi v neděli na ...? - Ne, já na ... nechodím. - Všichni mluvili o včerejším zápasu v ... . - Mnozí lidé si nemohou představit neděli bez ... .

Házená: - Co víš o české ... ? - ... hrají často i dívky. - Ze všech sportů mám nejraději ... . - Která hra se podobá ... ?

Odbíjená: - To je míč na ... . - Máte v ročníku dobré hráče ... ? - Chceme uspořádat turnaj v ... . - Mezi ... a košíkovou je velký rozdíl.

Košíková: - Vysokým lidem se ... dobře hraje. - Bohužel neumím ... moc hrát. - Znáš dobře pravidla ... ? - Dávám přednost tenisu před ... .

3. Образуйте предложения по следующему образцу:

a) **Volejbalista hraje volejbal.**
Fotbalista hraje ...
Basketbalista hraje ...
Hokejista hraje ...
Tenista hraje ...

b) **Kdo jezdí na lyžích, je lyžař.**
Kdo jezdí na sáňkách, je ...
Kdo jezdí na bruslích, je ...
Kdo hraje házenou, je ... (-kář)
Kdo hraje košíkovou, je ... (-kář)
Kdo hraje odbíjenou, je ... (-kář)

c) **Horolezec provozuje horolezectví.**
Plavec trénuje ...
Cyklista dělá ...
Šermíř pěstuje ...
Vzpěrač trénuje ...
Boxer pěstuje ...

4. Дополните предложения:

Koulař vrhá ...
Oštěpař hází ...
Kladivár hází ...

5. Подберите синонимы к следующим словам:

volejbal, fotbal, basketbal, box
volejbalista, fotbalista, basketbalista
tým

6. Слова в скобках поставьте в соответствующем падеже:

Českoslovenští (hokejista) patří k nejlepším na světě. - Co říkáš našim (fotbalista)? - Nedávno jsem mluvil s jedním z našich nejlepších (volejbalista). - Pro každého (tenista) je velmi důležitý pravidelný trénink. - Co si myslíš o tom (basketbalista)? - Můj bratr byl v zahraničí s našimi (volejbalista). - Nejlepšímu (cyklista) věnuje náš podnik pohár. - Nedávno jsem četl knihu o světoznámém (šachista). - Družstvo našich (basketbalistka) je ve výborné formě. - Četl jsem v zahraničním tisku článek o našich (volejbalistka).

7. Раскройте скобки, существительные и прилагательные поставьте в соответствующем падеже:

Pěstování (zavodní plavání) je velmi zdravé. - K (odvetné utkání) v (česká házená) jsme pozvali (zahraniční rozhodčí). - Jdu raději na (dobrá odbíjená), než na (špatná kopaná). - Fandíme (vodní lyžování - 3. p.). - Kromě (sportovní podívaná) oceňujeme na (vodní lyžování) i jeho krásu. - K (dnešní sportovní utkání) nastoupí dva favorité a to slibuje (dobrá košíková). - S (česká odbíjená) jsme se seznámili v poválečných letech. - Letošní rok je rokem (olympijské hry). - Evropská kopaná se dnes vyrovná (kopaná jihoamerická).

8. Ответьте утвердительно на вопросы по следующему образцу:

Máme v ročníku dobré běžce, což abychom uspořádali soutěž? - Výborně, uspořádejme soutěž v běhu.

Máme v ročníku dobré lyžaře, což abychom uspořádali závod? - Máme na fakultě dobré košíkáře, což abychom uspořádali turnaj? - Máme na univerzitě výborné gymnastky, což abychom uspořádali soutěž? - V našem závodě máme výborné krasobruslaře a krasobruslařky, což abychom uspořádali mistrovství? - Mezi našimi studenty máme výborné plavce, což abychom uspořádali soutěž? - Máme na fakultě výborné šachisty, což abychom uspořádali turnaj? - Mezi našimi chlapci jsou výborní běžci, což abychom uspořádali závod? - Na naší univerzitě jsou výborná házenkářská družstva, což abychom uspořádali celouniverzitní mistrovství?

9. Предложения типа **Petr hraje výborně fotbal** замените предложениями типа **Petr je výborný fotbalista**, и, наоборот, предложения типа **Petr je výborný fotbalista** замените предложениями типа **Petr hraje výborně fotbal**:

Mirek hraje dobře volejbal. - Zdeněk výborně plave. - Já jsem špatný fotbalista. - Ty jsi dobrý skokan do dálky? - Ti chlapci bezvadně hrají hokej. - Ty dívky slabě hrají košíkovou. - Petr je daleko lepší běžec než já. - Všichni moji kamarádi jsou velmi dobří lyžaři. - Všechny moje kamarádky bezvadně jezdí na bruslích. - Můj bratr je vášnivý šachista. - Ti hoši jsou jen průměrní fotbalisté. - Skáče Vlasta dobře do výšky? - Všichni ostatní lépe jezdí na lyžích než já. - Pavel a Jirka vášnivě hrají basketbal.

10. Переведите на чешский язык:

а) С каждым годом физкультуре и спорту уделяется все больше и больше внимания. Молодые и старые занимаются спортом. Спортивные общества (клубы) имеются во всех городах и деревнях. Различные спортивные школы готовят спортсменов, которые потом представляют спорт нашей страны на первенствах мира. Спорт в нашей стране носит

массовый характер. Наши спортсмены участвуют почти во всех соревнованиях и добиваются значительных успехов. Сборная СССР по хоккею в течение многих лет является чемпионом мира. На чемпионате мира по фигурному катанию весь мир рукоплескал замечательным советским фигуристам. Известны имена наших спортсменов и по другим видам спорта. На летних и зимних олимпийских играх спортсмены СССР завоевывают медали по различным видам спорта.

б) А.: Ты идешь сегодня на стадион?

Б.: Да, мне пришлось побегать, прежде чем я достал билет.

А.: А за кого ты болеешь?

Б.: Я старый болельщик «Спартака».

А.: Да, у «Спартака» очень хорошая защита и нападающие неплохие. А их вратарь всегда играл в сборной СССР.

Б.: Я с нетерпением жду первенства мира. Интересно, кто будет чемпионом мира. Ведь у нас очень серьезный соперник.

Slovníček

с каждым годом každým rokem
представлять reprezentovat
сборная (команда) národní mužstvo
завоевать медали získat medaile
нападающий útočník
ждать с нетерпением velmi se těšit na co
мне интересно jsem zvědav
соперник soupeř

11. Скажите, какой вид спорта вы любите. Расскажите о летних и зимних видах спорта.

УРОК 17

Степени сравнения прилагательных. Образование страдательных причастий. Страдательный залог. Формы пассива.

PRAHA

Praha je hlavním městem Československa. Pro svou starobylost a krásu je přitažlivým cílem mnoha turistů ze zahraničí a také ze Sovětského svazu.

Praha se téměř všem cizincům velmi líbí. Alexander Humboldt pokládal Prahu za[1] nejkrásnější město v Evropě. Praha má totiž velmi hezkou polohu, je rozložena na pahorcích kolem vltavského údolí. Už tím je zajímavější než města ležící v rovině. Ke kráse Prahy přispívá[2] pak zvláště její stará architektura. Praha byla budována po dlouhá staletí v různých stavitelských slozích. Svůj historický charakter si zachovala lépe než jiná stará města a stala se tak vlastně velkým přirozeným muzeem architektury. Když procházíte těsnými uličkami Starého Města, pochopíte snadno, proč je Praha tak odlišná od jiných měst a proč Humboldt, Goethe a jiní ji tak obdivovali[3].

Historickým jádrem Prahy je Staré Město. Ve 14. století bylo založeno Nové Město a později další části. Dnes je Praha rozdělena na deset obvodů. Přes Vltavu vede 13 mostů, z nichž nejstarší je gotický Karlův most. Byl postaven ve 14. století českým králem Karlem IV. Na levém břehu Vltavy na výšině nad Prahou dominuje městu[4] Pražský hrad, kdysi sídlo českých králů, dnes sídlo prezidenta republiky. Na Hradčanech se tyčí katedrála svatého Víta, jeden z nejkrásnějších a největších gotických chrámů v Československu. Ještě mnohem starší je kostel svatého Jiří na Hradě, který byl postaven v 10. století. Takových starobylých památek, zvláště ve slohu gotickém a barokním, má Praha velké množství.

Perlou české barokní architektury je chrám svatého Mikuláše, který působí[5] zejména svou monumentalitou. V barokním slohu je postaveno nejen mnoho dalších kostelů, ale i mnoho šlechtických paláců a měšťanských domů.

Jedním z nejpamátnějších míst Prahy je Vyšehrad. Na vyšehradské skále zdvíhající se nad Vltavou byl bájný hrad Libušin. Libuše byla podle starých českých pověstí zakladatelkou české panovnické dynastie. Dnes je na Vyšehradě hřbitov, kde je pochováno mnoho slavných českých lidí.

Praha je také sídlem nejstarší středoevropské univerzity. Byla založena roku 1348. Mohli bychom vypočítávat dlouho další zajímavosti a památky Prahy, ale bude lepší, když si do Prahy zajedete a poznáte sami krásu tohoto města.

Slovníček

bájný сказочный
barokní в стиле барокко
cíl, -e *m* цель; **být přitažlivým cílem** быть притягательной целью
cizinec, -nce *m* иностранец
četný многочисленный
další следующий
hrad, -u *m* кремль
hřbitov, -a *m* кладбище
jádro, -a *n* зд. центр
katedrála, -y *f* кафедральный собор
měšťanský городской
muzeum, **muzea** *n* музей
obvod, -u *m* район
odlišný отличный, иной; **být o.** (*od něčeho*) отличаться (*от чего-л.*)
pahorek, -rku *m* холм
palác, -e *m* дворец
památný памятный, достопримечательный
panovnický правящий
perla, -y *f* перл, жемчужина
pochopit понять
pochovat похоронить
poloha, -y *f* положение, местоположение
postavit построить
přirozený естественный
rovina, -y *f* равнина
rozkládat se располагаться
slavný известный
sloh, -u *m* стиль; **stavitelský s.** архитектурный стиль

snadno легко
století: po dlouhá staleti в течение столетий
starobylost, -i *f* древность
starobylý древний
šlechtický дворянский
téměř почти
totiž собственно говоря
tyčit se возвышаться, выситься
údolí, -í *n* долина
vést: přes Vltavu vede 13 mostů через Влтаву переброшено 13 мостов
vlastně собственно, собственно говоря
vypočítávat перечислять
výšina, -y *f* возвышенность
zachovat сохранить
zajímavost, -i *f* что-то интересное, представляющее интерес
zakladatelka, -y *f* основательница
založit основать
zdvíhat se возвышаться, выситься
zejména прежде всего, главным образом

Лексические замечания

1. pokládat (někoho, něco za někoho, něco) — считать (кого-л., что-л. кем-л., чём-л., каким-л.)

Pokládáme Prahu za nejkrásnější město v Evropě. — Мы считаем Прагу красивейшим городом Европы.

Подобное же управление имеют и другие глаголы с этим значением: považovat, počítat (někoho, něco za někoho, něco):

Považuji ho za svého nejlepšího přítele. — Я считаю его своим самым лучшим другом.
Počítám ho za dobrého žáka. — Я считаю его хорошим учеником.

2. přispívat (k něčemu), přispět (k něčemu) — *а) способствовать, содействовать (чему-л.)*

Ke kráse Prahy přispívá její architektura. — Прага красива своей архитектурой.

Ср. также:

Společná práce přispívá k rozvíjení našich vzájemných vztahů. — Совместная работа способствует развитию наших взаимоотношений.

б) вносить вклад

Předseda poděkoval všem delegatům, že významně přispěli k jednání sjezdu. — Председатель поблагодарил всех делегатов за тот большой вклад, который они внесли в работу съезда.

3. obdivovat (někoho, něco) — восхищаться, восторгаться (кем-л., чем-л.)

Obdivuji Prahu. — Я восхищаюсь Прагой.
Obdivujeme vaše úspěchy. — Мы восхищаемся вашими успехами.

4. dominovat (něčemu) — доминировать (над чем-л.)

Městu dominuje Pražský hrad. — Над городом возвышается (доминирует) Пражский град.

5. působit - многозначный глагол. Он может означать:

а) влиять, (воз)действовать, производить впечатление:

Chrám sv. Mikuláše působí svou monumentalitou. — Храм святого Микулаша впечатляет своей монументальностью.

б) působit (změny) *вызывать изменения:*

Všechno to způsobilo velké změny ve společnosti. — Все это привело к большим изменениям в обществе.

в) работать:

Kde působí váš tatínek? — Где работает ваш отец?

Грамматические объяснения

Степени сравнения прилагательных

В чешском языке, так же как и в русском, большая часть качественных прилагательных, а также относительные прилагательные с качественными значениями имеют три степени сравнения;

1) положительную (první stupeň - pozitiv)
2) сравнительную (druhý stupeň - komparativ)
3) превосходную (třetí stupeň - superlativ).

Сравнительная степень образуется при помощи суффиксов **-ejší (-ější)**, **-ší**, **-í**: krásný - krásnější, mladý - mladší, hezký - hezčí.

Превосходная степень образуется присоединением префикса **nej-** к формам сравнительной степени: nejkrásnější, nejmladší, nejhezčí.

Формы сравнительной степени при помощи суффикса **-ejší** (после губных и **n**, **t**, **d** - **ější**) образуются от большей части прилагательных на **-vý**, **-lý**, **-rý**, **-ský**, **-cký**, **-ný** и др.: nový - novější, rychlý - rychlejší, bílý - bělejší, moudrý - moudřejší, přátelský - přátelštější, praktický - praktičtější, šťastný - šťastnější, svatý - světější.

Примечание. Перед суффиксом **-ejší** (**-ější**) возникает чередование согласных **k/č**, **h/ž**, **ch/š**, **r/ř** и групп **sk/šť**, **ck/čť**: horký - horčejší, ubohý - ubožejší, lidský - lidštější, filozofický - filozofičtější.

При помощи суффикса **-ší** сравнительная степень образуется от прилагательных на **-oký**, **-eký**, **-ký**, **-bý**, **-dý**, **-hý**, **-cký** и др., причем у прилагательных на **-oký**, **-eký**, **-ký** суффикс **-ší** присоединяется прямо к корню, а у прилагательных с основой на прочие согласные наступает изменение: **chš → šš**, **hš → žš**, **zš → žš**, **sš → šš**. Ср. примеры:

vys-oký - vyšší	hluchý - hlušší	slabý - slabší
šir-oký - širší	krátký - kratší	tichý - tišší
dal-eký - další	úzký - užší	tvrdý - tvrdší
níz-ký - nižší	mladý - mladší	blízký - bližší
starý - starší	drahý - dražší	řídký - řidší
zadní - zazší		

Примечания: 1. При образовании сравнительной степени с суффиксом **-ší** долгий корневой гласный сокращается (см. примеры выше).
2. Сравнительная степень **další** (**daleký**) имеет также значение *следующий*, *последующий*.

При помощи суффикса **-i** сравнительная степень образуется от некоторых прилагательных на **-ký**, причем согласный основы **-k** чередуется с **-č**:

hezký - hezčí	měkký - měkčí
lehký - lehčí	trpký - trpčí / trpčejší
tenký - tenčí	hebký - hebčí / hebčejší
vlhký - vlhčí	mělký - mělčí / mělčejší

Примечание. У некоторых прилагательных имеются две формы сравнительной степени: hustý - hustější/hustší, krotký - krotčejší/krotši, snadný - snadnější/snazší.

У отдельных прилагательных формы сравнительной степени образуются от другой основы (неправильные формы):

velký - větší	zlý - horší
malý - menší	špatný - horší (špatnější)
dobrý - lepší	dlouhý - delší

По сравнению с русским языком в чешском языке простые степени сравнения распространены гораздо шире, чем описательные. Ср.: более красивый - krásnější, хотя и в чешском языке употребляются описательные формы, состоящие из наречий и прилагательных:

více rozšířený / rozšířenější	более распространенный
více přizpůsobený/přizpůsobenější	более приспособленный

Примечание. При выборе суффикса сравнительной степени прилагательных в некоторых случаях может помочь сравнение с русским языком. Суффиксу **-ejší** (**-ější**) в русском языке соответствует, как правило, суффикс сравнительной степени *-ее* или *-ей* или же описательные формы с *более*: milejší *милее*, *более милый*, rychlejší *быстрее*, *более быстрый*. Суффиксам **-ší** и **-í** в русском

языке соответствует суффикс -*е*(-*е*) или описательные формы: mladší *моложе*, starší *старше*, *более старый*, lehčí *легче*, *более легкий*.

При употреблении сравнительной степени сопоставляемое слово присоединяется союзом **než**:

mladší než já o dva roky	моложе меня на два года
Je hezčí než ty.	Она красивее тебя.
Letadlo je rychlejší než vlak.	Самолет быстрее поезда.

При превосходной степени сопоставляемое слово употребляется в род. падеже с предлогом **z** (**ze**), реже - в твор. падеже (*устар.*) с предлогом **mezí**, например:

Byla nejmladší a nejhezčí ze všech.	Она была самой молодой и самой красивой из всех.
nejpříjemnější z celé společnosti	самый приятный из всего общества
nejzkušenější mezi všemi	самый опытный из всех

Примечание. Чешские формы сравнительной и превосходной степени на **-ejší** (krásnější) не следует смешивать с русскими прилагательными типа *величайший*, *интереснейший*, не всегда выражающими сравнение. Последние переводятся обычно на чешский язык сочетаниями с усилительными наречиями velice, velmi. Ср.: *Это интереснейшая книга* To je velmi zajímavá kniha. Если в предложении есть элемент сравнения, то в чешском языке употребляется превосходная степень.

Praha je nejkrásnější ze všech měst.	Прага - красивейший из городов.

Образование страдательных причастий

Страдательные причастия прошедшего времени образуются от основы прошедшего времени переходных глаголов совершенного и несовершенного вида посредством суффиксов: **-en**, **-n**, **-t**.

а) **-en.** При помощи этого суффикса страдательные причастия образуются от глаголов с основой на согласный и на **-i** (обычно с чередованием согласных и групп согласных): **k**/**c**, **d**/**z**, **t**/**č**, **sl**/**šl**, **st**/**šť**, **zd**/**žď**. Ср.: nést (nesl) - nes-en, vést (vedl) - ved-en, péci (pekl) - pečen, říci (řekl) - řečen, ukrást (ukradl) - ukraden, osvobodit - osvobozen, vymlátit - vymlácen, vymyslit - vymyšlen, pustit - puštěn, zpozdit - zpožděn.

У некоторых страдательных причастий чередование не наступает. Ср.: zdědit - zděděn, soustředit - soustředěn, pokosit - pokosen, koupit - koupen, zlomit - zlomen, upravit - upraven, nakreslit - nakreslen. Этот же суффикс употребляется также при образовании страдательных причастий от некоторых глаголов на **-out**: natisknout - natištěn, dosáhnout - dosažen.

б) **-n.** При помощи этого суффикса страдательные причастия образуются от глаголов, основа прошедшего времени которых оканчивается на прочие гласные (**а-**, **е-**): vybrat - vybrán, smazat - smazán, vypracovat - vypracován, zavolat - zavolán, sázet - sázen, psát - psán, vidět - viděn.

в) **-t.** Суффикс **-t** участвует в образовании страдательных причастий от глаголов на **-nout** (1) и некоторых двусложных глаголов, основа прошедшего времени которых равна корню на гласный (2):

1) rozhodnout - rozhodnut, nabídnout - nabídnut, odříznout - odříznut, но: tisknout - tištěn, vytáhnout - vytažen, zatknout - zatčen, zamknout - zamčen, dosáhnout - dosažen, napadnout - napaden;
2) krýt - (po)kryt, (u)mýt - umyt, (vy)pít - vypit, zabít - (za)bit, (při-, za-)jmout - (při-, za-)jat.

Примечания: 1. У глаголов на **-а-** (типа **dělat**) перед суффиксом причастия **-n** гласный основы **-а** становится долгим: udělán, pozván, vykonáno, zpracována.

2. У глаголов типа **mýt**, **šít**, **bít** в формах страдательных причастий корневой гласный сокращается: (u)myt, (u)šit, (za)bit.

Страдательный залог. Формы пассива (Trpný rod. Pasivum)

В активных конструкциях (действительный залог) глагольное действие исходит от производителя действия, который выражается им. падежом существительного (или заменяющих его слов) и выступает в функции грамматического субъекта предложения: Profesor chválí studenta. В формах пассива (страдательный залог) в функции носителя

глагольного действия выступает семантический объект, который подвергается какому-либо действию. В пассивных конструкциях производитель действия не находится в центре внимания, не является грамматическим субъектом, часто вообще не бывает выражен: Student je chválen.

Страдательный залог в чешском языке может быть выражен:

1. Описательными формами, состоящими из краткого страдательного причастия смыслового глагола и соответствующих форм глагола **být**: dům je postaven, plán byl připraven, lístky budou vyprodány.

2. Конструкцией с возвратной формой глаголов: domy se stavějí, plán se připravuje, lístky se prodávají; lístky se prodávaly včera, lístky se budou prodávat zítra.

Формы описательного пассива

	Číslo jednotné	Číslo množné
Čas přítomný	1. jsem chválen, -a 2. jsi chválen, -a 3. je chválen, -a, -o	jsme chváleni, -y jste chváleni, -y jsou chváleni, -y, -a
Čas minulý	1. byl, -a jsem (po)chválen, -a 2. byl, -a jsi (po)chválen, -a 3. byl, -a, -o (po)chválen,-a, -o	byli, -y jsme (po)chváleni, -y byli, -y jste (po)chváleni, -y byli, -y, -a (po)chváleni, -y, -a
Čas budoucí	1. budu (po)chválen, -a 2. budeš (po)chválen, -a 3. bude (po)chválen, -a	budeme (po)chváleni, -y budete (po)chváleni, -y budou (po)chváleni, -y, -a
Způsob rozkazovací	buď (po)chválen, -a, -o; buďme (po)chváleni, -y; buďte (po)-chváleni, -y, -a	
Kondicionál přítomný	1. byl, -a bych (po)chválen, -a 2. byl, -a bys (po)chválen, -a 3. byl, -a by (po)chválen, -a	1. byli, -y bychom (po)chváleni, -y
Kondicionál minulý	1. byl, -a bych býval, -a (po)-chválen, -a 2. byl, -a bys býval, -a (po)-chválen, -a 3. byl, -a by býval, -a (po)-chválen, -a	1. byli, -y bychom bývali, -y (po)chváleni, -y

Формы описательного пассива чаще употребляются в современном чешском языке от глаголов совершенного вида, в то время как возвратно-страдательные конструкции обычны у глаголов несовершенного вида:

obilí bylo vymláceno — obilí se mlátí
stroje byly vyrobeny — stroje se vyrábějí

Однако, в отличие от русского языка, описательный пассив возможен и у несовершенного вида, а возвратная форма - у совершенного:

а) Student je chválen. — Студента хвалят. (*букв.* Студент хвалим).
Zboží je vyráběno na export. — Товары производятся на экспорт.
Slovník bude vydáván v sešitech. — Словарь будет выходить отдельными тетрадями.

б) V minulém roce se vyrobilo 20 000 automobilů. — В прошлом году было выпущено 20 000 автомобилей.
Věc se rozhodne v nejbližších dnech. — Вопрос будет решен в ближайшие дни.
Koupí se maso a udělají se řízky. — Покупается мясо и делаются отбивные.

Примечание. Формы возвратно-страдательного пассива употребляются, как правило, при обозначении действий повторяющихся и обычных. Ср.:

Knihy se vydávají ve velkých nákladech. — Книги издаются большими тиражами.

Obchody se otvírají v osm hodin.	Магазины открываются в восемь часов.

Хотя, как правило, образование форм пассива возможно от глаголов переходных (mýt okna - okna se myjí), особенностью чешского языка, в отличие от русского, является широкое распространение в нем форм так называемого безличного пассива (neosobní pasívum), образованного от косвенно-переходных (mluvit o někom, dosáhnout něčeho) и непереходных глаголов (pracovat, tančit, spát, jít, chodit). Ср.:

Bylo dosaženo velkých úspěchů.	Были достигнуты большие успехи.
O tom se hodně mluvilo.	Об этом много говорили.
Dnes se nepracuje.	Сегодня не работают.
Co se dnes vaří?	Что сегодня готовят?
Šlo se cestou necestou.	(Мы, они) шли куда глаза глядят.

Примечание. В русском языке таким безлично-страдательным конструкциям соответствуют, как правило, активные неопределенно-личные конструкции со сказуемым в 3-м лице мн. числа (работают, говорят). Например:

Dlouho se odpočívalo.	Мы (они) долго отдыхали.
Dlouho se čekalo.	Мы (они) долго ждали.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Переведите текст и определите, от каких прилагательных образована превосходная степень:

„A ještě musím pochválit tebe, tebe, česká řeči, jazyku nejtěžší mezi všemi, jazyku z nejbohatších všemi významy a odstíny, řeči nejdokonalejší, nejcitlivější, nejkadencovanější ze všech řečí, které znám nebo které jsem slyšel mluvit. Chtěl bych umět napsat vše, co dovedeš vyjádřit, chtěl bych užít aspoň jedinkrát všech krásných, určitých, živoucích slov, která jsou v tobě...“ (Karel Čapek, Chvála řeči české).

2. Имена прилагательные в скобках напишите в сравнительной и превосходной степени:

Moskva je jedním z (velké) měst celého světa, Praha je jedno z (krásných) měst v Evropě. - Praha je mi (drahé - 3. st.) městem světa. - Karlův most je (starý) ze všech mostů přes Vltavu. - Chrám sv. Víta je (veliká) stavba na Hradčanech. - Praha leží na křižovatce (živých) evropských cest. - Za (velká - 3. st.) povinnost občana považujeme dát vlasti každý den svého života. - To je cesta k (šťastný - 2. st.) zítřku. - Tento rok se stal rokem řešení (palčivých - 3. st.) otázek našeho života. - Pavel je můj (dobrý) přítel. - Ta zdánlivě (krátká a přímá - 3. st.) cesta je cestou do propasti. - Čím (přirozená - 2. st.) je řeč, tím je lepší. - Čím (tichá) je voda, tím je (hluboká). - Čím (hebká) vlna, tím je (drahá). - Referát musíte udělat trochu (krátký). - Stává se pořád (hloupý). - Letošní zima je (krutá) než loňská. - V zimě jsou noci (dlouhé) než v létě. - Která z těch písní je (pěkná)? - Černé moře je (hluboké - 2. st.) než Azovské. - Sovětský balet je (oblíbený) v celém světě. - Leninova třída je (široká) než Gorkého třída. - Letadlo je (rychlý) dopravní prostředek. - Tmavá látka je (praktická) než světlá. - Přímá cesta je vždy (krátká). - Otec je (starý) než matka o pět let. - Bratr je (mladý) než sestra o tři roky. - Před pěti lety byla daleko (hezká). - První krok je vždy (těžký - 3. st).

3. Образуйте страдательные причастия от следующих глаголов:

hrát, vyčistit, posoudit, vrátit, hodit, zamilovat, přesvědčit, tvořit, otevřít, pozvat, očekávat, založit, napsat, vychovat, vychovávat, snížit, snižovat, šířit, rozšiřovat, uvařit, přečíst, přinést, spojit, využívat, budovat, zachovat, stavět, dosáhnout, vytisknout, ocenit

4. Образуйте страдательный залог при помощи описательного пассива:

Pražskou univerzitu založil Karel IV. r. 1348. - Prahu často pokládají za nejkrásnější město v Evropě. - Praha se budovala po dlouhá staletí. - Sovětská armáda osvobodila Československo od fašistických okupantů. - Naše státy podepsaly smlouvu o přátelství a poválečné spolupráci. - Tyto knihy ilustrovali známí malíři. - Překvapilo mě to. - Naši dělníci dosáhli velkých úspěchů. - Dopis jsem napsal a odeslal před týdnem. - Závodní výbor zhodnotil naše výkony. - Účet jsem zaplatil včas. - Počasí ohrožuje úrodu. - Přinutili nás k tomu. - Raněné odvezli do nemocnice. - Všechny moje věci mi vrátili před týdnem. - Nový československý film promítali skoro ve všech kinech. - Delegaci uvítali představitelé závodu.

5. Образуйте действительный залог:

Образец: **Byli jsme tím velice překvapeni. - To nás velice překvapilo.**
Byl připraven plán. - Připravili (jsme) plán.

Všechny závazky jsou plněny. - Jednotlivé výkony byly hodnoceny zvlášť. - V našem hospodářství bylo dosaženo značných úspěchů. - Moskevská univerzita byla založena r. 1755. - Zprávy byly veřejně šířeny některými lidmi. - Kým jsi byla pozvána na koncert? - V naší zemi jsou budovány nové školy, instituty, jsou zakládány nové podniky. - Naše přátelství je zpečetěno společně prolitou krví. - Praha byla mnohokrát opěvována českými básníky. - J. Fučík byl zatčen gestapem v r. 1942, později odvezen do Německa a v roce 1943 popraven. Jeho kniha „Reportáž psaná na oprátce" byla přeložena do mnoha jazyků. - Národní divadlo v Praze bylo postaveno za peníze lidu. - Praha je obdivována všemi cizinci. - Praha byla budována po dlouhá staletí v různých slozích. - Praha je dnes rozdělena na deset obvodů. - Vltava je překlenuta třinácti mosty.

6. Образуйте безличную возвратную форму пассива:

Образец: **Musíme o tom rychle rozhodnout. - Musí se o tom rychle rozhodnout.**

Nesmíme na to zapomenout. - Co budeme dělat zítra? - Pojedeme v neděli na výlet? - Ráno vstáváme v sedm hodin. - Co dělali o svátcích? - Chodili jste do lesa na houby? - Zítra budou tančit všude. - Musíme na to dávat pozor. - Jezdili včera na lodičkách. - Jak přeložíte ta slovíčka do ruštiny? - To nesmíte dělat. - Jak to řeknete? - O tom budou dlouho vypravovat. - Pořád na ně vzpomínáme. - Nevěděli jsme to. - Od zítřka budeme muset jezdit trolejbusem.

7. Напишите краткий рассказ, употребляя следующие слова:

o dovolené, rekreace, hotel, tábor, léto, mít rád, slunce, cestovat, výlet za město, po obědě, cestovat vlakem (autobusem, osobním autem), pošta, telegrafovat, čekat na ..., peníze, mít chuť na ..., promítat v kině, lístky, objednat, rezervovat, dívat se, být nadšen (čím), obdivovat (co)

8. Образуйте безличную форму пассива:

V posledních letech lidé hodně cestují. Jezdí vlakem nebo autem, stále více také létají letadlem. Z Moskvy do Prahy jezdí buď přes Kyjev a Čop, nebo přes Brest a Varšavu. Letadlem TU 154 letíme z Moskvy do Prahy jen 2¼ hodiny. Tím ušetříme spoustu času. V Praze lidé nejčastěji jezdí tramvají. Avšak nejvíc uvidíme, když chodíme pěšky.

9. Из словосочетаний образуйте предложения при помощи описательной, возвратной или безличной формы пассива:

Образец: **vystavět nový hotel. - V Praze byl nedávno vystavěn nový hotel.**
hodně stavět. - V Moskvě se nyní hodně staví.

pokládat za krásné město; postavit několik nových hotelů; jezdit metrem (autobusem, trolejbusem, taxíkem); budovat podzemní dráhu; chodit do kaváren a vináren; vyrábět různé druhy zboží; pít smíchovské a plzeňské pivo; vypustit kosmickou loď; vydávat knihy v různých jazycích; přestupovat na Václavském náměstí

10. Переведите на чешский язык:

а) Мне еще трудно ходить. - О нем много говорили. - Его ждут довольно продолжительное время. - По этой дороге ходили в школу. - Здесь не курят. - Об этом уже вообще не помнят. - Мы должны будем ездить на метро. - В Праге целых два столетия строили в стиле барокко. - Завтра мы поедем в Плзень. - Хорошо, идем на концерт. - Сегодня мы хорошо спали (нам сегодня хорошо спалось). - Вчера мы много танцевали. - Будут сегодня танцы? - После обеда мы отдыхали. - Об этом много и страстно спорили. - На этих заводах образцово работают. - У нас сегодня стирка (стирают). - Шли быстро. - Были достигнуты хорошие результаты. - Были использованы все средства. - Работу будем продолжать. - Эту книгу можно читать.

б) Прага, один из старейших и красивейших городов Европы, была основана в IX веке. Прага, столица Чехословацкой Социалистической республики, представляет собой памятник истории чешского народа, его культуры, искусства и архитектуры. Прага расположена по обеим берегам реки Влтавы, самой большой реки в Чехии. Через Влтаву переброшено 13 мостов. Самым старым из них является Карлов мост. На левом берегу Влтавы возвышается Пражский град - Градчаны. Когда-то это была резиденция чешских королей, сейчас это резиденция президента республики.

Наиболее интересным местом в Праге является Староместская площадь, где находятся знаменитый орлой и памятник Яну Гусу. В Праге находится один из старейших университетов Европы, основанный Карлом IV в 1348 году. Известный пражский Национальный театр был построен на деньги народа. Над сценой сделана надпись «Народ себе». В настоящее время Прага является крупнейшим политическим, культурным и экономическим центром Чехословакии. Прага имеет много крупнейших промышленных предприятий с самой современной техникой.

в) Москвичи считают Москву одним из красивейших городов Советского Союза. - Все преподаватели считают моего друга самым талантливым студентом. - Своим трудом мы способствуем развитию нашей страны. - Расцвету его таланта помогла любовь к искусству. - Все восхищались ее игрой. - Мы долго рассматривали это произведение искусства и восхищались мастерством художника. - Это событие произвело на меня большое впечатление. - Вторая мировая война нанесла большой урон нашему народному хозяйству.

Slovníček

целых два столетия celá dvě staletí
мастерство mistrovství
талант talent
урон škoda

11. Ответьте на вопросы:

1. Kde leží Praha? 2. Kolik obyvatel má Praha? 3. S kterými městy světa má Praha přímé letecké spojení? 4. Jak dlouho byla Praha budována? 5. Proč je Praha přirozeným muzeem architektury? 6. Která část Prahy je jejím historickým jádrem? 7. Na kolik obvodů je Praha rozdělena? 8. Kolik mostů vede přes Vltavu? 9. Který pražský most je nejstarší? 10. Kde se rozkládá Pražský hrad? 11. Které nejznámější historické a architektonické památky jsou na Hradčanech? 12. Kdy byla založena Karlova univerzita? 13. Kolik je v Praze muzeí a divadel?

LEKCE 18

Творительный беспредложный падеж. Сослагательное наклонение прошедшего времени. Спряжение форм сослагательного наклонения прошедшего времени. Родительный и предложный падежи единственного числа и предложный падеж множественного числа неодушевленных существительных мужского рода. Союзы **když**, **i když**, **až**. Предлог **od**.

HRNEČKU, VAŘ!

(Podle Karla Jaromíra Erbena)

V jedné vsi byla jedna chudá vdova a měla jednu dceru. Žily v staré chaloupce s doškovou, roztrhanou střechou a měly na půdě několik slepic. Stará chodila v zimě do lesa na dříví,[1] v létě na jahody a na podzim na pole sbírat[2], a mladá nosila do města vejce na prodej, co jim slepice snesly. Tak se spolu živily.

Jednou v létě stará se trochu roznemohla a mladá musela sama do lesa na jahody, aby měly co jíst. Vzala hrnec a kus černého chleba a šla. Když měla hrnec plný jahod, přišla v lese k jedné studánce; tu si k té studánce sedla, vyndala si ze zástěry chléb a začala obědvat. Bylo právě poledne.

Najednou se tu odněkud vzala nějaká stará žena[3], vypadala jako žebráčká a v ruce držela hrneček.

„Ach, má zlatá panenko", povídá žebráčká, „to bych jedla! Od včerejška od rána neměla jsem ani kousek chleba v ústech. Nedala bys mi kousek toho chleba?"

„I proč ne," řekla ta dívka, „chcete-li, třeba celý; však já domů dojdu."

„Zaplať pánbůh, má zlatá panenko[4], ale když jsi, panenko, tak hodná, musím ti také něco dát. Tuhle ti dám hrneček. Když ho doma postavíš na stůl a řekneš: „Hrnečku, vař!" navaří ti tolik kaše, co budeš chtít. A když budeš myslit, že už máš kaše dost, řekni: „Hrnečku, dost!" a hned přestane vařit. Jen nezapomeň, co máš říct."

Tu jí ten hrneček podala a ztratila se.

Když přišla dívka domů, povídá matce, co se jí v lese přihodilo[5], a hned postavila hrneček na stůl a řekla: „Hrnečku, vař!" Chtěla vědět, jestli ji ta žebrácká neobelhala. Ale hned se začala v hrnečku kaše vařit a pořád jí bylo víc a víc, a co by deset napočítal[6], byl už hrneček plný. „Hrnečku, dost!" a hrneček přestal vařit.

Hned si obě sedly a s chutí jedly. Kaše jako mandle[7]. Když se najedly, vzala mladá do košíčku několik vajec a nesla je do města. Ale musila tam s nimi dlouho na trhu sedět, dávali jí za ně málo, až teprve v samý večer je prodala.

Stará se jí nemohla doma dočkat, už se jí taky chtělo jíst a měla zas chuť na kaši. Vzala tedy hrneček, postavila ho na stůl a sama řekla: „Hrnečku, vař!" Tu se v hrnečku začala hned kaše vařit, a sotva se stará otočila, byl už plný.

„Musím si taky dojít pro misku a pro lžíci[8]", povídá si stará a jde pro to do komory. Ale když se vrátila, zůstala leknutím jako omráčená[9]: kaše se valila plným hrdlem[10] z hrnečku na stůl, se stolu na lavici a s lavice na zem. Stará zapomněla, co má říct, aby hrneček přestal vařit. Přiskočila a přikryla hrneček miskou; myslila si, že tím kaši zastaví. Ale miska spadla na zem a roztloukla se, a kaše se hrnula neustále dolů jako povodeň. Už jí bylo v sednici tolik, že stará odtud musela utéct do síně; tu lomila rukama[11] a bědovala: „Ach, ta nešťastná holka! Co to přinesla? Já jsem si hned pomyslila, že to nebude nic dobrého."

Za chvilku už tekla kaše ze sedničky přes práh do síně. Stará už nevěděla kudy kam[12] a vylezla na půdu. Zatím ale bylo kaše pořád víc a víc a netrvalo dlouho, valila se už jako mračna dveřmi i oknem na náves, na silnici, a kdo ví, jaký by to bylo vzalo konec, kdyby se právě naštěstí mladá nevrátila a neřekla: „Hrnečku, dost!"

Slovníček

bědovat жаловаться, сетовать

dočkat se дождаться

dolů внизу

doškový: došková střecha, -y *f* соломенная крыша
dříví, -í n (*собир.*) дрова
hodný добрый, хороший
holka, -y *f* девушка
hrnec, -nce *m* горшок
hrnout se валом валить
chudý бедный
jahoda, -y *f* клубника
jednou однажды
komora, -y *f зд.* кладовая
košíček, -čku *m* корзина
kus, -u *m* кусок; **k. chleba** ломоть хлеба
lavice, -e *f* скамейка, лавка
mračno, -a *n* туча
najednou вдруг
náves, **návsi** *f* деревенская площадь
neustále постоянно, все время
obelhat обмануть
otočit se обернуться, повернуться
panenka, -y *f* девушка
pomyslit si подумать
pořád все время, постоянно
povodeň, -dně *f* наводнение
právě как раз
přiskočit подбежать
půda, -y *f* чердак
roznemoci se заболеть, разболеться
roztlouci se разбиться
roztrhaný разорванный, изодранный
sednice, -e *f* горница, светлица
silnice, -e *f* шоссе
slepice, -e *f* курица
sotva едва
stará, -é *f* старая женщина
ttudánka, -y *f* колодец
srh, -u *m* рынок
třeba даже, хоть
tuhle вот тут
tuze слишком, очень
ústa, **úst** *pl* рот; **neměla nic v ústech** у нее не было ни крошки во рту
vařit варить
včerejšek: od včerejška со вчерашнего дня
ves, **vsi** *f* деревня
vylézt na půdu полезть на чердак
vyndat вынуть, достать
vypadat выглядеть
zastavit остановить
zástěra, -y *f* фартук
ztratit se исчезнуть
žebráčká, -y *f* нищенка
živit (*rodinu*) содержать (*семью*)
živit se питаться, кормиться; жить; **tak se spolu živily** так они и жили вместе

Lexikálně-gramatické poznámky

1. chodit na dříví — ходить за дровами
   chodit na jahody, na houby — ходить за ягодами / по ягоды, за грибами / по грибы

2. chodit na pole sbírat — ходить в поле собирать (остатки урожая)

3. Najednou se tu odněkud vzala stará žena. — Вдруг откуда не возьмись старуха.

4. Zaplať pánbůh, má zlatá panenko. — Помоги тебе бог, моя дорогая девушка.

5. přihodit se (někomu něco) — случиться (с кем-л.)
   Pověděla matce, co se jí v lese přihodilo. — Она рассказала матери, что с ней случилось в лесу.

6. A co by deset napočítal. — Не успел оглянуться.

7. Kaše jako mandle. — Каша просто объеденье.

8. dojít pro něco — сходить за чем-л.
   После глаголов движения предлог **pro** указывает на цель движения:
   Musím si taky dojít pro misku a pro lžíci. — Я должна сходить за ложкой и миской.
   Musím jít pro mléko (noviny, cigarety). — Я должна пойти за молоком (за газетой, за

сигаретами).

9. Zůstala leknutím jako omráčená. — От испуга остановилась (как) ошеломленная. (См. граммат. объяснения.)

10. Kaše se valila plným hrdlem. — Каша текла рекой.

11. lomit rukama — заламывать руки

12. Nevěděla kudy kam. — Она не знала, что ей делать.

Gramatické výklady

Творительный беспредложный падеж в чешском языке

В чешском языке при определении причины, места и в некоторых других случаях употребляется беспредложный твор. падеж, которому в русском языке соответствуют предложные конструкции других падежей. Так, при определении причины твор. беспредложный падеж соответствует род. падежу с предлогом *от*:

Leknutím zůstala stát.	От испуга она остановилась.
Třásl se strachem.	Он дрожал от страха.
Chvěli se zimou.	Они дрожали от холода.
Dítě skákalo radostí.	Ребенок прыгал от радости.
Babička plakala štěstím.	Бабушка плакала от счастья.

При обозначении места твор. беспредложному падежу в чешском языке в русском соответствует вин. падеж с предлогом *через*, *сквозь*, *в*:

Kaše se valila dveřmi i oknem.	Каша текла через двери и окно.
Šli jsme hustým lesem.	Мы шли через густой лес / густым лесом.
Prošla ohněm.	Она прошла сквозь огонь.
Díval se oknem.	Он смотрел через окно (в окно).

Примечание. После глаголов движения *идти*, *ехать* в чешском языке употребляется как конструкция твор. беспредложного падежа, так и предл. падеж с предлогом **po**. Конструкция с предлогом **po** употребляется чаще после неопределенных глаголов движения **jezdit**, **chodit**.

Ср.:	jít chodbou	chodit po chodbě
	jít parkem	chodit po parku
	jet městem	jezdit po městě
	jet ulicí	jezdit po ulici

Сослагательное наклонение прошедшего времени (Kondicionál minulý)

В чешском языке кроме сослагательного наклонения настоящего времени имеется сослагательное наклонение прошедшего времени, состоящее из форм сослагательного наклонения настоящего времени глагола **být** и причастия прошедшего времени на **-l** смыслового глагола. Например: byl bych přišel, byla by vzala, byli bychom pověděli. A kdo ví, jaký by to bylo vzalo konec, kdyby se byla právě naštěstí mladá nevrátila.

Спряжение форм сослагательного наклонения прошедшего времени

Osoba	Číslo jednotné	Číslo množné
1.	byl, -a bych psal, -a	byli, -y bychom psali, -y
2.	byl, -a bys psal, -a	byli, -y byste psali, -y
3.	byl, -a, -o by psal, -a, -o	byli, -y, -a by psali, -y, -a

Сослагательное наклонение прошедшего времени выражает обусловленное и неосу-

ществленное действие, относящееся к прошедшему времени:

Kdybych byl dříve věděl, že potřebuješ mou pomoc, byl bych ti pomohl (pomohl bych ti).	Если бы я знал раньше, что ты нуждаешься в моей помощи, я бы помог тебе.

Сослагательное наклонение прошедшего времени от глагола **být** образуется следующим образом: byl bych býval. Иногда в сослагательном наклонении прошедшего времени других глаголов также употребляется форма **býval**: byl bych chtěl vědět / byl bych býval chtěl vědět.

Примечания: 1. Порядок слов при употреблении сослагательного наклонения прошедшего времени следующий:

а) Если предложение начинается с **byl**, то после него располагаются все безударные формы (вспомогательные формы глагола **být** (**bych**, **bys**), возвратные компоненты, энклитические местоимения в дат. и вин. падежах. Ср.:

Byl bych psal.
Byl bych si koupil.
Byl bych si to představil.

б) Если в начале предложения употребляются формы **kdybych**, **kdybys**, **byl** следует после безударных форм, но предшествует второму причастию на **-l** (**psal**, **koupil si**), которое никогда не может находиться в начале предложения:

Kdybych byl včera psal.
Kdybych si ji byl vzal.
Kdybych si to byl představil.

в) Если в начале предложения стоит подлежащее или обстоятельство, то **byl** предшествует второму причастию на **-l**:

Petr by byl psal.
Petr by si to byl koupil.
Petr by ti ho byl představil.
Včera bych byl psal.
Včera bych si to byl koupil.

2. В отрицательных предложениях частица **ne** может находиться как при причастии на **-l** смыслового глагола (kdyby se byla nevrátila), так и при вспомогательном причастии **byl**: Víte, že bez vaší pomoci bychom se nebyli udrželi.

3. В разговорном языке формы сослагательного наклонения прошедшего времени часто заменяются формами сослагательного наклонения настоящего времени, особенно там, где не может возникнуть двузначности. Например: Kdybych tam nešel, nemuselo se to stát *Если бы я туда не пошел, этого бы не было*. Однако в таких случаях, как Kdybys raději zůstal doma! Kdybys byl raději zůstal doma! *Лучше бы ты остался дома!*, употребление сослагательного наклонения прошедшего времени является обязательным в том случае, когда обусловленное или желаемое действие относится к прошлому.

Родительный и предложный падежи единственного числа и предложный падеж множественного числа неодушевленных существительных мужского рода

1. Некоторые неодушевленные существительные мужского рода твердой разновидности в род. падеже оканчиваются на **-a** (см. ур. 2). К ним относятся:

а) нарицательные существительные: chléb - bez chleba, sýr - sýra, svět - do světa, les - z lesa, rybník - do rybníka, mlýn - ze mlýna, komín - z komína, kout - do kouta, sklep - ze sklepa, ostrov - z ostrova, domov - z domova, oběd - od oběda, večer - do večera, zákon - ze zákona, tábor - z tábora, jazyk - z jazyka, dvůr - ze dvora, kostel - do kostela, klášter - do kláštera и др.;

б) названия месяцев: leden - od ledna, únor - od února, březen - do března, duben - od dubna, květen - do května, červen - do června;

в) названия дней на **-ek**: pondělek - pondělka, úterek - úterka, čtvrtek - čtvrtka, но: pátek - pátku.

Ср. также:	dnešek	сегодняшний день - ode dneška
	zítřek	завтрашний день - od zítřka
	včerejšek	вчерашний день - od včerejška

г) собственные географические названия: Mělník - z Mělníka, Beroun - do Berouna, Kyjev - z Kyjeva, Řím - do Říma, Gottwaldov - z Gottwaldova, Jičín - z Jičína, Vsetín - zé Vsetína и др.

Некоторые имена существительные в род. падеже ед. числа имеют оба окончания **-a** / **-u**: bochník - bochníka / bochníku, popel - popela / popelu, budík - budíka / budíku, javor - javora / javoru, týl - týla / týlu, Minsk - Minská / Minsku.

Иногда употребление разных окончаний обусловлено смысловым различием или характером синтаксического сочетания. Например: toho roku (окончание **-u**), но в установившемся словосочетании - do roka *до истечения года*; sen - snu, но mluvit ze sna *говорить во сне*; kus - kusu, но nemá kusá rozumu *у него нет ни капли разума*.

2. В предл. падеже ед. числа у неодушевленных существительных мужского рода твердой разновидности основным окончанием является **-u** (na jihu, o míru, v prachu).

а) Существительные, имеющие в род. падеже ед. числа окончание **-a**, в предл. падеже имеют, как правило, окончание **-e** (**-ě**): les - v lese, oběd - po obědě, svět - ve světě, dvůr - na dvoře, komín - v komíně, kout - v koutě, sklep - ve sklepě, ostrov - na ostrově, klášter - v klášteře, Beroun - v Berouně.

б) Названия месяцев всегда имеют окончание **-u**: v lednu, v únoru и др.

Некоторые имена существительные имеют параллельные окончания: **-u** / **-e**(**-ě**): o jazyku / o jazyce, v potoku / v potoce, v roku / v roce, v rybníku / v rybníce, v kožichu / v kožiše, na balkónu / na balkóně, v oceánu / v oceáně, na Uralu / na Urale, v autobosu / v autobuse, na rektorátu / na rektorátě, na sekretariátu / na sekretariáte, na sjezdu na sjezde, v časopisu / v časopise, v předpisu / v předpise, v infinitivu / v infinitive, na papíru / na papíře, v sešitu / v sešitě, v okresu / v okrese, na kongresu / na kongrese.

Иногда употребление разных окончаний связано со смысловыми различиями. Например: na východě *на востоке*, но po východu slunce *после восхода солнца*; ve výkladě obchodu *в витрине магазина*, но v odborném výkladu *в специальном изложении*.

3. В предл. падеже мн. числа у неодушевленных существительных мужского рода твердой разновидности основным окончанием является **-ech**: v domech, v koutech, o zákonech, na stolech.

Окончание **-ích** сохранилось у существительных на **-k**, **-h**, **-ch**, **-g**: chodník - na chodnících, břeh - po březích, vrch - na vrších, dialog - v dialozích. Окончание **-ích** употребляется также у отдельных существительных на **-s**, **-z**, **-l**: les - v lesích, peníz - o penězích, okres - v okresech / v okresích, ples - na plesech / plesích, hotel - v hotelech / v hotelích, kostel - v kostelech / v kostelích и у некоторых географических названий типа Kosmonosy - v Kosmonosech / v Kosmonosích.

Наряду с окончанием **-ích** в предл. падеже мн. числа встречается окончание **-ách**. Это окончание широко представлено:

а) у уменьшительных существительных на **-ček**: balíček - v balíčkách / v balíčcích, obláček - v obláčkách / v obláčcích;

б) у отдельных существительных на **-ek**: kousek - po kouscích / po kouskách, hrnek - v hrncích / v hrnkách, schůdek - na schůdcích / na schůdkách;

в) у отдельных существительных на **-k** (слова разговорного языка): tepláky - v teplákách, dřeváky - v dřevákách;

г) в установившихся словосочетаниях типа ve snách *во сне*.

Союзы (Spojky) *když*, *i když*, *až*

1. Союз **když** употребляется как временной союз в придаточных предложениях. Он обозначает либо одновременное действие с другим действием, либо действие, предшествующее другому действию. Например: Když přišla domů, pověděla matce, co se jí v lese přihodilo. Když jsem šel z práce, potkal jsem svého přítele.

При употреблении с будущим временем и модальными глаголами союз **když** имеет значение условного союза **jestliže**, **-li** *если*; *в том случае*, *если*. Ср.:

Když ho doma postavíš na stůl...	Если ты его дома поставишь на стол...

Když tam nechceš jít sám, půjdu s tebou. — Если ты не хочешь идти туда сам, я пойду с тобой.

Když to musí být, udělám to. — Если это необходимо, я это сделаю.

Союз **když** в разговорном языке может также употребляться как причинный союз **protože** *так как*, *потому что*:

Když je to tak daleko, nemohu tam často chodit. — Так как это очень далеко, я не могу туда часто ходить.

2. Союз **i když** употребляется как уступительные союзы **ačkoli**, **třebaže**, **přestože** *хотя*, *хотя бы*, *даже если*:

Přijdu, i když bude pršet. — Я приду, даже если будет дождь.

Musíš to udělat, i když se ti nechce. — Ты должен это сделать, даже если тебе и не хочется.

3. Союз **až** *когда*, *как только* является временным союзом. Он употребляется с будущим временем и обозначает действие, которое является одновременным с другим будущим действием или которое произойдет раньше другого действия.

Až půjdeš do obchodního domu, kup mi papír. — Когда ты пойдешь в универмаг, купи мне бумагу.

Půjdu domů, až budu hotov s prací. — Я пойду домой, как только закончу работу.

Čekal, až zapadne slunce. — Он ждал, когда зайдет солнце.

Až употребляется также в значении союза *так*, *что*. В этом значении после союза **až** употребляются все времена.

Hřmělo, až se okna třásla. — Гром гремел так, что окна дрожали.

Smál se, až se za břicho popadal. — Он смеялся до коликов в животе.

Až в соединении с предлогами употребляется так же, как наречие времени или места и как усилительная частица.

Od jara až do zimy. — С весны до самой зимы.

Vystoupili až na samý vrchol. — Они поднялись на самую вершину.

Šli dlouho, až přišli k samému lesu. — Шли долго, пока не дошли до самого леса.

Предлог (Předložka) *od*

Предлог **od** употребляется с род. падежом. Кроме пространственного значения (указывает на исходный пункт движения), он имеет также временное значение: указывает на начальный момент времени (*с*, *от*):

od včerejška	со вчерашнего дня
od rána	с утра
od té doby, od těch dob	с этого времени, с тех пор

Сочетание предлогов **od ... do** означает *с ... до*, *с ... по*:

od ledna do června	с января по июнь

Предлог **od** указывает также на источник, на происхождение чего-либо:

dopis od přítele	письмо от друга
dar od rodičů	подарок от родителей
klíče od bytu	ключи от квартиры

Примечание. Обратите внимание: при указании автора или создателя чего-либо в чешском языке употребляется предлог **od**:

povídky od Karla Čapka	рассказы Карла Чапека
socha od Myslbeka	скульптура Мысльбека
pohádka od Boženy Němcové	сказка Божены Немцовой
opera od B. Smetany	опера Б. Сметаны
pohádka od K. J. Erbena	сказка К- Я. Эрбена

Ср. также:

To je od vás milé. — С вашей стороны это очень мило.

Není to od vás hezké. — Это с вашей стороны некрасиво.

CVIČENÍ

1. a) Vypište z textu tvary slova „jeden“ a určete, jaký mají význam. Nahraďte je, pokud je to možné, synonymy.

b) Přeložte do ruštiny s pomoci slovníku následující vety a určete význam číslovky „jeden“:

Je to jeden z nejlepších českých spisovatelů. - Nemají jeden druhého rádi. - Strom je jeden květ. - Bydleli v jednom městě. - Chodili do jedné třídy. - Dělali na jednom pracovišti. - Být jedné mysli. - Mluvili jeden přes druhého. - V jednom kuse se hádali.

2. Místo uvedených výrazů v textu řekněte jinak:

v jedné vsi; nosila vejce na prodej; stará se trochu roznemohla; od rána jsem neměla ani kousek chleba v ústech; žebrácká se ztratila; miska se roztloukla; nevěděla kudy kam; kdo ví, jaký by to vzalo konec

3. Doplňte bezpředložkový ínstrumentál:

Třásl se (hrůza). - Nemohl usnout (bolest). - Trpím (nedostatek) kyslíku. - Projížděli jsme (krásná krajina). - Díval jsem se (otevřené dveře). - Proč jste odešli (zadní vchod)? - Procházka (město) se nám velmi líbila. - Most přes řeku byl zničen (výbuch). - (Zemětřesení) byla zničena velká část města. - Cesta (les) trvala dvě a půl hodiny. - Všichni se přímo rozplývali (štěstí). - Posluchači zívali (nuda). - Děti (radost) skákaly. - Nohy mu (slabost) klesaly. - Jízda (vlak) mě velice unavila. Záclony se hýbaly (průvan). - Zamířil jsem (nešťastná náhoda) na opačnou stranu. - Turisté se procházeli (město). - (Nějaký zázrak) tady zůstal strom. - (Cesta) uvidíte naše novostavby. - (Která ulice) to jdeme? - Jak dlouho trvá cesta (vlak) a jak dlouho (letadlo).

4. Napište číslice slovy. Slova v závorkách dejte do správných pádů:

1. (leden) oslavujeme Nový rok.
23. (únor) se slaví Den Sovětské armády.
8. (březen) oslavujeme Mezinárodní den žen.
22. (duben) vzpomíname výročí Leninova narození.
1. (květen) oslavujeme Mezinárodní svátek solidarity všech pracujících.
1. (červen) slavíme Mezinárodní den dětí.
30. (červenec) je Den Sovětského námořnictva.
29. (srpen) oslavujeme Slovenské národní povstání.
1. (září) je začátek školního roku.
28. (říjen) si připomínáme vyhlášení samostatnosti ČSR a schválení zákona o československé federaci.
7. (listopad) je výročí Velké říjnové socialistické revoluce.
25. (prosinec) r. 1938 zemřel známý český spisovatel K. Čapek

5. Následující věty převeďte do kondicionálu minulého:

Kdyby matka věděla, že se dcera zdrží ve městě, nevařila by kaši. - Kdybychom vyjeli z domu včas, nezmeškali bychom vlak. - Kdyby se matka neroznemohla, nemusela by mladá sama chodit do lesa. - Nikdy bych nemyslil, že je to možné. - Kdybys raději zůstal doma. - Kdybych věděl, že bys rád jel s námi, jistě bych tě pozval. - Kdybys měl lepší návrh, rád bych ho přijal. - Kdybyste nám nepomohli, sami bychom to neudělali. - Kdybych měl čas, rád bych šel s vámi do kina. - Kdybych měl peníze, půjčil bych vám je.

6. Převeďte věty z kondicionálu minulého do kondicionálu přítomného. Pozor na slovosled:

Kdybych byl věděl, že se vrátíš, byl bych na tebe počkal. - Kdybyste to byli raději nechali! - Nikdy bych byl nemyslil, že je to možné. - Kdo by to byl řekl! - Byl bych ještě zaskočil k rodičům, kdyby nebyl býval vlak o tolik zpožděn. - Kdybys byl potřeboval mé pomoci, byl bych ti ji rád poskytl. - Kdybychom to byli bývali věděli, nebyli bychom tam šli. - Kdyby nebyla přišla, nebyli byste se to dověděli. - Ráda bych byla toho člověka viděla. - Kdybych byl měl čas, byl bych vás už dříve navštívil. - Kdybychom byli věděli, že nebudeš večer doma, nebyli bychom k tobě šli.

7. Doplňte věty, použijte kondicionálu minulého:

Kdybych to byl věděl dříve, ... - Byli bychom ti mohli poskytnout pomoc, ... - Kdybys byl přišel včas, ... - Kdyby nebylo v neděli pršelo, ... - Kdybychom byli měli tu přednášku ráno, ... - Kdybys byla chtěla navštívit muzeum, ...

8. Slova v závorkách dejte do správných pádů:
Stařenka neměla od včerejška ani kousek (chléb) v ústech. - Chodíte rádi do (les)? - Proč jste postavil tu skříň do (kout)? - Mládež se bavila do pozdního (večer). - Z (tábor) jsme vyšli za úsvitu. - V ostravských (důl - *pl*) je práce zmechanizována. - Každá země vystavuje na (veletrh - *pl*) své nejlepší výrobky. - Na (ostrov) zůstaneme do (zítřek). - V (naše lesy) žije mnoho dravců. - Z (Beroun) do (Gottwaldov) jsme se přestěhovali před (dva roky). - Proč si nevezmete kousek (sýr)? - Cesta z (Osek) do (Kolín) trvá dvacet minut. - Nepřišel včas a zůstal bez (oběd). - Vrátíme se do (čtvrtek). - Děti stály na (balkón) a mávaly nám (ruka). - Slunce vychází na (východ) a zapadá na (západ). - Po (východ) slunce jsme se vydali na cestu. -Vrátili jsme se až po (západ). - Byl jste už na (děkanát, rektorát, sekretariát)? - Byl jste už v pražských (kostely)? - Ve kterých (hotely) jsou ubytováni sovětští turisté? - Co je v těchto (balíčky)? - Té práci jsme věnovali větší část (rok). - Do (rok) s tím budeme hotovi. - Teta ráda vypravovala obsah svého (sen). - Dítě často mluvilo ze (sen). - Brigádníci pomohli dobrovolnou prací dokončit včas sklizeň ve všech (okres). - Našel jste mnoho neznámych slov v těch (články)?

9. Doplňte spojky **„když“**, **„i když“**, **„až“**:
Zastav se u mne, ... se vrátíš. - ... se rozhodneš jinak, jsem ochoten ti pomoci. - ... se setkáš se Zdeňkem, vyřiď mu, že mám pro něj lístky do divadla. - ... budu mít auto, budeme jezdit na výlety. - ... jsem šel z univerzity domů, potkal jsem své kamarády. - ... se uzdravím, pojedu na dovolenou do Tater. - Povím ti to, ... se vrátíš domů. - ... začaly prázdniny, odjel jsem k příbuzným na venkov. - Z jeho slov to bylo jasné, ... to přímo neřekl. - ... dovolíte, povím vám všechno podrobně. - Tak promrzl, ... celý zmodral. - Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, ... se ucho utrhne (přísloví). - ... spadla opona, zazněl potlesk. - Počkej zde na mne, ... se vrátím. - Přijdu, ... bude pozdě. - ... nechce jít s námi, ať jde, kam chce. - Přijedu, ... budu mít čas.

10. Doplňte vhodné předložky:
Je to přímý vlak ... Brna ... Bratislavy. - ... té doby uplynulo několik let. - Budeme u moře ... začátku července ... konce srpna. - ... založení Karlovy univerzity uplynulo téměř 600 let. - Není mi dobře ... toho horka. Tyto dárky jsem dostala ... své přítelkyně.

11. Z otázky a doplňující věty tvořte podmínkové souvětí se spojkou **„když“** podle vzoru:
Vrátíš se včas? Půjdeme do kina. - Když se vrátíš včas, půjdeme do kina. (Pozor na slovosled!)
Budeš s ním mluvit? Pozdravuj ho ode mne. - Nechce se ti tam jít? Půjdu tam sám. - Dokončíte tu práci do zítřka? Budu strašně rád. - Vrátíte mi tu knihu? Dám vám další díl. - Vrátíš se v sobotu? Pojedeme v neděli na výlet.

12. Ze souvětí důsledkových tvořte podmínková (s kondicionálem minulým) podle vzoru:
Vlasta se dobře neoblékla, a proto se nachladila. - Kdyby se byla Vlasta dobře oblékla, nebyla by se nachladila.
Nerekl jsi mi to, a proto jsem tam nešel. - Jirka si nevzal teplý kabát, a proto mu byla zima. -Matka zapomněla, co má říct, a proto kaše zaplnila celou světnici. - Dcera dala babičce svůj oběd, a proto jí babička dala kouzelný hrneček. - Nepomohli jste nám, a proto jsme nemohli práci dokončit do soboty. - Byl jsi tvrdohlavý, a proto to tak dopadlo.

13. Přeložte do češtiny:
а) Когда мы летом жили в деревне, мы каждое утро ходили за грибами и за ягодами. - Подожди меня здесь, я схожу за хлебом. - Не успеешь сосчитать до десяти, как я уже буду готова.
б) У старухи с утра не было ни крошки во рту, она просто умирала с голоду. - Она видела, как каша валила через порог в сени. - В комнате не топили, и мы дрожали от холода. - Мать заплакала от радости. - В Прагу мы ехали поездом, а обратно возвращались самолетом. - К лагерю нужно идти через густой лес. - Туда можно попасть только по реке. - Сквозь крышу дома протекала вода.
в) Если бы мать вспомнила, какое слово она должна сказать горшочку, не залила бы каша весь дом. - Если бы дочь вернулась вовремя, они бы ужинали вместе. - Если бы я достал билет, я бы уехал сегодня со своими друзьями. - Если бы вы знали, что случилось, вы бы обязательно приехали. - Если бы девушка не дала нищенке кусок хлеба, она бы не получила волшебный горшочек.

г) Когда им нечего было есть, они собирали ягоды и грибы. - Когда девушка продала все яйца, она пошла домой. - Когда я пришел к ним, их не было дома. - Когда каша заполнила всю комнату, старуха в страхе полезла на чердак. - Если вы не хотите с нами согласиться, мы будем работать сами. - Так как самолет улетает очень рано, я поеду прямо на аэродром. - Хотя мне не хочется, но я должна туда пойти. - Он не оставил своего товарища, хотя сам едва стоял на ногах. - Я напишу вам, как только приеду на место. - Мать ждала, когда вернется дочь. - Я позвоню ему, когда он вернется с работы.

14. Vypravujte svými slovy obsah přečtené povídky.

Poslechová cvičení

ANEKDOTY

Skot se vystěhoval do Ameriky a velmi zbohatl. Svému skotskému otci objednal u nejlepšího krejčího oblek z nejlepší vlny za padesát liber. Znal tatínka Skota, a proto napsal, že oblek stál pět liber. Dostal dopis: „Pošli co možná největší množství obleků. Prodal jsem ho za patnáct liber!“

V RECEPCI HOTELU

„Prosím vás, co stojí u vás pokoje?“
„V prvním patře šedesát šilinků, v druhém padesát, ve třetím čtyřicet, a ve čtvrtém třicet.“
„Děkuji, ale váš hotel není pro mne dost vysoký.“

* * *

Zapamatujte si:

Nemá co do úst. - Нечего есть.
Nemá ani na suchou kůrku. - Нет денег даже на кусок хлеба.
Mám hlad jako vlk. - Я голодный как волк.
Chudoba cti netratí. - Бедность не порок.
Je chudý jak kostelní myš. - Беден как церковная мышь.

LEKCE 19

Склонение существительных мужского рода на **-en** (тип **kámen**). Склонение существительных **kůň**, **přítel**, **obyvatel**. Родительный падеж множественного числа существительных женского рода мягкой разновидности. Сокращение долгих корневых гласных у существительных женского, мужского и среднего рода. Беглое **-e** у существительных мужского, женского и среднего рода. Предлог **před**.

NURINISA GULAMOVÁ JEDE NA OSLU

(Podle Julia Fučíka)

Nurinisa Gulamová a její muž se vypravili na bazar. On na oslu, ona vedle něho pěšky.

On na oslu, ona vedle něho pěšky. Tak to bylo vždy. Mnoho se změnilo v osudech žen sovětského východu - padla přehrada mezi mužskou a ženskou polovinou domů, tváře žen svobodně vyhlédly ze žalářů čader, ženy se objevily v tramvajích jako průvodčí, v továrnách, v úřadech, staly se svobodnými, samostatnými, rovnoprávnými a jejich práce jim dala úctu, kterou jim bral[1] islám. Ale ten starý zvyk se udržel jako nepozorovaná pověra: na bazar jezdí muž na oslu, na koni, na velbloudu a žena kráčí vedle něho pěšky.

Muž měl rád svou Nurinisu a vážil si jí[2]. Byla to nejlepší pracovnice v kolchozu, mluvili o ní na schůzích a psali o ní v časopisu. Ale ustoupit jí své místo na oslu - taková myšlenka jej nikdy nenapadla[3].

Kolchoz zakončil práce na bavlníkových polích. Plán byl daleko překročen. Celá země takto pracovala v minulém roce a její úspěchy musely být hodnoceny, zkušenosti[4] nejlepších se měly stát zkušenostmi všech. Na poradu do Kremlu poslal kolchoz Nurinisu.

Vracela se po měsíci, ale dříve než ona, přišla do kolchozu zpráva, že Nurinisa byla vyznamenána řádem.

Od časného rána obcházel kolem železniční stanice muž ve svátečním chalátu. Když zaprášený vlak zastavil a Nurinisa vystoupila, vzal ji muž za ruku, mlčky a slavnostně ji vyvedl před stanici a posadil na vyzdobeného osla. Pak šel vedle ní vážný a hrdý, vybíral nejživější místa, prošel celý kišlak, došel až na bazar. Alej překvapených tváří vroubila jejich cestu. Bylo to neuvěřitelně podivné: jedoucí žena a jdoucí muž. Ale když Nurinisa seskočila s osla a zavěsila se do svého muže, což je neméně podivné, neboť jen mladí zamilovaní tu chodí zavěšeni, když je nikdo nevidí - najednou všichni pochopili, že to nebyla jen slavnostní výjimka, že Gulam tu prorazil poslední předsudek, poslední starý zvyk, který připomínal dávnou minulost východní ženy-otrokyně.

A pravda je, že ten den byl v kolchozu sváteční nejen proto, že se Nurinisa vrátila, ale také proto, že Gulam dal svůj příklad.

Veselá tvář Nurinisy Gulamovy vyhlíží ze zápisníku středoasijské cesty. Je plná, kulatá, temně opálená, široké černé obočí je u kořene nosu spojeno silnou linií sazí. To je kousek místní koketérie...

„Rudé právo“ (20. III. 1963)

Slovníček

alej, -e *f* аллея
bavlníkové pole хлопковое поле
hodnotit оценивать
hrdý гордый
chodit zavěšený ходить под руку
koketérie, -e *f* кокетство
kořen nosu переносица
kráčet шагать
mlčky молча
neboť ибо
nepozorovaný незаметный
neuvěřitelný невероятный
obcházet kolem ходить вокруг
obočí, -í *n* брови
osud, -u *m* судьба
otrokyně, -ě *f* рабыня
padnout упасть
pěšky пешком

podivný странный
porada, -y *f* совещание
pověra, -y *f* поверие
pracovnice, -e *f* работница
průvodčí, -ího *m зд.* проводник
předsudek, -dku *m* предрассудок; **prorazit p.** преодолеть предрассудок
přehrada, -y *f* перегородка
překročit plán перевыполнить план
překvapený удивленный
příklad, -u *m* пример: **dát p.** показать пример
ráno: od časného rána с раннего утра
řád, -u *m* орден; **vyznamenat řádem** наградить орденом
samostatný самостоятельный
saze, -e *f* сажа
schůze, -e *f* собрание
slavnostně торжественно
sváteční праздничный
temně opalený с темным загаром
úcta, -y *f* почет, уважение
udržet se удержаться
ustoupit уступить, отступить
velbloud, -a *m* верблюд
vroubit окаймить, окаймлять
vyhlédnout выглянуть
vyhlížet выглядывать
východní восточный
výjimka, -y *f* исключение
vypravit se отправиться
vyzdobený украшенный
zamilovaný влюбленный
zápisník, -u m блокнот, записная книжка
zaprášený запыленный
zavěsit se (*do někoho*) взять под руку (*кого-л.*)
zvyk, -u *m* обычай, привычка
žalář, -e *m* тюрьма, темница
železniční stanice железнодорожная станция

Lexikálně-gramatické poznámky

1. brát (něco někomu) — брать, отбирать, отнимать (у кого-л. что-л.), лишать (кого-л. чего-л.)

   Práce dala ženám úctu, kterou jim bral islám. — Труд принес женщинам уважение, которого их лишал ислам.

В соответствии с конструкцией род. падежа с предлогом в русском языке в чешском при глаголах, выражающих отчуждение, отдаление, потерю кого-либо или чего-либо, употребляется конструкция дат. падежа без предлога.

   Zemřela nám teta. — У нас умерла тетя.
   Ukradli mu kufr. — У него украли чемодан.
   Mému příteli se ztratil pes. — У моего друга пропала собака.

2. vážit si (někoho - *G.*) — уважать (кого-л.), ценить (что-л.)
   Gulam si vážil své Nurinisy. — Гулям уважал свою Нуринису.
   Všichni si vážili té ženy. — Все уважали эту женщину.

3. napadnout / napadat někoho něco, někomu něco — прийти / приходить в голову (кому-л.)
   Taková myšlenka jej (mu) nikdy nenapadla. — Такая мысль ему никогда не приходила в голову.
   Co vás napadá? — Что вам приходит в голову?

4. zkušenosti / zkušenost — В русском языке только *опыт*.
   Zkušenosti nejlepších se měly stát zkušenostmi všech. — Опыт самых лучших должен был стать опытом всех.
   založený na zkušenosti / vyplývající ze zkušenosti — основанный на опыте
   trpká zkušenost / trpké zkušenosti — горький опыт
   životní zkušenosti — житейский опыт
   vyměňovat si zkušenosti — обмениваться опытом

Gramatické výklady

Склонение существительных мужского рода на *-en* (тип *k á m e n*)

Небольшая группа существительных мужского рода типа **kámen** (hřeben, ječmen, kmen, křemen, plamen, řemen, týden) имеет особенности в своем склонении: во мн. числе они склоняются по образцу существительных мужского рода твердой разновидности (тип **hrad**), а в ед. числе по образцу существительных мягкой и твердой разновидности (непоследовательно).

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	kámen	kameny
G.	kamene	kamenů
D.	kamenu, -i	kamenům
A.	kámen	kameny
L.	kamenu, na kameni	kamenech
I.	kamenem	kameny

Таким образом, некоторые из указанных существительных в род. падеже ед. числа имеют формы существительных мягкой разновидности: kamene, křemene, kořene, plamene, týdne, а в дат. и предл. падежах - параллельные формы мягкой и твердой разновидности: kamenu / kameni, týdnu / týdni, kmenu / kmeni.

Некоторые существительные имеют параллельные формы и в род. падеже ед. числа: hřebene / hřebenu, kmene / kmenu, pramene / pramenu.

Склонение существительных *k ů ň, p ř í t e l, o b y v a t e l*

Некоторые существительные имеют особенности в своем склонении. К ним относятся: **kůň**, **přítel**, **obyvatel**.

Pád	Číslo jednotné		Číslo množné	
N.	kůň	přítel	koně	přátelé
G.	koně	přítele	koní/koňů	přátel
D.	koni	příteli	koním/koňům	přátelům
A.	koně	přítele	koně	přátele
V.	koni!	příteli!	koně!	přátelé!
L.	(o) koni	příteli	koních	přátelích
I.	koněm	přítelem	koňmi/koni	přáteli

Существительное **obyvatel** склоняется по типу **přítel**, но в род. падеже мн. числа имеет параллельные формы: obyvatel / obyvatelů.

Родительный падеж множественного числа существительных женского рода мягкой разновидности

Род. падеж мн. числа существительных женского рода мягкой разновидности на **-ice**, **-ce**, а также некоторых существительных на **-le** имеет форму без окончания: pracovnice - pracovnic, kolchoznice - kolchoznic, silnice - silnic, stanice - stanic, chvíle - chvil, košile - košil, neděle - neděl в значении *неделя*, но **nedělí** в значении *воскресенья*.

У существительных на **-yně**, **-kyně**: otrokyně, ministryně, hospodyně, předsedkyně и др. возможны обе формы - без окончания и с окончанием: otrokyní / otrokyň, hospodyní / hospodyň, předsedkyní / předsedkyň.

У иностранных существительных на **-ice** (milice, pozice) также возможны обе формы: milicí / milic, pozicí / pozic. Заимствованные существительные на **-ace**, **-uce**, **-ence**, как

правило, имеют форму род. падежа мн. числа на **-í**: revoluce - revolucí, rezoluce - rezolucí, existence - existencí, urgence - urgencí.

Сокращение долгих корневых гласных у существительных женского рода, а также у некоторых существительных мужского и среднего рода

1. У некоторых двусложных существительных женского рода типа **žena**, **růže** с долгим корневым гласным **á**, **í**, **ů**, **ou** в отдельных падежах появляется сокращение, в результате чего возникает чередование **á** / **a**, **í** / **ě**, **í** / **i**, **ů** / **o**, **ou** / **u**. Сокращение появляется не у всех существительных, а у некоторых, причем не во всех падежных формах и не всегда последовательно.

а) Наиболее распространенным и последовательным является сокращение в форме род. падежа мн. числа. У некоторых существительных (особенно с **ou**, **í** в корне) чередование происходит только в этом падеже: bouda - bud, trouba - trub, moucha - much, smlouva - smluv, chvíle - chvil, míle - mil.

б) Некоторые существительные сокращают долгий гласный не только в род. падеже, но также в дат., предл. и твор. падежах мн. числа: skála - skal, skálám / skalám, skalách / skálách, skalami / skálami. Ср. также: tráva - trav, trávám / travám, vrána - vran, vránám / vranám, žába - žab, žábám / žabám.

в) У некоторых существительных колебание в долготе и краткости звука представлено также и в твор. падеже ед. числа: dráha - dráhou / drahou, drah, dráhách / drahách, dráhami / drahami.

Также: brána, pára, váha, lípa, míra - mírou / měrou. Существительные rána, práce, síla, kráva сокращают долготу в указанных падежах последовательно, без колебаний: rána, ranou, ran, ranám, ranami; práce, prací, pracím, pracích, pracemi; síla, silou, sil, silám, silách, silami; kráva, krav, kravám, kravách, kravami (но krávou). Существительное kůže имеет колебания в долготе и краткости звука во всех падежах мн. числа, кроме им. и вин. падежей: kůže - kůží / koží, kůžím / kožím, kůžích / kožích, kůžemi / kožemi.

2. У существительных женского рода в основе на согласный сокращение долгой гласной основы происходит у существительных **hůl** и **sůl** во всех формах кроме им. и вин. падежей ед. числа: hole, soli. Существительное **láhev** сокращает **á** в твор. падеже ед. числа и в род., дат., предл. и твор. падежах мн. числа: lahví, lahvím, lahvích, lahvemi.

3. В среднем роде долгий корневой гласный сокращается только в род. падеже мн. числа у существительных léto - let, jméno - jmen, dílo - děl, péro - per, játra - jater, záda - zad.

Примечание. **Léto** в значении *лето* употребляется только с долготой: létům / letům, létech / letech.

Некоторые односложные и двусложные существительные мужского рода сокращают долготу корневого гласного во всех косвенных падежах ед. числа и во всех падежах мн. числа. Например: kůň - koně; vůz - vozu, vozy; dům - v domě, domy; stůl - na stole, stoly; dvůr - na dvoře, dvory; sníh - na sněhu; vítr - větru; líh - lihu; chléb - chleba; kámen - kamene, kameny; peníze - peněz.

Беглое *-е* у существительных мужского, женского и среднего рода

Беглое **-е** бывает:

а) У существительных мужского рода в им. и вин. падежах ед. числа: sen - snu, den - dne, orel - orla, pytel - pytle, úhel - úhlu, stolek - stolku, domek - domku, chlapec - chlapce, Čapek - Čapka, Aleš - Alše / Aleše. Но: led - ledu, mech - mechu.

Обратите особое внимание: švec - ševce, tkadlec - tkalce.

б) У существительных женского рода в род. падеже мн. числа (в форме без окончания): hra - her, hudba - hudeb, maska - masek, karta - karet, studna - studen, barva - barev, knihovna - knihoven, deska - desek, šachta - šachet, но cesta - cest, parta - part, vražda - vražd, jízda - jízd.

в) У существительных среднего рода в род. падеже мн. числа: číslo - čísel, divadlo - divadel, sklo - skel, družstvo - družstev, ministerstvo - ministerstev, středisko - středisek.

Předložka *před*

Предлог **před** употребляется с вин. и твор. падежами.

1. С вин. падежом предлог **před** употребляется для указания места. Он указывает на направление: *перед кем-л.*, *перед чем-л.*, *к кому-л.*, *к чему-л.* (отвечая на вопрос kam?).

Gulám přivedl Nurinisu před stanici.	Гулям привел Нуринису к станции.
Auto přijelo před divadlo.	Машина подъехала к театру.
Postavil zavazadla přede dveře.	Багаж он оставил перед дверью.

2. С твор. падежом **před** имеет следующие значения:

а) места (отвечая на вопрос kde?) — *у*:

Auto stojí před stanicí.	Машина стоит у станции.
Přede dveřmi leží pes.	Собака лежит у двери.
Uviděl jsem ji před divadlem.	Я увидел ее у театра.

б) места - *перед кем-л.*, *чем-л.*, *впереди кого-л.*:

Seděl přede mnou.	Он сидел передо мной.
Zastavila jsem se před výlohou obchodu.	Я остановилась перед витриной магазина.

в) Указывает на время действия: *перед чём-л.*, *до чего-л.*, *какое-то время тому назад*:

před časem	некоторое время тому назад
Přisel před devátou.	Он пришел до (около) девяти часов.
Vrátila se před chvílí.	Она вернулась минуту тому назад.

г) Предлог **před** употребляется с некоторыми глаголами. Переводится либо беспредложной конструкцией, либо предлогом *от* с род. падежом:

utíkat (před někým, před něčím)	убегать (от кого-л., от чего-л.)
skrývat (něco před někým)	скрывать (что-л. от кого-л.)
stydět se (před někým)	стыдиться (кого-л.)
mít strach (před někým, před něčím)	бояться (кого-л., чего-л.)
schovávat se (před někým)	прятаться (от кого-л.)
prchat (před někým, před něčím)	убегать (убежать) от кого-л., от чего-л.

CVIČENÍ

1. Vypravujte, jak se změnilo postavení ženy na sovětském Východě.
2. Vysvětlete česky význam slov **„bazar“**, **„čadra“**, **„chalát“**, **„kišlak“**.
3. K substantivu **„jízda“** vyberte vhodné adjektivum a charakterizujte jím příslušný dopravní prostředek podle vzoru:

Kolébavá jízda na velbloudu.

rychlý, pohodlný, bezpečný, kolébavý, zdlouhavý, nebezpečný, pomalý, auto, velbloud, metro, kůň, tramvaj, osel, kolo

4. Utvořte podstatná jména ženského rodu pomocí sufixů **-yně**, **-kyně** od těchto substantiv:

otrok, vministr, soudce, poslanec, průvodce, sportovec, svědek, lovec, umělec, Řek, Turek, mistr (sportu), předseda, pěvec

5. Uvedená slova doplňujte do vět v příslušných pádech:

Práce: Mám mnoho ... . - Se svou ... budu hotov za hodinu. - K ... člověk potřebuje klid. - Přečetl jsem několik zajímavých ... o tomto problému. - V některých ... byly velmi důležité myšlenky.

Týden: Před ... jsem se vrátil domu. - V tomto ... budeme mít hodně práce. - Od příštího ... bude u nás pracovat soudruh Vrána. - Od té události již uplynulo několik ... . - Myslím, že se to stalo před třemi ... . - Přichází k nám obvykle během .... - Uvidíme se až za dva ... . - Byli jsme s tím hotovi již před dvěma... .

Chlapec: Znáš toho ... ? Ne, s tím ... jsem se ještě neseznámila. - Prosím tě, ... , podej mi tu knihu. - Jirko, jdi si hrát ven s těmi ... . - O těch hrdinných ... se psalo v časopise. - Musíme počkat na naše ... . - Nebyl jsem spokojen s vašimi ... .

6. Jména podstatná v závorkách dejte do příslušných pádů:

Věnujeme velkou pozornost správné zástavbě (vesnice - *pl*). - Mám těch (reprodukce) několik. - Posaďte se prosím do těch (křeslo). - Chléb se (sůl) je znamením pohostinství. - Nemůžeme byt spokojeni s (naše znalosti). - Vaše slova nepovažuji za (prázdné fráze). - Za pobytu (zahraniční

delegace) bylo provedeno několik zajímavých opatření. - Vyprávěli jsme jim o (naše zkušenosti). - Zprávy přicházely ze všech (ministerstvo). - Předevčírem jsem byl na výstavě (dětské kresby). - Přicházeli k nám lidé z různých (kulturní střediska). - Večer jdou lidé do (kavárny, restaurace, divadla). - Lyžaři si při výstupu pomáhají dvěma (hůl). - Komise projednala požadavky četných (rezoluce). - Z východních žen (otrokyně) se staly samostatné a rovnoprávné členky sovětské společnosti. - Na holých (skála) rostly tu a tam jednotlivé stromečky. - Letos byla velká úroda (houby). - Tento domek nebylo z dálky vidět, byl celý zarostlý (tráva). - Opravdu se může chlubit svou (síla). - Olše rostou na (břehy) řek. - V tamějších (potoky) a (rybníky) je plno ryb.

7. Slova v závorkách dejte do správných pádů:

Když jsme Šli po (hřeben) Elbrusu, pozorovali jsme východ slunce. - Které zvíře snadno vyšplhá po (kmen) stromu? - Po dlouhé cestě jsme se dostali k (horký léčivý pramen). - Ryba v rosolu bez (křen) není chutná. - Pušku měl zavěšenou na (řemen). - Socha byla udělána z (růžový kámen). - Bude-lí každý z nás z (křemen), je celý národ z kvádru (*Neruda*). - Z toho (plamen) vzešlo světlo osvobozeného myšlení.

8. Doplňujte **„den“** do vět v příslušných pádech:

To se stalo v Praze ... pátého června. - O tom jsem se dověděla až druhého ... . - Vrátím se do 14 - Tak míjel den po ... . - Strávili jsme v horách asi deset ... . - Vrátíme se za dva nebo tři ... . - Viděli jsme je před pěti ... . - Rád se vracím ke ... svého mládí. - Po několika ... jsme se setkali znovu.

9. Přeformulujte věty podle vzoru:

a) **Je tomu týden, co se Máša vrátila. - Máša se vrátila před týdnem.**

Je tomu dva dny, co Vláďa přijel. - Je to asi pět minut, co přiběhla Věra. - Je tomu tři roky, co se Květa odstěhovala do Moskvy. - Je tomu asi dvě neděle, co o tom Standa začal mluvit. - Je to asi pět měsíců, co si Mirek zlomil ruku. - Je to přibližně týden, co jsme si domluvili společný výlet. - Je tomu pět dnů, co se Nurinisa vrátila domů. - Je tomu mnoho let, co ženy Východu nosily čadry.

b) **Před domem stojí auto. Přijelo tam před chvílí. - Před chvílí přijelo před dům auto.**

Přede dveřmi stojí kufry. Postavil je tam Pavel. - Před divadlem stojí autobus. Přijel tam před pěti minutami. - Nurinisa stojí před stanicí. Přivedl ji tam Gulam. - Dědeček sedí před domem. Posadil se tam, aby si vykouřil dýmku. - Jana stojí přede mnou. Stoupla si tam, aby lépe viděla.

10. Z tvarů v závorce vyberte správný:

Před (stanicí, stanici) se zastavil vůz. -Věra si sedla před (námi, nás). - Chlapec vyběhl před (domem, dům). - Před (jejíma očima, její oči) se náhle objevila pěkná krajina. - Sejdeme se v sedm hodin před (divadlo, divadlem). - Přijdu ti naproti před (vaším úřadem, váš úřad). - Vrátili jsme se domů před (chvíli, chvílí). - Jirka se skryl před (kamaráda, kamarádem).

11. Místo teček napište příslušné předložky:

a) Když jdeš po ulici, dívej se ... sebe. - Viděla jsem ji v divadle, seděla právě ... mnou. - Rád se chlubil ... svými kamarády. - Varovali jsme ji ... nebezpečím. - Tramvaj nám ujela ... nosem. - Vždy dávám přednost starým přátelům ... novými. - ... deštěm jsme se schovali pod stromy.

b) Naši otcové obětovali svůj život ... vítězství revoluce. - Mám ... vás zajímavou zprávu. - Nespal jsem celou noc ... bolesti v žaludku. - Do Prahy pojedeme ... Čop. - Na červenou je přechod ... ulici zakázán. - Lékař ho zachránil ... smrtí. - Máte strach ... operace? - Je to ... mým zásadám. - Často si vzpomínám ... zájezd ... Tater. - Nemyslete ... to! - Obraťte se ... svého přítele. - Čekali jsme ... tebe asi hodinu. - Hrajete výborně ... klavír.

c) Všechny knihy a papíry byly rozházeny ... stolech. - ... prázdninách budeme cestovat ... Čechách. - Objevil se u nás až ... dvou měsících. - ... přednášce jsme dlouho diskutovali. - ... svátcích začneme pilně pracovat. - Vlak odjíždí ... čtvrt ... osm. - Mám volno ... úterka ... pátku. - ... pět minut budeme ... místě.

12. Přeložte z ruštiny:

а) У него украли деньги. - Эта работа отнимает у меня много времени. - Дети плакали, когда у них взяли их игрушки. - Успехи, которых мы достигли, являются результатами нашего многолетнего опыта. - Все жители деревни уважали Нуринису. - Никому и в голову не приходило, что Нуриниса поедет в Москву. - Нуриниса шла со своим мужем, который держал ее под руку.

б) За камнем была глубокая яма. - Люди собираются у горячих источников, чтобы пить

целебную воду. Мы тоже подошли к источнику и напились. - Языки пламени распространялись вокруг. - На ремне у него висело много разных предметов. - Проходили недели, а он не возвращался. - К следующей неделе прошу вас выполнить это задание. - Последние несколько недель он чувствует себяхорошо.
в) К 8 марта на заводе было премировано много работниц. - В магазине имеется большой выбор мужских рубашек. - На этой линии метро 12 станций. - В этом месяце пять воскресений. - С этого времени прошло 5 недель. - В Верховном Совете СССР много женщин-депутатов. - На конкурсе молодых певцов и певиц первую премию получила студентка Московской консерватории. - Я очень довольна работой наших студентов.
г) В мешке было много дыр. - Осенью шли дожди и в лесах было много грибов. - В старой Москве было несколько ворот, сейчас от них остались одни названия. - По обеим сторонам дороги росли фруктовые деревья. - В бутылки мать налила сладкий сок. - Я получил в подарок много разных красивых ручек. - К женскому дню дети готовят своим матерям подарки. - Сын дружит с ребятами из своего класса. - Я очень люблю слушать чешские и словацкие народные песни. - В постановке этих пьес принимали участие все члены коллектива.

Poslechová cvičení

OBĚT TECHNIKY

Když jsme se vzali, předsevzal jsem si, že budu pozorným manželem. Zatímco manželka bude vařit a uklízet, budu jí číst nahlas. Abych ženě ulehčil práci, koupil jsem jí chladničku. Chladničku teď pravidelně čistím. Později do naší domácnosti přibyla pračka... a já jsem se naučil prát. Pak jsem se naučil pracovat s vysavačem. Brzy přišly do prodeje leštiče parket. Chtěl jsem nechat ženě aspoň vaření. Naši domácnost však doplnil kuchyňský robot a já ho uvádím do provozu: škrábu brambory, šlehám krém, melu kávu. Dělám to pravidelně každý den bez nároku na svátky a pracovní volno. Kromě toho ještě opravuji televizor a rádio, štupuji na stroji punčochy a ponožky. Vozím také v kočarku naše mrně, poněvadž manželka zastává názor, že je to dopravní prostředek a to prý je mužská záležitost. Manželka je taková dobrá duše, že mi v tu dobu čte noviny.

Slovníček

vzít se вступить в брак
předsevzít si решить
zatímco в то время, как
uklízet убирать
chladnička, -y *f* холодильник
pračka, -y *f* стиральная машина
vysavač, -e *m* пылесос
leštič, -e m полотер
uvádět do provozu *зд.* управлять
škrábat brambory чистить картошку
nárok, -u *m* требование
opravovat ремонтировать
štupovat штопать
kočárek, -rku *m* коляска
mrně, -te *n* малыш
zastávat názor придерживаться мнения, взгляда
záležitost, -i *f* дело
šlehat взбивать сливки

NĚKOLIK ANEKDOT

1. Manžel se vrací domů. „Prosím tě, člověče, co jdeš tak pozdě z práce?“ - „Nezlob se, Růženko, já jsem zaspal.“
2. Přišel pozdě do kanceláře a omlouval se: „Zaspal jsem...“ — „Co že? Vy spíte i doma?“
3. Seděl u snídaně nezvykle dlouho a četl noviny. Manželka se ho konečně zeptala, jestli míní jít vůbec do kanceláře. „Hrome, já myslel že už tam jsem...“
4. „Kamaráde, teď jsem něco vynalezl, co zastane kancelářskou práci padesáti mužů.“ - „Prosím tě, co to je?“ - „Čtyřicet ženskejch!“

HOVOROVÁ A LIDOVÁ RČENÍ, POŘEKADLA A PŘÍSLOVÍ O PRÁCI

Dovede proflákat celý den (=nic nedělat).
Nechal práci plavat (=nedokončil práci).
Ten by se jen flákal (=nic nedělal).
Hledá včerejší den (=nic pořádného nedělá).
Práce mu jde pěkně od ruky (=práce se mu daří).
Dře jako kůň (=pracuje těžce nebo mnoho).

Bez práce nejsou koláče.	Хочешь есть калачи, не лежи на печи.
Pečení holubi sami nelítají do huby.	Без труда не выудишь и рыбку из пруда.
Komu se nelení, tomu se zelení.	Кто рано встает, тому бог подает.

LEKCE 20

Относительные местоимения. Склонение относительных местоимений **jenž**, **jež**. Употребление относительных местоимений **co(ž)**, **kdo(ž)**. Образование и употребление отглагольных существительных на **-tí**, **-ní**, **-ení** и прилагательных на **-ený**, **-ný**, **-tý**. Некоторые соответствия чешским формам сослагательного наклонения в русском языке. Предлог **kvůli**.

HVĚZDY A LIDÉ

Jiří Marek

Na kuchyňském stole ležely noviny s fotografií Měsíce. Když postavil na ně pro sebe a svého návštěvníka láhev piva, obtisklo se její kolečko hned vedle Měsíce. Ale nevšímali si toho. Usedli blízko sebe[1] a ještě se k sobě důvěrně naklonili. Jako by spolu smlouvali[2] nějakou velkou věc. Ale kdo říká, že to byla maličkost, vždyť hovořili o svém rybářském spolku!

- Já ti říkám, kamaráde, ty budeš muset na schůzi vystoupit!

Bránil se skromně a naléval pivo: - Copak já, jsou tu přece jiní...

- Ale ty jsi hlava! Ty to umíš podat!

Bylo mu příjemné slyšet o sobě taková slova, ale pro jistotu pokrčil ustaraně čelo[3]: - Předseda se na to bude divně koukat. On mne nemá moc rád, kvůli tomu dříví.

- Prosím tě, o trochu prkýnek[4]! Každý si přece vzal... On jako předseda se měl právě starat, aby se to nebralo. Zasmáli se.

Na pohovce seděl netrpělivě chlapec a díval se na hodiny. Za chvíli budou vysílat nejnovější zprávu o vzdušném korábu. Hlasy dospělých ho nezajímaly, zněly mu jako vzdálené bzučení much. Myslil na daleké světy.

- Stačí, když na té schůzi řekneš pár slov. Stačí se zmínit, že bych měl být ve výboru. Vzal bych to, rozumíš, samozřejmě, že ne kvůli sobě. No, a tobě bych se, jak se říká, revanšíroval[5].

Oba se napili.

- Já ti ručím za to[6], že jak začneš mluvit, budou lidi[7] tleskat!

V té chvíli sklouzl hoch s pohovky a otevřel rádio. Ženský hlas oznamoval, že za okamžik uslyší posluchači signály vysílané kosmickým korábem. Dnes v noci bude koráb viditelný na severozápadním nebi mezi třetí a ...

- Zavři to! řekl otec.

Ale chlapec nemohl uposlechnout. Musel zachytit signály z dálek, o nichž neměl vůbec představu, ale jež ho vzrušovaly.

A teď to uslyšel: slabé zahvízdnutí, několikrát opakované. Jeho oči hořely nadšením. Hovoří hvězdy, říkal si.

Pak ženský hlas oznámil, že promluví člen Akademie věd o novém úspěchu člověka v dobývání vesmíru.

- Tak zavřeš to, sakra!

Ale chlapec už byl pryč[8], musel sdělit kamarádům, že zachytil signály dalekých světů.

Čísi hlas hovořil o tom, že lidé vstupují na práh nové doby.

- Zatracený kluk, my tu řešíme vážné věci a on by si pouštěl hlou posti - řekl otec a vypjal rádio.

Pak se napil piva: - Říkáš, že by lidi tleskali, jo?

Kdesi vysoko mezi hvězdami kroužila kosmická loď.

Slovníček

Akademie véd, -e *f* Академия наук
bránit se сопротивляться
bručení, -í *n* жужжание
čísi чей-то
dálka, -y *f* даль
dobývání vesmíru завоевание космоса
dospělý взрослый
důvěrně доверительно, секретно
hořet nadšením гореть энтузиазмом
hvězda, -y *f* звезда

jistota, -y *f* уверенность
kosmický koráb, -u *m* / **kosmická loď** космический корабль
koukat se смотреть, посматривать
kvůli (*něčemu*) из-за (*чего-л.*)
Měsíc, -e *m* Луна
maličkost, -i *f* мелочь, ерунда
obtisknout se отпечататься
okamžik, -u *m* миг, мгновение, момент
otevřít rádio включить радио
pouštět: p. si hlouposti слушать разные глупости
práh, **prahu** *m* порог
prkýnko, -a *n* бревнышко, дощечка
promluvit выступить (*с речью, докладом*)
představa, -y *f* понятие, представление
sakra! (*междомет.*) к черту!
sdělit/**oznámit** сообщить
sklouznout: s. s pohovky соскочить с дивана
smlouvat договариваться
spolek, **spolku** *m* общество, союз; **rybářsky s.** общество рыбаков
uposlechnout послушаться
viditelný видимый
vstupovat вступать
vypnout rádio выключить радио
vysílat nejnovější zprávy передавать последние известия
vzdálený отдаленный
vzdušný воздушный
zahvízdnutí, -í *n* свист
zachytit signály поймать сигналы
zatracený kluk, -u *m* проклятый мальчишка
zmínit se упомянуть
znít звучать, слышаться

Lexikálně-gramaticke poznámky

1. usednout blízko sebe — сесть близко друг от друга
   naklonit se k sobě — наклониться друг к другу

В приведенных и подобных конструкциях возвратно-личные местоимения **sebe**, **k sobě** выражают взаимные действия и на русский язык переводятся *друг от друга*, *друг к другу*. В этом же значении взаимного действия могут употребляться и возвратные компоненты **se** и **si** (см. уроки 27, 28). Например:

Romeo a Julie se milovali, jejich rodiče se nenáviděli. — Ромео и Джульетта любили друг друга, их родители ненавидели друг друга.
Povídali si. — Они рассказывали друг другу.

2. smlouvat (něco) — договариваться, сговариваться (о чем-л.)
   Jako by spolu smlouvali nějakou velkou věc. — Как будто они вместе договаривались о каком-то большом деле.

3. pokrčit čelo — сморщить лоб
   Pokrčil ustaraně čelo. — Он озабоченно сморщил лоб.

Ср.: pokrčit nohu — согнуть ногу
pokrčit rameny — пожать плечами

4. o trochu prkýnek — из-за нескольких дощечек

5. revanšírovat se *отплачивать*. Слово разговорное, в литературном языке ему соответствует глагол revanšovat se.

6. ručit (za něco) (*невозвратн.*) — ручаться (за что-л.)
   Já ti ručím za to. — Я тебе ручаюсь за это.

7. lidi - разговорная форма; в литературном языке - lidé.

8. být pryč — отсутствовать, не быть
   Chlapec už byl pryč. — Парня уже не было.

Чешскому наречию **pryč** только в некоторых случаях соответствуют в русском языке

сочетания с *прочь*, например,:

Jdi pryč!	Пойди прочь!
Ruce pryč!	Руки прочь!

В большинстве же случаев в русском языке, в соответствии с чешской конструкцией «глагол плюс pryč», имеются соответствующие приставочные глаголы, например:

poslat pryč (někoho)	отослать (кого-л); предложить уйти (кому-л)
dát pryč (něco)	избавиться (от чего-л.): убрать (что-л.)
jít pryč: Najednou byl pryč.	уйти: Вдруг он исчез.

Ср. также:

Ta doba je už pryč.	Это время уже прошло.
Peníze jsou pryč.	Деньги все (*деньги кончились*).
Je z toho celá pryč.	Она от этого сама не своя.
Za týden jsem pryč.	Через неделю меня не будет (я уеду).
Pryč s válkou!	Долой войну!

Gramatické výklady

Относительные местоимения (Vztažná zájmena)

Относительными местоимениями в чешском языке являются: který, jaký, čí, kdo(ž), co(ž), jenž(jež).

Все относительные местоимения, кроме **jenž**, **jež**, могут одновременно быть и вопросительными местоимениями, поэтому местоимения který, jaký, čí, kdo(ž), co(ž), которые выступают в предложении как относительные местоимения, склоняются так же, как соответствующие вопросительные.

Местоимение **jenž** (мужск. род), **jež** (женск. и ср. род) имеет то же самое значение, что и местоимение **který**, но является достоянием литературного языка.

Склонение относительных местоимений *jenž, jež*

Pád	Číslo jednotné			Číslo množné		
	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod	Mužský rod	Ženský rod	Střední rod
N.	jenž	jež	jež	již(одуш). jež (неодуш.)	jež	jež
G.	jehož	jíž	jehož	jichž	jichž	jichž
D.	jemuž	jíž	jemuž	jimž	jimž	jimž
A.	jehož, jejž	již	jež	jež	jež	jež
L.	(o) němž	(o) níž	(o) němž	(o) nichž	(o) nichž	(o) nichž
I.	(s) nímž	(s) níž	(s) nímž	(s) nimiž	(s) nimiž	(s) nimiž

Как видно из таблицы, относительные местоимения **jenž**, **jež** склоняются как местоимения 3-го лица **on**, **ona**, **ono**. Они часто употребляются в литературном языке после предлогов: v němž, s nímž, o níž, v nichž, s nimiž и т д. Во всех случаях могут быть заменены местоимением **který**, **-á**, **-é**. Относительные местоимения **který**, **jenž** стоят в начале придаточного определительного предложения или после предлога, начинающего придаточное предложение:

Zachytil signály, jež (které) ho vzrušovaly.
Zachytil signály, o nichž (o kterých) vůbec neměl představu.
To je člověk, jehož (kterého) si velice vážím.

Употребление относительных местоимений *co(ž)*, *kdo(ž)*

Употребление относительного местоимения **co** характерно для народного и разговорного

языка. В им. падеже **co** употребляется часто в значении союза: Mladá nosila do města vejce, co jim slepice snesly / které jim slepice snesly. To je kniha, co přinesla Věra. Byl tu ten chlapec, co s ním kamarádíš.

Напротив, местоимение **což** является скорее достоянием книжного языка. Оно склоняется и употребляется в совершенно других случаях: Nevěnovali jsme tomu pozornost, což byla velká chyba ..., *что было большой ошибкой*. Vynalezl novou metodu práce, čímž se proslavil ..., *чем и прославился*.

Употребление относительного местоимения **kdož** (книжн.) в отличие от русского языка требует после себя глагола в форме мн. числа:

Jsou tady všichni, kdož mí blahopřáli k vyznamenání.	Тут все, кто поздравлял меня с награждением.
Slyšeli ho všichni, kdož byli v té chvíli v sále.	Его слышали все, кто был в это время в зале.

Возможно, однако, и употребление глагола в ед. числе: Podivil se každý, kdož to spatřil.

Примечания: 1. Во всех этих случаях можно употребить местоимение **kteří**:

Jsou tu všichni, kteří měli přijít.	Тут все, кто должен был прийти.

2. Местоимение **jaký** в относительной функции употребляется сравнительно редко. Обычно оно встречается при подчеркивании качественного значения:

To je ptán, na jaký jsme dlouho čekali.	Это план, который мы давно ждали.

Образование и употребление отглагольных существительных на *-ní*, *-ení*, *-tí* и прилагательных на *-ený*, *-ný*, *-tý*

В чешском языке очень широко представлено образование и употребление отглагольных существительных на **-ní**, **-ení**, **-tí** (budování, dobývání, uskutečnění, umění, bzučení, zahvízdnutí и пр.), которым в русском языке соответствуют существительные, образованные с помощью суффиксов *-ение*, *-тие*, *-ние*, *-ьё* (*кипение*, *осуществление*, *открытие*, *битье*).

Отглагольные существительные образуются от основы прошедшего времени глаголов при помощи суффиксов **-ní**, **-ení**, **-tí**.

Примечание. Большая часть отглагольных существительных образована от переходных глаголов и соотносительна со страдательными причастиями на **-n**, **-t** (dělán - dělání, budován - budování, bít - bití), однако в ряде случаев отглагольные существительные образуются по существующим моделям от непереходных глаголов, не имеющих форм страдательных причастий: kleknout - kleknutí, spát - spaní, šumět - šumění, umět - umění.

При помощи суффикса **-ení** отглагольные существительные образуются от глаголов, основа прошедшего времени которых оканчивается на согласный или **-i**. Соответствующее отглагольное прилагательное имеет суффикс **-ený**:

číst - čtení - čtený	osvobodit - osvobození - osvobozený
péci - pečení - pečený	plést - pletení - pletený
hlásit - hlášení - hlášený	řešit - řešení - řešený
platit - placení - placený	kreslit - kreslení - kreslený
nést - nesení - nesený	myslit - myšlení - myšlený
nařídit - nařízení - nařízený	odpustit - odpuštění - odpuštěný
zpozdit - zpoždění - zpožděný	ohrozit - ohrožení - ohrožený

Примечание. В современном чешском языке при образовании отглагольных существительных и прилагательных на **-ený** наблюдается чередование согласных и групп согласных: **k / č**, **s / š**, **sl / šl**, **t / c**, **d / z**, **z / ž**, **st / šť**, **zd / žď**.

С помощью суффикса **-ní** отглагольные существительные образуются от глаголов, основа прошедшего времени которых оканчивается на **-e**(**-ě**), **-a**, и от некоторых глаголов на **-nu** (**-nout**). Соответствующие прилагательные оканчиваются на **-ný**, если они употребляются в языке. Ср.:

umět - umění	zlepšovat - zlepšování - zlepšovaný
mlčet - mlčení	budovat - budování - budovaný
vidět - vidění - viděný	obléci - oblečení - oblečený
šlapat - šlapání	dosáhnout - dosažení - dosažený

vědět - vědění
dýchat - dýchání - dýchaný
vítat - vítání - vítaný
sbližovat - sbližování

zatknout - zatčení - zatčený
nadchnout se - nadšení - nadšený
napadnout - napadení - napadený

С этим же суффиксом отглагольные существительные образуются от глаголов hrát - hraní, stát - stání, spát - spaní.

Примечания: 1. Правописание. Краткий гласный глагольной основы **-а-** у отглагольных существительных становится долгим, а у соотносительных с ними прилагательных - кратким: volat - volání - (za)volaný, budovat - budování - budovaný, pozvat - pozvání - pozvaný, но brát - braní, spát - spaní.

2. При образовании существительного от возвратного глагола **se** и **si**, как правило, утрачиваются: zpozdit se - zpoždění (vlaku).

С помощью суффикса **-tí** отглагольные существительные образуются от глаголов, основа прошедшего времени которых равна корню на гласный (тип **pít**), и от ряда глаголов на **-nout**. Соотносительные с ними прилагательные оканчиваются на **-tý**:

pít - pití - (vy)pitý
bít - bití - bitý
mýt - mytí - (u)mytý
šít - šití - (u)šitý
být - bytí
stárnout - stárnutí

leknout se - leknutí
zahvízdnout - zahvízdnutí
stisknout - stisknutí - stisknutý
vytknout - vytčení / vytknutí - vytčený / vytknutý
vymknout - vymknutí - vymknutý

Отглагольные существительные в чешском языке выражают действие как процесс (budování, zlepšování), но могут обозначать также явления, понятия и даже конкретные предметы. Иногда одно и то же существительное может выражать несколько значений, например значение процесса и предмета. Ср.: pít - pití: а) *питье* (процесс), б) *напиток*; psát - psaní: а) *процесс письма*, б) *письмо*.

Особенностью чешского языка, в отличие от русского, является возможность образования отглагольных существительных от глаголов как несовершенного, так и совершенного вида, которым в русском языке соответствует одно отглагольное существительное. Ср.:

zlepšit - zlepšení	улучшение
zlepšovat - zlepšování	улучшение
rozšířit - rozšíření	расширение, распространение
rozšiřovat - rozšiřování	расширение, распространение
zvýšit - zvýšení	повышение
zvyšovat -zvyšování	повышение
uskutečnit - uskutečnění	осуществление
uskutečňovat -uskutečňování	осуществление

Существительные, образованные в чешском языке от глаголов разных видов, различаются по значению и употреблению. Отглагольные существительные, образованные от глаголов несовершенного вида, обозначают развитие действия, процесса, состояния, в то время как отглагольные существительные, образованные от глаголов совершенного вида, обычно называют само понятие, явление, без указания на процесс. Ср.:

Lepší využití vnitřních zdrojů umožní lépe uspokojit potřeby národního hospodářství.	Nesmí být oslabována pozornost k intenzívnějšímu využívání vnitřních zdrojů.
Musíme přistoupit k sestavení planu do roku 1990.	Je nutno vytvářet příslušné podmínky při sestavování národohospodářských plánů
Uskutečnění plánu záleží především na lidech.	Při uskutečňování svého programu ekonomického rozvoje se opírá vláda o činnost Národní rady.

Однако во многих случаях видовая соотносительность отглагольных существительных нарушается, так как происходит так называемое «опредмечивание» отглагольных существительных (образованных главным образом от глаголов совершенного вида), т.е. переход в разряд существительных, обозначающих отвлеченные явления, понятия, названия ору-

дий, механизмов, систем и пр. Ср.: přání *желание*, spiknutí *заговор*, povolání *профессия*, poslání *миссия*, spojení *связь*, přesvědčení *убеждение*, umění *искусство*, velení *командование*, topení *отопление*, větrání *вентиляция*, vedení *руководство* и др.

Некоторые соответствия чешским формам сослагательного наклонения в русском языке

В чешском языке формы сослагательного наклонения (kondicionál) употребляются шире, чем в русском языке. Нередко им в русском языке соответствуют другие типовые конструкции. Сравните важнейшие из них:

В простых предложениях kondicionál употребляется:

1. При выражении различных желаний, пожеланий, совета.

а) **kondicionál**	**инфинитив + «бы»; иногда осложняется наречием и местоимением в дат. падеже**
Já bych jedla.	Поесть бы! / Я бы поела!
Já bych pila.	Попить бы! / Я бы попила!
Jen abych ho viděla!	Только бы мне увидеть его!
Jen abys nenastydl!	Лишь бы тебе не простудиться!
Kdybych si s ní mohl promluvit!	Поговорить бы мне с ней! / Если бы я мог с ней поговорить!
б) **kondicionál модального глагола**	**инфинитив + «бы» + дат. лица, иногда - модальное наречие**
Měl byste se léčit.	Вам бы надо лечиться.
Měl bys zůstat doma.	Тебе бы следовало остаться дома.
Měli bychom napsat domů.	Нам бы следовало написать домой.

2. При выражении значения нецелесообразного действия.

kondicionál	**инфинитив + «бы» + дат. падеж личного местоимения**
Ty bys jen tancovala.	Тебе бы только танцевать.
On by si jen pouštěl hlouposti.	Ему бы только слушать глупости.
Vy byste jenom odpočívali!	Вам бы только отдыхать.

3. При выражении вопроса, нередко с оттенком неуверенности, колебания, просьбы.

а) **kondicionál**	**индикатив, возможно сослагательное наклонение**
Nemohl byste mi říci, jak...	Вы не скажете, как... / Скажите, пожалуйста, как... / Вы бы не сказали, как... / Не могли бы вы мне сказать...
б) **Nemělo by...**	**инфинитив + «ли»**
Nemělo by se mu zavolat?	Не позвонить ли ему?
Nemělo by se otevřít okno?	Не открыть ли окно?
Neměli bychom se vrátit domů?	Не вернуться ли нам домок;
в) proč + **kondicionál**	**«А зачем», «А почему» + инфинитив + дат. лица**
Proč bych tam chodil?	А зачем мне ходить туда?
Proč bys tu knihu nevrátil?	А почему бы тебе не вернуть эту книгу?
г) **Co kdyby**	**«Не» + инфинитив + «ли»**
Co kdybychom to udělali spolu?	А не сделать ли нам это вместе?
д) **Že by to byl...**	**«Неужели» + форма изъявительного наклонения**
Že by to byl někdo jiný?	Неужели появился кто-нибудь другой? / Разве это был кто-то другой?

4. При выражении значения побуждения.

kondicionál	**обычно формы повелительного или сослагательного наклонения**
Abyste se nemýlil!	Смотрите не ошибитесь!
Kdybys raději jedl!	Ел бы ты лучше!
Kdybyste byl tak laskav!	Будьте так любезны! / Не были бы вы так любезны.

В придаточных предложениях **kondicionál** употребляется:

1. В придаточных условных предложениях (podmínkové věty). (См. ур. 10.)

kdyby, jen; kdyby, by + l-причастие	**«если» + сослагательное наклонение**
Kdyby nepršelo, šel bych tam.	Если бы не было дождя, я бы пошел туда.

2. В придаточных предложениях цели (účelové vety).

aby + l-причастие	**«чтобы» + инфинитив**
а) при одинаковых подлежащих	
Vstal tiše, aby neprobudil dceru.	Он встал тихо, чтобы не разбудить дочь.
Chval tak, abys nepřechválil.	Хвали так, чтобы не перехвалить.
б) при разных подлежащих	**«чтобы» + личная форма глагола**
Chtěl jsem, aby se vrátil před pátou.	Я хотел бы, чтобы он вернулся около 5 часов

3. После глаголов с отрицанием (а), а также после глаголов речи и глаголов, выражающих сомнение, неуверенность и пр. (б), kondicionál в чешском языке употребляется в придаточных предложениях с союзом **že**. В русском языке, как правило, употребляются формы изъявительного наклонения, возможно также употребление сослагательного наклонения.

а) Nevěřím, že by to řekl.	Я не верю, что он это сказал.
Nemyslím, že by byl nemocen.	Я не думаю, что он болен / чтобы он был болен.
б) Povídal, že bych se měl u něho zastavit.	Он говорил, что мне бы нужно было к нему зайти.
Stačí se zmínit, že bych měl být ve výboru.	Достаточно сказать, что я должен быть в комитете.
Pochybuji, že by ses vrátil včas.	Я сомневаюсь, что ты вернешься вовремя.

Předložka *kvůli*

Предлог **kvůli** употребляется с дат. падежом. Он имеет следующие значения:

а) *ради, для* (чего-л.)	
Udělal jsem to kvůli vám.	Я сделал это ради вас.
Vzal bych to, rozumíš, ale ne kvůli sobě.	Я принял бы это, понимаешь, но не ради себя.
Uděláme to kvůli dětem.	Мы сделаем это ради детей.
б) *по поводу* (чего-л.), *относительно* (чего-л.)	
Chtěl jsem s vámi mluvit kvůli těm penězům. penězům.	Я хотел с вами говорить по поводу этих денег.
Píšeme vám kvůli té smlouvě.	Мы пишем вам относительно этого договора.
в) *из-за кого-л., чего-л.*	
Kvůli němu jsme přišli pozdě.	Из-за него мы опоздали.
Kvůli jeho nedbalosti trpěli všichni.	Из-за его небрежности страдали все.

CVIČENÍ

1. a) Zaměňte věty výrazy s **„pryč“** podle vzoru:

Ukradli mi auto. - Mé auto je pryč.

Utratili již všechny peníze. - Jejich peníze jsou již všechny pryč.
Zatoulal se jim pes. - Moje dovolená již uplynula. - Už nemáme dobrou náladu. - Vlak nám odjel. - Sestra už odešla. - Plán mu ztroskotal. - Autobus jim odjel. - Lhůta jim uplynula. - Ztratili jsme veškeré naděje. - Kamarád mu odcestoval. - Za měsíc odjedu. - Ty časy už dávno uplynuly.
b) Nahraďte věty z cvičení (a) konstrukcemi s „mít + po“ (kde je to možné) podle vzoru:
Ukradli mi auto. - Mám po autu.

2. Řekněte jinak:
Hodina je už pryč a on nejde. - Toho psa dali raději pryč. - Chlapec byl najednou pryč. - Jdi mi pryč z očí. - Jdi pryč, nechci tě ani vidět. - Když jsme přišli na nádraží, vlak byl už pryč. - Karel byl už dávno pryč. - Naše peníze jsou pryč. - Za měsíc jsme pryč.

3. Místo teček dejte příslušná vztažná zájmena **„jenž“**, **„jež“**:
To je zahrada, v ... rostou pěkné růže. - Obraz, na ... jsi mne upozornil, se mi velice líbil. - To je můj přítel, o ... jsem vám tolik vypravoval. - Kamarád, ... jsme neviděli dva roky, se vrátil z Moskvy. - Byl to člověk, ... jsme si velice vážili. - Spolek, z ... jsem vystoupil, se mi nelíbil. - V lese, do ... stínu jsme vstoupili, byly překrásné staré stromy. - Byl to starý opuštěný dům, o ... existovalo mnoho různých pověstí. - Dole v údolí hučí řeka, v ... je plno ryb. - O krajině, do ... jedeme, jsme slyšeli mnoho zajímavého. - Závod zaměstnává tisíce dělníků, z ... mnozí zde pracují z celými rodinami. - O životě československého lidu si přečtete v románu Život proti smrti, ... autorkou je známá česká spisovatelka Marie Pujmanová.

4. Doplňte různá vztažná zájmena **„jenž“**, **„který“**, **„což“**, **„co“**, **„kdož“**, **„kdo“**, **„jaký“**, **„čí“**:
Ti, ... se přihlásili na zájezd, sejdou se v 7 hodin ráno před fakultou. - Musel jsem si připravit referát, ... mi zabralo spoustu času. - Ukážu ti takovou věc, ... jsi ještě neviděl. - Ten, ... tu knihu vzal, ať ji vrátí zpátky. - Nevíš, prosím tě. ... to byla aktovka? - To je ta dívka, ... se Mirkovi tak líbí. - Bohužel nastaly komplikace, s ... jsme nepočítali. - Rád bych našel někoho, ... by mi mohl pomoci.

5. Tvořte podstatná jména slovesná od uvedených slovních spojení podle vzoru:
řeka hučí - hučení řeky; plnit plán - plnění plánu
troubit na lesní roh, péci chleba, oznámit v novinách, stvořit svět, ohrozit plán, zjistit příčiny, vlak se zpozdil, roztřídit materiál, cestovat letadlem, přesvědčit se o správnosti, celá třída se chová dobře, učitel napomíná, dopravovat zboží, vítat delegaci, snižovat ceny, prát prádlo, mávnout rukou, zamítnout žádost, vytisknout básně, říznout nožem, závodní rada rozhodla, nabídnout ruku, vytýkat nedostatky, kreslit tuší, omezit dopravu

6. Tvořte přídavná jména slovesná od následujících jmen podstatných podle vzoru:
koupení domu - koupený dům, stisknutí knoflíku - stisknutý knoflík
pochopení příkladu, oslabení zdraví, oslavení svátku, omezení práv, kreslení obrázku, třídění materiálu, ocenění zásluh, tvoření hodnot, placení dluhů, hlášení výsledků, odtržení koncovky, zamčení dveří, zatčení zločince, otištění článku, napadení státu, přepadení člověka, kupování dárků, vrácení peněz, zasetí obilí, čtení časopisu, pletení svetrů, vypití pohárů, opravení úlohy, zlomení nohy, zabití jelena, rozzlobení člověka, ztlumení hlasu

7. Ze substantiv v závorce vyberte správná (jsou-li i možná obě, přečtěte věta dvakrát):
Situace v (plnění, splnění) plánu byla špatná, ale v poslední době, došlo к určitému (zlepšování, zlepšení). - Mají-li se zvyšovat plány, je nezbytné i (zvýšení, zvyšování) produktivity práce. - Po (splnění, plnění) stanoveného úkolu jsme přistoupili k (vypracování, vypracovávání) plánu další činnosti. - Chceme-li dosáhnout (uskutečňování, uskutečnění) našich přání, musíme napnout všechny síly. - Navrhl jsem několik možných (vyřešení, řešení) daného úkolu. - Na (řešení, vyřešení) tohoto problému budeme muset ještě nějakou dobu počkat.

8. Do vět doplňujte vhodnou předložku s příčinným významem (po, z, za, kvůli, díky, vzhledem k, v důsledku). Slova v závorce dejte do správného pádu:
Václav se ... (nemoc) nemohl zúčastnit brigády. - Rádi bychom vám poděkovali ... (vaše pomoc). - ... (tato vaše pomoc) jsme mohli práci dokončit ve stanovené lhůtě. - Nezlobte se na Věru, udělala to ... (pouhá nerozvážnost). - ... (ten referát) jsem se včera dostal domů pozdě večer. - ... (tyto okolnosti) jsme museli schůzi odložit. - Marcela za mnou přišla ... (ta domácí úloha) z matematiky. - ... (oni) nemohl poslouchat rádio.

9. Reagujte větami s kondicionálem podle vzoru:

a) **Chci to udělat. - Není divu, já bych to také udělal.**

Chci se napít. - Chci se jít koupat. - Chci něco sníst. - Chci si zakouřit. - Chci si trochu odpočinout. - Chci si jít zatancovat.

b) **Vlasta čte. - Copak Vlasta, ta by pořád četla.**

Zuzana tancuje. - Mirek spravuje motorku. - Věra si zpívá. - Slávek leží na gauči. - Olga si pouští desky. - Vláda všechny kritizuje. - Květa vypravuje.

c) **Půjdeš domů? - A proč bych tam měl chodit! (Pozor na vid!)**

Pomůžeš mu? - Koupíš si to? - Uděláš to? - Napíšeš jí to? - Řekneš mu to? - Půjdeš do města? - Pojedeš na výlet? - Ukážeš jim to?

d) **Mirek se snaží toho dosáhnout. - Jen aby toho skutečně dosáhl!**

Zdeněk se to snaží vyřešit. - Snažíme se ho o tom přesvědčit. - Jana se ho snaží pochopit. - Náš kolektiv se snaží toho dosáhnout. - Milan se snaží na to přijít. - Snažím se to zlepšit.

e) **Mirek toho asi nedosáhne. - Já také nevěřím, že by toho dosáhl.**

Zdeněk to asi nevyřeší. - Vlasta tam asi nepůjde. - Asi ho o tom nepřesvědčíš. - Jana to asi nepochopí. - Jejich kolektiv toho asi nedosáhne. - Lepší metodu asi nenajdeme.

10. Souvětí s větami příčinnými přeměňujte na souvětí s větami účelovými:

Vzor: **Přijel sem, protože si chtěl odpočinout. - Přijel sem, aby si odpočinul.**

Matka mluvila tiše, protože nechtěla probudit děti. - Musíme jít rychleji, protože nesmíme zmeškat vlak. - Otec odjel na několik dní na chatu, protože si potřeboval odpočinout. - O prázdninách budu někde pracovat, protože si chci vydělat nějaké peníze. - Petr k nám přijede, protože s námi musí projednat tu věc. - Vezmeme si taxíka, protože musíme přijet včas. - Studovala velmi pilně, protože si chtěla zlepšit známky. - Chlapec pozorně poslouchal rádio, protože toužil zachytit signály dalekých světů.

11. Přeložte z ruštiny do češtiny:

а) Я за это не ручаюсь. - Они сели рядом (друг возле друга) и начали разговаривать. - Друзья стояли друг против друга и не могли сказать ни слова. - Девочки наклонились друг к другу. - Товарищи пожали друг другу руки. - Он невольно сморщил лоб. - Она пожала плечами и ничего не ответила.

б) Володя уже ушел. - Выйди на минуточку. - Я сейчас же вернусь. - Убери эти вещи. - Когда мы пришли на вокзал, поезда уже не было. - Вынь руки из карманов. - Уходи, я не хочу тебя видеть. - Отдай ему его книги. - Когда я вошел в зал, там уже никого не было.

в) Вот этот дом, в котором мы жили еще до войны. - Его видели все, кто находился в это время в зале. - Мы не уделяли молодежи достаточного внимания, что было большой нашей ошибкой. - Ты не знаешь случайно, чьи это журналы? Это журналы Ярослава, он их только что принес. - Это люди, работу которых я хорошо знаю. - Парк, в который мы вошли, был большой и тенистый.

г) Поспать бы! - Только бы нам увидеть их! - Лишь бы тебе не провалиться на экзаменах. - Вам бы посоветоваться с врачом. - Тебе бы следовало уехать как можно раньше. - Тебе бы только развлекаться. - Не пригласить ли нам Веру? - Не закрыть ли нам окно, сильный ветер. - А почему бы тебе не вернуться немного раньше? - А не поехать ли нам вместе? - Я сомневаюсь, что он это сделает. - Он не верит, что я вернусь вовремя. - Ты не думал, что он уйдет так рано?

Slovníček

невольно bezděčně
тенистый stinný
как можно раньше co nejdříve

Poslechové cvičení

PŘÍHODA VE VLAKU

Vlak se řítil plnou rychlostí temnou nocí a za okny ubíhaly spící vesničky i setmělá města. V rohu oddělení první třídy seděl osamělý pasažér a dřímal. Pojednou se probral a jeho oči se hrůzou

rozšířily: kdosi tiše a opatrně otevíral dveře. Tvář rozespalého cestujícího změnila barvu a zřetelně ožila.

Do kupé vklouzl muž s černou maskou na tváři; v ruce se mu zaleskla ocel revolveru a zasyčel: „Ruce vzhůru!“ Přepadený se však zřejmě již probral z prvního leknutí, neboť se dal do hlasitého smíchu a s uspokojením se začal pleskat do kolen. Konečně se mu podařilo potlačit nával smíchu a s námahou ze sebe vypravil: „Ale že jste mě vystrašil!“

Překvapený lupič strohým hlasem nařizoval: „Žádné hloupé řeči! Náprsní tašku sem a rychle!“

Osamělý cestující se smál dál, až se rozkašlal, pak vytáhl z kapsy náprsní tašku a podal mu ji.

„Není v ní ani halíř“, upozornil ho přátelsky, „měl jste smůlu.“

Muž s revolverem prohlédl tašku.

„Hrom do toho!“ zaklel a odhodil ji na zem.

„Vždyť jsem vám to hned říkal, že nemám ani haléř,“ opakoval jeho protějšek s úsměvem.

„Tak proč jste se tak polekal, když jsem vešel?“

„Myslel jsem, že to jde průvodčí. A já nemám jízdenku.“

Slovníček

řítit se мчаться
probrat se очнуться
zřetelně заметно
vklouznout проскользнуть
zasyčet зашипеть
dal se do hlasitého smíchu он стал громко смеяться
pleskat se do kolen хлопать по коленям
potlačit nával smíchu побороть приступ смеха
lupič, -e *m* грабитель
náprsní taška бумажник
měl jste smůlu вам не повезло
osamělý одинокий
protějšek визави

Zapamatujte si:

Krev mu tuhla v žilách. - Кровь у него стыла в жилах.
Byla v něm malá dušička. - Ему было страшновато.
Vlasy jí vstávaly hrůzou na hlavě. - У нее волосы вставали дыбом от ужаса.
Kdo se bojí, nesmí do lesa. - Волков бояться - в лес не ходить.

LEKCE 21

Различия в употреблении глагольных видов в чешском и русском языках. Употребление вида в повелительном наклонении. Склонение заимствованных существительных на **-um**, **-eum**, **-ium**, **-uum**.

PAN RYŠÁNEK A PAN SCHLEGL

(Podle Jana Nerudy)

V malostranském hostinci „U Stajniců“ se denně scházívala malostranská smetánka.

U třetího okna od vchodu vpravo sedávali všeobecně vážení občané, pan Ryšánek a pan Schlegl, den co den[1] navečer vždy od šesti do osmi. Jejich místo bylo vždy pro ně prázdné; aby se byl snad někdo odvážil zasednout někdy někomu místo, na to se nedalo ani pomyslit. Místo u okna zůstalo vždy prázdné, pan Schlegl seděl na tom konci stolu, který je blíž vchodu, pan Ryšánek na konci protějším, loket od sebe[2]. Oba si sedli vždy tak, že byli napolo odvráceni od stolku i od sebe[2], a dívali se na kulečník. K stolku se obrátili, jen když ze chtěli napít, nebo si nacpat dýmku. Jedenáct let již sedali tak den co den. A po těch jedenáct let nepromluvili na sebe[2] ani slova, ba ani si jeden druhého nikdy nevšiml.

Nikdo nedovedl povědět, jak se asi dostali pan Ryšánek a pan Schlegl dohromady k tomu stolku u třetího okna. Musela tím být vinna asi nějaká zlá náhoda[3], která chtěla starcům ztrpčit život. Neboť po celé Malé Straně byla známa krutá zášť, v jaké měl jeden druhého[4]. Také byla známa příčina. Prapůvod všeho zlého, ženská. Milovali tutéž. Napřed se klonila k panu Ryšánkovi, jenž byl již déle samostatným obchodníkem, pak spočinula nečekaně v objetí pana Schlegla[5], snad proto, že byl pan Schlegl skoro o deset let mladší. Stala se paní Schleglovou. Zemřela těsně po narození své dcerky, nyní již dvacetileté krasavice.

Oba pánové přišli vždy k šesté hodině, ten dnes o minutu dříve, ten zítra. Pozdravili zdvořile na všechny strany a každého zvlášť, jen jeden druhého ne. Sklepník jim odebral v létě klobouk a hůl[6], v zimě huňatou čepici a plášť a pověsil to na hřebík za jejich místem. Každý z pánů, již svlečený, zakýval tělem jako holub - staří lidé mívají to kývání v obyčeji[7], když chtějí usednout - pak se opřel jednou rukou o svůj roh stolku (pan Ryšánek rukou levou, pan Schlegl pravou) a pomalu si sedli zády k oknu, obličejem ke kulečníku. Když přišel tlustý hostinský, stále se usmívající a brebentící, nabízet šňupec, musel u každého zaklepat na pikslu s tabákem znovu a znovu pronést poznámku, že máme dnes venku krásně. Jinak by byl druhý šňupec již nevzal a slova přeslechl. Nikdy se nepodařilo komukoli rozmlouvat s oběma najednou. Nikdy si nevšiml ani za mák jeden druhého[8], to individuum za stolkem pro něho vůbec nebylo. Sklepník postavil před ně po sklenici piva. Po chvilce - ale nikdy ne najednou, pozorovali se ovšem vzájemně vzdor vší nevšímavosti - obrátili se ke stolku, vyndali z náprsní kapsy velkou, stříbrem kovanou pěnovku, ze šosu váček naplněný tabákem, nacpali, zapálili a zas se odvrátili od okna. Tak seděli po dvě hodiny, vypili vždy po třech sklenicích piva, pak se zdvihli, ten dnes o minutu dříve, ten zítra, zastrčili dýmku, schovali váček, sklepník je oblékl a první oblečený se poroučel všem, jen svému sousedovi ne.

Stalo se však něco, co by byl nikdo nikdy neočekával. Pan Ryšánek jednoho dne do hostince nepřišel, neboť těžce onemocněl. Když se o jeho nemoci dověděl pan Schlegl, neprojevil ani nejmenší zájem, ba zdálo se, že má z toho radost. Dále vysedával sám v hostinci na svém starém místě. Po dlouhé době - několika měsících — se pan Ryšánek z nemoci zotavil[9], opět přišel do hostince, usedl naproti panu Schleglovi a zdálo se, že vše znovu půjde po starém[10]. Tu pan Ryšánek zjistil, že si zapomněl doma pytlík s tabákem, a poslal si pro něj tedy sklepníka. A nyní se stalo něco, co by dříve bylo nemyslitelné - pan Schlegl mu mlčky nabídl tabák ze svého váčku. Nastalo napětí. Pan Ryšánek otálel, ruka se mu několikrát zachvěla, ústa se několikrát otevřela a zavřela. Pravice pana Schlegla zůstala na váčku přimrazena, hleděl k zemi, zabafal, zachrčel hrdlem. Mezitím již přinesl sklepník váček pana Ryšánka. Pan Ryšánek panu Schleglovi poděkoval, poprvé za ta léta na sebe oba pánové promluvili a pohlédli jeden druhému do očí. A tak se stalo, že od té doby pan Ryšánek a pan Schlegl už spolu mluvili.

Slovníček

ba даже
brebentící болтающий
hostinec, -ce *m* трактир
hřebík, -u *m* гвоздь
hůl, **hole** *f* палка; трость
huňatý лохматый
individuum, -ua *m* индивидуум; субъект
klobouk, -u *m* шляпа
klonit se (*k někomu, k něčemu*) склоняться (*к кому-л., к чему-л.*)
krutý суровый, жестокий
kulečník, -u *m* бильярд
nacpat dýmku набить трубку
náhle неожиданно
napětí, -í *n* напряжение
napolo наполовину
náprsní kapsa, -y *f* нагрудный карман
navečer под вечер, к вечеру
navyklý привычный
nemyslitelný немыслимый
obchodník, -a *m* владелец магазина
opřít se (*o něco*) опереться (*на что-л.*)
otálet медлить, мешкать, откладывать
pěnovka, -y *f* трубка
piksla, -y *f* зд. табакерка
poroučet se кланяться; прощаться с кем-л.
prapůvod, -u *m* исток, первоначало
pravice, -e *f* правая рука
protější противоположный
přeslechnout 1. прослушать, недослышать; 2. пропустить мимо ушей
primrazený замороженный, остолбеневший
pytlík, -u *m* мешочек
scházívat se сходиться, собираться
sklepník, -a *m* официант, кельнер
smetánka, -y *f* сливки общества
svlečený раздетый
šňupec, -pce *m* щепотка
šos, -u *m* пола, фалда
váček, -čku *m* мешочек
všeobecně vážení občané всеми уважаемые граждане
vysedávat сидеть, сиживать
vzdor вопреки
zabafat закурить, начать пускать дым
zachrčet захрипеть, засопеть
zachvět se задрожать
zaklepat постучать
zakývat закивать, кивнуть
zapálit прикурить
zastrčit засунуть, всунуть
zášť, -i *f* ненависть, вражда, злоба
zdvihnout se встать, подняться
zdvořile вежливо
zemřít умереть
ztrpčit отравить, испортить; **z. život** испортить жизнь

Lexikálně-gramatické poznámky

1. den co den / každý den / kaž-dodenně — каждый день / изо дня в день
   Sedávali tam den co den. — Они сидели там каждый день.

Ср. также:
   týden co týden, rok co rok — каждую неделю, каждый год / из года в год
   Rok co rok jezdí na do volenou do Bulharska. — Они каждый год ездят в отпуск в Болгарию.

2. být loket od sebe (=být blížko sebe) — быть близко друг от друга

Ср. также:
   Byli odvráceni od sebe. — Они сидели, отвернувшись друг от друга.
   Nepromluvili na sebe ani slovo. — Они не говорили друг другу ни слова.

Чешскому лично-возвратному местоимению **sebe** с предлогами **od**, **na** и др. в русском языке в зависимости от падежной формы соответствуют выражения: *друг друга*, *друг от друга*, *друг на друга* и т. д.

3. Musela tím být vinna asi nějaká zlá náhoda. — В этом, вероятно, был виноват злой случай.
   být vinen (vinna, vinni) něčím — быть виноватым (в чем-л.)

Ср.: Kdo je tím vinen? / Kdo to zavinil? — Кто виноват в этом?
   být vinen tím, že... — быть виноватым в том, что...

4. Byla známa krutá zášť, v jaké měl jeden druhého.	Всем была известна страшная ненависть, которую они питали друг к другу.
mít někoho v zášti (mít někoho v nenávisti, pociťovat zášť' k někomu)	ненавидеть, питать ненависть (к кому-л.)
Ср. также:	
mít někoho v oblibě, mít někoho v lasce, mít někoho v úctě	проявлять симпатию (к кому-л.), любить (кого-л.), уважать, питать уважение (к кому-л.)
5. Pak spočinula nečekaně v objetí pana Schlegla.	Потом она оказалась неожиданно в объятиях пана Шлегла.
6. Sklepník jim odebral v létě klobouk a hůl.	Официант брал у них летом шляпу и трость.

В чешском языке при глаголах, выражающих понятия *отнять*, *отобрать*, *взять*, *украсть у кого-л. что-л.* и др., употребляется конструкция дат. падежа без предлога; в русском языке этому соответствует род. падеж с предлогом *у*:

Sebrali mu všechny věci.	У него отобрали все вещи.
Ukradli nám peníze.	У нас украли деньги.
Kdo mi vzal ten časopis?	Кто у меня взял этот журнал?
7. Staří lidé mívají to kývání v obyčeji.	Старые люди имеют привычку покачиваться
mít něco v obyčeji (чаще mít něco ve zvyku)	иметь привычку (к чему-л.)
Ср.: Má ve zvyku se s každým hádat.	У него привычка ссориться со всеми.
8. Nikdy si nevšiml ani za mák jeden druhého.	Они вообще никогда не обращали внимания друг на друга.
ani za mák	ни капли, ни капельки, ничуть, совсем нет
Ср.: Ani za mák se v tom nevyzná.	Он совсем в этом не разбирается.
Ani za mák tomu nerozumí.	Он в этом ровно ничего не понимает.
9. Ryšánek se z nemoci zotavil.	Рышанек поправился / выздоровел.
zotavit se (z něčeho) / uzdravit se	поправиться / восстановить силы (после болезни)
10. Vše znovu půjde po starém.	Все снова пойдет по-старому.
Ср.: Všechno je při starém.	Все по-старому.

Gramaticke výklady

Различия в употреблении глагольных видов в русском и чешском языках

В чешском и русском языках имеется много общего в значении, образовании и употреблении видов. (См. ур. 13 и 14.)

Однако есть области, в которых употребление видов значительно различается.

1. При выражении повторяющегося и обычного действия в чешском языке, в отличие от русского, возможно употребление глаголов не только несовершенного, но и совершенного вида. Обычно глаголы совершенного вида в указанном значении употребляются при наличии лексических показателей кратности: často, obyčejně, pravidelně, občas, někdy, zřídka, každý den, každý rok (а) или в парно-соотносительной конструкции с союзами když, kdykoli, jakmile, pokaždé, tu - tu, jednak - jednak (б).

Особенно существенные различия между русским и чешским языками обнаруживаются в формах прошедшего времени, где в русском языке в указанных значениях возможен

только несовершенный вид. Ср. примеры на употребление глаголов совершенного вида с лексическими показателями кратности:

а) Můj otec se usmál málokdy.	Мой отец редко когда улыбался.
Občas se ozval výstřel.	Порой слышался выстрел.
Přišel k nám obyčejně v pátek.	Он обычно приходил к нам в пятницу.
Každý večer si zašel na pivo.	Каждый вечер он заходил выпить пива.
Oba pánové přišli vždy k šesté hodině.	Оба (пана) приходили всегда к шести часам
Vždy se vrátil pozdě.	Он всегда возвращался поздно.
Každoročně si vyjel do ciziny.	Каждый год он выезжал за границу.
Často se opřel o hůl.	Он часто опирался на палку.
Oba si sedli vždy tak, že byli napolo odvráceni od sebe.	*Зд.* Оба всегда садились, наполовину отвернувшись друг от друга.

В этих же случаях могут употребляться и глаголы несовершенного вида: Můj otec se málokdy smál. Přicházel k nám obyčejně v pátek. Vždy přišel pozdě. / Vždy přicházel pozdě. Každý večer jsem si koupil salám. / Každý večer jsem si kupoval salám. Každoročně si vyjel do ciziny. / Každoročně jezdil do ciziny.

Однако употребление глаголов несовершенного вида в указанном выше значении в чешском языке возможно тогда, когда как бы подчеркивается, выделяется продолжительность или повторяемость обозначаемых действий в прошлом (нередко в давнем прошлом). В русском языке во всех этих и подобных случаях возможен только несовершенный вид.

Глаголы совершенного вида в чешском языке употребляются также в составе сложных предложений (в парно-соотносительных конструкциях) часто при употреблении союзов **když**, **kdykoli**, **jakmile**, **pokaždé**, **tu - tu**, **jednak - jednak**. Ср.:

б) Kdykoli přišla matka domů, vždy se dívala na obrázek syna.	Каждый раз, когда мать приходила домой, она (всегда) смотрела на портрет сына.
Pokaždé, když se zeptal, odpověděla jsem mu.	Каждый раз, когда он спрашивал, я отвечала ему.
Jakmile se objevil, všichni se k němu hned sběhli.	Как только он появлялся, все сразу же сбегались к нему.
Vždycky, když se na dceru podívala, usmála se.	Она всегда улыбалась, когда смотрела на дочь.

2. Глаголы совершенного вида в чешском языке употребляются шире, чем в русском, и при выражении кратного, повторяющегося или обычного действия как в простых предложениях (а), так и в кратко-соотносительных конструкциях (б), в формах настоящего и будущего времени:

а) Zřídka přijde s prázdnou.	Он редко приходит (придет) с пустыми руками.
Občas se tu zastaví.	Иногда он тут останавливается.
Trochu se mu vždycky zasmě-jeme.	Мы всегда немного посмеиваемся над ним.

б) Jakmile si obléknu teplý kabát, ihned se oteplí.	Как только я надеваю (надену) теплое пальто, сразу же наступает потепление.
On se vždycky podiví, když z ničěho nic potká starého známého.	Он всегда удивляется, когда вдруг встречает старого знакомого.

3. В русском и чешском языках имеются также существенные различия в употреблении глагольных видов с отрицанием. В обоих языках при отрицании употребляются глаголы совершенного и несовершенного вида, но с тем различием, что глаголу совершенного вида в чешском языке могут в русском соответствовать глаголы обоих видов. Ср. примеры:

Bratr nepřišel domů.	Брат не приходил домой. / Брат не пришел домой.
Bratr nepřicházel domů.	Брат не приходил домой.

Употребление глаголов совершенного вида в чешском языке возможно также при наличии усиленного отрицания, выраженного отрицательным наречием **nikdy**, а также отрицательным местоимением **nikdo**, прилагательным **žádný**, частицами **ani** и др. В русском языке в этих случаях употребляется, как правило, глагол несовершенного вида. Ср. примеры:

Náš dědeček nikdy nejel vlakem. / Náš dědeček nikdy nejezdil vlakem. — Наш дедушка никогда не ездил на поезде.

Nikdo nikdy s námi o tom nemluvil. / Nikdo nikdy s námí o tom nepromluvil. — Никто никогда с нами об этом не говорил.

Po jedenáct let si jeden druhého nikdy nevšiml. — На протяжении 11 лет они никогда не обращали внимания друг на друга / ни разу не обратили внимания друг на друга.

В ряде случаев употребление глаголов несовершенного вида в русском языке при усиленном отрицании вообще невозможно. Ср.:

Odtud se nikdo nikdy nedostal do města. — Оттуда никто никогда не попадал в город.

Nikdy nesnesl žádnou urážku. — Он (никогда) не переносил никаких оскорблений.

Nikdy neuznal, že udělal chybu. — Он никогда не признавался в том, что сделал ошибку.

Наглядно употребление глаголов разных видов с показателями повторяемости действия и при усиленном отрицании в русском и чешском языках можно представить в виде таблицы.

Чешский язык			Русский язык		
Прошедшее время					
Как часто?	Сов. вид	Несов. вид	Как часто?	Сов. вид.	Несов. вид
vždy často občas někdy mnohokrát každý den zřídka	přišel přinesl koupil si	přicházel přinášel kupoval	всегда часто иногда временами много раз каждый день изредка	—	приходил приносил покупал
отрицание nikdy + ne nikdo nikdy žádný + ne	nepřišel neřekl nekoupil	nepřicházel neřekl nekupoval	никогда + не никто никогда никто + не	—	не приходил не говорил не покупал
Настоящее время					
vždy často občas někdy mnohokrát každý den zřídka	přijde přinese řekne zastaví se přijede ozve se	přichází přináší říká zastavuje se přijíždí ozývá se	всегда часто иногда временами много раз каждый день изредка	придет принесет скажет - - отзовется	приходит приносит говорит останавливается приезжает отзывается
отрицание nikdy + ne nikdo nikdy žádný + ne	nepřijde neřekne nepřinese	nepřichází neříká nepřináší	никогда + не никто никогда не	не придет не скажет не принесет	не приходит не говорит не приносит

Примечание. Употребление глаголов совершенного вида с лексическими показателями кратности в формах настоящего времени возможно и в русском языке в живой разговорной и эмоци-

онально-окрашенной речи. Например: *Он всегда нам поможет. Он никогда правду не скажет*, а также при усиленном отрицании и неопределенных числительных: *Они ни разу не проговорились*.

Употребление вида в повелительном наклонении

По сравнению с русским языком в чешском языке чаще употребляются формы повелительного наклонения от глаголов совершенного вида. Ср. некоторые соответствия:

Zůstaň zde!	Оставайся здесь! (останься здесь)
Pospěšte si!	Поторапливайтесь! (поторопитесь)
Proveďte rozkaz!	Выполняйте приказание!
Lehněte si!	Ложитесь!
Sedněte si!	Садитесь!
Poslechni, Mášo!	Слушай, Маша!
Zaplaťte pokutu!	Платите штраф!
Zachraň se, kdo můžeš!	Спасайся, кто может!

Примечания: 1. Приказание, выраженное глаголом совершенного вида, в чешском языке по сравнению с русским является более вежливой и менее требовательной формой. Императив глаголов несовершенного вида в чешском языке более конкретен, нередко воспринимается как безотлагательный приказ. Ср. примеры:

Pomoz mi to, prosím, udělat.	Помоги мне, пожалуйста, это сделать.
Pomáhej svému mladšímu bratrovi.	Помогай своему младшему брату.
Říkejte, prosím, oč jde.	Говорите, пожалуйста, в чем дело.
Zavřete ty dveře.	Закройте эти двери.
Zavírejte dveře!	Закрывайте двери!

2. Однако во многих случаях императив глаголов совершенного вида в чешском языке, как и в русском, выражает однократное действие - приказание (пожелание), а императив глаголов несовершенного вида - неоднократное, постоянное, повторяющееся. Ср.: Pomoz mu! *Помоги ему* (сейчас), но Pomáhej mu! *Помогай ему* (всегда, систематически). Таким образом, и в том и в другом языке различие прежде всего чисто видовое.

На употребление видов в повелительном наклонении существенное влияние оказывает отрицание. Если при выражении повеления, приказания или побуждения употребляется императив совершенного вида, то в соответствующих отрицательных конструкциях, как правило, употребляется несовершенный вид. Ср. примеры:

Dej mi ten papír.	Nedávej mu to.
Jdi domů!	Nechoď domů!
Řekni mu to!	Neříkej mu to!
Udělej to!	Nedělej to!
Zavři dveře!	Nezavírej dveře!
Rozsviť!	Nerozsvěcuj!

Примечание. Формы императива от отрицательных глаголов совершенного вида в чешском языке выражают не запрещение, а скорее предупреждение или предостережение. Ср. примеры:

Neupadni!	(Смотри) не упади!
Nenastydni!	(Смотри) не простудись!
Nezlom si nohu!	(Смотри) не сломай себе ногу!
Nerozbij tu sklenici!	(Осторожно), не разбей этот стакан!
Neprozraď mě!	(Смотри) не выдай меня!

Склонение заимствованных существительных на *-um*, *-eum*, *-iumy*, *-uum*

Латинские и греческие существительные на **-um** (album, fórum), **-ium** (gymnázium), **-eum** (muzeum, mauzoleum), **-uum** (individuum) являются в чешском языке существительными среднего рода. Они склоняются по образцу существительных среднего рода твердой разновидности (тип **město**). Отклонение в пользу мягкого типа склонения представлено у существительных на **-ium**, **-eum**, **-uum** только в формах мн. числа. По нижеприводимым образцам склоняются, как правило, существительные неодушевленные, которым в русском языке в большинстве случаев соответствуют существительные мужского рода, реже -

женского или среднего. Ср.: album *альбом*, muzeum *музей*, lyceum *лицей*, fórum *форум*, studium *учение*, *обучение*, но gymnázium *гимназия*, publikum *публика*, datum *дата*. Только отдельные слова обозначают одушевленные существительные: individuum *индивидуум*.

Číslo jednotné				
N. G. D. A. L. I.	album alba albu album albu albem	muzeum muzea muzeu muzeum muzeu muzeem	gymnázium gymnázia gymnáziu gymnázium gymnáziu gymnáziem	individuum individua individuu individuum individuu individuem
Číslo množné				
N. G. D. A. L. I.	alba alb albům alba albech alby	myzea muzeí muzeím muzea muzeích muzei	gymnázia gymnázií gymnáziím gymnázia gymnáziích gymnázii	individua individuí individuím individua individuích individui

По приведенным выше образцам склоняются также существительные plénum, mauzoleum, sympozium, stadium, jubileum, sanatorium, stipendium, vakuum, adjektivum, substantivum, adverbium и др.

Примечание. Русскому существительному *факт* в чешском языке в ед. числе соответствует, как правило, существительное мужск. рода **fakt** наряду с существительным ср. рода **faktum**, но во мн. числе употребляются только формы ср. рода **fakta**.

CVIČENÍ

1. Doplňujte věty podle uvedených vzorů. V doplněné větě užijte minulého času dokonavého vidu.

Vzor: a): **Všichni si to kupují. - Také já jsem si to často koupil.**

Mnozí ho tam potkávají. Také Jirka ho často... - Lidé se dívají do alba. Také Věra se občas... - Přátelé mi píší dopisy. Někdy i Olga mi... - Lidé si na něho vzpomínají. Také já si občas... - Mnozí si to kupují. Tu a tam i Zdeňka si to... - Mladí lidé sem někdy přicházejí. Ba i Milada sem někdy... - Chlapci ho urážejí. I já ho několikrát...

Vzor: b): **Všichni si to občas kupovali. - Jen Jirka si to nikdy nekoupil.**

Všichni mu občas něco povídali. Jen Mirek mu nikdy... - Známí nám často psali. Jen vy nám nikdy... - Přátelé k nám tu a tam přicházejí. Jen Vlasta k nám nikdy... - Kamarádi si na něho dlouho vzpomínali. Jen ty sis nikdy... - Mnozí se na to často ptali. Jen Olga se nikdy... - Lidé se tu a tam dívají do alba. Jen my se nikdy... - Všichni se někdy usmívají. Jen Jarmila se nikdy...

2. Obměňujte věty podle vzoru: (Pozor na slovosledl)

Matka přicházela domů a dívala se na obrázek svého syna. -
Kdykoli přišla matka domů, vždy se podívala na obrázek svého syna.

Dívali jsme se do alba a vzpomínali jsme si na tu krásnou dovolenou. - Pokoušeli jsme se o to a dařilo se nám to. - Žádal nás o pomoc a my jsme mu pomáhali. - Tetička k nám přicházela a přinášela nám dárky. - Dělal jsem zkoušky a strýček kupoval lístky do divadla. - Říkal jsem mu to a on se rozčiloval.

3. Na otázky odpovídejte kladně nebo záporně. Ve své odpovědi užijte výrazu **„ano, vždycky“**, **„ano, občas“**, **„ano, někdy“**, **„ne, nikdy“**.

Vzor: **Chodí sem Vlasta? - Ano, občas sem přijde. Ne, nikdy sem nepřijde.**

Jezdí k vám Milena? - Pomáhá vám Zdeněk? - Potkáváš se s Mirkem? - Píše ti Olga? - Vzpomínáte si na něho? - Daří se vám to? - Chodí sem Květa? - Přichází k nim Petr? - Přijíždějí sem autobusy?

4. Ze dvou tvarů v závorkách vyberte správný (někdy jsou oba správné):
Často ho (přepadly, přepadaly) obavy, že se s ní něco zlého stalo. - Ruce její (klesly, klesaly) často v klín, a oči její pohlížely dovnitř pokoje. - Vždycky jsem pro tebe (dělala, udělala) všechno. - (Vrátil se, vracel se) domů ve čtyři hodiny odpoledne. - Jindy se (zavřel, zavíral) ve svém pokoji, a to jsme ho za nic na světě nesměli rušit. - Každoročně si (vyjíždíme, vyjedeme) k moři a na hory. - Vždycky se (zeptá, ptá), jak se mi daří, nikdy na to (nezapomene, nezapomíná). - O tom jsem se mnohokrát (přesvědčila, přesvědčovala). - Obyčejně (přijede, přijíždí) ten rychlík na druhé nástupiště. - Každé ráno (zaběhne, zabíhá) pro mléko a pro housky. - (Řekl, říkal) mi to tolikrát, že jsem si toho přestal všímat. - Někdy jsem si (zajel, jel) do Karpat. - Když pršelo, vždycky (navrhla, navrhovala), něco zajímavého. - Občas se tu (zastaví, zastavuje) a poví nám, co je nového. - Zdálo se, že nikdy (nevyjde, nevychází) ze své dobré nálady.

5. Slova v závorkách dejte do příslušných pádů:
Výstava byla otevřena v (Národní muzeum). - V Moskvě je mnoho (muzeum). - Byli jste v (Leninovo muzeum)? - V moskevských (muzeum - *pl*) bývá vždycky mnoho lidí. - Naše mládež má velký zájem o (studium). - Hledejte v textu (tvrdé substantivum - *pl*) a příslušná (adjektivum). - O prázdninách bych se chtěla podívat do všech (muzeum). - Na mezinárodním (fórum) se debatovalo o problémech mírového urovnání sporných otázek. - V (Puškinovo muzeum) byla zahájena výstava grafických cyklů a kreseb známého českého grafika. - Práce ještě není v tom (stadium), v jakém má být. - Před týdnem zahájila své jednání stranická skupina (plénum) Ústřední rady odborů. - Později jsme se seznámili s jeho vystoupením na (plénum). - O tom se hodně diskutovalo před (plénum). - Jaká jsou (kritérium) pro určení romantismu? - Výkony orchestru, dirigenta a sólisty se setkaly s nadšenou reakcí u (publikum). - V (akvárium) bylo plno ryb. - Znovu vám připomínám tato (fakt). - V rodinném (album) jsou fotografie mého bratrance. - Ještě za svého (studium) v (lycuem) napsal Puškin své známé básně. - Proti (ta fakta) neměl co říct. - Před několika lety jsem se zabýval (studium) antického života a literatury. - Toho (individuum) si vůbec nevšímal.

6. Přeložte do ruštiny:
To nic není. - Moc jsem mu domlouval, ale nic to nepomohlo. - Nic mi o té záležitosti neřekl. - Ten film nestojí za nic. - Nic ve zlém. - Dělal jakoby nic. - Pro nic za nic na něj začal křičet. - Možná, že to vůbec nic nepomůže. - To všechno je nanic. - Z ničeho nic se rozplakala. - Vůbec nic se mi tady nelíbí, nic si nekoupím.

7. Místo slovesa „prominout" užijte „nezlobit se", nebo „nezlobit se, že..." podle vzoru:
Promiňte mi tu hrubost. - Nezlobte se na mne za tu hrubost. –
Nezlobte se na mne, že jsem byl tak hrubý.
Promiňte mi tu nepřesnost. - Promiňte mi tu nerozvážnost. - Promiňte nám tu drzost. - Promiňte nám tu nerozumnost. - Promiňte jí tu zvědavost. - Promiňte mu tu nedočkavost. - Promiňte jim tu nepozornost. - Promiňte nám tu nevděčnost. - Promiňte mamince tu strohost.

8. Nahraďte tučně tištěné výrazy antonymy (slovy s opačným významem):
Mladý člověk. - Je to **veselý** člověk. - Stala se **zlá** náhoda. - **Tlustý** hostinský jim vždy podal hůl a čepici. - Dříve se nosily **dlouhé** sukně. - Byl to nějaký **větší** hostinec. - Ten měl **trpký** život. - Všichni o nich říkali, že jsou **pyšní**. - Pověděl nám **veselou** historii. - Ta povídka je **malá** a **zajímavá**.

9. a) Vyprávějte o panu Ryšánkovi a panu Schleglovi.
b) Proč si pan Ryšánek a pan Schlegl nevšímali jeden druhého?
c) Jak se to stalo, že pan Ryšánek a pan Schlegl začali spolu mluvit?

10. Vyjádřete záporem, upravte vid a větu podle vzoru:
Přines mi to rodinné album. - Nenos mi to rodinné album.
Pojďme zítra do biografu. - Zavři to okno. - Křikni na něj, ať se vrátí. - Sedněte si vedle nás. - Pošlete mu ty knihy doporučeně. - Vyřiďte tu záležitost sám. - Zazpívejte tu písničku. - Řekni mu, kdo je na té fotografii. - Udělej to za něj. - Podívej se tam raději. - Napište mu tu žádost. - Odpovězte jim na jejich dotazy. - Vezmi si raději tu šálu. - Teple se oblekni! - Počkejte na nás u divadla.

11. Obměňujte věty podle vzoru:
Měl byste tam jít. - Nechoďte tam.

Měl bys to udělat. - Měli bychom ho poprosit. - Měli byste to napsat. -Měl bys tam zavolat. - Měla by sis tu šálu koupit. - Měl by ses s ním poradit.

12. Přeložte do češtiny:

а) Каждый день (изо дня в день) они приходили в ресторан и садились каждый на свое место. - Ежегодно летом мы ездим отдыхать на Черное море. - Они сидели близко друг к другу, но всегда отвернувшись друг от друга. - Никто не знал, почему они питали друг к другу ненависть. - Мы хотим выяснить, кто был в этом виноват. - Он очень любил и уважал своего друга. - Неожиданно мы оказались в объятиях наших друзей. - У него была привычка всегда перед сном читать. - В этой семье вообще никогда не любили об этом вспоминать. – Зачем ты берешься за эту работу, если ровно ничего в ней не понимаешь. - Когда он поправился после тяжелой болезни, наступила уже зима. - Когда мы вернулись домой, дома никого не было. - «Что нового?» - «Спасибо, все по-старому».

б) На работу он обычно приходил за десять минут до начала. - Сосед всегда приходил к нам смотреть хоккей по телевизору. - Каждое лето мы выезжаем за город. - Ежедневно врач навещал больного. - Каждый раз, когда отец получал от сына письмо, он читал его всем знакомым. - Как только отец приходил на завод, он проверял работу своей бригады. - Всегда, когда мы к ней приходили, она угощала нас фруктами из своего сада. - Иногда я навещаю свою подругу, иногда она приходит ко мне. - Сын еще не возвратился из школы. - Дедушка никогда не расставался со своей собакой. - После своего отъезда она никогда не писала своим родителям. - Никто никогда не говорил со мной об этом.

в) Чехословацкие учащиеся после восьмилетней школы учатся еще в гимназии. После окончания гимназии они могут поступить в высшее учебное заведение. - В этих старых альбомах мы находим фотографии знакомых и родственников. - В Ленинграде я посетила несколько музеев. - К этой дате все всегда собирались за семейным столом. - Мы никогда не забываем этой даты. - Мы просмотрели все альбомы, но не нашли фотографии брата. - В музеях часто устраиваются лекции. - Делегация возложила венок у Мавзолея В. И. Ленина. - Певец поблагодарил публику за внимание.

Poslechová cvičení

ANEKDOTY

Učitel nabádá žáky k pracovitosti a pomáhá si příslovími, například: „Bez práce nejsou koláče“.

Jarda Eliáš si broukl: „Nevadí, jen když bude maso, já stejně nerad koláče“.

* * *

„Chtěl bys bydlet na Měsíci?“

„Nechtěl.“

„A proč?“

„Na Měsíci není možno poslouchat rádio, protože tam nejde udělat uzemnění.“

* * *

Malý Patrick se chlubil tátovi: „Dneska mne určitě pochválíš. Nejel jsem elektrikou, ale celou cestu jsem utíkal za ní! Ušetřil jsem 6 pencí!“

Starý Skot se rozzuřil: „Za to tě mám chválit? Kdybys utíkal, troubo, za taxíkem, ušetřil bys nejmíň libru!“

CHYTRÁK

V pětačtyřicátém roce, když ještě v pohraničí jezdily vlaky našlapané lidmi až po střechu, našel se filuta, který v tlačenici u vlaku z Plzně směrem na Cheb vykřikl:

„Občané, do posledního vagónu nenastupujte! Má poruchu, bude odstaveni Občané, nenastupujte do posledního vagónu...“

Když se dav přesunul k jiným vagónům, klidně otevřel dvířka, vlezl si dovnitř, pohodlně se usadil, zapálil si cigárku a čekal.

Trvalo to však nějak podezřele dlouho.

Dokonce šum nástupiště utichl a bylo najednou nehlučno jako v kostele. Zvědavě vzal za kožený pásek a rychle spustil okno.

„Proboha!“

Vlak je pryč a on opravdu sedí na nádraží sám v prázdném vagónu. Kolem šel zrovna železničář.

„Prosím vás,“ zeptal se ho šprýmař, „jak to, že byl vagón odpojen?“

„Ale přiběhl nějaký trouba,“ zlobil se železničář, „začal vykřikovat, že poslední vagón nepojede, poněvadž má poruchu - no tak jsem ho odpojil. A teď mi za to výpravčí strašně vynadal.“

Slovníček

chytrák, -a *m* хитрец
našlápaný переполненный, набитый до отказа
filuta, -y *f* (**разг.**) пройдоха; шутник
tlačenice, -e *f* толкотня, давка
porucha, -y *f* авария, неисправность
odstavit отцепить
dav, -u *m* толпа
přesunout переместиться
železničář, -e *m* железнодорожник
šprýmař, -e *m* шутник
odpojit отсоединить, отцепить
trouba, -y *f* дурак, болван
vynadat выругать

LEKCE 22

Количественные числительные от 100 и выше. Склонение числительных. Дроби. Названия некоторых измерений. Арифметические действия. Предлог **mezi**.

ČSSR

Československá socialistická republika je socialistický stát založený na pevném svazku dělníků, rolníků a inteligence v čele[1] s dělnickou třídou.

Je jednotným státem dvou rovnoprávných národů Cechů a Slováků. Československo náleží k světové socialistické soustavě[2]. Spolu s NDR tvoří nejzápadnější hranici této světové soustavy.

ČSSR leží uprostřed evropské pevniny, přesněji mezi 47. a 51. stupněm severní šířky a mezi 12. až 22. poledníkem. Území republiky je tedy protáhlé ve směru západ - východ (768 km). ČSSR má celkovou rozlohu[3] 127870 km^2 a žije v ní přes 15800000 obyvatel.

Československo obývají především dva národy: Češi a Slováci. Češi obývají západní část republiky, Slováci žijí na východě. Tyto dva národy činí dohromady 94% obyvatelstva. Kromě toho zde žijí Němci, Poláci, Ukrajinci, Maďaři, Cikáni a jiní.

Československo hraničí se šesti státy: s Polskem, s Maďarskem, s Rakouskem, s NDR, s NSR a se Sovětským svazem v délce 98 km[4].

Povrch ČSSR je mnohotvárný. Z velké části[5] jsou to vysočiny a pahorkatiny. Nížiny zaujímají pouze $^1/_5$ všeho území. Jsou zde dva horopisné celky: Česká vysočina v západní části republiky a Karpaty ve východní části. Tyto dvě horské soustavy jsou odděleny velkou kotlinou, která prochází Moravou.

Nejvyšším pohořím v Čechách jsou Krkonoše s vrcholem Sněžkou, která je 1605 m vysoká[6]. Nejvyšším horským pásmem na území ČSSR jsou Vysoké Tatry, které se rozkládají na severu Slovenska, s nejvyšší horou Gerlach, vysokou 2663 m. Na jihozápad od Vysokých Tater jsou Nízké Tatry s vrcholem Ďumbier (2300 m).

Československo nemá přímý přístup к moři, ale území republiky leží na křižovatce cest ke čtyřem mořím: Severnímu, Baltskému, Černému a Středozemnímu. Cesty к moři otevírají tři velké řeky: Labe s přítokem Vltavou v Čechách, na Moravě - Odra a na jihozápadě Slovenska - Dunaj.

Podnebí Československé republiky je mírně vnitrozemské. Průměrné roční srážky činí 717 mm.

HOSPODÁŘSKÉ POMĚRY

Nejdůležitějším odvětvím československého národního hospodářství je průmysl, který se podílí[7] nejvyšší měrou na tvorbě národního důchodu. ČSSR patří mezi deset nejprůmyslovějších států světa.

Po roce 1945 bylo vynaloženo mnoho úsilí na výstavbu těžkého průmyslu. Byly vybudovány nové hutě a železárny. Velká pozornost byla věnována také energetice. Byly uvedeny do prozovu[8] parní, vodní i atomové elektrárny, a na řekách bylo postaveno několik vodních děl.

Nejrozsáhlejším oborem československého průmyslu je strojírenství, neboť zaměstnává značnou část všech zaměstnanců v průmyslu. Strojírenské závody jsou rozmístěny ve všech krajích republiky. Zvlášť intenzívní výstavba strojírenství je na Slovensku. Stroje a celá průmyslová zařízení se vyvážejí téměř do celého světa. Tvoří zhruba polovinu celého vývozu ČSSR. Na zahraničních veletrzích je značný zájem o československé obráběcí stroje, energetická zařízení, motocykly a jiné. Velké závody těžkého strojírenství jsou v Praze, v Plzni (závody V. I. Lenina), v Brně a v Košicích. Ocelovým srdcem republiky je Ostrava.

Světovou pověst má[9] české sklo. Výroba proslulého ozdobného skla se soustředila v severních Cechách. Ozdobné sklo z Jablonce nad Nisou jde do celého světa.

Velký význam pro životní úroveň lidu má rozvoj spotřebního a potravinářského průmyslu. Největvím odvětvím spotřebního průmyslu je textilní a oděvní průmysl. Významná je i výroba obuvi.

Československé národní hospodářství se úspěšně rozvíjí v těsné spolupráci s ostatními

socialistickými zeměmi v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP)[10].

Základní význam pro výstavbu ČSSR má hospodářská spolupráce se Sovětským svazem. SSSR zabezpečuje československou výrobu základními surovinami, zejména železnou rudou, ropou a barevnými kovy. Ze Sovětského svazu se dovážejí také stroje a zařízení, jejichž výroba by byla pro ČSSR nerentabilní. SSSR je zároveň největším odběratelem československých výrobků, především strojírenských a také spotřebního zboží.

ZEMĚDĚLSTVÍ

Zemědělství je po průmyslu druhou nejvýznamnější složkou národního hospodářství Československa. Zemědělská půda zaujímá téměř ⅔ povrchu republiky. Pěstují se[11] zde různé zemědělské plodiny: obilniny, cukrovka, ale zvláštní vyznám má chmel. Chmel se pěstuje na velké rozloze zemědělské půdy, hlavně v Čechách. Je to surovina pro výrobu světoznámého českého piva. Češi proto chmelu říkají „zelené zlato“.

Na převážné většině zemědělské půdy hospodaří Jednotná zemědělská družstva (JZD) a státní statky.

MINERÁLNÍ VODY A LÉČIVÁ ZŘÍDLA

Československo je neobyčejně bohaté na minerální prameny[12] a zřídla. Na řadě těchto zdrojů vyrostly lázně světového významu: jsou to především Karlovy Vary, Janské Lázně, Piešťany, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně a jiné. V současné době se v těchto lázních léčí a zotavují všichni pracující ČSSR a také mnoho cizinců z celého světa.

Slovníček

činit составлять
dovážet ввозить
elektrárna, -y *f* электростанция; **parní e.** тепловая электростанция; **vodní e.** гидроэлектростанция
horopisný celek, -lku *m* цепи гор, горная гряда
hospodářský экономический, хозяйственный
jednotný единый
kov, -u *m* металл; **barevné k.** цветные металлы
lázně, -í *pl* курорт
léčivé zřídlo, -a *n* лечебный источник
Maďarsko, -a *n* Венгрия
mnohotvárný разнообразный
národní důchod, -u *m* национальный доход
NDR (Německá demokratická republika) ГДР
nížina, -y *f* низменность
NSR (Německá spolková republika) ФРГ
obilí, -í *n* хлеб, зерновые
obilniny *pl* зерновые
obráběcí обрабатывающий
odběratel, -e *m* потребитель
odvětví, -í *n* отрасль
ozdobný нарядный; **ozdobné sklo**, -a *n* декоративное стекло
pahorkatina, -y *f* холмистая местность
pásmo, -a *n* полоса; **p. hor** горная цепь, гряда
patřit принадлежать
pevnina, -y *f* континент, материк
pevný крепкий
plodina, -y *f* с/х культура
podnebí, -í *n* климат
pohoří, -í *n* горный массив
poledník, -u *m* меридиан
poměr, -u *m* отношение, соотношение
pramen, -e, -u *m* источник
proslulý прославленный, замечательный
protáhlý вытянутый
průmysl, -u *m* промышленность; **oděvní p.** швейная промышленность; **potravinářský p.** пищевая промышленность; **spotřební p.** производство товаров народного потребления; **těžký p.** тяжелая промышленность
převážný преимущественный, значительный
přístup, -u *m* подход; доступ
přítok, -u *m* приток
Rakousko, -a *n* Австрия
ropa, -y *f* нефть
rozsáhlý обширный
rozvíjet развивать

rozvoj, -e *m* развитие
složka, -y *f* составная часть
současný современный
soustava, -y *f* система
soustředit se сосредоточиться
spolupráce, -e *f* сотрудничество
srážky, -ek *pl* атмосферные осадки
statek, -tku *m* хозяйство; **státní s.** государственное хозяйство
strojírenství, -í *n* машиностроение
surovina, -y *f* сырье
svazek, -zku *m* союз
světoznámý всемирно известный
tvorba, -y *f* творчество
úsilí, -í *n* усилие; **vynaložit ú.** приложить усилие
území, -í *n* территория
veletrh, -u *m* ярмарка
vnitrozemský континентальный
vodní dílo, -a *n* гидросооружение
vrchol, -u *m* вершина
vřídlo, -a *n* горячий источник
výroba, -y *f* производство
vysočina, -y *f* возвышенность
výstavba, -y *f* строительство
vyvážet вывозить, экспортировать
vývoz, -u *m* вывоз, экспорт
zabezpečovat обеспечивать
základní основной
zaměstnanec, -e *m* служащий, работающий (где-л.)
zaměstnávat принимать на работу; *зд.* предоставлять работу
zařízení, -í *n* оборудование
zdroj, -e m источник
zemědělský сельскохозяйственный; **zemědělská půda**, -y *f* земля, занятая под сельское хозяйство
zemědělství, -í *n* сельское хозяйство
zhruba примерно, грубо говоря
zotavovat se отдыхать
železárna, -y *f* металлургический завод
železná ruda железная руда

Lexikálně-gramatické poznámky

1. v čele (s někým) — главе (с кем-л.)
   V čele státu je prezident. — Во главе государства стоит президент.
   postavit se do čela (něčeho) — стать во главе (чего-л.)

Ср. также:
   Čelém zeď neprorazíš. — Лбом стены не прошибешь.

2. náležet k světové socialistické soustavě — принадлежать к мировой соиалистической системе

Ср. также:
   Náleží mu příplatek. — Ему полагается доплата.
   Udělám to jak náleží. — Я это сделаю как следует.

3. ČSSR má celkovou rozlohu... — Общая площадь ЧССР составляет...
   Pole o rozloze 10 ha. — Поле площадью в 10 гектаров.
   v délce 98 km — протяженностью в 98 км
   v šířce 5 m — шириной в пять метров
   z velké části — большей частью, по большей части
   z části (=částečně) — отчасти

6. Hora Sněžka je vysoká 1605 m. — Высота горы Снежки 1605 метров.
   Řeka je široká 15 m. — Ширина реки 15 метров.
   Rybník je hluboký 5 m. — Пруд глубиной в 5 метров.

В этих и подобных случаях несогласованному определению в русском языке в чешском соответствует согласованное с подлежащим прилагательное, выступающее в предикативной функции.

7. podílet se / mít podíl na něčem — принимать участие в чем -л.
   Průmysl se podílí na tvorbě národního — Промышленность имеет большой удельный

hospodářství. — вес в народном хозяйстве.
Má na tom velký podíl. — Он принимает в этом большое участие.

8. uvést (dát) do provozu — сдать в эксплуатацию, ввести в строй
zahájit provoz — начать работу
Stroj je mimo provoz. — Машина не работает (вообще) / Машина не эксплуатируется.
Ve městě je velký provoz. — В городе оживленное уличное движение.

9. mít světovou pověst — пользоваться всемирной известностью (популярностью)

10. v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) — в рамках Совета экономической взаимопомощи (СЭВ)
v rámci oslav — в рамках празднования
překročit rámec (něčeho) — выйти за рамки (чего-л.)

11. **pěstovat** в чешском языке имеет следующие значения:
a) pěstovat / chovat dobytek — заниматься скотоводством
b) pěstovat obilí (zeleninu) — выращивать хлеб (овощи)
c) pěstovat sport (hudbu) — заниматься / увлекаться спортом (музыкой)
d) pěstovat přátelské styky — развивать дружеские отношения

12. bohatý (na něco): na minerální prameny — богатый (чём-л.): минеральными источниками

Ср. также:
Kraj bohatý na uhlí, železnou rudu. — Край, богатый углем, железной рудой.
Kraj bohatý na ryby. — Край, богатый рыбой.

Gramatické výklady

Количественные числительные от 100 и выше (Základní číslovky)

100 sto jeden (jedna, jedno)	500 pět set
102 sto dva (dvě)	600 šest set
103 sto tři	700 sedm set
200 dvě stě	800 osm set
300 tři sta	900 devět set
400 čtyři sta	1000 tisíc
2000 dva tisíce	20000 dvacet tisíc
3000 tři tisíce	70139 sedmdesát tisíc sto třicet devět
4000 čtyři tisíce	1000000 (jeden) milión
5000 pět tisíc	2000000 dva milióny
10000 deset tisíc	5000000 pět miliónů
13565 třináct tisíc pět set šedesát pět	1000000000 jedna miliarda

Склонение числительных (Skloňování číslovek)

Sto склоняется как существительное среднего рода твердой разновидности (тип **město**).

Примечание. В отличие от русского языка, **sto** в сочетании с числительными всегда пишется отдельно: dvě stě, tři sta, šest set.

Tisíc склоняется по типу неодушевленных существительных мужского рода мягкой разновидности (тип **stroj**). В род. падеже мн. числа, т. е. после числительного 5, 6... и т. д., **tisíc** имеет форму без окончания. С числительным dva, tři, čtyři tisíc выступает в форме им.

падежа мн. числа: dva tisíce, tři tisíce, čtyři tisíce.

Milión склоняется и согласуется с числительным как существительное мужского рода твердой разновидности (тип **byt**): dva milióny.

Составные числительные от 100 и выше согласуются с существительными следующим образом: если составное числительное оканчивается на dva, tři, čtyři, существительное стоит в им. падеже мн. числа, в остальных падежах составные количественные числительные согласуются с существительным в числе и падеже. Ср.: ČSSR zaujímá plochu 127870 km^2 - sto dvacet sedm tisíc osm set sedmdesát čtverečných kilometrů.

N. 3 020 863 - tři milióny dvacet tisíc osm set šedesát tři (dělníci, stromy)
G. od tří miliónů dvaceti tisíc osmi set šedasáti tří (dělníků, stromu)
D. třem miliónům dvaceti tisícům osmi stům šedesáti třem (dělníkům, stromům)
A. (na) tři milióny dvacet tisíc osm set šedesát tři (dělníky, stromy)
L. (o) třech miliónech dvaceti tisících osmi stech šedesáti třech (dělnících, stromech)
I. (se) třemi milióny dvaceti tisíci osmi sty šedesáti třemi (dělníky, stromy)

Дроби (Zlomky)

Названия дробей в чешском языке образуются, как правило, от количественных числительных при помощи суффикса **-ina**.

$^1/_5$ jedna pětina	$^1/_{10}$ jedna desetina
$^1/_6$ jedna šestina	$^1/_{100}$ jedna setina
$^1/_7$ jedna sedmina	$^1/_{1000}$ jedna tisícina
$^1/_8$ jedna osmina	

$^1/_3$ - jedna třetina, $^1/_4$ - jedna čtvrtina, $^1/_{1000000}$ - jedna milióntina образуются от порядковых числительных.

$^1/_2$ - (jedna) polovina - половина, одна вторая.

Простые дроби (zlomky obyčejné) читаются следующим образом:

$^2/_3$ dvě třetiny	$^2/_{10}$ dvě desetiny
$^3/_4$ tři čtvrtiny	$^7/_{10}$ sedm desetin
$^4/_5$ čtyři pětiny	$2^1/_2$ dvě a půl / dvě a jedna polovina
$^5/_6$ pět šestin	$4^3/_4$ čtyři a tři čtvrtiny
$^6/_9$ šest devítin	

Десятичные дроби (zlomky desetinné) читаются так:

1,25 jedna celá dvacet pět setin
6,78 šest celých sedmdesát osm setin
0,35 žádná celá / nula celá třicet pět setin
1,5 jeden a půl
2,5 dva a půl
3,5 tři a půl

Дроби типа $^1/_8$, $^5/_9$ можно читать также: jedna lomeno osmi, pět lomeno devíti.

Названия некоторых измерении (Zkratky měr)

mm - milimetr	миллиметр
cm - centimetr	сантиметр
dm - decimetr	дециметр
m - metr	метр
m^2 - čtvereční (-ý) metr	квадратный метр
m^3 - krychlový metr	кубический метр
km - kilometr	километр
q - metrický cent (*разг.* metrák)	центнер
hl - hektolitr	гектолитр
a - ar	ар
ha - hektar	гектар

Арифметические действия (Početní výkony)

а) Сложение sečítání (*сложить* sečist, *складывать* sčítat). При сложении употребляется союз **a** или **plus**:

2 + 2 = 4	dvě a / plus dvě jsou čtyři
5 + 5 = 10	pět a / plus pět je deset

б) Вычитание **odčítání** (вычесть **odečíst**, вычитать o**dečítat**). При вычитании употребляется предлог **bez** или **minus**:

6 - 4 = 2	šest bez čtyř jsou dvě / šest minus čtyři jsou dvě
10 - 3 = 7	deset bez tří je sedm / deset minus tři je sedm

в) Умножение **násobení** (*умножить* **znásobit**, *умножать* **násobit**). При умножении употребляется конструкция твор. падежа: Násobeno dvěma *умножить на два* или же сложное слово, составленное из количественного числительного + krát (pětkrát). Только при алгебраическом уравнении krát пишется отдельно.

$a \times b = c$	*a* krát *b* rovná se *c*

a - násobenec (множимое); b - násobitel (множитель); c - součin (произведение)

5 × 2 = 10	pětkrát dvě je deset
20 × 20 = 400	dvacetkrát dvacet je čtyři sta / dvacet násobeno dvaceti je čtyři sta

г) Деление **dělení** (dělit, vydělit *разделить*). При делении также употребляется конструкция с твор. падежом:

4 : 2 = 2	čtyři děleno dvěma jsou dvě
600 : 10 = 60	šest set děleno deseti je šedesát

Предлог (Předložka) *mezi*

Предлог **mezi** обычно соответствует двум русским предлогам *между* и *среди*: mezi stromy *между деревьями*, mezi přáteli *среди друзей*.

В отличие от русского языка, предлог **mezi** в чешском языке может употребляться не только с твор. падежом на вопрос kde?, но и с вин. падежом на вопрос kam? Ср.:

ČSSR lze zařadit mezi nejvyspělejší stály světa.	ЧССР можно включить в число (отнести к числу наиболее развитых стран мира.
Počítám je mezi své přátele.	Я отношу их к числу своих друзей.
Dal to mezi své věci.	Он положил это к своим вещам.
Pojďte mezi nás.	Идите к нам.
Sel mezi lidi.	Он пошел к людям (к народу).

При помощи предлога **mezi** с твор. падежом в чешском языке можно также передать и превосходную степень:

Nejzkušenější mezi všemi.	Самый опытный из всех.
Nejlepší mezi studenty.	Лучший из студентов.

(См. ур. 17)

CVIČENÍ

1. Popište na základě textu a podle mapy:

1) polohu ČSSR:
   a) s kterými státy Československo sousedí;
   b) do kterých států zasahují okraje České vysočiny a do kterých Karpaty;
   c) které řeky umožňují ČSSR přístup k moři;
   d) které hory jsou nejvyšší v Čechách a na Slovensku.
2) Které národy obývají území ČSSR?
3) Která nejdůležitější odvětví národního hospodářství se rozvíjejí v ČSSR?
4) Jak Československo spolupracuje s SSSR?
5) Vyprávějte o československém zemědělství (charakter zemědělství, jaké zemědělské plodiny se tam pěstují).
6) V kterých lázních se léčí a zotavují pracující ČSSR, a co o nich víte?

2. Napište slovy číslovky:

a) Dnes je voda teplá 25° C - Naše řeka je 6 metrů široká. - Hora za lesem je 150 metrů vysoká. - Počkám na tebe do 3 hodin. - Cesta trvala od 8 ráno do 3 $^1/_2$ odpoledne. - Mému synovi je 2 $^1/_2$ roku. - Měl špatné známky ze 4 předmětů. - Dcera začala chodit do školy v 7 letech. - Můj otec se narodil roku 1935. - Stalo se to v roce l945. - Ze 42 žáků přišlo do školy jen 35. - Napočítal jsem v této knize 1237 stránek. - Bylo tam asi 400 lidí. - Na ploše 118 m^2 bude postaven Palác pionýrů. - Koupila jsem si 3 m hedvábí. - Z Moskvy do Leningradu je 644 km. - Jeden metr má 10 dm. - Dcera si koupila 75 cm červené stuhy. - Jeho dílo vyšlo před 30 lety. - Každý dostal po 1356 korunách. - To byl starý časopis z roku 1865. - Zítra dosáhnou teploty 30 až 32 stupňů. - Kde jsou noviny z 31. března? - Na této problematice se začalo pracovat před 1,5 rokem. - Ujeli jsme 2345 km. - V Sovětském svazu je přes 284000000 obyvatelů. - Do rodného města se vrátil po 15 letech. - Byl nemocen od 2 let. - Čtyři se dělí 2 beze zbytku. - To nestojí 4000 korun. - Je nás na fakultě celkem 889. - Podnebí SSSR je vcelku vnitrozemské, průměrná roční teplota je od - 17° na severu do + 17° na jihu, průměrné množství srážek je 50 cm za rok.

b) 0,25; 0,83; 1,243; 2,71; 5,5; 10,2; $^1/_5$.; $^2/_7$; $^6/_9$; $^{31}/_2$; $^{53}/_5$

3. Číslovky a jména podstatná v závorkách dejte do správných pádů:

Ten citát je z 38. (stránka). - Stalo se to před 129 (léty). - Tento aparát stál 998 (rubl), bez 2 (rubl) 1000. - Výstava obsahuje více než 50 (obraz) a 19 (grafická práce), vzniklých v rozmezí let 1923 - 1969. - 35 členná skupina studentů, která během (2 $^1/_2$ měsíce) pracovala na stavbě turistického tábora 24 km severně od Jalty, se vrátila domů. - $^1/_2$ (milión) italských zaměstnanců zahájilo 72 hodinovou generální stávku. - Oblast manévrů, která měří 13 km^2, je vzdálena 40 km od hlavního města.

4. Slova v závorkách dejte do příslušných pádů:

Mezi (tyto papíry) jsme našli zajímavé materiály. - Mezi (Praha a Moskva) je pravidelná letecká doprava. - Cítil se mezi (my) jako doma. - Přijď zase někdy mezi (my). - Postav, prosím tě, tu židli mezi (stůl a okno). - Spálená ulice je mezi (Národní třída) a (Karlovo náměstí). - Rád bych zašel mezi (moji přátelé), už dlouho jsem mezi (oni) nebyl. - Mezi (oba domy) je malý parčík. - Mezi (stromy) jsme zasadili keře rybízu. - Vzdálenost mezi (Země) a (Měsíc) činí 384000 kilometrů. - Postav svou tašku mezi (naše kufry). - Je nejlepší mezi (všichni žáci) naší školy.

5. Na otázky nebo sdělení v levém sloupci vyhledejte vhodnou odpověd v pravém sloupci:

Konečně jsme v ČSSR!	Ale s radostí. To se výborně hodí. Ve voze mám ještě jedno místo volné.
Jak se vám cestovalo?	
	Je moc hezký. Je v krásné krajině. Líbí se mi.
Mohli bychom vás o něco požádat?	To jsme rádi, že jste konečně přijeli. Pěkně vás u nás vítáme.
Mohl byste mě vzít s sebou do Brna?	Samozřejmě, s radostí, pro vás udělám vše, co bude v mých silách.
Co říkáte tomu hradu nad řekou?	To je strašné. Moc nás to zarmoutilo.
Nechtěla byste si vyjet s námi v nedělí ven?	Měl jste pravdu. Životní úroveň na venkově se opravdu mnoho neliší od životní úrovně ve městech.
Byl jste již někdy na české vesnici?	Byla to velmi únavná, ale příjemná cesta.
Četli jste o té důlní katastrofě?	To je báječný nápad! Moc ráda pojedu na venkov.
Pojedeme se v neděli koupat ně kam do přírody, k rybníku nebo k řece.	Ještě ne. Jsem na ni zvědav.
Co říkáte životní úrovni naší vesnice? Včera jsme o tom hovořili, dnes vše vidíte vlastníma očima.	To je skvělý nápad. Mám straš ně rád koupání v rybníce nebo v řece.

6. Vyprávějte podle otázek a odpovědí z předcházejícího cvičení o vašich dojmech z cesty po ČSSR.

7. Vysvětlete, jak jsou utvořena substantiva ženského rodu a k jakým změnám dochází při jejich odvozování:

Čech - Češka
Slovák - Slovenka
Němec - Němka
Polák - Polka
Maďar - Maďarka
Ukrajinec - Ukrajinka
Cikán - Cikánka
Francouz - Francouzka
Nor - Norka
Srb - Srbka
Ital - Italka
Spaněl - Španělka
Řek - Řekyně
Fin - Finka
Turek - Turkyně

8. Utvořte к výše uvedeným substantivům přídavná jména a tvořte s nimi slovní spojení se slovem **„jazyk“** podle vzoru:
Čech - Česka - český jazyk - čeština

9. Doplňujte adjektiva **„národní“**, **„lidový“**, **„socialistický“**, **„světový“**, a určete jejich význam ve slovním spojení:
... hospodářství, ... kultura, ... tanec, ... stát, ... soustava, ... Československá republika, ... kapacita, ... socialistická soustava, ... země

10. Doplňováním výrazů jako **„dlouhý“**, **„široký“**, **„těžký“**, **„vysoký“**, **„hluboký“**, **„v délce“**, **„v šířce“**, **„o rozloze“**, **„o váze“** apod. tvořte věty podle vzoru:
kanál - 2 m: kanál široký 2 metry / kanál o šířce 2 metry
pole - 2 ha; silnice - 8 m; věž - 30 m; vůz - 15 q; součástka - 15 kg; jezero - 12 m; nová trať - 2,5 km; hora - 1850 m; balík -3,75 kg

11. Přeložte z ruštiny do češtiny:
а) Чехословакия расположена в центре Европы. Рельеф ЧССР разнообразен. Низменности занимают $^1/_5$ всей территории страны. В Праге, столице ЧССР, проживает 1200000 жителей, Братислава, где проживает более 381000 человек, расположена на возвышенности на левом берегу Дуная. Второй крупный город Чехословакии - Брно приобрел мировую известность своими международными ярмарками. В Чехословакии много исторических памятников. Одним из них является чешский замок Карлштейн, расположенный на юго-западе Праги, в 20 км от нее. Он был построен Карлом IV во второй половине XIV века.
б) Естественная граница Чехословакии - горы, расположенные на западе и на севере, - когда-то защищали страну от нападения врагов. - Горы, окружающие Чехию, оказывают влияние на ее климат. - Сотрудничество между Советским Союзом и Чехословакией играет большую роль в развитии экономики страны. - Чехословацкий народ знает, что он всегда может опереться на своего союзника и друга - на Советский Союз.
в) В ЧССР 54 курорта. Самыми известными из них являются Карловы Вары, Марианские Лазне, Франтишковы Лазне. - Высшее техническое учебное заведение в Праге было основано примерно 250 лет тому назад. - Более трех тысяч человек приняло участие в работе съезда. - В моей библиотеке имеется около 150 книг чешских писателей. - Картины молодого художника размещены в четырех больших залах музея. - В книге собрано более 200 лучших рисунков детей всего мира в возрасте от 5 до 12 лет. Эти рисунки были выбраны из 4 тысяч рисунков, представленных на международной выставке. - Завод построил жилой дом общей площадью 10000 квадратных метров. - Примерно $^2/_3$ времени я провожу в институте. - Я пробыла в Чехословакии месяц без двух дней.

Doplňková četba
LENIN V PRAZE

Vzájemné vztahy mezi ruským a českým revolučním hnutím je možno sledovat již od konce 19. století. Náš lid mel vždy hluboký vztah k ruským revolučním tradicím. V těžkých letech útlaku spojoval český a slovenský lid své osvobození s ruskou revolucí.

V roce 1897 začal vycházet ústřední orgán české sociálně demokratické strany „Právo lidu“, který pravidelně informoval své čtenáře o událostech v Rusku.

V září 1900 přijel do Prahy Lenin. Setkal se zde s vedoucími osobami jedné z tiskáren sociálně demokratické strany. První návštěva V. I. Lenina v Praze byla spojena s organizací ilegálního zasílání „Jiskry“ do Ruska. O posílání ilegální literatury přes Československo svědčí

řada materiálů, nalezených v archívech pražské policie.

Na jaře 1901 přijel Lenin do Prahy znovu, aby prověřil, jak se uskutečňuje předávání korespondence do Ruska.

Z Prahy napsal V. I. Lenin dopis své matce. Praha se mu zalíbila svým slovanským vzhledem a Lenin litoval, že nezná český jazyk.

Slovníček

vzájemné vztahy взаимоотношения
sledovat наблюдать
útlak притеснение
tiskárna типография
strana партия
svědčit свидетельствовать
vzhled внешний вид
hnutí движение

LEKCE 23

Склонение неодушевленных существительных иностранного происхождения на **-us**, **-os** (**socialismus**, **kosmos**). Склонение существительных греческого происхождения на **-ma** (**drama**). Собирательно-видовые числительные. Употребление собирательно-видовых числительных. Кратные числительные.

ČSSR

(Pokračování)

POLITICKÉ ZŘÍZENÍ

ČSSR je federální socialistický stát, který se skládá ze dvou rovnoprávných republik: České socialistické republiky (ČSR) a Slovenské socialistické republiky (SSR). ČSSR má tři nejvyšší orgány: Federální shromáždění, prezidenta republiky a vládu. Mimo to má každá republika svůj zákonodárný orgán - Národní radu a svou národní vládu. Toto dvojí státní uspořádání je výrazem rovnoprávnosti Čechů a Slováků. Budování socialismu ve spravedlivé společnosti je jednotné pouto, které spojuje oba národy.

Federální shromáždění je složeno *z* poslanců, jedná a usnáší se o základních otázkách vnitřní a zahraniční politiky. V čele státu stojí prezident. Prezident svolává Federální shromáždění, jmenuje a odvolává předsedu a ostatní členy vlády.

Z hospodářského, politického a kulturního hlediska je celá republika rozdělena na 10 krajů. Z deseti krajů je sedm českých a tři slovenské. Kraje se dělí na okresy, okresy na obce. Kraje spravují krajské národní výbory (KNV) se sídlem v krajských městech. V okresních městech mají sídlo okresní národní výbory (ONV). Samostatné postavení s pravomocí krajského národního výboru má hlavní město Praha.

ČSSR je hospodářsky vyspělou průmyslově zemědělskou zemí[1]. V ČSSR je kolem 7000 měst a vesnic. Pres 210 měst má více než 10000 obyvatel. Největší města jsou: Praha, Brno, Bratislava, Ostrava a Plzeň.

KULTURA ČSSR

Kulturní život v ČSSR je neoddělitelnou součástí[2] celkového politického, ekonomického a společenského života. Česká a slovenská kultura byla vždy hluboce lidská a hluboce národní. Svědčí[3] o tom bohaté umělecké a stavitelské památky, literatura a hudba.

Bohatá historie ČSSR nahromadila v českých a slovenských krajích přes všechny války a strádání, jež těmito kraji prošly[4], dva a půl tisíce hradů a zámků, cenné archívy a knihovny, stavitelské památky i památníky významných událostí.

V ČSSR můžeme nalézt desítky celých měst, která jsou sama jedinečnými muzei. Vláda nelitovala miliónů, aby byly uchovány budoucím generacím starobylé síně pražského Karolina, renesanční Český Krumlov a husitský Tábor.

Při letmém výčtu uměleckých a stavitelských památek nemůžeme pominout Pražský hrad[5], který je sám o sobě uměleckým a historickým památníkem, a kromě toho je pokladnicí národního umění. V sálech Národní galerie jsou vystaveny obrazy nejslavnějších českých mistrů (M. Aleš, J. Mánes a jiní) a také světových umělců.

DIVADLO A HUDBA

Český národ měl toužebné přání[6] postavit si své divadlo. V široké veřejnosti začaly sbírky k postavení Národního divadla, k němuž byl položen základní kámen roku 1868. Sotva dokončená budova byla r. 1881 zničena požárem[7]. Rozvinulo se však znovu mohutné celonárodní hnutí, jemuž se podařilo z příspěvků nejširších vrstev národa postavit novou budovu, která byla slavnostně otevřena r. 1883.

Budování Národního divadla inspirovalo celou generaci českých hudebních i výtvarných umělců.

V sedmdesátých letech vznikly nejznámější opery „Prodaná nevěsta“ a „Dalibor“ Bedřicha Smetany, jeho slavné opery „Libuše“, „Hubička“ a překrásný cyklus symfonických básní „Má vlast“.

Brzy nato vstoupil do období vrcholného tvůrčího rozmachu[8] další světoznámý český hudební génius Antonín Dvořák. Proslulé jsou zejména jeho Slovanské tance.

Počátkem 19. století byla založena v Praze konzervatoř, která navazovala na české hudební tradice[9] a dále je rozvíjela. Čechy a Praha byly dostaveníčkem[10] velkých a slavných hudebních mistrů. Byli zde Beethoven, Weber, tvořil zde Mozart, Wagner, Chopin a jiní.

Česká a slovenská kultura byla v určitých historických obdobích současně i přínosem do pokrokové kultury[11] světové.

Světového uznání dosáhli čeští a slovenští hudební umělci Bedřich Smetana, Antonín Dvořák, Leoš Janáček, Eugen Suchoň. Česká kultura dala světu nejen Karla Čapka, Vítězslava Nezvala, Jaroslava Haška, ale také Julia Fučíka, jehož „Reportáž psaná na oprátce“ se stala symbolem nesmiřitelného boje proti fašismu.

Česká reformace, do jejíhož čela se v boji proti feudalismu postavilo mohutné lidové hnutí, dala národu a světu Jana Husa a Jana Ámose Komenského, který byl za svou pedagogickou a tvůrčí činnost nazván čestným titulem - učitel národů.

O VZNIKU PRAŽSKÉHO HRADU

V poslední čtvrtině 9. století začíná v Čechách proces politického sjednocení slovanských kmenů: vzniká první český stát. Myšlenku sjednocování slovanských kmenů začali uskutečňovat Přemyslovci. Tento kmen, jehož nevelké území původně leželo ve středu země, na severozápadě od Prahy, dal po vítězném ukončení sjednocovacího boje své jméno celé zemi: byli to Čechové.

Sídlem přemyslovských knížat nebyla původně Praha, ale Levý Hradec na břehu Vltavy, asi deset kilometrů severně od Prahy. Praha je mnohem starší než Pražský hrad. Poblíž dnešního Staroměstského náměstí byla už dávno rušná křižovatka dálkových obchodních cest. Sjížděly se sem karavany franckých, byzantských a arabských kupců ze všech končin světa, brodily se přes Vltavu v místech dnešního Klárova a směňovaly své zboží za zemědělské plodiny, textilní a kožedělné výrobky i za otroky. A právě hospodářský význam Prahy byl jistě hlavním zdrojem mocenské převahy českého kmene a jeho vládnoucího rodu.

Kulturně byl český kmen spjat mnoha svazky s Velkomaravskou říší. Lze předpokládat, že myšlenka vytvořit v Čechách stát byla pravděpodobně inspirována rovněž z Velké Moravy.

Boj o sjednocení země zahájil přemyslovský kníže Bořivoj začátkem 70. let 9. století. Nastala doba těžkých a krutých zápasů. V této chvíli bylo třeba lépe zabezpečit důležitý hospodářský zdroj kmene - Prahu. Na holém návrší v blízkosti brodu přes Vltavu byl tedy založen Pražský hrad.

Slovníček

báseň, -ě *f* поэма
brodit se переходить вброд
budování, -í *n* строительство; построение
byzantský византийский
celkový общий
celonárodní общенародный
čestný titul, -u *m* почетное звание
čtvrtina, -y *f* четверть
dálkový дальний
francký (=franský) франкский
generace, -e *f* поколение
hledisko, -a *n* точка зрения
hnutí, -í *n* движение
inspirovat вдохновлять
jedinečný единственный; исключительный, замечательный
jednat обсуждать; действовать
jednotný единый
jmenovat назначать
kmen, -e *m* племя
kníže, -ete *m* князь
KNV (Krajský národní výbor) Областной национальный комитет
končina, -y *f* край
lidský гуманный, человечный

litovat жалеть, сожалеть
mimo to кроме того
mistr, -a *m зд.* Магистр
mocenská převaha, -y *f* господствующее положение
myšlenka, -y *f* идея
nahromadit собрать
nalézt найти
naprostý абсолютный
Národní rada, -y *f* Национальный совет
návrší, -í *n* возвышенность, холм
nesmiřitelný непримиримый
obec, -bce *f* населенный пункт
odměnit наградить
odvolat отозвать
okres, -u *m* район
ONV (Okresní národní výbor) Районный национальный комитет
oprátka, -y *f* петля
otrok, -a *m* раб
poblíž вблизи, поблизости
pokladnice, -e *f* сокровищница, кладовая, хранилище
poslanec, -nce *m* депутат
postavení, -í *n* 1. постройка; 2. положение
pouto, -a *n* узы
pravděpodobně вероятно
pravomoc, -i *f* полномочия
proslulý знаменитый, прославленный
předpokládat предполагать
převaha, -y *f* перевес, преимущество, превосходство
příspěvek, -vku *m* взнос, вклад
původně первоначально
rozvinout se развиться, начаться
sbírka, -y *f зд.* сбор *(денег)*
shromáždění, -í *n* собрание
sjednocení, -í *n* объединение
slavnostně торжественно
směňovat обменивать
spojovat объединять
společenský život общественная жизнь
společnost, -i *f* общество
spravovat управлять
státní uspořádání, -í *n* государственное устройство
stavitelský архитектурный
svazek, -zku *m* союз, связь
svědčit свидетельствовать
svolávat созывать
tvůrčí творческий
událost, -i *f* событие
uchovat сохранить
umělecký художественный
určitý определенный
uskutečňovat осуществлять
usnášet se постановлять, принимать решение
uznání, -í *n* признание
veřejnost, -i *f* общественность
vláda, -y *f* правительство
vnitřní внутренний
vrcholný кульминационный
vrstva, -y *f* слой
výraz, -u *m* выражение, проявление
výrobek, -bku *m* изделие; **kožedělné výrobky** изделия из кожи
vzniknout возникнуть
zabezpečit обеспечить
zahraniční politika, -ý *f* внешняя политика
zákonodárný законодательный
zničit уничтожить
zřízení, -í *n* строй, устройство

Lexikálné-gramatické poznámky

1. Наречия на **-sky**, **-cky** (типа politicky, hospodářsky), образованные от относительных прилагательных, нередко переводятся на русский язык описательно (подробнее см. ур. 25). Ср.:

ČSSR je hospodářsky vyspělou průmyslově zemědělskou zemí.	В экономическом отношении ЧССР является развитой промышленной и сельскохозяйственной страной.

2. je neoddělitelnou součástí — является составной частью

Прилагательным с суффиксом **-telný** соответствуют, как правило, в русском языке причастия с суффиксами *-им, -ем.* Ср.:

nesmiřitelné rozpory	непримиримые противоречия
nezapomenutelný dojem	незабываемое впечатление

nesmazatelná vzpomínka	неизгладимое воспоминание
nepřekonatelný odpor	непреодолимое отвращение
nenahraditelná ztráta	невозместимая потеря
3. svědčit (o něčem)	быть доказательством, подтверждением (чего-л.), свидетельствовать (о чем-л.)
Svědčí o tom bohaté umělecké památky.	Об этом свидетельствуют богатые произведения искусства.
Ср. также:	
svědčit (proti někomu)	выступать свидетелем (против кого-л.)
Pobyt v lázních mu svědčí.	Пребывание на курорте идет ему на пользу.
4. přes všechny války a strádání, jež těmito kraji prošly	несмотря на все войны и страдания, которые обрушились на эти края.
Ср. также значение глагола **projít** в следующих выражениях:	
projít celou zem	исходить всю страну
projít dveřmi (čím)	пройти через дверь
projít všemi formalitami, těžkou zkouškou	пройти через все формальности, через тяжелые испытания
Zpráva prošla celým světem.	Известие облетело весь мир.
Neprošel u zkoušky.	Он не выдержал экзамен.
To ti jen tak neprojde.	Тебе это так не пройдет.
Jemu projde všechno.	Ему все позволено.
5. Při letmém výčtu nemůžeme pominout Pražský hrad.	При беглом перечислении мы не можем не упомянуть Пражский град.
pominout něco / vynechat něco při výčtu	обойти / опустить при перечислении (что-л.)
pominout (někoho) při rozdělení dárků	обойти (кого-л.) при распределении подарков, обделить кого-л.
6. mít toužebné přání	иметь страстное желание / страстно желать

Чешский глагол **mít** сочетается с большим количеством предметных и отвлеченных существительных, которые на русский язык переводятся по-разному. Ср.:

Mám mnoho práce.	У меня много работы.
mít žízeň: Mám žízeň.	хотеть пить: Я хочу пить.
mít obavy (z něčeho): Mám obavy z nemoci.	опасаться (чего-л.): Я опасаюсь болезни.
mít významnou úlohu	играть значительную роль
To město má významnou úlohu v historii politického života.	Этот город играет значительную роль в истории политической жизни.
mít rozum: člověče, měj rozum!	быть благоразумным: Будь благоразумен!
mít strach: Mám strach z letadla.	бояться: Я боюсь лететь на самолете.
mít touhu: Mám touhu jet do zahraničí.	хотеть, желать: Мне хочется поехать за границу.
mít chuť (na něco): Mám chuť na pivo.	хотеть (чего-л.), иметь аппетит: Мне хочется пива.
mít náladu: Nemá náladu.	быть в настроении: У него нет настроения.
7. Sotva dokončená budova byla zničena požárem.	Только что построенное здание было уничтожено пожаром.

Ср. другие значения слова **sotva**:

Sotva stál na nohou.	Он едва держался на ногах.
Ten to bude sotva vědět.	Вряд ли он это будет знать.
Sotva přišel, už ho zase volali.	Не успел он прийти, как его снова позвали.
Sotva jsme přišli, Ivan odešel.	Как только мы пришли, Иван ушел.
8. Dvořák vstoupil do období tvůrčího rozmachu.	Для Дворжака наступил период творческого расцвета.
Ср. также:	
vstoupit do pokoje	войти в комнату
vstoupit / vejít do dějin	войти в историю
9. Konzervatoř navazovala na české hudební tradice.	Консерватория продолжала / развивала чешские музыкальные традиции.
Ср. также:	
navazovat na něčí řeč	присоединяться (к кому-л.) в своем выступлении
navazovat přátelství	завязывать дружеские отношения
navazovat kontakty	устанавливать контакты
10. být dostaveníčkem (umělců)	являться местом встреч (художников)
11. být přínosem do pokrokové kultury	являться вкладом в передовую культуру

Gramatické výklady

Склонение неодушевленных существительных иностранного происхождения на *-us, -os*

Неодушевленные существительные на **-us**, **-os**, заимствованные из латинского или греческого языка или образованные от иностранных корней по этой модели, являются существительными мужского рода. Они склоняются как существительные твердой разновидности (тип **byt**) с тем только отличием, что в формах косвенных падежей окончания присоединяются прямо к основе (без **-us**, **-os**).

Существительные на **-us**, **-os**, обозначающие большей частью отвлеченные понятия, употребляются, как правило, только в формах ед. числа: marxismus, romantismus, futurismus, ateismus, idealismus, cyklus - cyklu, rytmus - rytmu, úzus - úzu, kosmos - v kosmu.

N.	socialismus	kosmos
G.	socialismu	kosmu
D.	socialismu	kosmu
A.	socialismus	kosmos
V.	(socialisme!)	(kosme!)
L.	(o) socialismu	(v) kosmu
I.	socialismem	kosmem

Некоторые существительные присоединяют падежные окончания к основе на **-us**: luxus - luxusu, status - statusu, cirkus - cirkusu или имеют параллельные формы: papyrus - papyru / papyrusu, virus - viru / virusu.

Склонение существительных греческого происхождения на *-ma (drama)*

Существительные на **-ma** (klima, aróma, dogma, axioma, téma, drama) относятся к

среднему роду. Они склоняются как существительные твердой разновидности (тип **město**), за исключением формы род. падежа ед. числа. Падежные окончания в косвенных падежах присоединяются к основе, распространенной суффиксом **-at**: drama - dramatu, dramatu...

Pád	Jednotné číslo	Množné číslo
N. V.	drama	dramata
G.	dramatu	dramat
D.	dramatu	dramatům
A.	drama	dramata
L.	dramatu	dramatech
I.	dramatem	dramaty

Примечание. Существительное **panoráma** склоняется по образцу среднего рода или по образцу существительных женского рода твердой разновидности (panorámy / panorámatu). Существительное **reuma** не склоняется.

Собирательно-видовые числительные (Druhové číslovky)

Собирательно-видовые числительные (druhové číslovky) в чешском языке обозначают, в скольких видах или сортах находится исчисляемый предмет. Они отвечают на вопрос kolikerý? Например: dvojí, obojí, trojí, čtverý, paterý, šesterý, sedmerý, osmerý, devaterý, desaterý, dvacaterý, třicaterý, sterý, tisícerý. Ср.:

dvojí obyvatelstvo — население двух разных национальностей
trojí maso — мясо трех сортов
čtverá látka — материал четырех видов / сортов / цветов

Эти числительные образуются двумя способами:
а) при помощи суффикса **-ojí**: dvojí, obojí, trojí (от числительных dva, dvě, oba, obě, tři);
б) при помощи суффикса **-erý**: čtverý, paterý, desaterý (от 4 и выше).

Числительные **dvojí**, **obojí**, **trojí** склоняются по образцу прилагательных типа **jarní**, а числительные с суффиксом **-erý** - по образцу прилагательных твердой разновидности типа **pěkný**. У собирательно-видовых числительных в чешском языке наряду с полной формой dvojí, obojí, trojí, čtverý встречаются также краткие формы dvoje, oboje, troje, čtvero, patero, šestero и т. д., которые употребляются только в им. и вин. падежах ед. и мн. числа:

Ед. ч.	čtvero (dvoje) víno	вино четырех (двух) сортов / марок
	čtvera (dvoje) látka	материал четырех (двух) видов
	troje máslo	масло трех сортов
Мн. ч.	čtverý (dvoje) šaty	платья четырех (двух) фасонов
	čtvera (dvoje) kamna	четыре (две) печи
	čtverý (dvoje) noviny	четыре (две) газеты

Примечание. С существительными мужского рода (неодушевленными) краткие формы собирательно-видовых числительных употребляются только во мн. числе. Ср.: dvoje kalhoty и др.

Употребление собирательно-видовых числительных

1. В сочетании с предметными существительными указанные числительные обозначают, в скольких видах или сортах находится исчисляемый предмет: Mám dvojí košile. *У меня две (разные) рубашки* (одна с короткими рукавами, другая с длинными), но Mám jen dvě košile *У меня всего две рубашки*.

Ср. еще примеры:

Vypil jsem dvě kávy. — Я выпил две чашки кофе.
Pil jsem dvojí kávu. — Я пил два сорта кофе.
Snědl jsem tři chlebíčky. — Я съел три бутерброда.
Jedl jsem troje chlebíčky. — Я ел три разных бутерброда.

Примечание. В некоторых случаях могут встречаться в одном и том же значении как количественные, так и собирательно-видовые числительные, например: Ta rovnice má dvě (dvojí) řešení *Это уравнение имеет два решения*. Это касается прежде всего отглагольных существительных с суффиксом **-ní**, **-tí**: řešení, cvičení, sezení, rozhodnutí.

2. В сочетании с существительными, не имеющими форм ед. числа (pluralia tantum) (а), а также в сочетании с собирательными (б) и абстрактными (в) существительными собирательно-видовые числительные указывают просто на количество предметов, т. е. выступают в функции количественных числительных. Ср.:

а) dvoje nůžky	двое ножниц	dvoje housle	две скрипки
troje dveře	три двери	čtvera kamna	четыре печки
čtverý hodiny	четверо часов	čtvera vrata	четверо ворот
dvoje brýle	двое очков		
troje noviny	три газеты		
patery šaty	пять платьев		

Примечание. В указанном значении употребляются краткие формы собирательно-видовых числительных. Употребление полной формы означает количество видов или сортов. Например: dvojí automaty *два вида автоматов*, trojí hodiny *трое (разных) часов*.

б) obyvatelstvo trojí národnosti — население трех национальностей

в) trojí stanovisko — три тонки зрения

Ср. также: Na tyto věci je dvojí názor. — На эти вещи имеются две точки зрения.

dvojí prospěch *двойная польза*: Měl dvojí prospěch; dvojí plat *две зарплаты (двойная зарплата)*: Dostává dvojí plat.

Tato úloha má trojí řešení. — Есть три способа решения этой задачи.

3. У существительных, имеющих ед. число, но обозначающих во мн. числе парные предметы, собирательно-видовые числительные обозначают количество пар или предметов в их совокупности.

Ср.: patery boty (=pět párů bot)	пять пар обуви
čtvery ponožky (=čtyři páry ponožek)	четыре пары носков
troje punčochy (=tři páry punčoch)	три пары чулок
dvoje ruce (=dva páry rukou)	две пары рук

Примечание. В некоторых устойчивых сочетаниях вместо количественных числительных встречаются особые формы собирательных числительных:

devatero řemesel	девять ремесел
patero přání	пять желаний
čtvero ročních dob	четыре времени года

Кратные числительные (Číslovky násobné)

Кратные числительные показывают, сколько раз встречается данный предмет или во сколько раз что-то увеличилось или уменьшилось. Они отвечают на вопросы:

а) kolikanásobný: dvojnásobný, čtyřnásobný, pateronásobný, stonásobný.

б) kolikrát: jednou, dvakrát, stokrát, tisískrát.

В русском языке этим числительным соответствуют: *двойной*, *тройной* и т. д.: dvojnásobná porce *двойная порция*; trojnásobný hrdina Sovětského svazu *трижды Герой Советского Союза*; Opakoval jsem mu to třikrát *Я трижды повторил ему это*; pětkrát větší *в пять раз больше*.

По своим грамматическим свойствам числительные dvojnásobný, trojnásobný и т. д. являются прилагательными с количественным значением, а jednou, dvakrát, pětkrát - наречиями. Последние входят в состав конструкции «кратное числительное + сравнительная степень прилагательного», например: pětkrát větší *в пять раз больше* (*больший*).

Примечание. Предложные выражения, состоящие из предлогов **po** + определенное или неопределенное числительное в предложном падеже (**po**+*Lok.*), традиционная чешская грамматика относит к разряду числительных, обозначающих, в каком количестве встречаются лица или предметы (číslovky podílné). Эти предложные конструкции отвечают на вопрос **po kolika**, например: po jednom,

po dvou, po dvaceti, po několika и т. д.

Ср.: po jedné koruně — по одной кроне
po pěti stech korunách — по пятьсот крон
po devíti stech rublech — по девятьсот рублей
po dvou, po třech, po čtyřech... — по два, по три, по четыре...
po půldruhém rublu — по полтора рубля

CVIČENÍ

1. Odpovězte na otázky:

1. Co víte o politickém zřízení ČSSR?
2. Jaké je územní rozdělení Československa?
3. Jmenujte nejvyšší orgány ČSSR.
4. Vyprávějte o osudech Národního divadla.
5. Co můžete říct o kulturních a hospodářských stycích ČSSR a SSSR?

a) v minulosti
b) v přítomnosti

2. Slova v závorkách dejte do příslušných pádu:

Na pořadu jednání této porady má být otázka boje proti (imperialismus) v současné etapě. - Vycházíme ze zásady (demokratický centralismus). - Napište stručný článek na některé z (to téma - *pl*). - Napište stať na (téma): Mládež a současnost. - Do Moskvy přijel umělecký kolektiv (cirkus) z Číny. - Nemají příliš mnoho důvodů k (optimismus). - Co říkáš tomu (drama)? - Ostrovského (drama - *pl*) jsem viděl na jevišti Malého divadla. - O čem se vypravuje v (to drama)? - Mnozí básníci dvacátých let byli pod vlivem (futurismus). - Někdy se o (kosmos) bude mluvit tak, jako teď mluvíme o cestě do Leningradu. - Organismus se brání proti (virus) a bakteriím různých chorob. - (Mikroorganismus - N. *pl*) nám pomáhají využít potravu. - Člověk bez (mikroorganismus) žít nemůže.

3. Číslice v závorkách nahraďte druhovými číslovkami:

Vzal si s sebou (3) rukavice, (2) zimní boty a (4) teplé ponožky. - Do této místnosti vedou pouze (1) dveře, ale do sousední (3). - Odnesl jsem do čistírny (5) pánské šaty a do opravy jsem dal (6) letní boty. - Nosí s sebou vždycky (2) brýle. - Tuto rovnici můžete řešit (3) způsobem. - Všichni projížděli (1) vraty. - Koupili jsme si (2) nůžky. - Nabízeli mi hned (8) hodinky.

4. Vysvětlete užití číslovky a utvořte věty:

dvě zápalky - dvoje zápalky
dvě košile - dvojí košile
tři kávy - trojí káva
čtyři klíče - čtverý klíče
troje kamna - trojí kamna
dvoje brýle - dvojí brýle
dvě vody - dvojí voda
třemi způsoby - trojím způsobem
troje vrata - trojí vrata
několik přání - několikeré přání
několika způsoby - několikerým způsobem
dva způsoby - dvojí způsob
tři chleby - trojí chleba
čtverý šaty - čtveré šaty

5. Odpovězte na otázky a odpovědi napište:

Kolik košil máš? Kolikeré košile máš?
Kolik káv jsi vypil? Kolikerou kávu prodávají v našich obchodech?
Kolik druhů masa jste včera koupili? Kolikerým způsobem se dá to maso upravit?
Kolikerý výklad může mít ten paragraf?
Kolikeré dveře vlastně do té místnosti vedou?
V kolikerém provedení se vyrábějí ty vozy?
Kolik řešení je možných? Kolikeré řešení je možné?

6. K uvedeným větám utvořte otázku a přeložte do ruštiny:

Měl z toho dvojí prospěch. - V té republice žije obyvatelstvo nejméně trojí národnosti. - Troje dveře vedou na chodbu. - Tento strom přináší dvojí ovoce. - Můžeš si koupit třeba čtvery šaty. - Má z toho hned dvojí výhodu. - Můžeš to napsat dvojím způsobem. - Čtvery hodinky jsem odnesl k hodináři. - Koupila jsem si troje silonové punčochy. - Koupili jsme pro děti čtvery boty. - Tato úloha má trojí řešení. - Strýc má dvoje housle.

7. Doplňte podle vzoru:

Vítězi, který vyhrál v pěti disciplínách, říkáme pětinásobný vítěz.

Mistrovi, který zvítězil třikrát v soutěži, říkáme... - Ztrátě, která se opakuje dvakrát za sebou, říkáme... - Hrdinovi, který byl třikrát vyznamenán titulem, říkáme... - Porci, která je dvakrát tak veliká, říkáme...

8. Odpovězte na otázky a použijte v odpovědi číslice v závorce:

Kolikrát jsi byl v ČSSR? (1). - Kolikrát jsi odpověděl správně? (5). - Kolikrát jsi ho na to upozorňoval? (Nejméně 10). - Kolikrát chyběl tvůj spolužák v květnu a v červnu? (V květnu ani 1, v červnu 7). - Kolikrát jste ležel s tou rukou v nemocnici? (2). - Kolikanásobný vítěz to je? (6). - Kolikanásobného výkonu dosáhla nová elektrárna? (2).

9. Zaměňte větu předložkovými výrazy s **„po“**.

Vzor: **Ty odznaky stojí pět korun. - Ty odznaky jsou po pěti korunách.**

Nové brambory stojí již tři koruny. - Ty známky stojí šedesát haléřů. - Lístky do divadla stojí patnáct korun. - Čerstvá vejce stojí dvanáct korun. - Ty hračky stojí dvacet pět korun. - Fotbalové míče stojí sto padesát korun. - Jeden metr látky stojí sto dvacet pět korun.

10. Číslovky v závorkách dejte do příslušného pádu:

Hlaste se po (1). - Vrátil se do vlasti po (8 let). - Auto se po (několik km) jízdy zastavilo. - Ani po (2 napomenutí) nepřestali vyrušovat. - Celá třída bude rozdělena do skupin po (10 žáků). - Po (2 hodiny) pochodu bude delší odpočinek. - Každý z nich dostal po (10 rublů). - Všichni seděli po (2). - Dostali jsme po (3 kusy). - Kdo chodí ráno po (4), ve dne po (2) a večer po (3)?

11. Řekněte jinak s použitím slovesa **„mít“**:

být velmi zaměstnán, toužebně si přát, být světoznámý, bát se, obávat se o něco, nebýt v náladě, být rozumný, být bez práce, z ničeho se neradovat

12. Přeložte do češtiny:

а) Развитые в промышленном отношении страны помогают развивающимся странам сырьем и машинами. - Все это свидетельствует о том, что мы давно перешли от слов к действиям. - Несмотря на плохие условия работы, план был выполнен. - С тех пор прошло много лет. - Срок написания работы истек месяц назад. - Несмотря на тяжелые испытания, через которые они прошли, они остались верными своему долгу. - Они исходили всю страну вдоль и поперек. - При беглом чтении я не обратил внимания на важные места. - Мы не можем обойти молчанием этот вопрос. - Она была обижена тем, что ее обошли при премировании. - Люди въезжали в только что построенный дом. - Молодые композиторы продолжают замечательные традиции классической музыки. - Эти дружественные отношения были установлены много лет назад. - Своим творчеством он внес большой вклад в мировую культуру.

б) В 1957 году в космос был запущен первый советский спутник. - Советский Союз ведет большую работу по изучению космоса. - Народы всего мира следят за успехами советских ученых в космосе. - Студенты слушали интересную лекцию о романтизме. - Делегации социалистических стран возложили венки к Мавзолею В. И. Ленина. - О точной дате собрания мы договоримся позже. - К этой дате все должно быть готово. - Наш институт заинтересован в разработке этой темы. - На эту тему я читал уже несколько статей. - Свою дипломную работу он посвятил драмам Карла Чапека. - Я не могла там жить из-за тяжелого климата. - В течение нескольких лет он выступал в разных цирках. - В этой драме автор описал жизнь чехословацкого крестьянства до второй мировой войны.

в) Это имя существительное может иметь в предложном падеже два окончания. - В большой зал заседаний ведут четыре двери. - В магазине можно было купить сигареты пяти сортов. - Я подарил своему товарищу три разных ручки. - Я заказала себе платья из двух различных тканей.

Slovníček

действие čin
настоящий opravdový
вдоль и поперек křížem krážem
молчание mlčeni

Doplňková četba

ČESKOSLOVENSKA STÁTNÍ HYMNA

Československá státní hymna má dvě části: českou a slovenskou. Česká část státní hymny je lyrická, slovenská část je živější, bojovnější.

KDE DOMOV MŮJ?

Kde domov můj, kde domov můj?
Voda hučí po lučinách,
Bory šumí po skalinách,
V sadě skví se jara květ,
Zemský ráj to na pohled!
A to je ta krásná země,
Země česká, domov můj,
Země česká, domov můj!

NAD TATROU SA BLÝSKÁ

Nad Tatrou sa blýská, hromy divo bijú.
Nad Tatrou sa blýská, hromy divo bijú.
Zastavme sa, bratia, veď sa ony stratia,
Slováci ožijú.
Zastavme sa, bratia, veď sa ony stratia,
Slováci ožijú.

* * *

O PRAVDĚ

Pravda vítězí.

Kdo zlu neubrání, dobru škodí (*Tomáš ze Štítného*).

Hledej pravdu, slyš pravdu, uč se pravdě, miluj pravdu, drž pravdu, braň pravdu až do smrti (*Mistr Jan Hus*).

Pravda ve vodě neutone a v ohni neshoří (*Fr. Lad. Čelakovský*).

Pro pravdu se lidé nejvíc hněvají (*Lidové přísloví*).

LEKCE 24

Склонение одушевленных существительных мужского рода иностранного происхождения на **-us**, **-ius**, **-es**, **-os**, **-is**, **-o**, **-x**, **-j**, **-s** и др. Склонение заимствованных существительных среднего рода. Склонение заимствованных существительных женского рода. Именительный падеж множественного числа существительных, обозначающих народности, национальности, а также жителей различных стран, областей, городов. Важнейшие суффиксы существительных мужского рода со значением лица.

SMRT ARCHIMEDOVA

Karel Čapek

Ona totiž ta historie s Archimedem nebyla docela tak, jak se píše, je sice pravda, že byl zabit, když Římané dobyli Syrakus[1], ale není správné, že do jednoho domu vnikl římský voják, aby plenil, a že Archimedes, ponořený do rýsování nějaké geometrické konstrukce, na něho mrzutě zavrčel... „Neruš mi mé kruhy!“ Předně Archimedes nebyl žádný roztržitý profesor, který neví, co se kolem něho děje, naopak byl od nátury[2] pravý voják, který vymýšlel pro Syrakusy válečné stroje, za druhé pak ten římský vojáček nebyl žádný kořistník, nýbrž vzdělaný a ctižádostivý štábní setník Lucius, který věděl, s kým má tu čest[3], a nepřišel plenit, nýbrž vzdal na prahu vojenský salut a řekl: „Buď zdráv, Archimede“.

Archimedes zvedl oči od voskové destičky, na které opravdu něco rýsoval a řekl: „Co je?“

„Archimede,“ děl Lucius, „my víme, že bez tvých válečných strojů by se tyhle Syrakusy nebyly udržely ani měsíc; takhle jsme s nimi měli co dělat dvě léta. Nemysli si, my vojáci to dovedeme ocenit. Skvělé stroje. Gratuluju.“

Archimedes mávl rukou. „Prosím tě, na tom přece nic není[4]. Obyčejné vrhací mechanismy - nu, taková hračka. Vědecky to nemá valného významu.“

„Ale vojensky ano,“ mínil Lucius. „Poslyš, Archimede, já jsem ti přišel říci, abys pracoval s námi.“

„S kým?“

„S námi. Římany. Musíš přece vidět, že Karthágo je v úpadku. Nač jim ještě pomáhat! Teď zatočíme s Karthágem[5], to budeš koukat. Měli byste jít raději s námi, vy všichni.“

„Proč?“ bručel Archimedes. „My Syrakusané jsme náhodou Řekové! Proč bychom měli jít s vámi?“

„Protože žijete na Sicílii, a my Sicílii potřebujeme.“

„A proč ji potřebujete?“

„Protože chceme ovládnout Středozemní moře[6].“

„Aha,“ děl Archimedes a pohlížel zamyšleně na svou destičku. „A k čemu to chcete?“

„Kdo je pánem Středozemního moře,“ řekl Lucius, „je pánem světa. To přece je jasné.“

„Copak musíte být pány světa?“

„Ano. Poslání Říma je, aby se stal pánem světa. A říkám ti, že jím bude.“

„Možná,“ řekl Archimedes a smazával něco na voskové tabulce. „Ale já bych vám to neradil, Lucie. Poslyš, být pánem světa - to vám dá jednou ukrutné hájení[7]. Škoda té práce, co s tím budete mít.“

„To je jedno[8], ale budeme veliká říše.“

„Veliká říše,“ mumlal Archimedes. „Když nakreslím malý kruh nebo velký kruh, je to pořád kruh. Zas tady jsou hranice, - nikdy nebudete bez hranic, Lucie. Myslíš, že velký kruh je dokonalejší, než malý kruh? Myslíš, že jsi větší geometr, když nakreslíš větší kruh?“

„Vy Řekové si pořád hrajete s argumenty[9],“ namítl Lucius „To my dokazujeme svou pravdu jinak“.

„Čím?“

„Činem. Na příklad jsme dobyli vašich Syrakus. Ergo nám Syrakusy náležejí. Je to jasný důkaz?“

„Je“, řekl Archimedes a škrabal se pisátkem ve vlasech. „Ano, dobyli jste Syrakus; jenže to už nejsou a nebudou ty Syrakusy, jako dosud. Bylo to velké a slavné město, člověče[10], teď, už nikdy nebude veliké. Škoda Syrakus.“

„Zato Řím bude veliký. Řím musí být nejsilnější v celém okruhu zemském.“

„Proč?“

„Aby se udržel. Čím jsme silnější, tím více máme nepřátel. Proto musíme být nejsilnější.“

„Co se týče síly.“ mumlal Archimedes. „Já jsem trochu fyzik, Lucie, a něco ti řeknu. Síla se váže[11].“

„Co to znamená?“

„To je takový zákon, Lucie. Síla, která působí, se tím váže. Čím budete silnější, tím více svých sil na to spotřebujete; a jednou přijde chvíle - “

„Co jsi chtěl říci?“

„Ale nic. Já nejsem prorok, člověče, jsem jenom fyzik. Síla se váže. Víc nevím.“

„Poslyš, Archimede, nechtěl bys pracovat s námi? Nemáš ponětí[12], jaké ohromné možnosti by se ti otevřely v Římě. Stavěl bys ty nejsilnější válečné stroje na světě - “

„Musíš odpustit, Lucie, jsem starý člověk, a ještě bych chtěl vypracovat jednu nebo dvě ze svých myšlenek. Jak vidíš, zrovna si tady něco rýsuju.“

„Archimede, neláká tě dobývat s námi vlády nad světem? Proč mlčíš?“

„Promiň,“ brumlal Archimedes nad svou destičkou. „Co jsi řekl?“

„Že člověk jako ty by mohl dobývat světovlády.“

„Hm, světovláda“, děl Archimedes zahloubaně. „Nesmíš se zlobit, ale já tady mám něco důležitějšího. Vis, něco trvalého. Něco, co tu opravdu zůstane.“

„Co je to?“

„Pozor, nesmaž mi mé kruhy! To je způsob, jak se dá vypočítat plocha kruhové výseče.“

Později byla vydána zpráva, že učený Archimedes přišel o život[13] náhodou.

Slovníček

brumlat/bručet ворчать, бормотать
ctižádostivý честолюбивый
destička, -y *f* дощечка
dít se делаться, происходить; **Co se děje?** Что происходит?
dít (прич. **děl)** (*книжн.*) сказать, говорить
dokonalý совершенный
důkaz, -u *m* доказательство
gratulovat поздравлять
kořistník, -a *m* захватчик, хищник
koukat смотреть, глядеть
kruhová výseč, -e *f* сектор окружности
lákat привлекать, соблазнять
mávnout (*rukou*) махнуть (*рукой*)
mínit думать, предполагать
mrzutě с недовольством, недовольно
mumlat ворчать, бормотать
myšlenka, -y *f* идея
náhodou случайно
náležet относиться
namítnout возразить
odpustit простить
opilý пьяный
pisátko, -a *n* грифель
plenit опустошать, грабить, разорять
plocha, -y *f* площадь
ponořený погруженный
poslání, -í *n* миссия
pravý настоящий, истинный
předně прежде всего
roztržitý рассеянный
rušit мешать, прерывать
rýsování, -í *n* черчение
rýsovat чертить
říše, -e *f* империя
skvělý блестящий, великолепный
smazávat стирать
škoda: š. té práce жаль этой работы
škrabat se ve vlasech почесывать затылок
štábní setník, -a *m* штабной капитан, сотник
trvalý постоянный
ukrutný жестокий; *зд.* ужасный, огромный
válečný военный
valný большой
vniknout проникнуть
vrhací mechanismus, -u *m* метательное устройство
vymýšlet придумывать

vypočítat вычислить, рассчитать
vypracovat выработать, разработать; *зд.* воплотить
vzdát vojenský salut отдать честь; приветствовать по-военному
vzdělaný образованный
zahloubaně погруженный (*в свои мысли*)
zamyšleně задумчиво
zavrčet заворчать
zemský okruh, -u *m* весь мир
zrovna как раз, только что

Lexikálně-gramatické poznámky

1. dobýt (dobývat) čeho, co (G. или A.)	добыть / добывать что-л., овладеть / овладевать чём-л., захватить / захватывать что-л., добиться / добиваться чего-л.
Římané dobyli Syrakus.	Римляне захватили Сиракузы.
dobývat světovlády	добиваться мирового господства
Ср. также:	
dobýt vítězství	одержать победу
dobýt svobodu	завоевать свободу
2. od nátury	по натуре
Byl od nátury pravý voják.	Он был по натуре настоящим солдатом.
3. Věděl, s kým má tu čest.	Он знал, с кем имеет честь (разговаривать).
Ср. также:	
S kým mám tu čest?	С кем (я) имею честь (разговаривать)?
4. Na tom nic není.	Это пустяки!
5. zatočit (s něčím, s někým)	взять в оборот (что-л., кого-л.)
Teď zatočíme s Karthágem.	Теперь мы возьмем в оборот Карфаген.
Ten s ním zatočí.	Он его возьмет в оборот.
6. ovládnout (ovládat) něco (A.)	овладеть (овладевать) / завладеть (чем-л.)
Chceme ovládnout Stredozemní moře.	Мы хотим завладеть Средиземным морем.
Ovládám cizí jazyky.	Я владею иностранными языками.
7. To vám dá jednou ukrutné hájení.	В один прекрасный момент вам туго придется.
8. To je jedno.	Это все равно, это безразлично.
9. hrát si s agrumenty	играть аргументами

10. Člověče! Звательная форма существительного člověk часто употребляется не в своем прямом значении: To bylo velké a slavné město, člověče. На русский язык может быть переведено междометием или вводными словами: *видишь ли, это было* ..., *послушай это было* ..., а также существительными *дружище*, *друг* и др.

11. Síla se váže.	*Закон сохранения энергии:* Сила воздействия равна силе противодействия.
12. Nemáš ponětí.	Ты не представляешь (себе).
13. Přišel o život.	Он лишился жизни.
přijít o něco (*A.*)	лишиться чего-л.

Ср. также:

Brzy přišel o rodiče. — Он рано лишился родителей.
Přišel jsem o všechny peníze. — Я лишился всех денег.

Gramatické výklady

Склонение одушевленных существительных мужского рода иностранного происхождения (на *-us*, *-ius*, *-es*, *-os*, *-is*, *-o*, *-x*, *-j*, **-s** и другие согласные)

У греческих и латинских имен, как правило, сохраняется первоначальная основа, к которой присоединяются чешские падежные окончания. Склонение по тому или иному образцу зависит от конечного согласного основы. Так, имена на **-us**, **-es**, **-os**, **-ius** склоняются по образцу одушевленных существительных мужского рода твердой разновидности (тип **pán**). Существительные типа **génius** имеют отклонения во мн. числе.

			Číslo jednotné	Číslo množné
N.	Augustus	Archimedes	génius	géniové
G.	Augusta	Archimeda	génia	géniů
D.	Augustovi	Archimedovi	géniovi	géniům
A.	Augusta	Archimeda	génia	génie
V.	Auguste!	Archimede!	génie!	géniové!
L.	Augustovi	Archimedovi	géniovi	géniích
I.	Augustem	Archimedem	géniem	génii

Как видно из таблицы, падежные окончания у одушевленных существительных, как и у неодушевленных (socialismus), присоединяются к основе косвенных падежей, т.е. **-us**, **-os**, **-es**, **-ius** представлены только в форме им. падежа ед. числа. Ср.: Sokrates - Sokrata, Aristoteles - Aristotela, Lucius - Lucia. Подобный тип склонения имеют также имена собственные и фамилии на **-o**, **-e** (у латинских и греческих имен представлено в косвенных падежах наращение основы): Cicero - Cicerona, Nero - Nerona, Hugo - Huga, Dante - Danta, Marco - Marca, Niederle - Niederla, Goethe - Goetha, Goethovi и т. д.

Личные имена, фамилии, а также нарицательные существительные в основе на **-j**, **-s**, **-č**, **-ř**, **-x** склоняются, как правило, по образцу существительных мужского рода мягкой разновидности, например: Alexej - Alexeje, Marx - Marxe, Felix - Felixe, Engels - Engelse, Mickiewicz - Mickiewicze [mick'evič], hokej - hokeje.

Примечание. У некоторых имен на **-s** типа Alois, Ámos наблюдается колебание между мягким и твердым типом склонения: Aloisa / Aloise, Ámosa / Ámose.

Склонение заимствованных существительных среднего рода

Заимствованные существительные на **-o**, обозначающие неодушевленные предметы, географические названия, склоняются по образцу существительных среднего рода твердой разновидности (тип **město**): Oslo - z Osla, v Oslu; Mexiko - z Mexika, v Mexiku; Karthágo - z Karthága, v Karthágu; Borneo - z Bornea, v Borneu; Chicago - z Chicaga, v Chicagu; Maroko - z Maroka, v Maroku; kino - do kina, v kině; metro - z metra, k metru, v metru, metrem. Так же склоняются Švédsko, Švýcarsko, Tokio, Turecko, Sasko, Portoriko, Rakousko, Rumunsko, Lotyšsko, Maďarsko, Norsko, Alžírsko, Bělorusko и другие географические названия на **-o**.

Склонение заимствованных существительных женского рода

Географические названия на **-a** склоняются по образцу существительных женского рода твердой разновидности (тип **žena**): Varšava, Varšavy, Varšavě.

Личные имена и географические названия на **-e**, **-ie** склоняются как существительные мягкой разновидности (тип **růže**): Amálie, Asie, Indie, Libye, Sicílie, Florencie, Itálie, Francie, Sýrie, Arménie, Belgie, Austrálie, Nigérie, Velká Británie.

Так же склоняются historie, geometrie, praxe и другие нарицательные существительные на **-ce**, **-ice**, **-ace**: revoluce, rezoluce, demokracie asimilace, pozice.

Отличие от склонения чешских существительных такого же типа (ulice, lavice) заключается в том, что в род. падеже мн. числа наряду с формой без окончания (pozic, směrnic) существует и, как правило, употребляется форма род. падежа на **-í**: z rezolucí, z konferencí, z institucí.

Иностранные существительные на **-ea**, **-ua**, **-oa** (Korea, Nikaragua, Managua, Guinea, Samoa, orchidea, idea) имеют смешанный тип склонения: одни падежные формы оканчиваются у них как у существительных женского рода твердой разновидности, другие - как у существительных мягкой разновидности.

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	idea	idey/ideje
G.	idey/ideje	ideí
D.	ideji	ideám/idejím
A.	ideu	idey/ideje
V.	ideo!	idey!/ideie!
L.	ideji	ideách/idejích
I.	ideou/idejí	ideami/idejemi

Именительный падеж множественного числа существительных, обозначающих народности, национальности, а также жителей различных стран, областей и городов

В зависимости от звукового вида основы иностранных существительных они, как и существительные собственно-чешского происхождения, могут иметь три окончания: **-i**, **-é**, **-ové**. Наиболее частыми у этого лексического разряда существительных являются окончания **-é**, **-ové**. Окончание **-é** употребляется у существительных с суффиксом **-an**:

Им. падеж ед. числа		*Им. падеж мн. числа*
Říman	римлянин	Římané
Syrakusan	житель Сиракуз	Syrakusané
Angličan	англичанин	Angličané
Američan	американец	Američané
Afričan	африканец	Arfičané
Evropan	европеец	Evropané
Belgičan	бельгиец	Belgičané
Číňan	китаец	Číňané
Rakušan	австриец	Rakušané
Peršan	перс	Peršané
Moravan	житель Моравии	Moravané
Pražan	пражанин	Pražané

У односложных существительных с этим же значением, как правило, появляется окончание **-ové**: Řek - Řekové, Ind - Indové, Ir - Irové, Srb - Srbové, Skot - Skotové, Fin - Finové, Šved - Švédové, Nor - Norové.

Прочие существительные (с суффиксами **-ec**, **-ek** и др.), обозначающие названия народностей и национальностей (реже жителей), имеют обычно окончание **-i**: Jugoslávec - Jugoslávci, Japonec - Japonci, Korejec - Korejci, Ukrajinec - Ukrajinci, Malajec - Malajci, Bulhar - Bulhaři, Maďar - Maďaři, Polák - Poláci, Kazach - Kazaši, Turek - Turci.

Важнейшие суффиксы существительных мужского рода со значением лица

Суффикс	Производящая основа	Значение производных существительных	Примеры
-a	а) от разных частей речи б) прилагательное + отрицание	а) имя, фамилия, существительное со значением лица б) название носителя отрицательных свойств	předseda, starosta, Neruda, Benda, Jarda nemrava, necuda, nemotora
-áč	прилагательное и существительное	название носителей свойств	boháč, hrbáč, vousáč
-ák	а) прилагательное и существительное б) существительное и глагол в) существительное	а) название носителей свойств б) название лица по роду занятий, по профессии в) название лица по национальному признаку	dobrák, hlupák, chytrák divák, voják, zpěvák, kuřák, nekuřák Slovák, Polák
-an	существительное	название лица по происхождению (территориальному, национальному, родовому)	Američan, Evropan, Pražan, vesničan, měšťan, Moravan
-án	прилагательное	название носителя свойств (увеличительн.)	dlouhán, velikán
-ař / -ár	существительное	название лица по профессии, по роду занятий	lékař, novinář, kovář, lyžař, češtinář, rybář
-ce	глагол, реже существительное	название деятеля (исполнителя или носителя действия)	soudce, rádce, vůdce, zástupce, obhájce
-čí	глагол	название лица по профессии, по роду занятий	krejčí, mluvčí, průvodčí
-č	глагол	название лица по профессии, по роду занятий	nosič, holič, prodavač, řidič
-ec	а) глагол б) прилагательное	а) название лица по роду занятий б) название лица по какому-л. признаку	běžec, letec, chodec slepec, tupec
-ista **-asta**	заимствованные слова	название лица по роду деятельности; по принадл. к обществен. течению, идейному направлению	cyklista, gymnasta; komunista, socialista
-ník	а) существительное б) прилагательное в) глагол	название лица по роду занятий, профессии, по роду деятельности	dělník, rolník, básník, pracovník, opatrovník
-tel	глагол	название деятеля (по профессии, по роду занятий)	spisovatel, učitel, stavitel, zlepšovatel

CVIČENÍ

1. a) Jaká je hlavní myšlenka „Smrti Archimedovy“?
   b) Pokuste se ocharakterizovat vědce Archimeda a vojáka Lucia.
2. Podstatná jména s předložkami nahraďte přídavnými jmény podle vzoru:

sýr z Holandska - holandský sýr

národní písně z Čech, Moravy, Slovenska; rodák z Moskvy; sochy z Řecka; koňak z Francie; auta z Ameriky; nábytek z Finska; zapalovač z Rakouska; čaj z Gruzie; tabák z Bulharska; kaviár z Ruska

3. Upravte věty podle tohoto vzoru:
a) **Měl jsi být na té přednášce. - Škoda, žes nebyl na té přednášce.**
Měla jsi přijít včas. - Měl jsi na tom sympoziu být. - Měl lépe pracovat. -Měli jsme si pospíšit. - Měli jste to napsat včas. - Měli jsme ho na tu závadu upozornit. - Měl jsi hrát s námi.
b) **Škoda, že nepracuješ (že nemůžeš pracovat) s námi. - Měl bys pracovat s námi.**
Skoda, že nejdete s námi všichni. - Skoda, že nečtete pravidelně denní tisk. - Skoda, že nejdeš se mnou. - Skoda, že jí to nemůžete sdělit telefonicky. - Skoda, že nechodí na koncerty. - Skoda, že si nemůžeš najít pro mne trochu volného času. - Skoda, že nechodíš ani na fotbal, ani na hokej.

4. Tvořte substantiva:
a) příponou **-ec** od těchto adjektiv:
slepý, starý, učený, oblíbený, opilý, znalý, lakomý, hrubý
od sloves:
jezdit, chodit, běžet, letět, lovit, střelit, plavat
b) příponou **-ák** příbuzná slova k těmto slovům:
dobrý, hloupý, chytrý, chudý, pěší, pravý, levý
od sloves:
žebrat, dívat se, kouřit(!), toulat se(l), pást(!)
c) příponou **-án**, **-an** od substantiv a adjektiv:
veliký, dlouhý, vesnice, sever, Praha, město, Morava, Austrálie, Moskva, Berlín, Afrika, Amerika, Čína
d) příponou **-áč** od přídavných jmen:
bradatý, nahý, hlavatý, hrbatý, bohatý, nosatý, vousatý, huňatý
e) příponou **-č** od sloves:
hrát, hlídat, plánovat, osvětlovat, prodávat (!), čistit, nosit, hasit, holit, řídit (!), topit, volit, sázet (!)
(U slov s vykřičníkem kraťte kmenovou samohlásku.)
f) příponou -tel od sloves:
učit, stavět, velet, činit, užívat (!), chovat, budovat, zlepšovat, obývat (!), tázat se (!), vykonávat (!), hostit, ctít (!), myslit, nosit, budit, kázat (!), bádat (!), vychovat
g) příponou **-ík**, **-ník**, **-ovník** od substantiv:
obchod, role, služba, účast, zahrada, pokladna, báseň, důvěra, pomoc, zeď, komín (!), pluk, práce (!), návštěva, dluh

5. Doplňte vhodná substantiva podle vzoru:
Tomu, kdo je slepý říkáme... (slepec).
Tomu, kdo má hodně vousů, říkáme... - Nemravnému člověku říkáme... - Kdo je až moc chytrý, říkáme... - Lidé, kteří se dívají na představení, jsou... - Obyvatelé Ameriky se nazývají..., obyvatelé Austrálie ... - Člověk, který jezdí na lyžích, je..., a ten, co chodí na ryby ... - Člověk, jehož úkolem je soudit, je..., kdežto ten, který obžalovaného obhajuje, se nazývá...

6. Tvořte věty podle vzoru:
Rusko - Rus - Jsme Rusové, žijeme v Rusku.

Čechy - Čech
Irsko - Ir
Norsko - Nor
Finsko - Fin
Řecko - Řek
Itálie - Ital
Indie - Ind
Švédsko - Švéd
Rakousko - Rakušan
Belgie - Belgičan
Čína - Číňan
Afrika - Afričan
Moskva - Moskvan
Praha - Pražan

Amerika - Američan
Egypt - Egypťan
Mexiko - Mexičan
Španělsko - Španěl
Portugalsko - Portugalec
Japonsko - Japonec
Írán - Íránec
Island - Islanďan
Turecko - Turek
Jugoslávie - Jugoslávec
Francie - Francouz
Rumunsko - Rumun
Bulharsko - Bulhar
Polsko - Polák

Kanada - Kanaďan

7. Slova v závorkách dejte do správných pádů:

Díla (Julius Fučík) byla přeložena do všech jazyků světa. - Když jsme studovali latinu, učili jsme se z (Ovidius) celé odstavce nazpaměť. - Všichni ho považovali za (génius). - Diplomní práce mého kamaráda z univerzity byla věnována (Sokrates). - Ve své povídce „Smrt Archimedova“ popisuje Čapek setkání (Archimedes) a (Lucius). - O (Achiles) existuje mnoho různých legend. - S velkým zájmem jsem četla romány od (známý francouzský spisovatel Viktor Hugo). - Znáš nějakou lyrickou báseň od německého básníka (Goethe)? - Četl jste (Dante)? - S životem a činností (Felix Edmundovič Dzeržinský) jsou spojeny slavné stránky dějin SSSR. - Málokdo z pedagogů nezná jméno (Jan Ámos Komenský). - (Sovětský biolog - *pl*) studují možnost, jak pěstovat rostiny v (kosmos). - Marx, Engels a Lenin jsou (génius - *pl*) teorie proletářské revoluce. - Proletáři všech zemí, spojte se pod praporem (Marx, Engels, Lenin)! - Neustále roste přitažlivost (socialistické ideje). - Konference se zúčastnili všichni (moskevský filolog, filozof, ekonom, historik). - Věrnost (idea - D. *pl*) marxismu-leninismu sjednocuje všechny komunistické strany. - Vedle československých badatelů se (sympozium) účastní i (Rus, Polák, Ukrajinec, Bulhar, Maďar - *pl*). - Kdy jste se vrátila ze severní (Korea)? - Nechtěl byste se podívat do (Maroko)? - Byl jsi v (Sofia)? - V (Tokio) se konalo zasedání pro hospodářské styky. - Mezinárodní výstava se konala v (Ósaka). - Mezinárodní mládežnické brigády pomáhaly (Nikaragua) sklízet kávu.

8. K substantivům v pravém sloupci vyhledejte vhodné adjektivum a utvořte věty:

mrzutý	úhel
roztržitý	pokřik
pravý	profesor
válečný	sportovec
ctižádostivý	povinnost
vzdělaný	výsledek
skvělý	národ

9. Vypravujte vlastními slovy obsah přečtené povídky.

10. Přeložte z ruštiny do češtiny:

а) Я хотел бы знать, с кем имею честь говорить. - По натуре он был очень мягкий человек. - Не беспокойтесь, это пустяки. - С научной точки зрения, эта работа не представляет никакого интереса. - Эти вопросы нужно рассматривать с профессиональной точки зрения. - Мы решили взять в оборот нашего товарища. - Мой знакомый владеет пятью языками. - Я не хочу об этом слышать, мне это без различно. - Ты не представляешь, как это важно. - Во время войны он лишился родителей. - Я потеряла лучшего друга. - Он не в состоянии это понять. - Мы не сумели кончить эту работу вовремя. - Ты не можешь себе представить, как это трудно.

б) Известный чешский писатель Карел Чапек очень популярен в нашей стране. Почти все его произведения переведены на русский язык. Кроме больших романов и пьес, которые идут на сценах московских театров, Чапек написал много рассказов. Чапек много путешествовал. Он был в Англии, во Франции, в Америке и других странах. Свои впечатления он описывал в рассказах. В своем творчестве Чапек обращается к историческим темам. В рассказе «Смерть Архимеда» Чапек описывает одну из легенд о смерти Архимеда. В этом рассказе он протестует против фашизма.

в) Книга Юлиуса Фучика «Репортаж с петлей на шее» произвела на меня сильное впечатление. - Среди студентов математического факультета есть несколько настоящих гениев. - В ботаническом саду есть много красивых орхидей. - Мы долго боролись за осуществление наших идей.

Poslechové cvičení

DVOŘAN, KAPUSTA A FILOZOF

Starověký filozof Diogenes bydlil v sudě na písčitém břehu moře, pil vodu a živil se jen kořínky a zeleninou. Jeden dvořan si umínil, že filozofa navštíví a jeho podivný způsob života mu rozmluví. Zastihl Diogena, když si připravoval k jídlu hlávku kapusty.

„Vidíš," povídá mu dvořan, „kdybys znal umění klanět sé králům, nemusel bys žít z kapusty!"

„A ty," odsekl Díogenes dvořanovi, „kdybys lépe znal umění, jak žít z kapusty, nemusel bys pochlebovat králům!"

Slovníček

starověký древний
živit se питаться
rozmluvit (*někomu něco*) отговорить (*кого-л. от чего-л.*)
umínit si решить, надумать
odseknout отрезать, резко ответить
pochlebovat (*někomu*) льстить (*кому-л.*)

* * *

<u>Zapamatujte si několik rčení:</u>

Je to otevřená hlava (=je velmi inteligentní).
Ten se vyzná v tlačenici (=ví si vždy rady).
Není na hlavu padlý (=dovede uvažovat).
Má Filipa (=je chytrý).

LEKCE 25

Краткие прилагательные. Наречия. Образование наречий. Степени сравнения наречий. Супплетивные формы сравнительной степени.

O KOMINÍKOVI

(Podle Jiřího Wolkra)

Kominík nenosí jenom žebřík a černou tvář. Kominík nosí také štěstí. To vědí všichni lidé a hlavně ti, co mají knoflíky u kabátu. Když jde kolem, honem se za některý chytí a myslí si na to[1], po čem touží[2].

Tak vidíte: všichni lidé mohou být po svém[3] šťastni. Potřebují k tomu jen knoflík a kominíka.

To dobře věděl Jeník, malý sirotek. Protože byl chudáček, žijící den ze dne[4] na dlažbě předměstí, měl mnoho krásných přání. Mohl toužit po rohlíku, po lístku na kolotoč, po zemřelé mamince nebo po jablíčku. Ale byla tu jedna velká chyba: malý Jeník neměl u svého roztrhaného kabátu a u roztřepaných kalhot ani jeden knoflík. Kalhoty i kabát dostal od dobrých lidí. Byly už řádně ošuntělé a všechny knoflíky byly pryč. Jeníka zprvu ani nenapadlo, že by jeho šatům se něčeho nedostávalo. Teprve když zvěděl tajemství o kominíkovi, knoflíku a štěstí, smutně si pomyslil:

„Já nemohu být šťasten, protože nemám žádný knoflík."

Od té doby nemyslil na nic jiného, než na to, jak by získal[5] nějaký knoflík. Jeník si chtěl na knoflík vydělat. Nosil jedné paní vodu do pátého patra, druhé zase vozil uhlí na malém vozíčku, chodil do dědiny pro mléko a vůbec dělal, co dovede chlapec v jeho stáří.

Ale na knoflík si peněz přece nevydělal. Lidé si myslili: nač dávat tak malému chlapci[6] peníze. Dáme mu raději něco k jídlu[7], to mu lépe poslouží.

A dávali mu. Tu chleba[8], tu sýr, tu talíř polévky nebo nějaké zbytky od oběda. Jeník pak, když se najedl, upadl do takové blaženosti, že zapomněl i na knoflík. Když však večer řádně vytrávil a neměl v kapse nic, než hlad, tu toužený knoflík mu počal tančit před očima. Zvláště když šel kolem knoflíkářského krámu, kde byly za výkladem celé hromady různých knoflíků. Nade všemi zářila řada velkých perleťových knoflíků, které přitahovaly Jeníkovy oči jako magnety.

Ty jistě přinášejí největší štěstí, myslil si Jeník. Ale sotva kdy se na ně zmohu[9]. Budou jistě moc drahé. Přece se však díval na ně lačněji a lačněji, až paní v krámě jej zpozorovala a odehnala: „Běž pryč," špinavý kluku. Nekouká ti z očí nic dobrého[10]. Myslila, že jí chce něco ukrást. Jeník zahanben odešel.

Když tak dlouho a dlouho marně toužil, přihodilo se mu[11] jedenkrát, že uviděl na ulici děvčátko, které mělo na kabátě krásný perleťovy knoflík. Jeník zpozoroval, že knoflík visí jen na nitce, a že se brzy utrhne. Srdce se mu zachvělo při pomyšlení, že by jej dívenka mohla ztratit a on najít. To by byl konec jeho bolestem.

Proto se nepozorovaně stočil za ní a sledoval ji[12]. Po čem tak toužil, to se také stalo. Právě, když děvčátko vstupovalo do dveří nízkého domu, knoflík se utrhl a zůstal ležet na dlažbě.

Jeník zajásal. Opatrně zvedl knoflík a držel jej v ruce. Honem jej schoval do kapsy a ohlédl se.

Děvčátko zašlo a nic nepozorovalo. Jeník zmizel za nejbližším rohem. Pozorně si jej odnesl domů. Svlékl si kabát a vypůjčil si jehlu. Nit vytáhl z hadrů a hned se dal do přišívání[13], aby byl hotov, než se setmí.

Druhého dne[14] vyšel s knoflíkem jako s hvězdou. Chodil, chodil a hledal kominíka. Přemýšlel také o tom, co by si měl přát. Rozhodl se pro zlatý zámek a pomeranč[15].

K poledni spatřil kominíka. Honem stočil krok na chodník a pevněji stiskl knoflík. Srdce se mu v prsou rozbušilo jako zvon. Kominík se přibližoval. Šel klidně a usmíval se. Jeník byl bledý a svíral ledovýma rukama knoflík více a více. Až přijde na pět kroků ke mně, tak zašeptám svou prosbu, myslil si. Kominík byl u něbo. Pod černými vousy ležel tichý, bílý úsměv. „Teď," řekl si

Jeník, polohlasně ze sebe vyrážeje: „Zá-mek a po-me -." Prask! Knoflík přišitý vetchou nití a příliš tažený Jeníkovou rukou se utrhl a zůstal mu mezi prsty.

Jeníkovy naděje se naráz zřítily. Slzy mu vstoupily do očí a pláč do hrdla. Byl neskonale nešťasten, neboť viděl v tom trest za to, že bral cizí knoflík pro své štěstí. Vzlykal tolik, že kominík se obrátil a přistoupil k němu.

„Co se ti stalo, chlapečku?" ptal se. Jeho hlas byl právě tak čistý jako kominík byl zasazený. „Udělal ti někdo něco, či jsi něco ztratil?"

Kominíkova ruka přejela Jeníkovi přes hlavu jako teplá vlna. „Sebral jsem knoflík," vyhrkl. „Chtěl jsem zámek a pomeranč." A dal se znovu do pláče.

„A čí jsi?"

Jeník nevěděl, čí je. Nepatřil nikomu, ale člověku je tak dobře, když může někomu patřit.

Kominík vzal uplakaného Jeníka za ruku a vedl jej s sebou. Uvedl Jeníka do malého domku - právě do toho, ve kterém zmizela včerejší dívenka.

„Maminko a Lído - vedu vám chlapce, který pláče, že chtěl zámek a pomeranč."

„Nepláču proto," řekl Jeník, „ale proto, že jsem sebral knoflík."

„Zámek ani pomeranč ti nemůžeme dát," řekla paní kominíkova, „ale dáme ti oběd."

A dali mu. Posadili jej za stůl a nalili mu plný talíř polévky. Z jedné strany seděl pan kominík - už čistý a umytý, z druhé strany paní a naproti - Lída, která ztratila včera knoflík.

Dávali mu dobré a laskavé otázky a Jeník odpovídal. Jakživ toho tolik nenapovídal, jako tenkrát. Všechno pověděl, jak je sám, jak chtěl štěstí, jak hledal knoflík a jak vše dopadlo.

„Líbíš se mi, chlapče," řekl kominík," - a jestli chceš, můžeš u nás zůstat a naučím tě kominářem[16]. Beztoho je Lídě samotné smutno."

Paní zakývala hlavou a Lídě zablesklo v očích. Jeník radostně přikývl a velkou radost přikryl velkým kusem masa, aby mu neutekla.

Být kominíkem znamená obšťastňovat lidi, kteří mají knoflíky. Až budou všichni lidé mít knoflíky - budou všichni šťastni.

Slovníček

bledý бледный
civilní гражданский
dědina, -y *f* деревня
dlažba, -y *f* мостовая
drahokam, -u *m* драгоценный камень
hadr, -u *m* тряпка
honem быстро
chápat понимать
chudáček, -čka *m* бедняжка
chytit se (*za něco*) схватиться (*за что-л.*)
jakživ за всю жизнь
jásat радоваться, ликовать
jehla, -y *f* игла
kapsa, -y *f* карман
klidně спокойно
knoflík, -u *m* пуговица
knoflíkářský krám, -u *m* магазинчик, где продаются пуговицы
kolotoč, -e *m* карусель
lačně жадно, алчно
lesk, -u *m* блеск
marně напрасно
naráz сразу, разом
neskonale бесконечно
notně очень, слишком
obšťastňovat делать счастливым
odehnat прогнать
ohlédnout se оглянуться
opatrně осторожно
ostatní остальной, другой
ošuntělý поношенный
perleťový перламутровый
plápolavý горящий
polohlasně вполголоса
pomyšlení, -í *n* мысль
posloužit (*někomu*) быть на пользу (*кому-л.*)
předměstí, -í *n* предместье, окраина
přikývnout кивнуть
přitahovat притягивать, привлекать; **p. jako magnet** притягивать как магнит
rozbušit se (*o srdci*) забиться (*о сердце*)
roztrhaný разодранный, рваный
roztřepaný истрепанный
řádně изрядно
sebrat (*někomu něco*) украсть, забрать (*у кого-л. что-л.*)
setmět se стемнеть

schovat спрятать
sirotek, -a *m* сирота
skutečně действительно
smutně печально, с грустью
spatřit увидеть, заметить
stáří, -í *n* старость; **chlapec v jeho s.** мальчик в его возрасте
stočit se (*za někým*) повернуться (*за кем-л.*); **s. krok na chodník** свернуть на тротуар
svírat сжимать
špinavý грязный
tajemství, -í *n* тайна
teprve только
toužený желанный
trest, -u *m* наказание
upadnout do blaženosti впасть в блаженное состояние
usedavě plakat плакать навзрыд
úsměv, -u *m* улыбка
usmívat se улыбаться
utrhnout se оторваться
věřit верить
vousy, -ů *pl* усы, борода
vozíček, -čku *m* тележка
vydělat (si) peníze заработать деньги
vyhrknout (*o slzách*) брызнуть (*о слезах*)
výklad, -u *m* витрина
vyloučit исключить
vyplnit se исполниться
vypůjčit si одолжить
vyrážet ze sebe (*o hlase*) выдавливать из себя (*о голосе*)
vytáhnout вытащить, вытянуть
vytrávit *зд.* проголодаться
vzlykat всхлипывать
zahanbený пристыженный
zachvět se (*o srdci*) забиться (*о сердце*)
zářit сиять
zasazený вымазанный сажей
zbytek, -tku *m* остаток
zemřelý умерший
zmizet исчезнуть
zpozorovat заметить, увидеть
ztratit потерять
zvědět узнать
zvednout поднять
zvon, -u *m* колокол
žebřík, -u *m* лестница

Lexikálně-gramatické poznámky

1. myslit (si) na někoho, na něco	думать (о ком-л., о чём-л.)
Pořád na ně myslím.	Я все время думаю о них.
Pořád na to myslím.	Я все время об этом думаю.
To jsem si na vás nemyslil.	Этого я от вас не ожидал.
myslit si (na někoho)	заглядываться (на кого-л.)
Stále si na ni myslel.	Он постоянно на нее заглядывался.
Ср. также:	
vzpomínat (vzpomenout) na někoho, na něco	вспомнить (вспоминать) о ком-л., о чём-л.
zapomínat (zapomenout) na někoho, na něco	забыть (забывать) о ком-л., о чем-л.
Zapomněl jsem na to.	Я забыл об этом.
2. toužit (po někom, po něčem)	страстно желать, хотеть (чего-л.), мечтать (о чем-л.)
Už toužím po dovolené.	Я уже мечтаю об отпуске.
Jeník toužil po pomeranči.	Еник мечтал об апельсине.
Národy celého světa touží po míru.	Народы всего мира хотят / желают мира.
Ср. также:	
Touží po vlasti.	Он тоскует по родине.
3. po svém (*L.*)	по-своему
Byl po svém šťasten.	Он был по-своему счастлив.
4. den ze dne / den ode dne	изо дня в день / со дня на день

5. Глагол **získat** имеет несколько значений:
а) *достать*, *приобрести*:
Jeník chtěl získat nějaký knoflík. — Еник хотел достать какую-нибудь пуговицу.
Chci získat předplatné do divadla. — Я хочу приобрести абонемент в театр.
б) *привлечь*:
Získali jsme pro naši práci několik pracovníků. — Мы привлекли к нашей работе несколько человек.
в) *выиграть* (*время*), *найти*, *изыскать*:
Musili jsme stůj co stůj získat čas. — Мы должны были во что бы то ни стало выиграть время / найти время.
г) *снискать*, *завоевать*:
Chtěl získat důvěru svých přátel. — Он хотел снискать / завоевать доверие своих друзей.

6. Tak malý chlapec. — Такой маленький мальчик.
Tak pěkný obraz. — Такая хорошая картина.

В этих и подобных случаях указательному местоимению *такой* в русском языке в чешском языке часто соответствует наречие **tak**.

7. dát něco k jídlu — дать что-нибудь поесть

8. В разговорном чешском языке вместо вин. падежа ед. числа от существительного **chléb** часто употребляется форма род. падежа chlebat koupil jsem si chleba.

9. Sotva kdy se na ně zmohu. — Вряд ли мне удастся когда-нибудь их приобрести.

Глагол **zmoci** / **zmoct (se)** имеет также значение *смочь*, *осилить*, *одолеть*, *справиться*. Ср.:
Nezmohli se ani na odpor. — Они не смогли даже оказать сопротивление.
Nezmohl se ani na kloudnou odpověď’. — Он не сумел даже дать приличный ответ.

10. Nekouká ti z očí nic dobrého. — Твой взгляд не обещает ничего хорошего.
Ср. также:
Nic dobrého z toho nekouká. — Это не сулит ничего хорошего.

11. přihodit se (někomu) — случиться (с кем-л.) (*безл.*)
Co se vám přihodilo? — Что с вами случилось?

12. sledovat (někoho, něco) (*A.*) — а) идти вслед (за кем-л.), идти (по чьим-л.) следам
Jeník sledoval Lídu. — Еник шел следом за Лидой.
б) следить (за кем-л., чем-л.)
Sleduji vývoj událostí. — Я слежу за развитием событий.
Co tím sleduješ? — Чего ты этим добиваешься?

13. dát se (do něčeho) — взяться (за что-л.) / начать что-либо делать
Dal se do přišívání. — Он начал пришивать.
Dal se do práce. — Он начал работать / Он взялся за работу.
Dala se do pláče. — Она начала плакать.

14. druhého dne / druhý den — на другой день

15. rozhodnout se (pro něco, pro někoho) (*A.*) — решить в пользу (кого-л., чего-либо)

Jeník se rozhodl pro zlatý zámek. — Еник решил выбрать золотой замок.

16. Naučím tě kominářem. — Я научу тебя работать трубочистом (*профессии трубочиста*).

Gramatické výklady
Краткие прилагательные
(Jmenné tvary přídavných jmen)

В современном чешском языке краткие прилагательные соотносительны только с небольшим числом качественных прилагательных твердой разновидности:

zdravý - zdráv, -a, -o, zdrávi, -y, -a
nemocný - nemocen, -a, -o, nemocni...
mladý - mlád
mrtvý - mrtev, -a, -o, mrtvi...
šťastný - šťasten, -a, -o, šťastni...
spokojený - spokojen, -a, -o, spokojeni...
schopný - schopen, -a, -o, schopni...
starý - stár
hotový - hotov, -a, -o, hotovi...
hodný - hoden, -a, -o, hodni...
bosý - bos, -a, -o, bosi...
známý - znám, -a, -o, známi...

Некоторые прилагательные встречаются только в мужском роде: **mlád**, **stár**. Они не употребляются с неодушевленными предметами: člověk je stár, но dům je starý.

Краткое прилагательное **rád**, **-a**, **-o** не имеет соответствующей полной формы.

Краткие прилагательные употребляются только в предикативной функции (в качестве именной части сложного или составного сказуемого): otec je zdráv, matka je zdráva, dítě je zdrávo; bratři jsou zdrávi, sestry jsou zdrávy, děvčata jsou zdráva, vrátil se zdráv.

Краткие прилагательные имеют только форму им. падежа ед. и мн. числа: Jeník je šťasten, dědeček je zdráv, babička je nemocna.

В им. падеже ед. и мн. числа они имеют такие же окончания, как и имена существительные:

	Единственное число	*Множественное число*
мужск. род	zdráv	zdrávi
женск. род	zdráva	zdrávy
ср. род.	zdrávo	zdráva

Примечание. Краткие прилагательные имеют в корне **á** (долгое), в полной форме - **a** (краткое).

Краткие прилагательные являются принадлежностью книжного, литературного языка. В живой разговорной речи они вытесняются полными формами (см. ур. 33) и употребляются лишь в нескольких застывших оборотах, например: Buď zdráv *Привет.* / *Будь здоров.* Buďte tak laskav *Будьте любезны.* O tom mi není nic známo *Об этом мне ничего не известно.* Jsem vám moc vděčen *Я вам очень признателен*.

Примечание. Гораздо чаще, чем краткие формы прилагательных, в чешском языке употребляются краткие формы страдательных причастий:

Jsem připraven, (-a).	Я готов(-а) / я подготовлен(-а).
Je rozhodnut...	Он готов (он решился на что-л.)...
Jsme nuceni...	Мы вынуждены...
Byl dojat.	Он был тронут.

Иногда краткие прилагательные обособляются в своем значении от полных прилагательных и развивают свое падежное управление.

Ср.: Schopný člověk *Способный человек*, но Ten člověk je schopen všeho *Этот человек способен на все*. Nejsem schopen té oběti *Я не способен на эту жертву*. Sál je plný *Зал полон*,

но Byl pln ochoty *Он был готов что-л. сделать*. Jsem si tím jistý *Я в этом уверен*, но Jsem si jist, že to není pravda *Я уверен в том, что это неправда*. Moje dcera je hodná. *Моя дочь хорошая*, но Nejsem hoden takové cti *Я не достоин такой чести*. Cesta je daleká *Путь далекий*, но Jsem dalek toho, abych tě podezříval *Я далек от того, чтобы тебя подозревать*. Tato báseň je známá *Это стихотворение известное*, но Je znám svou zapomnětlivostí *Он известен своей забывчивостью*.

Наречия (Příslovce)

Наречие - неизменяемая часть речи, которая обозначает различные обстоятельства совершения действия:

1. *Место* (на вопросы kde, odkud, kam, kudy): zde, tady *здесь*, všude *всюду*, vpředu *впереди*, jinde *в другом месте*, dolů *вниз*, zdola *снизу*, dovnitř *внутрь*, nahoru *вверх*, domů *домой*, tam *там* и *туда*, sem *сюда*, jinam *в другое место* (*в другую сторону*), kudy *каким путем*, *какой дорогой*, tudy *этим путем*, *этой дорогой*, zdaleka *издалека*. Ср. например: Tady je můj sešit; Bratr sedí vpředu; Všichni sestupovali dolů; Vrátil se domů; Zavolal mě zdola; Vystoupili jsme nahoru и др.
2. *Время* (на вопросы kdy, jak dlouho, jak často). Например: dnes, včera, večer, ráno, zítra, brzy (Brzy se vrátím), často (Často bývá nemocen), dlouho (Dlouho jsme na ně čekali), vždycky (Vždycky nám pomáhal), pořád (Pořád se na ni ptá), denně, ročně, dávno, odedávna, časně (časně ráno).
3. *Способ* (на вопрос jak): rychle, dobře, pilně, pozorně, nahlas *вслух*, potichu *тихо*, *потихоньку* (Choď potichu), pěšky (Rád chodím pěšky), pomalu (Pracuje pomalu), přátelsky *по-дружески* (Choval se přátelsky), česky (Mluví česky), vleže *лежа* (Kouřil vleže), dvojnásob *вдвойне* и т. д.

Среди наречий способа действия следует выделить группу наречий, выражающих отношения, которые на русский язык переводятся *относительно чего-л.* (см. ур. 23): vojensky *в военном отношении*, vědecky *в научном отношении*, obsahově *со стороны содержания*, jazykově *в отношении языка*. Ср. примеры:

Liší se od sebe významově.	Они отличаются друг от друга по значению / в отношении...

4. *Меру и степень* (на вопрос do jaké míry): zvlášť (zvlášť dobře *особенно хорошо*), velmi (Je velmi krásný), poněkud *до некоторой степени* (Jsem poněkud nemocný), moc (Mám se moc dobře), dost (Práce máme dost), hodně (Přeji vám hodně zdraví).

Наречия в предложении употребляются чаще всего с глаголами (honem se chytí), с прилагательными (moc drahý, pěkně namalovaný), с наречиями (velmi smutně, moc dobře), иногда с существительными (cesta dolů, domů).

Образование наречий (Tvoření příslovcí)

Бóльшая часть наречий образуется от прилагательных.

а) От прилагательных на **-ský**, **-cký** наречия образуются при помощи суффикса **-sky**, **-cky**, присоединяемого к основе прилагательного (практически посредством сокращения долготы конечного гласного):

ruský - rusky	по-русски
anglický - anglicky	по-английски
přátelský - přátelsky	по-дружески
socialistický - socialisticky	по-социалистически

б) От большей части качественных прилагательных наречия образуются при помощи суффикса **-e** (**-ě**):

dobrý - dobře	pěkný - pěkně
krásný - krásně	prudký - prudce
veselý - vesele	tichý - tiše
zdravý - zdravě	srdečný - srdečně
hlavní - hlavně	reálný - reálně

drahý — draho / draze

Примечание. Перед суффиксом **-e** (**-ě**) происходит чередование **k/c**, **ch/š**, **h/z**, **r/ř**, **d/ď**, **t/ť**, **n/ň**.

в) От некоторых прилагательных твердой разновидности наречия образуются при помощи суффикса **-o**. Некоторые из этих наречий имеют также параллельные формы с **-e** (**-ě**):

blízký - blízko / blízce	vysoký - vysoko / vysoce
daleký - daleko / dalece	úzký - úzko / úzce
dlouhý - dlouho / dlouze	přímý - přímo / přímě
hluboký - hluboko / hluboce	smutný - smutno / smutně
těžký - těžko / těžce	

но častý - často
dávný - dávno

Параллельные формы на **-o** / **-e** несколько различаются по значению и употреблению. Наречия на **-o** употребляются обычно в прямом значении, на **-e** (**-ě**) - чаще в переносном.

Ср.:	Bydlím daleko.	Я живу далеко.
	Já o tom nic tak dalece nevím.	У меня об этом нет подробных сведений.
	Žije blízko mne.	Он живет поблизости от меня.
	Jsme blízce příbuzní.	Мы близкие родственники.
	Prodal své auto draho.	Он продал свою машину дорого.
	Draze zaplacená zkušenost.	Дорогостоящий опыт.
	Letadlo letělo vysoko.	Самолет летел высоко.
	Vysoce ideový člověk.	Глубоко идейный человек.
	Akvanauti jsou hluboko pod vodou.	Аквалангисты находятся глубоко под водой.
	Byla jsem hluboce dojata.	Я была глубоко / очень тронута.

Наречия на **-o** употребляются:

а) В простых предложениях для выражения состояния (предикативные наречия): Bylo mi veselo, je mi smutno, je nám teplo, je tam čisto, venku je jasno, dnes je chladno, je mi úzko, s ním je vždycky veselo.

б) Как наречия места: Bydlím daleko, letadlo letělo vysoko.

Наречия на **-e** (**-ě**) характеризуют, как правило, способ совершения действия (обстоятельства образа действия):

Tvářil se smutně.	Он делал печальное лицо.
Oblékla se teple.	Она оделась тепло.
Vesele se smál.	Он весело смеялся.

Образование наречий от некоторых прилагательных

vroucí - vroucně	malý - málo	nějaký - nějak
řídký - zřídka / řídce	jiný - jinak	
brzký - brzo / brzy	takový - tak	

Образование наречий от прилагательных - живой и продуктивный способ. Образование наречий от других частей речи в настоящее время непродуктивно или малопродуктивно. Такие наречия лишь соотносительны с другими частями речи:

а) с существительными (с предлогом и без предлога): domů, dolů, večer, tma, zima, honem, celkem, včas, nahoru, pohromadě, dohromady, hrůza, kolem, nahlas, dokonce, zticha, doslova, zčásti.

б) с местоимениями (иногда в сочетании с предлогами и частицами); tam, tudy, tak, kam, kudy, kde, kdesi, kamsi, někde, někam, leckdy, leckde, potom, přitom, předtím, vtom.

в) с числительными (обычно основа - числительное плюс частицы, суффиксы): jednou, dvakrát, třikrát, stokrát, dvojmo, poprvé, podruhé, za prvé, za druhé.

г) с глаголами: ležmo, letmo, kradmo, plačky, mlčky.

д) с многочисленными наречиями, возникшими на базе кратких прилагательных с предлогами: doprava, napravo, narychlo, postaru, vpravo, vlevo, zhruba, zlehka, znovu, pomalu, potichu, zřídka, odedávna, nadlouho, málem.

Степени сравнения наречий (Stupňování příslovcí)

Степени сравнения имеют только наречия, образованные от полных прилагательных.

Сравнительная степень (komparativ) образуется при помощи суффиксов **-eji** (**-ěji**) или **-e** (**-ě**).

Суффикс **-eji** (**-ěji**) употребляется обычно в тех случаях, когда наречие в положительной степени оканчивается на **-e** (**-ě**) или **-sky**, **-cky**.

Jméno přídavné	*Příslovce*	*Komparativ (2. stupeň)*
pěkný	pěkně	pěkněji
jasný	jasně	jasněji
klidný	klidně	klidněji
hloupý	hloupě	hlouběji
chytrý	chytře	chytřeji
veselý	vesele	veseleji
tichý	tiše	tišeji
měkký	měkce	měkčeji
krátký	krátce	kratčeji
-	rád	raději

У наречий на **-cky**, **-sky** перед суффиксом **-eji** (**-ěji**) происходит чередование **-ck/čť-**, **-sk/šť**:

lidský - lidsky - lidštěji	более по-человечески
přátelský - přátelsky - přátelštěji	более (по-)дружески
praktický - prakticky - praktičtěji	практичнее, более практично
vědecký - vědecky - vědečtěji	более научно

Суффикс **-e** употребляется обычно в том случае, когда наречие в положительной степени оканчивается на **-o**/**-e**. При этом согласный основы перед **-e** чередуется: **h**/**ž**, **s**/**š**, **z**/**ž**, суффикс **-k** и **-ok** опускается, корневой гласный удлиняется.

Jméno přídavné	*Příslovce*	*Komparativ (2. stupeň)*
blízký	blízko / blízce	blíže / blíž
daleký	daleko / dalece	dále / dál
dlouhý	dlouho / dlouze	déle
drahý	draho / draze	dráže / dráž
nízký	nízko / níže	níže / níž
snadný	snadno / snadně	snáze / snadněji
široký	široko / široce	šíře / šíř
těžký	těžko / těžce	tíže / tíž
vysoký	vysoko / vysoce	výše / výš
Исключение:		
úzký	úzko / úzce	úžeji / úže
řídký	zřídka / řídce	řidčeji
hluboký	hluboko / hluboce	hlouběji / hloub

Примечание. От наречий, употребленных в переносном значении, сравнительная степень не образуется и не употребляется.

Супплетивные формы сравнительной степени (Supletivní komparativní tvary)

dobře	lépe/líp
zle, špatně	hůře / hůř
mnoho, moc (*разг.*) hodně	vice / víc
málo	méně /míň

Примечание. В разговорном языке суффикс сравнительной степени **-e** часто опускается, а корневой гласный **e** изменяется: lépe - líp, méně - míň, dráže - dráž, více - víc.

Превосходная степень (superlativ) наречий образуется присоединением к сравнительной степени префикса **-nej-**: pozorněji - nejpozorněji, výše - nejvýše, lépe - nejlépe.

Так как в русском языке простые сравнительные степени прилагательных и наречий совпали в одной форме (ср.: *он хороший человек* - *он лучше других* и *он хорошо работает* - *он работает лучше других*), то при образовании сравнительной степени в чешском языке всегда следует помнить об исходной форме и о том, является ли эта форма прилагательным или наречием. Ср.:

Bratr je dobrý člověk.	Bratr je lepší než já.
Bratr pracuje dobře.	Bratr pracuje lépe než já.

При сравнительной степени наречий употребляется союз **než**: Pracuje hůř než ty; наречия **mnohem**, **stále** (*всё*), местоимения **čím** / **tím**: stále pevněji *все крепче*; stále rychleji *все быстрее*; mnohem více *намного больше*; čím dál tím víc *чем дальше, тем больше*.

При превосходной степени наречия употребляется предлог **z** / **ze**: Nejlépe ze všech pracujete vy и местоимение **co**, которое придает выражению оттенок значения как *можно больше*, *лучше*, *раньше* и т. д.

co nejdříve	как можно раньше
co nejlépe	как можно лучше
co nejdále	как можно дальше

Примечание. Часто наряду с формами превосходной степени употребляются описательные конструкции, состоящие из наречия velmi + наречие в положительной степени. Ср.: Přišel velmi pozdě *Он пришел очень поздно*. Bylo mu velmi smutno *Ему было очень грустно*.

CVIČENÍ

1. Odpovězte ústně a písemně na tyto otázky k textu:

Po čem toužil Jeník?
Jak byl Jeník oblečen?
Od koho dostával Jeník šaty a jídlo?
Na co si myslili lidé, když dávali chlapci staré ošuntělé šaty?
Jak si chtěl Jeník vydělat na knoflík?
Kde rád stával Jeník celé hodiny?
Co viděl Jeník za výkladem knoflíkářského krámu?
Jak se Jeníkovi podařilo sehnat knoflík?
Co se mu přihodilo druhý den ráno?
Jakými slovy se obrátil na Jeníka kominík?
Kam odvedl kominík Jeníka?
Čím se stal Jeník?
Proč mají lidé rádi kominíky?

2. Vypravujte obsah Wolkrovy povídky o kominíkovi.

3. Utvořte příslovce od těchto přídavných jmen a přeložte je do ruštiny:

francouzský, ideologický, ideový, bulharský, marný, nepozorovaný, opatrný, zlý, nízký, formální, chladný, brzký, vysoký, radostný, hlasitý, pevný, lačný, knižní, finanční, srdečný, lehký, samozřejmý

4. Utvořte 2. a 3. stupeň příslovcí:

šťastně, mnoho, klidně, rychle, nidostně, řídce, lačně, pozdě, dlouho, brzo, draho, nepřátelsky, lidsky, energicky, otevřeně, bolestně, citlivě, málo, tiše, úzko, měkce, krátce, daleko, snadno / snadně, nízko, vysoko

5. Doplňujte potřebná příslovce:

Teď půjdu ... . - Kdo z nich ... nepřišel? - Jezdíme tam třikrát ... . - Máte ... jít? - Kdy jste přišel ... ? - Už je ... ? - Bylo tam ... lidí. - Trvá to ... dlouho. - Šel jste tam ... ? - Přemýšleli jsme o tom... . - Slunce vyjde dost ... . - Scházeli se velmi ... . - Bratr šel ... . - Nerad vstávám časně... . - Často chodím ..., protože mám rád pohyb. - Napište jim ještě ... . - Dostanu ty noviny ...? - Seď ...! - Dnes

je ... špatné počasí. - Udělal jsem to ... . - Jděte ...! - Musíte mluvit ... . - ... pojedeme výtahem. - Auto jede ... . - Já vás ... chápu. - Náš ústav je pár kroků ... . - Čti ten dopis ... . - Přines mí ty knihy ... .

6. Ze slov v závorkách utvořte potřebná příslovce:
Tváří se (nevšímavý) a (dotčený). - Rezoluce byla přijata (jednomyslný). - Těmito slovy můžeme (výstižný) charakterizovat přístup k věci. - Ono se (lehký) kritizuje, ale (těžký) se napravuje. - Začínalo být (chladný). - Otčenáškova novela Romeo, Julie a tma byla zfilmována a zpracována v mnohých zemích (rozhlasový) a (televizní). - Jsou to (drahé) zaplacené chyby. - (Vysoký) kvalifikovaná práce. - (Těžký) na to můžeme zapomenout. - Váš článek je (obsahový) slabý. - Čeština a slovenština jsou (blízké) příbuzné jazyky. - Proč jste tak (lehký) oblečen? - Ten člověk je (vysoký) vážený umělec. - Zůstaneme tam (dlouhý). - Vysvětlil nám vše (jasný) a (krátký). - (Ideový) vyspělý pracovník. - (Vysoký) si ceníme účasti našich kolegů na rozpracování projektu nové stavby. - Proč se o těchto otázkách nemluvilo (otevřený) už dříve? - Byl to (finanční) nerentabilní podnik. - Tyto práce nebyly dosud (knižní) publikovány. - Na nás všechny (hluboký) zapůsobila bojová revoluční solidarita s hrdinným nikaragujským lidem.

7. Příslovce v závorkách dejte do 2. nebo do 3. stupně (věty upravte):
Jeník toužil (moc) po zámku a pomeranči. - Perleťový knoflík prodávali (draho) než ostatní. - Dnes Jeník vypadá (smutně) než včera. - Bylo zde (zle) než kde jinde. - Jeník stál před výlohou a stále (lačně) se díval na knoflíky. - V těch šatech vypadala (půvabně). - Zůstal tam (dlouho) než jeho kamarádi. - Musíš se obléknout trochu (teple). - Všechno vypadalo mnohem (příznivě). - Bylo to řečeno (upřímně), než jsme předpokládali. - Přesto, že šel mnohem (rychle), přišel o několik minut (pozdě). - Přečtěte to ještě jednou (hlasitě). - Mohl byste mluvit se mnou (otevřeně)? - Dívej se (pozorně), teď něco uvidíš. - V poslední době pracovali (pilně) a (důsledně). - Cirkus ho lákal stále (blízko a blízko). - Bydlí v jiné čtvrti a navštěvuje nás stále (zřídka). - Vyzývám vás k tomu, abyste (málo) mluvili a (mnoho) dělali. - Jednejme (otevřeně) a (čestně). - Přijde vám to (draho). - Reaguje na kritiku stále (nepřátelsky). - Zemědělství se stále (velice) mechanizuje. - (Rád) se mu vyhýbej. - Přijdeme k vám až (pozdě). - Kdo ve vaší třídě běhá (rychle)? - Kdo (dobře) hraje hokej? - Který sport se vám líbí (mnoho)? - Který sport máte (rád), kopanou nebo odbíjenou? - Prohlásil to ještě (energicky). - Oběma se zdálo, že v pokoji je (světlo). - Všechno šlo nějak (lehce), nějak (samozřejmě).

8. Ze slov v závorkách vyberte potřebná:
Jestli pojedeme tímto směrem, dostaneme se do města (rychleji - rychlejší). - Šli jsme stále (výše - vyšší), dokud jsme nevystoupili na vrchol (nejvýš - nejvyšší) hory republiky. - To, co jsme uviděli (pozdější - později), bylo mnohem (lepší - lépe). - Socialismus je (pokrokovější - pokrokověji) společenský řád. - Musíme dát družstevníkům (lepší, modernější - lépe, moderněji) byty. - (Lehčí - lehčeji) je mluvit, (těžší - tíže) je psát. - Které fotbalové mužstvo je (lepší - lépe) v ČSSR? - Budeme usilovat o to, aby lidé (více - větší) věděli a (nejlepší - nejlépe) rozuměli naší politice. - Je to (lehčí - lehčeji), když člověk rozumí tomu, co dělá. - Zpátky jsme se vrátili mnohem (bohatší - bohatěji). - Nic (napínavější - napínavěji) jsem už dávno nezažil. - Po druhé už budu (chytřejší - chytřeji). - Věc byla (těžší - tíže), než se zdálo. - Vy (lepší - lépe) víte, že k velkému požáru stačí jediná jiskra. - I bez hudby je zde (veselejší - veseleji) než tam u vás. - Ten dárek mi byl (dražší - dráže) ne proto, že stál (mnoho - více) než jiné, ale proto, že jsem ho dostal od (dobrý - dobře) přítele. - Zdálo se mi, že teď žije (šťastnější - šťastněji). - Mám dojem, že vždy byla (šťastnější - šťastněji) než já. - Měli jsme ho všichni rádi, protože to byl mezi námi (nejupřímnější - nejupřímněji) a (nejskromnější - nejskromněji) člověk. - Ze dne na den byl stále (slabší - slaběji). - Udělej to co (nejdřívější - nejdříve).

9. Z přívlastkových spojení tvořte věty podle uvedeného vzoru; užívejte jmenných tvarů:
Ta těžce nemocná paní. - Ta paní je těžce nemocna.
tento zcela zdravý chlapec; všichni naprosto spokojení hosté; tento velmi laskavý pán; tato velmi zvědavá žena; můj těžce nemocný dědeček; tito všeho schopní lidé; vaše dobrou kvalitou známé výrobky; tento svou věcí zcela si jistý člověk

10. Slova v závorkách přeložte do češtiny (určitým nebo jmenným tvarem):
Vladimír byl v tomto roce velmi často (болен). - Věra je ještě velmi (слаба) - Jsem si (уверен), že

budu do večera (готов) - Jirka bývá vždycky (веселый), ale dnes je (грустный) - Chtěl bych, abys byla (счастлива). - Doufám, že dnes bude pan profesor (доволен) s mou prací. - Moje babička je už velmi (стара), ale díky bohu je stále ještě (здорова). - Milan byl (готов) to opakovat ještě jednou. - Jste velmi (любезны) - Buďte tak (добры) a řekněte mi, kolik je hodin.

11. Doplňujte do vět příslovce **„jinde“**, **„jinam“**, **„odjinud“**, **„jinudy“**, **„jindy“**, **„jinak“**: Dnes nemám čas, přijď prosím tě ... . - Touto ulicí se tam nedostaneme, musíme jít ... . - Takhle to asi nepůjde, budeme to muset zkusit ... . - Z Kyjeva už jsme dostali odpověď na náš dopis, ale ... nám ještě neodpověděli. - Všude ... už pracují novou metodou. - ... už nepůjdeme, zůstaneme tady. - ... má Pavel plno humoru, ale dnes je nějak zamlklý.

12. Vyberte z textu k uvedeným slovům příslušné zdrobněliny. Vysvětlete, jak jsou tvořeny: dům, chudák, Jan, jablko, chlapec, sirota, nit, děvče

13. Najděte v textu k uvedeným deminutivům základní slova. Vypište slova do dvou sloupců a oddělte slovotvornou příponu.

Vzor: **kominík - komíníček: -ek**

kominíček, knoflíček, rohlíček, lísteček, chybička, chlapeček, krámek, domek, ručka, kabátek, hvězdička, krůček, slzička, hlásek, hlavička, zámeček, talířek

14. Ze dvou vět tvořte jednu podle vzoru:

Jeník měl knoflík. Ten se utrhl. - Jeníkovi se utrhl knoflík.

Vláďa měl míč. Jirka ho sebral. - Vlasta měla psa. Ten utekl. - Jeden turista měl krásný kufr. Někdo ho ukradl. - Jiřina měla nové zlaté hodinky. Ty se ztratily. - Milan měl prababičku. Ta nedávno zemřela. - Věra měla zápalky. Matka je vzala.

15. a) Ze dvou tvarů v závorce vyberte správný:

Venku je dnes velmi (chladno, chladně), musí se (teplo, teple) obléci. - Příbuzní přijali Milenu velmi (chladno, chladně). - Nemluv prosím tě (dlouho, dlouze), vysvětli nám všechno (krátko, krátce) a (jasno, jasně). - Bratranec nám (dlouho, dlouze) a (široko, široce) popisoval svoje příhody v letním táboře. - Byl jsem (hluboko, hluboce) zarmoucen a bylo mi opravdu velmi (těžko, těžce). - V pokoji bylo (ticho, tiše), protože všichni se chovali velmi (ticho, tiše). - Zuzka se dnes tak (veselo, vesele) tváří, to jí musí být opravdu (veselo, vesele).

b) doplňte:

vysoko - vysoce; hluboko - hluboce; daleko - dalece; draho - draze; horko - horce; hlučno - hlučně; smutno - smutně; dlouho - dlouze

Horníci pracovali ... pod zemí. - Jejím vyprávěním jsme byli ... dojati. - Besedovali jsme ... do noci. - Ten stručný příběh vypravoval ... a široce. - V restauraci bylo velmi ... . - Hosté se bavili velmi ... . - Bez dětí jí bylo velmi ... . - Matka se dívala ... za odcházejícím synem. - Orli hnízdí ... v horách. - ... jsme si vážili jeho názorů. - Tak ... jsem ještě nikdy nebyl. -Víc o něm říci nemohu, tak ... ho neznám. - To vám přijde velmi ... . - Byla to velmi ... vykoupená svoboda. - V té bundě ti bude dnes ... . - Dítě bylo nemocné, ... dýchalo a neustále plakalo.

16. Tučně tištěné výrazy zaměňte synonymickými příslovci na **-ově**, **-ně**, **-sky**, **-cky**.

Vzor: **Z uměleckého hlediska** je to dílo velmi průměrné. - **Umělecky** je to dílo velmi průměrné.

Po stránce jazyka je jeho kniha velmi obtížná, ale **pokud jde o obsah** je vynikající. - **Z hlediska vědy** nelze takové stanovisko obhájit. - **Jako člověk** to chápu, ale jako nadřízený to nemohu připustit. - **Z politického hlediska** bylo takové řešení zcela pochybené. - Obě tyto věty se od sebe **svým významem** podstatně liší. - Ta práce je **co do svých myšlenek** velmi chudá. - Ivan a Zuzana se k sobě **svým věkem a povahou** velmi dobře hodí. - ČSSR spolupracuje **v hospodářském a vojenském ohledu** s SSSR.

17. Přeložte do češtiny:

a)О чем ты думаешь? Я вспоминаю своих родителей, которые живут в Сибири. - Я мечтаю о том, чтобы наши дети не знали, что такое война. - Он завоевал доверие и любовь своего народа. - Еник не помнил своих родителей. У Еника родители умерли, когда он был еще маленький. Он жил на улице и ел то, что ему давали: то хлеб, то сыр, то тарелку супа. Еник мечтал о пуговице. Однажды Еник увидел девочку, у которой пуговица висела на одной нитке. Он тотчас же незаметно последовал за ней. Вдруг пуговица у девочки оторвалась и осталась лежать на мостовой. - Сначала трубочист ничего не мог понять: что случилось, у

кого Еник взял пуговицу? - С одной стороны сидел трубочист, с другой стороны - его жена, а напротив Еника сидела Лида. Еник был счастлив. - Прошло много лет, Еник тоже стал трубочистом, а у Лиды недавно родилась дочка.
б) Наш профессор еще молод. - Он был стар годами, но молод душой. - Вы больны? Нет, я совершенно здоров и сегодня особенно счастлив. - К сожалению, он не способен к этой работе.
в) Вам никогда не приходило в голову, что это может случиться? - Его нет, он вернется через несколько дней. - Нам нужно выиграть как можно больше времени. - Этим он завоевал популярность. - После своего выступления он привлек на свою сторону много членов нашего коллектива. - Не забудьте о своем обещании. - Завтра с утра мы возьмемся за работу. - Сделай это как можно скорее и как можно лучше. - Чем дольше она пробудет на юге, тем лучше для нее. - Я не хотел больше думать об этом. - Сегодня он выглядел веселее, чем три дня тому назад. - Утром я встаю обычно раньше всех. - Эта вещь стоит значительно дороже. - Она выглядит намного моложе. - Мы живем теперь дальше, но сообщение удобнее. - Этот вопрос нужно решить быстрее. - В прошлом году осадков было меньше, чем в этом.

Poslechové cvičení

ANEKDOTY

V univerzitní posluchárně klade profesor studentům otázku: „Co myslíte, pánové, jakou největší vymoženost dala chemie světu?“

Ozval se nesmělý hlas z auditoria: „Prosím, blondýnky, pane profesore.“

* * *

Jeden mladý muž, který se chtěl oženit, se zeptal G. B. Shawa: „Mistře, je to pravda, že ten, kdo se ožení v pátek, bude po celý život nešťastný?“
„Určitě," odpověděl Shaw, „proč by měl být právě pátek výjimkou?“

Zapamatujte si:

VZTAHY K LIDEM

Slibovat hory doly (=všechno možné).
Udělat nad někým kříž (=vzdát se naděje např. v uzdravení, že se polepší atd.).
Dělá, co jí na očích vidí (=chce vyhovět každému přání, i nevyslovenému).
Snesl by jí modré z nebe (=udělal by pro ni všecko).
Maže mu med kolem úst (huby) (=lichotí mu).

LEKCE 26

Склонение существительных среднего рода (тип **děvče**). Неопределенные и отрицательные местоимения. Склонение неопределенных и отрицательных местоимений. Некоторые особые значения сравнительной степени прилагательных и наречий.

LÍDA

(Z knihy Julia Fučíka „Reportáž psaná na oprátce“)

Přišel jsem k Baxům poprvé večer. Byla doma jen Jožka a drobné stvoření s pohyblivýma očima, kterému říkali Lída. Bylo to spíš ještě dítě zvědavě pokukující po mém plnovousu a spokojené, že se mu do bytu dostává nová zajímavost, s kterou se bude snad chvíli moci bavit.

Spřátelili jsme se rychle. Ukázalo se, že tomu dítěti je ku podivu už bezmála devatenáct let, že to je Jožčina nevlastní sestra, že se jmenuje Plachá, ač má málo z této vlastnosti[1], a že ochotnicky hraje divadlo, které má nade vše ráda[2].

Stal jsem se jejím důvěrníkem, podle čehož jsem poznal, že jsem už přece jen starší pán; zpovídala se mi ze svých mladých bolestí a mladých snů[3] i utíkala se ke mně jako k rozhodčímu[4] ve sporech se svou sestrou nebo jejím mužem. Neboť byla prchlá, jak bývají mladá děvčata, a rozmazlená, jak bývají pozdní děti.

Provázela mne, když jsem poprvé po půl roce vyšel z bytu, abych se prošel. Starší kulhající pán byl méně nápadný, šel-li se svou dcerkou, než kdyby šel sám. Každý se podívá spíš po ní než po něm. Proto šla se mnou i na první ilegální schůzku, proto šla se mnou i do prvního ilegálního bytu. A tak se vyvinulo samo sebou: stala se mou spojkou.

Dělala to ráda. Nestarala se příliš o to, co to znamená a k čemu je to dobré. Bylo to něco nového, zajímavého[5], něco, co každý nedělá a mělo to příchuť dobrodružství. To jí stačilo.

Dokud to byly jen drobné věci, nechtěl jsem jí ani říci více. Nevědomost v případě zatčení byla jí lepší ochranou než vědomí „viny“.

Ale Lída se zapracovávala. Lída mohla i víc než zaskočit k Jelínkům a vyřídit nějaký drobný vzkaz. Musila by však již vědět, oč jde[6]. Začal jsem. Byla to škola, docela regulérní škola. A Lída se učila pilně a ráda. Na pohled bylo to totéž děvče, veselé, lehkomyslné a trochu uličnické, ale uvnitř to už bylo jinačí. Myslila. A rostla.

V akci se seznámila s Mirkem. Měl už za sebou kus práce[7] a dovedl o ní dobře mluvit. Imponoval jí. Snad nerozeznala pravé jádro[8], a v tom případě jsem je nerozeznal ani já. Důležité bylo, že jí svou prací, svým zjevným přesvědčením byl už bližší než jiní chlapci.

Rostlo to v ní rychle a prohlubovalo kořeny. Počátkem roku dvaačtyřicátého začala zajíkavě s otázkami o členství ve straně. Nikdy před tím jsem ji neviděl tak rozpačitou. Nic před tím nebrala tak vážně[9]. Váhal jsem ještě. Ještě jsem ji zkoušel.

V únoru 1942 byla přijata za člena strany přímo Ústředním výborem. Vraceli jsme se domů hluboce mrazivou nocí. Jindy hovorná, dnes mlčela. Až v polích blízko domova se náhle zastavila a tiše, tichounce, žes při tom slyšel každý bortící se krystalek sněhu, povídá:

- Vím, že tohle byl nejdůležitější den v mém životě. Teď už nepatřím sobě. Slibuji vám, že nezklamu. Ať se děje cokoli.

Dalo se mnoho[10]. A nezklamala.

Udržovala nejdůvěrnější spojení nahoře. Dostávala nejnebezpečnější úkoly: navazovat ztracená spojení a zachraňovat ohrožené. Dělala to jako dříve. Samozřejmě a s veselou bezstarostností, pod níž však byla už pevně uložená odpovědnost.

Byla zatčena měsíc po mém zatčení. Upozornil na ni Mírek svým mluvením a pak už nebylo těžké zjistit, že pomáhala své sestře a švagrovi k útěku a do ilegality. Pohodila hlavou a hrála s temperamentem úlohu lehkomyslného děvčete, které nemá ponětí, že dělalo něco nedovoleného a že to pro ni může mít vážné následky.

Věděla mnoho, nepověděla nic. Ale hlavně: nepřestala pracovat. Změnilo se prostředí, změnily se metody práce, změnily se i úkoly. Ale nezměnila se pro ni povinnost člena strany

neskládat ruce v klín[11] na jakémkoli úseku. Plnila dál všechny příkazy oddaně, rychle a přesně. Bylo-li třeba vyjít nějak ze zamotané situace, aby byl zachráněn člověk venku, Lída s nevinnou tváří vzala na sebe něčí „vinu“. Stala se chodbařkou na Pankráci a desítky lidí docela neznámých děkují jí za to, že nebyli zatčeni. Zachycený moták téměř po roce učinil konec[12] téhle její „kariéře“.

Teď jede s námi k soudu do Reichu. Je jediná z celé naší velké skupiny, která má důvodnou naději, že se dožije svobody. Je mladá. Kdybychom tu nebyli, nedovolte, aby se ztratila. Musí se mnoho učit. Učte jí a veďte ji. Nedovolte, aby zpychla nebo byla provždy spokojena tím, co udělala. Osvědčila se v nejtěžších chvílích. Prošla ohněm. A ukázalo se, že je z dobrého kovu.

Slovníček

akce, -e *f* дело, действие, мероприятие; **v akci se seznámila s Mirkem** во время работы она познакомилась с Миреком
bezstarostnost, -i *f* беззаботность, беспечность
bolest, -i *f* печаль: **mladá b.** переживания молодости
bortit se ломаться, хрустеть (*о снеге*)
dobrodružství, -í *n* приключение
dožit se (*něčeho*) дожить (*до чего-л.*)
důvěrník, -a *m* поверенный
důvodný обоснованный
hovorný разговорчивый
chodbařka, -y *f* коридорная
ilegální нелегальный, подпольный
imponovat импонировать
jindy в другой раз
kov, -u *m* металл
kulhající хромающий
moták, -u *m* тайное письмо (*заключенному или от заключенного*)
mrazivý морозный
naděje, -e *f* надежда
nápadný заметный, бросающийся в глаза
následek, -dku *m* последствие
navazovat: n. spojení устанавливать связь
nedovolený недозволенный
nevědomost, -i *f* незнание, неведение
nevlastní неродной
oddaně преданно
ohrožený находящийся под угрозой
ochotnicky hrát divadlo играть в любительском театре
oprátka, -y *f* петля
osvědčit se *зд.* проявить себя в работе, оправдать чьи-л. надежды
plnovous, -u *m* окладистая борода
podiv, -u *m* удивление; **ku podivu** как ни странно
pohodit hlavou откинуть голову
pohyblivý подвижный; **pohyblivé oči** быстрые глаза
pokukovat поглядывать
ponětí, -í *n* понятие: **nemít p.** не иметь представления
poučovat поучать
povinnost, -i *f* обязанность
prchlý вспыльчивый
prohlubovat углублять; **p. kořeny** пускать корни
prostředí, -í *n* среда
provázet провожать
provždy навсегда
přesvědčení, -í *n* убеждение
příchuť, -i *f* привкус: **mělo to p. dobrodružství** это носило приключенческий характер
rozeznat распознать, различить
rozmazlený избалованный
rozpačitý нерешительный, растерянный, смущенный
sen, -snu *m* сон; *зд.* мечта
slibovat обещать
spíš скорее, вероятнее
spojka, -y *f* связной
spřátelit se подружиться
stvoření, -í *n* создание, существо
švagr, -a *m зд.* муж сестры (шурин)
udržovat удерживать, поддерживать
uličnický озорной
upozornit (*někoho na něco*) обратить чье-л. внимание (*на что-л.*)
úsek, -u *m* участок
Ústřední výbor, -u *m* Центральный комитет
útěk, -u *m* побег
váhat колебаться
vědomí, -í *n* сознание
vyvinout se возникнуть; **tak se to vyvinulo** так что началось
vzkaz, -u *m* поручение; **vyřídit v.** выполнить поручение
zachycený перехваченный, схваченный

zamotaný запутанный
zapracovat se освоиться, войти в работу
zatčení, -í *n* арест
zjevný явный
zklamat обмануть
zpychnout возгордиться
zvědavě с любопытством

Lexikálně-gramatické poznámky

1. Ač má málo z této vlastnosti. — Хотя у нее было мало общего с ее фамилией. (Plachá - робкая)

2. Má nade vše ráda divadlo. — Она больше всего любит театр.

Наречие **nade vše** (nade všecko) больше всего сочетается чаще всего с глаголами mít ráda, milovat, vážit si и с прилагательными drahý, vážený, milovaný. Оно пишется также слитно: nadevše (nadevšecko).

3. Zpovídala se mi ze svých mladých bolestí a mladých snů. — Она делилась со мной своими юношескими переживаниями и мечтами.

4. Utíkala se ke mně jako k royhodčímu. — Она прибегала / обращалась ко мне как к своему судье.

Ср. также:
utíkat se (někomu) o pomoc, o radu — прибегать к чьей-л. помощи, к чьему-л. совету

5. Неопределенное местоимение **něco**, в отличие от русского языка, требует после себя род. падежа имени прилагательного: Bylo to něco nového; Povím vám něco zajímavého; Dělala něco nedovoleného.

6. Oč jde? — В чем дело, о чем идет речь?
Nevěděli jsme, oč jde. — Мы не знали, в чем было дело.
Jde o to, že... — Дело в том, что...
Jde o vašeho přítele. — Речь идет о вашем друге.
O mne nejde. — Речь идет не обо мне.
Jde o všechno. — Все поставлено на карту.

7. mít za sebou (něco) — иметь за плечами (что-л.)
Měl za sebou kus práce. — За плечами у него был опыт работы.
Má za sebou těžký život. — Он прожил тяжелую жизнь.

8. Snad nerozeznala pravé jádro. — Она, вероятно, не распознала сущности его характера.

9. brát (něco) vážně — относиться (к чему-л.) серьезно
Nic před tím nebrala tak vážně. — До этого она ни к чему не относилась так серьезно.
Bere to vážně. — Он к этому относится серьезно.
Ср. также:
Myslí to vážně. — Он так думает всерьез.

10. Dalo se mnoho. — Произошло многое.

11. skládat ruce v klín — сидеть сложа руки

12. učinit konec — положить конец

Ср. также:

Je s ním konec.	Ему конец.
S tím už je konec.	Этому положен конец.
Nechat (něco) na konec.	Оставить (что-л.) на конец.
Konec konců.	В конце концов.

Gramatické výklady

Склонение существительных среднего рода (тип *děvče*)

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N.	děvče	děvčata
G.	děvčete	děvčat
D.	děvčeti	děvčatům
A.	děvče	děvčata
V.	děvče	děvčata
L.	děvčeti	děvčatech
I.	děvčetem	děvčaty

Склонение существительных типа **děvče** представляет собой особый тип склонения существительных среднего рода, обозначающих, главным образом, названия молодых существ: dítě *ребенок*, kotě *котенок*, kuře *цыпленок*, ptáče *птенец*, vnouče *внучек*, house *гусенок*, kachně *утенок*, lvíče *львенок*, hříbě *жеребенок*, tele *теленок* и др.

Все эти существительные с неравносложными основами. В им. и вин. падежах они имеют одну основу děvče, kotě, tele, в прочих падежах ед. и мн. числа - другую основу с наращением суффикса **-et-** в ед. числе и **-at-** во мн. числе: děvčete, děvčata; kotěte, koťata; telete, telata. Существительные этого типа в ед. числе склоняются по образцу существительных среднего рода мягкой разновидности (тип **moře**), а во мн. числе по образцу существительных среднего рода твердой разновидности (тип **město**).

По образцу děvče склоняются и существительное zvíře (zvířete, zvířata) *животное*, а также некоторые неодушевленные существительные: poupě (poupěte, poupata) *бутон*, doupě (doupěte, doupata) *дупло*, koště (koštěte, košťata) *метла*, существительные мужск. рода, обозначающие названия некоторых титулов: kníže (knížete, knížata) *князь*, hrabě (hraběte, hrabata) *граф*, dóže (dóžete, dóžata) *дож*.

Существительному **dítě** (dítěte) в им. падеже мн. числа соответствует форма děti, которая склоняется как существительное женского рода (тип **kosti**).

Pád	Číslo jednotné	Číslo množné
N. A. V.	dítě	děti
G.	dítěte	dětí
D.	dítěti	dětem
L.	dítěti	dětech
I.	dítětem	dětmi

Примечание. Вин. падеж ед. числа у существительных, обозначающих названия титулов, как и у прочих одушевленных существительных мужск. рода, равен род. падежу: Osobně jsem znal hraběte Tolstého.

Неопределенные и отрицательные местоимения и наречия (Neurčitá a záporná zájmena a příslovce)

Неопределенные местоимения обозначают лица, предметы и качества неопределенно,

вообще. Неопределенные местоимения образуются от вопросительных местоимений kdo, co, jaký, který, čí путем присоединения различных частиц, выступающих или как префиксы **ně-**, **lec-**, **málo-**, **vseli-**, или как суффиксы **-si**, **-koli**.

Неопределенные наречия образуются от вопросительных наречий jak, kde, kam, odkud, kudy путем присоединения указанных выше частиц.

Отрицательные местоимения и отрицательные наречия образуются посредством присоединения частицы **ni-** k соответствующим вопросительным местоимениям и наречиям.

Местоимения	Частицы неопределенности						Отрицательные местоимения и наречия	Местоимения и наречия с обобщенным значением
	ně-	-si	-koli	lec-	málo-	leda-		
	Неопределенные местоимения							
kdo	někdo	kdosi	kdokoli	leckdo	málokdo	ledakdo	nikdo	každý, *pl* všichni
co	něco	cosi	cokoli	leccos	máloco	ledaco	nic	všechno
jaký	nějaký	jakýsi	jakýkoli	lecjaký	-	ledajaký	nijaký	každý
který	některý	kterýsi	kterýkoli	leckterý	málokterý	-	žádný	-
čí	něčí	čísi	číkoli	lecčí	-	-	ničí	-
Наречия	Неопределенные наречия							
jak	nějak	jaksi	jakkoli	lecjak	-	ledajak	nijak	všelijak
kde	někde	kdesi	kdekoli	leckde	málokde	ledakde	nikde	všude
kam	někam	kamsi	kamkoli	leckam	málokam	ledakam	nikam	všude
kdy	někdy	kdysi	kdykoli	leckdy	málokdy	ledakdy	nikdy	vždy
odkud	odněkud	odkudsi	-	-	-	-	odnikud	odevšad

Оттенки значений, выражаемые неопределенными местоимениями и наречиями

1. Местоимения и наречия с **ně-** употребляются с широким значением неопределенности (когда обозначаемое лицо или предмет или обстоятельство (места) нам неизвестны или когда мы не хотим конкретизировать его):

Něco už jsem o tom slyšel. — Я уже кое-что об этом слышал.
Někdo zaklepal na okno. — Кто-то постучал в окно.
Vezmi si nějaký teplý kabát. — Надень какое-нибудь теплое пальто.
At' to některý z vás udělá. — Пусть кто-нибудь из вас это сделает.
Delší dobu žil někde na Uralu. — Долгое время он жил где-то на Урале.
Někam odešel. — Он куда-то ушел.

2. Компонент **-si** по сравнению с **ně-** выражает бóльшую неопределенность. Он употребляется тогда, когда мы не можем точно определить, кто это или что это; **-si** не употребляется в вопросах:

Kdosi tam je, ale nevím kdo. — Кто-то там есть, но я не знаю кто.
Cosi tam šustí, ale nevím co. — Что-то там шуршит, но я не знаю что.
Byl to jakýsi neznámý muž. — Это был какой-то незнакомый человек.
Kdysi jsem to viděl. — Когда-то я это видел.
Byl kdesi na Sibiři. — Он был где-то в Сибири.

3. Местоимения и наречия с **-koli** выражают неопределенность с оттенком безразличия: kdokoli *кто угодно*, cokoli *что угодно*, jakýkoli *какой угодно*; часто переводятся на русский язык сочетаниями *кто бы ни...*, *что бы ни...*:

At' přijde kdokoli. — Пусть придет кто угодно / Кто бы ни

пришел...

Vezmi si cokoli. — Возьми себе что угодно / что хочешь.

Ať se děje cokoli... — Что бы ни случилось...

Nebál se jakékoli práce. — Он не боялся никакой работы.

4. **leckdo** 1. *кое-кто*; 2. *многие, но не все*; **leccos** 1. *кое-что*; 2. *многое, но не всё*:

Leckdo o tom dobře ví. — Многие это хорошо знают. Кое-кто это знает.

Leccos jsem už viděl. — Многое я уже видел. Кое-что я уже видел.

leckde *кое-где*; *на многих местах* (*но не везде*):

Leckde jsem se s ním setkával. — Я с ним встречался в разных местах. (*букв.* Кое-где...)

všelikdo, **všelicos** *многий*, *многое*:

Všelicos už jsem zažil. — Я уже многое пережил.

málo-: málokdo *мало кто*; máloco *мало что*; málokterý *мало кто*:

Málokdo o tom mluvil. — Мало кто об этом говорил.

5. **kde-:** местоимения с **kde-** означают *всякий*, *каждый*:

kdekdo *каждый*, *всякий*, *все*: Byl tam kdekdo, muži i ženy, staří i mladí *Были там все, мужчины и женщины...*

kdeco *каждая вещь*, *всё*: Sháněla kdeco *Она искала всё*.

kdekterý *каждый*, *весь*: Kdekterý kluk to umí lépe.

kdejaký *каждый*, *любой*, *всякий*: To ví kdejaký člověk. Dala mu kdejaké staré šaty.

6. **ni-** с местоимениями и наречиями выражает отрицание: nikdo *никто*; nic *ничего*; nikde *нигде*; nikdy *никогда*.

Склонение неопределенных и отрицательных местоимений

Неопределенные и отрицательные местоимения склоняются как соответствующие вопросительные, от которых они образованы, т. е. někdo, kdosi, nikdo, leckdo, kdekdo - как kdo: někoho, někomu, o někom; některý, kterýsi, nějaký, jakýsi, lecjaký, leckterý - как který, jaký. (См. урок 1.)

При употреблении отрицательных местоимений в формах косвенных падежей с предлогами следует помнить, что, в отличие от русского языка, в чешском предлог не разделяет отрицание **ni-** с местоимением. Сравните:

V ničem mi nepomohl. — Он ни в чем мне не помог.

S kým ses stýkal? S nikým. — С кем ты встречался? Ни с кем.

Примечания: 1. Русским местоимениям с отрицанием *не* (*некому, некого, нечему, не с кем, не у кого, не на что, не из чего* и т. д.) в чешском языке соответствуют конструкции с глаголами **nemít**, **nebýt**. Ср.:

Нам некого спросить. — Nemáme se koho zeptat.

Мне нечего скрывать. — Nemáme co skrývat.

Там не с кем говорить. — Není tam s kým mluvit.

Мне не на что купить билеты. — Nemám za co koupit lístky.

Ему не из чего пить. — Nemá z čeho pít.

2. Русским предложениям с отрицательными наречиями *некуда*, *неоткуда*, *некогда*, *незачем*, *нечего*, *негде* и др. в чешском языке также соответствуют конструкции с глаголами **nemít**, **nebýt**:

Некуда было спешить. — Nebylo kam pospíchat.

Им неоткуда было узнать. — Neměli odkud se dovědět.

Им негде было работать. — Neměli kde pracovat.

Мне некогда читать. — Nemám kdy číst.

Ср. соответствующие конструкции, имеющие положительное значение:

Je o čem přemýšlet. — Есть о чем подумать.

Máte kde spát? — Вам есть где переночевать?

Máme co jíst? — У нас есть что поесть?

Некоторые особые значения
сравнительной степени прилагательных и наречий
(Omezovači význam komparativu)

Сравнительная степень прилагательных и наречий в чешском языке имеет еще одно так называемое «ограничительное» значение: оно выражает определенную степень качества вне сравнения с другим. Например: starší pán в контексте Podle čehož jsem poznal, že jsem už přece starší pán значит не *более старый, чем*, а просто *пожилой*. Точно так же mladší žena означает *довольно молодая женщина*, slabší dítě *довольно слабый ребенок*, levnější látka *недорогой* (*довольно дешевый*) *материал*.

Сравнительная степень наречий также употребляется с указанным значением ограничительности:

Znal jsem více takových lidí.	Я знал довольно много таких людей.

CVIČENÍ

1. Na otázku reagujte odpovědí se záporným zájmenem nebo příslovcem podle vzoru:

Kdo tam přišel? - Nikdo tam nepřišel.

Co to neseš? - Kdy se to stalo? - Kam pojedete o prázdninách? - Chodíte do divadla často? - Kdy pojedete do Prahy? - Koho jste tam potkal? - S kým jste se setkal? - Kdo to napsal? - Čí to byl pes? - Komu to patří?

2. Na otázky odpovídejte větou s neurčitým zájmenem nebo příslovcem podle vzoru:

Kdo to udělá? - Ještě nevím, ale někdo to určitě udělá.

Co mi přineseš? - Kam půjdeme? - Komu to dáš? - S kým se o tom poradíš? - Kdy tam spolu zajdeme? - K čemu to bude dobré? - Jak to uděláme? - Nač to budeme potřebovat? - O čem se tam bude diskutovat? - Od koho se to dovíme?

3. Doplňte neurčitá nebo záporná zájmena (k tázacím zájmenům v závorkách připojte vhodné předpony nebo přípony **ně-**, **ni-**, **-si**, **málo-**, **kde-**, **-koli**, **všeli-**):

(kdo) mi to říkal. - Kdyby tam nešel on, šel by tam (kdo) jiný. - (co) vám musím říci. - (co) jsem už viděl. - (co) z toho ti dám. - (kdo) tam je, ale nevím kdo. - Ptala se po tobě (jaká) žena. - (kde) jsem to viděl. - Můžete se na nás (kdy) obrátit. - Vezmi si na cestu (jaký) teplý kabát. - Mám těch knih dost, vezmi si (kterou). - (kdo) nám klepe na dveře. Kdo to může být? - Vezměte si odtud (co), (kterou) věc. - Budu vám vděčná za (jakou) pomoc. - Ať je to (kdo), musíš mu pomoci. - Odešel (kam) pryč. - (kde) se s tím setkal. - (čemu) se už nedivil. - Přijdu k vám (který) den po neděli. - To může udělat (kdo). - Byl to (který) čtvrtek, už se nepamatuji který. - (kde) jsem byl tak šťastný jako tam. - Všecko ti dát nemohu, ale (co) ti dám. - Jen (kteří) lidé to byli schopni udělat. - (kdo) se nebaví. - (komu) jsem o tom říkal. - (co) mu tiše povídal. - (koho) ze svých přátel jsem tam nepotkal. - O tom už ví (kdo). - Určitě přijdu, at' se děje (co). - Budu pracovat na (jakém) úseku. - Vzala na sebe (čí) vinu. - Můžete se o tom přesvědčit (kdy). - At' to udělá (která) studentka z vaší skupiny. - Kdosi mu (co) o tom říkal. - Dostal se tam (kdo). - Jeli jsme tam bez (jakého) potvrzení. - Ve skutečnosti však k (co) nedošlo. - (čí) ruka ho chytla zezadu. - (co) nás napadlo. - Být (kým) a (čím), to je nejhroznější, co znám. - (jaká) teorie je mrtvá bez uvedení do praxe. - Pište mi, at' jste (kde). - To by chtěl (kdo).

4. Slova v závorkách dejte do správných pádů:

Moje děti mají rády (domácí zvíře - *pl*). - Často si hrají s (kotě a štěně - *pl*). - Když jsme byli v zoologické zahradě, viděli jsme na speciálně vyhrazeném místě pro (mládě - *pl*) několik (medvídě) a (lvíče). - Děti se bály přistoupit blíže k (ta strašná zvířata). - Na rozsáhlých pastvištích se pasou (tele, jehně, hříbě a kůzle - *pl*). - Babička odešla s (vnouče). - Kachna plavala s (kachně) po rybníce. - Husa s (house) se zatoulala k sousedovi. - Z toho (malé štěně) vyroste velký pes. - V hnízdě sedělo několik (ptáče) a chvělo se zimou. - (Ptáče) vypadla z hnízda. - V (doupě) bylo (malé medvídě). - Po dvoře chodilo hejno (house a kachně). - Co jste poradili našim (děvče - *pl*)? - Lída hrála úlohu lehkomyslného (děvče). - Dej tu hračku (dítě). - Sestra k nám přijela se svým (dítě). - Chtěla bych jít na procházku s (děti). - Zeptejte se na to (naše děti). - Neříkejte nic (naše děti). - Počkejme chvilku na (děti). - Vypravoval vám něco o (naše děti)? - Jak zacházíte s (to dítě)? - Viděli jsme ho s (nějaké neznámé děvče). Můj dědeček osobně znal (hrabě Tolstoj). - Zdaleka bylo vidět zámek

(kníže Bogolubský). - Do Karlových Varů se sjížděli dříve jen (král, kníže a hrabě - *pl*) a teď se tam zotavují pracující ČSSR a jiných socialistických zemí. - Do sportovního tábora jsme jeli s (děvčata) ze sousední školy. - Chlapci vzali (děvčata) jejich velké batohy a nesli je sami.

5. Místo teček použijte neurčitých zájmen a příslovcí:
Vzpomněl jsem si na ... . - Tys mi nechtěl ... říct. - Slyšel jsem ... o tom ještě za svého mládí. - V zimě k nám ... chodívá. - Děvče si pořád ... vymýšlelo. - Přečetl si ... o Praze a začal se chystat do ní. - Chtěl to ... svěřit, ale každého se bál. - O půlnoci ... zaklepal na okno. - Z ... důvodů jsem se nemohl zúčastnit této porady. - Ptal jsem se ..., ale ... o tom ... nevěděl. - Ať to ... z vás všechno opakuje. - Kdybych byl věděl, že ... z vás o ... podobném hovořil, navrhl bych vám ... nové téma. - Nikdo se o děti nestaral, mohly dělat ... . - Bylo to ... za starých časů. - Byl ... v zahraničí, ale bohužel nevím kde. - Četl jsem o tom v ... novinách. - Dlouho o ... přemýšlel a pak si ... zapsal do třídní knihy. - Neslyšel jsem, o koho šlo, ale zdálo se mi, že o ... z nás. - Bylo to ... neobvyklé setkání. - ... z nás nemohl obstát v tak těžké situaci. - O tom už dnes u nás ... nepochybuje. - Tento dokument nebyl ... podepsán.

6. Doplňte záporná zájmena a příslovce:
... o tom ... nevěděl. - Nám ... nevěřil, že jsme dosáhli tak velkých úspěchů. - ... se odtamtud už nevrátil. - ... o ... podobném neslyšel. - Od ... jsme se nemohli dozvědět, co se s nimi stalo. - Brigády se zúčastnili všichni, ... nezůstal doma. - O tom se vůbec nepsalo v ... novinách. - Petr si ... nevšímal. - Nebylo to ... platné. - S ... jsem ještě o tom nemluvil. - ... jsme nemohli tuto knihu najít. - Před obědem ... nejezte. - Ačkoli jsem o tom hodně přemýšlel, nedošel jsem k ... závěru. - Ve skutečnosti však k ... nedošlo. - Tento dokument nebyl ... podepsán.

7. Použijte omezovačiho komparativu:
Přišel za vámi nějaký (starý) pán. - Koupila jsem si (levnou) látku. - Ptá se na vás nějaká (mladá) žena. - Můj kamarád je, jak se říká, (dobrý) žák. - Trvalo to (dlouhou) dobu. Její otec byl nějakým (vysokým) úředníkem. - Zaujímal jakési (vysoké) postavení. - Navštívili jsme skoro každé (velké) město. - Má také (vysokou) postavu. - Je to takový (slabý) chlapec. - Každé (velké) město mělo své divadlo. - Má takový (kulatý) obličej. - Je trochu (silná) v pase.

8. Výrazy v závorkách dejte do správných pádů:
Můžete nás navštívit v (kterákoliv doba). - Mluvili jsme o té nepříjemné záležitosti s (někteří moji známí). - To se dá tvrdit o (málokdo). - Odpovíme vám na (jakákoli otázka). - S (ledaskdo) jsem se tam setkal. - S (ledaco) jsem nebyl spokojen. - Můžete začít číst od (kterékoli slovo). - Už jsem se radil s (leckdo), ale od (málokdo) jsem dostal takovou dobrou radu. - S (málokdo) se o tom dá mluvit. - S (kdekdo) se již pohádala. - S (ledakdo) se nebavím a (ledakdo) se nesvěřuji. - Chodí na (kdejaký) film.

9. Obměňujte podle vzoru. Při obměňování užijte slov v závorkách:
Ptal jsem se na mnoha místech, ale nikdo to nevěděl. - Ať jsem se ptal kdekoliv, nikdo to nevěděl.
Byli jsme na mnoha místech (kdekoliv) a všude jsme potkávali známé. - Zkoušel jsem to mnoha způsoby (jakkoliv), ale nedařilo se mi to. - Říkal jsem to mnoha lidem (kdokoliv), ale nikdo tomu nevěřil. - Udělal jsem různé věci (cokoli), ale nic se mu nelíbilo. - Radil jsem se o tom s mnoha lidmi (kdokoliv), ale všichni mi doporučovali totéž. - Přišli jsme na mnohá místa (kamkoliv) a všude nás srdečně přijali. - Ptali jsme se na to mnoha lidí (kdokoliv), ale nikdo nám nedovedl poradit. - Obrátil jsem se na něho s různými žádostmi (cokoliv) a vždycky mi vyhověl. - Mohl říkat co chtěl (cokoliv a jakkoli), ale nikdo jeho slovům nevěřil.

10. Tučně tištěné výrazy s kladnými slovesy nahraďte konstrukcemi s **„nemít moc rád“** podle vzoru:
Má nadevše ráda divadlo. - Nemá moc ráda divadlo.
Svých rodičů si **váží nadevšecko**. - **Nadevše jsme si cenili** jeho dobrý vztah k lidem. - **Měl nadevše rád** toulky přírodou. - **Nadevše zbožňovala** milostnou poezii. - Svého třídního **jsme zbožňovali nadevše**.

11. Slova v závorkách dejte do vhodných předložkových nebo bezpredložkových pádů:
Viděla (maminka) dobrého přítele a vždy se (ona) utíkala (rada) a (pomoc). - Vždy mu šlo jen (osobní prospěch). - Šlo (váš přítel). - Učinili jsme konec (všechny ty pomluvy) a (všechno) jsme

vysvětlili. - V této fázi boje jde opravdu (všechno). - Prošli jsme (celá výstava), ale nikoho (známý) jsme nepotkali. - Lída se osvědčila (nejtěžší chvíle). - Prošla výborně (všechny zkoušky). - Ani si možná neuvědomovala, že jí šlo (život). - Lída se brzy stala (má spojka).

12. Ve sloupcích vyhledejte synonyma:

a)	bezmála	hodně	b)	drobný	pohyblivý
	nějak	snaživě		rozmazlený	plachý
	mnoho	jaksi		ilegální	podzemní
	pilně	hezky		bázlivý	zhýčkaný
	pěkně	téměř		neklidný	menší
	c)	spřátelit se		dovoit	
		zmizet		být prchlý	
		rázný		rozhodný	
		být náhlý		ztratit se	
		připustit		skamarádit se	

13. K uvedeným výrazům uveďte antonyma:
lehkomyslné děvče; nemít ponětí; dobře o někom mluvit; byl jí bližší; neviděl ji tak rozpačitou; brát na lehkou váhu; počínat si bezstarostně; mít nějakou naději; učila se dobře a ráda

14. Napište slovesa, která jsou příbuzná s těmito substantivy:
přesvědčení, práce, noc, sníh, zklamání, záchrana, zatčení, útěk, změna, zábava, přátelství, hra, zpověď, pán, ochrana, vina, vzkaz, škola

15. Přeložte do češtiny:
а) Это был высокий молодой человек, звали его Виктор. - Она была маленького роста. Мы всегда называли ее Аленка. - Я молчал, мне не в чем было признаваться. - У него не было друзей, он всегда был один. - Всю эту большую работу он сделал сам. - Это уже нечто более интересное. - Речь шла о работе Лиды в подпольной организации. - Мы не знали, о чем там шла речь, и это нас очень волновало. - У него за плечами был долгий и тяжелый жизненный путь. - К своей работе Лида относилась очень серьезно. - Я не мог относиться к этому серьезно. - Она не понимает шуток и всегда все принимает всерьез. - Они все были уверены, что доживут до первого дня свободы. - Он дожил до глубокой старости.
б) По каким-то непонятным причинам он не хотел пойти с нами. - Мало с кем мне удавалось так легко и быстро договориться и мало кто меня так хорошо понимал. - Никакая работа не приносит людям столько счастья, как работа на благо своего народа. - Лида охотно выполняла любую работу. - Она никогда не отказывалась ни от какой работы. - В Библиотеке имени В. И. Ленина вы можете найти любую книгу. - Кое-что я уже об этом знаю. - Никто никогда не напоминал ему о прошлом. - Я не смогу сегодня к вам прийти, мне некогда. - Все уже сказано, мне не о чем с ним разговаривать. - Я не застал там никого, и мне не с кем было поговорить. - Мне не у кого было спросить его адрес. - Мне нужно было купить какой-нибудь интересный подарок для моего друга. Мне нечего здесь делать. - Мне нечего ему написать. - Здесь вообще не к кому было обратиться. – Ему нечего было рассказывать. - Ей незачем было возвращаться. - Мне нечего надеть. - Ему нечего есть.
в) В каждом доме на Новый год детям делают елки (dělat dětem stromečky). Это очень веселый праздник, и дети его любят. Мать ведет своего ребенка в клуб на елку. Здесь очень интересно. Посередине зала стоит огромная елка, украшенная разноцветными игрушками, а вокруг елки танцуют маленькие зверюшки. Зайчики танцуют с лисятами, львята с медвежатами. Тут и кот в сапогах со своими детьми - маленькими котятами. Потом приходит Дед Мороз и всем ребятам и зайчатам, лисятам, медвежатам, тигрятам, львятам и волчатам раз дает подарки.

ZPĚV MÍRU
(Úryvky)

Vítězslav Nezval

Aby byl člověk dlouho živ,
aby měl pastýř hojnost mléka
a rybám nevytekla řeka
v mé vesničce a kdekoliv,
zpívám zpěv míru.

Aby tvé dítě nebledlo
při pohledu na velké ptáky
a netřáslo se před vojáky,
kdykoliv něco provedlo,
zpívám zpěv míru.

Aby se žlutá housátka
vybatolila na nádvoří,
kde děti, stařenky a choří
se sltiní jako lehátka,
zpívám zpěv míru.

Aby se český zahradník,
jenž sází stromky na Polabí,
rozhlédl k zvonicím a aby
poslouchal, šťasten, ptačí křik,
zpívám zpěv míru.

Aby si přes panický strach,
že budou muset žíti skromně,
uvědomili v Bílém domě,
proč lidstvo nedopustí krach,
zpívám zpěv míru.

Zpívám zpěv míru! Volám vás,
volám vás, lidé, k boji za mír,
v němž ční jako nebetyčný Pamír
Sovětský svaz, Sovětský svaz,
zpívám zpěv míru.

Aby se střechy velkoměst
změnily v parkoviště zahrad,
kde děti mohly by si zahrát
s balonem slunce, se skly hvězd,
zpívám zpěv míru.

Zpívám zpěv míru. Volám lid
všech národů, všech barev pleti,
volám vás, muži, ženy, děti,
vás všecky, kteří chcete žít,
zpívám zpěv míru.

LEKCE 27

Возвратные глаголы с компонентом **si**. Существительные, не имеющие форм множественного числа. Предлоги **nad**, **pod**.

STOJKA
Část I.

Božena Lukášova

Ještě bylo jitřní šero, když Navrátilová vstávala. Rychle se oblékla; už si i šátek uvázala a ve spěchu navlékla krátký kabát. Vtom se na posteli pohnul Navrátil; trochu nadzvedl černou vlasatou hlavu a zase jí položil. Žena se ohlédla. Za pět minut půl páté.

„Už musím jít," obrátila se k mužovi. „Nezapomeň Toničku převinovat a včas nakrmit. A dej koze - " Mluvila přidušeným hlasem, aby neprobudila dítě, spící v kočárku. Když se pootočila ke dveřím a vzala za kliku, padlo ranní světlo na její pěknou protáhlou tvář.

Z postele se ozval mužův bezbarvý hlas: „Neměj strach, všechno udělám -"

„Sbohem," řekla ve dveřích. „Nezamykám, když už jsi vzhůru -"[1]

„Kdy přijdeš?" zeptal se jí.

„Pozdě, u Komárků je vždycky moc prádla..."

Teď živí rodinu ona. Třikrát i čtyřikrát týdně chodí do Blanska prát, celé dny stává u necek a pere a pere. Mohou snad vystačit s dvacetikorunou a poukázkou na potraviny[2], kterou týdně Navrátil dostává? Vždyť je jich pět, oni dva a tři děti, a všem se chce jíst, a jak.

Když Navrátil dostal v Blansku výpověď, nemohl pochopit, že by opravdu práci nedostal. Vypravil se do Brna, prochodil celé město, a vracel se nemluvný a podrážděný. Bez práce. Dvakrát do roka[3] mu dala obec vydělat. A občas, v zimě, když napadlo mnoho sněhu, zavolali ho na prohazování silnice. Udřený a promrzlý přicházel do obecní kanceláře pro výplatu. Starosta si dával na čas, než[4] vysázel na stůl pár korun; měřil si Navrátila slídivýma očima a nikdy ho neopomenul počastovat: „Tak vidíš, ty komunisto, teď je ti krejcar z obecní kasy dobrý"[5]. Musil stisknout zuby, aby se ovládl a nehodil mu těch pár korun pod nohy.

Od soustruhu k lopatě. A od lopaty k hadru, koši na trávu a к nádobí. Nestydí se, ale touží po návratu, po vůni železa, po pachu oleje, po celém tom chlapském prostředí továrny. Takový je dnes i včera Navrátilův sen...

Vstal, podojil kozu, zatopil a vařil dětem snídani.

Malá Tonička se probudila a křičela; hlásila se o své[6]. Budil školáky. Pepíka a Jarka. Vypravil je do školy, ustlal lůžka a loupal brambory na polední polévku. Dělal všechno; ne neobratně, přece však jako by se stále divil: jakou to práci mají mohutné ruce...

Jarní slunce putovalo po obloze. Uvařil oběd, uklidil, postaral se o děti. Odpoledne řezal na dvorku dříví. A pak už jen stmívání. Zas končí jeden trpký den. Kolik jich ještě bude?

Děti ještě křičí v uličce; chlapci sedí za stolem, menší Jarek svírá v prstech kamínek a s námahou maluje na tabulku[7] kymácivá písmenka; starší Pepík si ukazuje v čítance[8] a nahlas čte. Navrátil, na jedné ruce nemluvně, stojí u sporáku a druhou míchá kaši. Poslouchá Pepíka: Pověst o Macoše. „A od té doby se ta propast zove Macocha," končí Pepík.

Jarek si vzpomněl: „Tatínku, tys mně slíbil, že tam pojedu s tebou na kole. Pepík už tam byl... Tati -"

„Pojedeme," slíbil otec. „Ani dětem nedovedu udělat radost," vyčítal si.

„My tam půjdeme letos na výlet, celá třída," chlubil se Pepík. „To uvidíš, Jarku, jaká je Macocha veliká a hluboká," budil bratrovu zvědavost.

„Jako studna?"

„Kdepak studna! Macocha je velká - jako celá náves a hluboká - táti, že je Macocha hlubší než studna?"[9]

„Je, aspoň desetkrát," přisvědčil otec; kaši vylil na talíř a sedl ke stolu s děckem na klíně. Jarkovi se údivem rozšířily oči.

„A nespadnu tam?" strachoval se.

„Nespadneš. Na můstku je zábradlí."

„Na jakém můstku, Pepíku?“

„Co se z něho dívají lidé na jezírko -“

„Jezírko,“ opakoval Jarek. „Ten Jeník mohl do něho spadnout, když ho macecha strčila,“ vzpomněl si na pověst. „Utopil by se, tatínku?“

„Utopil, jezírko je hluboké. Ale teď si skliďte věci, budeme jíst.“

Navrátil ukrojil chlapcům k polévce po krajíčku chleba. Div se nepohádali[10], kdo dnes vylíže kastrůlek od Toniččiny kaše.

Potom přišla matka. Sklesla únavou na lavicí u kamen, tak jak byla, v kabátku i se šátkem na hlavě.

„Maminko,“ přistoupili k ní chlapci a nahlíželi do kabely, kterou položila vedle sebe. Prsty do bělá vypranými[11] vyňala z ní kastrůlek se zbytky od oběda.

„Rozdělte si to,“ řekla unaveně.

Chlapci se na jídlo jen vrhli[12]. To bylo něco jiného než jejich věčná bramboračka. Muž se na ni vyčítavě podíval:

„Proč se aspoň nenajíš?“ Ukázala mlčky, jen očima, na hochy, hladově sbírající poslední zrnka rýže.

Když ráno otec budil chlapce, matka už zase ve městě prala...

Večer seděl Pepík u stolu zase s čítankou. Držel v ruce tužku a něco zatrhával. Po chvíli se zeptal:

„Tatínku, do propasti je podstatné jméno?“

Ruka nad sporákem ustala v míchání[13]. „Do propasti...“ Najednou měl před očima tu známou propast; jako chlapec se tam něco najezdil. Srázná skála, dolní můstek a...

Tak tak že rozuměl[14], nač se chlapec ptá. Kolik je to let od spartakiády? Cvičíval ještě i potom, to je pravda. Třebas by ještě všelicos dokázal...

Žena zůstala ve čtvrtek doma. Navrátil odešel do lesa a chlapci, kteří měli volno, motali se kolem matky.

„Podívej se, maminko, jen se podívej!“ stavěli se matce před očima na hlavu. Když vyšla na dvorek, lezli po dřevěné hrazdě, kterou si Navrátil v prvním roce manželství na dvorku postavil. Všimla si: je nově podepřená, vyspravená.

„Ale jako tatínek to neumíš,“ říkal malý staršímu s obdivem a závistí.

„Tatínek?“ zeptala se matka podezíravě.

„Tatínek se postaví a stojí nebo přejde po hrazdě, po celé,“ vykládali chlapci nadšeně.

Jen se zamračila. Ona pere, únavou sotva domů dojde, a on bude dělat doma klukům komedii. Cvičit, aby byl pružný, mladý či co? A proč? Hněvala se. Zapomněla, že muž všechnu práci doma trpělivě udělá, zapomněla na chvíle, kdy se dívá na její ruce, rozeprané a opuchlé, a své svírá v pěsti, až mu klouby běleji -

Když se vrátil s trakařem vysoko naloženým dřívím, ani na něho nepromluvila, nepochválila, nepovzbudila ho jako jindy. Nemohla v sobě přemoci lítost, že on si cvičí a hraje, zatím co ona -

U Navrátilů nastaly chmurné dny. Navrátil byl už dávno nemluvný. Tonka už toho má taky dost[15], myslil si o ženě. Ta však polykala zlobu s lítostí.

Slovníček

bezbarvý бесцветный; **b. hlas** вялый голос
bramboračka, -y *f* картофельный суп
cvičívat тренироваться
hněvat se сердиться, злиться
hodit бросить
hrazda, -y *f* турник, перекладина
chlubit se хвастаться
jitřní šero, -a *n* утренний туман
kabela, -y *f* сумка
kamínek, -u *m* грифель
kastrůlek, -u *m* кастрюлька
klika, -y *f* дверная ручка
kloub, -u *m* сустав
kočárek, -u *m* коляска
kolo, -a *n* велосипед
kymácivý качающийся, шаткий
lítost, -i *f* огорчение, сожаление
loupat brambory чистить картошку
lůžko, -a *n* кровать

macecha, -y *f* мачеха
motat se путаться под ногами, мешаться
nadšeně с восторгом
nadzvednout hlavu поднять голову
nahlížet заглядывать
námaha, -y *f* напряжение
navléci натянуть на себя
návrat, -u *m* возвращение
necky *pl* корыто
nemluvně, -ěte *n* грудной ребенок, младенец
nemluvný молчаливый
neobratně неловко
neopomenout не забыть
občas порой, временами
obdiv, -u *m* восхищение, восторг
obloha, -y *f* небосвод, небо
ovládnout se овладеть собой
ozvat se отозваться, откликнуться
pach, -u *m* запах
písmenko, -a *m* буква
počastovat угостить; *зд.* попрекнуть
podepřený подпертый
podezíravě подозрительно, с подозрением
podrážděný раздраженный
pohádat se поссориться, поругаться
pohnout se зашевелиться; **p. rty** шевельнуть губами
polykat zlobu подавлять злость, злобу
pootočit se повернуться (немного)
postarat se (*o někoho*, *o něco*) позаботиться (*о ком-л.*, *чем-л.*)
povzbudit подбодрить
prohazování silnic расчистка дорог
pružný гибкий
převinovat перепеленать
přidušený hlas приглушенный голос
přisvědčit подтвердить
putovat путешествовать
řezat dříví пилить дрова
sklesnout únavou na lavici опуститься на скамейку от усталости
sklidit убрать
slídivý испытующий, пытливый; **s. očima** *зд.* подозрительным взглядом
soustruh, -u *m* токарный станок
spěch: ve spěchu второпях, наспех
srázný крутой, обрывистый
stmívání, -í *n* сумерки
stojka, -y *f* (*спорт.*) стойка
strachovat se бояться, опасаться
strčit толкнуть
studna, -y *f* колодец
stydět se стыдиться, стесняться
svírat ruce v pěsti сжимать руки в кулак
šátek, -u *m* платок
trakař, -e *m* тачка
trpký горький (*о жизни*), мучительный
údiv, -u *m* удивление
udřený утомленный, изнуренный
ukrojit отрезать
uvázat завязать, повязать
vrhnout se броситься, ринуться
vůně, -ě *f* запах (приятный)
vyčítat (*někomu něco*) упрекать (*кого-л. в чем-л.*)
vykládat объяснять, излагать
výpověď, -i *f* увольнение; **dostat v.** быть уволенным
vysázet na stůl pár korun выложить на стол пару крон
vyspravený отремонтированный
vystačit быть достаточным, хватать
zábradlí, -í *n* перила, барьер
zamračit se помрачнеть, нахмуриться
zatrhávat подчеркивать
zvědavost, -i *f* любопытство

Lexikálně-gramatické poznámky

1. Když už jsi vzhůru.	Раз ты уже встал / раз уж ты не спишь.
být vzhůru	а) встать с постели, быть на ногах б) не спать, бодрствовать
2. Mohou snad vystačit s poukázkou na potraviny?	Разве достаточно им талонов на продукты?
Ср. также:	
Nevystačil se svými znalostmi.	Его знания были недостаточны.
3. dvakrát do roka / za rok	два раза в год

Ср. также:

třikrát do měsíce / třikrát za měsíc	три раза в месяц
dvakrát do týdne / dvakrát za týden	два раза в неделю

4. Starosta si dával na čas, než... — Староста медлил, прежде чем...

5. Teď je ti krejcar z obecní kasy dobrý. — Теперь для тебя и гроши из нашей кассы хороши.

6. Hlásila se o své. — Требовала свое.
   hlásit se (o něco) — требовать (чего-л.)
   Hlásil se o svá práva. — Он заявлял о своих правах.

7. Maluje na tabulku. — Он рисует на грифельной доске.
   malovat (na něco) (*A.*) — рисовать (на чем-л.)

Ср. также:
   psát na papír — писать на бумаге
   kreslit na okno — рисовать на окне

8. ukazovat si v čítance — водить пальцем по хрестоматии

9. Táti, že je Macocha hlubší než studna? — А правда, папа, что Мацоха глубже колодца?

Ср. также следующие значения **že**:
   Že to neuhodneš! — Ручаюсь, что ты не угадаешь!
   Že on už zas hraje fotbal, místo aby se učil. — Он наверняка опять играет в футбол вместо того, чтобы заниматься.
   Je to tak, že? — Это так, не правда ли?

10. Div se nepohádali. — Они чуть не поссорились.

Ср.:
   Div jsem se nezabil. — Я чуть было не разбился.

11. prsty do bělá vypranými — пальцами, белыми от стирки

Ср.:
   Je opálený do hněda. — Он коричневый от загара.
   Sporák se rozžhavil do čeřvéna. — Плита раскалилась докрасна.

12. Chlapci se na jídlo jen vrhli. — Ребята так и набросились на еду.

Ср.:
   Všichni se jen olizovali. — Все прямо-таки облизывались.
   Auto jen frčelo. — Машина прямо-таки / просто мчалась.

13. Ruka ustala v míchání. — Рука перестала мешать.

14. Tak tak že rozuměl. — Он с трудом понимал, в чем дело.
   Tak tak jsme to stihli. — Мы еле-еле успели.

15. Už toho má taky dost. — С нее уже хватит.
   Už toho mám dost. — а) С меня хватит (я устал). б) Мне это уже надоело.

Gramatické výklady

Возвратные глаголы с компонентом *si*

(Zvratná slovesa s *si*)

Возвратные глаголы с компонентом **si** по значению и употреблению можно условно разделить на четыре группы:

1. Постоянно-возвратные глаголы с **si** (reflexiva tantum), которые без **si** не употребляются. Компонент **si** при этом не выражает никаких особых специфических значений. **Si** сливается с лексическим значением глагола. На русский язык подобные глаголы переводятся, как правило, невозвратными глаголами.

Ср. наиболее употребительные глаголы с **si** (reflexíva tantum):

odpočinout si	отдохнуть	Jsi unaven, jdi si odpočinout.
splést si	спутать, напутать	Spletl si ho s někým jiným.
počít si / počít	поступить	Co si počneme? Co počít?
počínat si	поступать	Počínal si pošetile.
pohrávat si	играть	Nepohrávej si s ohněm.
pomyslit (si)	подумать	Pomyslil si to, ale neřekl to.
poslechnout (si)	послушать	Poslechněte si tu píseň.
potrpět si	любить, питать, склонность	Na tučná jídla si nepotrpím.
povšimnout si	обратить внимание	Povšimli jste si toho rozdílu?
prohlédnout (si)	осмотреть	Prohlédla si obrázky v knize.
představit si	представить	Představte si širokou řeku.
představovat si	представлять	Představoval jsem si to jinak.
rozmyslit si	продумать	Rozmysli si, jak nejlépe věc vyřídit.
sednout si	сесть	Sedněte si ke stolu.
stěžovat si	жаловаться	Stěžoval si lékaři, že neslyší. Stěžoval si na bolesti v hlavě.
stýskat si	жаловаться	Stýská si na špatné počasí.
troufat si	осмеливаться	Troufá si tvrdit, že to není tak.
umínit si	надумать, задумать, решиться на что-либо	Umínila si, že jim poví všechno.
uvědomit si	осознать	Uvědomil si plně svou odpovědnost.
vážit si	уважать	Všichni si ho velice vážili.
vést (si)	вести себя	Vedl si odvážně.
všímat si	обращать внимание	Nevšímej si toho.
všimnout si	обратить внимание	Všiml si, že věci nejsou v pořádku.
zamilovat si	полюбить	Zamiloval si ji pro její upřímnost.
zvyknout si (na+*A*.)	привыкнуть	Zvykl si na včasné vstávání.
zvykat si (na+*A*.)	привыкать	

У ряда глаголов возвратный компонент **si** может употребляться факультативно. Ср.:

lehnout (si)	лечь	Lehl si na gauč. Jdu si lehnout. Lehl si s chřipkou (angínou).
myslit (si)	думать, полагать	Nemysli si o něm nic zlého.
naříkat (si) (na+*A*.)	жаловаться	Matka si naříkala na svého syna.
odbýt (si)	отделаться, избавиться	Odbyl si nepříjemné setkání.
oddechnout (si)	вздохнуть, отдохнуть	Hlasitě si oddechl. Ustal v práci, aby si oddechl.
vymyslit (si) / vymyslet (si)	выдумать, придумать	To jste si vymyslel.
vymýšlet (si)	выдумывать	Dítě si stále vymýšlí.
vzpomenout (si)	вспомнить	Vzpomněl si na svá studentská léta.
vzpomínat (si)	вспоминать	Často si vzpomíná na svého učitele.

При факультативном употреблении возвратного компонента **si** нередко развивается значение «сделать что-либо для себя, в своих интересах», которое приведенные выше и подобные глаголы позволяет отнести к переходным случаям между первой и второй группой (см. п. 2).

Глаголы с возвратным компонентом **si** включаются в определенные семантические разряды:
а) Это прежде всего глаголы, выражающие отношение к чему-либо и к кому-либо - уважение, любовь, заботу, намерение: považovat si, potrpět si (na někoho, na něco); zamilovat si (někoho, něco); splést si, umínit si и др.
б) Глаголы «речи», «мысли», «волеизъявления» и «восприятия»: myslit si, všimnout si, všímat si, poslechnout si, vzpomenout si, uvědomit si, uvědomovat si, pamatovat si.
в) Глаголы, выражающие физическое и душевное состояние человека: naříkat si, oddechnout si, odpočinout si, stýskat si, stěžovat si, zoufat si, zvyknout si, zvykat si.
г) Некоторые другие глаголы (перемены состояния и др.): lehnout (si), lehat (si), sednout (si), sedat (si), odbýt si, odbývat si.

Употребление возвратного компонента **si** является обязательным при присоединении приставки **za-**. В этом случае иногда появляется значение ограничения степени и интенсивности проявления действия. Ср.: hrát - zahrát si, křičet - zakřičet si, kouřit - zakouřit si, řečnit - zařečnit si, tancovat - zatancovat si, lyžovat - zalyžovat si, zpívat - zazpívat si.

Нередко также возвратный компонент **si** появляется при присоединении приставки **na-** (со значением большой меры), например: vymýšlet - navymýšlet si, nahrát si, našetřit si и др.

2. Большое количество глаголов с **si** имеет значение действия, производимого для себя, в своих интересах (zájmová slovesa). В этих случаях si на русский язык либо совсем не переводится, либо переводится местоимением *себе*, *для себя*, иногда - *свой*, *своя*, *свои* и др.:

dát si	заказать себе (что-л.)	Dám si zmrzlinu.
dovolit si	позволить себе	Nemohu si to dovolit udělat.
dovolovat si	позволять себе	Co si to dovolujete?
koupit si (něco)	купить себе (что-л.)	Koupil jsem si nový klobouk.
mnout si	тереть, потирать	Radostně si mnul ruce.
(na)malovat si	красить, покрасить себе (что-л.)	Ona si rty nemaluje.
nasadit si	надеть (что-л.)	Nasadil si brýle a dal se do práce.
obarvit si	красить, покрасить себе (что-л.)	Obarvila si vlasy.
objednat si (něco)	заказать себе (что-л.)	Objednali jsme si lístky do divadla.
otřít si	вытереть	Otři si pěkně boty!
podlomit si	подорвать	Podlomil si zdraví.
prorazit si	проложить	Prorazili si cestu houštím.
proklestit si	проложить	Proklestili si cestu houštím.
podvrtnout si	подвернуть (что-л.)	Podvrtnul jsem si nohu.
přát si	желать	Přeji si k svátku kolo.
předplatit si	подписаться	Už jste si předplatil noviny?
připomenout si	вспомнить	Připomněl si básně o lásce.
půjčit si	одолжить	Půjčila si peníze.
rozbít si	разбить	Rozbil jsem si brýle.
schovat si	спрятать	Schovala si obrázek na památku.
unavit si	устать, утомить	Unavil jsem si oči čtením.
uvázat si	повязать	Uvázala si šátek na hlavu.
vybírat si	выбирать	Ženy si vybíraly pěkné látky.
vybrat si	выбрать	Vybral si nejlepší kousek.
vybojovat si	завоевать, добиться	Vybojoval si nezávislost.
zachovat si	сохранить	Zachoval jsem si na ni milou vzpomínku.

zapsat si (něco)	записать себе (что-л.)	Zapiš si to do notesu.
získat si (něco)	приобрести себе (что-л.)	Dobrou prací si získal autoritu.
zkazit si (něco)	испортить себе (что-л.)	Zkazila jsem si náladu.
zkrátit si	сократить	Půjdeš-li tímto směrem, zkrátíš si cestu.
zlomit si	сломать себе	Chlapec si zlomil nohu.
zvolit si	выбрать себе	Zvolil si své povolání dobře.

Приведенные и подобные глаголы являются собственно-возвратными, поскольку здесь может идти речь о логическом тождестве субъекта и объекта. Однако, в отличие от собственно-возвратных глаголов с **se** (umývat se, holit se), у глаголов с **si** действие большей частью переходит на субъект только частично (на части человеческого тела, на лицо, платье, наружность и т. д.), хотя возможно выполнение действия и для субъекта в целом: koupit si, vzít si, proklestit si.

Отличительной особенностью возвратных глаголов этой группы является то, что они, как правило, соотносительны с соответствующими невозвратными глаголами vyčistit, zlomit, koupit, namalovat. Возвратный компонент **si** присоединяется тогда, когда в предложении возникает значение *себе*, *для себя*.

3. Большая группа глаголов с компонентом **si** имеет взаимно-возвратное значение (recipročni slovesa). В этом же значении употребляются и глаголы с **se** (sejít se). В русском языке глаголам с возвратными компонентами с этим значением соответствуют либо возвратные глаголы, либо глаголы с выражениями *друг с другом*, *между собой* и др. Ср.:

dávat si (něco)	давать друг другу (что-л.) / обменивать-ся (чем-л.)	Před domem si dávají ještěpo hubičce.	Перед домем они еще раз целуют друг друга / целуются.
dopisovat si	переписываться	S kým si dopisuješ?	С кем ты переписываешься?
důvěřovat si	доверять друг другу	Všichni si důvěřovali.	Все доверяли друг другу.
odporovat si	противоречить друг другу	Často si odporovali.	Они часто противоречили друг другу.
odpustit si	простить друг другу	Odpustili jsme si všechno.	Мы простили друг другу все.
povídat si	рассказывать друг другу	Ženy si povídaly o svých dětech.	Женщины рассказывали друг другу о своих детях.
rozdělit si	разделить между собой	Rozdělte si to, děti, mezi sebou.	Разделите это, дети, между собой.
rozumět si	понимать друг друга	Vždycky si rozumíme.	Мы всегда понимаем друг друга.
sdělovat si dojmy	делиться впечатлениями (с кем-л.)	O přestávce si sdělovali dojmy.	В антракте они делились впечатлениями.
přiťuknout si	чокнуться	Všichni zvedli poháry a přiťukli si.	Все подняли бокалы и чокнулись.
tykat si, vykat si	быть с кем-л. на ты, на вы	Tykali si.	Они говорили друг другу «ты».
věřit si	верить друг другу	Oni si věřili.	Они верили друг другу.
vyměnit si (něco)	обмениваться (с кем-л., чем-л.)	Vyměnili jsme si knihy.	Мы обменялись книгами.
vyřídit si (něco s někym)	объясниться, свести счеты (с кем-л.)	S ním si to ještě vyřídím.	С ним я еще рассчитаюсь / сведу счеты

Глаголы в этом значении соотносительны, как правило, с глаголами без **si**: věřit

верить - věřit si *верить друг другу*.

4. Часто **si** не имеет никакого лексического значения, но выполняет в языке чисто стилистическую функцию: придает высказыванию экспрессивный и даже аффективный характер. Например: Pěkně si leží. Hezky si čte knihu. Jezdím si po světě.

Эти предложения можно перевести на русский язык разговорными выражениями типа: *Он лежит себе и почитывает книгу*. *Он разъезжает себе по свету* и т. д.

Si стилистическое в языке факультативно. Его употребление характеризует либо эмоционально окрашенную, либо обиходно-разговорную речь. Ср.: Celá rodina si ke mně chodí pro peníze.

Примечание. Иногда бывает трудно провести границу между **si** стилистическим и **si**, выражающим действие, переходящее на субъект или на часть его, а также действие, совершаемое в интересах субъекта. Нередко оба значения совпадают.

Существительные, не имеющие форм множественного числа (Substantiva singularia tantum)

К существительным, употребляющимся только в формах ед. числа, относятся:

1. Собирательные существительные (hromadná jména podstatná), обозначающие совокупность, множество каких-либо предметов или живых существ и оканчивающиеся на:

а) **-í**: dříví *дрова*, *древесина*, uhlí *уголь*, křoví *кустарник*.

б) **-stvo** (**-ctvo**): obyvatelstvo *население*, lidstvo *человечество*, obecenstvo *публика*, osazenstvo *личный состав*, dělnictvo *рабочий класс*, ptactvo *птицы*, učitelstvo *учителя*, žactvo *учащиеся*, *ученики*.

в) нулевое окончание: hmyz *насекомые*, dobytek *скот*, brav *мелкий домашний скот*, mládež *молодежь*.

2. Существительные, имеющие вещественное значение (jména podstatná látková): mléko, zlato, železo, voda, pivo, mouka, krev.

Примечание. Возможное употребление вещественных существительных в формах мн. числа связано, как правило, с изменением значения. Ср.: dvě piva *две кружки пива*, železa *оковы*, žita *пшеничное поле* и др.

3. Некоторые отвлеченные существительные, обозначающие свойства и качества: statečnost *мужество*, pýcha *гордость*, mládí *молодость*.

В формах ед. числа все приведенные группы существительных склоняются по образцу существительных мужск., женск. или ср. рода, т. е. obyvatelstvo как město, dříví как stavení, březina как žena, существительные hmyz, brav, dobytek как hrad.

Примечания: 1. У собирательных существительных lid, národ, dobytek, brav, hmyz форма вин. падежа совпадает с им. падежом: chovat dobytek, brav, hubit hmyz и т. д.

2. Род. падеж существительного dobytek оканчивается на **-a**: chov dobytka разведение скота.

Предлоги (Předložky) *nad*, *pod*

Предлог **nad** (**nade**) употребляется с вин. и твор. падежами. С вин. падежом:

а) на вопрос **kam** означает *выше, чем что-л.* или *кто-л.*:

Ten obraz jsem pověsil nad psací stůl.	Эту картину я повесил над письменным столом.
Slunce vyšlo nad horu.	Солнце взошло над горой.
Zdvihněte ruce nad hlavu.	Поднимите руки над головой.

б) указывает на меру и степень (*сверх*, *выше*):

Je to nad mé očekávání.	Это сверх моего ожидания.
Je to nad mé síly.	Это свыше моих сил.

С твор. падежом:

а) на вопрос **kde** означает *над чём-л.*, *выше чего-либо*:

nad mořem, nad sporákem	над морем, над плитой
Je pět stupňů nad nulou.	Пять градусов выше нуля.
Ústí nad Labem.	Усти-на-Лабе.

Brandýs nad Labem.	Брандис-на-Лабе.
б) после некоторых глаголов:	
vítězit, zvítězit nad někým, nad něčím	победить кого-л., что-л.
Zvítězili jsme nad nepřítelem.	Мы победили врага.
vynikat, vyniknout nad někým, nad něčím	выделяться среди кого-л., чего-л.
Vynikali nad nimi jako velikáni.	Они выделялись среди них, как великаны.
zamyslit se, zamýšlet se nad něčím	задуматься, задумываться над чем-л.
Zamyslil se nad úkolem.	Он задумался над заданием.
naříkat nad někým, něčím	оплакивать кого-л., что-л.
Naříkala nad osudem svého syna.	Она оплакивала судьбу своего сына.

Предлог **pod** также употребляется с двумя падежами: с винительным и творительным.

С вин. падежом:

а) на вопрос **kam** обозначает *ниже чего-л.*:

Dejte si to pod hlavu.	Положите это под голову.
Sedli jsme si pod strom.	Мы сели под дерево.
Dal to pod nohy.	Он положил это под ноги.

б) указывает на степень - *ниже чего-л.*:

pod cenu	ниже стоимости
Je to pod průměr.	Это ниже среднего.
Teplota klesla pod nulu.	Температура упала ниже нуля.

С твор. падежом:

а) на вопрос **kde** означает место - *под чём-л.*: pod stromem, pod stolem

б) указывает на степень - *ниже чего-л.*:

Je pět stupňů pod nulou.	Пять градусов ниже нуля.

в) употребляется в следующих выражениях:

pod trestem: Přinutili ho k tomu pod přísným trestem.	под страхом наказания: Его принудили к этому под страхом наказания.
pod vlivem: Jste pod jeho vlivem.	под влиянием: Вы находитесь под его влиянием.
pod ochranou: Všichni byli pod naší ochranou.	под охраной: Все были под нашей охраной.
pod záminkou: Odmítl to pod záminkou, že nemá čas.	под предлогом: Он отказался от этого под предлогом, что у него нет времени.
pod pokutou: Je to zakázáno pod pokutou.	под угрозой штрафа: Воспрещается! За нарушение - штраф.
být pod čí mocí: Všichni byli pod jeho mocí.	находиться во власти кого-л.: Все находились в его власти.

Ср. также с вин. падежом:

Prospěch klesl pod průměr.	Успеваемость ниже средней.
Dávám vám ho pod vaši ochranu.	Отдаю вам его на ваше попечение.

CVIČENÍ

1. Doplňte **„si“**, kde je třeba:

Cheš ... zapálit cigaretu? - Zahrál ... s ním šachy. - Koupila jsem ... nové šaty. - Nabral ... spoustu práce. - Sepnula ... vlasy sponou. — Všichni ... ho velice vážili. - Nač ... stěžujete? - Já ... to přinesu. - Pomalu ... zvykám na nové místo. - Vzal jsem ... tyto knihy. - Po koncertě jsme ... vyměnili dojmy. - Dovolím ... vám to ukázat. - Pořád jsem ... na ni myslil. - Nechtěl byste ... trochu odpočinout? - Nechtě ... tyto věci. - Prohlédneme ... sbírku starého umění. - Dobře ... to rozmysli. - Mínil ..., že ... toho dosáhne. -Tu knihu bych ... rád přečetl. - Tu zkoušku ... budu skládat zítra. - Přejete ... kávu nebo čaj? - Dával ... na čas, než odpověděl na můj dotaz. - Nedovedeš ... představit, jak je Macocha hluboká. - Chlapec ... ukazoval v čítance a slabikoval. - Nech ... ty peníze, budeš je potřebovat. - Děti ... rozdělily jablko na dvě půlky. - Tuto hrazdu ... chlapci postavili, aby mohli cvičit. - Navrátilová ... všimla, že se s mužem něco děje. - Toník ... myslil, že vydělá alespoň trochu peněz. - Se vzrušením ... prohlížela fotografii, co jí selka dala. - Nic ... z toho nedělejte, všechno

dobře dopadne. - Sousedky stály před domem a klidně ... povídaly.

2. Uvedená slovesa přeložte do češtiny a doplňujte je do vět:

вспомнить, забыть, сесть, угощаться, брать, взять, разделить, думать, сомневаться, переписываться, взять, приготовить

Jarek ... na otcův slib. - Už jsem ... že jsem to říkal. - Děti, ... ke stolu, budeme jíst. - Prosím, ..., ... na co máte chuť. - Chlapci, ... ta jablka a spravedlivě ... je mezí sebou. - ..., že Petr dnes nepřijde. - ..., že by měl čas. - Českoslovenští pionýři ... se sovětskými. - ... na cestu teplé věci, bude tam zima. - Musím ... ještě nějaké věci na zítřek.

3. Převádějte podle vzoru:

Často jsem Mileně psal. - Často jsme si s Milenou psali.

Vždycky jsem Květě pomáhal. - Od té doby jsem přestal Michalovi rozumět. - Věře jsem psal každý týden. - Vždycky jsem jí odporoval. - Kladl jsem jim těžké podmínky (požadavky). - Podávám jí ruku. - Vypravoval jsem mu o svých cestách. - Žena povídala svým sousedkám o dětech. - Musím jí to říct (promluvit si).

4. Věty rozšiřujte na souřadná souvětí podle vzoru:

Petr koupil bratrovi čepici. - Petr koupil bratrovi čepici, ale sám si nekoupil nic.

Zdena přinesla sestře kabát. - Matka objednala dětem zmrzlinu. - Otec koupil synovi bundu. - Babička upletla všem svetry. - Sestra připravila všem věci. - Jiřina nechala všechno ostatním. - Marta vybrala každému něco. - Lukáš vyřídil všechno ostatním.

5. Tam, kde je třeba, doplňte **„si“**:

Žena oblékla kabát a uvázala šátek. - Jarek nezapomněl na otcův slib. - Děti přemýšlely o tom, co slyšely. - Nikdo nevšiml, že Mirek odešel. - Jestli jsi unaven, tak sedni do křesla nebo lehni na pohovku. - Vždycky jsem přál, abych to mohl koupit. - Marně lámal hlavu, za nic na to nemohl vzpomenout. - Ženy navzájem vyprávěly o svých starostech. - Dlouho jsem vyčítal, že jsem na to nevzpomněl dříve. - Musíme navzájem pomáhat.

6. K uvedeným větám dávejte otázky podle vzoru:

Koupil jsem si nový kabát. - Co sis koupil?

Dal jsem si k pití minerálku. - Dal jsem si jako příkrm bramborovou kaši. - Vzal jsem si tyto knihy. - Koupili jsme si lístky na koncert. - Zapsal jsem si to. - Vyčistil jsem si boty. - Vzpomněl jsem si na tuto pověst. - Rozdělil jsem si práci. - Všimla si jich. - Myslela jsem si, že se vrátíš k obědu. - Postavili jsme si rodinný domek.

7. Reagujte otázkou na uvedené věty podle vzoru. Pozor na vid!

Koupím si lístky do kina. - Proč bych si je kupoval?

Přečteme si tu knihu. - Vezmeš si to? - Chceš si poslechnout ten koncert? - Zapsal sis to do sešitu? - Prohlédl sis toto město? - Naříkat si nemůžeš.

8. Uvedené věty dejte do způsobu rozkazovacího podle vzoru:

Setřel jsem si pot s čela. - Setři si také pot s čela!

Zapíšu si to do notesu. - Udělám si poznámku v sešitě. - Vezmu si teplý kabát, abych nenastydl. - Zazpívám si svou oblíbenou písničku. - Dám si do aktovky své věci. - Lehnu si na gauč. - Objednám si smaženou rybu. - Obarvím si vlasy. - Vyžehlím si šaty. - Teď si sklidím věci. - Rozdělím si to. - Myslil jsem si o té ženě jen to nejlepší. - Uvědomil jsem si, co mám dělat. - Všiml jsem si všeho, co se děje kolem. - Nechal jsem si tu knihu. - Obléknu si novou košili. - Chci si poslechnout tu píseň. - Rozmyslil jsem si postup práce. - Vyprala si šaty a šla na procházku. - Odbyl jsem si tu práci a šel jsem si lehnout. - Nikdy si nenaříkala na svůj osud.

9. Místo teček napište předložky **„nad“** a **„pod“**:

... propastí byl postaven můstek. - Tu práci neudělám, je to ... moje síly. - ... horou tekla rychlá horská říčka. - Zmačkaný dopis se válel ... lavicí. - ... titulkem bylo napsáno autorovo jméno. - Letadlo dlouho kroužilo ... městem. - Lampu jsem pověsila ... psací stůl, teď bude dobře vidět. - Film se promítal ... názvem „Zrada". - Děvčata seděla v chládku ... stromem a odpočívala. -Vysoko ... námi zpívali ptáci. - Vrátil se ... záminkou, že tu zapomněl balík. - Studenti psali diplomovou práci ... vedením svého profesora. - Chlapec se schoval ... stůl. - Dlouho si lámal hlavu ... tím úkolem. - Hodiny otec pověsil ... dveře. - Teď dělníci pracují ... plán. - Mám starostí až ... hlavu. - Vždycky žili ... poměry. - Miloval ji ... všecko. - Bylo nám to ... slunce jasnější.

10. Tučně tištěná slova nebo slovní spojení nahrazujte podstatnými jmény užívanými jen v jednotném čísle.
Vzor: **Lidé chtějí mír. - Lidstvo chce mír.**
V tomto roce bude provedeno sčítání **obyvatel**. - **Dělníci a rolníci** tvoří dvě největší skupiny pracujících. - V minulém roce se konal sjezd světové organizace **mladých lidí a studentů**. - Ministr školství promluvil na začátku školního roku k **učitelům a žákům** všech stupňů škol. - Nejsvatějším příkazem **lidí** je zachovat světový mír. - Ochraňujte naše **zpěvavé ptáky**!

11. Uvedené věty vyjádřete zvrattiým slovesem a předponou **„za + si"** podle vzoru:
To byla hezká hra! - To jsme si hezky zahráli!
To byl pěkný tanec! - To bylo zpěvu! - To bylo prima lyžování! - To bylo bezvadné cvičení! - To byla jízda! - To byly závody! - To bylo křiku! - To bylo plavání! - To bylo žertů!

12. Vyhledejte v textu synonymické výrazy k těmto větám a slovním spojením:
Světlo ozářilo její hezkou tvář. - Odjel do Brna. - Starostovi to trvalo, než mu dal těch několik korun. - Nikdy mu nezapomněl dodat. - Musil se držet, aby mu peníze nevrátil zpět. - Tonce se to už také přestalo líbit. - Chlapci začali hltavě jíst.

13. Slovesné konstrukce nahraďte jednoduchým slovesem:
být vzhůru; dostat výpověď z práce; padá sníh; dával si na čas; udělat radost někomu; dělat si výčitky; údivem se mu rozšířily oči; dal do pořádku byt; pořád mít před očima Macochu; být nemluvný

14. Vyprávějte, co postihlo Navrátilovu rodinu, jak těžce nesl Navrátil svou nezaměstnanost, co bylo jeho snem, jak vydělávala na živobytí jeho žena. Napište obsah přečteného úryvku.

15. Přeložte do češtiny:
а) Разумеется, этих денег недостаточно на покупку продуктов. - Два раза в год он мог заработать у себя в деревне. - Они жили только на зарплату отца. - Он медлил и не отвечал на мой вопрос. - Им не нужно ничего чужого, они требуют только свое. - Мальчик держал в руках карандаш и что-то старательно писал на бумаге. - Я чуть было не забыл о нашей встрече.
б) Как только мать ушла, Алексей сейчас же снова лег в постель. - Я всегда думаю о нем, когда проезжаю эти места. - Она часто жаловалась, но никто ее не жалел. - Навратилова от усталости опустилась на стул, чтобы немного отдохнуть. - Докладчик не знал, с чего начать. - Я уже давно об этом подумываю. - Садитесь поближе. - Ты осмелишься туда пойти? - Ты должен понять, что ты неправ. - Я очень уважаю этого человека. - Он вел себя как герой. - Все обратили внимание на эту фотографию. - Они часто вспоминали свои молодые годы. - Отец мечтал найти себе хоть какую-нибудь работу. - Мойте руки и идите обедать. - Почисти себе ботинки. - Возьми с собой что-нибудь в дорогу. - Вы не можете себе представить, как это интересно! - Я порезал палец ножом. - Спрячь это и никому не показывай. - Вы уже подписались на газету? - Можете выбрать себе все, что вам нравится. - В этом магазине я всегда покупаю себе духи. - Ценой больших жертв наш народ завоевал себе свободу. - Все, что мне нужно сделать в течение дня, я записываю в блокнот. - Я переписываюсь с друзьями из ЧССР. - Мы с моим товарищем хорошо понимаем друг друга. - Эти две статьи не противоречат одна другой. - Друзья рассказывали друг другу о своей работе. - На прощанье мы пожали друг другу руки. - Я бы закурил. - Я бы себе заказал пиво.
в) Эту картину я бы повесил над диваном, раньше она висела над письменным столом. - Не требуйте от меня этого, это выше моих сил. - Ее успех на сцене превзошел все ожидания. - Самолет летел над океаном почти восемь часов. - Советский Союз победил фашистскую Германию в Великой Отечественной войне. - Своими способностями этот студент выделялся среди всех. - Я написал это письмо под влиянием друга. - Завтра будет 10° ниже нуля. - Мы возьмем вас на работу при одном условии... - Он отказался выполнить это задание под предлогом, что у него нет времени. - Даже под страхом наказания он ничего не сказал. - Дети спрятались под стол. - Туристы укрылись от дождя под деревом.

Slovníček

докладчик přednášející

быть неправым nemít pravdu

духи voňavka
Великая Отечественная война Velká vlastenecká válka
способность schopnost
жить на зарплату žít z platu
на прощанье na rozloučenou
отношение vztah
океан oceán
настроение nálada
отказаться odmítnout

Poslechové cvičení
KAM NEMŮŽE ČERT, TAM NASTRČÍ ŽENSKOU.

Kam nemůže čert... V našem případě musíme lidovou moudrost trochu opravit. Tento kratičký příběh by totiž mohl začínat: co nezmůže ředitel... Stalo se to v jednom štětínském stavebním podniku. Plán byl ohrožen, a tak ředitel přišel na nápad zorganizovat do závodu exkurzi manželek pracovníků. Při srdečném a pohostinném přijetí se jen tak mimochodem před ženami zmínil o nedodržování bezpečnostních předpisů, o plýtvání materiálem, nekázni apod. Je-li možno onomu řediteli věřit, tak po této návštěvě přestaly pozdní příchody do práce, muži ochotně používali ochranné přilby, jimiž dříve pohrdali...

Slovníček

nastrčit подсунуть, подставить (*вместо кого-л.*)
lidová moudrost народная мудрость
dodržování bezpečnostních předpisu соблюдение правил техники безопасности
plýtvání materiálem разбазаривание материала
nekázeň недисциплинированность
ochranná přílba защитная каска
pohrdat (*něčím*) пренебрегать (*чем-л.*)

* * *

V restauraci „Arany bika“ (Zlatý býk) v maďarském Debrecíně je prý nejlepší obsluha. Na každém stole jsou miniaturní přesýpací hodiny. Když host přijde a usedne ke stolu, obrátí přesýpací hodiny a začne si vybírat v jídelním lístku. Na tento úkon se počítá deset minut. Jestliže v tomto časovém rozpětí nepřijde číšník a nepřijme objednávku, pak má host právo na jídlo zdarma. Tuto výhodu prý dosud žádný host nezískal.

přesýpací hodiny песочные часы

NĚKTERÁ ÚSLOVÍ SE SLOVEM „ČERT“

Čert tě tam byl dlužen (=neměls tam chodit).
Chodit po všech čertech (=bůhví kde chodit).
Čert mi to napřskal (=o nějaké nepromyšlenosti).
Malovat čerta na zeď (stěnu) (=lekat).
Dělat něco, aby čert za zlé neměl (=ledabyle).
Kdyby čert na koze jezdil (=stůj co stůj).
Vyhánět čerta ďáblem (=marně se namáhat).

LEKCE 28

Возвратные глаголы с компонентом **se**. Значение возвратных глаголов. Отрицание общее и частное. Родительный падеж отрицания.

STOJKA
Část II.

Božena Lukášová

Přišla neděle. Žena nemusila do města, chlapci neměli školu[1]. Když vstala, Navrátil doma nebyl a jeho kolo také ne. Nepřišel také k obědu. Objevil se až k večeru. Měl nehybný, zasmušilý obličej a uhýbavé oči.

„Kdes byl?“ - Vytáhl mlčky z kapsy hrst drobných a vysypal je na stůl. Dívala se překvapeně na muže i na ty padesátníky a koruny. „Pepo, kdes je vydělal? Tys byl v Brně?“

Nevěděla sama, co by v Brně dělal. Jen tak hádala. Jenom zavrtěl hlavou. Úkosem se podíval na peníze na stole a odstrčil je.

„Schovej to -“

V týdnu se ztratil zase. Ptala se sousedek, zdali nevolali nezaměstnané na pomoc cestáři. Nebo šel hned zrána na dříví? Marné si lámala hlavu. Dočkala se ho až večer, drobných bylo dnes méně než v neděli. Prohlížela si muže, urostlého, s hrdou černou hlavou nad pevnými rameny. Jak vydělává ty peníze, on, kovák?

„Kdes byl, řekni.“

„Na tom přece nezáleží“[2].

V neděli u Navrátilů obědvali zase bez otce. Chlapci po obědě odběhli, žena uspala nemluvně a poklidila. V domku bylo ticho. ... Mlčení mužovo útočilo na ni ze všech koutů. Byla ráda, když se Tonička probudila.

S děckem v náručí vyšla před vrátka. U sousedů na lavičce seděly ženské, povídaly si o dětech a o svých starostech. Šla za nimi.

„Co ty, Tonka, zase máš Pepu pryč?“-

„Zas.“-

„Nic si z toho nedělej[3], však přijde,“ těšily ji.

„Jeho matka by o něm nevěděla?“-

„Když ženě nepoví, matce teprve ne.“ - odporovala jiná.

Navrátilová nerekla nic. Po chvilce se zvedla - půjde přece jen za stařenkou. Návsí se procházeli chlapci s děvčaty, smáli se a laškovali. Mužští se stáhli do hospody, selky besedovaly u vrat, u plotu zahrádek. Navrátilová běžela - jen aby byla z jejich dohledu. Starostův statek svítil čerstvou omítkou. V otevřeném okně byla vyložená nakynutá selka.

„Dobré odpoledne,“ pozdravila jí Navrátilová.

„Dobré,“ sotva pohnula rty.

Nehodí se však projít kolem a nepromluvit. „Máte pěkné kvítí,“ prohodila Navrátilová rozpačitě. Bártová přijala pochvalu s urážlivou samozřejmostí. Navrátilová sklopila hlavu. Neviděla, jak selčina tvář najednou ožívla. - „Počkejte, Navrátilko“[4]. A když se Navrátilová zastavila, pokračovala uštěpačně: „Ani se nepochlubíte, co ten váš starý dělá. Musí mít vždycky něco zvláštního,“ vysmívala se.

Navrátilová pokročila blíž, aby selka nevykřikovala na celou náves.

„O čem mluvíte?“ chvěl se jí hlas netajenou obavou.

„Jako byste nevěděla.“

Tvář Navrátilové však vyslovovala jen ustrašenou otázku.

„Dělá komedianta[5] na Macoše. Starosta tam dnes byl s pány z Brna, vyprávěl -“ Okno zůstalo prázdné; za chvilku se selka vrátila a kývala na Navrátilovou.

Uhranutá úzkostí pokročila k oknu a starostka[4] jí přes plot podávala nějakou pohlednici. Navrátilová ji vzala, podívala se na ni a v té chvíli se zachytila plotu[6]. Na zábradlí horního můstku

Macochy stál na rukou její muž, pod ním kolmá skála, spadající prudce dolů. Vzpamatovala se, obrátila se a běžela domů s děckem i s neblahým obrázkem.

V uličce ještě voněl šeřík a sousedky si klidně vyprávěly. Pepík s Jarkem jí běželi naproti. Když ji všichni obklopili - nebylo vyhnutí - mlčky jim podala obrázek. Zůstal v rukou zvědavých chlapců.

„Tatínek," podivovali se. „Vidíš, to je propast Macocha," vysvětloval Pepík Jarkovi. „Tady je horní můstek -"

„Nikdo nedovede takovou stojku jako náš tatínek, že ne[7], Pepíku?"

Navrátilová vzlykla. „Půjdu za ním," rozhodla se. „Dáte mi na Toničku pozor?"[8] obrátila se k sousedkám. Tři páry rukou se napřáhly pro dítě.

„Maminko, my půjdeme s tebou," chytili se ji chlapci za ruce. Pohnula se bezradně.

„Vezmi je s sebou, daleko nepůjdete. Hned bude večer, potkáte jistě tátu cestou -"

Pospíchala, až chlapci musili chvílemi běžet. Starší nesl v ruce obrázek a chvílemi na něj pokukoval. Mladší žadonil: „Pojďme až na Macochu, maminko, ano? Ještě jsem tam nebyl -" Neodpovídala, přivírala oči před hrozným obrazem mužova pádu; jeho tělo se zakymácelo, převažuje se, ruce odpadají od zábradlí...

Tatínkovi naproti - slyšela chlapcova slova. Ale co když ho nepotkáme?

„Neboj se, maminko. Nespadne. Kdybys viděla, jak umí dělat stojku na naší hrazdě -" těšili ji chlapci.

Pospíchali k městu cestou, kudy chodívali všichni ze vsi. Běželi v západu slunce. K silnici ani nedošli. Najednou ho uviděli. Hleděl k zemi[9], proto překvapeně zvedl hlavu, když se znenadání v tichu podvečera rozlehly známé hlasy: „Tatínek, tatínek!"

Zastavil se; úprkem k němu běželi oba chlapci a za nimi klopýtala žena. Zachytil ji do náruče; rozplakala se a pevně se chytila jeho ruky, jako by se přesvědčovala, že je tu, vedle ní, a ne tam, na dně propasti, neživý, rozbitý.

„Už nikdy, slib mi - už nikdy -"

Stál, díval se k městu a neodpovídal. Věděla, nač myslí.

„Tatínku, podívej se -"

Navrátilovy oči se vrátily k chlapcům. Spatřil obrázek.

„Kde jste to vzali -" řekl prudce.

„Starostka -" hlesla žena a litovala, že si dříve chlapců nevšímala.

Navrátilovi naběhly žíly na spáncích. „Starosta s pány z Brna, jak by ne." Ponižování, které prožil, vyvřelo náhle silným výbuchem. Napřáhl ruce vpřed, potěžkával je, jako by v nich držel velikou tíhu, a v očích, v těch uštvaných očích nezaměstnaného, hořel hněv:

„Práci těchhle rukou nechtěli. Pro nás a za nás - zajděte třeba, lůzo špinavá[10]. Ale dělat jim podívanou, až jim přebíhá mráz po zádech[11], to ano." Odmlčel se. „A nakonec i toho krejcaru je jim líto - nejraději by tě viděli dole v Macoše."

Chlapci se tiskli k otci.

„Tatínku, už tam nepůjdeš, že ne?"

Ženiny oči plály jedinou prosbou. Rozuměl jí - jako rozuměl obavě v jejích očích tehdy na spartakiádě. Nepodíval se na ni, ani na děti, nemohl. Jen hlavou zavrtěl a vykročil.

Vraceli se domů kolem selských polí, luk a zahrad - rodina nezaměstnaného, vyděděná z města i z vesnice.

Slovníček

bezradně беспомощно
cestář, -e *m* дорожный рабочий
děcko, -a *n* ребенок
dohled, -u *m*: **jen aby byla z dohledu** только, чтобы ее не видели
hádat гадать, угадывать
hlesnout сказать беззвучно, едва шевеля губами
hrst, -i *f* горсть
klopýtat спотыкаться
kolmý отвесный
kovák, -a *m* кузнец
kvítí (*собир.*) цветы
laškovat заигрывать, кокетничать
nakynutý тучный; пышный

napřáhnout ruce vpřed протянуть руки вперед
náručí, -í *n* объятия; **s děckem v náručí** с ребенком на руках
neblahý неблагоприятный, плохой, дурной
nehybný неподвижный
nezaměstnaný, -ého *m* безработный
obava, -y *f* опасение
obklopit окружить
obličej, -e *m* лицо
odporovat возражать
odstrčit оттолкнуть, отодвинуть
omítka, -y *f* штукатурка
padesátník, -u *m* 50 геллеров
planout гореть, пылать
plot, -u m забор
podívaná, -é *f* зрелище; **dělat podívanou** устраивать зрелище
pohnout пошевелить
pokročit подойти
ponižování, -í n унижение
potěžkávat взвешивать
potkat встретить
probudit se проснуться
prohodit заметить, сказать, проронить слово
prudce резко
překvapeně с удивлением, удивленно
převažovat se перевешиваться, свешиваться
přivírat закрывать, прикрывать
rozlehnout se раздаться, разнестись
selka, -y *f* крестьянка
sklopit hlavu склонить голову
spánek, -nku *m* висок
stahovat se do hospody собираться в трактире
starý, -ého *зд.* мой (*муж*)
stoupající cesta дорога, поднимающаяся вверх
šeřík, -u *m* сирень
tíha, -y *f* тяжесть
uhranutý úzkostí охваченный страхом
uhýbavě oči уклончивый взгляд
úkos: podívat se úkosem посмотреть косо
úprkem во всю прыть, сломя голову
urážlivý обидный, оскорбительный
urostlý рослый, высокий
uspat укачать
ustrašený напуганный
uštěpačně язвительно, ехидно
uštvaný затравленный, загнанный
útočit нападать
vonět пахнуть
vydědit *зд.* изгнать
vyhnutí, -í *n*: **nebylo v.** не было другого выхода
vyložit выставить
vysmívat se (*někomu*) насмехаться, издеваться над кем-л.
vyvřít: v. náhlým výbuchem *зд.* взорваться
vzpamatovat se опомниться
zakymácet se зашататься, закачаться
zasmušilý мрачный, угрюмый
znenadání неожиданно, вдруг, внезапно
žadonit клянчить
žíla, -y *f* вена; **naběhly žíly na spáncích** вены вздулись на висках

Lexikálně-gramatické poznámky

1. Chlapci neměli školu.	У детей не было занятий.
Dnes nebyl ve škole.	Он сегодня не был на занятиях. (См. также урок 1, лексические замечания.)
2. Na tom přece nezáleží.	Дело не в этом (это не важно).
záležet (někomu na někom, na něčem) (*безл.*)	а) быть важным (для кого-л.) б) зависеть (от кого-л., чего-л.)
Velmi nám na tom záleží.	Это для нас очень важно.
Ср. также: Na tom záleží všechno.	От этого зависит все.
3. Nic si z toho nedělej.	Не принимай это близко к сердцу.

4. Počkejte, Navrátilko! В разговорном языке нередко вместо женских фамилий или названий по профессии мужа (Navrátilová, starostová) употребляются образования с суффиксом

-ka. Эти формы употребляются при невежливом или фамильярном обращении: Svobodová - Svobodka, kovářova (žena kováře) - kovářka, starostová - starostka.

5.	dělat komedianta	выступать в роли комедианта
	а) dělat (někoho)	изображать (кого-л.), выступать в какой-л. роли
Ср. также:		
	Dělal Mikuláše.	Он изображал Деда Мороза.
	б) Dělal šoféra, závozníka.	Он работал шофером, грузчиком.
	в) dělat ze sebe někoho (nějakého)	делать вид, строить из себя, притворяться (кем-л.)
	Dělal ze sebe šaška.	Он валял дурака.
	Dělal ze sebe chytrého.	Он притворялся умником.
	dělat se nějakým	делать вид, что...
	Dělal se nechápavým.	Он делал вид, что не понимает.
Ср. также:		
	dělat si (z někoho) legraci	подшучивать (над кем-л.)
6.	Zachytila se plotu.	Она схватилась за забор.
	zachytit se (něčeho)	схватиться (за что-л.)
7.	že ne? že ano? že jó? (*разг.*)	Не правда ли? / Правда / Да?
	Vlasta dnes odjela, že ano? (že jó?)	Правда, что Власта сегодня уехала?
	Vlasta ještě neodjela, že ne! (že?)	Не правда ли, Власта еще не уехала?
8.	Dáte mi pozor na Toničku.	Присмотрите за Тоничкой.
	а) dávat pozor (na někoho)	смотреть, присматривать (за кем-л.)
	б) dávat pozor (na něco)	быть осторожным, внимательно следить (за чем-л.)
	Dávejte pozor na auto!	Будьте осторожны, машина!
	Pozor na vlak!	Берегитесь поезда!
9.	Hleděl k zemi.	(Он шел), опустив глаза.
10.	Pro nás a za nás - zajděte třeba, luzo špinavá.	Нам все равно, хоть сдохните, грязные подонки.
	Pro mne za mne stavěj se třeba na hlavu.	Мне все равно, хоть на голове ходи.
11.	Až jim přebíhá mráz po zádech.	Так что у них мороз пробегает по коже.

Gramatické výklady

Возвратные глаголы с компонентом *se*

(Zvratná slovesa s *se*)

Возвратные глаголы в чешском языке не всегда соответствуют возвратным глаголам в русском языке и наоборот. Здесь можно выделить три случая:
1. В русском и чешском языках - возвратные глаголы.
2. В чешском языке - возвратные глаголы, в русском - невозвратные.
3. В чешском языке - невозвратные глаголы, в русском - возвратные.

1. И в чешском, и в русском языках есть постоянно-возвратные глаголы (reflexiva tantum), которые никогда не употребляются без возвратного компонента (**se** - *ся*). Ср. примеры:

bát se	бояться	Já se ho nebojím.
blížit se	приближаться	Bouře se blížila.
divit se	удивляться	Není se čemu divit.
loučit se	расставаться, прощаться	Loučili se před domem.
narodit se	родиться	Narodil se za války.
nachladit se	простудиться	Nachladil se a má horečku.
ohlížet se	оглядываться	Šel a stále se ohlížel.
ozývat se	отзываться	Nikdo se neozýval.
provinit se	провиниться	Chlapec se provinil.
radovat se	радоваться	Radovali se z jejich úspěchů.
řítit se	мчаться	Auto se řítilo šílenou rychlostí.
smát se	смеяться	Děti se vesele smály.
starat se	заботиться	O to se nestarejte.
stydět se	стесняться	Styděl se neznámého člověka.
zdát se	казаться	To se ti jen zdá.

Примечания: 1. Наряду с возвратными глаголами, нередко те же самые глаголы могут существовать без возвратного компонента **se**. При этом они имеют совершенно другое значение:

objevit se	появиться	Najednou se objevil.
objevit	открыть	Kolumbus objevil Ameriku.
hodit se	годиться	To se pro nás nehodí.
hodit	бросить	Hodil po něm kamenem.

2. От постоянно-возвратных глаголов следует отличать возвратные формы невозвратных глаголов. Например, в предложении Dům se staví - staví se является возвратной формой невозвратного глагола stavět *строить*, так как глагол stavět se в этом значении не существует. (См. ниже.)

2. Многим постоянно-возвратным глаголам в чешском языке соответствуют в русском невозвратные или синонимические глаголы - возвратные и невозвратные.

dít se	происходить	Co se s tebou děje?
dívat se	смотреть	Dívám se na nové domy.
domnívat se	предполагать	Stalo se to, jak jsem se domníval.
dopustit se (něčeho)	допустить	Dopustili se vážných chyb.
dostavit se (někam)	прибыть	Dostavil se do práce.
do(z)vědět se	узнать	Kdy jste se to do(z)věděl?
hemžit se	кишеть	V rybníku se to hemží rybami.
chovat se	вести себя	Neumíte se slušně chovat.
chvět se	дрожать	Ruce se mu chvěly.
konat se	происходить / состояться / проходить	Manifestace se konala na Rudem náměstí
mstít se	мстить	Mstil se nepříteli.
nudit se	скучать	Nikdy se nenudím.
obětovat se	жертвовать собой	Obětovala se rodině.
opalovat se	загорать	Rád se opaluješ?
opozdit se	опоздать	Proč jste se opozdil?
pamatovat se	помнить	Pamatuji se na něho dobře.
podobat se	походить	Podobáte se svému tatínkovi.
plazit se	ползти	Plazil se po břiše.
potápět se	нырять	Rád se potápím.
posadit se	сесть	Posaďte se ke stolu.
procházet se	гулять, прогуливаться	Ráda se procházím po ulicích rodného města.
ptát se	спрашивать	Na nic se neptej.
rozdělit se	поделить(ся)	Rozdělil se s ním o peníze.
rozmyslit se	передумать, раздумать	Ještě včas se rozmyslila.
rozednívat se	светать	V létě se brzy rozednívá.
skládat se (z něčeho)	состоять (из чего-л.)	Ten stroj se skládá z mnoha součástek.

stát se	стать, случиться	Stalo se neštěstí. Moje sestra se stala učitelkou.
stmívat se (*безл.*)	темнеть	Už se stmívá.
stýskat se (*безл.*)	скучать	Stýská se mi po rodičích.
svěřit se	доверить, довериться	Svěřil se nám se svým tajemstvím.
svézt se	проехать(ся)	Svezl jsem se autem.
tajit se	скрывать	Tajila se se svými úmysly.
těšit se	с нетерпением ждать (кого-л., чего-л.)	Těším se na dovolenou.
toulat se	бродить	Večer jsem se toulal po městě.
účastnit se(čeho *G.*)	участвовать (в чём-л.)	Účastnil se živě hovoru.
ulevit se	полегчать	Ulevilo se jí.
unavit se	устать	Rychle jsem se unavil.
upamatovat se	вспомнить	Nemohl se upamatovat, co vlastně provedl.
usadit se	усесться, сесть	Usadili jsme se na lavici.
utéci se (k někomu)	прибегнуть (к помощи) кого-л.	Utekl se k nám.
uzdravit se	выздороветь	Přeji ti, aby ses brzy uzdravil.
vejít se (někam)	войти / поместиться	Kniha se nevešla do aktovky.
vsadit se	поспорить	Vsadil se s ním o sto korun.
sázet se	спорить	Rád se sázel o peníze.
vyhnout se	избежать	Včas se vyhnul překážce.
vyhýbat se	избегать	Proč se nám vyhýbáte?
vynořit se	вынырнуть	Z vody se vynořil kus dřeva.
vyptat se	расспросить	Vyptal se na všechny podrobnosti.
vysmát se (někomu, něčemu)	осмеять	Vysmáli se všemu, co nám bylo drahé.
vysmívat se	насмехаться, насмешничать	Ve škole se mu vysmívali.
zbláznit se	сойти с ума	Z toho by se mohl člověk zbláznit.
zmínit se	упомянуть	Už jsem se o tom zmínil.

3. В чешском языке невозвратные глаголы, в русском - возвратные, иногда невозвратные.

bojovat	бороться / воевать	Zač bojujete?
cvičit	тренироваться / упражняться	Cvičím denně deset minut.
dosáhnout	достичь / добиться	Dosáhli jsme velkých úspěchů.
doufat	надеяться	Doufám, že přijedeš včas.
pečovat	заботиться	Pečuji o rodinu.
počítat	считаться	Musíme s tím počítat.
pochybovat	сомневаться	Já o tom nepochybuji.
pospíchat	торопиться, спешить	Kam pospícháš?
propadnout	провалиться	Divadelní hra propadla.
přesedat	пересаживаться	Budeme muset dvakrát přesedat.
sestupovat	спускаться	Všichni sestupovali dolů.
souhlasit	соглашаться	Souhlasím s vámi.
soutěžit	соревноваться	Doly Ostravského revíru soutěží.
splývat	сливаться	Zvuky splývaly v jedno.
trvat	продолжаться	Schůze trvala celou hodinu.
vynikat	выделяться	Čím vyniká vaše město?
zbloudit	заблудиться	Zbloudil jsem v lese.
zbývat	оставаться	Nezbývá nám nic jiného.

zoufat (zoufat si)	отчаиваться	Není třeba hned zoufat.
zůstat	остаться	Zůstaňte doma!

Глаголы začínat, začít, končit, skončit соответствуют в русском языке двум глаголам - возвратному и невозвратному. Ср.: začínat *начинаться*, *начинать*; začít *начаться*, *начать*.

Jaro začíná.	Весна начинается.
Vyučování začne v 8 hodin.	Занятия начнутся в 8 часов.
Teprve začíná pracovat.	Он только начинает работать.

končit *кончать*, *кончаться*; skončit *кончить*, *кончиться*:

Skončil práci.	Он кончил работу.
Tím končím.	На этом я кончаю.
Manifestace brzy skončí.	Демонстрация скоро закончится.
Prázdniny končí 7. února.	Каникулы кончаются 7 февраля.

Значение возвратных глаголов и возвратных форм невозвратных глаголов

Постоянно-возвратные глаголы входят в различные семантические группы. Они могут выражать:

1. Различные природные явления (это, главным образом, безличные глаголы); rozednívat se, stmívat se, šeřit se, blýskat se.

2. Физическое и психическое состояние человека: unavit se (unavovat se), uzdravit se (uzdravovat se), nudit se, bát se, smát se, stýskat se, (z)bláznit se, chvět se (zachvět se).

3. Восприятие, отношение к чему-л. и мыслительную деятельность человека: rozmyslet se (rozmýšlet se), zmínit se (zmiňovat se), divit se (podivit se), dozvědět se (dozvídat se), upamatovat se (pamatovat se), ptát se (zeptat se), vyptávat se, zdát se (zdávat se), svěřit se (svěřovat se).

4. Поведение, отношение к чему-л., проявление различных чувств: chovat se, utéci se (k někomu, k něčemu), vyhýbat se (někomu, něčemu), vysmívat se (někomu, něčemu), starat se (o někoho), hádat se (s někým), vést se, zamilovat se (do někoho), mstít se, obětovat se, přátelit se, dopustit se.

Особое значение некоторых возвратных глаголов связано с наличием той или иной приставки.

na + se - интенсивность проявления действия. Ср.:

hledat	искать	nahledat se	искать долго (наискаться)
zlobit	сердить, злить	nazlobit se	сильно сердиться
plakat	плакать	naplakat se	наплакаться
chodit	ходить	nachodit se	находиться (много ходить)
čekat (na někoho, něco)	ждать	načekat se	долго ждать (кого-л., чего-л.), заждаться
pracovat	работать	napracovat se	наработаться

Toho člověka jsem se nahledal.	Ну и долго же я искал этого человека.
Nachodila jsem se tam.	Ну и находилась же я туда.

do + se - достижение чего-л., нередко ценой больших усилий

čekat	dočkat se	дождаться
mluvit	domluvit se	договориться
pracovat	dopracovat se	доработаться
vědět	dovědět se	узнать
volat	dovolat se	дозвониться; дозваться
žít	dožít se	дожить

Konečně jsme se ho dočkali.	Наконец-то мы его дождались.
Nemohl se k ní dovolat.	Он не мог к ней дозвониться.
Můj dědeček se dožil devadesáti let.	Мой дедушка дожил до 90 лет.

pro + se - ограниченная мера действия

jít, chodit	projít se, procházet se	пройтись, прохаживаться

jet, jezdit	projet se, projíždět se	проехаться, проезжаться
spát	prospat se	проспаться

Potřebuji se prospat. — Мне нужно выспаться.
Půjdeme se projít. — Пойдем, пройдемся.
Hezky jsme se projeli. — Мы хорошо проехались.
Trochu jsme se prošli. — Мы немного прогулялись.

vy + se - мера действия, необходимая для достижения положительного результата

spát	vyspat se	выспаться
běhat	vyběhat se	набегаться
skákat	vyskákat se	напрыгаться

Chtěl bych se vyspat. — Я бы хотел выспаться.
Děti se vyskákaly a vyběhaly. — Дети напрыгались и набегались.

roz + se

а) начало действия, доведение действия до определенной степени

běžet	rozběhnout se	побежать; разбежаться	Dítě se rozběhlo za míčem.
hrát	rozehrát se	разыграться	Trvalo to chvíli, než se rozehrál.
pršet	rozpršet se	начать лить(о дожде)	Odpoledne se silně rozpršelo.
růst	rozrůst se	разрастись	Keř se neobyčejně rozrostl.

б) движение в разные стороны

běžet	rozběhnout se	разбежаться в разные стороны	Turisté se rozběhli po městě.
jít	rozejít se	разойтись	Přátelé se rozešli.
letět	rozletět se	разлететься	Vrabci se rozletěli.

Возвратная форма глаголов может означать:

1. Состояние или изменение состояния субъекта:

probudit (někoho)	probudit se	проснуться
změnit (něco)	změnit se	измениться
(o)točit (něčím)	točit se	кружиться, вертеться
vařit (něco)	vařit se	вариться

2. Физическое или психическое состояние, ощущение:

cítit (něco)	cítit se (nějak)	чувствовать себя
děsit (někoho)	děsit se	ужасаться, пугаться
zlobit (někoho)	zlobit se	сердиться

3. Заинтересованность в действии:

svěřit (svěřovat) něco někomu	svěřit se (svěřovat se) s něčím	довериться (доверяться) кому-л.
přiznat (přiznávat) něco	přiznat se (přiznávat se) k něčemu	признаться (признаваться) в чем-л.
držet (něco)	držet se (něčeho)	придерживаться (чего-л.)

4. Переход действия на производителя действия (у объектных глаголов) :

česat (někoho)	česat se	причесываться
hájit (někoho)	hájit se	защищаться
chránit (někoho)	chránit se (před někým)	спасаться (от кого-л.)
koupat (někoho)	koupat se	купаться
připravovat (někoho)	připravovat se	готовиться

5. Взаимно-возвратное действие:

milovat se	любить друг друга
radit se	советоваться (с кем-л.)
seznámit se	познакомиться (с кем-л.)
znát se	знать друг друга
potkávat se	встречаться (с кем-л.)
přátelit se	дружить (с кем-л.)
sejít se (s někým)	встретиться (с кем-л.)

Ср. примеры:

Často jsme se potkávali.	Мы часто встречались.
Navzájem se litovali.	Они жалели друг друга.
Dlouho jsme se neznali.	Мы долго не знали друг друга.
Romeo a Julie se milovali, jejich rodiče se nenáviděli.	Ромео и Джульетта любили друг друга, их родители ненавидели друг друга.

Возвратные формы невозвратных глаголов могут употребляться в составе возвратно-страдательных конструкций как личных (а), так и безличных (б). (См. урок 17.)

а) Личные формы возвратно-страдательных конструкций в чешском языке возможны от глаголов обоих видов: Dům se staví. Dům se postaví. Dům se musí postavit. Ср. также:

Ta kniha se čte (četla, bude číst).	Эту книгу читают (читали, будут читать).
Ten předpis se brzo zruší.	Это предписание будет скоро отменено.
Taková práce se dobře platí.	Такая работа хорошо оплачивается.
Ta kniha se čte hezky.	Эта книга читается легко.
Takový materiál se zpracovává těžce.	Такой материал с трудом поддается обработке.
Literatura se mi studovala snadno.	Литературу мне всегда было легко учить.
Vhodné téma se mi vybíralo těžce.	Мне было трудно выбрать подходящую тему.
Takové příklady se mi řeší těžko.	Такие задачи мне трудно решать.

Примечание. В чешском языке употребление подобных конструкций не знает ограничения со стороны вида и времени. В русском языке употребление подобных конструкций более ограничено.

б) Возвратно-страдательные конструкции (с неопределенным или обобщенно-личным подразумеваемым производителем действия).

U nás se hodně staví.	У нас много строят.
Šlo se domů.	Мы / они... (люди) пошли домой.
Musí se hodně udělat.	Нужно многое сделать.
Mělo by se tam jít.	Туда бы следовало пойти.

Возвратно-страдательные конструкции, выражающие отношение к действию, в чешском, в отличие от русского языка, возможны только при наличии качественного сказуемостного определения (dobře, hezky, špatně, těžko, lehko, příjemně).

Pracuje se mi dobře.	Мне хорошо работается.
Špatně se mu spalo.	Ему плохо спалось.
S ním se těžko pracuje.	С ним трудно работать.
Příjemně se nám sedělo.	Нам приятно было посидеть.
Zde se pěkně lyžuje.	Здесь хорошо ходить на лыжах.
Na takovém papíře se výborně píse.	На такой бумаге отлично писать.
Pěkně se nám tančilo.	Мы хорошо потанцевали.
Půjde se nám veseleji.	Нам веселее будет идти.
Tady se pohodlně sedí.	Мне (нам) здесь удобно сидеть.
Dlouho se odpočívalo.	Мы (они) долго отдыхали.

Примечание. В русском языке аналогичные возвратно-страдательные конструкции возможны не во всех случаях. Чаще употребляется оборот с инфинитивом или соответствующие формы индикатива. (*Мы здесь долго отдыхали.*)

Отрицание (Zápor)

Общее и частное отрицание (Obecný a částečný zápor)

Как и в русском, в чешском языке имеется общее отрицание, выражаемое отрицательной морфемой **ne-** у глагола, например: Navrátil nebyl doma. Chlapci neměli školu. Navrátilová neřekla nic и т. д., и частное отрицание, выражаемое отрицательными частицами **ne**, **nikoli** у других членов предложения, например: Ne všichni to pochopili. Dosáhli jsme toho nikoli bez námahy и т. д. Однако частное отрицание в чешском языке употребляется в гораздо

меньшей степени, чем в русском. Вместо него обыкновенно употребляется общее отрицание. Ср.:

Neudělal to Zdeněk, ale Mirek.	Это сделал не Зденек, а Мирек.
Do Brna nepojedeme zítra, ale ve čtvrtek.	В Брно мы поедем не завтра, а в четверг.
Nesmíme jednat zbrkle, nýbrž uváženě.	Мы должны действовать не опрометчиво, а рассудительно.
Se vším nesouhlasím, ale v zásadě máš pravdu.	Я согласен не со всем, но в принципе ты прав.
Pochopila, že nebyl hrdina.	Она поняла, что он был не герой.
Nečekali jsme na něho dlouho.	Мы ждали его не долго.
Takové případy se nestávají často.	Такие случаи бывают не часто.
Všichni o tom nevědí.	Не все знают об этом.
Já jsem se nezačal hádat.	Не я начал спорить.
Tys to přece neřekl.	Ведь не ты это сказал.

Родительный падеж отрицания (Genitiv záporový)

В отличие от русского языка, родительный отрицания (вместо именительного или винительного) употребляется редко, только в некоторых устойчивых оборотах чаще всего книжного характера или с усилительной частицей **ani**.

Není důvodů, abychom mu nevěřili.	Нет причин, чтобы не верить ему.
Na ulici nebylo ani živé duše.	На улице не было ни души.
Nemám důkazů pro své tvrzení.	У меня нет доказательств для моего утверждения.
Neřeknu už ani slova.	Я не скажу больше ни слова.

В большинстве же случаев, например после переходных глаголов с отрицанием, в конструкциях nebýt, nemít и т. д., русскому родительному отрицания в чешском языке соответствует или именительный или винительный падеж.

Navrátil nebyl doma.	Навратила не было дома.
Takový stroj dosud neexistuje.	Такой машины пока не существует.
Proč nečteš básně?	Почему ты не читаешь стихов?
Ještě jsem nesložil ani jednu zkoušku.	Я до сих пор не сдал ни одного экзамена.
Nemate volný lístek?	Нет у вас лишнего билета?
Obsazeno (=místa nejsou).	Мест нет.
Vchod zakázán!	Вход запрещен.
Užitek z toho nebude.	Пользы от этого не будет.
Vedoucí není přítomen.	Заведующего нет.
Proč jste tam nebyl?	Почему вас там не было?

CVIČENÍ

1. Tam, kde je třeba, doplňte **„se“**:

Představení začíná v 8 hodin. - Zeptám ho na to zítra. - Zastavuje ten vlak na této stanici? - Zůstanu zde do neděle. - Chtěl bych na chvíli posadit. - Budu musel na to podívat. - Doufám, že o tom nepochybuješ. - Hned o tom přesvědčíš. - Chlapec zastavil a začal rozhlížet. - Každý den ráno cvičím čtvrt hodiny. - Už jsi naučil tu básničku?

2. Tam, kde je třeba, doplňte **„se“** nebo **„si“**:

Vlasta probudila v půl sedmé. Osprchovala a trochu zacvičila. Pak začala oblékat. Rozhodla, že dnes vezme modrou sukni a bílou halenku. Kolem krku uvázala červený šátek a na nohy obula černé lodičky. Potom sedla k zrcadlu, učesala a trochu namalovala rty. Do vlasů uvázala červenou mašli. Pak podívala do kabelky a dala tam ještě nějaké drobnosti. Potom už rychle nasnídala a chystala se k odchodu. Matka jí zeptala, kdy dnes vrátí. Vlasta trochu zamyslela a pak odpověděla, že se vrátí dnes později, protože musí ve městě vyřídit různé věci. Mimo jiné chce koupit ten svetřík, který jí včera tak líbil, když ho prohlížela ve výkladu obchodního domu. Pak už Vlasta

rozloučila a vydala na cestu. Měla dobrou náladu a po cestě prozpěvovala a vesele dívala na všechno kolem. Občas potkala s nějakým známým a srdečně s ním pozdravila. Už těšila, jak odpoledne půjde koupit ten svetřík.

3. Dokončete větu na základě výrazů v závorce podle vzoru. (Pozor na pořádek slov.)

Před každým jídlem si musíš (помыть руки)**. - Před každým jídlem si musíš umýt ruce.**

Venku je zima, musíš (одеть теплое платье). - Bude asi pršet, radím ti, aby (взять) deštník. - Máš všeho dost (чего ты еще хотела бы; желала - přát si). - Dnes nemám čas, ale zítra pro tu knihu určitě (зайти). - Když nemáš dost peněz, tak (купить) ten levnější plášť. - Mám strašnou žízeň, musím (заказать - dát si) pivo. - Venku je zima, nechceš, (заказать) raději čaj? - Za tou křižovatkou musíte (спросить) na další cestu. - Musíš dobře (подумать), zda se ti koupě toho domku vyplatí. - Její hlas (дрожать) netajenou obavou. - Navrátilová (посмотреть) na pohlednici a srdce se v ní zastavilo. - Již dávno (решить), že bude studovat. - Tatínku, (посмотреть) na tento obrázek! - Žena litovala, že (не заметить) chlapců dříve. - Už tam víckrát nepůjdu, (подумать) v duchu otec. - Prohoba, jen (вспомнить), kam jsi ty peníze schoval! - Děti hned přestaly (играть) a utíkaly otci naproti. - Nesmíš víckrát (спорить) s rodiči, je to neslušné!

4. Uvedená slovesa přeložte do češtiny a doplňujte je do vět:

начинаться, кончаться, участвовать, спросить, вернуться, остаться, спорить, посмотреть, решить, причесаться, гулять, смеяться, удаваться, добиться, сомневаться, стыдиться, унижаться, бояться, разбиться

Dnešní přednáška ... v osm hodin a ... v deset. - ... Jaroslav včera také té schůze? - Zdeňku, ... prosím tě Mileny, kdy ... . - ... zde, nebo půjdeš s námi? - Dlouho jsme ... včera ..., kam máme letos jet na dovolenou. - Marta ... do zrcadla a ..., že ... jinak. - Mladí lidé ... po parku, ... a laškovali. - Proč ... tak ..., že jsme toho ..., vy jste o tom ...? - Navrátil ..., že ... musí ... před pány. - Navrátilová ..., že ... její muž ... .

5. a) Věty upravte podle vzoru:

Děti maminku velmi zlobily. - Děti se něco maminku nazlobily.

Mnoho jsme chodili po lese. - Velmi se smáli jeho veselým anekdotám. - Chlapci stále hráli fotbal. - Dlouho jsme stáli ve frontě. - Běhali dlouho po všech obchodech. - Navrátilová těžce pracovala od rána do večera. - Moc sliboval, že se polepší. - Strýček velmi za svého mládí cestoval. - Jirka moc prosil a sliboval, než mu to kolo koupili.

b) Doplňte souvětí a použijte ve druhé větě téhož slovesa s předponou **„do+se“** podle vzoru:

Stále volal kamarády, až ... . - Stále volal kamarády, až se nakonec dovolal.

Pořád čekali na otce, až ... . - Houževnatě pracoval, až ... pěkného postavení. - Budu volat tak dlouho, dokud ... . - Žijte tak, abyste ... dlouhého věku. - Hovořili o té věci tak dlouho, až ... .

c) Přeložte do ruštiny (použijte slovníku):

Přáli jsme mu Šťastnou cestu. - Přáli jsme si dceru. - Hádali mu tak čtyřicet. - Nechtěli se s ním hádat. - Pamatuj nejen na sebe, ale i na ostatní. - Pamatuj si, že se nikdy nevyplácí lhát. - Myslete vždy na to, co děláte. - Pomyslete si, co by se stalo, kdybyste to neřekli rodičům včas. - Představte mi vašeho přítele. - Představte si, že budete jednou rozhodovat o všem vy. - Děti hrály na několik hudebních nástrojů. - Děti si bezstarostně hrály a ani netušily, jaké nebezpečí hrozí jejich otci. - Ztěžoval mu jeho situaci, aniž by si to uvědomoval. - Neztěžujte si ještě víc svou situaci. - Uvědomte o tom nadřízené orgány, - Svou chybu musím přiznat. - Přiznat se k chybě bylo pro něho těžké. - Všichni mu to radili, aby tam nechodil. - Radili jsme se s ním dlouho, jak to zařídit.

6. Nahraďte sloveso v závorce slovesem s předponou **„roz+se“** podle vzoru. (Pozor na slovosled.)

Stále se chystalo k dešti, až (pršet). - Stále se chystalo k dešti, až se rozpršelo.

Hra dostala spád teprve tehdy, až hráči (hrát). - Otec domlouval dceři, až (plakat). - Pytel (rozhrhnout) cestou a všechno obilí se vysypalo. - Nemohli se domluvit a nakonec (jít) ve zlém. - Ozvala se rána a sklo (rozletět) na všechny strany. - Starší žáci odešli ze školy a modelářský kroužek (padnout).

7. Upravte větu a užijte sloveso s předponou **„na-“** podle vzoru:

Děti si stále hrály. - Děti se něco nahrály. Koupili si hodně věcí. - Ti si nakoupili věcí.

Stále si něco vymýšlíte. - Ušetřil hodně peněz. - Pořád si na ni stěžoval. - Stále jen naříkala na zlé časy. - Udělala hodně dluhů. - Jeník s Mařenkou si stále psali. - Pořád si něco vyprávěli. - Shromáždil velké jmění. - Dělala si s tím značné starosti. - Dělali si velké zásoby. - Stále nosila domů dříví na zimu.

8. Tučně tištěné výrazy nahraďte zvratnými slovesy podle vzoru:
Chlapec **pocítil radost**. - Chlapec **se zaradoval**.
Muž **udělal** na posteli **pohyb**. - Navrátil **pociťoval stud** před svou ženou. - Navrátilová **pociťovala** strach o svého muže. - Právě vám chci **položit** tu **otázku**. - V té vesnici **uděláme** na chvíli **zastávku**. - Kdy už **učiníte** defenitivní **rozhodnutí**? - Po obědě **si uděláme procházku** po lese. - Poslanec **vznesl dotaz** na ministra. - Všichni **pocítili** velkou **radost**, když to slyšeli. - **Mám** na toho člověka velkou **zlost**.

9. Věty rozšiřujte na souřadná souvětí podle vzoru:
Věra probudila Zdeňku. - Věra se nejdřív probudila sama a pak probudila Zdeňku.
Matka oblékla děti. - Sestra učesala malého bratříčka. - Olga vykoupala malou sestřičku. - Matka probudila celou rodinu. - Zdeňka umyla svou dceru. - Pavel tomu naučil Jiřího. - Petr o tom přesvědčil všechny ostatní. - Marcela přihlásila svou sestru. - Otec na to připravil všechny ostatní. - Tomáš uklidnil své přátele. - Jitka vylekala své kamarádky. - Velitel zastavil svoji jednotku.

10. Pracujte ve dvojicích. První žák řekne větu, druhý na ni reaguje otázkou a první na tuto otázku odpoví.
Vzor: **A.: Pracuji s Vláďou.**
B.: A jak se ti (vám) s ním pracuje?
A.: Pracuje se mi s ním dobře (špatně, výborně, nádherně, atd).
Bydlím u svého přítele. - Ležel jsem na trávě pod stromem. - Spolupracuji s Mirkem a Petrem. - Jednal jsem včera se členy komise. - Cvičíme teď na zahradě. - Koupali jsme se v rybníku. - V zimě jsme lyžovali ve Vysokých Tatrách. - Ve vlaku jsem jel s jedním svým známým. - Ráda chodím ve vysokých botách. - Večer jsme dlouho seděli na balkóně. - Pracuji na novém místě.

11. Dejte do záporu a přeložte do ruštiny:
Chlapci měli školu. - Navrátil byl doma. - Zřejmě jsou doma. - Viděl jsem to. - Je to zbytečná otázka. - Děti se bály bouřky. - Vydělal peníze. - Mám drobné. - Jeho matka to věděla. - Babičce to raději řekli. - Ukázala dětem tu fotografii. - Uvítali ten návrh s potleskem. - Je zde volné místo? - Mám důkazy pro své tvrzení. - Máš ráda básně? Čte německé knihy.

12. Sloveso „muset“ nahraďte slovesem „nemoci“ a věty upravte tak, aby se nezměnil smysl.
Vzor: **Musel to vědět. - Nemohl to nevědět.**
Navrátilová to určitě musela tušit. - Sousedka jí to musela říci. - Musel jsem tam jít. - Museli jsme to vidět. - Museli se tomu smát. - Museli jsme se nakonec dohodnout.

13. Tučně tištěna záporná slovesa nahrad'te kladnými a věty upravte tak, aby se nezměnil smysl.
Vzor: Někdy se mu **nepovedlo** vydělat peníze. - Ne vždy se mu povedlo vydělat peníze.
Někdy **nestihla** svou práci včas. - Něco se jí v jeho chování **nelíbilo**. - Někdo o tom **nevěděl**. - Všechno **nestačil** napsat. - Mnoho toho dětem **nerekl**. - Vždycky se nám **nesvěřila**. - Někdy ho **neměli** rádi. - Někdo s tím hned **nesouhlasil**. - Něco nám n**epověděl**. - Někoho to moc **nezajímalo**. - Někdy si **nevěděla** rady. - Někomu se výstava **nelíbila**.

14. Uslyšené tvrzení odmítejte a opravujte jiným tvrzením podle vzoru:
Zítra pojedeme do Brna. - Zítra nepojedeme do Brna, ale do Ostravy.
Navrátil vydělal peníze v Brně. - Muž se vrátil domů v poledne. - Tu zprávu mi řekla sestra. - Propast Macocha je nedaleko Ostravy. - Do Bratislavy přiletíme v 10.30. - Navrátilovo vystoupení na Macoše viděl učitel. - Starostka pověděla novinu Navrátilově matce. - Povídku, kterou jsme četli, napsala Marie Pujmanová.

15. Uslyšená tvrzení odmítejte podle vzoru:
Existuje mnoho jiných možnosti. - To není pravda, neexistuje žádná jiná možnost.
Na té výstavě bylo hodně zajímavých obrazů. - Řečník uvedl řadu přesvědčivých důkazů. - Existovala celá řada jiných řešení. - Vladimír napsal několik článků. - Libuše udělala v práci celou

řadu chyb. - Na sjezdu bude několik účastníků z Austrálie. - Půjčil jsem ti několik knih. - O tom problému je napsáno několik článků.

16. Tučně tištěná slova nahraďte přídavnými jmény přivlastňovacími podle vzoru:
Po odchodu **otce** bylo v domě smutno. - Po otcově odchodu bylo v domě smutno.
Po příchodu muže odešla žena na nákup. - Netrap se z odjezdu dcery! - Po návratu matky odešli chlapci do biografu. - Statek starosty svítil čerstvou omítkou. - Na dotaz selky odpověděla rozpačitě. - Po návratu starosty dověděla se Navrátilová vše. - Pro pláč Toničky nebylo nic slyšet. - Na přání maminky to nikomu neřekli. - Oči ženy říkaly jedinou prosbu. - Po příjezdu Lidy se všechno změnilo. - Po odpovědi Pepy se Navrátilová uklidnila. - V prosbě Jarky bylo něco naléhavého. - Z dotazu Jarka jsme nebyli moudří. - Z pohledu sestry jsme vycítili značné obavy.

17. K substantivům se sufixem **„-ka“** s významem deminutivním a jiným uveďte slova, od nichž jsou odvozena podle vzoru:
stařenka - stařena; učitelka - učitel; skládka - skládat
sousedka, Tonka, Navrátilka, zahrádka, omítka, selka, doktorka, otázka, chvilka, minutka, námitka, tabulka, Hanka, podlážka, podrážka, kostka, kůstka, korunka, Bětka, vychovatelka, služka, mřížka, dírka, sponka, doktorka, lékařka, povídka, mamka

18. Přeložte do ruštiny pomocí slovníku:
Chlapci neměli školu. - Školní rok začíná v ČSSR na středních školách 1. září, kdežto na vysokých školách se učí až od 1. října. - Všichni školští pracovníci se radili o správných metodách vlastenecké a komunistické výchovy. - Řada učitelů a školských pracovníků byla vyznamenána. - Povinností žáků je plnit svědomitě své úkoly. - Školník dohlíží na pořádek ve školních budovách. - Učební osnovy jsou vypracovány pro každý ročník zvlášť.

19. Vyprávějte:
O čem se bavily sousedky s Navrátilovou?
Proč volala starostová a co jí ukázala?
Co prožívala od této chvíle Navrátilová?
O čem hovořili manželé při svém setkání?

20. Přeložte do češtiny:
а) Решение этого вопроса зависит только от вас. - Дело не в том, кто это сделает, важно то, как это сделают. - Для нее очень важна поездка в Прагу еще в этом году. - Прошу тебя, не принимай это так близко к сердцу. - Не строй из себя шута. - В течение многих лет он работал мастером цеха. - Когда мать ругала сына, он делал вид, что ничего не понимает. - Она схватилась за стул, чтобы не упасть. - Не правда ли, сегодня очень хорошая погода? - Вы к нам вечером придете, не так ли? - Будьте любезны, не можете ли вы присмотреть за моим сыном? - Когда пойдете на экскурсию по городу, на все обращайте внимание. - Внимание, высокое напряжение! - Мне все равно, как вы все к этому относитесь. - Когда Навратилова узнала эту страшную новость, у нее мороз пробежал по коже (по спине).
б) Поезд медленно приближался к станции. - Я очень удивился, когда увидел его снова в нашем селе. - Я дождался конца спектакля и ушел. - Что здесь происходит? - Ты только посмотри, мама, что умеет делать наш отец. - Я никогда не предполагал, что он не справится с этой работой. - Наконец-то мы попали домой. - Как ты узнал об этом? - Он совершенно не умеет вести себя в обществе. - Это событие произошло еще до войны. - Многие молодые люди пожертвовали собой ради вашего счастливого детства. - Мы опоздали в театр всего на три минуты, но в зал нас не пустили. - К сожалению, я не помню этого человека. - Здесь, вдали от родины, он очень скучал. - Этот учебник состоит из трех частей. - Зденек передумал и с нами не поедет. - Жена и дочь с нетерпением ждали возвращения отца. - Не делай вид, что ты ничего не знаешь. - Навратилова так устала, что едва доплелась до дома. - Через несколько дней ребенку стало легче, и он начал поправляться. - Мне очень хотелось избежать встречи с этим человеком. - Мы расспрашивали ее о всех подробностях. - Эти вещи в сумку не войдут. - Народы колониальных стран борются за свою свободу. - Я надеюсь, что вам у нас понравится. - Учительница заботилась о своих учениках, как о своих родных детях. - Не торопись, у нас еще много времени. - Каждое утро Навратил упражнялся на заново отремонтированном турнике. - Не сомневайтесь, все будет в порядке. - Уже второй раз ты

проваливаешься на экзамене по химии! - Я не могу согласиться ни с одним твоим предложением. - Мы должны уважать его мнение. - Сегодня я останусь дома.
в) Я никогда с этим не соглашусь. - Я буду готовиться к докладу не сегодня, а завтра. - Мы не поедем поездом, а полетим самолетом. - Я недолго ждал ответа на свое письмо. - У нас нет никакой возможности осуществить свое желание. - У меня нет ни желания, ни времени ехать к ним. - Я не сделаю больше ни шагу. - Когда Навратилова встала, мужа уже не было дома. - Я не получал никакого письма.

Slovníček

шут šašek
цех dílna
высокое напряжение vysoké napětí
справиться (*с чем-л.*) zvládnout (*něco*)
часть díl
осуществить uskutečnit

Poslechové cvičení

Protože manželka se synem odjeli k tchyni, vrátil jsem se domů teprve před půlnocí. Jako vždycky po vínečku jsem byl v dobré náladě, a když jsem otvíral dveře u bytu, dokonce jsem si prozpěvoval.

V jídelně bylo rozsvíceno. Zatracená zapomětlivost, pomyslel jsem si v duchu a zamířil hned do osvětleného pokoje. Jenže tentokrát to zapomětlivost nebyla!

Dva neznámí lidé cpali něco do kufru na podlaze. Přitom si krátce, ale věcně vyměňovali názory.

Když mě konečně - oněmělého překvapením - zpozorovali, zeptal se mě ten se zrzavým knírem zhurta: „Co tu chcete?“

„Vy jste dobrej,“ povídám, „vždyť je to můj byt - patrně tu jde o omyl?“

„Vůbec ne... ale vy jste se měl přece vrátit později.“

„Ovšem, ale Lilka byla nějak unavená, a proto nás poslala domů dřív... Smím se zeptat, co se to tu vlastně děje?“

„Copak to nevidíte? Jsme lupiči.“

„Oh!“ uklouzlo mi a asi jsem zbledl jako křída. Ale v příštím okamžiku jsem byl střízlivější než kdy jindy. Pokorně jsem povzdechl a řekl:

„Ale což se, pánové, nedá nic dělat? Přece nezničíte mě a celou mou rodinu?“

„Vy žijete z platu?“ ptal se mě obrýlený mladík a pečlivě skládal manželčin zimní plášť.

„Ovšem!“

„Vždyť vám pojišťovna vyplatí slušnou náhradu škody?“ dotazoval se majitel zrzavého kníru.

„Ale vždyť já nejsem ani pojištěný!“

„Nejste pojištěný? Ale to je nezodpovědná lehkomyslnost! Co teď?“

„To záleží na vás, pánové!“

„Co myslíš, Vladku, máme ho ještě tentokrát nechat?“

Vladek, mladík v brýlích, vytáhl z kapsy pár předtištěných formulářů a řekl:

„Tak se tedy dejte co nejrychleji pojistit! My se sem vloupáme až někdy později...“ Obrátil se ke kníratému se slovy: „Pojď, Jeronýme, jde se!“

Skutečně oba odešli.

Od té doby uplynuly dva měsíce a já si s tím případem stále jen lámu hlavu a vůbec si ho nedovedu vysvětlit: byli to zaměstnanci pojišťovny, nebo šlechetní lupiči?

Slovníček

lupič грабитель
pojišťovna страховая касса
být pojištěn(ý) быть застрахованным
vloupat se вломиться (с целью грабежа)
kníratý усатый
šlechetný благородный
střízlivý трезвый

* * *

Zapamatujte si:
Mít starostí až nad hlavu (=mít mnoho starostí).
Dělá si z toho těžkou hlavu (=má velkou starost).
Mít hlavu ve smutku (=mít starosti).
Neví, kde mu hlava stojí (=má hodně práce, má velkou starost).
Má hlavu jako starosta (=je ustaraný).
Mít těžkou hlavu z něčeho (=obávat se něčeho).
Z toho mě hlava nebolí (=o to se nestarám).

LEKCE 29

Употребление инфинитива. Способы выражения сказуемого и сказуемостного определения. Временные предлоги и временные конструкции.

ČINNOST MODERNÍHO DIPLOMATA

Jaroslav Hašek

(Z knihy „Povídky, satiry a humoresky")

Leckdy, hlavně však poslední dobou, se o tom mluvilo, že diplomaté nemají rozum. Toto tvrzení však může vyvrátit opravdu klasická činnost diplomata hraběte Rudolfa z Kamelů[1]. Ten měl rozum, ten měl mnoho rozumu, jak uslyšíte.

Hrabě Rudolf z Kamelů pocházel ze staré šlechtické rodiny, která lidstvu darovala nejslavnějšího idiota světa, pana Jana z Kamelů, skutečně světového muže, který vydal spisy, že se země točí...

Pan Jan z Kamelů měl syna Karla, který trpěl fixní ideou[2], že se stane dvorní dámou. Léčili ho studenými sprchami na hlavu, až se podařilo mu to vymluvit. Zanechal po sobě syna Josefa Antonína, který v útlém věku spadl se schodiště v zámku na hlavu a pomačkal si lebku, z čehož se vyvinula u něho takzvaná traumatická neuróza. Nedotáhl to dál než na generála[3] a jeho synem je právě zmíněný Rudolf[4].

Když se Rudolf narodil, sešla se rodinná rada, která se usnesla, že se Rudolf bude muset věnovat diplomatické dráze, aby obnovil starý slavný význam hraběcího rodu z Kamelů v říši. Malý Rudolf na to neřekl ani slovo, jen ho bylo nutno převinout.

To byl jeho první soukromý diplomatický čin. Později se ukázalo, že to bude dlouho trvat, než se naučí mluvit[5] - až do osmi let všechno jmenoval slovem „táta", jen vestě, kávě a polívce říkal „máma".

V deseti letech však bylo již znát znamenitý obrat. Pomalu, ale jistě rozeznával předměty a díky šesti učitelům dovedl se v patnácti letech bez cizí pomoci podepsat a své jméno po sobě přečíst. Přibrali mu tedy ještě tři učitele, kteří si dali opravdovou práci, aby ho připravili pro život. V osmnácti letech tento ušlechtilý muž uměl již bez chyby odříkat, že jest pět dílů světa, a málokdy při vyjmenování jich vynechal jeden nebo dva. Bylo vidět, že jeho inteligence značně vzrůstá, a učitelé uznali, že je třeba, má-li se z něho stát řádný diplomat, aby věděl, že jsou na světě také nějaké státy. Díky své chápavosti a neukrotitelné touze po vzdělání v 25 letech, tedy během ani necelých sedmi let, znal všechny státy v Evropě podle jména a v 30 letech byl již ve službách vládních[6], když se naučil hrát makao a bakarant[7], k čemuž jevil vrozený talent. Byl přidělen do ministerstva zahraničních věcí[8], kam se vždy přijížděl vyspat po probdělých nocích.

Jednoho dne mu poklepal ministr zahraničních věcí na rameno[9] a sdělil mu, že je vyslán s tajným posláním do hlavního sídelního města vedlejší sousední říše. Toto tajné poslání byl arch s různými klikyháky a v tomto šifrovaném poslání šlo o návrh nějaké smlouvy obou států proti třetímu, který se poslední dobou nápadně zadlužil pro větší počet kanónů.

Hrabě Rudolf z Kamelů vzal tašku s důležitou diplomatickou listinou a neprodleně odcestoval do sousedního státu.

Když z nádraží v cizím sídelním městě odjížděl do hotelu, zpozoroval, že mu něco chybí[10]. Nechal tašku ve vagóně. Živou mocí si však nemohl vzpomenout, co ztratil[11], co mu vlastně schází, a když byl v hotelu, naprosto se nemohl upamatovat, proč tady je a co má v tom sídelním městě dělat.

Ani majitel hotelu, kterého si dal zavolat k telefonu, nemohl mu na jeho otázku podat bližší vysvětlení.

Odešel tedy do města a napadlo ho, když už je tady, že by si mohl také zakouřit. Vkročil tedy do nejbližšího krámu a žádal o krabici jemných cigaret.

„Odpusťte," řekl vlídně majitel obchodu, „naše firma je železářská, žádná tabáční trafika. Prodáváme všechny možné šrouby, hřebíky, matice, samovary, z nichž vám můžeme nejlépe

doporučit Greos na petrolej.“

„To je drzá urážka," zvolal hrabě Rudolf z Kamelů, „vy odpíráte prodat cigarety mně, zástupci cizí vlády...“

„Patent Greos na petrolej...“ koktal poděšený obchodník, „opravdu, milý pane, tu je železářský závod.“

„Z toho bude válka,“ křičel hrabě Rudolf, „naše vláda si nesmí nechat líbit[12] takové počínání. My vás rozprášíme do všech koutů světa, to se, pane, naplatíte miliard válečné náhrady!“

Rozzuřeně vyšel z obchodu a nočním vlakem se vrátil do vlasti a dal v noci vyburcovat ministra zahraničních záležitostí.

Pan minitsr byl velice rozespalý, a když mu hrabě Rudolf z Kamelů vyložil, že mu odepřeli v cizím státě prodat cigarety, zívl a řekl: „Milý hrabě, pošlete jim ostrou notu. A teď dobrou noc.“

„Hrome, co to má být?“

Ráno vyjel do města, a jak tak přemyšlí, co za notu, uviděl nápis na jednom krámě: Notenhandlung.

Neprodleně slezl z automobilu a vpadl do obchodu.

„Chci nějakou ostrou notu,“ křičel na prodavačku. „Něco hodně ostrého, sakrblé!“

„Tak dáme Rákoczyho pochod,“ pravila prodavačka. Hodil peníze na stůl, vzal noty a odjel domů, kde je vlastnoručně zabalil a napsal na ně adresu cizí vlády.

Skřípaje zuby, odnesl sám noty na poštu.

To také byl jeho nejvelkolepější diplomatický čin.

Slovníček

arch, -u *m* лист бумаги
cizí иностранный, чужой
činnost, -i *f* деятельность
dráha, -y *f* дорога
drzý наглый
hraběcí графский
hrome! чёрт возьми
hřebík, -u *m* гвоздь
chápavost, -i *f* сообразительность
jevit talent проявлять талант
kanon, -u *m* пушка
klikyháky *pl* каракули
lebka, -y *f* череп
lidstvo, -a *n* человечество
listina, -y *f* документ, грамота
matice, -e *f* гайка
náhrada, -y *f* возмещение; **válečné n.** контрибуция
naplatit se: to se něco naplatíte вам это будет дорого стоить
návrh, -u *m* предложение
neprodleně незамедлительно, быстро
neukrotitelný неукротимый
odpírat (*někomu něco*) отказывать (*кому-л. в чем-л.*)
odříkat продекламировать; *зд.* перечислить
ostrá nota, -y *f зд.* нота протеста
petrolej, -e *m* керосин
poděšený испуганный
pocházet происходить
pochod, -u *m* марш
pomačkat *сов.* измять, смять, помять
poslání, -í *n* миссия
probdělá noc бессонная ночь
rozprášit рассеять (противника)
rozzuřený разъяренный, разгневанный
řádný порядочный (*человек*); надлежащий, действительный
říše, -e *f* империя
sakrblé! чёрт возьми!
sdělit сообщить
scházet *несов.* не хватать, недоставать; отсутствовать
schodiště, -ě *n* лестница
sídelní město столица
skřípat zuby скрипеть зубами
soukromý частный
spis, -u *m* труд
sprcha, -y *f* душ
šlechtický дворянский
šroub, -u *m* винт
touha, -y *f* страстное желание; влечение, жажда чего-л.
tvrzení, -í *n* утверждение
upamatovat se вспомнить, сообразить
urážka, -y *f* оскорбление
útlý věk, -u *m* ранний возраст
vkročit *сов.* войти, зайти
vlídně вежливо
vpadnout do obchodu влететь в магазин

vyburcovat разбудить, поднять с постели
vyjmenování, -í *n* перечисление
vymluvit разубедить
vyvinout se развиться
vyvrátit опровергнуть
vzdělání, -í *n* образование
zabalit *сов.* завернуть
zanechat po sobě оставить после себя
zástupce, -e *m* представитель
zvolat *сов.* воскликнуть
železářská firma торговля скобяными изделиями

Lexikálně-gramatické poznámky

1. Hrabě Rudolf z Kamelů. — Граф Рудольф Камель.

В чешском языке для названия лиц дворянского происхождения по их принадлежности к какому-либо роду или по месту их происхождения часто употребляется род. падеж с предлогом **z**.

Ср. также:
Jiří z Poděbrad, Jan Žižka z Trocnova, Jan Roháč z Dubé.

2. Trpěl fixní ideou. — У него была навязчивая идея. (*букв*). Он страдал идеей фикс.

trpět (něčím) — а) страдать (чем-л.) б) страдать (от чего-л.)

Ср.: а) Tpěl krátkozrakostí. — Он страдал близорукостью.
Trpěla nedostatkem kritičnosti. — Ей не хватало самокритичности.
Trpěl komplexem méněcennosti. — Он страдал комплексом неполноценности.
б) Trpěla jeho žárlivostí. — Она страдала от его ревности.
Všichni trpěli jeho hrubým chováním. — Все страдали от его грубого поведения.
в) trpět (něco) = snášet — страдать (от чего-л.)
Trpěli zimu / hlad / nouzi. — Они страдали от холода / голода / нужды.
Trpěla jeho výstřelky. — Она терпела его выходки.

3. Nedotáhl to dál než na generála. — Дальше генерала он не пошел.

Ср. также:
Ten to daleko dotáhne. — Этот далеко пойдет.

4. právě zmíněný Rudolf — вышеупомянутый Рудольф

Ср. также:
výše uvedený / shora uvedený / shora jmenovaný — вышеупомянутый

5. To bude dlouho trvat, než se naučí mluvit. — Пройдет много времени, прежде чем он научится говорить.

Ср. также:
Netrvalo ani minutu a už se to stalo. — Не прошло и минуты, как это случилось.
To to trvalo! — Ну и тянулось же это!

6. Byl ve službách vládních. — Он находился на государственной службе.
být ve službách (někoho) — находиться на службе (у кого-л.)

Ср.: Byl v jeho službách. — Он находился у него на службе.
Byl v cizích službách. — Он был наемником.

7. makao a bakarant - названия карточных игр

8. Byl přidělen do ministerstva zahraničních věcí. — Он был направлен на работу в министерство иностранных дел.

а) přidělit (někoho někam) — послать / направить кого-л. на работу (куда-л.)

б) přidělit (někomu něco) — поручить (что-л. кому-л.)
Přidělili mu tu práci. — Ему поручили эту работу.

9. Poklepal mu na rameno. — Он похлопал его по плечу.
а) poklepat / zaklepat na něco — похлопать / постучать по чему-л.
Zaklepal na dveře / na okno. — Он постучал в дверь / в окно.
б) zaklepat (na někoho) — постучаться (к кому-л.)
Zaklepal na kamaráda. — Он постучался к товарищу.

10. Zpozoroval, že mu něco chybí. — Он заметил, что у него чего-то недостает.
Co mu schází? — Чего ему не хватает?
Ср.: Nám schází ještě závěr. — Нам не хватает еще заключения.

11. Živou mocí si nemohl vzpomenout, co ztratil. — Он никак не мог вспомнить, что он потерял.

12. Naše vláda si to nesmí nechat líbit. — Наше правительство этого не потерпит / не допустит. (Подробнее см. грамматические объяснения.)

Gramatické výklady

Употребление инфинитива (Užívání infinitivu)

В целом ряде случаев инфинитив в чешском языке употребляется так же, как и в русском. Например:
а) в сочетании с модальными глаголами: Mohu přijít *Я могу прийти*.
б) в сочетании с фазовыми глаголами: Začínám pracovat *Я начинаю работать*.
в) с глаголами движения: Jdu hrát volejbal *Я иду играть в волейбол*.

Во многих случаях в соответствии с русским инфинитивом в чешском языке употребляется другая конструкция. Например, после глаголов, выражающих просьбу, желание и др., а также в придаточных цели русскому инфинитиву в чешском языке соответствуют предложения с союзом **aby** (kondicionál). Ср.:

Она попросила его выйти.	Požádala ho, aby šel ven.
Он навестил его, чтобы договориться с ним об этом деле.	Navštívil ho, aby se s ním domluvil o té věci.

Такое же соответствие возникает при выражении некоторых модальных значений:

Тебе бы поговорить с ней!	Měl by sis s ní promluvit.

(Подробнее см. урок 20.)

Однако есть случаи, когда в чешском языке употребляется инфинитив, а в русском языке ему соответствует другая конструкция:
1. В сочетании с глаголами восприятия: (u)vidět, (u)slyšet, spatřit, cítit и др. Например:

Viděl jsem Petra odcházet.	Я видел, как Петр уходил.
Nikdy jsem neviděl Pavla kouřit.	Я никогда не видел, чтобы Павел курил.
Slyšel jsem Věru o tom mluvit.	Я слышал, как Вера говорила об этом.
Neslyšela jsem ještě Zdenu zpívat.	Я еще не слышала, как Здена поет.

Нередко, однако, в чешском языке, как и в русском, в подобных случаях возможно употребление и придаточного предложения типа: Viděl jsem Zdenu, jak odchází.
2. При употреблении глаголов восприятия (конструкции; je, bude, bylo, bylo by + инфинитив глаголов восприятия + вин. падеж объекта). Например:

Je vidět Sněžku.	Видна Снежка.
V dálce bylo slyšet zpěv.	Вдали было слышно пение.
V pokoji bylo cítit plyn.	В комнате пахло газом.
V deseti letech bylo již znát znamenitý obrat.	Уже к десяти годам произошел заметный

поворот.

3. В придаточных предложениях условия (без союза):

Nebýt vás, byl bych ztracen.	Если бы не вы, я бы пропал. / Не будь вас, я бы пропал.
Přijít o chvíli dříve, byli bychom ho zastihli.	Приди мы на минутку раньше, мы бы его застали (= Если бы мы пришли на минутку раньше, мы бы его застали.)
Mít auto, jezdil bych každou neděli na výlet.	Если бы у меня была машина, я бы каждое воскресенье ездил за город. (= Будь у меня машина, я бы каждое воскресенье ездил за город.)

4. В конструкциях типа Já a lhát? *Разве я способен врать?* On a někomu pomoci? *Да разве он захочет кому-нибудь помочь?* Эти конструкции имеют ярко выраженный эмоциональный характер.

5. В конструкциях типа Byli jsme se koupat *Мы ходили купаться*. В русском языке в данном случае невозможно употребление глагола *быть*.

6. В конструкциях dát si (něco) udělat, nechat si (něco) udělat. Они могут обозначать:

а) желание, приказ или просьбу что-либо сделать:

Dala jsem si ušít šaty.	Я заказала себе платье (у портнихи).
Dal si ho zavolat k telefonu.	Он попросил позвать его к телефону.
Dala si vytrhnout zub.	Ей вырвали зуб.
Nechal si přinést všechny dokumenty.	Он приказал принести ему все документы.

б) разрешение что-либо сделать (позволить что-либо сделать):

Dal jsem si říci.	Меня уговорили. (Им удалось меня уговорить.)
Nechal si narůst vousy.	Он отпустил себе бороду.
Nenechal si nadávat.	Он не разрешил себя ругать.

Примечание. Глаголы nechat si, dát si (něco udělat) выступают в подобных конструкциях с ослабленным лексическим значением. Ср.:

dát si líbit: To si dám líbit.	Это мне по душе.
dát se vidět: Ti se dali vidět.	Они показали себя.

Параллельно употребляющиеся конструкции dát + инфинитив возвратного глагола выражают примерно те же значения. Ср.:

Dal jsem se ostříhat.	Я постригся (у парикмахера).
Dali jsme se přesvědčit.	Мы уступили. (*Они нас убедили.*)
Dal se zlákat.	Его соблазнили.
Nedal se přemluvit.	Его не уговорили.
Nechal se přesvědčit.	Его убедили.

Примечание. Следует различать конструкции Dala si ušít šaty *Она заказала себе платье* и Ušila si šaty *Она сшила себе платье*. В первом случае речь идет о реализации какого-либо желания, которое исполняют другие, во втором случае - действие производится субъектом.

Способы выражения сказуемого и сказуемостного определения (Vyjádření přísudku a doplňku)

Сказуемое в чешском языке, как и в русском, может быть выражено:

а) глаголом в личной форме (глагольный предикат): Ptáci zpívají.

б) сочетанием глагола-связки с существительным, прилагательным, местоимением или наречием (именной предикат, см. урок 2): Otec je lékař. Dědeček je zdráv. Kniha je moje. Sestra je pryč. Bratr se stal inženýrem. Ten úkol se zdá příliš těžký.

в) сочетанием вспомогательного глагола (модального, фазового и пр.) с инфинитивом (сложный глагольный предикат): Musím odejít. Začali jsme pracovat.

Нередко в предложении появляется такой член предложения, который, с одной стороны, дополняет и распространяет глагольное сказуемое, с другой - значение субъекта

или объекта. В чешском языке такой член называется **doplněk** (сказуемостное определение).

Сказуемостное определение субъекта в чешском языке может быть выражено:

а) Именем прилагательным в краткой или полной форме в им. падеже (в русском языке - им. или твор. падеж полной формы прилагательного):

Vrátil jsem se nemocen / nemocný. Я вернулся больной / больным.
Sedí tam smutná. Она сидит там грустная.

б) Причастием в краткой или полной форме (в русском языке - причастие в полной форме или деепричастие):

Přiběhl rozčilen / rozčilený. Он прибежал рассерженный.
Dědeček stojí opřen o svou hůl. Дедушка стоит, опершись на свою палку.

в) Некоторыми местоимениями (например: sám, celý и пр.) или порядковыми числительными:

Počkej, udělám to sám. Подожди, я сделаю это сам.
Zůstala nakonec v pokoji sama. Она, наконец, осталась в комнате одна.
Chlapec se celý třásl. Мальчик весь дрожал.
Přišli jsme tam první. Мы пришли туда первыми.

г) Существительным в им. падеже с союзом **jako** (реже **jakožto**) (в русском языке здесь употребляется твор. падеж, реже союз *как* + им. падеж):

Vrátil se jako vítěz. Он вернулся победителем.
Vyrůstal jako jedináček. Он был единственным ребенком.
Říkám ti to jako tvůj přítel. Я тебе это говорю как твой друг.

Сказуемостное определение объекта может быть выражено:

а) Именем прилагательным, причастием или числительным в вин. падеже (в русском языке обычно бывает твор. падеж):

Včera jsem ho viděl zdravého a veselého. Вчера я его видел здоровым и веселым.
Dveře jsme našli otevřené. Дверь мы нашли открытой.
Nechali jsme ho tam samotného. Мы его там оставили одного.

б) Существительным с союзом **jako** в том же падеже, что и дополнение (в русском языке - аналогичная конструкция):

Říkám ti to jako příteli. Я тебе это говорю как другу.
Jako člověka ho nemám rád. Как человека я его не люблю.

в) Твор. падежом существительного (после определенных глаголов, например: zvolit, jmenovat, nazývat) или же вин. падежом с предлогом **za**. Ср.:

Jmenovali ho předsedou. Его назначили председателем.
Byl zvolen prezidentem. Он был избран президентом.
Všichni ho nazývali otcem. Все называли его отцом.
Vybral si ho za přítele. Он выбрал его в свои друзья.
Považuji ho za génia. Я считаю его гением.

Временные предлоги и временные конструкции

Для выражения временных отношений в чешском языке употребляются следующие предлоги: **během**, **o**, **k**, **po**, **v**, **za**, **před**, **přes** и др.

během	(с род. падежом) *в течение*, *в продолжение*: během 5 let *в течение 5 лет*, během týd-ne *в течение недели*
do	(с род. падежом) *до*, *в*: do konce školního roku *до конца учебного года*; dvakrát do týd-ne *два раза в неделю*
k	(с дат. падежом) *к*, *около* (обозначает временную приблизительность): k večeru *к вечеру*; Bylo k desáté hodině *Было около десяти часов*.
o	(с предл. падежом) *в* (*какое-либо время*): o prázdninách *в каникулы*; o přestávce *во время перерыва*; o půlnoci *в полночь*; o třetí hodině *в третьем часу*
od	(с род. падежом) *с*, *от* (указывает на начальный момент времени): od té doby *с того времени*; od ledna do června *с января до июня*; od založení města *со времени основа-ния города*

po	(с вин. падежом) *в течение*, *на протяжении*: po dlouhá léta *в течение многих лет*; po celou noc *на протяжении всей ночи* (с предл. падежом) *после чего-либо*, *по истечении чего-либо*: po práci *после работы*; po svátcích *после праздников*; po dvou dnech *два дня спустя*; po třech týdnech *по истечении трех недель*
před	(с твор. падежом) *перед*, *до*, *тому назад*: před rokem *год тому назад*; před revolucí *до революции*; před válkou *перед войной*; dvě hodiny před... *за два часа до...*
přes	(с вин. падежом) *во время*, *в течение*, *в продолжение*: přes celou noc *в течение всей ночи*, *всю ночь*; přes prázdniny *во время каникул*; přes celé prázdniny *на протяжении всех каникул*
v	(с вин. падежом) *в* (на вопрос kdy?): v pátek *в пятницу*; v tu dobu *в то время*; ve všední den *в будни* (с предл. падежом) *в* (когда?): v prvních dnech *в первые дни*; v posledních měsících *в последние месяцы*; v tom okamžiku *в тот момент*; v pěti (deseti, dvaceti) letech *в пять* (*десять*, *двадцать лет*)
za	(с род. падежом) *при*, *во времена кого-либо*, *во время чего-либо*: za socialismu *при социализме*; za války *во время войны*; za Karla IV *при Карле IV* (с вин. падежом) а) *через*, *спустя* (*какое-либо время*): za rok *через год*; za dva měsíce *через два месяца* б) *за*, *в течение*: dvakrát za rok *два раза в год*; za pět dní *за пять дней*; za krátkou dobu *за короткое время*

Примечание. Наряду с предложными конструкциями типа v té době, v posledni době могут употребляться конструкции с беспредложным падежом: poslední dobou, toho dne (v ten den) и т. п.

CVIČENÍ

1. Přeložte do ruštiny:

Podařilo se mi to najít. - Měl bys už začít pracovat. - Mirek spatřil Vlastu vcházet do domu. - V dálce bylo vidět zasněžený vrcholek hory. - Nekoupit si to tehdy, byli bychom to teď neměli. - Děti se byly u sousedů podívat na koťátka. - Ten a něco pořádně udělat? - Za rohem bylo slyšet hukot auta. - Nebýt jeho pomoci, těžko bychom toho dosáhli. - Nikdy jsem Jarku neslyšel o tom mluvit.

2. Souvětí měňte na věty s infinitivní vazbou.

Vzor: **Viděl jsem, jak Petr odchází. - Viděl jsem Petra odcházet.**

Slyšel jsem, že Olga pláče. - Viděl jsem, jak Mirek jde po ulici s Martou. - Až uvidíš, jak soudruh ředitel přichází, přijď mi to oznámit. - Nikdy jsem neslyšel, aby si Zuzka na něco stěžovala. - Slyším, jak bratr vedle v pokoji mluví. - Viděl jsem, jak jste skákal do vody. - Nikdo neviděl, že by Jirka odešel. - Často jsme slyšeli, jak o tom babička vyprávěla.

3. Na věty reagujte otázkou, vyjadřující nedůvěru podle vzoru:

Vidím Sněžku. - Skutečně je vidět Sněžku?

Vidím tu skvrnu. - Slyším nějaké hlasy. - Cítím zde benzín. - Slyšel jsem, co jste povídali. - Viděl jsem, že to neumí. - Cítil jsem, že má trému. - Vidím až na dno rybníka. - Slyším televizi z vedlejšího bytu.

4. Odstraňte spojku a vedlejší větu nahraďte infinitivní konstrukcí.

Vzor: **Kdybych měl peníze, hned bych si to koupil. - Mít peníze hned bych si to koupil.**

Kdybych měl čas, hned bych tam šel. - Kdybych byl mladší, hned bych jel s vámi. - Kdyby nebylo Petrovy pomoci, těžko bychom tu práci dokončili. - Kdyby byl nepřišel Pavel, tak bychom byli vůbec nevěděli, co dělat. - Kdybychom neměli tu zkoušku, tak bychom mohli jet na chatu. - Kdybychom přišli o minutu dříve, tak jsme ten vlak chytli. - Kdybych nevěděl, jak se umí přetvařovat, byl bych mu uvěřil. - Kdybych to neviděl na vlastní oči, nikdy bych tomu neuvěřil.

5. Na uslyšené návrhy reagujte souhlasem podle vzoru:

Pojďme se koupat! - Pojďme, už dlouho jsme se nebyli koupat.

Pojďme ho navštívit! - Pojďme si zatancovat! - Pojďme se podívat na zvířata! - Pojďme si zabruslit! - Pojďme se koupat! - Pojďme si zahrát volejbal! - Pojďme si s nimi popovídat! - Pojďme se za nimi podívat!

6. Reagujte výrazem nedůvěry podle vzoru:

Petr se učí. - Petr a učit se? Lžeš. - Já a lhát?

Vlasta v něčem pomůže. - Zdeněk něco vymyslí. - Vymýšlíš si. - Ubližujete mi. - Marta spraví vysavač. - Jiří uklidí byt. - Přeháníš. - Karel něco pochopí. - Lžete. - Pavel něco zařídí.

7. Obměňujte věty tak, aby obsahovaly doplněk.

Vzor: **Řeknu ti to, protože jsi můj přítel. - Řeknu ti to jako svému příteli.**
Jela tam ve funkci překladatelky. - Jela tam jako překladatelka.

Protože jsi můj přítel, rád ti pomohu. - Jel tam ve funkci vedoucího delegace. - Protože jsem nekuřák, nechápu, proč lidé tolik kouří. - Protože jsem starší, neradím, vám to. - Pracovala na vyslanectví ve funkci překladatelky. - Ještě když byla studentkou, chodila hodně do divadla. - Když byl mladý chlapec, sbíral známky.

8. Ze dvojic vět tvořte věty s doplňkem podle vzoru:

Marta se vrátila domů. Byla veselá. - Marta se vrátila domů veselá.
Našli jsme Zdeňka. Byl zamyšlen. - Našli jsme Zdeňka zamyšleného.

Jarka vběhla do pokoje. Byla rozčilena. - Všichni odešli domů. Byli spokojeni. - Potkali jsme Vladimíra. Byl zamyšlen. - Zanechali jsme Vlastu v pokoji. Byla uklidněna. - Mirek stál na chodbě. Byl opřen o zeď. - Věra sedí na posteli. Je smutná. - Jirka vchází do třídy. Je první. - Nechali jsme Petra doma. Byl samotný. - Našli jsme branku. Byla zavřená.

9. Odpovídejte na otázky větami se zájmeny **„sám“** a **„samotný“**.

Vzor: **S kým to budeš dělat? - Budu to dělat sám.**
S kým jste tam nechali bratra? - Nechali jsme ho tam samotného.

S kým půjdeš do divadla? - Kto ti to udělá? - S kým jste tam poslali Věru? - Kdo vám to vymyslel? - S kým zůstala Marta doma? - Kdo to přinese Zdeňkovi? - Kdo je vinen tím, že se nám to nepodařilo? - S kým jste tam našli Mirka?

10. Doplňte tvary slovesa **„dát si“**, **„dát se“**, **„nechat si“**, **„nechat se“**. Upravte slovosled!

Na oběd ... hovězí polévku, řízky s bramborovou kaší a okurkový salát. - Co ... pak, prosím? - Je to nebezpečný člověk, ... na něho pozor! - Manželka ... dělat plastickou operaci. - Jdi k lékaři a ... ten zub raději zavčas zaplombovat. - K tomu ... nikdy přemluvit. - ... zlákat na ten film, ačkoli nestál za nic. - ... šít k té švadleně, šije strašně moderně. - Nevím, ke komu ... mám . .. ušít ty večerní šaty! - Dlouho to trvalo, než ... přesvědčit, že to bylo správné opatření. - Můžeš jí říkat, co chceš, ta ... nikdy přemluvit. - Po dlouhém přemlouvání ... říct. - Na léto ... ostříhat na krátko. - ... poradit, myslíme to s vámi dobře.

11. Místo slovních spojení uveďte jednoslovné substantivum se sufixem **„-ství“**, **„-ctví“** podle vzoru:

chov dobytka - dobytkářství; pekařský závod - pekařství; výroba cukru - cukrovarnictví

železářský závod; prodej (výroba) uzenin; pěstování (prodej) zeleniny; pěstování ovoce; zahradnický závod; lov ryb; hračkářský závod; stavění domů; semenárský závod; pěstování vinné révy; pěstování řepy; výroba hedvábí; výroba pleteného zboží; výroba nábytku; výroba oděvů.

12. Doplňte přídavná jména se sufixem **„-ařský (-ářský)“** nebo **„-árenský“** podle vzoru:

Kraji, kde se pěstuje řepa, říkáme řepařský kraj.
Průmyslu, který zpracovává gumu, říkáme gumárenský průmysl.

Obchodu, kde se prodávají předměty ze železa, říkáme...
Oblasti, kde se pěstují obilniny, říkáme...
Kraji, kde se pěstují brambory, říkáme...
Závodu, kde se vyrábějí hračky, říkáme...
Krámu, kde se prodávají uzeniny, říkáme...
Průmyslu, který zpracovává dřevo, říkáme...
Průmyslu, který zpracovává len, říkáme...

Průmyslu, který zpracovává vlnu, říkáme...
Průmyslu, který zpracovává bavlnu, říkáme...
Průmyslu, který zpracovává gumu, říkáme...
Průmyslu, který zpracovává papír, říkáme...
Závodu, kde vyrábějí stroje, říkáme...

13. Tučně tištěné výrazy nahraďte jednoslovným vyjádřením (případně změňte vazbu):
V tom poslání **šlo o návrh** nějaké smlouvy. - **Dal si zavolat** k telefonu majitele hotelu. - Nemohl na jeho otázku **podat** bližší **vysvětlení**. - Ten dům **je na prodej**. - V noci **jsem byl** dlouho **vzhůru**. - Na semaforu se ukázala zelená a všechna vozidla **se dala** najednou **do pohybu**. - Třicet let **byl ve službách** vlastí. - **Nejevil ochotu** mi to prozradit. - Určitě mi zavolej, až **přijdeš zpátky**. - Už půl roku má ode mne **vypůjčený slovník** a pořád ho **nechce vrátit**. - Otec a matka **mají dohromady** neveliký pokoj. - Několikrát **jste** od nás **dostal upomínku**, ale dosud **jste dluh nevyrovnal**. - **Dejte mi vědět**, kdy přijedete. - Nemůžeme vam **dát doporučení** k přijetí na vysokou školu.

14. Vypravujte obsah přečteného článku:
Co způsobilo nedorozumění v závěru povídky?
Jaký je smysl celé povídky?

15. Doplňte vhodné předložky a slova v závorkách dejte do vhodných předložkových pádů:
Jednání se konalo ... (5 dnů). - ... (dlouho let) žil mimo vlast. - ... (návrat) domů dlouho vyřizoval různé záležitosti. - Do obchodu půjdu ... (práce). - ... (válka) náš průmysl utrpěl ohromné škody. - Přijdu za tebou teprve ... dvě a půl hodiny. - ... (týden) všechno má být hotové. - ...(školní prázdniny) je v rekreačních oblastech plno dětí. - ... (přestávka) jsem si šel zakouřit. - ... (druhá hodina) někdo zaklepal na dveře. - ... (spaní) jsme se šli projít. - Byl jsem u vás už ... (poledne). - Určitě s tím budeme hotovi již ... (pátek). - Uvidíme ho ještě ... (pondělí). - Byl jsem tam naposled ... (rok). - ... (bouřka) vždy vypínám rádio a televizor. - ... (oběd) nikdy nečti. - Vrátil se domů někdy ... (půlnoc). - Odpoledne budu doma, tak asi ... (jedna). - Nezlobte se, ale zajedu k vám jenom ... (půl hodiny). - Ten film trval něco málo ... (dvě hodiny). - Nálada se ... (okamžik) změnila. - Přednášky pro pátý ročník začínají ... (dvě hodiny). - ... kolik hodin se sejdeme? - ... (všední den) přicházím domů ... (šest hodin). - ... (ty dny) přijedou mojí přátelé.

16. Přeložte do češtiny:
а) Он страдал неизлечимой болезнью. - Обо всем этом говорится в вышеупомянутом письме. - Пройдет много времени, прежде чем мы снова встретимся. - Кто-то сзади похлопал меня по плечу. - Вдруг я услышал стук в дверь. - Выпускники были направлены на работу за границу. - Я хочу поручить ему организовать встречу с делегацией. - Чего вам недостает? - Я бы ни за что на свете не смог сделать ничего подобного. - Мы не можем терпеть такое отношение к своим обязанностям. - Эти разговоры ему были не по душе.
б) Студенты любили заниматься с этим преподавателем. - Я попросила его прийти попозже. - Мы встретились, чтобы договориться о работе. - Он позвонил, чтобы спросить о моем здоровье. - Ты видел, как она танцует? - Откуда-то был слышен страшный крик. - Мы видели, как он убегал. - Уже после первого ответа было видно, что он экзамена не сдаст. - Никто никогда не слышал, как она поет. - Да разве он одолжит тебе деньги? - Я не позволю себя обманывать. - Я согласна, вы смогли меня убедить. - Я заказала себе новое платье в ателье.
в) Дети вернулись из лагеря загорелыми. - Мы застали сестру грустной. - Володя стоял, повернувшись к нам спиной. - Вера осталась в комнате одна. - Я жалею, что мы послали его туда одного. - Девочка вся дрожала от страха. - Наши хоккеисты вернулись домой победителями. - Ребенком она часто болела. - Мы оставили дверь незапертой. - Как твой друг я не советую тебе это.

Poslechové cvičení

Tři starci se dohadovali, jakým způsobem by si přáli zemřít.

„Já," řekl prvý, kterému bylo sedmdesát let, „bych nejraději zahynul při srážce s autem na atomový pohon."

„Já zase," praví druhý, jemuž bylo osmdesát, „dal bych přednost smrti v letadle, které by se

vracelo z Marsu."

Třetí, devadesátiletý, se usmál a prohlásil:

„Znám ještě lepší způsob: chtěl bych být zastřelen žárlivým manželem."

Slovníček

srážka auta автомобильная катастрофа
dát přednost предпочесть
žárlivý manžel ревнивый муж (супруг)
atomový pohon атомный двигатель

* * *

Zapamatujte si:

PODOBNOST

Je to všechno na jedno kopyto (také: na jedno brdo) (=je to stejné).
Je to prašť jako uhoď (=je to stejné).
Jeden za osmnáct a druhý bez dvou za dvacet (=oba jsou stejní).
Vypadá, jako by mu z oka vypadl (=je mu velmi podobný).
Jsou si podobní jako vejce vejci (=jsou oba stejní).

LEKCE 30

Выражение возможности и необходимости действия. Сложносочиненное предложение. Соединительная связь. Противительная связь. Разделительная связь. Усилительно-соединительная связь. Соединительная связь, выражающая следствие. Пояснительная связь.

HRA S OHNĚM

(Úryvek)

Marie Pujmanová

Když Helenka dodělávala praktikum na ortopedii, ležel na sále mladý člověk, který si zlomil stehenní kost. Taková běžná fraktura, žádný zajímavý případ. Těchhle ležáků si na klinice nikdo neváží, rádi by se jich zbavili, jenže to hned tak nejde. Zato mladého člověka zajímalo, co mu dělají s nohou.

Byl to mladý muž se zahloubaným dětským obličejem a s veselýma očima, a jen mu otrnulo[1], řekl si o svůj kapesní nůž[2] a v jednom kuse[3] něco robil. Druzí pacienti dřímali, tesklívě snili, apaticky odpočívali, nanejvýš četli noviny. Ale on se pořád v něčem vrtal svým nožíkem[4]. Jednomu nešly hodinky, otevřel plášť a tak dlouho si hrál s kolečky, s drátky jemňounkými jako nervy, se spirálami a pery, tak dlouho pozoroval, zasahoval a poslouchal, až hodinky zase tikaly. Spravil noční sestře baterku, ženě svého souseda zámeček na kabelce, a jeho chlapci, když přišel navštívit tátu, zhotovil kočárek z krabičky od sirek, nemohl klidně vidět sirku ani párátko: hned z toho bylo veslo nebo nožička zvířete. Když neměl nic na práci, aspoň čmáral na okraji novin ornamenty a z papírového ubrousku svinul růži a daroval ji žertem sestře, když se ji tolik nazlobil s holením[5], denně mu musela podávat břitvu a mýdlo. Zřejmě mu bylo potřeba zaměstnávat ruce tak, jako jiní kouří nebo čtou. Co by si byl počal, kdyby[6] si byl potloukl ruku místo nohy?

„Jak jste k tomu přišel?“[7] zeptala se ho Helenka.

„Když jsem dělal tužku.“

Vyslovoval divně česky, a Helenka se domnívala, že mu nerozuměla.

„Tužku?“

„Jako živá reklama. Ono je to nešikovné[8], člověk je v tom takový nejistý, že se nemůže rozhlédnout. Měli jsme se procházet po obou stranách Národní třídy; jak jsem chtěl přes cestu u divadla, jela fordka, propásl jsem signál nebo co, já jsem se jí lekl, zakopl jsem v té maškaře a sekl jsem sebou, jak jsem široký a dlouhý“[9], zasmál se. „Zrovna fordka. Není to smůla? Já jsem byl totiž zaměstnán u Forda.“[10]

„V Americe?“ (Tak proto mluví tím legračním přízvukem.)

„Ano, v Detroitu. Ale nyní jsem byl při montáži vozů v pražské prodejně. Bohužel máme dobré brzdy; ani o mne nezavadila: odškodné nebude.“

„Vy jste bez práce?“

„Teď už to budu mít dobré,“[11] řekl honem. „Podal jsem si žádost jako spec do Sovětského svazu - víte jak tam teď půjdou američtí inženýři. Jenže ono to chvíli trvá.“

„Také bych se tam ráda jednou podívala.“

Člověk k ní vzhlédl veselýma očima.

„Pojeďme spolu, slečno doktorko.“

Helenka se o sobě domnívala, že vůbec nemá předsudky. Ale přece jen byla vnučkou dvorního rady Víta, a občas to u ní propukalo, sama o tom nevěděla.

„Já ještě nejsem doktorka, jen Gamzová,“ odpověděla chladně a přistoupila k vedlejšímu lůžku.

Nazítří odešla praktikovat do porodnice, a co se pak stalo s „Tužkou“, nevěděla.

Nějaký čas poté zazvonil u Gamzových nevelký, ale ramenatý mladý člověk, takový pořízek, s dětsky vážným, jakoby horlivě zaujatým obličejem. Měl hůl a trochu kulhal.

„Co si přejete,“ zeptala se ho Nella.

Chlapík si ji prohlédl veselýma očima.

„Vaši sestru," odpověděl. „Že máte sestru medičku? Jste si hodně podobné."[13]

„Vy myslíte dceru," pochopila Gamzová a usmála se bezděčné pokloně. „Není doma," pronesla laskavě. „Mám jí něco vyřídit?"

„Já bych si ji rád vzal,"[13] řekl klidně ten člověk, „a potřeboval bych si s ní o tom promluvit."

Tento příběh přešel do rodinných bájí a pověstí, a paní Gamzová, když už Toník dávno nebyl „Tužka," nýbrž právě Toník všem samozřejmý, jej ráda vypravovala a líčila s humorem, jak se jí tenkrát zdálo, že má ten člověk o kolečko víc[14]. Ale Toník v tom podnes neshledával nic bláznivého. Proč by se člověk neměl domluvit s lidmi přímo? Jeden háček to pravda mělo[15]. Toník také nebyl upřímný, jak se dělal; ale s tím se svěřil jen Helence[16] a zavázal ji mlčením. Helenka se smála a slíbila. Toníka napadlo hned, že je to Helenčina matka; aby si ji naklonil, tvářil se, že ji pokládá za sestru. Toník měl za ušima.![17] Znal lidi, jako všichni, kteří se museli od malička sami protloukat.

Slovníček

báj, -e *f* сказание, притча
baterka, -y *f* батарейка
bezděčný нечаянный, невольный
běžný обычный
bláznivý сумасшедший
brzda, -y *f* тормоз
čas: nějaký č. poté спустя некоторое время
čmárat *зд.* рисовать неумело
dodělávat доделывать; *зд.* заканчивать
domnívat se (o sobě) думать (о себе)
drátek, -u *m* проволочка
dřímat дремать
dvorní rada, -y *m* придворный советник
fraktura, -y *f* перелом
horlivě усердно, ревностно; **s h. zaujatým obličejem** с заинтересованным видом
jemňounký нежненький, тоненький
kočárek, -u *m* коляска
kolečko, -a *n* колесико; кружок
kulhat *несов.* хромать
legrace, -e *f* шутка
legrační смешной
leknout se испугаться
ležák, -u *m* лентяй, лодырь, бездельник
líčit описывать
lůžko, -a *n* кровать, постель, койка
maškara, -y *f* маска
naklonit si расположить к себе
nanejvýš в лучшем случае
nejistý неуверенный
odškodné, -ného *n* возмещение (убытков)
párátko, -a *n* зубочистка
pero, -a *n* пружина
plášť', -ě *m* (*u hodinek*) корпус (*у часов*)
podnes до сих пор
poklona, -y *f* комплимент
porodnice, -e *f* родильный дом
pořízek, -a *m* коренастый человек
potlouci si ушибить (*себе что-л.*)
prodejna, -y *f* магазин
propást: propásl jsem signál я прозевал, проглядел
propukat прорываться
protloukat se пробиться
předsudek, -u *m* предрассудок
případ, -u *m* случай
ramenatý плечистый
robit (*разг.*) мастерить, делать
rozhlédnout se *сов.* осмотреться, оглядеться
sirka, -y *f* спичка
slečna, -y *f* барышня
snít: teskllivě snili с тоской мечтали
smůla, -y *f* неудача, несчастье, невезение; **není to s.?** разве это не невезение?
stehno, -a бедро; **stehenní kost** бедренная кость
svinout свернуть
šikovný проворный
ubrousek, -u *m* салфетка
upřímný искренний
zakopnout споткнуться
zasahovat (do hodinek) лезть в механизм (*часов*)
zavadit (*o někoho, něco*) задеть (*кого-л, что-л.*)
zavázat (*někoho*) обязать (*кого-л.*); **z. mlčením** взять слово молчать
zbavit se (*něčeho*) избавиться (*от чего-л.*)
žádost, -i *f* заявление
žert, -u *m* шутка

Lexikálně-gramatické poznámky

1. Jen mu otrnulo...	Как только ему стало немного легче...
2. Řekl si o svůj kapesní nůž.	Он попросил дать ему карманный нож.
říci si (o něco)	попросить дать (кому-л. что-л.)
3. v jednom kuse	постоянно, все время
Ср. также:	
Je v tom kus pravdy.	В этом есть доля правды.
Udělal kus práce.	а) Он хорошо поработал. б) Он проделал большую работу.
Nemá kusa rozumu.	У него нет ни капли разума.
4. On se pořád v něčem vrtal svým nožíkem.	Он все время орудовал своим ножом.
Ср. также:	
Vrtal se v jídle.	Он ковырялся в еде.
5. Tolik se ji nazlobil s holením.	Он так надоел ей со своим бритьем.
nazlobit se (někoho s něčím)	надоесть (кому-л. с чём-л.); доставить неприятности кому-л.
Ср.:	
Tento chlapec se mě nazlobil!	Этот мальчишка доставил мне столько неприятностей!
Nazlobil se s ním!	И намучился же он с ним!
6. Co by si byl počal, kdyby...	Что бы он делал, если бы...
Ср. также:	
Co si počneme?	Что нам делать?
7. Jak jste k tomu přišel?	Как это случилось?
přijít (k něčemu)	приобрести (что-л.)
přijít k jménu	получить имя
přijít k rozumu	взяться за ум
8. Ono je to nešikovné.	Знаете, в этом не очень-то удобно.
Ср. также:	
Ono je tam chladno.	Видите ли, там холодно.
On je to chytrý chlapec.	Он же умный парень.
9. Sekl jsem sebou, jak jsem široký a dlouhý.	Я растянулся во весь рост.
10. Já jsem byl totiž zaměstnán u Forda.	Дело в том, что я работал у Форда.
Ср. также:	
On to totiž nevěděl.	Он ведь, собственно говоря, не знал этого.
11. Teď už to budu mít dobré.	Теперь все будет в порядке.
Ср. также:	
Mám to dobré.	У меня все хорошо / в порядке.
Mám to špatné.	У меня все плохо.
12. Jste si hodně podobné.	Вы очень похожи друг на друга.
být podobný (někomu) = podobat se někomu	быть похожим (на кого-л.)
Podobala se své mamince.	Она была похожа на свою мать.

13. Já bych si ji rád vzal.	Я хотел бы жениться на ней.
vzít si (někoho)	жениться (на ком-л.) или выйти замуж (за кого-л.)

Ср.:

Vlasta si vzala inženýra.	Власта вышла замуж за инженера.
Oni se vzali.	Они поженились.
14. Ten člověk má o kolečko víc.	У этого человека не все дома.
15. Jeden háček to pravda mělo.	Но была одна загвоздка.
16. Toník se svěřil jen Helence.	Тоник доверился только Геленке.
svěřit se / svěřovat se někomu s něčím	довериться / доверяться кому-л. в чем-л.
17. Toník měl za ušima.	Тоник был не лыком шит.

Gramatické výklady

Выражение возможности и необходимости действия

Возможность и необходимость действия в чешском языке чаще всего выражаются сочетанием модальных глаголов с инфинитивом. Если субъект предложения конкретный, то употребляются сочетания личных форм глаголов moci, muset / musit, mít, smět + инфинитив. Ср.:

Můžeš jít se mnou.	Ты можешь / тебе можно идти со мной.
Petr to musí udělat.	Петр должен это сделать. (См. урок 6.)

Если субъект предложения неконкретный, обобщенный, то чаще всего употребляются возвратные безличные формы этих глаголов. Например:

Musí se mu to říct.	Ему это надо сказать.
Zde se nesmí kouřit.	Здесь нельзя курить.

Примечание. Намного реже в чешском языке употребляются предикативные прилагательные и предикативные наречия с инфинитивом, которые присущи прежде всего деловому и книжному стилю. Ср.:

Jsem nucen to udělat.	Я вынужден это сделать.
Není schopen to pochopit.	Он не способен это понять.
Je možno o tom uvažovat.	Об этом можно подумать.
Je třeba o tom hovořit.	Об этом нужно говорить.
S tím se nelze smířit.	С этим нельзя смириться.

Модальный глагол **muset** / **musit** выражает необходимость, долженствование. В русском языке ему соответствуют *должен*, *надо*, *придется*. Ср.:

Musím tam jít.	Я должен / мне надо / придется туда идти.
Musel jsem to udělat.	Я должен был / мне надо было / мне пришлось это сделать.

Отрицательная форма этого глагола **nemuset** (**nemusí**) выражает отсутствие необходимости, долженствования и соответствует русским *не обязан*, *не обязательно*, *могу не...*, *можно не...* Ср.:

Nemusíš tam chodit.	Ты не обязан / тебе не обязательно туда ходить. Тебе можно / ты можешь туда не ходить.
O to se nemusíme starat.	Об этом нам можно не заботиться.

Модальному глаголу **mít** в русском языке соответствуют *должен*, *надо*, но с оттенком не *придется*, а *следует*. **Mít**, однако, употребляется в некоторых специальных значениях:

а) при передаче чужой речи:

Máš k němu jít.	Ты должен к нему зайти. (Он просит тебя зайти к нему.)
Nemáme o tom mluvit.	Мы не должны об этом говорить. (Нас про-

сили не говорить об этом.)
б) при выражении действия, которое должно было случиться, но не случилось, например:

Měl jsem tam jít. — Я должен был / мне надо было / мне следовало туда идти (но я не пошел).

Měl ses ho na to zeptat. — Ты должен был / тебе надо было / следовало спросить его (но ты не спросил).

Напротив, глагол **muset** в аналогичных конструкциях означает, что действие произошло.

Musel jsem tam jít. — Я должен был / мне надо было / мне пришлось туда идти (и я действительно пошел).

в) при описании события ожидаемого или запланированного. Например:

Zítra má být schůze. — Завтра должно состояться собрание.

Vlak má přijet za 10 minut. — Поезд должен прибыть через 10 минут.

г) при передаче действия желательного, но не необходимого или не обязательно осуществимого. Например:

Pravidlo má být krátké a jasné. — Правило должно быть кратким и ясным.

Student má pracovat systematicky. — Студент должен работать систематически.

Отрицательная форма этого глагола (**nemít**) выражает значения антонимические:
а) сообщает о желании кого-то, чтобы действие не осуществилось. Например:

Nemáš k němu dnes chodit. — Ты не должен заходить к нему сегодня (он просит тебя не заходить...).

б) употребляется при передаче действия, которое не должно было случиться, но случилось, например:

Neměl jsi to dělat. — Не надо было тебе этого делать (ты зря это сделал).

в) употребляется при передаче действия нежелательного, незапланированного, но не исключенного. Например:

Anekdota nemá být příliš dlouhá. — Анекдот не должен быть слишком длинным.

Dnes k nám nemá nikdo přijít. — Сегодня (предполагается) к нам никто не должен прийти.

Формы сослагательного наклонения от глагола **mít** (měl bych, měl bys, neměl bych, neměl bys) выражают желаемое, но не обязательное действие и соответствуют русским конструкциям с *должен (был) бы*, *надо (было) бы*, *следовало бы* и инфинитивным предложениям с *бы*. Ср.:

Měl bych mu to říct. — Я должен бы / мне надо бы / следовало бы сказать ему это.

Měli bychom tam jít. — Нам бы надо туда пойти.

Neměli bychom s tím otálet. — Нам бы не надо медлить с этим делом.

Petr by neměl tolik kouřit. — Петру не следовало бы так много курить.

Примечание. Форма **měl bych** употребляется только по отношению к настоящему и будущему времени. Она никогда не употребляется, если речь идет о прошлом. В этом значении обычно употребляется прошедшее время (изъявительное наклонение) **měl jsi** или реже - формы прошедшего сослагательного:

Měl bys tam jít. — Тебе бы надо туда пойти (*о будущем или настоящем*).

Měl jsi tam jít. (= Byl bys tam měl jít.) — Тебе бы надо было туда пойти (прошедшее).

Глагол **moci** выражает возможность и в общем соответствует русскому глаголу *мочь* или предикативному слову *можно*.

Mohu zavřít okno? — Можно мне закрыть окно?

Глаголу **smět** также соответствуют часто в русском языке *мочь*, *можно*, но, в отличие от moci, smět, выражают разрешение, допустимость. Например:

Smím mu to říct? — Я могу ему это сказать? / Мне разрешено ему это сказать?

Smí se zde kouřit? — Здесь можно курить? / Здесь разрешается курить?

Отрицательная форма этого глагола выражает запрещение, недопустимость и соответствует в русском языке конструкциям с *не должен*, *нельзя*, *запрещено*. Ср.:

O tom nesmíte nikde mluvit. — Вы не должны / не имеете права / вам нельзя нигде говорить об этом.

Děti nesměly samy chodit do lesa. — Детям нельзя было / запрещено было самим ходить в лес.

Сложносочиненное предложение (Souvětí souřadné)

Союзы сложносочиненных предложений (Souřadicí spojky)

Сложносочиненное предложение состоит из двух или нескольких самостоятельных предложении, которые могут находиться в разных отношениях друг к другу. Между предложениями существуют следующие типы сочинительной связи: 1) соединительная связь (souvětí slučovací); 2) противительная связь (souvětí odporovací); 3) разделительная связь (souvětí vylučovací).

Примечание. В чешских грамматиках различаются также **souvětí stupňovací** и **souvětí dúsledkové**, которые в русской грамматике включаются в соединительную связь.

Несколько предложений могут быть объединены в одно сложносочиненное или без союзов (при помощи интонации - Přihnaly se mraky, začalo pršet), или при помощи союзов, которые, в зависимости от характера сочинительной связи, могут быть соединительными (соединяют предложения **a**, **i**, **pak**, **také**, **též**), противительными, которые соединяют предложения, противопоставленные по своему значению (**ale**, **avšak**, **leč**, **než (ale)**, **nýbrž**), разделительными, которые указывают на то, что из двух возможностей существует только одна, или на чередование событий, или на смену одного события другим (**buď... buď**, **buď... anebo** и др.)

Сочинительные союзы могут быть одиночными (**ani**, **a**, **i**, **ale**), повторяющимися (**či ... či** *или ... или*; **i ... i**, **dílem ... dílem** *то ... то*) и состоящими из двух слов, каждое из которых начинает разные части предложения (**nejen ... ale**, **buď ... (a)nebo** *не только... но и*).

В функции сочинительных союзов могут выступать также наречия (**rovněž**, **zároveň**) или чаще - сочетание союза с наречием (**a proto**, **ale proto**, **ba dokonce**, **teď ... teď**).

Примечание. Союзы и союзные слова одной группы могут выступать в роли союзов и союзных слов другой группы.

Соединительная связь (Souvětí slučovací)

Наиболее употребительные союзы и союзные слова у этого типа связи следующие: **a**, **i**, **ani**, **aniž**, **pak**, **také**, **též**, **neboli**, **nebo**, **rovněž**; **i ... i**, **ani ... ani**, **dílem ... dílem**, **jednak ... jednak**, **jak ... tak**, **hned ... hned**, **brzy ... brzy**.

Примеры:

a: Začal foukat vítr a obloha se zatáhla mraky. — Начал дуть ветер, и небо затянуло тучами.

ani: Nic jsem o tom neslyšel, ani v rádiu se o tom nic něhovořilo. — Я ничего об этом не слышал, да и по радио ничего об этом не сообщали.

také: Všichni byli už dávno vzhůru, také malá Helenka si už hrála se svou panenkou. — Все уже были давно на ногах, маленькая Геленка также уже играла со своей куклой.

i: Plně tě chápu, i já jsem něco podobného prožil. — Я вполне понимаю тебя, и я пережил нечто подобное.

nebo: Chodili jsme na procházkynebo sedávali doma. — Мы или ходили на прогулки, или сидели дома.

též: Oni šli k obědu, já též jsem běžel. — Они шли на обед, и я тоже спешил.

rovněž (=také): Potřebujeme si trochu odpočinout, vy to rovněž potřebujete. — Нам нужно немного отдохнуть, вам тоже.

aniž: Snášel ostrou bolest, aniž vykřikl. — Он терпел острую боль и ни разу даже не вскрикнул.

Celý den chytal ryby, aniž co chytil (= a nic nechytil). — Он целый день ловил рыбу и ничего не поймал.

Примечания: 1. Союз **ani** употребляется после отрицания. В русском языке ему соответствует союз *и* или усилительная частица *даже* - Nemohl klidně vidět sirku, ani párátko nenechal na pokoji *Он [Тоник] не мог равнодушно видеть спички, даже из зубочистки он всегда что-то мастерил.*
2. Двойному союзу **ani ... ani** в русском языке соответствуют *не ... ни*, *и не ... и не*. Употребляется в отрицательных предложениях: Ani včera nepřišel, ani dopis nenapsal *Он вчера и не пришел, и письмо не написал.*

Противительная связь (Souvětí odporovací)

Наиболее употребительные противительные союзы и союзные слова:
а) **ale**, **avšak**, **však**, **nýbrž**, **leč**, **jenže**; **a** (в противительном значении).
б) двойные и сложные: **nikoli ... nýbrž**, **sice ... ale** (**avšak**), **a přece**. Примеры:

ale: Ostatní pacienti odpočívali, ale on se pořád v něčem vrtal svým nožíkem. — Прочие пациенты отдыхали, а он все время орудовал своим ножом.

však: Chtěl jí to říct již dnes, nemohl se však k tomu odhodlat. — Он хотел сказать ей это еще сегодня, но не мог решиться.

avšak: Mohl to již dávno říct, avšak nechával si to stále pro sebe. — Он уже давно мог сказать это, но все время молчал.

nýbrž: Neprosím, nýbrž práva svého žádám. — Я не прошу, а требую своих прав.

jenže: Ubírali jsme se také k městu, jenže jiným směrem. — Мы также пробирались к городу, но другим путем.

Примечание. Союз **ale** находится, как правило, в начале предложения. Союзы **avšak**, **jenže**, **leč** всегда стоят в начале предложения, **však** - на втором месте, после первого ударенного слова.

Разделительная связь (Souvětí vylučovací)

В сложносочиненных предложениях этого типа значение одного предложения исключает значение другого или же указывает на чередование событий, на то, что возможным является лишь одно. Наиболее употребительные союзы: **nebo**, **anebo**, **či**, **čili**, **buď...(a)nebo**, **buď ... buď**, **ať ... nebo**. Примеры:

buď...nebo: Buď nejsou doma, nebo už spí. — Или их нет дома, или они уже спят.

anebo: Uvidíme se na fakultě, anebo zajdu k tobě domů. — Мы увидимся на факультете, или я зайду к тебе домой.

ať ... nebo: Ať přijdeš večer ke mně, nebo přijdu za tebou. — Либо ты придешь вечером ко мне, либо я приду к тебе.

Примечание. Перед союзом **nebo**, **anebo** ставится запятая только при наличии разделительной связи. При наличии соединительной связи запятая не ставится.

či: Je to tvoje přesvědčení, či není? — Это твое убеждение или не твое?

Примечание. Союз **či** (**čili**) употребляется в вопросительных предложениях с разделительной связью.

Усилительно-соединительная связь (Souvětí stupnovací)

Усилительно-соединительная связь бывает в таком сложносочиненном предложении, в котором второе предложение выражает более важную мысль, усиливает значение первого предложения.

Nedali mu zaměstnání, ba smáli se mu do očí. — Ему не только не дали работы, но даже смеялись в глаза.

Наиболее употребительные союзы: **nejen...ale**, **nejen...nýbrž**, **nýbrž i** и союзные слова: **ba**, **dokonce**, **ba i**, **ani i**.

Примечание. Указанные значения могут иметь также союзы **a**, **i**, **ani**. Об употреблении союза **nejen ... ale** см. урок 11.
Примеры:

nýbrž i: Usilujeme nejen o vyšší produktivitu práce, nýbrž i o socialistický vztah k práci. — Мы стремимся не только к более высокой производительности труда, но также и к социалистическому отношению к труду.

i: V lese bylo ticho, i vlastní dech bylo slyšet. — В лесу было так тихо, что было слышно собственное дыхание.

dokonce: Za špatnou pracovní morálku dostal důtku, dokonce mu hrozilo propuštění. — За плохую трудовую дисципли ну он получил выговор, ему даже грозило увольнение.

Соединительная связь, выражающая следствие (Souvětí dusledkové)

Этот тип соединительной связи представляет собой сочетание двух предложении, из которых второе предложение является как бы следствием первого. Союзы и союзные слова в сложносочиненном предложении со значением следствия: **proto**, **pročež**, **tedy**, **tudíž**, **takže**, **a tak**, **a tedy**. Часто союзы отсутствуют вообще.

Cesta byla špatná, muselo se jet krokem. — Дорога была плохая, нужно было ехать шагом.

Onemocněl, přednáška se tedy nekonala. — Он заболел, лекция, следовательно, не состоялась.

Má rád moře, a proto tam každý rok jezdí. — Он любит море и поэтому ездит туда каждый год.

Пояснительная связь (Souvětí důvodové)

Пояснительная связь представлена в таком типе сложносочиненного предложения, в котором второе предложение поясняет, обосновывает то, что произошло в первом предложении.

Наиболее употребительные союзы и союзные слова: **totiž**, **vždyť**, **neboť**, **neb**. Часто предложения объединяются без союзов.

Muselo se jet krokem, cesta byla špatná. — Нужно было ехать шагом, дорога была плохая.

Nepřišel na přednášku, neboť onemocněl. — Он не пришел на лекцию, так как заболел.

Museli vyjet brzy ráno, vžtyt' je to daleko. — Они должны были выехать рано утром, ведь это далеко.

Museli ještě večer odcestovat, dostali totiž telegram. — Они еще вечером должны были отправиться в путь, ведь они получили телеграмму.

Примечание. **Totiž** находится в предложении ил нтором месте.

CVIČENÍ

1. Ze sloves v závorce vyberte vhodnější:

Zítra je neděle, takže (nemáme, nemusíme) vstávat tak brzo. - Jaroslav nevypadá dobře (měl by, musel by) si trochu odpočinout. - Teď už je mi jasné, že jsem to (musel, měl) udělat jinak. - Bohužel jsem tam (musel, měl) jít, i když se mi nechtělo. - Volal Zdeněk a říkal, že na něho (musíš, máš) počkat tady. - Vlasta by (neměla, nesměla) tolik kouřit, škodí jí to. - (Musím, mám) ti nalít ještě trochu čaje? - Občané (nemohou, nesmějí) chodit na červenou přes ulici. - Podle jízdního řádu (měl, musel) vlak přijet už před pěti minutami, ale ještě tu není. - O tom (si máme, bychom si měli) ještě spolu promluvit. - Bohužel, (budeme muset, budeme mít) několikrát přestupovat. To už je zařízeno, o to se už (nesmíme, nemusíme) starat.

2. Sami doplňujte vhodná modální slovesa (af už kladná či záporná, v indikativu či kondicionálu):

Proč jsi to neudělal, když jsi to ... udělat už dávno? - Promiň, že jsem zde nebyl, ... jsem nutně na chvíli odejít. - Chceš-li něčeho dosáhnout, ... být tak pohodlný. Zdena teď nevypadá dobře, ... se tak

namáhat. - ... vás na chvilku vyrušit? - Když to ... splnit, ... jsi nám to slibovat. - V posluchárnách se ... kouřit. - Ještě mi to není jasné, ... se o tom ještě znovu poradit se soudruhem profesorem. - Myslím, že takhle se to dělat ..., ... se na to jít úplně jinak. - Myslíš, že mu to ... říct?

3. Vysvětlete (rusky), jaký je rozdíl mezi těmito větami:

Musím tě o tom informovat. Mám tě o tom informovat. - Musím tam zajít. Měl bych tam zajít. - Musel jsem ho varovat. Měl jsem ho varovat. - Musel bych to udělat sám. Měl bych to udělat sám. - Děti se nemohly koupat. Děti se nesměly koupat. - Nesmíš o tom mluvit. Neměl bys o tom mluvit. - Nemuseli bychom tam jezdit. Neměli bychom tam jezdit. - Nemáš ho dráždit. Nesmíš ho dráždit.

4. Souvětí měňte na věty s modálními slovesy a infinitivem.

Vzor: **Je nutné, abys tam šel. - Musíš tam jít.**
Bylo by vhodné, abys tam šel. - Měl bys tam jít.
Není nutné, aby se o tom mluvilo. - O tom se nemusí mluvit.

Je nutné, abychom to udělali. - Není nutné, abys mi pomáhal. - Bylo by vhodné, abyste mu to řekl. - Nebylo by vhodné, aby tam Petr chodil. - Je možné, abychom toho dosáhli. - Je nutné, aby se začalo pracovat. - Nebylo by vhodné, aby se na to zapomnělo. - Není nutné, aby se o tom diskutovalo. - Bylo by vhodné, abyste ho na to upozornil. - Není přípustné, aby se ve městě jezdilo rychleji než 50 km za hodinu.

5. Doplňujte podle smyslu vhodné souřadné spojky (a eventuálně také čárku):

Helenka ho poslouchala mlčky ... slůvko ze sebe nevydala. - Z papírového ubrousku svinul Toník růži ... daroval ji žertem sestře. - Nejdřív dělal u montáže vozů ... dokonce byl nucen dělat tužku. - Tento příběh přišel do rodinných bájí ... paní Gamzová jej ráda vypravovala. ... tu práci udělal sám ... mu pomohli přátelé. - Přišel, nebyl si ... jist, že z jeho návštěvy bude mít někdo radost.

6. V souřadných souvětích kladný imperativ nahraďte slovesem **„musit“**, záporný slovesem **„nesmet“**.

Vzor: **Nespěchej tolik, rozmysli si všechno! - Nesmíš tolik spěchat, musíš si všechno rozmyslet.**

Nevěř všemu, zkontroluj si to důkladně! - Nekritizuj pořád jenom, pomoz nám! - Nechoď pořád jenom do kina, uč se také trochu! Nedívej se pořád jenom na televizi, pracuj také někdy! - Nenamáhej se tolik, odpočiň si trochu! - Nezapomeň na to, zapiš si to! - Nejez pořád jen zmrzlinu, sněz něco pořádného! - Nespěchej tolik, rozmysli si všechno důkladně!

7. Věty z cvičení 6. obměňujte podle vzoru:

Nespěcheš tolik, rozmysli si všechno! - Neměl bys tolik spěchat, měl by sis všechno rozmyslet.

8. Určete jaké souvětí spojuje:

a) **a**, **i**, **ani**

Helenka se smála a slíbila, že s ním pojede. - Probudil se, pohlédl na hodinky a rychle vyskočil z postele. - Neviděl jsem ho, ani jsem s ním nemluvil. - Neřekl ani slovo, ani se neusmál, ani nedal nijak najevo svou nelibost. - Už se stmívalo, a k tomu začalo sněžit. - Ani lísteček se nepohnul, ani hlásek se neozval. - Chval cizinu, a zůstávej doma. - Všichni v sále tančili, i staří družstevníci byli v kole. - Oči jí zářily, usmívala se štěstím i zároveň plakala.

b) **nebo**, **nýbrž**, **nejen ... nýbrž**, **buď ... nebo**

Družstevníci nejen že splnili plán v dodávkách obilí, nýbrž ho i vysoce překročili. - V neděli navštívím rodiče nebo zajedu ke své sestře. - Buď s námi budete jednat čestně, nebo s vámi přerušíme veškerá jednání. - Nejsou doma, nebo už spí. - Ať chtěla, nebo se tomu bránila, stále na něj myslela. - Představoval jste si to takto, nebo jinak? - Nenavštívila mě, nýbrž jen vzkázala pozdrav.

9. Doplňte vhodné spojky:

Líbí se ti ten obraz, ... se ti nelíbí? - Dnes tady ještě zůstanu, ... zítra již pojedu domů. - Moc jsem ho přesvědčoval, ... nepřesvědčil. - Půjdeš tam ty, ... tam mám zaběhnout já? - Přes dva měsíce ležela v nemocnici, bylo to s ní velmi zlé, ... dostala se z toho. - Rád bych ten obraz koupil, ... nemám s sebou dost peněz. - Děti mluvily na babičku česky, ... ona jim odpovídala rusky. - Přišel jsem ... pozdě ... to na programu vůbec nebylo. - Nejen je nikdy nenavštívil, ... jim za celá dlouhá léta nenapsal ... řádek. - Řekni mi, co čteš, ... já ti povím, jaký jsi. - Večer obyčejně čtu ... se dívám na televizi. - ... bylo téma diskuse nezajímavé, ... se diskutující špatně připravili. - Možné to je, ... není to jisté. - On to ještě vědět nemusí, ty bys to ... měl vědět. - Stále mu domlouvali, to ... na něj

neplatilo.

10. Doplňte spojky a spojovací výrazy **„nebot'“**, **„vždyt'“**, **„totiž“**, **„proto“**, **„tudíž“**, **„tedy“**:

Nestačili jsme všechno nakoupit, ... tu zůstaneme ještě do zítřka. - Měl sis to zařídit, ... jsme tě na to upozorňovali. - Tam jsou nižší mzdy, ... i nižší životní úroveň. - Venku bylo zima, ... jsme šli místo procházky raději do kina. - Já něco vydržím, ... jsem na práci zvyklý. - Ten nic nevydrží, není ... na těžkou práci zvyklý. - To nemůžeme připustit, ... by to bylo ke škodě všech nás. - Musíte mu pomáhat, je... velmi nesamostatný.

11. Souvětí důsledkové změňte na souvětí důvodové a vysvětlovači a naopak. (Pozor na slovosled):

Příliš dlouho četl, proto ho bolí oči. - Protože příliš dlouho četl, bolí ho oči.

Příliš dlouho jsem četl, a proto mě dnes bolí oči. - První pokus se nezdařil, tedy je nutno jej opakovat. - Nechtěl jsem k nim jít, proto jsem se vymluvil na nemoc. - Nestihl jsem ji doma, proto jsem jí nechal lístek v pokladně. - Nemohla jsem tam přijít, vždyť mi nebylo celý den dobře. - Musíme mu poslat telegram, vždyť o tom ještě ani neví. - Nebudu mu to ani říkat, nechtěl o tom totiž nikdy ani slyšet. - Kniha ještě nemůže vyjít, neboť neprošla recenzním řízením. - Televizory budeme prodávat až zítra, neboť dnes ještě nevíme přesnou cenu.

12. Souvětí dúsledkové a důvodové změňte v souvětí podřadné podle vzoru. (Pozor na slovosled):

Nešli jsme na procházku, neboť pršelo. - Poněvadž pršelo, nešli jsme na procházku.

Léto bylo pěkné a teplé, proto jsme se celou dovolenou koupali. - Nechtěl ji zarmoutit, proto raději o tom mlčel. - Nemohli jsme jí tu zprávu říci, neboť by se zhroutila. - Silnice jsou velmi úzké, a proto jízda autem je pomalá a nebezpečná. - Dopravní ruch je ve městech velmi živý, proto dodržujte dopravní předpisy! - Vědecká expedice načerpala hodně poznatků, neboť byla pečlivě připravena. - Knížka se dětem velmi líbila, byly tam totiž poutavé obrázky a pěkné říkanky. - Auta musela mít řetězy, na silnici byla vysoká vrstva sněhu. - Cesta byla špatná, muselo se jet velmi pomalu. - Letos je vlhký a teplý rok, bude pěkná úroda. - „Tužka“ neměl v nemocnici nic na práci, proto stále něco opravoval, vyřezával a kreslil. - Teď to bude mít Toník dobré, neboť si podal žádost jako specialista do Sovětského svazu. - Nazítří odešla Helenka praktikovat do porodnice, proto ani nevěděla, co se s „Tužkou“ stalo.

13. Přeložte do ruštiny s použitím slovníku:

Helenka dodělávala praktikum na ortopedii. - Studenti stavební fakulty odjeli na prázdninovou praxi. - To je velmi praktický dárek. - To jsou mi divné praktiky. - Dnes máme praktická cvičení (praktika) z češtiny. - Naše rodinné album bylo ozdobeno lidovými ornamenty. - Tam byla velká legrace. - To je legrační scénka. - Je samá legrace. - Do Krkonoš jsme jeli autokarem. - Rádi chodíme do biografu na historické filmy.

14. Vyberte z textu všechna slova cizího původu a najděte k nim ruské ekvivalenty. Uveďte k těmto slovům (podle výkladového slovníku) některá etymologicky a významově příbuzná slova, např. „ortopedie - ortoped - ortopedický“.

15. Jmenujte slovesa, která jsou příbuzná s těmito podstatnými jmény (pracujte se slovníkem) a vypište sufixy, kterými jsou tvořena:

režisér, instrukce, dedukce, investor, konkurent, kritika, perzekuce, karikatura, manévr, polemika, sympatie, imunita, opozice, emigrant

16. Najdete podle výkladového slovníku česká synonyma k těmto slovům cizího původu:

fraktura, klima, subjektivní názor, objektivní příčiny, prvomájová manifestace, jemný parfém, předběžná kalkulace, manuální práce, fyzická práce, inteligentní člověk, veselá anekdota, mezinárodní kongres, prokázaný falsifikát, podezřelé individuum

17. Vyprávějte:

Jak se Toník seznámil s Helenkou.

Který příběh vyprávěla ráda paní Gamzová.

18. Napište charakteristiku Toníka.

19. Přeložte do češtiny;

a) Как только ему станет легче, он сможет выйти из дому. - Вы не должны просить об этом. -

Значительная часть работы была уже написана. — Он все время орудовал каким-то предметом. - Тоник очень боялся, что надоест ей своими вопросами. - Так что будем вечером делать? - Ходить в таком костюме не очень-то удобно. - Дело в том, что я пришел к вам, чтобы... - Мать и дочь очень похожи друг на друга. - Они поженились несколько лет тому назад. - В этом вопросе он мог довериться только своей жене. - Почему ты хромаешь? Вчера я растянулся на улице во весь рост и ушиб себе ногу.

б) Нужно ему сказать об этом или нет? - Это нельзя рассказать, это нужно видеть. - Ты можешь прийти, когда тебе будет удобно. - Нужно его обязательно навестить. - Здесь нельзя громко разговаривать. - Нужно ей об этом написать. - Ты не должен был с ним встречаться. - Вы не должны забывать об этом. - Геленка должна была проходить практику в родильном доме. - Сначала думали, что ему нужно будет делать операцию. - Это должен быть интересный случай. - Вам нужно было несколько дней полежать в постели. - Скажите, пожалуйста, могу ли я здесь сесть? - Вам придется меня немного подождать. - Ему нужно было вернуться к восьми часам, чтобы успеть на поезд. - Я не знаю, нужно ли мне ей помочь? - Спроси у мамы, могу ли я идти гулять? - Ему не следует много холить, ведь у него была сломана бедренная кость. - Тебе нужно сосредоточиться, и тогда ты решишь эту задачу. - Мне кажется, что эта лекция должна быть интересной. - Ты должен научиться хорошо говорить по-чешски. - Он должен был быть человеком-рекламой. - Ты не смеешь никому выдавать нашу тайну. - Прежде всего он должен понять всю серьезность положения.

Poslechové cvičení
MUZ A JEHO DVĚ ŽENY

(Podle Ezopa)

V dobách, kdy mužové směli mít více žen než jenom jednu, žil v Athénách člověk ve středních letech, ani mladý ani starý. Vlasy mu právě začínaly šedivět, ale on se zamiloval do dvou žen zároveň a vzal si je obě za manželky.

První z nich byla mladá a hezká. Řekla si: „Můj manžel musí vypadat tak mlád jako já.“ Druhá manželka byla už starší žena. Žila v obavách a pochybnostech o lásce svého muže. Říkala si: „Můj manžel vypadá příliš mladě. Vedle něho jsem stará. To nemohu dovolit.“

A tak mladá žena horlivě vytrhávala svému muži šedivé vlasy, kdež to ta starší mu stejně pečlivě vytrhávala každý černý vlas, který našla.

Po nějakou dobu byl manžel rád, že se obě ženy tak pečlivě starají o jeho zevnějšek. Když se však jednoho dne podíval do zrcadla, viděl, že mu na hlavě nezůstal ani vlásek a že je úplně holohlavý…

Kdo dovolí svým myšlenkám chodit po dvou protichůdných cestách, nakonec shledá, že mu všechny myšlenky utekly, že je na těchto cestách ztratil a že jeho hlava je prázdná.

Slovníček

žit v obavách a pochybnostech жить в беспокойстве и сомнениях
starat se o jeho zevnějšek заботиться о его наружности
je úplně holohlavý он совершенно лысый

* * *

Zapamatujte si:
MALOMYSLNOST, BEZNADĚJE

klesat na duchu (= malomyslnět)
věšet hlavu
lámat nad někým hůl (= přestat věřit v někoho)
dělat nad někým amen (= přestat v někoho, v něco věřit)
dělat nad něčím kříž (= přestat v někoho, v něco věřit)
zahazovat flintu (= pušku) do žita (= lehce se vzdávat čeho)

LEKCE 31

Порядок слов. Место сказуемого. Место определения. Место энклитик. Сложноподчиненное предложение. Придаточные предложения подлежащные, дополнительные, определительные, присказуемостные, сказуемостные и обстоятельственные.

ROBINSONKA

(Úryvky, adaptováno)

Marie Majerová

Nazítří šel pan Bor s Blaženou ke krejčímu. Cestou se zastavovali u módních výkladů, kde byly vystaveny dívčí pláště. Neboť se ukázalo, že Blaženka vyrostla ze svého zimního kabátku a že ten starý vysloužilý zimníček už na ulici nemůže ani nosit.

Jenže dívka se u těchto přece tak vábivých oken nezdržovala s velkým zájmem. Něco jiného poutalo její pozornost. Zrovna vedle konfekce byl výklad továrny na jízdní kola. Ve výkladní skříni s obrovským průčelním sklem viselo na dvou řetízcích ke stropu připevněných krásné jízdní kolo, samý blýskotavý drát[1] a niklovaná trubka, čistý, do tvrda nafouknutý gumový plášť. Hvězdice obou kol se na Blaženu usmívaly pohledem jakoby dvou rozzářených panenek. Ty dvě obrovské hmyzí oči vytouženého vozidla tak uhrančivě lákaly...

„Taťko, podívej se, to je krása!“

Blažena samou touhou ani nevěděla, že[1] chytá taťku za ruku, že mu ji tiskne, tiskne, tiskne - jako by mu chtěla svou silou vnutit vůli k splnění horoucí žádosti.

Taťka pokyvoval hlavou, ale jen v myšlenkách; nemluvil. Blažena v naprostém sebezapomnění stála primrazena a nemohla se odpoutat. Neodcházela, ačkoli pan Bor stál již na krok od ní, vleká ji za sebou.

„Tak pojď, děvčátko,“ probudil ji taťka z oslnění. „A který ten plášť bys chtěla?“

„Ten, co je na tom kole,“ vyhrkla Blažena, domnívajíc se, že taťka uhodl její touhu.

Taťka ovšem uhodl, a ona to poznala z pohledu, který na ni upřel, ale tvářil se úmyslně a záměrně, že tu běží o omyl.

„Ten bys nemohla nosit,“ smál se.

„Ale vždyť ty mi rozumíš,“ žadonila Blažena. „Jen se netvař!“

Na její prosby však odpovídalo jen taťkovo mlčení.

Šli tedy a velký kus cesty nejdříve nemluvili vůbec. Pak se dohadovali s mistrem krejčím, pak kupovali zimní kabát; přičemž Blažena trochu ožila, ale nezapomínala na svou hlavní věc. Na zpáteční cestě pak řekla, jako by mezi posledním a tímto slovem o jízdním kole se nic nebylo přihodilo“

„Já vím, že stojí moc poněz,“ mluvila a neříkala co, „ale Robinson shledal, že nic nepomůže, myslím-li na svá přání se založenýma rukama[2], víš táto? A já bych si chtěla třeba sama na ně ušetřit, jenže z čeho, ne? Uznej sám!“

Taťka bedlivě sledoval postup Blaženina usuzování a rozuměl všemu velmi dobře. Zamýšlel nerozumět, ale tento důvod musil uznat! Čekal, co z toho vzejde.

Přikývl. Blažena mluvila dále:

„Například, podívej se: což kdybych tak občas dostala malou odměnu, když se mi něco podaří? Přece vidíš, že chci spravedlivě napravovat, když se mi něco nepovede!“

„Dobrá,“ řekl taťka. „Za každý podařený oběd dostaneš korunu...“

* * *

Před odborným závodem se sportovními potřebami stál jen jeden obdivovatel - Duchoň. Blažena ho v první chvíli ani nepoznala - měl tmavý zimník pánského střihu a na hlavě klobouk — kdo to jakživ slyšel a viděl!

„Ahoj, Blaženo! Jdeš vyhlížet dárky?“

„Ahoj, Járo! Tobě se to mluví[3], když jsi oblečen jako nějaký Angličan z Vysočan."

„Však jsem také konal vznešenou návštěvu! Byl jsem u pana strýce přát veselé svátky, to už je taková moje zatrápená každoroční povinnost... Co budeš dělat o vánocích?"

„To, co jsem dělala před nimi."

„Nepojedeš nikam lyžovat?"

„Takové myšlenky se mohou vylíhnout jen pod pánským kloboukem."

„Ale ty jsi dnes štiplavá!"

„Vůbec - já už jdu domů. Ahoj!"

Otočila se na podpadku a dlouhými kroky měřila okrajové kameny chodníku.

„Blážo! Počkej! Bohatou nadílku ti přeji!"

Neohlédla se.

„Já vím!" křikla a bylo jí do pláče[4].

Kdybys věděla, co na tebe nachystali[5], myslil si opuštěný Jára. Pan Bor se se mnou radil, než to koupil, ty jehně!

* * *

„Prostírej, a já zatím otevřu láhev vína!" konejšivě řekl pan Bor.

Blažena se motala po kuchyni bez zájmu. Těšila se na ten Štědrý večer, a teď to vůbec nic není!

Taťka viděl její zhroucení, ale udržoval náladu. Jedl s chutí, posrkával víno, nalil sklenku i Blaženě a pokoušel dcerku:

„Jaképak dostanu dárky? A co asi dostane Blaženka, naše hospodyňka?"

To přece jen čileji zvedlo velké zelenavé Blaženiny oči k taťkovi-pokušiteli.

„Já dostanu nějaký dárek?" řekla tak bolestínsky, jako by se jí v tomto domě dala ustavičná křivda[6].

„A kdo jiný? Snad ne kominík?"[7]

Taťka položil lžíci, rozsvítil stromek, zhasil elektrické světlo a potají zaklepal, takže to vypadalo, jako by někdo stál za dveřmi.

„Dále!" řekl vzápětí.

Blažena se napřimovala.

Taťka otevřel dveře a tvářil se, že s někým mluví. Hned, hned si pro ně přijdu, pane anděli! Vyšel, a zatímco Blažena ani nedutala, ani se nehnula, jak byla ohromena, udělal za dveřmi nějaké čáry máry fuk! a dveře dokořán - mezi veřejemi stálo krásné, novotou svítící jízdní kolo!

Napětí, s jakým Blažena všechno sledovala, naděje vzbuzená podezřelými zvuky a opět skleslost z nevíry[8], radost a překvapení, to všechno bouřlivě vyrazilo zátku z Blaženina mlčení[9]. Dívka vyskočila[10], chytila přední kolo, jako by se bála, že je někdo z chodby zase odvleče, vtáhla celý stroj do kuchyně, vrhla se do sedla a začala „cedit"![11] Ale smála se přitom a projela dveřmi do pokoje.

Nevolnost z ní spadla[12]. Celý večer s taťkou kolo prohlíželi, dělali plány, kam je uloží. Bylo toho tolik, že večer utekl, a teprv když Tonička opravdu zaklepala, aby se ohlásila, že přichází péci vánočku, vzpomněla si vděčná dcera, že neodevzdala taťkovi jeho vánoční dárek.

Slovníček

bedlivě внимательно
bolestínsky болезненно
čáry máry fuk по щучьему веленью, по моему хотенью
čile оживленно
dohadovat se договариваться
dutat: ani nedutala даже не пикнула
dveře dokořán двери настежь
hmyz, -u *m* насекомое
horoucí горячий, пламенный
hvězdice, -e *f* морская звезда
jízdní kolo велосипед
kniknout взвизгнуть
konejšivě спокойно, успокаивающе
nadílka, -y *f зд.* подарок, гостинец
nafouknutý надутый
nálada, -y *f* настроение
napravovat исправлять, улучшать

napřímit se выпрямиться
návštěva: konat návštěvu наносить визит
nevolnost, -i *f зд.* скованность
niklovaný никелированный
novota, -y *f* новизна
obdivovatel, -e *m* поклонник
odborný závod специализированный магазин
odměna, -y *f* награда
odpoutat se оторваться
ohromit ошеломить, поразить
omyl, -u *m* ошибка
opuštěný покинутый
oslněni, -í *n* ослепление
plášť, -ě *m* (**na kolo**) покрышка
pokoušet *несов.* дразнить, соблазнять
pokušitel, -e *m* искуситель, соблазнитель
posrkávat: p. víno потягивать вино
postup, -u *m* ход; **sledovat p. usuzování** следить за ходом рассуждений
poutat pozornost привлекать внимание
prostírat накрывать на стол
průčelní фасадный
při mrazený завороженный
rozzářený сияющий
řetízek, -u *m* цепочка
sebezapomnění, -í *n* самозабвение
střih, -u *m* покрой, фасон
Štědrý večer ночь перед рождеством, сочельник
štiplavý колкий, язвительный
uhrančivý *зд.* обвораживающий, околдовывающий
uhodnout *сов.* угадать
upřít pohled остановить взгляд, уставиться
usuzování, -í *n* рассуждение
ušetřit сэкономить
vábivý заманчивый, привлекательный
vánoce *pl* рождество
vánočka, -y **f** рождественский пирог
veřej, -e *f* 1. створки двери; 2. дверной косяк
vnutit навязать (*кому-л. что-л.*)
vůle, -e *f* воля
výkladní skříň витрина
vyli hnout se вылупиться; *зд.* родиться
vysloužilý выслужившийся; *зд.* заслуженный
vytoužený желанный, долгожданный
vzápětí внезапно, немедленно, тотчас же
vznešený возвышенный
záměrně намеренно, умышленно
zatrápený проклятый, надоевший
zelenavý зеленоватый
zhroucení, -í *n зд.* расстройство (*нервное*)
zimníček, -u *m* зимнее пальтишко

Lexikálně-gratické poznámky

1. Kolo samý blýskotavý drát.	Велосипед - сплошные сверкающие спицы.
Ср. также:	
Strom byl samý květ.	Дерево было сплошь в цветах.
V jeho práci byly samé chyby.	В его работе были сплошные ошибки.
Ср. также значение **samý** в других случаях:	
Samou touhou nevěděla, že...	Полностью поглощенная своей мечтой, она не знала, что...
Samými starostmi zapomněla, že...	Полностью поглощенная заботами, она забыла, что...
2. Nic nepomůže, myslím-li na svá přání se založenýma rukama.	Все бесполезно, если о чем-либо мечтаешь, но бездействуешь.
3. Tobě se to mluví!	Тебе легко это говорить!
4. Bylo jí do pláče.	Она почти плакала / Она чуть не заплакала.
Ср. также:	
Není nám do smíchu.	Нам не до смеха.
Bylo jí do zpěvu.	Ей хотелось петь.
5. Kdybys věděla, co na tebe nachystali.	Если бы ты знала, что тебе приготовили.

6. Jako by se jí dala ustavičná křivda. — Как будто ее постоянно обижали.
Ср.:
Někomu se děje křivda. — Кого-то обижают (неправильно поступают с кем-л.).

7. Snad ne kominík? — Ведь не трубочист же!
Ср. также:
Kdo tam půjde, snad ne já! — Кто туда пойдет, ведь не я же!

8. skleslost z nevíry — уныние, вызванное неверием

9. To všechno vyrazilo zátku z Blaženina mlčení. — Это прервало молчание Блажены.
Ср. также:
vyrazit (s někým) dveře (*разг.*) — вытолкать (кого-л.) в три шеи

10. Dívka vyskočila. — Девушка выбежала.
Глагол **vyskočit** имеет несколько значений:
а) vyskočit do výšky — прыгнуть вверх / в высоту
б) vyskočit na strom — взобраться на дерево
в) vyběhnout, vyletět (od stolu) — выбежать (из-за стола)

11. Začala cedit. (*экспр.*) — Она начала плакать.
Ср. также:
začalo cedit — начался ливень

12. Nevolnost z ní spadla. — У нее отлегло от души (ей стало легче).
Jako by z ní všechno spadlo. — Как будто ушло все, что ее мучило.

Gramatické výklady

Порядок слов (Slovosled)

Порядок слов в чешском языке в основных чертах совпадает с русским: он относительно свободный и определяется прежде всего контекстом и коммуникативным заданием высказывания. Ср.:

Sestra přinesla jablka.	Сестра принесла яблоки.
Jablka přinesla sestra.	Яблоки принесла сестра.

Однако между чешским и русским порядком слов есть и некоторые различия.

1. Место сказуемого (глагольного):

а) И в чешском и в русском языке глагольное сказуемое обычно следует после подлежащего:

Naše brigáda plní normu na 100%.	Наша бригада выполняет норму на 100%.

б) Однако в предложениях с логически неударяемым глагольным сказуемым, в котором на первом месте находится обстоятельство или обстоятельственное выражение, в чешском языке глагольное сказуемое обычно находится на втором месте (после обстоятельства). Ср.:

Zítra jede bratr do Bratislavy.	Завтра брат едет в Братиславу.
V pokoji píše sestra úkol.	В комнате сестра делает задание.
V pondělí přijede do Prahy Pavel.	В понедельник в Прагу приедет Павел.
Po celý čas stál Vladimír na jednom místě.	Все время Владимир стоял на одном и том же месте.

в) Глагол с сильным логическим ударением в чешском языке чаще, чем в русском, ставится в конец предложения. Ср.:

Pavel si svého učitele váží.	Павел уважает своего учителя.
Jeho chování Věru překvapilo.	Его поведение удивило Веру.
Já nepřátele nemám.	У меня нет врагов.

Otec na něho dlouho nezapomene.	Отец долго не забудет его.

г) В так называемых общих вопросах (вопросительное предложение, не имеющее вопросительных слов) глагольное сказуемое в чешском языке чаще, чем в русском, ставится на первое место. Ср.:

Pojede Mirek zítra do Ostravy?	Мирек завтра поедет в Остраву?
Přinesla už Věra tu knihu?	Вера уже принесла эту книгу?

д) Инфинитив, дополняющий значение глагола, если на него падает логическое ударение, в русском языке обычно стоит в начале предложения, а в чешском, как правило, - в конце. Ср.:

Nebude z čeho žít.	Жить не на что будет.
Nebudou se tě ptát.	И спрашивать тебя не будут.

2. Место определения:

Согласованное определение в чешском языке находится обычно перед существительным, как и в русском языке: smutný obličej *грустное лицо*, jarní slunce *весеннее солнце* и т. д.

Примечание. Исключение представляют установившиеся словосочетания, технические и специальные термины и др.: kyselina sírová *серная кислота*, hřib bílý *белый гриб*, hraboš polní *полевая мышь*, kočka domácí (druh kočky) *домашняя кошка* и др.

При наличии нескольких согласованных определений они следуют в определенном порядке: непосредственно перед существительным находится определение, поясняющее понятие, перед ним находится определение, содержащее оценку или указывающее на число предметов, лиц, дальше следуют притяжательные и указательные местоимения. Ср.: Ty naše dva složité technické problémy jsme již vyřešili. Ten jeho druhý obtížný chemický pokus se nezdařil *Эти наши две сложные технические проблемы мы уже разрешили. Его второй технический опыт не удался*.

Между существительным и относящимся к нему согласованным определением в русском языке может ставиться распространяющий член, в чешском языке он должен стоять перед определяющим словом. Ср.:

Предлагаемое вами решение.	Vámi navrhované řešení.
Написанная карандашом записка.	Tužkou napsaný vzkaz.

Обратный порядок слов, т. е. постановка определения после определяемого слова, бывает в том случае, если:

а) определение находится под логическим ударением или оно эмоционально окрашено: Jen člověk zdravý to dokáže. No, děvče zlaté.

б) при перечислении качеств: Je to žena hospodárná, milá a čistotná *Это женщина хозяйственная, милая и к тому же чистоплотная*.

в) при наличии распространенных или несогласованных определений: cesta domů, kus chleba, péče rodičů, člověk opravdu vynikající, na nich závislý.

Между существительным и несогласованным определением в род. падеже в русском языке может стоять другое несогласованное определение, в чешском языке это невозможно. Ср. примеры:

Приезд в Прагу советской делегации.	Příjezd sovětské delegace do Prahy.
Разработка нашим коллективом подробного проекта.	Vypracování podrobného projektu naším kolektivem.

Примечание. Однако в некоторых случаях (например, после слов plný, podobný, obdobný, stejný, týž) могут употребляться конструкции такого же типа, как в русском языке. Ср.:

Podobného názoru tu byli i ostatní.	Такой же точки зрения придерживались и другие.

3. Место энклитик:

Одной из самых больших трудностей в чешском языке для иностранца является размещение так называемых энклитик в предложении. Энклитики - это односложные (реже двусложные) слова без собственного ударения, примыкающие к предыдущему ударяемому слову. Сюда относятся, например, краткие формы личных и возвратных местоимений **mě**, **tě**, **ho**, **ji**, **mi**, **ti**, **mu**, **jí**, **se**, **si** и т. д., указательное местоимение **to**, вспомогательные формы глагола **být** в прошедшем времени (**jsem**, **jsi**) и сослагательного наклонения (**bych**, **bys...**), некоторые односложные наречия и частицы, например: **tu**, **tam**, **zde**, **pak**, **už** и др. (См. уроки

7, 8.) Энклитики, как правило, занимают место после первого ударенного слова или словосочетания (т. е. после первого синтаксического члена предложения). Например: Věra ho zná. / Moje sestra Věra ho zná. Já ho velmi dobře znám. / Znám ho velmi dobře. Šel bych si dnes zaplavat. / Dnes bych si šel zaplavat.

Если в одном предложении несколько энклитик, то они все, как группа, стоят после первого синтаксического члена с собственным ударением. Ср., например: Já bych se mu to bál říct и т.п. Внутри группы энклитик в таких случаях тоже имеется фиксированный порядок:

1) вспомогательные глаголы jsem, jsi..., bych, bys...;
2) возвратные компоненты se, si. Возвратные стяженные формы ses, sis;
3) дательный падеж личных местоимений mi, ti, mu, jí, nám, vám, jim;
4) винительный падеж личных и указательных местоимений mě, tě, ho, ji, nás, je, to;
5) другие падежи личных и указательных местоимений, например: ho (*Gen.*), jím (*Instr.*), na něho, o něm, s ním и т. д. Ср.: Šel bych se na to podívat. Přinesl jsem ti to ukázat.

Энклитические наречия не имеют строго фиксированного места в группе энклитик. Например: Já už si to nepamatuji. / Já si to už nepamatuji.

Сложноподчиненное предложение (Souvětí podřadné)

Сложноподчиненное предложение состоит из одного главного предложения (věta hlavní) и из одного или нескольких зависимых предложений, называемых придаточными (vedlejší věta). Главное и придаточное предложения объединяются в одно сложное при помощи союзов и союзных слов (podřadicí spojky, spojkové výrazy).

В зависимости от того, какой член главного предложения придаточные предложения выражают или дополняют, различаются следующие типы придаточных предложений:

1. Придаточные предложения подлежащные (vedlejší věty podmětné) развивают и дополняют подлежащее главного предложения.

Kdo to neviděl, nedovede si to představit.	Кто это не видел, тот не сможет себе это представить.
Kdo půjde poslední, ten zhasne.	Кто пойдет последним, тот погасит свет.
Ti, kdo se nedostali do sálu, stáli venku.	Те, кто не попал в зал, стояли снаружи.
Není ještě jisté, že tam půjdu.	Еще не известно, пойду ли я туда.
Napadlo mě, že bych tam mohl také jít.	Мне пришло в голову, что я тоже мог бы туда пойти.

Наиболее употребительные союзы и союзные слова (относительные местоимения): **kdo**, **co**, **že**, **že by**, **aby**, **jak** и др.

2. Придаточные дополнительные предложения (vedlejší věty předmětné) выражают или развивают дополнение главного предложения:

Vyprávěl, co se mu cestou přihodilo.	Он рассказывал, что с ним случилось в пути.
Zeptali jsme se, jak dlouho to bude trvat.	Мы спросили, как долго это будет продолжаться.
Otec chtěl, abychom jeli s ním.	Отец хотел, чтобы мы поехали с ним.
Slyšel jsem, že (prý) se už vrátil.	Я слыхал, будто бы он уже вернулся.

Употребительные союзы и союзные слова: **že**, **aby**, **že by**, **jak**, **kdo**, **co**, **kde**, **odkud**, **kam** и др.

Примечание. Дополнительные предложения очень часто встречаются после глаголов речи, мышления, восприятия (říct, vyprávět, ptát se, myslet, vědět, pamatovat si, dívat se): Díval se, nezahlédne-li matku.

3. Придаточные предложения определительные (vedlejší věty přívlastkové) выступают в роли определения какого-нибудь существительного главного предложения и отвечают на вопросы **jaký?**, **který?**, **čí?** и т. п.

Чаще всего они объединяются в сложные предложения посредством относительных местоимений **který**, **jenž**, **jaký**, **co** или относительных наречий **kam**, **kde**, **kudy**, **kdy**, **odkud**,

реже - посредством союзов **že**, **aby**, **jak**, **jako by** и т. п. Ср. примеры:

Mám podezření, že na to zapomněl.	Я подозреваю, что он забыл об этом.
Měl syna Karla, který trpěl fixní ideou, že se stane slavným diplomatem.	У него был сын Карел, у которого была идея фикс, что он станет известным дипломатом.
Je to událost, jejíž kořeny spadají do minulosti.	Это история, корни которой уходят в прошлое.

Примечание. Чешским предложениям с **který** в русском языке часто соответствует конструкция с действительным причастием. Например:

Pracovníci, kteří obětavě dělají svou práci, jsou obyčejně odměňováni.	Работники, добросовестно выполняющие свою работу, обычно получают премии.

4. Придаточные предложения присказуемостные (vedlejší věty doplňkové) выражают сказуемостное определение главного предложения (см. ур. 29). Они объединяются в сложное предложение посредством союзов **jak**, **kterak**. В главном предложении находятся обычно переходные глаголы со значением восприятия, например:

Díval se na jeho ruce, jak se třesou rozčilením.	Он смотрел на его руки, трясущиеся от волнения.
Zahlédl jsem stařenku, kterak se lopotí s těžkým košem.	Я увидел старушку, которая тащила тяжелую корзину.
Slyšel jsem skřivánky, jak vesele trylkují.	Я слышал веселые трели жаворонков.

5. Придаточные предложения сказуемостные (vedlejší věty přísudkové) дополняют и развивают именную часть сказуемого (после глагола-связки) главного предложения. Они встречаются в чешском языке сравнительно редко. Обычно они сопровождаются соотносительными словами **ten ... kdo**, **to (totéž) ... co**, **takový ... taký**, **takový ... že**, **týž ... jako (jaký)**. Ср. примеры:

Je stále týž, jako (jaký) byl i dříve.	Он все такой же, каким был и раньше.
Vedro je takové, že se nedá vyjít na ulici.	Жара такая, что нельзя выйти на улицу.
Jaký pán, takový krám.	Каков поп, таков и приход.

6. Придаточные обстоятельственные предложения (vedlejší věty příslovečné) определяют обстоятельства совершения действия главного предложения (место, время, причину, условие и др.). См. урок 32.

CVIČENÍ

1. Příslovečné určení času přesuňte na začátek věty a přísudek postavte na 2. místo.

Vzor: **Petr pojede do Brna zítra. - Zítra pojede Petr do Brna.**

Pavel přijel z Bratislavy včera. - Věra přinese ty knihy zítra ráno. - Do Prahy přijedou sovětští umělci příští měsíc. - Vlasta napíše dopis dnes večer. - Zdeňka navštívila přátele ve středu. - Milan si kupuje zajímavou knihu každý měsíc.

2. Příslovečné určení místa nebo času přesuňte na začátek věty a příklonky postavte ve správném pořadí za ně.

Vzor: **Koupím si to odpoledne. - Odpoledne si to koupím.**

Podívám se na to zítra ráno. - Koupil jsem si to minulý týden. - Seznámím tě s ním na fakultě. - Přinesl bych ti to dnes večer. - Prohlédl jsem si všechny zajímavosti v tom městě. - Musím si s ním o tom promluvit na schůzi.

3. Přeptejte se na uslyšené sdělení. Pozor na postavení příklonek.

Vzor: **Vrátili jsme se v sobotu. - Kdy jste se vrátili? Řekl bych ti to ve škole. - Kde bys mi to řekl?**

Ptali jsme se ho na cestu. - Zastavili jsme se s ní v obchodním domě. - Dal bych si řízek s bramborovým salátem. - Rád bych si tam koupil pěkný obraz. - Zapomněli jsme si doma peníze. - Vzal jsem si tam dva časopisy. - Vrátili jsme se tam v pondělí. - Bál jsem se to říct Vlastě. - Řekl bych vám to zítra.

4. Odpovídejte na otázky záporně podle vzoru:

Udělal jsem to. A ty? - Já jsem to neudělal.

Vzpomněl jsem si na to. A ty? - Dokázal bych to asi. A Zuzka? - Seznámil jsem se s ní. A vy? - Bál jsem se mu to říct. A Zdeněk? - Dostala jsem se tam. A ty? - Dal bych mu to asi. A vy s Martou? - Zapomněl jsem na to už. A ty? - Zaplatil bych mu to. A vy se Zuzkou?

5. Tvořte otázky podle uslyšených pokynů. Sloveso klaďte na začátek věty. Pozor na intonaci!

Vzor: Zeptejte se, zda Mirek přinesl pomeranče. - Přinesl Mirek pomeranče?

Zeptejte se, zda Zdeněk pojede zítra do Ostravy. - Zeptejte se, zda si Olga koupila ten kostým. - Zeptejte se, zda se děti byly včera koupat. - Zeptejte se, zda by to Milan mohl zařídit. - Zeptejte se, zda si to Olga už rozmyslela. - Zeptejte se, zda se už všichni vrátili z výletu.

6. Rozvitý přívlastek klaďte před substantivum.

Vzor: **Přijali jsme řešení, navržené vámi. - Přijali jsme vámi navržené řešení.**

Našel jsem lístek, napsaný tužkou. - Pracujeme podle plánu, vypracovaného jím. - Řídíme se podle pokynu, schváleného ministerstvem. - Dívali jsme se na město, zahalené mlhou. - Šli jsme po ulicích, osvětlených neony. - Přijali jsme řešení, navržené vámi.

7. Výrazy uvedené v závorkách doplňujte postupně do vět. (Pozor na slovosled.)

Vzor: **Přečetli jsme knihy (ty, vaše, tři, dobrodružné). - Přečetli jsme ty knihy. Přečetli jsme ty vaše knihy. Přečetli jsme ty vaše tři knihy. Přečetli jsme ty vaše tři dobrodružné knihy.**

Chtěli jsme napsat dopis (vám, již, včera, dlouhý). - Budete litovat (toho, vy, všichni, moc). - Potkali jsme známé (včera, večer, tři, naše, dobré). - Neviděli jsme film (ten, hezký, barevný, ještě, nikdy). - Vypište slova (všechna, obtížná, čitelně, do sešitu). - V moři se ještě nekoupali (Jaderském, nikdy, chlapci, průzračném, tom). - Kostkovým synům napadlo (jednou, a tak, třem, za vedra, velikého), že pojedou k moři. - Všichni kluci se koupali (starší, z vesnice, tam, již, mnohokrát).

8. Jednotlivá slova v sloupcích sestavte do vět podle vzoru:

šel **s** **Blaženou** **krejčímu** **ke** **nazítří** **Bor** **pan**	**Nazítří šel pan Bor s Blaženou ke krejčímu.**

věta jednoduchá:	na sluníčku hodinu asi leželi tak	veselo v zimě bylo vždy na vesnici	výletu nemohli chlapci již prvního se dočkat toho svého

9. Doplňte do vět tvary slov **„celý“**, **„samý“**, **„jeden“**:

... škola měla pochodové cvičení. - Naše zahrada byla ... květ. - Kolem dokola byl ... písek. - ... lítostí se rozplakala. — Mluvil jsem o tom ... hodinu s ... mým dobrým známým. - Pro ... starosti nevěděl, kde mu hlava stojí. - ... dne se chlapci vypravili ... do města. - Máme s ním jen ... starosti. - Blažena spadla s kola a byla ... modřina. - Sjeli se k nám turisté z ... světa. - Po ... dobu si hrála na Robinsona. - Byla štěstím ... bez sebe. - Polní cesty jsou na podzim ... bláto.

10. Vyberte vhodné adjektivum:

Bydlíme v (módním, moderním) bytě. - Je to velmi (nafoukaný, nafouknutý) člověk. - Nejraději bychom ho poslali do (hořící, horký, horoucí) pekel. - Měl na sobě zimník (mužského, panského, pánského) střihu. - To je (štípací, štiplavá) otázka. - Nevstupujte do (jezdecký, jízdní) dráhy! - Pouliční (plynný, plynový, plynárenský) lampy byly již dávno nahrazeny elektrickými. - Helenka

měla na sobě (kostkový, kostkovaný) plášť. - Vrhla na něho (stydlivý, stydnoucí) pohled. - Nářadí koupili v železný, železitý, železářský) obchodě.

11. Uveďte synonyma к příslovcím a k slovním spojením s příslovci a utvořte s nimi věty: nazítří; cestou; uhrančivě se díval; úmyslně; záměrně; nejdříve nemluvili vůbec; moc peněz; bedlivě sledovat; občas dostat; konejšivě říci; bolestínsky řekla; bouřlivě vítat; dveře dokořán; toužebně vyhlížet; tak dalece nebýt informován; draze zaplacený žert; úzce ohraničený prostor; dlouze vyprávět; hluboce dojat.

12. Otázky k textu:
Po čem nejvíce toužila Blaženka Borová?
Jak si chtěla ušetřit na kolo?
Vyprávějte o setkání Blaženy s Duchoněm.
Vyprávějte, jaké překvapení čekalo na Blaženu po štědrovečerní večeři.

13. Přeložte do češtiny:

Близилось рождество. Что же отец на этот раз подарит Блажене? Уже давно она мечтает о велосипеде, который выставлен в витрине магазина. Ее внимание не привлекали красивые платья и пальто, хотя ее зимнее пальто было настолько потрепано, что в нем нельзя было выходить на улицу. Нет, больше всего она хотела иметь этот весь сверкающий, никелированный, новый велосипед. Попросить отца купить ей велосипед она не решалась, а он молчал. Она все время тянула его именно к этой большой витрине. Казалось, что отец ее не понимает, но он все понимал и про себя улыбался.

«Как мне заработать или сэкономить деньги, чтобы я могла сама себе купить велосипед?» - думала Блажена. Наступил сочельник. Блажена безо всякого интереса (задора) накрывала на стол.

«Какой бы ты, Блаженка, хотела подарок?» - спросил отец. Не успела Блаженка открыть рот, как кто-то постучал в дверь. Отец вышел и сделал вид, что с кем-то разговаривает. Через минуту он вернулся в комнату. Рядом с ним стоял тот самый желанный велосипед, светящийся новизной. Ее радости не было конца. Этот день был самым счастливым в жизни Блажены.

Slovníček

про себя v duchu
задор zápal

Poslechová cvičení

TROCHU HUMORU

„Jak se jmenuješ?“
„Jako můj otec.“
„A tvůj otec?“
„Jako já.“
„A oba dohromady?“
„Stejně.“

Prodavač k malé Věrušce:
„Co si přeješ?“
„Glóbus.“
„V jaké velikosti?“
„To je jedno, třeba ve skutečné.“

* * *

Jeník přišel od zubního lékaře a povídá mamince:
„Říkala jsi, že ten doktor je bezbolestný.“
„A tebe to bolelo?“
„Ne mě, ale když jsem ho kousl do prstu, hrozně vykřikl.“

* * *

Učitelka: ... z toho plyne, že mráz stahuje a teplo roztahuje. Řekni mi nějaký případ, třeba ty, Vašku.

Vašek: V zimě jsou dny krátké a v létě dlouhé.

* * *

„Tohle je nejzdravější kraj v celé zemi," říká průvodce cizinců.
„To je tak zdravý kraj, že tu vlastně nikdo ani neumírá."
„Oho," ozval se kdosi, „a co ten pohřeb, co jsem viděl včera?"
Průvodce mávl rukou: „To nic, to byla výjimka. To umřel majitel pohřebního ústavu... Hlady..."

* * *

Ředitel: Cože? Tři dny dovolené, abys mohl pomáhat ženě při generálním úklidu? Vyloučeno!
Zaměstnaný: Děkuju, pane mistr. Já věděl, že se na vás mohu spolehnout.

Slovníček

průvodce cizinců экскурсовод
pohřební ústav похоронное бюро
generální úkiid генеральная уборка

* * *

Zapamatujte si:

RYCHLE - RYCHLOST - RYCHLÝ

Bude to, než řekneš švec (=rychle).
Je tady co by dup (=rychle).
Je jako vítr (=je rychlý, dovede rychle dělat).
Je do práce jako drak (=umí rychle a dobře dělat).
To je spěch, jako když hrom bije (=velice spěchat).
Práce kvapná málo platná (=spěchat se nevyplácí).

LEKCE 32

Деепричастие. Деепричастие настоящего и прошедшего времени. Образование деепричастий. Употребление деепричастий. Действительное причастие настоящего времени на **-oucí**, **-ící**. Обстоятельственные придаточные предложения места, времени, образа действия. Придаточные предложения следствия, причины, цели. Придаточные условные предложения. Придаточные предложения уступительные.

ŠTUDÁCI[1] A KANTOŘI[2]

(humor do kapsy)
(Úryvky)

(Podle Jaroslava Žáka)

Třída před zvoněním a po zvonění.
Škola, jak známo trvá od osmi do jedné. Po obědě bývá zpěv, tělocvik, těsnopis a sem tam i nějaký důležitý předmět. Ale hlavní zápolení kantorů a študáků se odehrává při ranním vyučování, kdy obě strany jsou ještě svěží. Tato doba je rozdělená na pět vyučovacích hodin, mezi něž jsou vsunuty čtyři přestávky, mylně nyzývané respiria, kteréžto slovo znamená oddech.

Nezasvecenci totiž, to jest laikové a vrchní školní odborníci[3] se domnívají, že vyučovací hodiny jsou vyplněny intenzivní prací, po které je nutno načerpat nových sil, к čemuž jsou určeny přestávky. Odtud klamný názor, že žáci v přestávkách odpočívají, pojídají párky a čerpají síly, vitamíny a po případě kyslík v školní zahradě.

Ve skutečnosti je přestávka dobou horečné činnosti. Za několik minut musí student opsat matematické nebo jiné cvičení, které si zapomněl doma vypracovat, vstřebat do sebe deset stránek dějepisného opáčka[4], připravit taháky[5] na kompozici, vykouřit na záchodě cigaretu, naučit se básničku a tak podobně.

Naproti tomu v hodině odpočívá po vysilující práci a čte lehkou literaturu.

Zde musíme, ač neradi, zaznamenat smutný fakt, že někteří nesvědomití učitelé ustavičně odpočívající žáky ruší vyvoláním, napomínáním, zkoušením.

Študáci se vyskytují v menších smečkách po třiceti až šedesáti jedincích. Takový studentský kolektiv se zove „klasa“, nebo „kláda“. Jako celek bývá kantory nazývána „miláčkové“, „synkové“, „milí přátelé“, „skotáci“, „chytráci“, „hlupáci“, „mládež“, „banda mizerná“.

Trudný den středoškoláků zpříjemňuje třídní komik zvaný „kanaďan“, jenž výborně napodobuje hlasy zvířat a panů profesorů[6]. Kanaďan umí kreslit karikatury kantorů a dělá polohlasně vtipy při vyučování, znepokojuje sousedy drzými poznámkami.

Mezi třídními komiky se najdou vynikající akrobaté. Znal jsem žertovného mládence, který dovedl v okamžiku, kdy pan profesor psal na tabuli, udělat na lavici stojku, a když se učitel otočil, seděl zase na svém místě jakoby nic.

V každé třídě bývá několik vousatých seniorů, kteří „prohráli ligu“, to jest byli poraženi „knock out“[7]. Pro své bohaté zkušenosti se stávají rádci a oporou celé třídy. Dovedou mistrovským způsobem užívat taháků. Tak například nezkušený, studentík vpíše si latinský překlad mezi řádky Ovidia, nebo si vloží do knihy lísteček. Naproti tomu zkušený repetentský vlk má tištěný překlad stejně vázaný jako originál a čte s klasickým klidem přímo z českého textu. Marně slídí podezíravý prófa[8] okolo vyvolaného. V knize vpisků nezjistí a odchází zahanben.

Mezi študáky jsou dříči[9], jinak biflouni, rváči, štváči, pilnici nebo šprtáci. Jsou individua povahy tiché a zakřiknuté. Přicházejí do školy první a plouží se samotářsky chodbami, ustavičně tiše mumlajíce poučky, slovíčka, básničky a vzorce. Žijí ve stavu úzkosti, že se něco zapomněli naučit. Kdykoli zvoní do hodiny, chytí se šprták zoufale za hlavu a s výkřikem „Šmarja, já jsem dutej jako bambus“[10], řítí se do třídy. Spolužáci ovšem vědí, že šprták je bezvadně nadřen.

Šprtáci se dělí na dobrosrdečné a na krkouny. Dobrosrdeční se těší oblibě třídy, neboť ochotně vysílají „na krátké vlně“, to jest napovídají. Rovněž při kompozici posílají vypracované příklady a překlady, zvané taháky. Dávají před hodinou opsat „cvigro“[11] a vůbec to jsou tvorové

kolektivu prospěšní.

Zato krkouni odmítají poskytnout jakoukoli pomoc svým bližním, trpí za to různé ústrky a jsou v obecném opovržení.

Každá klasa má svého primusa neboli extratřídu, kteří bývají povahy různé. Jsou to dříči, jindy vytahovací. Primus je mladý muž, je mistrem v napovídání a bývá obyčejně duchovním vůdcem třídy.

Mezi studentstvem se objevují vědečtí fanouškové. Bývají pro kantory tvrdým oříškem. Fanouš chemický například pořídí si doma magickou kuchyni a s oblibou pracuje s třaskavinami, jedovatými plyny a takovým neřádstvem. Mnohdy zakouší krutou perzekuci od neuvědomělých rodičů a mívá svůj arzenál ukryt na záchodě.

Švěncování čili lidově „chození za školu“ je sice výborný způsob úniku z dosahu kantorstva, ale je také velmi riskantní a nebezpečný. Zde ukážeme například švenčíře[12] Kadlečka.

Student Kadleček si opatřil od známého medika potvrzení, že trpí těžkou nervovou chorobou, jež vyžaduje nejméně měsíc klidu a porušení školní docházky. Což vzali důvěřiví pedagogové na vědomí.

A právě tehdy napadlo otce Kadlečkova, že se půjde přeptat do školy, zda si synek opravil známku z fyziky. Třídní, muž velice rozšafný, přeslechl otázku a pravil vlídně: „Ovšem, ovšem, takové nervové záchvaty jsou vážná věc, ale doufám, že se váš syn brzy zotaví.“ Otec opakoval důrazně, že se chce něco dovědět o prospěchu sextána Bořivoje Kadlečka. Na to třídní ujistil, že se nervové choroby dají klidem a studenými lázněmi zejména u mladých lidí rychle vyléčit. Otec Kadleček zdvořile poděkoval a šel domů léčit nervovou chorobu syna Bořivoje. Přicházeje po poledni s aktovkou plnou knih, divil se student Kadleček, že ho tatíček očekává již ve dveřích. Nic netuše, vlezl Bořivoj do nastražené pasti. Položil aktovku na židli a pravil vesele: „To vám byla zas ve škole legrace.“[13] Tato slova považoval otec za signál к útoku a odepnuv řemen vrhl se naň.

Děvy pak jakožto takové představují živel daleko méně agilní než junáci, jsou učenlivé a poslušné a vynikají ve šprtání nazpaměť. Občas se mezi nimi vyskytne dívka vlastností nevšedních, takzvaná „vejtržnice“[14], která hraje fotbal, nečte dívčí romány a nezajímá se o mladé svobodné profesory. Bývá postrachem sboru a předmětem obdivu pohlaví klukovského.

Zmiňme se ještě o třídním detektivovi, který tajně touží objevit mezi členy sboru zakukleného zločince. Zato raději pomlčíme o protekčním děcku, kterýžto případ trapný se vyskytuje naštěstí jen sporadicky.

Otcové, matičky a rodičové vůbec.

Ve svém boji proti kantorům jsou žáci podporováni údernou skupinou svých rodičů. Je to pomoc sice vydatná, protože mezi rodiči jsou osobnosti vlivné, vysoce postavené, veřejně činné a vůbec hrůzu budící. Není sporu o tom, že kdyby rodiče postupovali svorně, byli by kantoři smeteni jako plevy. Této impozantní jednoty však nebude nikdy dosaženo, neboť každý rodič dělí studující dítky na dvě přesně ohraničené kategorie. Skupinu prvou tvoří vlastní dítko rodičovo, které je předurčující k velkým věcem. Rozvoj dítka je bržděn tím, že většina profáků[8] na něm sedí. Ke druhé skupině patří všechna ostatní děcka, která jsou podle názoru rodičů přiblblá a neschopná, jsou kantory protěžována a mírně posuzována. Mělo by se s nimi pořádně zatočit a co nejvíce je nechat propadat[15].

V dobré snaze prospět svým milovaným dítkám, užívají rodiče lstí, uskoků, domluv, proseb, hrozeb a všech ostatních přípustných prostředků.

„Von si už, pane profesore, ve všem polepšil, jen z tý němčiny mu nejde,“ tvrdí matička, útočíc na neoblomného němčináře[16], ačkoli nadějný synek propadá z šesti předmětů.

V prostičké víre v geniálnost a světové poslání svých dítek stíhají kantory po celém ústavě, přepadají je na ulicích, vnikají do jejich bytů, vyhrožují, protože prófové jsou jedinou překážkou, která stojí v cestě jejich miláčkům, aby dosáhli životního štěstí.

Slovníček

ač (*союз*) хотя
agilní активный, деятельный
bezvadně безупречно, великолепно
brzdit тормозить
domluva, -y *f* уговор, увещевание
domnívat se считать, полагать

dosah, -u *m* досягаемость
dovést доказать, смочь
drzý дерзкий, вызывающий; наглый
hlupák, -a *m* глупец, дурак; болван
horečný лихорадочный
hrozba, -y *f* угроза
chytrák, -a *m* хитрец
jedinec, -nce *m* отдельное лицо, индивидуум
jedovatý ядовитый
junák, -a *m* юнак; *зд.* юноша, герой
klamný ложный, мнимый
klukovský мальчишеский, мальчиший
krkoun, -a *m* (*нелит.*) жадина, жадюга
laik [lajk], -a *m* любитель, непрофессионал
lázeň, -ně *f* ванна
miláček, -čka *m* 1. любимец; 2. голубчик
mizerný мерзкий, скверный, паршивый
mumlat мямлить, бормотать
mylný неправильный, ошибочный
nadřít se поработать, наработаться
napodobovat подражать
napomínat делать замечания
názor, -u *m* взгляд, точка зрения
nazpaměť наизусть
neřádstvo, -a *n* мусор; *зд.* барахло
nesvědomitý несознательный
neuvědomělý несознательный, безотчетный
nevšední незаурядный
nezasvěcenec, -nce *m* непосвященный
nezkušený неопытный
obliba, -y *f* увлечение, любовь; **s oblibou** охотно
odborník, -a *m* специалист
odehrávat se происходить
odepnout расстегнуть
opatřit приобрести, раздобыть
opovržení, -í *n* презрение
oříšek, -šku *m* орешек
past, -i *f* ловушка, западня
perzekuce, -e *f* преследование
podezíravý подозрительный
podporovat поддерживать
pohlaví, -í *n* пол
pořídit (si) устроить
poskytnout (pomoc) оказать (помощь)
posuzovat оценивать
potvrzení, -í *n* справка
poučka, -y *f* правило, формула
primus, -a *m* первый ученик, отличник
prospěch, -u *m* успеваемость, успехи (*в школе*)
prospěšný полезный
přiblblý придурковатый
přípustný допустимый
repetent, -a *m* второгодник
riskantní рискованный
rozšafný благоразумный, рассудительный
rušit нарушать; *зд.* беспокоить
řádek, -dku *m* строчка, строка
řítit se мчаться, лететь
samotářsky одиноко, нелюдимо
sbor, -u *m* коллектив, состав
sexstán, -a *m* ученик шестого класса
skoták, -a *m* (*устар.*) пастух
smečka, -y *m* шайка, банда
svorně дружно
těsnopis, -u *m* стенография
trapný прискорбный
trudný горестный, горький
třaskavina, -y *f* взрывчатка, взрывчатое вещество
třídní, -ího *m* классный руководитель
tušit предчувствовать, чуять
tvor, -u *m* создание
učenlivý сообразительный, понятливый
ujistit уверить, заверить
únik, -u *m* бегство, уход
uskok, -u *m* уловка, интрига
útočit нападать, наступать
vlivný влиятельный
vousatý усатый, бородатый
vrhnout se броситься, кинуться
vstřebat впитывать в себя
vsunout всунуть, вставить
vtip, -u *m* острота, остроумная шутка
vysilující изнурительный
vytahovač, -e *m* выскочка
vyvolávat вызывать
vzorec, -rce *m* образец
záchvat, -u *m* приступ
zakřiknutý забитый, запуганный
zakuklený скрытый, тайный
zápolení состязание, соревнование
zjistit установить
zločinec, -nce *m* преступник, злодей
znepokojit обеспокоить
zoufalý отчаянный, отчаявшийся
zpříjemnit сделать приятным
žertovný шутливый, шуточный
živel, -vlu *m* элемент

Lexikálně-gramaticke poznámky

1. Študák - сленговое название школьника, студента и вообще представителя учащейся молодежи. В этом же значении возможно употребление существительного šťuďas и других образований от литературного слова student.

2. kantor (*разг.*) *учитель*, *преподаватель* (=učitel, pedagog)

3. vrchní školní odborník *школьное начальство*

4. opáčka - сленговое образование от словосочетания opakovačí cvičení *повторение*, *повторительное упражнение*

5. tahák *шпаргалка*. Слово школьного и студенческого сленга.

6. profesor *зд. учитель средней школы*. В дореволюционной школе учителей средней школы называли profesor, profesorka.

7. být poražen knouk out *получить нокаут*

8. prófa в студенческом и школьном сленге - profesor. Употребляются также и другие наименования учителя, образованные при помощи суффиксов **-ík**, **-ák**, **-ous**: profík, profák, profous и др.

9. dříč *зубрила*, *трудяга* (от dřít *усердно работать*). В этом же значении употребляются и другие синонимические наименования «ученика-зубрилы»: bifloun, rváč, štváč, pilník...

10. Šmarja, já jsem dutej jako bambus. Господи боже мой, я же пустой как бамбук.

11. Cvigro в щкольном и студенческом сленге употребляется в значении литературного слова cvičení.

12. švencíř *лодырь* (образовано от švencovat *лодырничать*). Ср. также более современное ulejvák *прогульщик* (от ulejvat se *прогуливать*). Слова школьного и студенческого сленга.

13. To vám byla zas ve škole legrace. Вот так потеха сегодня опять была в школе.

Ср. также:

dělat si z někoho legraci — разыгрывать кого-л., подшучивать над кем-л.

Udělal to z legrace. — Он сделал это в шутку.

14. vejtržnice зд. *экстравагантная девушка*. Слово студенческого сленга, употребленное в фонетической огласовке обиходно-разговорного языка (=(*лит.*) výtržnice, см. урок 33).

15. nechat propadat *проваливать*

16. němčinář *учитель немецкого языка*. По этой же модели образуются названия учителей и других языков. Ср.: češtinář *учитель чешского языка*, ruštinář *учитель русского языка* и др.

Gramatické výklady

Деепричастие (Přechodník)

По форме и по значению в современном чешском языке различаются деепричастия настоящего времени и деепричастия прошедшего времени.

Деепричастие настоящего времени (Prechodník přítomný)

Деепричастие настоящего времени обозначает дополнительное действие, протекающее одновременно с действием, выраженным глаголом-сказуемым, независимо от того, в каком времени протекает последнее - в настоящем, прошедшем или будущем. Оба действия должны относиться к одному подлежащему. Например: Jdouc se mnou, vyprávěla mi (vypravuje mi) o svém životě *Идя со мной, она рассказывала мне (рассказывает) о своей жизни*. Ср. также: ...Blažena odpověděla, domnívajíc se, že taťka uhodl její touhu *...Блажена ответила, считая, что отец угадал ее желание*. Pan Bor stál na krok od ní, vleká ji za sebou *Пан Бор стоял в шаге от нее, таща ее за собой*. Přicházejí do školy první a ploužÍ se samotářsky chodbami, ustavičně tiše mumlajíce poučky, slovíčka, básničky a vzorce. *Они приходят в школу первыми, передвигаются как отшельники по коридорам, беспрерывно и тихо бормоча (повторяя) правила, слова, стихотворения и формулы*.

Деепричастия настоящего времени образуются от основы настоящего времени глаголов несовершенного вида. У глаголов, 3-е лицо мн. числа настоящего времени которых оканчивается на **-ou**, формы деепричастия образуются при помощи суффикса **-a** для мужского рода, суффикса **-ouc** для женского и среднего рода и суффикса **-ouce** для мн. числа всех трех родов. У глаголов, 3-е лицо мн. числа которых оканчивается на **-í**, (**-ej**)**í**, (**-aj**)**í**, деепричастия настоящего времени образуются при помощи суффиксов **-e**(**-ě**) для мужск. рода, **-íc** для женск. и ср. рода и **-íce** для мн. числа всех трех родов.

Инфинитив	3-е лицо мн. числа	Деепричастие настоящего времени		
		Ед. число		Мн. число
		Мужск. род	Женск., ср. род	
nést mnout si brát tisknout	nesou mnou si berou tisknou	nesa mna si bera tiskna	nesouc mnouc si berouc tisknouc	nesouce mnouce si berouce tisknouce
dělat sázet trpět pít kupovat	dělají sázejí trpí pijí kupují	dělaje sázeje trpě pije kupuje	dělajíc sázejíc trpíc pijíc kupujíc	dělajíce sázejíce trpíce pijíce kupujíce

Примечание. У глаголов типа **mazat**, **česat** с чередующимися свистящими (или задненёбными согласными в основе инфинитива) и шипящими согласными (в основе настоящего времени) формы деепричастия образуются и по образцу глагола **dělat**: česat - češe/česaje, tesat - teše/tesaje, lízat - líže/lízaje, klouzat - klouzaje.

В тех случаях, когда деепричастие настоящего времени образовано от глаголов совершенного вида (přijda, přijdouc, přijdouce; přinesa, přinesouc, přinesouce), оно выражает дополнительное действие, которое предшествует будущему времени: Přijdouce do lesa, najdete tam chalupu (из сказки) *Когда вы придете в лес, вы увидите там избушку*.

Примечание. В чешских грамматиках такое деепричастие называется деепричастием будущего времени (přechodník budoucí).

Деепричастия настоящего времени от некоторых глаголов

vidět - vida, vidouc, vidouce
vědět - věda, vědouc, vědouce
jet - jeda, jedouc, jedouce
být - jsa, jsouc, jsouce

Деепричастие прошедшего времени (Přechodník minulý)

Деепричастие прошедшего времени обозначает, как и в русском языке, дополнитель-

ное действие, которое предшествует действию, выраженному глаголом-сказуемым: Tato slova považoval otec za signál k útoku a odepnuv řemen, vrhl se na syna *Эти слова отец считал сигналом к атаке и, расстегнув ремень, бросился на сына*.

Деепричастие прошедшего времени образуется от основы прошедшего времени (которая иногда совпадает с основой инфинитива) глаголов совершенного вида. Если основа прошедшего времени оканчивается на согласный, то деепричастие мужск. рода не имеет Никакого суффикса, женск. и ср. рода имеют суффикс **-ši**, мн. число всех родов - суффикс **-še**. Если основа оканчивается на гласный, то употребляются суффиксы **-v**, **-vši**, **-vše**.

Инфинитив	Основа прошедшего времени	Деепричастие прошедшего времени		
		Ед. число		Мн. число
		Мужск. род	Женск., ср. род	
přinést	přines-	přines*	přinesši*	přinesše*
odvést	odved-	odved*	odvedši*	odvedše*
otisknout	otisknu-	otisknuv	otisknuvši	otisknuvše
nakoupit	nakoupi-	nakoupiv	nakoupivši	nakoupivše
zavolat	zavola-	zavolav	zavolavši	zavolavše
utrpět	utrpě-	utrpěv	utrpěvši	utrpěvše

Примечание. Формы, отмеченные звездочкой, в современном языке являются исключительно книжными.

У глаголов на **-nout** деепричастие, как правило, образуется от основы с суффиксом **-nu:** zaslechnout - zaslechnuv, zaslechnuvši, zaslechnuvše; odběhnout - odběhnuv, odběhnuvši, odběhnuvše. От глагола být образуется также деепричастие прошедшего времени: byv, byvši, byvše; от глагола jmout (se): jal (se) - jav (se), javši (se), javše (se).

Употребление деепричастий
(Užívání přechodníků)

Деепричастия являются достоянием книжного литературного языка. В живой разговорной речи они не употребляются. Следует заметить, что деепричастие настоящего времени встречается чаще, чем деепричастие прошедшего времени. Так называемые деепричастия будущего времени (по форме настоящего времени от глаголов совершенного вида) являются мертвой формой.

В современном языке сохранились застывшие формы деепричастий, которые мы в настоящее время воспринимаем как наречия или предлоги; kleče, leže, sedě, stoje, vyjma (vyjímajíc), nehledě (nehledíc), takřka, počínaje (počínajíc) (формы мужского и женского рода являются одинаково правильными).

Chodí tam každý den vyjímajíc / vyjma čtvrtek. — Он ходит туда каждый день за исключением четверга.

Muž / žena / děvče čte leže / vleže. — Мужчина / женщина / девушка читает лежа.

Переход деепричастий в наречия выражается не только в том, что одна застывшая форма (чаще мужск. рода) употребляется в отношении всех родов, но и в том, что эти формы могут употребляться с предлогами vkleče, vleže, vstoje: čtu vleže, spím vstoje.

Деепричастные обороты можно заменить придаточными предложениями времени: (Otec) Když odepnul řemen, vrhl se na syna.

Примечание к правописанию. Нераспространенные деепричастия, как правило, не отделяются запятой, распространенные деепричастия, образующие деепричастную конструкцию (přechodníková vazba), отделяются запятыми: Děti, slyšíce babiččin hlas, vyběhly do síně. Žena, stojíc u stromu, dívala se za mužem.

Причастия и отглагольные прилагательные на *-oucí*, *-ící*
(Příčestí a přídavná jména slovesná na *-oucí*, *-ící*)

Глагольные образования на **-oucí**, **-ící** (nesoucí, rostoucí, jednající, usilující, pracující) являются по происхождению действительными причастиями настоящего времени, которым в русском языке соответствуют причастия на *-ущий*, *-ющий*, *-ащий*, *-ящий* (*несущий*, *работающий*). Они образуются от деепричастий женск. и ср. рода на **-ouc**, **-íc** путем присоединения окончания **-í** для всех трех родов:

nést - nesouc - nesoucí	jet - jedouc - jedoucí
růst - rostouc - rostoucí	jednat - jednajíc - jednající
šít - šijíc - šijící	kupovat -kupujíc - kupující
vést - vedouc - vedoucí	házet - házejíc - házející

Причастия сохраняют глагольное управление (jednat o plánu - jednající o plánu, usilovat o něco - usilující o mír, myslit si na někoho - pořád si myslící na koho, nač) и вид (несовершенный - bojující lid).

Выступая главным образом в функции определения, многие причастия перешли в разряд прилагательных: kvetoucí strom *цветущее дерево*, nehynoucí sláva *немеркнущая слава*.

Некоторые причастия перешли в разряд существительных: pracující *трудящийся*, vedoucí *руководитель*.

Причастия на **-oucí**, **-ící** склоняются как прилагательные мягкой разновидности: kupující, kupujícího, kupujícímu, o kupujícím, s kupujícím.

От причастий на **-oucí**, **-ící** следует отличать отглагольные прилагательные на **-cí**, образованные от основы прошедшего времени (или инфинитива) глаголов несовершенного вида на гласный. Отглагольные прилагательные обозначают назначение предмета. Ср.:

psací stůl письменный стол	šicí stroj швейная машина
	spací vůz спальный вагон
žací stroj жнейка	plnicí pero авторучка
bicí hodiny часы с боем	

Примечание к правописанию. У отглагольных прилагательных на **-cí** гласный перед **-cí** всегда краткий (в отличие от причастий). Ср.: píšící (člověk) - psací (stroj), šijící žena - šicí stroj.

Обстоятельственные придаточные предложения
(Vedlejší věty příslovečné)

Обстоятельственные придаточные предложения, выражающие различные обстоятельства совершения действия главного предложения, по своему значению делятся на придаточные места, времени, образа действия (сравнительные), причины, цели, условия, а также на придаточные уступительные и придаточные следствия.

Придаточные предложения места
(Vedlejší věty místní)

К главному предложению придаточные предложения места присоединяются относительными наречиями места: **kde**, **odkud**, **kam**, **kudy**, **kamkoli**, **kdekoli**. В главном предложении нередко употребляется соотносительное наречие: **tam...(kde)**, **tam...(kam)**, **tudy ... (kudy)**, **odtud ... (odkud)**, **všude ... (kde)**.

Ср. примеры:

Choď tam, kde se můžeš něčemu naučit.	Ходи туда, где можешь чему нибудь научиться.
Půjdu zase tam, odkud jsem přišel.	Я пойду туда, откуда пришел.
Kamkoli jsme se podívali, všude byla jen voda.	Куда бы мы ни посмотрели, везде была вода.

Примечание. Чешским предложениям с kamkoli, kdekoli в русском языке соответствуют конструкции с *куда (бы) ни*, *где (бы) ни*: Ať jsem šel kamkoli, všude mě hezky přijali *Куда бы я ни пошел, меня всюду хорошо встречали*. Ať byl kdekoliv, nikde se mu nelíbilo *Где бы он ни был, ему нигде не нравилось*. (См. урок 26.)

Придаточные предложения времени
(Vedlejší věty časové)

С главным предложением такие придаточные предложения соединены союзами и союзными словами: **když**, **jakmile**, **sotva**, **sotvaže**, **ať**, **zatím co**, **dříve než**, **co**, **jen co**, **hned jak**, **kdykoli**, **kdy**, **dokud**, **pokud**. Об употреблении союзов **když**, **kdy**, **až** см. ур. 6 и 18; **dokud**, **pokud** - ур. 15.

Временной союз	Соответствие в русск. языке	Употребление	Примеры
kdykoli (=pokaždé, když; vždycky, když)	каждый раз, когда; всегда, когда	выражает одновременное или предшествующее действие	Kdykoli jsem tam přišel, neměl čas. Kdykoli (vždycky, když) tatínek přišel, přinesl dárky.
jakmile (=jak jenom); hned jak; sotva (že)	как только; едва только; лишь только	выражает действие, предшествующее действию главного предложения	Jakmile na ni začal mluvit, rozplakala se. Sotva se dotkl zvonku, otevřely se dveře.
dříve než (=nežli), než	прежде чем; раньше чем; перед тем, как	указывает на действие, которое протекает после действия, выраженного главным предложением	Dříve než tam doběhli, promokli na kůži. Než to začnu dělat, musím si to řádně promyslet.
zatím co	в то время как; между тем как	выражает одновременное действие	Zatím co se Jeník učil, Mařenka hrála na klavír. Zatímco jsme obědvali, začalo pršet.

Придаточные предложения образа действия (сравнительные)
(Vedlejší věty srovnávací)

Эти придаточные предложения присоединяются к главному союзами: **jak - tak**, **čím - tím**, **více - než**, **jako - když**, **jako - kdyby**, **než - aby**, **jako - než**.

Ср. примеры:

Dělala, jako že ho nevidí.	Она делала вид, как будто его не видит.
Čím více se bude vyrábět, tím lépe se nám povede.	Чем больше мы будем производить товаров, тем лучше мы будем жить.
Všechno dopadlo jinak, než jsem si představoval.	Все кончилось иначе, чем я это себе представлял.

Придаточные предложения следствия
(Vedlejší věty účinkové)

Придаточные предложения следствия присоединяются к главному при помощи союза **že**. В главном предложении возможно употребление слов и словосочетаний: **tak**, **takový**, **do té míry**.

Ср. примеры:

Tak hlasitě přednášel, že ho bylo slyšet v celém poschodí.	Он читал лекцию так громко, что его было слышно на всем этаже.
Byl jsem do té míry rozrušen, že jsem do rána neusnul.	Я был настолько взволнован, что до утра не мог заснуть.
Je to takový člověk, že ho mají všichni rádi.	Он такой (хороший) человек, что его все любят.

Придаточные предложения следствия присоединяются к главному также при помощи

союзов:
а) **takže** *так что*

Měli jsme nehodu, takže jsme nedojeli včas. — У нас была авария, так что мы не приехали вовремя.

б) **(tak) aby** *так чтобы*. Употребляется при обозначении действия, которое должно произойти. Ср.:

Musíte mluvit tak, aby vám bylo rozumět. — Вы должны говорить так, чтобы вас понимали.

Придаточные предложения причины
(Vedlejší věty příčinné)

Союзы:		
	protože	*потому что*
	poněvadž	*так как; потому что*
	(proto), že	*потому, что*
	jelikož	*ибо; так как*
	ježto	*ибо; так как*

Ср. примеры:

Musím to vykonat, poněvadž jsem se k tomu zavázal. — Я должен это сделать, так как я дал обещание.

Nepřišel na schůzi, protože byl nemocen. — Он не пришел на собрание, потому что был болен.

Dělala to všechno proto, že měla ráda své děti. — Она делала все это только потому, что любила своих детей.

Примечания: 1. При употреблении союза **že** в придаточном предложении в главном предложении, как правило, употребляется **proto**.

2. Союзы **jelikož** и **ježto** являются книжными, устаревшими.

Придаточные предложения цели
(Vedlejší věty účelové)

Союзы:		
	aby	*чтобы*
	jen aby	*только чтобы; лишь бы*

В главном предложении употребляется нередко соотносительное слово **proto**.

Přišel jsem proto, abych vám pomohl. — Я пришел, чтобы помочь вам.

Píšeme vám již dnes, abyste mohli přijet včas. — Мы сообщаем вам это еще сегодня, чтобы вы могли приехать вовремя.

Dělal vše možné a nemožné, jen aby zůstal na fakultě. — Он делал все возможное и невозможное, лишь бы остаться на факультете.

Придаточные условные предложения
(Vedlejší věty podmínkové)

Союзы:		
	jestliže	*если*
	-li	*если*
	kdyby	*если бы*
	když	*если; раз уж*
	jestli	*если*

Союзы **když** и **jestli** употребляются в разговорном языке.

Употребление: Реальное условие выражается изъявительным наклонением с союзами **jestliže**, **-li**, **když**:

Vyhovím vám, bude-li to možné. — Я пойду вам навстречу, если это будет возможно.

Jestliže mi to přinesete včas, zítra vám napíšu článek. — Если вы мне принесете это вовремя, я смогу вам завтра написать статью.

Нереальное или потенциальное условие выражается формами сослагательного наклонения с союзом **kdyby**:

Kdyby ses učil, nebyl bys musel opakovat třídu. — Если бы ты учился (как следует), тебе бы не пришлось оставаться на второй год.

Примечание. В чешском языке условие может быть выражено и формой инфинитива (см. урок 29), но только при наличии определенного подлежащего:

Přijít včas, mohli jsme ten vlak ještě stihnout. — Приди мы вовремя, мы могли бы еще попасть на этот поезд.

Придаточные предложения уступительные (Vedlejší věty přípustkove)

Придаточные предложения уступительные выражают обстоятельство, которое находится в противоречии с содержанием главного предложения. Они присоединяются к главному предложению при помощи союзов:

ačkoli, ač	*хотя\ несмотря на*
třebaže, třeba(s)	*хотя; хоть*
přestože	*несмотря на то, что*
i když	*хотя даже; хотя и*
jakkoliv	*хотя и*

Союзы **třebaže**, **třebas**, **i když**, **jakkoliv** употребляются обычно в разговорном языке. Ср.:

Dokázal to, třebaže byl ještě mlád. — Он доказал это, хотя и был молод.

Ačkoli jsem hodně češtinu studoval, přece se bojím mluvit. — Хотя (несмотря на то, что) я много занимался чешским языком, все же я боюсь говорить.

Šli jsme na procházku, přestože venku bylo zima. — Мы пошли на прогулку, несмотря на то, что на улице было холодно.

Musím ti to říct, í když se mi do toho moc nechce. — Я должен сказать тебе это, хотя мне и не очень хочется.

CVIČENÍ

1. Souvětí měňte na věty s přechodníkovou vazbou:

Kostkovi synové si vzali chleba a šli se koupat. Když přišli k řece, vyhledali si stinné místo. Koupali se a vesele na sebe pokřikovali. Potom leželi na sluníčku a přemýšleli, co budou dělat dále. Rozhodli se, že budou rybařit, a znovu vstoupili do řeky. Jan se posadil do stínu a naléval do džbánku vodu. Seděl na kameni a koupal si nohy ve vodě. Přicházel k nim strážmistr a utíral si zpocené čelo. Když spatřil ve džbánku ryby, vyhodil je zpět do řeky.

2. Měňte ve větách podmět a zároveň i tvar přechodníku podle vzoru:

Sedě na břehu, koupal si Jan nohy (Jana). - Sedíc na břehu, koupala si Jana nohy.

Ležíc na sluníčku, opalovala si Zdena záda (Zdeněk). - Skočiv do vody, chlapec plaval k druhému břehu (chlapci). - Sedíce ve stínu, jedly děti jahody (Josef). - Vstoupiv do řeky, chodil Milan od kamene ke kameni (Milena). - Otec si sňal klobouk, otíraje si zpocené čelo (matka). - Uviděvše to, lidé řekli... (člověk). - Chlapec běžel pryč, naříkaje až srdce usedalo (děvče). - Přišedši domů, začala sestra dělat přípravy na cestu (bratr). - Selka se smála, vyprovázejíc strážníka ze vrat (sedlák). - Nezastihnuv nikoho doma, strážník odešel (strážníci).

3. Věty s podstatným jménem slovesným a dějovým měňte na věty s přechodníkovou vazbou podle vzoru:

Chlapec seděl ve smutném přemýšlení. - Chlapec seděl smutně přemýšleje.
Po příchodu domů šli jsme si lehnout - Přišedše domů, šli jsme si lehnout.

Zena seděla ve smutném přemýšlení. - Dívka odběhla s veselým smíchem. - Po zpracování plánu pustili jsme se s chutí do práce. - Při koupání na sebe chlapci pokřikovali a cákali vodou. - Po vykoupání odešly děti do lesa. - Za úplného mlčení jsme prošli lesem. - Dívky přiběhly s veselým smíchem. - Po napsání všech svých úloh pustil se Milan do čtení. - Za neustálého smíchu a křiku

jsme se vydali na cestu. - Při přecházení ulice musíte být krajně opatrní. - Po podrobném projednání návrhu přistoupili poslanci k hlasování.

4. Určete, jakou větu uvozuje:

а) **že**, **aby**:

Nikdo mu neřekl, že tam má jít. - Napsali jsme jim, aby se teple oblékli. - Neustále žila ve strachu, aby se dětem něco cestou nepřihodilo. - Měl neblahé tušení, že to všechno špatně skončí. - Je takový mráz, že se nedá ani vyjít ven. - Byla tak dojata, že se až rozplakala. - Musíte to zařídit tak, aby byli všichni spokojeni. - Musíte pracovat tak, abyste splnili dodací lhůtu. - Ani netušil, že už je pozdě. - Je divné, že se o tom nikdo ani nezmínil. - Není nutné, abys tak křičel. - Jsem si jist, že jsem všechno udělal správně. - Bál se, že ho v té tmě neuvidí. - Bál se, aby ho nepoznali.

б) **jak**:

Dlouho pracovali nad problémem, jak překonat zemskou přitažlivost. - Myslel při tom na syna, jak tu zprávu přijme. - Slyšeli jsme o vás, jak pilně pracujete. - Jak se to dozvíš, hned mi podej zprávu. - Jak jí tu zprávu sdělili, zhroutila se. - To je ten chlapec, jak jsem ti o něm říkal.

в) **co**:

Poslal dopis, co včera napsal. - To je ten muž, co neustále debatuje. - Je to blízko, co by kamenem dohodil. - Nevedlo se mu dobře, co se odstěhoval. - Jen co se ohřejeme, hned zase půjdeme. - To, co se stalo, již nikdo neodčiní. - Přiznej se, cos vyvedl!

5. Doplňte spojky **„jestli“**, **„když“** (někdy je možné doplnit obě spojky):

... budeš chtít, všecko hravě dokážeš. - ... vás to zajímá, tak vám to povím. - ... mi nenapíšeš, budu se na tebe moc zlobit. - Přišel, ... již byla tma. - ... si někdo myslí, že je vše hotovo, tak se velmi mýlí. - ... tu práci dokončíte včas, dostanete prémii. - Habilitoval se, ... mu bylo třicet let. - ... bude mlha, nikam nepojedeme. - ... budeš chtít, pojedeme tam v neděli spolu.

6. Doplňte vhodné spojovací nebo odkazovací výrazy:

Jestli se ti to bude jen trochu hodit, ... přijď. - Čím dřív přijdeš, ... dřív budeš hotov. - S čím kdo zachází, ... také schází. - Kdo to jednou viděl, ... na to nezapomene. - Jak se do lesa volá, ... se z lesa ozývá. - Měl tam přijít jak on sám, ... také jeho spolupracovníci. - Ti, ... to ještě nečetli, ať to přečtou do zítřka. - Když se nad tím trochu zamyslíš, ... na to také přijdeš. - On to ... slyšel, ale i viděl. - Jaký pán, ... krám. - Kamkoli jsme přišli, ... bylo plno shonu. - Ať byl kdekoli, ... byl spokojen. - Ať byl kdekoli, ... se mu nelíbilo. - Tak tvrdě spal, ... ho nemohli vůbec probudit. - Kdo se toho bojí, ... ať zůstane raději doma. - ... tady počkejte, nebo přijďte za dvacet minut.

7. Tučně tištěné větné členy nahraďte vedlejší větou.

Vzor: **Po odjezdu vlaku** bylo na nástupišti liduprázdno. - Jakmile vlak odjel, bylo na nástupišti liduprázdno.

Po našem příchodu se teprve rozproudila zábava. - **Při přistávání letadla** nesmí nikdo nepovolaný na letištní plochu. - Udělal to **z nerozvážnosti** a teď toho lituje. - Mluvili s ním **jako s malým chlapcem**. - Hráči podali výkon **k plné spokojenosti všech diváků**. - **Po skončení zápasu** se sejdeme u východní tribuny. - **K naší velké lítosti** jsme je již ve městě nezastihli. - **Po narození dítěte** matka těžce onemocněla. - **Přes náš zákaz** odešel večer z domu. - **Vzdor všem potížím** závod splnil plán na 100%. - **Po dlouhém přemlouvání** slíbil, že tu práci udělá již zítra. - **Přes dlouhé přesvědčování** tu funkci nepřijal. - Čekali jsme dlouho **na odjezd vlaku**. - **Po dlouhém čekání** přišla konečně odpověď. - **Vzhledem k nebezpečné situaci** nesměli horníci sfárat do dolů. - Po dlouhé debatě se konečně přiznal **ke své chybě**. - **Již v útlém věku** je třeba učit děti kázni. - **Po Rudolfově narození** sešla se rodinná rada. - Začal mluvit **až v osmi letech**.

8. Vedlejší větu nahraďte větným členem.

Vzor: **Když vyšlo slunce, vydali jsme se na cestu. - Po východu slunce jsme se vydali na cestu.**

Než ještě začalo svítat, vypravili se houbaři do lesa. - Urazil se a odešel, aniž se s námi rozloučil. - Byla tak rozčilená, že se jí třásly ruce. - Když skončila válka, nastaly lepší časy. - Všichni se divili, že je tak odvážný. - Než půjdu spát, přečtu si několik veselých anekdot. - Promiňte mi, že jsem přišel tak pozdě. - Když kniha vyšla, stala se předmětem ostré kritiky. - Než byl zákon vydán, proběhla celonárodní diskuse. - Pokud jste si nepožádal o dovolenou vedení podniku, nemohu vám cestu povolit. - Ačkoliv přišel pozdě, stačil všechno bezvadně připravit. - Přesto že se mu lékaři snažili okamžitě pomoci, raněný zemřel.

9. Přeložte do ruštiny a užijte ve větách:

honicí pes	pes, honící kočku...
šicí stroj	švadlena, šijící na stroji...
spací vůz	dítě, spící v kočárku...
bicí hodiny	chlapec, bijící děvče...
hlídací pes	strážný, hlídající závod...
hrací karty	chlapci, hrající šachy...
koupací oblek	děvče, koupající se v řece...
holicí strojek	muž, holící se žiletkou...
žehlicí prkno	žena, žehlící šaty...
psací stůl	žák, píšící domácí úkol...
prací látka	žena, peroucí prádlo...
stěhovací vůz	rodina, stěhující se do nového bytu...
nakládací zařízení	dělník, nakládající dříví...
vařící (vroucí) voda	maso, vařící se v polévce...

10. Změňte věty s přechodníkovými vazbami v článku tak, aby v nich nebyly přechodníky.

11. Užijte přechodníků v těch větách, ve kterých je to možné. Pozor na slovosled! Upravené věty přeložte do ruštiny:

Cestovali jsme celý měsíc po ČSSR a prohlíželi si historická města, hrady a zámky a zajímavé památky. - Když učitel podrobně vysvětlil látku, zeptal se, zda tomu všichni rozuměli. - Potom odvázali Lasičku a šli s ní do lesa na jahody. - Slunce nemilosrdně pálilo, takže chlapci si stále museli utírat pot s čela. - Když strážník chlapcům pohrozil, trochu se lekli. - Věra utírala nádobí a stále si prozpěvovala. - Jan spadl do vody a celý se namočil. - Rozpačitě vrtěl hlavou, protože nevěděl, co má na to odpovědět. - Když jsme si po obědě trochu odpočinuli, vydali jsme se na další cestu. - Budu vám to vypravovat a dívat se při tom na televizi. - A tu se Jan dal do vřískání a naříkal a bědoval, až srdce usedalo. - Autobus stál ve stanici a cestující urychleně vystupovali, neboť měli obavy, že zmeškají rychlík.

12. Tučně tištěné výrazy nahraďte vhodnými synonymy (podle potřeby větu upravte):

mít dojem; nejít; zlobit se; přerušovat; růst; pořádně; znechutit se; nevést se; nebýt slušné; přijet; vyhnout se; notně; rychle zmizet; nehodit se; být najednou pryč; nepatřit se

Nic **se** mi v poslední době **nedaří**. - **Nepotrpí si** na žádné povídání kolem dokola. - Ta automobilová nehoda ho **dlouho** mrzela. - V horských oblastech **se daří** jen bramborám a ovsu. - **Mám** toho jeho povídání **až po krk**. - Příslušníci VB **se dostavili** k nehodě včas. - **Nesluší se**, aby děti **skákaly** dospělým **do řeči**. - Byl **jaksepatří** nazloben, a proto jsme mu raději **šli z cesty**. - Chtěl jsem mu ještě něco připomenout, ale kluk **byl již tentam**. - **Tytam byly** klidné doby studia na vysoké škole. - **Zdá se mi**, že jsem ho dnes viděl ve městě.

13. Ke každému substantivu zvolte vhodné adjektivum uvedené v závorce. (Významy adjektiv nejdříve prověřte ve slovníku!)

vůz, ptáci (stěhovací, stěhovavý); dítě, míč, mládež (koupací, vykoupaný, koupající se); letištní plocha, letadlo (přistávající, přistávací); žena, prostředek (prací, peroucí); kameny, dveře (padající, padací); nábytek, deštník (skládací, skladný); zámek, most, prádlo (visící, visutý, visací); magnetofon, kotě, karty (hrací, hrající, hravý); agregát, vánek (chladivý, chladicí); orgán, páka (řídicí, řídící)

14. Otázky k textu:

1) Jak popisuje autor školu před zvoněním a po zvonění?
2) Na jaké skupiny se dělí školáci podle své povahy?
3) Popište případ švencíře Kadlečka, který chodil za školu.
4) Jak se chovají občas rodiče vůči vychovatelům svých dětí?

15. Přeložte do češtiny:

a) Обучение в школе продолжается с девяти до двух часов. После обеда бывает пение, физкультура и разные игры. Во время перемен ученики отдыхают, гуляют в школьном саду, набираются новых сил. Однако неуспевающие ученики списывают упражнения, которые они забыли сделать дома, пытаются повторить историю, выучить стихотворение, подготовить

шпаргалку для сочинения. Тяжелый день школьника делают более приятным классные комики, среди которых есть и акробаты. У второгодников богатый опыт в пользовании шпаргалками. Классные «зубрилы», тихие и запуганные ученики, приходят в школу первыми, одиноко бродят по коридорам, повторяя правила, формулы, стихотворения и отдельные слова. «Зубрилы» бывают разными по характеру. Одни - добродушные. Их любит весь класс, так как они охотно подсказывают, помогают писать сочинения, дают списывать упражнения. Вторая группа «зубрил» отказывается оказывать какую бы то ни было помощь соученикам. Их в классе не любят. Родители, которые интересуются успеваемостью своих детей, нередко оказываются в затруднительном положении, так как узнают, что их дети прогульщики. Некоторые родители приходят не только в школу, но и на квартиру к учителям, чтобы убедить их в том, что их ребенок самый умный и способный и что не следует ему мешать добиваться счастья в жизни.
б) Читая, я не заметила, как доехала до своей остановки. - Уходя из дому, не забудь погасить свет. - Взяв книгу с полки, я долго искала нужное мне предложение. - Найдя нужную мне книгу, я начала работать. - Заплатив за обед, мы вышли из ресторана. - Рассказывая о своем путешествии, он показывал нам фотографии, сделанные в разных странах. - Играя на рояле, она всегда закрывала глаза. - Путешествуя по стране, мы знакомились с жизнью чехословацкой молодежи. - Занимаясь спортом, мы укрепляем свое здоровье. - Увидев своего знакомого, я бросилась ему навстречу. - Потеряв где-то ключ, он не мог попасть домой. - Узнав о болезни нашего товарища, мы решили его навестить. - Взявшись за работу, всегда доводи ее до конца. - Сдав последний экзамен, все студенты нашей группы уехали отдыхать. - Попрощавшись с провожающими, члены делегации направились к самолету. - Заняв свои места в самолете, мы привязали себя ремнями. - Назвав состав экипажа и сообщив прочие данные о полете, стюардесса пожелала нам счастливого пути. - Разговаривая с нами, она мило улыбалась. - Видя, что состояние больного ухудшается, врачи решили делать операцию. - Зная ее отношение к этому делу, я не хотел ничего ей говорить. - Беседуя, гости все время восторгались мастерством хозяйки. - Отведя ребенка в детский сад, мать пошла на работу. - Несмотря на запрет врачей, он продолжал работать. - Собственно говоря, это ему придавало силы. - Мы можем встретиться в любой день, исключая субботу. - Он мог спать даже сидя. - В последнее время он работает с утра до вечера.
в) Мальчики, купающиеся в реке, не заметили, как к ним подошел учитель. - Женщина, несущая тяжелую сумку, часто останавливалась, чтобы немного отдохнуть. - Мужчина, читающий газету, не заметил, как проехал свою остановку. - Делегация, посетившая завод, ознакомилась с производственным процессом. - Ведущие работники предприятий нашего района собрались на совещание в районном центре. - Мальчик, догонявший своих товарищей, прихрамывал на одну ногу. - Мать, получившая от сына письмо, читала его с улыбкой. - Студенты, сдающие экзамен, всегда волнуются. - Я бы хотел купить новый письменный стол. - У тебя очень красивый купальный костюм. - Я очень люблю смотреть на гончих собак. - Вы едете в спальном вагоне?

Poslechová cvičení

Známý dramatik Bernard Shaw nebyl právě oblíben v kruzích vysoké britské aristokracie, což mu bylo při každé příležitosti dáváno najevo.

Na jedné zahradní slavnosti přistoupil k němu anglický lord a ptal se ho hlasitě, aby to také druzí kolem slyšeli: „Tak vy jste pan Bernard Shaw! Je to pravda, že váš otec byl obyčejný krejčí?“

„Je,“ odpověděl spisovatel.

Lord se pousmál a pokračoval: „Proč jste se tedy také nestal krejčím?“

Shaw neztratil duchapřítomnost a odpověděl: „Dovolte mi také otázku, my lorde! Byl váš otec džentlmen?“

„Ovšemže byl!“

„Proč jste se tedy také vy nestal džentlmenem?“

* * *

Hubený Shaw často míval opačné názory než jeho anglický, blahobytně vyhlížející kolega Keith Chesterton. Ten byl tak tlustý jako Shaw hubený. Jednou jejich debata přešla do prudké hádky, v níž opustili věcné argumenty a přešli na osobní narážky.

„Když se na vás člověk dívá,“ rozčiloval se Chesterton, „tak by se domníval, že v Anglii je ta nejhorší bída.“

Shaw se usmál a změřil svého odpůrce zkoumavým pohledem: „Když vás tak pozoruji, jsem ochoten uvěřit, že jste ji způsobil vy.“

Slovníček

být oblíben пользоваться популярностью

dávat najevo давать понять, давать знать

neztratit duchapřítomnost не растеряться

prudká hádka горячий спор

osobní narážky личные оскорбления

je nejhorší bída страшная нищета

blahobytně состоятельно, зажиточно

* * *

Zapamatujte si:

NĚKOLIK PŘÍSLOVÍ

Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.
Kdo chce psa bít, vždy si hůl najde.
Kdo se směje naposled, ten se směje nejlépe.
Bez práce nejsou koláče.
Když se kácí les, létají třísky.
Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.
Práce kvapná málo platná.
Komu není rady, tomu není pomoci.
V nouzi poznáš přítele.

Úkol: Najděte podobná nebo odpovídající přísloví v ruštině (Využijte frazeologických slovníků).

LEKCE 33

Отличительные особенности чешского обиходно-разговорного языка. Междометия, вводные слова.

ŠVEJKOVY NEHODY VE VLAKU

Jaroslav Hašek

V jednom kupé II. třídy rychlíku Praha - České Budějovice byli tři, nadporučík Lukáš, naproti kterému seděl starší pán, úplně holohlavý, a Švejk, který stál skromně u dveří k chodbě a chystal se právě vyslechnout nový příval hromobití nadporučíka Lukáše, který, nedbaje přítomnosti holohlavého civilisty, hřímal Švejkovi do duše po celé trati, kterou projeli, že je boží dobytek a podobně.

Nešlo o nic jiného než o maličkost, o počet zavazadel, která Švejk opatroval.

„Ukradli nám kufr," vytýkal nadporučík Svejkovi, „to se jen tak řekne, holomku!"[1]

„Poslušně hlásím, pane obrlajtnant,"[2] ozval se tiše Švejk, „doopravdy ho ukradli. Na nádraží se vždycky potlouká moc takových šizuňků a já si to představuju tak, že jednomu z nich se nepochybně zamlouval váš kufr a ten člověk že nepochybně využitkoval toho, jak jsem vodešel vod zavazadel, abych vám vohlásil, že s našima zavazadlama je všechno v pořádku. Von moh ten náš kufr ukradnout právě jen v takovej příznivej okamžik. Po takovým okamžiku voni pasou[3]. Před dvěma léty na severozápadním nádraží ukradli jedné paničce kočárek i s holčičkou v peřinkách a byli tak šlechetní, že holčičku vodevzdali na policejním komisařství u nás v ulici, že přej jí našli pohozenou v průjezdě. Potom udělaly noviny z tý ubohý paní krkavčí matku."

A Švejk důrazně prohlásil: „Na nádraží se kradlo vždycky a bude se krást dál. Jinak to nejde."

„Já jsem přesvědčen Švejku," ujal se slova nadporučík, „že to s vámi jednou prachšpatně skončí. Pořád ještě nevím, děláte-li ze sebe vola, nebo jste se už volem narodil. Co bylo v tom kufru?"

„Dohromady nic, pane obrlajtnant," odpověděl Švejk, nespouštěje očí z lysé lebky civilisty, sedícího naproti nadporučíkovi, který, jak se zdálo, nejevil pražádný zájem[4] o celou záležitost a četl si noviny. „V celým tom kufru bylo jen zrcadlo z pokoje a železnej věšák z předsíně, takže jsme vlastně neutrpěli žádný ztráty, poněvadž zrcadlo i věšák patřily panu domácímu."

Vida hrozný posuněk nadporučíkův, pokračoval Švejk laskavým hlasem: „Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že jsem vo tom, že ten kufr bude ukradenej, napřed nic nevěděl, a co se týká toho zrcadla a věšáku, tak jsem to voznámil panu domácímu, že mu to vrátíme, až přijdem z vojny domů. V nepřátelskejch zemích je hodně zrcadel i věšáků, takže ani v tomto případě nemůžeme utrpět s panem domácím žádnou ztrátu. Jakmile dobudeme nějaký město..."

„Kušte, Švejku," strašlivým hlasem vskočil do toho nadporučík[5], „já vás jednou předám k polnímu soudu[6]. Rozvažte si dobře, jestli nejste nejprachpitomějším chlapem na světě. Některý člověk, kdyby žil tisíc let, nevyvedl by tolik pitomostí, jako vy během těch několika neděl. Doufám, že jste to také pozoroval?"

„Poslušně hlásím, že jsem to, pane obrlajtnant, pozoroval. Já mám jak se říká, vyvinutej pozorovací talent, když už je pozdě a něco se stane nepříjemnýho. Já mám takovou smůlu jako nějakej Nechleba z Nekázanky, který tam chodil do hospody ‚V čubčím háji'. Ten chtěl vždycky dělat dobrotu a vod soboty vést novej život a vždycky na druhej den říkal: ‚Tak jsem vám, kamarádi, k ránu pozoroval, že jsem na pryčně.'[7] A vždycky ho to stihlo, když si umínil, že půjde v pořádku domů, a nakonec se vysvětlilo, že porazil někde nějakou vohradu nebo vypřáh koně drožkářovi nebo si chtěl pročistit fajfku pérem z kohoutího chvostu nějaký policejní patroly. Von byl z toho celej zoufalej a nejvíc mu bylo líto, že se ta smůla táhne po celý generace[8]. Jeho dědeček šel jednou na vandr..."[9]

„Dejte mně pokoj, Švejku, s vašimi výklady."[10]

„Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že všechno, co zde povídám, je svatosvatá pravda. Jeho dědeček šel na vandr..."

„Švejku," rozčílil se nadporučík, „ještě jednou vám přikazuji, abyste mně nic nevykládal, nechci nic slyšet. Až přijedeme do Budějovic, pak si to s vámi vyřídím. Víte, Švejku, že vás dám zavřít?"

„Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že to nevím," měkce řekl Švejk; „ještě jste se vo tom nezmiňoval."

Nadporučíkovi bezděčně zacvakaly zuby, vzdychl si, vytáhl z pláště „Bohemii" a četl zprávy o velkých vítězstvích, o činnosti německé ponorky „E" ve Středozemním moři, a když přišel na zprávu o novém německém vynálezu na vyhazování měst do povětří pomocí zvláštních bomb vrhaných z letadla, které vybuchují třikrát za sebou[11], byl vyrušen hlasem Švejka, který promluvil na holohlavého pána:

„Dovolte, vašnosti, neráčíte být pan Purkrábek, zástupce banky Slávie?"

Když holohlavý neodpovídal, řekl Švejk nadporučíkovi:

„Poslušně hlásím, pane obrlajtnant, že jsem jednou četl v novinách, že normální člověk má mít na hlavě průměrně šedesát až sedmdesát tisíc vlasů a že černý vlasy bývají řidší, jak je vidět z mnohých případů."

A pokračoval neúprosně dál: „Potom říkal jeden medik v kavárně ‚U Spírků', že padání vlasů zaviňuje duševní pohnutí v šestinedělí."

A nyní se stalo něco hrozného. Holohlavý pán vyskočil, zařval na něho: „*Marsch heraus, Sie Schweinkerl,*" vykopl ho do chodby a vrátiv se do kupé, uchystal malé překvapení nadporučíkovi tím, že se mu představil.

Byl to nepatrný omyl. Holohlavé individuum nebylo panem Purkrábkem, zástupcem banky Slávie, ale pouze generálmajorem von Schwarzburg. Generálmajor konal právě v civilu inspekční cestu[12] po posádkách a jel překvapit Budějovice. Byl to nejstrašnější inspekční generál, který se kdy narodil.

Slovníček

bezděčně непроизвольно, невольно
civilista, -y *m* штатский
dobrota, -y *f* доброта; **dělat dobrotu** *зд.* быть хорошим
dobytek, -tka *m* скот, скотина; **boží d.** скотина
domácí, -ího *m* домовладелец
doopravdy действительно, на самом деле
drožkář, -e *m* извозчик
důrazně подчеркнуто, решительно
duševní pohnutí, -í *n* психическое расстройство
fajfka, -y *f* трубка
holčička, -y *f* девочка
holohlavý лысый
holomek, -a *m* мерзавец, негодяй
hromobití, -í *n* ругань
hřímat греметь; **h. do duše** ругать на чем свет стоит
krkavčí matka бессердечная мать
kuš! (*груб.*) цыц! молчать!
nadporučík, -a *m* старший лейтенант
nedbat не обращать внимания
nehoda, -y *f* несчастье, несчастный случай
nepatrný незаметный, незначительный
nepochybně несомненно, без сомнения
neúprosně неумолимо
ohlásit сообщить
opatrovat (*něco, někoho*) смотреть (*за кем-л., чем-л.*)
péro z kohoutího chvostu «султан» (жандармский)
peřinka, -y *f* пуховое одеяльце; перинка
pitomost, -i *f* глупость, тупоумие
pitomý глупый, безмозглый
pohozený брошенный, покинутый
policejní komisařství, -í *n* полицейский участок
ponorka, -y *f* подводная лодка
porazit разгромить
posádka, -y *f* гарнизон
posuněk, -ňku *m* жест
potloukat se (*экспр.*) слоняться, толкаться
povětří, -í *n* воздух; **vyhazovat do p.** взрывать
prachšpatně очень плохо
průjezd, -u *m* проезд
překvapení: uchystat malé p. приготовить сюрприз
příval, -u *m зд.* поток
příznivý благоприятный

ráčit изволить
rozčilit se рассердиться
řvát орать
stihnout успеть
svatosvatý пресвятой
šestinedělí, -í *n* шестинедельный послеродовой период
šizuňk, -a *m* (*прост.*) жулик
šlechetný благородный
trat', -i/-ě *f* железнодорожное полотно
ubohý бедный, жалкий
ujat se slova взять слово
umínit si сказать себе
vašnosti! вашество!
věšák, -u *m* вешалка
vůl, **vola** *m* вол; *зд.* идиот, дурак
vybuchovat взрываться
vykopnout вытолкнуть ногой, дать пинка
vynález, -u *m* изобретение
vyrušit побеспокоить, потревожить
vyřídit si s někým (*экспр.*) разделаться (*с кем-л.*)
vyslechnout выслушать
vytýkat (*něco někoti*) упрекать (*кого-л. в чем-л.*)
využitkovat (**něco**) воспользоваться (*чем-л.*)
vyvést (*разг.*) натворить
zacvakat *сов.* защелкать зубами
zamlouvat se нравиться
zavinovat *несов.* (*něco*) быть причиной (*чего-л.*)
zavřít: dát z. велеть арестовать
zmiňovat se упоминать, касаться
ztráta, -y *f* потеря: **utrpět ztráty** понести потери

Lexikálně-gramatické poznámky

1. To se jen tak řekne, holomku! — Тебе легко говорить, мерзавец!

2. Poslušně hlásím, pane obrlajtnant. — Осмелюсь доложить, господин обер-лейтенант.

3. Po takovým okamžiku voni pasou. — Они выискивают такие моменты.

Глагол **pást** (po někom) имеет также значение *сторожить* (*кого-л.*), *следить* (*за кем-л.*), *преследовать* (*кого-л.*). Например:

Pase po něm již delší dobu. — Он следит за ним довольно долго.

Глагол **pást se** (na něčem) в переносном смысле обозначает:

а) *любоваться* (*чем-л.*), например:

Pásli se na její skoro dětské radosti. — Они радовались, видя, что она веселится, как ребенок.

б) *злорадствовать*:

Pásl se na jejich rozpacích. — Он злорадствовал, видя их замешательство.

4. jevit zájem (o něco) = mít zájem (o něco) — интересоваться (чем-л.)

Jevil o to podezřelý zájem. — Он проявлял к этому подозрительный интерес.

Nejevila o nic zájem. — Она ничем не интересовалась.

5. ...vskočil do toho nadporučík. — ...перебил его старший лейтенант.

skákat (vskočit) někomu do řeči — вмешиваться (вмешаться) в разговор, перебивать (кого-л.)

Neskákejte mi do řeči. — Не перебивайте меня.

6. Já vás jednou předám k polnímu soudu. — Я вас когда-нибудь предам полевому суду.

předat k soudu — отдать под суд

7. ...že jsem na pryčně. — ...что я снова в полиции (*букв.* лежу на нарах).

8. Ta smůla se táhne po celý generace. — Это невезение переходит от поколения к поколению.

9. Jeho dědeček šel jednou na vandr. — Пошел однажды его дедушка на отхожий промысел.

Jít na vandr имеет также значение *идти скитаться по белу свету*.

10. Dejte mně pokoj s vašimi výklady. — Избавьте меня от ваших рассказов.
dát (někomu) pokoj — оставить (кого-л.) в покое
Děti nedaly matce ani chvilku pokoje. — Дети не давали матери ни минуты покоя.

11. třikrát za sebou — три раза подряд
Ср.: pětkrát po sobě — пять раз подряд

12. konat inspekční cestu — совершать инспекционную поездку

Gramatické výklady
Отличительные особенности чешского обиходно-разговорного языка (Zvláštnosti obecné češtiny)

Обиходно-разговорный чешский язык отличается от литературного чешского языка рядом особенностей - фонетических, морфологических, синтаксических и лексических. Эти особенности характеризуют не только устную разговорную речь, но нередко (в разной степени) проникают и в язык художественных произведений, главным образом, в язык персонажей из народа.

Основные его особенности следующие:

Фонетические особенности

1. В соответствии с **o** в начале слов литературного языка в разговорной речи мы находим протетическое **v** (эта особенность представлена непоследовательно). Ср.:

Литературный язык	*Разговорный язык*	*Литературный язык*	*Разговорный язык*
okno	vokno	odpoledne	vodpoledne
oves	voves	on odešel	von vodešel
oblek	voblek	od matky	vod matky
obyčejně	vobyčejně		

2. В соответствии с **ý**[ī] после твердых согласных литературного языка в разговорном языке нередко употребляется дифтонг **ej**. Ср. примеры:

Литературный язы	*Разговорный язык*	
týden	tejden	Bylo to minulej tejden.
být, bývat	bejt, bejvat	Nemůže to bejt.
brýle	brejle	Kde máš brejle?
přemýšlet	přemejšlet	Dlouho nad tím přemejšlel.
dobrý	dobrej	Byl to dobrej člověk.
dobrých pět minut	dobřejch pět minut	Čekali jsme na něho dobrejch pět minut.
z nějakých důvodů	z nějakejch důvodů	Z nějakejch důvodu vo tom mlčel.
příznivý	příznivej	Von moh ten náš kufr ukradnout právě jen v takovej příznivej okamžik.

Примечание. **ej** в соответствии с [ī] (*орф.* **ý**) чаще всего представлено в конечном открытом слоге: dobr**ej**.

Иногда **ej** появляется на месте í [ī] после **c**, **z**, **s**, **ž**. Ср.:

ryzí - ryzej	cizí - cizej
cítit - cejtit	zítra — zejtra
vozík - vozejk	nosíček - nosejček

3. В соответствии с **é** [ē] литературного чешского языка в разговорной речи нередко употребляется [ī] (*орф.* **ý** или **í**). Особенно последовательно это явление представлено в абсолютном конце слова, а также в окончаниях косвенных падежей прилагательных, местоимений и порядковых числительных. Ср.:

Литературный язык	*Разговорный язык*
a) To je jasné.	To je jasný.
To není zdravé.	To není zdravý.
Bylo to hezké povídání.	To bylo hezký povídání.
Jak je to rozházené.	Jak je to rozházený.
velké okno	velký vokno
hezké dítě	hezký dítě
dobré jitro	dobrý pivo
b) V dobré náladě.	V dobrý náladě.
Od mého tatínka.	Vod mýho tatínka.
U mé postele.	U rný postele.
Na jedné straně.	Na jedný straně.
Od samého začátku.	Vod samýho začátku.
V téhle chvíli.	V týhle chvíli.
Cím méně, tím lépe.	Čím míň, tím líp.
nejdéle	nejdýl
obléknout se	voblíknout se
mléko	mlíko

4. Для разговорной речи характерно упрощение групп согласных. Ср.:

Литературный язык	*Разговорный язык*
a) vždycky	dycky
kdepak	depak
vždyť	dyť
kdyby	dyby
který	kerej

б) непроизношение **j** после гласных в середине и в начале некоторых слов прежде всего в настоящем времени глаголов **být**, **jít**:

jsem, jsou	sem, sou
jste, jsi	ste, si
půjčím	pučím
půjdu	pudu
přijde	přide
jdu, jdou	du, dou

в) стяжение гласных в отдельных словах:

nějakého	ňákýho
nějak	ňák

г) группа согласных **čt** нередко произносится как **št**:

čtvrt	štvrt
čtyři	štyry
čtyřka	štyrka
čtrnáct	štrnáct

Не все вышеуказанные явления обиходно-разговорной речи представлены последовательно у различных носителей языка. Их употребление колеблется в зависимости от предмета разговора, адресата, социального положения, образования говорящего и др.

Морфологические отличия

1. В им. падеже мн. числа прилагательных и некоторых местоимений в соответствии с тремя окончаниями литературного языка в разговорной речи для всех трех родов употребляется одно окончание:

-í
-é — ý[ī]
-á

Литературный язык	*Разговорный язык*
dobří lidé	dobrý lidi
mé děti	mý děti
velká okna	velký vokna

Примечание. Перед окончанием **-ý** отсутствует чередование согласных **k/c, ch/š**, **h/z**, **r/ř**. Ср.:

Литературный язык	*Разговорный язык*
dobří kluci	dobrý kluci

2. В твор. падеже мн. числа у существительных и относящихся к ним прилагательных и местоимений в соответствии с разнообразными окончаниями литературного языка в разговорной речи употребляется окончание **-ma**.

Литературный язык	*Разговорный язык*	
-y	**-ama**	Mluvili (j)smes těma studentama.
-i	**-ema**	Za těma polema je les.
-mi	**-ma**	Chodili (j)sme s těma žábama.

3. Вместо звательной формы нередко употребляется форма им. падежа:

Литературный язык	*Разговорный язык*
pane Nováku!	pane Novák!
pane Procházko!	pane Procházka!
pane Trojane!	pane Trojan!

Ср. также:

pane inženýre!	pane inženýr!
pane staviteli!	pane stavitel!

4. В 3-м лице мн. числа настоящего времени глаголов в соответствии с окончаниями литературного языка **-í**, **-(aj)í**, **-(ej)í** разговорном языке употребляются следующие окончания:

а) у глаголов типа **pracovat** на месте **-í** появляется окончание **-ou** (по аналогии с 3-м лицом настоящего времени глаголов типа: nést - nesou, tisknout - tisknou):

Литературный язык	*Разговорный язык*
pracují	pracujou
milují	milujou
kupují	kupujou
pijí	pijou
hrají	hrajou

б) У глаголов типа **dělat** нередко употребляется усеченное окончание **-aj**. Ср.:

Voni dělaj vošklivou práci. (=*лит.* Dělají ošklivou práci).
Lidi nečekaj (=*лит.* Lidé nečekají).
Rodiče tě hledáj (=*лит.* Rodiče tě hledají).
Dávaj mu třicet korun měsíčně (=*лит.* Dávají mu...).

в) Употребляется усеченное окончание **-ej** / **-ěj** в форме 3-го лица мн. числа от глаголов типа umět - uměj (=*лит.* umějí), sázet - sázej (=*лит.* sázejí) и аналогического окончания **-ej** в той же форме от глаголов типа prosit - prosej (=*лит.* prosí), mlátit - mlátěj (=*лит.* mlátí), nutit - nutěj (=*лит.* nutí).

Форма 3-го лица мн. числа на **-ej** употребляется также у глаголов на **-et** / **-ět**, которые в литературном языке имеют окончание **-í**. Ср.: držet - držej (=*лит.* drží), sedět - seděj (=*лит.* sedí).

г) Вместо окончания 3-го лица мн. числа **-í** в разговорном языке употребляется **-ej**:

Voni mluvěj vo nás (=*лит.* Oni mluví o nás).
Mně se ty šaty líběj (=*лит.* líbí).
Všichni už seděj (=*лит.* sedí).
Děti už spěj (=*лит.* spí).
Moc tam šustěj (=*лит.* šustí).

5. 1-е лицо ед. числа глаголов, оканчивающихся в литературном языке на **-i** (považuji, kupuji, piji), в разговорном языке всегда оканчивается на **-u**:

Nepovažuju ho za schopnýho člověka.
Promiň, že tě přerušuju.
Moc ti přeju, abys byl zdravej.
Piju tenhle hnusnej nápoj.

6. Форме сослагательного наклонения вспомогательного глагола **bychom** в разговорном языке часто соответствует **bysme**:

Jako **bysme** to nevěděli.
Nechci, **abysme** vo tom eště mluvili.
Dybysme byli zdravý!

7. У причастий прошедшего времени на **-l** в мужск. роде суффикс **-l** после согласных нередко отпадает:

Von to ukrad (=*лит.* ukradl).
Já sem to už řek (=*лит.* řekl).
Dyť za to nemoh (=*лит.* vždyť za to nemohl).
Von mu to nepřines (=*лит.* nepřinesl).
Zaslech sem, jak na ně zavolali z okna (=*лит.* zaslechl).

<u>Примечание.</u> У глаголов на **-nout** причастие прошедшего времени встречается либо вообще без суффикса, либо может иметь суффикс **-nu**.

rozhodnout se: rozhod sem se / rozhozhod**nu**l sem se
všimnout si: toho si nevšim / toho si nevšim**nu**l

8. Литературной форме настоящего времени от глагола **být** - **jsi** [si] в разговорной речи часто соответствует форма **seš**:

Mně se líbíš taková, jaká **seš**.
Seš strašně sympatická holka!
Seš u aparátu?

<u>Примечание.</u> У форм с отрицанием **j** произносится: nejsem, nejseš.

9. У инфинитивов на **-ci** (péci, moci, říci, utéci) в разговорной речи часто появляется суффикс инфинитива **-ct**: pomoct, utéct / utýct, upéct / upíct, říct; иногда **ct** проникает в глаголы jet, vyjet, zajet:

Vy si musíte vyje**ct** za město.
Nemůžu vám pomo**ct**.
To je všecko, cos mi chtěla ří**ct**?
Vona pospíchala, ale mně přeci nemohla utý**ct**.

<u>*Синтаксические особенности*</u>

1. Частое употребление личных местоимений при глаголах в формах настоящего и прошедшего времени:

Já vím, co vy si myslíte, to **já** vím.
No, dyť **já** sem (už) vopravdu na vodchodu.
Já nejsem na čtení.

2. Возможен пропуск вспомогательного глагола в 1-м лице ед. и мн. числа в форме прошедшего времени при обязательном употреблении личных местоимений.

Já to tušil!
Páni, já udělal volovinu!
My nic neviděli.
My tam byli.

Примечание. Во 2-м лице ед. числа настоящего времени употребляется связка **s**, которая присоединяется к разным словам в предложении:

Ty**s** to neviděl, když**s** přišel? Přišel**s** včas?

3. Употребление полных форм прилагательных и страдательных причастий в функции именной части сказуемого.

Já nejsem **šitej** na pitomosti.
Tehda (j)sem byl s tím **vyrovnanej**.
(J)ste **hodnocenej** na vzornýho střelce.
Můj spolužák byl **naučenej** na samý jedničky.
Kamarád byl **ochotnej** si popovídat.
Byl (j)sem **přepadenej**.
Von je **namazanej**.
Proč seš **naštvanej**?

4. Употребление указательных местоимений **ten**, **ta**, **to** в непрямой (экспрессивной) функции.

Ta naše babička ta je ale hodná.
To je **ten** váš časopis.
Naše maminka, **ta** by měla ze mně radost.
Kruci, **ten** ale vylít z **tý** silnice.

В разговорном языке встречается много вводных и эмоционально-окрашенных слов, междометий, частиц и др.: viď, jo, cože, že jo?, bodejť, ale, no, tak, teda, prostě, totiž, možná.

No tak, děvče, co je s tebou?
To teda sedí, viď že?
Ty ovšem nemáš ani jednu cigaretu, viď?
No tak my (j)sme tady.
No, to mi řekli.
Jenže my (j)sme mu do toho nalili vodku, chápeš to. Jo?
Ale di! Ty taky hned každýmu naletíš *Перестань! Ты тоже моментально попадешься на удочку*.

Значение некоторых слов и выражений:

1) выражение противоположного мнения:

ba jó! *ну да*; *конечно*; *а как же*!
- Neřekneš mu to, viď že ne?
- Ba jó, řeknu.

ba ne *да нет*; *нет, нет*
- Půjdeš tam se mnou, viď že jó?
- Ba ne! nepůjdu.

co by ne! *как бы не так*; *а как же*!
- Neřekneš mu to, viď že ne?
- Co by ne! (=Řeknu, může to přece vědět).

ale (j)di, ale (j)děte! (иронический отказ) *иди ты*; *перестань, отстань*!
- Musíte tam určitě jít, je to nutné.
- Ale děte, (v)šak to neuteče.

jó ne! *как нет*! *а как же*!
- Tebe se to přece netýká, že?
- Jó ne! Mě v první řadě.

to víš! (иронический отказ от чего-л.) *ну да*; *что ты*!
- Nechtěl bys jet s náma v neděli na výlet autem?
- To víš! S tou mou starou herkou!

to teprv(e) ne! (категорический отказ) *ни за что*! *ни в коем случае*!
- A nechtěl bys to napsat raději sám?
- To teprve ne!

2) выражение разных оттенков согласия:

bode(j)ť! *еще бы*! *ну да*! *конечно*!

- Víš, že jsme tam raději nejeli?
- Bodeť (bodejť)! (=Co byste tam taky jezdili?)

no bode(j)ť! *а почему бы нет*? *ну конечно*!

- Pamatuješ se ještě na ten němý film?
- No bodejť! (=Pravda že se pamatuju).

jak by ne *еще бы, с удовольствием*

- Chtěli byste jet s námi na dovolenou k moři?
- Jak by ne! Třeba zítra.

to víš že jó *конечно да*; *ясно, что да*

- Táti, že mi koupíš na vánoce kolo?
- To víš že jó, když seš tak pracovitá.

no jéje! *а как же*! *еще бы*!

- Máš hlad?
- No jéje! A jakej!

no jó а) выражает согласие (данное с неохотой): *ну конечно*; *конечно же*

- Už jsi jí napsal?
- No jó.

б) собеседник вспомнил, когда это было, о чем шла речь: *да-да*

- Vždyť jsme tam tenkrát byli spolu!
- No jó, máš pravdu! Ta moje prázdná makovice! *Это все моя пустая башка*!

že jó / ano? *не правда ли*? *не так ли*? *так ведь*?

- Zítra je seminář, že jó?

3) выражение удивления:

ale! *ой*; *ах*; *боже мой*!

- Ale! To jsou k nám hosti!

ale ale *ай-ай-ай*

- Ale ale, proč jste tu tak sami?

no ne/né! *неужели*; *не может быть*!

- No né, i ty seš tady?

no tohle! *вот это да*; *вот это новость*!

- Víš, že se Václav oženil?
- No tohle! A koho si vzal?

Междометия, частицы, вводные слова (Citoslovce, částice, vsuvky)

Это неизменяемые слова, которые выражают различную реакцию говорящего на ситуацию (настроение, отношение и пр.): Nuže, co se stalo? Ach, to je krása! Br, to je zima! Tak pojď! Hle, už jdou!

Некоторые междометия и частицы служат как бы для установления непосредственной связи со слушателем и заменяют целые предложения: Jak maminka o tom nic neví? (Říkáte, že maminka o tom nic neví.) Však jsem mu o tom říkal. (Všimněte si, říkal jsem mu o tom.)

Эмоциональное отношение говорящего можно выразить и некоторыми другими словами и выражениями (существительными, глаголами, местоимениями, частицами, союзами), которые нередко употребляются не в собственно-прямой функции. На русский язык они часто не переводятся или передаются посредством междометий, частиц, а также при помощи интонации, порядка слов и пр. Например:

Kéž by přišlo jaro!	Ах, если бы пришла весна!
Jen abys nezapomněl!	Только бы тебе не забыть!
Kdopak to řekl?	Кто же это сказал?
On tam tatínek nerad chodí.	Отец не любит туда ходить.
Ona totiž ta historie s Archimedem...	Собственно, эта история с Архимедом...
Takhle jsme s ním měli co dělat dvě léta.	Представь себе, мы возились с ним два года.
My Syrakusané jsme náhodou Řekové.	Мы, сиракузцы, как-никак греки.
Máš ty ale štěstí!	Ну и везет же тебе!

Ty jsi ale chytrák!	Ну и хитер же ты!
Lidičky, to vám byla hrůza!	Ну и ужас же был, скажу я вам!
Nu, copak to znamená?	Ну и что, что это значит?
Holenku, na nás si nepřijdeš!	Ну нет, братец, нас ты не возьмешь!
To byla, panečku, koupě!	Ну и повезло же тебе с покупкой!
Hrome, to jsem se lekl!	Чёрт возьми, ну и испугался же я!
Jen s chutí do toho.	Давай смелее!
Když ona je dnes taková divná...	Раз уж она сегодня такая странная...
Jak se to jen mohlo stát!	И как это только могло случиться !
Jen když se nic horšího nestalo!	Только бы хуже не было!
Učil jsem se celý večer, tak co?	Что ты хочешь, я занимался весь вечер.
Jestli to nesvede on, pak tedy už nevím o nikom.	Если он это не сделает, то на кого можно положиться!
No prosím, tos tomu dal!	Ну и натворил / наделал же ты дел!
Vždyť tam tehdy nebyl?	Ведь он тогда там не был.
No právě.	Вот именно!
Což o to, ten by to mohl udělat!	Дело в том, что он мог бы это сделать.
Tak už ani muk!	Итак, больше ни слова!
To teda jste úplně vedle.	Вы попали пальцем в небо.
Hybaj odtud, ať vás tady nevidím!	Валяйте отсюда, чтоб я вас здесь больше не видел!
Tak vida, teď je jako vyměněný.	Ну вот, его как будто подменили.
Krucinál, nejde mi to a nejde.	Чёрт побери, у меня никак не получается.
Hergot, to byla ošemetná situace.	Чёрт возьми, попали же мы в историю!
Bylo to, tuším, před třemi roky.	Кажется, это было три года тому назад.

CVIČENÍ

1. Převeďte do spisovné češtiny:

Kup mi prosím tě vosum vobyčejnejch vobálek. - V takovým votrhaným vobleku nemůžu jít na ulici. - Minulej tejden sme měli dobrej vejdělek. - Přemejšlels už vo tom zejtrejším vejletě? - To je jasný, že takový jednání není správný. - Vo ničem jiným sme nemluvili, než vo tý nový metodě. - Podle mýho názoru Novákovi mají moc hezký a poslušný děti. - Vopravdu se mně moc líbějí. - Nemusíš si to kupovat, dyť ti to dycky můžu pučit, dyž to budeš potřebovat. - Byl tady ňákej Člověk, kerej říkal, žes ho pozval. - Mluvil sem včera s těma třema novejma študentama. - Sou to vopravdu hodný lidi a dobrý kamarádi. - V našem novým bytě máme veliký trojdílný vokna. - Dybys chtěl, tak bysme mohli jet zejtra s Novákovejma na vejlet. - Dyť už sem ti řek, že sem tam nemoh jít. - Nemůžu si pomoct, ale s těma výsledkama nemůžu bejt spokojenej. - Seš hrozně hodnej, žes mně to přišel říct.

2. Určete, které věty jsou spisovné a které nespisovně hovorové a proč:

Zítra bysme tam mohli jít. - Seš hodná, žes mi pomohla. - Myslím, že to není správné. - Chodějí tam hlavně děti. - Chlapci si házejí míčem. - Pod oknama rostou růže. - Moc si přeju, aby se to stalo. - Měl byste si s ním o tom promluvit. - Promluvím si o tom s rodičema. - Dáme si polívku? - Z jedny strany je to správný. - Mluvil jsem s dvěma pionýrkami. - Ty šaty ti hrozně slušejí. - Už sem ti řek, že to není pravda. - Jak ste se rozhodnuli?

3. Reagujte vhodně na otázku pomocí výrazů v závorkách a větu doplňte:

(ba jo; ba ne; jó ne!; co by ne; to teprve ne; to víšs, to víte; ale jdi, ale jděte)

Neodjedeš ještě zítra, vid že ne? ... odjedu, doma mě čekají. - Nenapíšeš jí to, viď že ne? ... napíšu, musí se to přece dozvědět. - Ty si to nemusíš kupovat! ... ! A kdo by mi to koupil! - Nechcete si trochu odpočinout? ... , nemohu, mám ještě hodně práce. - Nechtěl bys tu práci svěřit raději Jirkovi? ... , ten by si s tím vůbec nevěděl rady. - Prosím tě, okamžitě ke mně přijď, musím s tebou nutně mluvit. ... , to jsou nápady, teď v noci! Snad to počká do rána. - Tys přece tehdy u toho nebyl! ... , byl. A teď z toho mám nepříjemnosti. - Vás ten liják tehdy nechytil. ... , nás především, neměli jsme se kam schovat. - Ty peníze mu přece nesvěříš, viď? ... , je to spolehlivý člověk. - Nechceš si koupit

nový barevný televizor? ... , aby ke mně chodili všichni sousedi.

4. K odpovědi využijte vhodných výrazů v závorkách:
(bodejť; jak by ne; no bodejť; to víš že jo; no jéje; ba jo (ano); no jó)
Mami, šla bys se mnou v sobotu do kina? ... , když jsi se tak hezky celý týden učila. - Neměli bychom si zaskočit aspoň do bufetu? ... , já osobně mám ukrutný hlad. - Chovali se k ní po celou dobu velmi pěkně. ... , vždyť je to hodná žena. - Vzpomínáš si na ten náš třídní výlet? ... , to jsme tehdy užili legrace. - Nechtěl bys mi trochu pomoci s tím prádlem? ... , jen co dočtu ty noviny. - Na zítřek nemáme žádné úkoly, ... ? Určitě žádné. - Zdá se mi, že k nám jde strýc Jenda. ... , je to on.

5. Doplňte místo teček vhodný výraz v závorkách:
(No tohle!; ale ale; ale; no né!)
Ještě včera vyprávěl, že nikam nepojede, a dnes odjel bez nás! ... ! To jsme od něho nečekali! - ... ... , kde ses tady vzal chlapečku? - To je ... překvapení! - ... ... , copak to děláš? - Ty jsi ... popleta! - ... ... , nikoho tady nevidím? - ... ... , i vy jste přišel včas. - Chtěl jsem ti právě volat a ty jsi již tady, ... ! - Nepřišel ani se neomluvil, ... ! Budete mu muset domluvit.

6. Nahraďte tučně tištěné výrazy jinými slovy:
Jirka je celý otec. - Ten film nestojí za nic. - Marš odtud, ať vás tady nevidím. - Tak vida, již se umoudřil. - Děti, a teď už ani muk. - Tys to provedl. - Pustil se s chutí do práce. - Hrome, ten mě vylekal. - Jářku, v té době to bylo všechno jiné. - Tak vida ho, toho kluka! - To byl panečku fotbal! - Krucinál, nedělejte si ze mne legraci! - Chlapec se nerozmýšlel a hup do vozu. - Kluk vzal kámen a břink do okna! - Vojáci zaujali postavení a hurá na nepřítele. - Heleďte, nechtě raději těch nemístných poznámek. - Natě, tady máte ty své věci. - Vida ho, jak mu to sluší.

7. Přeložte do ruštiny. Pozor na stylistické zabarvení českých vět:
To je dnes ale zima! - Tak už pojď, prosím tě. - On si ten Jirka pořád něco vymýšlí. - Člověče, to ti byla krása! - Já vám řeknu, ono to lyžování není tak jednoduché. - Náhodou já myslím, že on má pravdu. - Máš ty ale z pekla štěstí! - Já vám řeknu, to ale byla dřina! - Jen aby se nám to podařilo! - Copak tys to nevěděl? - To ti byla podívaná! - To sluníčko dnes ale pěkně hřeje. - Ona vám s ním nebyla žádná řeč. - Abys věděl, tak to já tedy náhodou dobře vím. - Ona ta Věra vám pořád s něčím není spokojená. - Lidičky, to je něco úžasného. - To byl ale hloupý film! - Ona ta hovorová čeština je dost složitá.

8. Vyberte к těmto spojením synonymické výrazy z textu:
nemít zájem; udělali z ní macechu; líbil se mu kufr; připravit překvapení; nadávat po celou dobu jízdy; učiněné hovado; příval nadávek; na takový okamžik oni čekají; který kdy existoval; nejednalo se o nic jiného; je hloupý od narození; nemít ztráty; potulují se různí podvodníci; chtěl se polepšit; vyhodit z chodby; dělat pitomosti; ten asi někdo ukradl; holohlavý člověk; přestaňte, Švejku, s vašimi výklady; všechno je čistá pravda

9. Přeložte do ruštiny:
Byl to nejstrašnější okamžik mého života. - Švejk připravil nadporučíkovi malé překvapení. - Bylo to jen takové menší nedorozumění. - V kupé 2. třídy seděl starší pán. - Byla to již starší dáma. - Ztratil se nám takový menší kufr. - Byl to její největší životní omyl. - Byla to jedna z nejotřesnějších scén. - Byl nucen vyslechnout ty nejhorší nadávky. - Měl o tu ženu obrovský zájem. - Civilista nejevil, jak se zdálo, pražádný zájem o celou záležitost.

10. Vysvětlete významové rozdíly u těchto dvojic slov (jednotlivé významy slov prověřte podle slovníku); utvořte věty:
medik, медик; vinohrad, виноград; pivovar, пивовар; biograf, биограф; řešit, решить; ráno, рано; vážný важный; podvodník, подводник; vůně, вонь; zápach, запах; vyrazit, выразить.

11. a) Pomocí předpony **„nad-“** a **„pod-“** utvořte slova a uveďte jejich ekvivalenty v ruštině:
-poručík; -řízený; -hlavník; -chod; -mořský; -průměrný; -řadovat; -zemní; -povrchový; -pis; -běhnout

b) Uveďte ruské ekvivalenty k těmto českým slovům:
podplukovník; poddůstojník; podvědomí; podtlak; podtitul; podsvětí; podnormální; podkolenky; podhoubí; podfuk; podbradek
nadbytek; nadbytečný; nadčlověk; nadčasový; nadhled; nadhodnota; nadkontingent; nadnormativní;

nadpřirozený; nadstavba; nadvláda

12. Přeložte do ruštiny slovní spojení s adjektivem „hnědý“, „krásný“, „slepý“ - pozorujte, co jim odpovídá v ruštině:
hnědý kůň; hnědé oči; hnědé vlasy; hnědý kabát; hnědé uhlí; hnědá polévka; krásný okamžik; krásné jaro; krásný výrobek; krásný pohled; slepý člověk; slepá láska; slepá ulička; slepé okno; slepý pasažér; slepé střevo

13. Vysvětlete významový rozdíl v těchto slovních spojeních a utvořte věty:
holohlavý muž - prostovlasý muž; pozorovací talent - pozoruhodný závěr; pořádný člověk - pořádný kus práce; místní doprava - nemístná poznámka; mírný svah - mírná povaha; zpívající kos - zpěvavý pták; náhlý obrat - náhlá změna; nahraditelná součástka - náhradní součástka; nachýlený strom - náchylný k pití; památná událost - památkový úřad; prostý člověk - sprostá nadávka; inspekční cesta - inspektorské místo; mírná domluva - mírové jednání; instrukční knížka - instruktorský kurs; instalovaný přijímač - instalační práce

14. a) Vypravujte o Švejkových příhodách v rychlíku Praha - České Budějovice.
b) Vypravujte některou jinou veselou příhodu z knihy „Dobrý voják Švejk“.
c) Co víte o životních osudech Jaroslava Haška?
d) Jaký byl Haškův vztah k sovětské zemi?

15. Přeložte do češtiny:
а) Он вспоминал об этом постоянно. - Они искали подходящее время для встречи. - Мой друг очень интересуется современным искусством. - Незнакомый человек вмешался в наш разговор. - Невезение преследовало его на каждом шагу. - Прошу вас, оставьте меня в покое. - Каждую фразу учитель повторял три - четыре раза подряд. - Работники министерства совершили инспекционную поездку по предприятиям.
б) Ах, какой сегодня хороший день. - Ну и наработался я! - Что же это, собственно, может означать? - Ну так что, можем начинать? - Эх, прогуляться бы!
в) Мы ждали этого письма почти месяц. - Мы позаботились о том, чтобы к приезду гостей все было в порядке. - Обратите внимание на эту статью, она вам пригодится в работе. - Все студенты нашей группы участвовали в семинаре. - Мы присутствовали на торжественном открытии конкурса. - Я с нетерпением буду ждать вашего возвращения. - Речь идет совсем не о том, о чем вы говорите. - После возвращения с практики мы будем сдавать государственный экзамен по языку. - «У одной женщины на вокзале украли ребенка с коляской», - рассказывал Швейк. - Они поссорились из-за какой-то ерунды. - Мы заинтересованы в быстром завершении этой стройки. - Этот человек произвел на нас очень приятное впечатление. - Я с удовольствием воспользуюсь вашей помощью. - Я уже не обращаю внимания на эти разговоры. - Они всегда делились последним куском хлеба. - Разговор зашел о последних событиях. - Сегодня я буду отдыхать, я просто падаю от усталости. - Наконец-то этот журнал попал ко мне в руки. - Наконец-то мне удалось вырваться из дому. - После долгих размышлений он решился на это. - К сожалению, я не в состоянии ответить на ваш вопрос. - Я никак не мог понять, о чем он просил. - Я спросил у своего соседа, который час. - Мы отказываемся от вашего предложения, так как сомневаемся в его целесообразности. - Их предупредили об опасности, но было уже поздно. - Все свободолюбивые народы ведут борьбу против агрессии и милитаризма.

Slovníček

целесообразность účelnost
предупреждать (*о чем-л.*) varovat (*před něčím*)

Doplňková četba

OSUDY DOBRÉHO VOJÁKA ŠVEJKA

(Úryvky) *Jaroslav Hašek*

Komise soudních lékařů, která měla rozhodovat, zdali duševní obzor Švejkův odpovídá či neodpovídá všem těm zločinům, pro které jest žalován, sestávala z tří neobyčejně vážných pánů s názory, z nichž názor každého jednotlivce lišil se znamenitě od jakéhokoliv názoru druhých dvou.

Jestli v případě Švejkově došlo k úplné shodě mezi těmi protilehlými vědeckými tábory, dá se to vysvětlit čistě jedině tím ohromujícím dojmem, který na celou komisi učinil Švejk, když, vstoupiv v síň, kde měl být prozkoumán jeho duševní stav, vykřikl, zpozorovav na stěně visící obraz rakouského mocnáře:

„Ať žije, pánové, císař František Josef I.!“

Věc byla úplně jasnou. Spontánním projevem Švejkovým odpadla celá řada otázek a zůstaly jen některé nejdůležitější, aby z odpovědi podtvrzeno bylo prvé mínění o Švejkovi na základě systému doktora psychiatrie Kallersona.

„Jest radium těžší než olovo?“

„Já ho, prosím, nevážil,“ se svým milým úsměvem odpověděl Švejk.

„Věříte v konec světa?“

„Napřed bych ten konec musel vidět,“ ledabyle odvětil Švejk, „rozhodně se ho ale zejtra ještě nedočkám.“

„Dovedl byste vypočítat průměr zeměkoule?“

„To bych, prosím nedovedl,“ odpověděl Švejk, „ale sám bych vám, pánové, dal také jednu hádanku: Je tříposchoďovej dům, v tom domě je v každém poschodí 8 oken. Na střeše jsou dva komíny. V každém poschodí jsou dva nájemníci. A teď mně řekněte, pánové, v kerým roce zemřela domovníkovi jeho babička?“

Soudní lékaři podívali se významně na sebe, nicméně jeden z nich dal ještě tuto otázku:

„Neznáte nejvyšší hloubku v Tichém oceáně?“

„To, prosím, neznám,“ zněla odpověď, „ale myslím, že rozhodně bude větší než pod vyšehradskou skálou na Vltavě.“

Předseda komise se stručně otázal: „Stačí?“ ale přece si ještě jeden z členů vyžádal tuto otázku:

„Kolik je 12897 krát 13863?“

„729,“ odpověděl Švejk nemrkaje.

„Myslím, že to úplně postačí,“ řekl předseda komise.

„Děkuji vám, pánové,“ uctivě se ozval Švejk, „mně to také úplně stačí.“

Po jeho odchodu kolegie tří se shodla, že je Švejk notorický blb a idiot podle všech přírodních zákonů, vynalezených psychiatrickými vědátory.

ANEKDOTY

Příslušník VB staví v noci vozidlo a spustí na řidiče:

„Občane, jak to jezdíte! Světlo rozbité, blinkr vám nefunguje, blatník nabouraný... Vystupujte si z vozu!“

Řidič vystupuje a náhle vykřikne:

„Ježíšmarja, ale kde mám přívěs a rodinu!“

Slovníček

blinkr стоп-сигнал
blatník крыло автомобиля
nabourat разбить
přívěs прицеп

* * *

„Mamííí, já chci tamhle tu velkou pannu, co pořád zavírá oči a zívá!“
„Dej pokoj, vždyť je to prodavačka!“

* * *

Zapamatujte si:

Jednat s někým v rukavičkách (=šetrně, opatrně, jemně jednat).
Už je ruka v rukávě (=už se dohodli).
Dostat se do dobrých rukou (=k dobrým lidem).

Česko-Ruský Slovník

A a

a *союз* и
ačkoli *союз* хотя
adresa, -y *f* адрес; **zpáteční a.** обратный адрес
ahoj! привет! здравствуй!
akce, -e *f* 1. дело, действие; 2. мероприятие
aktovka, -y *f* портфель
ale *союз* но
alej, -e *f* аллея
ambulanční амбулаторный
ambulantně амбулаторно
Američan, -a *m* американец
anglicky по-английски
anglický английский
ani *союз* ни; *отриц. частица* ни, даже
ani ... ani *союз* ни ... ни
aniž и не...
ano да
aperitiv, -u *m* аперитив (вино, которое подается до еды)
arch, -u *m* лист бумаги
armáda, -y *f* армия
asi примерно
aspoň хотя бы, по крайней мере
atd и т. д.
Athény *pl* Афины
auto, -a *n* автомашина
autor, -a *m* автор
avšak однако
až предл. 1. **a. ke**, **a. do** вплоть до; 2. *союз* когда

B b

ba даже
babička, -y *f* бабушка
badatel, -e *m* исследователь
bafat *несов.* курить
báj, -e *m* сказание, притча
báječný сказочный
balíček, -čku *m* посылочка; пакетик
balit *несов.* паковать, упаковывать
barevný цветной
barokní в стиле барокко
barva, -y *f* краска
báseň, -sně *f* поэма, стихотворение
básník, -a *m* поэт
bát se (**bojím se...**) *несов.* бояться
batoh, -u *m* рюкзак
batolit se *несов.* ковылять
bavit *несов.* развлекать; **b. se** развлекаться
bavlna, -y *f* хлопок
bedlivě старательно, тщательно; внимательно
bědovat *несов.* жаловаться, сетовать
běh, -u *m* бег
během во время, в течение
bělice, -e *f* плотва, елец (рыба)
běloch, -a *m* белый человек
Benátky *pl* Венеция
bez *предл.* без
bezbarvý бесцветный
bezděčný нечаянный, невольный
bezpečnost, -i *f* безопасность
bezpečný безопасный
bezplatně бесплатно
bezradně беспомощно
bezstarostnost, -i *f* беззаботность, беспечность
běžec, -žce *m* бегун
běžet *несов.* бежать
běžný обычный
bída, -y *f* нищета
bílý белый
bít (**biji**, **biješ ... bijí**) *несов.* бить
blahobyt, -u *m* благосостояние, благополучие
blahopřání, -í *n* поздравление; **b.** *k něčeti* поздравление с чем-л.
blahopřát *несов.*: **b.** *někoti k něčeti* поздравлять кого-л. с чем-л.
bláznivý сумасшедший
bledý бледный
blesk, -u *m* молния
bodyček, -čku *m* (*спорт.*) силовой прием
bohatý богатый; обильный
bohužel к сожалению
bochník, -u/-a *m* буханка хлеба
boj, -e *m* бой, борьба
bojovník, -a *m* борец
bolení, -í *n* боль; **b. hlavy** головная боль
bolest, -i *f* боль
bolestínsky болезненно
bolet *несов.* (*безл.*) болеть, испытывать физическую боль; **bolí ho ruka** у него болит рука
bonbón, -u *m* конфета
bortit se несов. 1. коробиться; 2. ломаться, хрустеть (*о снеге*)
bota, -y *f* ботинок
bouchat *несов.* стучать; **b. na dveře** стучать в дверь

bouře, -e *f* буря, гроза
brambor, -u *m* картофелина
brambory *pl* (*собир.*) картофель
bramboračka, -y *f* (*разг.*) картофельный суп
brána, -y *f* ворота
bránit se *несов*. сопротивляться; **b. se** *před někým, něčím* защищаться от кого-л., чего-л.
brankář, -e *m* вратарь
bratr, -a *m* брат
bratranec, -nce *m* двоюродный брат
brebentit болтать
broskev, -kve *f* персик (*плод*), персиковое дерево
bručet *несов.* ворчать
bruslení, -í *n* катание на коньках
brýle, **brýlí** *pl* очки
brzda, -y *f* тормоз
brzo, **brzy** быстро, скоро
břeh, -u *m* берег
březen, -zna *m* март
břicho, -a *n* живот
bříza, -y *f* береза
budík, -a/-u *m* будильник
budit *несов.* будить
budova, -y *f* здание
budování, -í *n* строительство; построение
buchta, -y *f* сладкий пирог
Bulhar, -a *m* болгарин
Bulharsko, -a *n* Болгария
burácet *несов.* бушевать
bydlet, **bydlit** *несов.* жить, проживать
byt, -u *m* квартира
být (**jsem ... jsou**) *несов.* 1. быть, существовать; 2. быть, находиться; 3. быть, являться, представлять собой
bzučení, -í *n* жужжание

C c

celonárodní общенародный
celý весь, целый
cena, -y *f* 1. цена, стоимость; 2. премия; **dostat cenu** получить премию
cesta, -y *f* дорога, путь
cestář -e *m* дорожный рабочий
cestování, -í *n* путешествие; поездка
cestovat *несов.* путешествовать
cestovné, -ého *n* подъемные; деньги на проезд
cestující, -ího *m* пассажир; путешественник
cibule, -e *f* лук
cigareta, -y *f* сигарета
cíl, -e *m* цель
cirkus, -u *m* цирк
císař, -e *m* император
cit, -u *m* чувство
cítit *несов.* чувствовать; ощущать
citlivý чувствительный
citrón, -u *m* лимон
civilista, -y *m* штатский
civilní гражданский
cizina, -y *f* заграница; чужбина
cizinec, -nce *m* иностранец
co что
cpát *несов.* набивать, напихивать
ctitel, -e *m* поклонник, почитатель
ctižádostivý честолюбивый
cukr, -u *m* сахар; **kostkový c.** кусковой сахар; **krystalový c.** сахарный песок
cvičenec, -nce *m* гимнаст, физкультурник
cvičení, -í *n* упражнение
cvičit *несов.* 1. упражняться; 2. тренировать(ся); 3. заниматься физкультурой
cvičitel, -e *m* преподаватель физкультуры, тренер
cyklista, -y *m* велосипедист

Č č

čára, -y *f* линия; **modrá č.** (*спорт.*) линия зоны защиты
čas, -u *m* время
časně рано
časopis, -u *m* журнал
často часто
Čech, -a *m* чех
Čechy, **Čech** *pl* Чехия
čekárna, -y *f* зал ожидания
čekat *несов.*: **č.** *na někoho*, *na něco* ждать кого-л., что-л.
čepice, -e *f* шапка, фуражка
černoch, -a *m* негр
černý черный; **c. pasažér** безбилетный пассажир
čerstvý свежий
červen, -vna *m* июнь
červenec, -nce *m* июль
červený красный
česat *несов.* 1. расчесывать; 2. собирать, рвать (*плоды*)
česky по-чешски
český чешский
čestný честный; **c. úkol** почетное задание

čeština, -y *f* чешский язык
češtinář, -e *m* (*разг.*) преподаватель чешского языка
četný многочисленный
Čína, -y *f* Китай
Číňan, -a *m* китаец
činit *несов.* 1. делать; 2. (*безл.*) составлять
činka, -y *f* гантель
činnost, -i *f* деятельность
činohra, -y *f* 1. драма; 2. драматический театр
číslo, -a *n* номер, число
číslovka, -y *f* числительное
číst (**čtu ... čtou**) *несов.* читать
čistit *несов.* чистить
číšník, -a *m* официант
čítanka, -y *f* книга для чтения, хрестоматия
čítárna, -y *f* читальный зал, читальня
čitelně четко, разборчиво
čitelný читабельный, разборчивый
článek, -nku *m* статья (*в газете, журнале*)
čmárat *несов.* писать каракулями
čnít, **čnět** (*3 pl* **ční...čnějí**) *несов.* торчать, возвышаться, выступать
čtenář, -e *m* читатель
čtení, -í *n* чтение
čtverácký шаловливый, проказливый
čtvrt, -i *f* четверть
čtvrtek, -tka *m* четверг

D d

dál, **dále** дальше, далее
dálka, -y *f* даль
další следующий, дальнейший
dar, -u *m* подарок, дар
dárek, -rku *m* подарок
dařit se *несов.* (*безл.*) удаваться
dávat *несов.* давать; ставить; **d. balet, operu** ставить балет, оперу
dcera, -y *f* дочь
dědeček, -čka *m* дедушка
dědina, -y *f* деревня, село
děj, -e *m* действие; **napínavý d.** захватывающее действие
dějiny *pl* история
dekagram, -u *m* (*разг.* **deko**, -a *n*) 10 граммов
děkovat *несов. někomu za něco* благодарить кого-л. за что-л.
dělat (**dělám...dělají**) *несов.* 1. делать; работать; 2. (безл.) составлять; **kolik to dělá dohromady?** сколько всего?
dělník, -a *m* рабочий
dělo, -a *n* орудие, пушка
den, **dne** *m* день; **den ze dne** со дня на день
denně ежедневно
deska, -y *f* доска; **gramofonová d.** грампластинка
destička, -y *f* дощечка, пластинка
dešť', -ě *m* дождь
deštník, -u *m* зонт, зонтик
děvče, -ete *n* девушка
devět девять
dík, -u *m* благодарность
díky *предл. někomu* благодаря кому-л.
dílem ... dílem частью ... частью, то ... то
dílo, -a *n* 1. произведение; 2. дело, работа
díra, -y *f* дырка
dirigent, -a *m* дирижер
dít se *несов.* (*безл.*) делаться, происходить; **co se děje?** что происходит?
dítě, -ěte *n* ребенок, дитя; *pl* **děti** дети
div, -u *m* диво, чудо; *není divu* неудивительно
div чуть; **d. že nespadl** чуть было не упал
divadlo, -a *n* театр
divák, -a *m* зритель
dívat se *несов.* смотреть
divit se *несов. něčemu* удивляться чему-л.
dívka, -y *f* девушка
divoký дикий
dlaň, -ě *f* ладонь
dlažba, -y *f* мостовая
dlouhán, -a *m* верзила, дылда
dlouho долго
dlouhodobý долгосрочный, длительный
dlouhý долгий (о времени); длинный (о расстоянии)
dnes сегодня
dnešek, -ška *m* сегодняшний день, сегодня
do *предл.* в, до: **jít d. divadla** идти в театр
doba, -y *f* время; период
dobrodružství, -í *n* приключение; аван тюра
dobrý хороший
dobře хорошо, ладно
dobýt *сов.* 1. *něčeho* добыть; 2. овладеть, захватить, завоевать что-л.
dobytek, -tka *m* скот
dobývání, -i *n* завоевание
docela полностью, совершенно, совсем
dočkat se *сов.* дождаться
dodávka, -y *f* поставка

dodržovat (**dodržují**) *несов.* něco соблюдать, придерживаться чего-л.
dohadovat se (**dohadují se**) *несов.* договариваться
dohled, -u *m* поле зрения; **ztrácet z dohledu** терять из поля зрения; **dítě je z dohledu** ребенка не видно
dohodit *сов.*: **co by kamenem dohodil** рукой подать
dohromady вместе; в целом
dojem, -jmu m впечатление
dojít (**dojdu**, **dojdou**) *сов.* дойти
dokonalý совершенный, исключительный
dokonce совсем, совершенно; даже
dokořán настежь
dole внизу
doleva налево, влево
dolů вниз
domácí домашний
domácí, -ího *m* домовладелец
domácnost, -i *f* домашнее хозяйство
domek, -mku *m* домик
dominovat *несов. něčeti* возвышаться над чём-л., преобладать над чем-л.
domlouvat *несов.* 1. *co* договариваться; 2. *koтu* внушать, уговаривать (кого-л.)
domluvit se *сов.* договориться
domnívat se *несов.* думать, предполагать
domov, -a *m* 1. отчий дом; родной край; 2. родина, отчизна
domovník, -a *m* дворник
domů домой
doopravdy в самом деле, действительно, всерьез
dopis, -u *m* письмо
dopisovat si *несов.* переписываться
doporučení, -í *n* рекомендация
doporučit *сов.* рекомендовать
doporučovat *несов.* рекомендовать
doprava, -y *f* транспорт
dopravní транспортный; **d. prostředek** средство передвижения
dopravovat *несов.* перевозить, транспор тировать, доставлять
doprovázet *несов.* провожать
doprovodit *сов.* проводить
dorážet *несов. na někoho* нападать, набрасываться на кого-л.
dort, -u *m* торт
doručení, -í *n* вручение
dosáhnout *сов. něčeho* достичь чего-л.
dosahovat *несов. něčeho* достигать чего-л.
dospělý взрослый
dost достаточно, довольно; хватит
dostat *сов.* достать, получить
dostat se *сов. někam* попасть куда-л., очутиться где-л.
dostaveníčko, -a *n* место свидания; встреча, свидание
dosud до сих пор
doškový соломенный
dotčený тронутый
doufat *несов.* надеяться
dovědět se, **dozvědět se** (**dovím se**, **dozvím se... dovědí se**, **dozvědí se**) *сов.* узнать
dovnitř внутрь
dovolená, -e *f* отпуск
dovolení, -í *n* разрешение; **s dovolením!** разрешите! позвольте!
dovolit *сов.* разрешить
dovolovat *несов.* разрешать
dozrávat *несов.* созревать
drahokam, -u *m* драгоценный камень, изумруд
drahý дорогой
drát, -u *m* проволока
drobné *pl* мелочь (*о деньгах*)
drobný мелкий
drogérie, -e *f* магазин с парфюмерными и химическими товарами
drožkář, -e *m* извозчик
drůbež, -e *f* домашняя птица
druh, -u *m* сорт, вид
druhý второй; другой
družstevník, -a *m* член с/х кооператива
družstvo, -a *n* с/х кооператив
držet *несов.* держать
dřevo, -a *n* древесина
dřímat *несов.* дремать
dříve раньше
dříví, -í *n* дрова
dub, -u *m* дуб
duben, -bna *m* апрель
důkaz, -u *m* доказательство
důl, **dolu** *m* шахта, рудник
důležitý важный
důlní 1. шахтный, рудничный; 2. горный мастер
dům, **domu** *m* дом
důsledný последовательный
dusno душно
dusný душный
důvěrně доверительно

důvěrník, -a *m* доверенное лицо; поверенный
důvod, -u *m* довод, основание; причина
důvodný обоснованный
dveře, **dveří** *pl* дверь
dvorana, -y *f* холл, зал
dvorní придворный
dvořan, -a *m* придворный
dvůr, **dvora** *m* двор
dýmka, -y *f* трубка
džbán, -u *m* кувшин

E e

ekonom, -a *m* экономист
elektrárna, -y *f* электростанция
elektropotřeby *pl* электротовары
existence, -e *f* существование

F f

fajfka, -y *f* трубка
fakulta, -y *f* факультет; **filozofická f.** философский факультет
fandit *несов.* (*komu*) (*разг. спорт.*) болеть за кого-л.
fejeton, -u *m* фельетон
fenka, -y *f* сучка
film, -u *m* 1. кинофильм, кинокартина; 2. кинопленка
filozofie, -e *f* философия
fraktura, -y *f* перелом (*мед.*)
foukat *несов.* дуть
frankovat оплатить почтовое отправление
fungovat *несов.* функционировать, работать

G g

gauč, -e *m* тахта, диван, софа
generace, -e *f* поколение
gratulovat *несов. komu k čemu* поздравлять кого-л. с чем-л.
guma, -y *f* резина; ластик

H h

hádat *несов.* гадать, угадывать
hádat se (**hádám se**, **hádají se**) *несов.* ругаться, ссориться, спорить
hádka, -y *f* ссора, спор
hadr, -dru *m* тряпка
hájení, -í *n* охрана, защита
hajný, -ého *m* лесник
halenka, -y *f* кофточка
haléř, **halíř**, -e *m* геллер (монета)
harfa, -y *f* арфа
házená, -é *f* ручной мяч, гандбол
házet *несов.* бросать
hebký нежный, мягкий
hedvábí, -í *n* шелк
hedvábný шелковый
helmice, -e *f* шлем, каска
herec, -rce *m* актер
herečka, -y *f* актриса
heslo, -a *n* лозунг; (*воен.*) пароль
hezký красивый; хороший; прекрасный
historický исторический
hlad, -u *m* голод
hlas, -u *m* голос
hlásit se *несов.* заявлять о себе, давать о себе знать
hlasitý громкий
hlavně главным образом
hlavní главный
hledat *несов.* искать
hledisko, -a *n* точка зрения
hlesnout *сов.* сказать беззвучно, едва шевеля губами
hluk, -u *m* шум, гул
hmyz, -u *m* насекомое, (*собир.*) насекомые
hnát (**ženu**, **ženeš... ženou**) *несов.* гнать
hned сейчас (же), тотчас (же)
hnědý коричневый; карий; бурый
hnutí, -í *n* движение
hod, -u *m* бросок, метание
hodina, -y *f* 1. час; 2. урок (*занятие в школе*)
hodinář, -e *m* часовщик
hodiny *pl* часы
hodit *сов.* бросить
hodně очень; много
hodnota, -y *f* 1. ценность; 2. стоимость
hodnotit *несов.* něco оценивать что-л., давать оценку чему-л.
hodný добрый, хороший
hoch, -a *m* мальчик, юноша, молодой человек
holení, -í *n* бритье
holič, -e *m* парикмахер
holit *несов.* брить; **h. se** бриться
holka, -y *f* девочка; девушка
holohlavý лысый
holomek, -mka *m* негодяй, мерзавец
honem быстро
hora, -y *f* гора
horečka, -y *f* жар; **má horečku** (**teplotu**) у него жар, высокая температура

horko жарко
horký горячий; жаркий
horlivě усердно, ревностно
horník, -a *m* шахтер
horolezec, -zce *m* альпинист
horolezectví, -í *n* альпинизм
horský горный
hospodářství, -í *n* хозяйство
host, -a. *m* гость
hostinec, -nce *m* трактир
hotel, -u *m* гостиница
hotový готовый
houba, -y *f* гриб
houska, -y *f* булка
housle, -í *pl* скрипка
houslista, -y *m* скрипач
houževnatý 1. упорный, настойчивый; 2. прочный, твердый
hovado, -a *n* (*груб.*) мерзавец; дурак
hovězí, -ího *n* говядина
hovězí говяжий
hovorný разговорчивый
hovořit *несов.* говорить
hra, -y *f* 1. игра; 2. пьеса
hrabivec, -vce *m* грабитель, хищник
hračka, -y *f* игрушка
hrad, -u *m* замок; дворец; кремль;
Pražský h. Пражский град
hranice, -e *f* граница; рубеж
hrášek, -u *m* горошек
hrát (**hraji**, **hraješ... hrají**) *несов.* играть; **h.** *na něco* играть на чём-л.; **h. si** *s čím* играть во что-л.
hrazda, -y *f* турник
hrdě гордо
hrdina, -y *m* герой
hrdlo, -a n горло
hrdý гордый
hrnec, hrnce *m* горшок
hrnout se *несов.* 1. стекаться; 2. валить валом
hromada, -y *f* куча
hromobití, -í *n* 1. раскаты грома; 2. ругань, брань
hrozné очень
hrst, -i *f* горсть
hruška, -y *f* груша
hrůza, -y *f* ужас
hřbitov, -a *m* кладбище
hřebík, -u *m* гвоздь
hřímat *несов.* греметь
hřiště, -ě *n* спортплощадка, стадион
hřmět (*безл.*) греметь; **hřmí** гремит гром
hubený худой; *перен.* тонкий
hudba, -y *f* музыка
hůl, **hole** *f* палка
huňatý лохматый
hvězda, -y *f* звезда
hýbat se *несов.* шевелиться, двигаться
hymna, -y *f* гимн

CH ch

chaloupka, -y *f* избушка
chápat *несов.* понимать
chápavost, -i *f* сообразительность
chata, -y *f* загородный дом, дача
chladnička, -y *f* холодильник
chlapec, -pce *m* мальчик, парень
chlubit se *несов.* хвастаться
chodba, -y *f* коридор
chodbarka, -y *f* коридорная
chodec, -e *m* пешеход
chodidlo, -a *n* ступня
chodit *несов.* ходить
chodník, -u *m* 1. тротуар; 2. тропинка
choroba, -y *f* болезнь
chovat *несов.* 1. сохранять, хранить; 2. разводить (*скот и т. п.*)
chovat se вести себя
chrčet *несов.* хрипеть, сопеть
chrup, -u *m* челюсть
chřipka, -y *f* грипп
chtít (**chci**, **chceš... chtějí**) *несов.* хотеть
chudák, -a *m* 1. бедняк; 2. бедняга
chudý бедный
churavčt *несов.* болеть, хворать
chuť, -i *f* 1. аппетит; 2. вкус; **nemá to žádnou ch.** это абсолютно безвкусно; **mám velkou ch.** *nač* я очень хочу чего-л.
chutný вкусный
chůva, -y *f* няня
chvátat *несов.* спешить
chvět se (**chvěji se...**) дрожать, трястись
chvíle, -e *f* минута
chyba, -y *f* ошибка
chybět *несов.* 1. (*безл.*) недоставать, не хватать; 2. отсутствовать (*на уроке и т. п.*); **chybí mu vůle** у него не хватает воли
chystat se *несов.* 1. готовиться, собираться; 2. *na něco* готовиться, собираться к чему-л.
chytat *несов.*: **ch. ryby** ловить рыбу
chytit se *сов. něčeho* схватиться, ухватиться за что-л.

chytrý умный; хитрый

I i

ihned тотчас же, немедленно
ilegální нелегальный, подпольный
imponovat *несов.* импонировать
Ind, -a *m* индиец
index, -u *m* 1. зачетная книжка; 2. показатель
informační информационный; **i. kancelář** справочное бюро
inspirovat *несов.* вдохновлять
inženýr, -a *m* инженер
Ir, -a *m* ирландец
Irsko, -a *n* Ирландия
Island, -u *m* Исландия
Istanďan, -a *m* исландец
Ital, -a *m* итальянец
Itálie, -e *f* Италия

J i

jablkový яблочный; **j. závin** яблочный пирог
jádro, -a *n* ядро
jahoda, -y *f*: **zahradní jahody** клубника; **lesní jahody** земляника
jak как
jak ... tak *союз* как ... так (и)
jako как; словно, будто
jaksepatří как следует, как положено
jaký какой
jakživ за всю жизнь
jarní весенний
jaro, -a *n* весна
jásat *несов.* ликовать, радоваться
jasný ясный, яркий
javor, -a/-u *m* клен
jeden (**jedna**, **jedno**) один
jedinečný единственный; исключительный, замечательный
jednak отчасти
jednak ... jednak *союз* с одной стороны ... с другой стороны
jednat *несов.* обсуждать
jednička, -y f единица
jednomyslný единодушный
jednota, -y *f* единство
jednotlivý отдельный
jednotný единый
jednou однажды
jehla, -y *f* игла
jehlový игольный, игольчатый
jeho его; **s j. bratrem** с его братом
její ее; **s jejím synem** с ее сыном
jejich их
jemňounký нежненький, тоненький
jen, **jenom** только
jenže *союз* но, однако, только
ještě еще
jet (**jedu**, **jedeš... jedou**) **несов.** ехать; идти (*о транспорте*)
jeviště, -ě *n* сцена (*в театре*)
jevit *несов.*: **j. talent** проявлять талант
jezdit *несов.* ездить
jezero, -a *n* озеро
jídelna, -y *f* столовая
jídelní lístek меню
jídlo, -a *n* еда, пища; **hlavní j.** второе блюдо; **jako hlavní j. máme...** на второе у нас...
jih, -u *m* юг
jinak иначе
jinam в другое место
jinde в другом месте
jindy в другое время, в другой раз
jiný другой, иной
jíst (**jím**, **jedí**) *несов.* есть; кушать
jistě точно, определенно
jistota, -y *f* уверенность
jít (**jdu... jdou**) *несов.* идти
jitro, -a *n* утро
jitřní утренний
jízda, -y *f* 1. езда; 2. поездка
jízdenka, -y *f* проездной билет
jízdné, -ého *n* плата за проезд
jízdní řád, -u *m* расписание; **vlakový j. ř.** расписание поездов
jméno, -a *n* имя; фамилия
jmenovat *несов.* 1. называть; 2. назначать; **j. do funkce ředitele** назначить на должность директора
jmenovat se *несов.* называться, зваться; **jak se jmenuješ?** как тебя зовут?

K k

kabát, -u *m* пальто; пиджак
kabelka, -y *f* сумка (дамская)
kalhoty *pl* брюки
kamarád, -a *m* друг, приятель, товарищ
kamna *pl* печь, печка
kanón, -u *m* пушка
kapesné, -ého *n* карманные деньги
kapesník, -u *m* носовой платок
kapitola, -y *f* глава
kapsa, -y *f* карман; **náprsní k.** нагрудный карман

karta, -y *f* карта (*игральная*)
kastrůlek, -u *m* кастрюлька
kašel, -šle *m* кашель
katedra, -y *f* кафедра
katedrála, -y *f* кафедральный собор
káva, -y *f* кофе; **černá k.** черный кофе; **bílá k.** кофе с молоком
kavárna, -y *f* кафе
kázeň, -zně *f* дисциплина; **pracovní k.** трудовая дисциплина
kde где
kdepak! где там!, куда там!
kdo кто
kdy когда
když *союз* когда
keř, -e *m* куст
kladivo, -a *n* молот
klášter, -a *m* монастырь
klavír, -u *m* рояль
klavírista, -y *m* пианист
klenotnický ювелирный
klenout *несов.*: **k. se** *несов.* возвышаться (*о сводах*)
klesat *несов.* опускаться; падать; понижаться, спускаться; **k. na mysli** падать духом
klíč, -e *m* ключ
klidně спокойно
klidný спокойный
klika, -y *f* дверная ручка
klikyháky *pl* каракули
klín, -u *m* колени; **s děckem na klíně** с ребенком на коленях
klobouk, -u *m* шляпа
kloktadlo, -a *n* полоскание
kloktat *несов.* полоскать горло
klonit se *несов.* наклоняться, сгибаться; **k. se** *k někomu* склоняться к кому-л.
klopýtat *несов.* спотыкаться
kloub, -u *m* сустав; (*техн.*) шарнир
kluk, -a *m* мальчик
kmen, -e *m* 1. ствол дерева; 2. (*лингв.*) корень
knedlík, -u *m* кнедлик (*чешское национальное блюдо из муки*)
knihkupectví, -í *n* книжный магазин
knihovna, -y *f* 1. библиотека; 2. книжный шкаф
kniknout *сов.* взвизгнуть
knír, -u *m* ус: **kníry** *pl* усы; **dát si narůst k.** отрастить усы
knoflík, -u *m* пуговица
koberec, -rce *m* ковер
kočárek; -rku *m* коляска
kočka, -y *f* кошка
kohout, -a *m* петух
koketérie, -e *f* кокетство
kolébavý качающийся, колеблющийся
kolečko, -a *n* колесико
kolem около, вокруг
kolmý отвесный
kolo, -a *n* 1. велосипед; 2. колесо
kolotoč, -e *m* карусель
komín, -a *m* дымоход, труба
kominík, -a *m* трубочист
komora, -y *f* 1. комната; 2. чулан; 3. палата; **obchodní k.** торговая палата
komponista, -y *m* композитор
konat *несов.* делать, исполнять
konat se *несов.* происходить; состояться; **dnes se koná přednáška** сегодня состоится лекция
končit *несов.* кончать, оканчивать; кончаться, оканчиваться
konejšivě успокаивающе
konev, -nve *f* ведро
konfekce, -e *f* 1. магазин готового платья; 2. (*разг.*) готовое платье
kontrola, -y *f* контроль, проверка
kopaná, -é *f* футбол
koráb, -u *m* корабль
korespondovat *несов.* переписываться
koruna, -y *f* крона
kořistník, -a *m* захватчик; грабитель
kost, -i *f* кость
kostel, -a *m* костел; **pravoslavný k.** церковь
koš, -e *m* корзина
košíček, -čku *m* корзинка
košíková, -é *f* баскетбол
košile, -e *f* рубашка
koukat *несов.* смотреть
koupání, -í *n* купание
koupat se *несов.* купаться
koupelna, -y *f* ванная комната
koupit *сов.* купить
kouřit *несов.* курить
kousek, -sku *m* кусок
kout, -a/-u *m* угол
kov, -u *m* металл
kovář, -a *m* кузнец
kozačky, **kozaček** *pl* дамские высокие сапожки
kožich, -u *m* меховое пальто
krabička, -y *f* коробочка
kráčet *несов.* шагать

kraj, -em 1. (*адм.*) край; область; 2. край; кромка
krajina, -y *f* 1. край, ландшафт; местность; 2. пейзаж
krajkový кружевной
královna, -y *f* королева
krása, -y *f* красота
krásný красивый; прекрасный
krasobruslení, -í *n* фигурное катание
kráva, -y *f* корова
kravata, -y *f* галстук
krejčí, -ího *m* портной
kresba, -y *f* рисунок
kreslit *несов.* рисовать
krev, **krve** *f* кровь
krk, -u *m* горло; шея
krkavčí matka, -y *f* бессердечная мать
krok, -u *m* шаг
kromě *предл.* кроме
kroupy, **krup** *pl* 1. крупа; 2. град
kruh, -u *m* круг
kruhový круглый; **kruhová výseč**, -e *f* сектор окружности
krutý суровый
krýt (**kryji**, **kryješ... kryjí**) *несов.* крыть; покрывать, укрывать
křeč, -e *f* судорога; спазма
křemen, -e *m* кремень
křen, -e *m* хрен
křeslo, -a *n* кресло
křída, -y *f* мел
křivda, -y *f* несправедливость
křivolaký извилистый
křižovatka, -y *f* перекресток
který который, какой
kudy каким путем, какой дорогой
kufr, -u *m* чемодан
kuchyň, -e *f* кухня
kulatý круглый
kulečník, -u *m* бильярд
kulhající хромой, прихрамывающий, хромающий
kulhat (**kulhám**, **kulhají**) *несов.* хромать
kůň, **koně** *m* лошадь, конь
kupovat (**kupuji(u)**, **kupují**) *несов.* покупать
kus, -u *m* кусок
kůže, -e *f* кожа
kvést (**kvetu... kvetou**) *несов.* цвести
květ, -u *m* цветок
květák, -u *m* цветная капуста
květen, -tna *m* май
květina, -y *f* цветок
kvítek, -tku *m* цветок
kvítí, -í *n* цветы
kvítko, -tka *n* цветок, цветочек
kymácivý качающийся, шаткий

L l

laboratoř, -e *f* лаборатория
labutí лебединый
laciný дешевый
lačný 1. голодный; **na l. žaludek** на голодный желудок, натощак; 2. **l.** *čeho* страстно желающий, жаждущий чего-л.
láhev, -hve *f* бутылка
lákat *несов.* привлекать, соблазнять
lakomý скупой, жадный
lán, -u *m* большое поле
laskavě любезно
laskavý любезный
laškovat *несов. s někým* заигрывать, кокетничать, любезничать с кем-л.
látka, -y *f* 1. (*фил.*) материя; 2. ткань, мАтерия; 3. материал
lavice, -e *f* скамейка
lázně, -í *pl* курорт
lebka, -y *f* череп
leč *союз* а, но
léčení, -í *n* лечение
léčit *несов.* лечить; **l. se** лечиться
leden, -dna *m* январь
ledový ледяной
legrace, -e *f* шутка
legrační смешной, шуточный
lehký легкий
lék, -u *m* лекарство
lékárna, -y *f* аптека
lékař, -e *m* врач; **praktický l.** терапевт; **odborný l.** специалист
lékařský медицинский
lékařství, -í *n* медицина
leknutí, -í *n* испуг
lesk, -u *m* блеск
leštič, -e *m* полотер
leštit *несов.* натирать до блеска; **l. podlahu** натирать пол
let, -u *m* полет
letadlo, -a *n* самолет
letec, -tce *m* летчик
letenka, -y *f* авиабилет
letět *несов.* лететь
letiště, -ě *n* аэродром
letmý мимолетный, сделанный наскоро, беглый

letní летний
léto, -a *n* лето
letopočet, -čtu *m* летоисчисление
letos в этом году
letošní относящийся к нынешнему году; **l. zima** нынешняя зима
levný дешевый
lézt (**lezu**, **lezou**) *несов.* лезть
ležák, -u *m* 1. лентяй, лодырь, лежебока; 2. залежавшийся товар
lhůta, -y *f* срок
líbit se *несов.* нравиться
líčit *несов.* 1. подкрашивать (лицо); 2. описывать
lid, -u *m* народ; **lidé** *pl* люди, народ; **bylo tam hodně lidí** там было много народу
lidský гуманный, человечный, человеческий
lichotit *несов. někoti* льстить кому-л.
likér, -u *m* ликер
limonáda, -y *f* лимонад
líný ленивый
list, -u *m* 1. лист; 2. газета; 3. письмо
lístek, -tku *m* 1. листок; 2. билет
listí, -í *n* (*соб.*) листва, листья
listina, -y *f* документ, грамота
listopad, -u *m* ноябрь
lítost, -i *f* сожаление, огорчение
litovat *несов.* жалеть, сожалеть
loď, -i *f* корабль; **kosmická l.** космический корабль
lodičky, **lodiček** *pl* лодочки (*туфли*)
lokomotiva, -y *f* паровоз, локомотив
loni в прошлом году
loňský прошлогодний
louka, -y *f* луг
loupat: **l. brambory** чистить картофель
loutkový кукольный
lovec, -vce *m* охотник
ložnice, -e *f* спальня
lupič, -e *m* грабитель
luza, **lůza**, -y *f* сброд, чернь
lůžko, -a *n* постель
lyžař, -e *m* лыжник
lyžařský лыжный
lyže (*pl Gen.* **lyží**) лыжи
lyžování, -í *n* катание на лыжах
lžíce, -e *f* ложка; **kávová l.** чайная лож(еч)ка

M m

macecha, -y *f* мачеха
Maďar, -a *m* венгр
Maďarsko, -a *n* Венгрия
maďarský венгерский
magnet, -u *m* магнит
majitel, -e *m* владелец; хозяин
málem едва не, чуть было не; почти
maličkost, -i *f* мелочь; глупость, ерунда
malíř, -e *m* художник; маляр
malý маленький
mandle, -e *f* миндаль
manžel, -a *m* муж
manželka, -y *f* жена
manželství, -í *n* супружество
mapa, -y *f* карта
marně напрасно
maso, -a *n* мясо
maškara, -y *f* маска; ряженый
matice, -e *f* гайка
matka, -y *f* мать
mávat *несов.* махать
mávnout *сов.* махнуть
mdlý слабый, вялый
medaile, -e *f* медаль
měkký мягкий
mělký мелкий
měnit *несов.* менять
menza, -y *f* столовая
meruňka, -y *f* 1. абрикос (*плод*); 2. абрикосовое дерево
měsíc, -e *m* месяц
Měsíc, -e *m* Луна
městečko, -a *n* городок
město, -a *n* город; **hlavní m.** столица
městský городской
měšťan, -a *m* горожанин, городской житель
měšťanský городской, относящийся к городу; мещанский, обывательский
metoda, -y *f* метод
mezi между, среди
míč, -e *m* мяч
milovat *несов.* любить
mimo *предл.* мимо
Ministerstvo zahraničních věcí Министерство иностранных дел
mínit *несов.* думать, полагать
minulý прошлый
minutka, -y *f* порционное блюдо
míra, -y *f* мера; мерка
mírný умеренный; спокойный
místnost, -i *f* помещение
místo, -a *n* место
místo *предл.* вместо

mistr, -a *m* 1. мастер; 2. маэстро; 3. магистр; 4. чемпион
mít (**mám**, **máš... mají**) *несов.* 1. иметь, обладать; 2. долженствовать; 3. **mám kašel** у меня кашель
mládež, -e *f* молодежь
mladý молодой
mlčet *несов.* молчать
mléčný молочный
mléko, -a *n* молоко
mlékárna, -y *f* молочный магазин
mlha, -y *f* туман
mluvčí, -ího *m* представитель; оратор
mluvit *несов.* говорить
mluvnice, -e *f* грамматика
mlýn, -a *m* мельница
mnoho много
mnohopatrový многоэтажный
mnohotvárný разнообразный
mnohý многий
množství, -í *n* количество
moc, -i *f* 1. власть; 2. могущество, мощь, сила
moc очень, чересчур
moci (**mohu**, **můžeš... mohou**) *несов.* мочь
mockrát много раз
moderní современный; модный
módní модный
modrý голубой; синий
moře, -e *n* море
mošt, -u *m* сок, морс
moták, -u *m* тайное письмо к заключенному или от него
motat se *несов.* путаться, мешаться, толкаться
motorka, -y *f* мотоцикл
motorový моторный, с мотором
moučník, -u *m* сладкое мучное блюдо
moucha, -y *f* муха
možná, **že...** возможно, может быть, что
mračno, -a *n* туча
mráz, **mrazu** *m* мороз
mrazit *несов.* (*безл.*) знобить; **mrazí mě** меня знобит
mrazivý морозный
mrholit *несов.* моросить
mrkev, -kve *f* морковь
mrně, -te *n* малыш, карапуз
mrznout *несов.* мерзнуть
mrzutě с недовольством, недовольно, с досадой
mřížka, -y *f* решетка
mumlat *несов.* ворчать
muset, **musit** *несов.* долженствовать
mužstvo, -a *n* команда
mýdlo, -a *n* мыло
mysl, -i *f* мысль
myslet /**myslit** (**si**) *несов.* думать
myslivec, -vce *m* охотник
myšlenka, -y *f* мысль, идея
mýt (**myji ... myjí**) мыть

N n

nabídnout *сов.* предложить
nabízet *несов.* предлагать
nábřeží, -í *n* набережная
nábytek, -tku *m* мебель
nadávat *несов. někomu za něco* ругать, бранить кого-л. за что-л.; **n. si** *несов.* ругаться, браниться, ругать себя
nadávka, -y *f* ругательство
naděje, -e *f* надежда
nádherný великолепный
nadílka, -y *f* гостинец, подарок
nádobí, -í *n* посуда
nadporučík, -a *m* старший лейтенант
nádraží, -í *n* вокзал
nadšeně восторженно, с восторгом
nadšení, -í *n* энтузиазм, воодушевление
nadzvednout *сов.* приподнять
nafouknutý надутый
nahlas громко, вслух
náhle неожиданно, внезапно, вдруг
nahlížet *несов. někam* заглядывать куда-л.; **n.** *na něco* рассматривать что-л.
náhlý быстрый, неожиданный, внезапный
náhoda, -y *f* случай, случайность
náhodou случайно
nahoru вверх
nahoře наверху
náhrada, -y *f* возмещение
nahradit *сов. někoho*, *něco* заменить; возместить
nahromadit *сов.* собрать
nachladit se *сов.* простудиться
nachlazený простуженный
nachystat *со сов.* приготовить что-л.
najednou вдруг
nájemné, -ého *n* плата за квартиру
najít *сов.* найти
náklad, -u *m* 1. груз; 2. **náklady** расходы, издержки; 3. тираж
naklonit si *сов.* расположить к себе, склонить на свою сторону
nakonec наконец, в конце концов кому-л. что-л.

nákup, -u *m* покупка; **jít na n.** идти за покупками
nálada, -y *f* настроение
nalézt *сов.* найти
náležet (**náležím**, **náleží** (**eji**) *сов.* принадлежать
námaha, -y *f* напряжение, усилие
náměstí, -í *n* площадь
namítnout *сов.* возразить
namodralý голубоватый, синеватый
námořnický морской
námořnictvo, -a *n* морской флот
nanejvýš в высшей степени; **n. číst** в лучшем случае читать
naopak наоборот
nápad, -u *m* идея; **to je n.** вот идея
napadnout *сов.* 1. (*někomu*, *někoho*, *něco*) прийти в голову: **co tě napadá?** 2. **n.** (*někoho*) напасть на кого-л.
nápadný заметный, бросающийся в глаза
napětí, -í *n* напряжение
napínavý увлекательный, занимательный; напряженный
nápis, -u *m* надпись
napočítat *сов.* сосчитать; **než by do desíti napočítal** не успел он сосчитать до десяти
nápodobně взаимно
nápoj, -e *m* напиток
napolo наполовину
naposledy в последний раз; в заключение
naprostý абсолютный
naproti напротив
napřáhnout *сов.*: **n. ruce** протянуть руки; **n. se** замахнуться
napřed сначала
napřimovat se *несов.* выпрямляться
narážka, -y *f* намек
náročný требовательный
národ, -a *m* народ; нация
národní национальный; народный
národnost, -i *f* национальность
nárok, -u *m* требование
narození, -í *n* рождение; **od n.** с рождения
narozeniny, **narozenin** *pl* день рождения
náruč, -e *f* объятия
narukovat *сов.* идти служить в армию
nářadí, -í *n* орудие, инструмент; **tělocvičné n.** спортивные снаряды
naříkat *несов.* жаловаться; причитать, стонать
následek, -dku *m* последствие
následující следующий
nástroj, -e *m* инструмент
nástupiště, -ě *n* перрон, платформа
nastupovat *несов.* садиться в вагон (*в самолет и т.п.*); отправляться в путь
natočit *сов.*: **n. film** снять фильм
navazovat *несов.*: **n. styky** устанавливать отношения; **n.** *na něco* продолжать что-л.; **n.** *na někoho* продолжать чьи-л. слова; идти вслед за кем-л.
navečer под вечер, к вечеру, вечером
navečeřet se *сов.* поужинать
náves, -vsi *f* деревенская площадь
navléci *сов.* надеть, натянуть; **n. nit** вдеть нитку
návrat, -u *m* возвращение
návrh, -u *m* предложение
navrhnout *сов.* предложить
návštěva, -y *f* посещение, визит; **jít na návštěvu** пойти в гости; **být na návštěvě** быть в гостях; **mít návštěvu** принимать гостей
návštěvník, -a *m* посетитель
navštěvovat *несов.* посещать
navštívit *сов.* посетить
navyklý привычный
nazdar! привет!
název, -zvu *m* название, наименование
nazlobit se *сов.* *někoho* доставить кому-л. много неприятностей; **n. se** *s někým*, *s něčím* намучиться с кем-л., с чем-л.
názor, -u *m* точка зрения, мнение, взгляд
ne нет, не
nebezpečí, -í *n* опасность
nebezpečný опасный
neblahý неблагоприятный, плохой
nebo *союз* или
neboli *союз* или же
neboť *союз* ибо
necky, **necek** *pl* корыто для стирки белья
něco что-нибудь, что-то, кое-что
necuda, -y *m*, *f* бесстыдник, бесстыдница
nedávno недавно
nedbat *несов.* не обращать внимания
neděle, -e *f* воскресенье
nedočkavost, -i *f* нетерпение, нетерпеливость
nedostatečná, -é *f* неудовлетворительная отметка
nedovolený недозволенный
nedutat *несов.* не пикнуть
nehybný неподвижный

nechat *несов.* оставлять; давать возможность; **n. domluvit** давать возможность высказаться
nechutenství, -í *n* отсутствие аппетита
nějaký какой-л., какой-то
nejistý неуверенный
nejraději охотнее всего; лучше всего
někam куда-л., куда-то
nekázeň, -zně *f* недисциплинированность
několik несколько
některý некоторый
nekuřák, -a *m* некурящий
nemluvně, -ěte *n* младенец
nemluvný молчаливый
nemoc, -i *f* болезнь
nemocnice, -e *f* больница
nemocný больной
nemrava, -y *m* безнравственный человек
nemotora, -y *m* неповоротливый человек
neobratně неловко
nepatrný незаметный, незначительный, ничтожный
nepochybně без сомнения
neposedný непоседливый, неусидчивый
nepozorovaně незаметно
nepozorovaný незаметный
neprodleně незамедлительно
nepřesnost, -i *f* неточность
nepřetržitý непрерывный, бесперебойный
nepřítel, -e *m* враг, недруг
nerez, -u *m* нержавеющая сталь
nerezavějící нержавеющий
nerozvážnost, -i *f* нерассудительность; опрометчивость
neschopnost, -i *f* неспособность; **pracovní n.** нетрудоспособность
neskonale бесконечно
nesličný некрасивый
nesmiřitelný непримиримый
nespavost, -i *f* бессонница
nést, **nesu** *несов.* нести
neúprosně неумолимо
neustále постоянно, все время
neuvěřitelný невероятный
nevděčnost, -i *f* неблагодарность
nevědomost, -i *f* незнание, неведение
nevlastní неродной
nevolnost, -i *f* недомогание, слабость; дурнота; (*перен.*) скованность
nezaměstnanost, -i *f* безработица
nezaměstnaný безработный
nezvykle необычно, непривычно
nic ничего
ničema, -y *m* негодяй, мерзавец
nikam никуда
nikdo никто
nikdy никогда
niklovaný никелированный
nížina, -y *f* низменность
noc, -i *f* ночь
nohavice, -e *f* штанина
Nor, -a *m* норвежец
Norsko, -a *n* Норвегия
nořit se *несов.* погружаться, нырять
nosič, -e *m* носильщик
nosit *несов.* носить
notně порядочно, изрядно
novinář, -e *m* журналист
novinka, -y *f* новинка
noviny *pl* газета
novostavba, -y *f* новостройка
novota, -y *f* новизна
nový новый
nuda, -y *f* скука
nutit *несов.* принуждать
nutný необходимый, нужный
nůž, **nože** *m* нож
nůžky, **nůžek** *pl* ножницы
nýbrž *союз* но
nyní теперь

O o

oba, **obě** оба, обе
obálka, -y *f* конверт
obava, -y *f* опасение
občan, -a *m* гражданин
občas временами, порой
občerstvení, -í *n* закуска; **nabídnout o.** предложить закусить
obdiv, -u *m* восхищение, восторг
obdivovat *несов. někoho*, *něco*: **o. se** *несов. někomu*, *něčemu* восторгаться, восхищаться кем-л., чем-л.
obdivovatel, -e *m* поклонник
obdivuhodný удивительный, чудесный
obdoba, -y *f* аналогия, сходство
období, -í *n* период
obec, -bce *f* населенный пункт
obecenstvo, -a *n* публика, присутствующие
oběd, -a *m* обед
obědvat *несов.* обедать
obelhat *сов.* обмануть
obětavý самоотверженный
obětovat *сов. něco* жертвовать чем-л.
obezřetně осторожно

obhájce, -e *m* защитник
obchod, -u *m* магазин
obchodní торговый; **o. dům** универмаг
obchodník, -a *m* владелец магазина
obilí, -í *n* хлеб, злаковые
obilniny, **obilnin** *pl* зерновые
objednat *сов.* заказать
objevit se *сов.* появиться, показаться
obklopit *сов.* окружить
obléci se (**obléknu se...**) *сов.*: **o. se** *do něčeho* одеться во что-л.
oblek, -u *m* одежда, мужской костюм
oblékat se *несов.* одеваться
obličej, -e *m* лицо
obloha, -y *f* небосвод, небо
obnovit *сов.* восстановить, возобновить
obnovování, -í *n* восстановление, возобновление, реставрация
obočí, -í *n pl* брови
obor, -u *m* специальность, область деятельности
obr, -a *m* великан, исполин
obráběcí обрабатывающий
obrana, -y *f* оборона
obrat, -u *m* 1. оборот; 2. выражение (*в речи*)
obrátit *сов.* повернуть; **o. se** *сов.* повернуться, обернуться
obraz, -u *m* картина
obrázek, -zku *m* картинка
obrna, -y *f* паралич
obsadit *сов.* занять
obsah, -u *m* содержание
obsahový содержательный
obstarat обеспечить, устроить, позаботиться; **o. nákupy** сделать покупки
obšťastňovat *несов.* делать счастливым
obtisknout se *сов.* отпечататься
obvod, -u *m* район; **volební o.** избирательный участок
obvodní районный; участковый
obvykle обычно, обыкновенно
obyčejné обычно
obytný жилой; **o. dům** жилой дом; **o. plocha** жилая площадь, жилплощадь
obývací жилой; **o. pokoj** жилая комната
obývat *несов.* населять
obyvatel, -e *m* житель, обитатель
obyvatelstvo, -a *n* население
oceán, -u *m* океан
ocel, -e/-i *f* сталь
ocelový стальной
od *предл.* от
odběratel, -e *m* потребитель
odbíjená, -é *f* волейбол
odborník, -a *m* специалист
odborný профессиональный; **o. závod** специализированный магазин
odčinit *сов.* 1. искупить; 2. поправить
oddaně преданно
oddělení, -í *n* 1. отделение; 2. отдел
odedávna издавна, с давних пор
odehnat (**odeženu**, odeženou) *сов.* прогнать, отогнать
odehrát se *сов.* произойти
odejít (**odejdu**, **odejdeš... odejdou**) *сов.* тойти, уйти
odesílat *несов.* 1. отсылать; 2. направлять
odesílatel, -e *m* отправитель
odevzdat *сов.* 1. отдать, передать, вручить; 2. вернуть
odevzdávat *несов.* 1. отдавать, передавать, вручать; 2. возвращать
odcházet (**odcházím**, **odcházejí**) *несов.* уходить
odchod, -u *m* уход
odjet (**odjedu**, **odjedeš**, **odjedou**) *сов.* уехать
odjezd, -u *m* отъезд
odjíždět *несов.* уезжать, уходить (*о поезде*)
odlišný отличный, иной
odměnit *сов.* наградить, вознаградить
odmítnout *сов. koho*, *co* отказаться от кого-л., от чего-л.
odněkud откуда-то
odpírat *несов.* 1. *někoti v něčet*, *co* отказывать кому-л. в чём-л.; 2. противиться, сопротивляться
odpoledne, -e *n* вторая половина дня, послеобеденное время
odpoledne во второй половине дня, после обеда
odporovat *несов. někoti* возражать, противоречить; сопротивляться (*врагу*)
odpoutat se *сов.* 1. *od někoho*, *něčeho* оторваться; 2. отвязаться, развязаться
odpověď, -i *f* ответ
odpovědět (**odpovím**, **odpovědí**) *сов.* ответить
odpovídat *несов.* 1. отвечать (*на вопросы*); 2. (*безл.*) соответствовать

odpustit *сов. někomu*, *něco* простить, извинить кого-л. за что-л.
odříkat *сов.* 1. отказать; 2. продекламировать (*стихи*)
odříznout *сов.* отрезать, отсечь
odseknout сов. 1. отрезать, отрубить; 2. резко ответить
odstín, -u *m* оттенок
odstranit *сов.* устранить
odstrčit *сов.* оттолкнуть, отодвинуть
odškodné, -ého *n* возмещение
odtamtud, **odtud** оттуда
odvětví, -í *n* отрасль
odvolat *сов.* отозвать
odvolávat *несов.* отзывать
ohánět se *несов.* 1. отмахиваться; 2. *něčím* хвастаться, хвалиться чем-л.
ohlásit *сов.* сообщить; заявить
ohlédnout se *сов.* оглянуться
ohromit *сов.* ошеломить, поразить
ohrožený находящийся в опасности
ohrožovat *несов.* 1. *někoho* угрожать кому-л.; 2. подвергать опасности, ставить под угрозу
ochladit se *сов.* 1. остыть; 2. (*безл.*) похолодать
ochlazovat se *несов.* охлаждаться, остывать
ochotně охотно, любезно
ochotnicky как любитель
ochotnický любительский
ochutnat *сов.* попробовать
okamžení, -í *n* мгновение
okamžik, -u *m* момент, мгновение; **na o.** на минутку
okno, -a *n* окно
oko, -a *n* глаз
okolí, -í *n* окрестность
okres, -u *m* район
oíkresní районный
okurka, -y *f* огурец
olej, -e *m* 1. растительное масло; 2. масло (*картина*)
olejovka, -y *f* сардина в масле, рыба в масле
omezit *сов.* ограничить; сократить
omezovat *несов.* ограничивать; сокращать
omítka, -y *f* штукатурка
omlouvat se *несов.* извиняться, оправдываться
omráčený оглушенный; ошеломленный, пораженный
omrzet *сов.* (*безл.*) надоесть; **omrzelo mě to** мне это надоело
omyl, -u *m* ошибка
onemocnění, -í *n* заболевание
opačný противоположный, обратный
opadávat *несов.* опадать
opálený загорелый
opalovat se *несов.* загорать
opatrně осторожно
opatrovat *несов. někoho*, *něco* смотреть за кем-л., чём-л.; опекать кого-л., заботиться о ком-л., чем-л.
opatření, -í *n* мероприятие
operace, -e *f* операция
opěvovat *несов.* воспевать
opilý пьяный
opona, -y *f* занавес
opozdit se *сов.* опоздать; прийти с опозданием
oprátka, -y *f* петля
opravdový настоящий
opravdu действительно, на (в) самом деле
opřít se *сов. o někoho*, *něco* опереться на кого-л., что-л.
opustit *сов.* покинуть
opuštěný покинутый
ordinace, -e *f* кабинет врача
ordinovat *несов.* 1. принимать больных; 2. прописывать (*лекарство*)
ořech, -u *m* орех
osamělý одинокий
oslava, -y *f* празднование, торжество
oslavovat *несов.* праздновать
oslnění, -í *n* ослепление
oslovení, -í *n* обращение
osmipatrový девятиэтажный
osoba, -y *f* лицо, особа; персона
osobní личный
ostatní остальной, прочий
osud, -u *m* судьба
osvědčit se *сов.* проявить себя
ošklebit se *сов.* состроить рожу; по морщиться, гримасничать
oštěp, -u *m* копье
ošuntělý поношенный
otázka, -y *f* вопрос
otazník, -u *m* вопросительный знак
otec, **otce** *m* отец
oteplit se *сов.* (*безл.*) потеплеть; **oteplilo se** потеплело, стало теплее
otevírat *несов.* открывать
otevřený открытый

otevřít *сов.* открыть
otočit se *сов.* повернуться, обернуться
otrnout *сов.* (*безл.*) перестать болеть; **otrnulo mu** ему стало легче
otrok, -a *m* раб
otrokyně, -ě *f* рабыня
ovládnout se *сов.* овладеть собой
ovoce, -e *n* (*собир.*) фрукты
ovocný фруктовый
ovšem конечно
ozářit *сов.* осветить, озарить
ozdobný нарядный, декоративный
označit *сов.* обозначить, отметить
oznámit *сов.* сообщить
ozvat se *сов.* 1. отозваться, откликнуться; 2. (*безл.*) раздаться

P p

pád, -u *m* падеж
padesátník, -a *m* 1. пятидесятилетний мужчина; 2. монета в 50 геллеров
padnout *сов.* 1. упасть; пасть; 2. (*об одежде*) сидеть; **šaty mu padnou** костюм на нем хорошо сидит
pahorek, -rku *m* холм, пригорок, бугор
pahorkatina, -y *f* холмистая местность
pach, -u *m* запах; вонь
pak затем, потом
palác, -e *m* дворец
palčivý острый, жгучий
pálit *несов.* жечь
památka, -y *f na někoho*, *na něco*; 1. память, воспоминание; 2. памятник, достопримечательность
památník, -u *m* 1. памятник; **p. národního osvobození** памятник национальному освобождению; 2. дневник
památný памятный; достопримечательный
pamatovat si *несов.* помнить
pán, -a *m* пан, господин; хозяин
panenka, -y *f* 1. девушка; 2. кукла
paní, -í *f* пани, госпожа; хозяйка
panovnický державный
pánský мужской; **p. kabát** мужское пальто
papír, -u *m* бумага; **dopisní p.** почтовая бумага
paprsek, -sku *m* луч
pár, -u *m* пара
párátko, -a *n* зубочистка
párek, -rku *m* две сосиски
park, -u *m* парк
parník, -u *m* пароход
parta, -y *f* бригада; компания
pas, -u *m* паспорт
pás, -u *m* пояс
pásmo, -a *n* полоса; пояс, зона; **pohraniční p.** пограничная зона; **p. hor** горная цепь
pást se *несов.* пастись
pastýř, -e *m* пастух
pátek, -tku *m* пятница
patrně очевидно, заметно, явно
patro, -a *n* 1. этаж; 2. нёбо
patřit *несов.* принадлежать
pec, -e *f* печь
péci (**peku**/**peču**,... **pekou**/**pečou**) *несов.* печь
péče, -e *f o někoho*, *o něco* забота о ком-л., чем-л.
pečlivě тщательно, старательно
pečovat *несов. o někoho*, *o něco* заботиться о ком-л., чем-л.
pěkný красивый; хороший; прекрасный
peníz, -e *m* монета
peníze, **peněz** *pl* деньги
pěnovka, -y *f* трубка
pepř, -e *m* перец; **mletý p.** молотый перец; **celý p.** перец в зернах
perla, -y *f* жемчужина, перл
perleťový перламутровый
pero, -a *n* 1. перо; пух; 2. перо, ручка; 3. пружина
peřinka, -y *f* пуховое одеяльце; перинка
pěst, -ě/-i *f* кулак
pěstovat *несов.* 1. культивировать, выращивать, разводить; 2. **p.** *něco* заниматься, увлекаться чем-л.
pěší пеший
pěšky пешком
pět пять
petrolej, -e *m* керосин
pevnina, -y *f* континент; материк
pevný крепкий, твердый
píchat *несов.* колоть; *do něčeho* тыкать во что-л.
piksla, -y *f* табакерка
pilně прилежно
pilný прилежный
pisátko, -a *n* грифель
písčitý песчаный
písek, -sku *m* песок
píseň, -sně *f* песня
písmenko, -a *n* буквочка, буква
pít (**piji**, **piješ**, **pijí**) *несов.* пить

pití, -í *n* питье; напиток; напитки
pitomost, -i *f* ерунда, глупость
pitomý дурацкий, глупый
plakát, -u *m* афиша, плакат
planout *несов.* пылать, гореть
plápolavý горящий
plášť, -é *m* 1. плащ; 2. корпус часов; 3. покрышка (*у велосипеда*)
platit *несов.* платить
plavat (**plavu**, **plavou**) *несов.* плавать
plavky, **plavek** *pl* купальный костюм, плавки
plenit *несов.* грабить, опустошать
ples, -u *m* 1. бал; 2. торжество
plést (**pletu**, **pleteš... pletou**) *несов.* вязать на спицах
pletený вязаный; **pletené zboží** трикотажные изделия
plíce, **plic** *pl* легкие
plnovous, -u *m* усы и борода
plný полный
plodina, -y *f* с/х культура, продукт
plocha, -y *f* площадь
plochý плоский
plot, -u *m* забор
plyn, -u *m* газ
plynový газовый
plýtvání, -í *n* расточительство
počasí, -í *n* погода
počastovat *сов.* угостить
počest, -i *f*: **na p.** *někoho* в честь кого-л.
počet, -čtu *m* 1. количество; 2. счет, исчисление
počínat *несов.* начинать
počít (**počnu**, **počneš**, **počnou**) *сов.* начать что-л. делать; **co si počnu?** что мне делать?
počítat *несов.* 1. считать, вычислять; 2. *s někým*, *s něčím* считаться с кем-л.; с чём-л.; 3. рассчитывать на кого-л., на что-л.
počkat *сов.* подождать
podat *сов.* подать
poděkovat *сов. někoти* поблагодарить кого-л.
podél *предл.* вдоль
podepřený подпертый
poděšený испуганный
podezíravě попезрительно
podíl, -u *m* доля, часть; пай
podílet se *несов. na něčem* принимать участие в чем-л.
podiv, -u *m* удивление, изумление
podívaná, -é *f* зрелище
podívat se *сов.* посмотреть, поглядеть
podivný странный, удивительный, диковинный, курьезный
podlaha, -y *f* пол
podle *предл.* возле, рядом
podmínka, -y *f* условие
podnebí, -í *n* климат
podnik, -u *m* предприятие
podnikat *несов.* предпринимать
podniknout *сов.* предпринять
podpatek, -tku *m* каблук
podrážděný раздраженный
podrážka, -y *f* подметка
podřadný второстепенный; **p. souvětí** сложноподчиненное предложение
podvodník, -a *m* обманщик, мошенник
podzim, -u *m* осень
pohádat se *сов.* поругаться, поссориться
pohádka, -y *f* сказка
pohled, -u *m* взгляд
pohledat *несов.* (*книжн.*) поглядывать, посматривать
pohlednice, -e *f* открытка с видом
pohnout *сов.* шевельнуть, двинуть; **p. s prací** сдвинуть с места работу
pohnout se *сов.* шевельнуться, пошевелиться
pohnutí, -í *n* 1. движение; 2. волнение, возбуждение
pohodit *сов.* отбросить, откинуть
pohodlí, -í *n* удобство
pohon, -u *m* тяга; передача; привод
pohoří, -í *n* горный массив; горы
pohostinství, -í *n* гостеприимство
pohoštění, -í *n* угощение
pohovka, -y *f* диван, софа
pohozený брошенный, покинутый
pohrdat *несов. někým*, *něčím* высокомерно относиться к кому-л., презирать кого-л., что-л.
pohyb, -u *m* движение
pohyblivý подвижный
pocházet *несов.* происходить
pochlebovat *несов.* льстить
pochod, -u *m* марш
pochopit *сов.* понять
pochovat *сов.* похоронить
pochutnat si *сов.* поесть с аппетитом, полакомиться, насладиться чем-л.
pochůzka, -y *f* обход
pochybnost, -i *f* сомнение

pochybovat *несов. o někom*, *o něčem* сомневаться в ком-л., в чем-л.
pojistit se *сов.* застраховаться, обеспечить себя
pojišťovna, -y *f* страховая касса
pojmenovat *сов.* назвать
pokazit *сов.* испортить
pokládat *несов. někoho za někoho*, *něco* считать кого-л. кем-л., чем-л.
pokladna, -y *f* касса
pokladnice, -e *f* сокровищница
poklepat *сов.* постучать
poklidit *сов.* убрать, навести порядок
poklona, -y *f* комплимент
pokoj, -e *m* 1. комната; 2. покой; 3. спокойствие
pokojská, -é *f* горничная
pokračovat *несов. v něčem* продолжать что-л.
pokročit *сов.* продвинуться вперед
pokrok, -u *m* прогресс
pokrývka, -y *f* покрывало, одеяло
pokud пока
pokukovat *несов.* поглядывать, посматривать
pokušitel, -e *m* искуситель, соблазнитель
Polák, -a *m* поляк
poledne, -e *n* полдень
poledník, -u *m* меридиан
polehávat *несов.* 1. полеживать; 2. прихварывать
polévka, -y *f* суп
policejní полицейский; **p. komisařství** полицейский участок
politovat *сов.* пожалеть, посочувствовать
polobotky, **polobotek** *pl* полуботинки
poloha, -y *f* положение; местоположение; расположение
polohlasně вполголоса
polský польский
polykat *несов.* глотать
pomáhat *несов.* помогать
pomalu медленно
pomalý медленный, медлительный
poměr, -u *m* отношение
pomeranč, -e *m* апельсин
pominout *сов.* 1. пройти мимо; 2. не обратить внимания
pomník, -u *m* памятник; **p. Jana Husa** памятник Яну Гусу
pomoc, -i *f* помощь
pomyslit sí *сов.* подумать
pondělí, -í *n* понедельник
poněkud отчасти, до некоторой степени, несколько
ponenáhlu постепенно, мало-помалу
ponětí, -í *n*: **nemít p.** не иметь представления
poněvadž *союз* так как, потому что
ponižování, -í *n* унижение
ponocný, -ého *m* ночной сторож
ponorka, -y *f* подводная лодка
ponořený *do něčeho* погруженный во что-л.
ponožka, -y *f* носок
pootočit *сов.* немного повернуть
popel, -a/-u *m* пепел
popelník, -u *m* пепельница
popisovat *несов.* описывать
poplatek, -tku *m* плата
popovídat si *сов.* поговорить, побеседовать друг с другом
popsat (**popíšu**, **popíší**) *сов.* 1. описать; 2. исписать
popularita, -y *f* популярность
porada, -y *f* совещание
poradit *сов.* посоветовать
porodnice, -e *f* родильный дом
pořad, -u *m* программа; **jednací p.** повестка дня
pořád все время, постоянно
pořádat *несов.* устраивать, организовывать
pořádně как следует, порядочно
pořekadlo, -a *n* поговорка, пословица
pořízek, -a *m* плотный, коренастый человек
posadit se *сов.* сесть
posádka, -y *f* экипаж, команда, десант
posedat *сов.* усесться, сесть
poschodí, -í *n* этаж; **v pátém p.** на шестом этаже
poskytnout *сов.* предоставить; **p. pomoc** оказать помощь
poskytovat *несов.* предоставлять
poslanec, -nce *m* депутат
poslání, -í *n* миссия
poslat *сов.* послать
poslouchat *несов.* слушать
posloužit *сов.* 1. услужить, оказать услугу; 2. принести пользу; **posložte si**, **prosím** угощайтесь, пожалуйста
posluchač, -e *m* слушатель, студент
posluchárna, -y *f* аудитория
posoudit *сов.* обсудить, критически оценить

pospíchat *несов.* спешить
postarat se *сов. o někoho*, *o něco* позаботиться о ком-л., о чем-л.
postavení, -í *n* положение
postavit *сов.* 1. построить; 2. поставить
postel, -e *f* постель, кровать
postoj, -e *m* отношение
postup, -u *m* ход, процесс
posunek, -u *m* жест, движение
pošta, -y *f* почта
potěžkávat *несов.* взвешивать (*на руке*)
potit se *несов.* потеть
potíž, -e *f* 1. затруднение, трудности; 2. недомогание; **žaludeční potíže** расстройство желудка
potkat *сов.* встретить
potlačit *сов.* подавить, побороть, покорить
potlesk, -u *m* аплодисменты
potlouci se *сов.* ушибиться
potok, -a *m* ручей
potom потом
potravinářský продуктовый, продовольственный, пищевой; **p. průmysl** пищевая промышленность
potraviny *pl* продукты питания
potrpět si *сов. nač* иметь склонность к чему-л., любить что-л.
potřebovat *несов. něco* нуждаться в чем-л.
potulovat se *несов.* скитаться, странствовать, бродяжничать
potvrdit *сов.* подтвердить
potvrzení, -í *n* подтверждение; **p. o pracovní neschopnosti** листок нетрудоспособности, больничный лист
potvrzovat *несов.* подтверждать
poučovat *несов.* учить, наставлять, делать наставления
poukaz, -u *m* ордер; **p. na rekreaci** путевка в дом отдыха
poukázka, -y *f* 1. талон; 2. путевка; 3. ордер; **poštovní p.** почтовый перевод
poutat *несов.* привлекать; **p. pozornost** привлекать внимание
pouto, -a *n* 1. узы, оковы, кандалы; 2. путы
pouze только
použít *сов. něco* применить что-л.; *něčeho* воспользоваться чем-л.
použití, -í *n* использование, применение
povaha, -y *f* характер
poválečný послевоенный
považovat *несов. někoho za někoho*, *za něco* считать кого-л. кем-л., принимать за кого-л., за что-л.
povědět (**povím**, **povědí**) *сов.* рассказать
pověra, -y *f* поверие
pověst, -i *f* 1. слухи; 2. сказание; 3. репутация; **špatná** (**dobrá**) **p.** дурная (хорошая) слава
povětří, -í *n* воздух
povídat *несов.* рассказывать
povídka, -y *f* рассказ
povinnost, -i *f* обязанность
povodeň, -dně *f* наводнение
povrch, -u *m* поверхность
povstalec, -lce *m* повстанец
povstání, -í *n* восстание
povzbudit *сов.* подбодрить
pozdě поздно
později позже
pozdrav, -u *m* привет, приветствие
pozdravovat *несов.* 1. приветствовать; 2. встречать кого-л.; 3. передавать привет кому-л.
pozítří послезавтра
poznamenat se křížem *сов.* перекреститься
poznat *сов. někoho*, *něco* узнать кого-л.; что-л.; познакомиться с кем-л., чем-л.
pozor! 1. внимание! 2. берегись!
pozorně внимательно
pozornost, -i *f* внимание, внимательность
pozorný внимательный, предупредительный
pozorovat *несов.* наблюдать
pozoruhodný заслуживающий внимания, замечательный
pozvat *сов.* пригласить
pozvání, -í *n* приглашение
požadavek, -ku *m* требование; претензия
práce, -e *f* работа; **produktivita p.** производительность труда
pracovat *несов.* работать
pracoviště, -ě *n* рабочее место
pracovna, -y *f* кабинет
pracovní рабочий
pracovnice, -e *f* работница
pracovník, -a *m* работник
pracující, -ího *m* трудящийся; -í *f* трудящаяся
pračka, -y *f* стиральная машина
prádlo, -a *n* белье

práh, -u *m* порог
praktický практический
pramen, -e/-u *m* источник, ручей
praní, -í *n* стирка
pranic абсолютно ничего
prapor, -u *m* знамя
prapůvod, -u *m* исток, первоначало
prášek, -u *m* порошок; **p. na praní** стиральный порошок
prát (**peru**, **pereš ... perou**) *несов.* стирать
právě именно, как раз
pravidelně регулярно, систематически
pravidelný регулярный, систематический
právnický юридический
pravomoc, -i *f* полномочия
pravý 1. правый; 2. настоящий, истинный, подлинный
prázdniny *pl* каникулы
prázdný пустой
prchlý вспыльчивый, горячий
prkno, -a *n* доска, бревно
prkýnko, -a *n* дощечка, бревнышко
pro *предл.* для; за
probdělý бессонный
probrat se *сов.* очнуться
probudit se *сов.* проснуться
proč почему
prodat *сов.* продать
prodavačka, -y *f* продавщица
prodej, -e *m* продажа
prodejna, -y *f* магазин, лавка
prodělat *сов.* 1. потерять, понести убытки; 2. пережить, испытать; **p. nemoc** переболеть
prodlužovat *несов.* 1. удлинять; 2. продолжать, продлевать
prohazování, -í *n* расчистка
prohlédnout si *сов.* осмотреть, просмотреть
prohlídka, -y *f* 1. осмотр; 2. проверка
prohlížet si *несов.* осматривать
prohlubovat *несов.* углублять
prohodit *сов.* сказать, проронить слово, заметить
procházet se *несов.* прохаживаться
procházka, -y *f* прогулка
projednat *сов.* обсудить
prominout *сов. někomu*, *něco* извинить, простить кого-л. за что-л.
promítat *несов.* демонстрировать, показывать фильм
promluvit *сов.* произнести, проговорить
promrzlý промерзший
propadnout *сов.* провалиться; **p. u zkoušky** провалиться на экзамене
propast, -i *f* пропасть, бездна
propást *сов. někoho*, *něco* проглядеть, пропустить; прозевать
propůjčit *сов.* 1. дать в долг, одолжить; 2. наградить чем-л.
propukat *несов.* прорываться, возникать; разражаться
prosím пожалуйста
prosinec, -nce *m* декабрь
prosit *несов.* просить
proslulý прославленный, знаменитый
prospěch, -u *m* 1. выгода, польза; 2. успеваемость
prostírat *несов.* стелить, накрывать на стол
prostírat se *несов.* простираться, распространяться
prostná *pl* вольные упражнения
prostorný просторный
prostředek, -dku *m* средство; **prací p.** средство для стирки
prostředí, -í *n* среда
protáhlý вытянутый, продолговатый
protějšek, -a *m* 1. визави; 2. противоположная сторона
protější противоположный, противолежащий
proti *предл.* против
protichůdný противоположный
protloukat se *несов.* пробиваться, протискиваться, проталкиваться
proto *союз* поэтому
protože *союз* потому что
proud, -u *m* течение, поток
provaz, -u *m* веревка
provedení, -í *n* осуществление, проведение, исполнение
provoz, -u *m* эксплуатация (*машин*); ход, работа; **být mimo p.** не работать
provozovat *несов.* заниматься чем-л.
provždy навсегда
prsa, -ou *pl* грудь
prst, -u *m* палец
prsten, -u *m* перстень
pršet: **prší** идет дождь
průběh, -u *m*: **v průběhu** в ходе
průčelní фасадный
prudce стремительно, быстро, порывисто, резко
prudký стремительный, быстрый, порывистый, резкий

průměrný средний, приблизительный
průmysl, -u *m* промышленность; **potravinářský p.** пищевая промышленность; **oděvní p.** швейная промышленность; **zpracovatelský p.** обрабатывающая промышленность
průmyslový промышленный
průprava, -y *f* подготовка
průvan, -u *m* сквозняк
průvodce, -e *m* 1. экскурсовод; 2. путеводитель
průvodčí, -ího *m*, -í *f* кондуктор, проводник
průvodka, -y *f* почтовый бланк
pružný гибкий, упругий, эластичный
první первый
pryčna, -y *f* нары
přání, -í *n* желание
prát (**přeji... přejí**) *несов.* 1. *někoти něco* желать кому-л. что-л.; 2. благоволить, относиться благожелатель но; 3. *k něčeти* поздравлять кого-л. с чем-л.
přátelství, -í *n* дружба
přebor, -u *m* (*спорт.*) состязание на первенство, чемпионат
přebytečný лишний, излишний
přece все же
přečíst (**přečtu**, **přečtou**,) *сов.* прочитать
před *предл.* перед
předat *сов.* передать
předčasný преждевременный
předem заранее
předepsat *сов.* 1. предписать; 2. прописать лекарство
předevčírem позавчера
především прежде всего
předcházející предыдущий, предшествующий
předkrm, -u *m* закуска
předměstí, -í *n* предместье, пригород
předmět, -u *m* 1. предмет; 2. объект; 3. дополнение (*грам.*)
přednášet *несов.* 1. читать лекцию, произносить речь, доклад; 2. читать наизусть (*стихи*)
přednáška, -y *f* лекция
předně прежде всего
přední 1. передний; 2. важный, главный; 3. передовой
přednost, -i *f* предпочтение, преимущество
předpis, -u *m* указание; **bezpečnostní p.** правила безопасности; **lékařský p.** рецепт
předplatit si *сов. něco* (*noviny*) подписаться на что-л. (*на газеты*)
předpoklad, -u *m* предпосылка; предположение
předpověď, -i *f* предсказание, прогноз
předprodej, -e *m* предварительная продажа; касса предварительной продажи билетов
předseda, -y *m* председатель
předsíň, -ě *f* передняя
představa, -y *f* представление, понятие
představení, -í *n* представление, спектакль
představit si *сов.* представить (*себе*), вообразить
předsudek, -u *m* предрассудок
předvečer накануне
přehrada, -y *f* 1. стена, перегородка; 2. плотина; преграда, барьер
přechod, -u *m* переход
překážet *несов.* препятствовать, мешать
překážka, -y *f* препятствие
překlad, -u *m* перевод
překládat *несов.* 1. переводить; 2. перекладывать
překlenout *сов.* 1. перекинуть мост; 2. возвести свод
překonat *сов.* преодолеть
překročit *сов.* перейти, перешагнуть, переступить
překvapený удивленный
překvapení, -í *n* удивление
překvapit *сов.* удивить
překvapovat *несов.* удивлять
přeletět *сов.* перелететь
přeložit *сов.* перевести; переложить
přepadení, -í *n* нападение
přepadnout *сов. někoho* 1. обрушиться на кого-л., напасть; 2. охватить (*о чувствах*)
přepážka, -y *f* перегородка
přes *предл.* через
přesedat *несов.* пересаживаться
přeslechnout *сов.* прослушать, недослышать; пропустить мимо ушей
přesně точно
přesnídávka, -y *f* второй завтрак
přesný точный
přestat (**přestanu**, **přestanou**) *сов.* перестать, бросить, прекратить

přestát (**přestojím**, **přestojí**) *сов.* перенести, перетерпеть
přestávka, -y *f* перерыв, перемена; антракт
přestěhovat se *сов.* переселиться, переехать, перебраться
přestože все-таки; тем не менее; несмотря на то, что
přestupovat *несов.* пересаживаться, делать пересадку
přesvědčení, -í *n* убеждение
přesvědčit *сов.* убедить; **p. se** *сов.* убедиться
přesvědčivý убедительный
převaha, -y *f* перевес, превосходство, преимущество
převážný преимущественный; значительный
převažovat se *несов.* наклоняться, свешиваться, крениться
převinout *сов.* перепеленать
příběh, -u *m* случай, история, происшествие
příbuzný, -ého *m* родственник
přidávat *несов.* придавать, прибавлять
přidělit *сов.* 1. распределить, выделить; 2. назначить, прикомандировать
přidušený приглушенный
přihlásit se *сов.* заявить о своем желании; записаться на что-л.; подать заявление
přihodit se *сов.* случиться
přihřávka, -y *f* (*спорт.*) передача
příchuť, -i *f* привкус
příjem, -jmu *m* прием
příjemný приятный
přijít (**přijdu**, **přijdou**) *сов.* прийти
přijmout (**přijmu**, **přijmou**) *сов.* принять
příklad, -u *m* пример
přikrýt *сов.* прикрыть, укрыть
přikývnout *сов.* кивнуть (в знак согласия)
přílba, -y / каска
příležitost, -i *f* возможность
příliš слишком, чересчур
příloha, -y *f* 1. приложение; 2. гарнир (*еда*)
přímo прямо
přimrazený замороженный; остолбеневший
přinést *сов.* принести
přínos, -u *m* вклад
přinutit *сов.* заставить, принудить
případ, -u *m* случай
připojit *сов.* присоединить
připojovat *несов.* присоединять
přípravek, -vku *m* препарат
připravit *сов.* приготовить
přirozený естественный
přisednout (**si**) *сов.* присесть
přiskočit *сов.* подскочить
přísloví, -í *n* пословица; поговорка
příslušenství, -í *n* удобства (в квартире)
příslušný соответствующий
příspěvek, -vku *m* 1. взнос; 2. пособие
přispívat *несов. někomu k něčemu* способствовать, помогать, содействовать кому-л. в чем-л.
přistávací посадочный; **p. plocha** посадочная площадка
přistávat *несов.* садиться (*о самолете*)
přistoupit *сов.* 1. подойти; 2. начать; **p. k jednání** начать обсуждение
přístup, -u **m** подход; доступ
přisvědčit *сов. někomu v něčem* согласиться с кем-л.
přišít *сов.* пришить
přišívat *несов.* пришивать
příští следующий, будущий, предстоящий
přitahovat *несов.* притягивать
přitažlivost, -i *f* 1. сила притяжения; 2. привлекательность
přítel, -e *m* друг, приятель
přítelkyně, -ě *f* подруга, приятельница
přítok, -u *m* приток
přivírat *несов.* прикрывать, закрывать
přízemí, -í *n* 1. первый этаж; 2. партер (*в театре*)
příznivý благоприятный
přizpůsobeny приспособленный
psací: p. stul письменный стол; **p. stroj** пишущая машинка
psaní, -í *n* 1. писание; 2. письмо
psát (**píšu**, **píšeš ... píší**) *несов.* писать
pstruh, -a *m* форель
ptát se *несов. někoho na něco* спрашивать кого-л. о чем-л.
půda, -y *f* 1. почва, земля, грунт; 2. чердак
půjčit *сов. někomu něco* одолжить кому-л. что-л.; **p. si** *od někoho něco* одолжить у кого-л. что-л.
půlnoc, -i *f* полночь
pult, -u *m* 1. прилавок; 2. пульт
punčocha, -y *f* чулок
působit *несов.* влиять, воздействовать; работать

puška, -y *f* ружье
putovat *несов.* путешествовать, странствовать
půvabný очаровательный, прелестный, привлекательный
pytel, -tle *m* мешок
pytlík, -u *m* мешочек

R r

račit *несов.* изволить
rada, -y *f* 1. совет, 2. совет, комитет
rada, -y *m* советник
rádce, -ce *m* советчик
raději лучше, охотнее
radit *несов.* советовать; **r. se** *несов.* советоваться
radovat se *несов. z něčeho* радоваться чему-л.
rajské jablíčko (**rajče**) помидор
Rakousko, -a *n* Австрия
rakovina, -y *f* рак
Rakušan, -a *m* австриец
rámec, -ce *m* 1. рамка; 2. (*перен.*) рамки
ramenatý плечистый
rameno, -a *n* плечо
ráno, -a *n* утро
ráno утром; **časně r.** рано утром, ранним утром
rčení, -í *n* поговорка
recepce, -e *f* 1. дежурная администрация в гостинице; 2. прием
restaurace, -e *f* ресторан
ret, **rtu m** губа
réva, -y *f* виноградная лоза
režný суровый (*о пряже*)
robit *несов.* (*разг.*) работать, делать
ročně ежегодно
roční годовой
ročník, -u *m* курс; класс
rodiče, -ů *pl* родители
rodina, -y *f* семья
roh, -u *m* угол
rohlík, -u *m* рогалик
rohování, -í n бокс
rok, -u *m* год; **přestupný r.** високосный год
role, -e *f* роль
ropa, -y *f* нефть
rovina, -y *f* равнина
rovněž также, в равной мере
rovnodennost, -i *f* равноденствие
rovnoprávný равноправный
rozbušit se *сов.* забиться, заколотиться (*о сердце*)
rozčilovat se *несов.* возмущаться, злиться
rozdělovat *несов.* разделять; распределять
rozeznat *сов.* распознать, различить
rozhodčí, -iho *m* судья
rozhodnout se *сов. k něčemu* решиться на что-л.
rozhodnutí, -í *n* решение
rozkládat se *несов.* располагаться, простираться
rozlehnout se *сов.* раздаться, разнестись
rozloha, -y *f* площадь, пространство
rozloučit se *сов.* попрощаться, расстаться
rozmazlený избалованный, изнеженный
rozměnit *сов.* разменять
rozmezí, -í *n* граница, рубеж
rozmlouvat *несов.* 1. разговаривать, говорить; 2. *někomu, něco* отговаривать кого-л. от чего-л.; разубеждать кого-л. в чем-л.
rozmluvit *сов. někomu něco* отговорить кого-л. от чего-л.
roznemoci se *сов.* расхвораться, разболеться, занемочь
rozpačitě нерешительно, смущенно
rozpačitý нерешительный, смущенный, растерянный
rozpaky, -ků *pl* замешательство, нерешительность, смущение
rozpoutat se *сов.* разразиться; разыграться (*о буре*)
rozprášit *сов.* рассеять; распылить
rozsáhlý обширный, просторный
rozšířený распространенный
roztlouci se *сов.* разбиться
roztrhaný разодранный, разорванный
roztřepený истрепанный
roztržitý рассеянный
rozvíjet *несов.* развивать; **r. se** развиваться
rozvinout se *сов.* развиться
rozvoj, -e *m* развитие
rozzuřený разъяренный, рассвирепевший
ručit se ручаться
ručník, -u *m* полотенце
ruda, -y *f* руда
ruch, -u *m* движение; оживление; шум, грохот
rukavice, -e *f* перчатка
Rus, -a *m* русский
Rusko, -a *n* Россия
ruský русский

růst, -u *m* рост
růst (**roštu... rostou**) *несов.* расти
rušit *несов.* 1. мешать, беспокоить, прерывать; 2. отменять
rušný шумный, оживленный
ruština, -y *f* русский язык
různý разный
růže, -e *f* роза
růžový розовый
rybář, -e *m* рыбак
rybaření, -í *n* рыбная ловля
rybník, -u *m* пруд
rychle быстро
rychlík, -u *m* скорый поезд
rychlost, -i *f* скорость
rychlý быстрый, скорый
rýma, -y *f* насморк
rys, -u *m* черта
rýsování, -í *n* черчение
rýsovat (**rýsuji**, **rýsují**) *несов.* чертить
rýt (**ryji**, **ryjí**) *несов.* 1. копать, рыть; 2. гравировать, резать
rýže, -e *f* рис

Ř ř

řád, -um 1. правила, распорядок, устав; 2. расписание; 3. политический строй; 4. орден
řada, -y *f* ряд
řádek, -dku *m* строчка
řádné изрядно
řeč, -i *f* речь; язык
řečník, -a *m* оратор
ředitel, -e *m* директор; руководитель
Řek, -a *m* грек
řeka, -y *f* река
řemen, -e *m* ремень
řetízek, -zku *m* цепочка
řezat *несов.* резать; **ř. dříví** пилить дрова
říci (**řeknu**; **řekl**) *сов.* сказать
řidič, -e *m* шофер
řídit *несов.* 1. руководить; 2. **ř. vůz** водить машину
řídit se *несов.* руководствоваться
řídký редкий
řídnout *несов.* редеть, становиться более редким
říjen, -jna *m* октябрь
říkanka, -y *f* пословица, поговорка
říkat *несов.* 1. говорить; 2. **ř.** *o něčem* просить о чём-л.; 3. **ř.** *někoti* называть кого-л. как-л.
říše, -e *f* империя
řítit se *несов.* 1. низвергаться, рушиться; 2. нестись, мчаться
řvát *несов.* орать

S s

sako, -a *n* пиджак
sakra! проклятие! чёрт!
sakrble! чёрт возьми!
salát, -u *m* салат
sám, **sama**, **samo** 1. сам, сама, само (*без чужой помощи*); 2. один, одна, одно (единственный); 3. весь, вся, все (*целый*)
sametový бархатный
samostatnost, -i *f* независимость, самостоятельность
samostatný самостоятельный, независимый
samozřejmě разумеется, конечно
sanitka, -y *f* карета скорой помощи, скорая помощь
sáňkování, -í *n* катание на санках; санный спорт
saze, -e *f* сажа
sázet *несов.* 1. сажать; 2. (*полигр.*) набирать
sbírat *несов.* собирать
sbírka, -y *f* 1. сбор (*денег*); 2. коллекция
sdělit *сов.* сообщить
sebezapomnění, -í *n* самозабвение
sebrat *сов. někoti něco* взять у кого-л. что-л.
sedět *несов.* сидеть
sedm семь
sednice, -e *f* комната
sednout si *сов.* сесть
sejít se *сов.* встретиться
sekera, -y *f* топор
seknout se *сов.* (*разг.*) дать маху
seknout sebou *сов.* (*разг.*) растянуться во весь рост
selka, -y *f* крестьянка
sem сюда
seminář, -e *m* семинар
semišový замшевый
sen, **snu** *m* сон; мечта; **ze sna** во сне
sepnout *сов.*: **s. ruce** сложить руки
sešit, -u *m* тетрадь
setmět se *сов.* (*безл.*) стемнеть; **setmělo se** стемнело, наступили сумерки
severák, -u *m* северный ветер
sezení, -í *n* сидение
seznam, -u *m* список

seznámit *сов.* познакомить; **s. se** познакомиться
seznamovat *несов.* знакомить; **s. se** знакомиться
shledávat замечать, примечать, видеть; находить
shodit *сов.* сбросить
shon, -u *m* суматоха, беготня
shromáždění, -í *n* собрание
scházet *несов.* не хватать, недоставать; отсутствовать
scházet se встречаться; собираться
schodiště, -ě *n* лестница, лестничная клетка
schody, -ů *pl* лестница
schopný способный
schovat *сов.* спрятать; **s. se** спрятаться
schůze, -e *f* собрание
schválit *сов.* утвердить, одобрить
sice хотя
sídelní столичный; **s. město** столица
sídlo, -a *n* резиденция
silnice, -e *f* шоссе
síň, -ě *f* зал
sirka, -y *f* спичка
sirotek, -tka *m* сирота
sirup, -u *m* сироп
skákat *несов.* прыгать, скакать
skládat *несов.* 1. складывать; 2. выгружать, сгружать; 3. сочинять, слагать; **s. zkoušku** сдавать экзамен
skládat se *несов.* состоять (*из чего-л.*)
skladatel, -e *m* композитор
skladba, -y *f* композиция
skladiště, -ě *n* склад
sklánět se *несов.* склоняться
skleněný стеклянный
sklep, -a *m* подвал
sklepník, -a *m* официант
skleslost, -i *f* уныние, подавленность
sklesnout *сов.* опуститься, упасть
sklidit *сов.* убрать
skiizeň, -zně *f* уборка урожая
sklo, -a *n* стекло
sklopit *сов.* склонить, наклонить; **s. hlavu** склонить голову
sklouznout *сов.* соскользнуть; **s. z pohovky** вскочить с дивана
skok, -u *m* прыжок
skoncovat *сов. s někým*, *s něčím* покончить, положить конец чему-л.
Skot, -a *m* шотландец
skříň, -ě *f* шкаф
skřípat *несов.* скрипеть; **s. zuby** скрежетать зубами
skupina, -y *f* группа
skutečně действительно
skutečný действительный, настоящий
skvělý блестящий
skvrna, -y *f* пятно
slaměný соломенный
slavnost, -i *f* торжество, праздник
slavnostní торжественный
slavný известный, славный
slečna, -y *f* барышня
sledovat *несов. někoho* 1. преследовать кого-л., идти по пятам за кем-л.; 2. *něco* наблюдать, следить
slepec, -pce *m* слепец, слепой
slepice, -e *f* курица
slibovat несов. обещать
slíbit *сов.* пообещать
slídivý испытующий, пытливый
sloh, -u *m* стиль
sloužit *несов.* служить
slovník, -u *m* словарь
slovosled, -u *m* порядок слов
složka, -y *f* 1. составная часть; 2. элемент
sluchátko, -a *n* телефонная трубка; радионаушник
slunce, -e *n* солнце
slunný солнечный
slušet *несов.* (*безл.*) быть к лицу; **to ti nesluší** это тебе не идет
slušet se *несов.* (*безл.*) полагаться, надлежать; **jak se sluší** как положено
smát se (**směji**(**u**) **se**, **smějí se**) *несов.* смеяться
smazávat *несов.* стирать; вытирать
smažený жареный
směr, -u *m* направление
smetana, -y *f* (**sladká**) сливки; (**kyselá**) сметана
smetánka, -y *f* сливки общества
smlouva, -y *f* договор
smlouvat se *несов.* договариваться
smrákat se *несов.* (*безл.*) смеркаться
smůla, -y *f* неудача, невезение; **mám smůlu** мне не везет
smutně печально, грустно
smutný печальный, грустный
snad вероятно
snadno легко
snadný легкий
snažit se *несов.* стараться

snést (**snesu**, **snesou**) **сов.** 1. снести, собрать (*в одно место*); 2. снести, вытерпеть
sněžit *несов.* (*безл.*): **sněží** идет снег
snídaně, -ě *f* завтрак
sníh, **sněhu** *m* снег
snít *несов.* мечтать; **s. se** сниться
socha, -y *f* скульптура
sotva едва
současný современный
součást, -i *f* составная часть, деталь
soudce, -e *m* судья
soudruh, -a *m* товарищ
soudružka, -y *f* товарищ (*женщина*)
souhlasit *несов.* 1. соглашаться, давать согласие; 2. (*безл.*) соответствовать, совпадать
soukromý частный
soused, -a *m* сосед
soustava, -y *f* система
soustavný систематический
soustruh, -u *m* токарный станок
soustředit *сов.* сосредоточить; **s. se** сосредоточиться
soutěž, -e *f* соревнование, состязание
soutěžení, -í *n* соревнование, состязание
soutěžit *несов.* соревноваться, состязаться
souvětí, -í *n* сложное предложение; **s. souřadné** сложносочиненное предложение; **s. podřadné** сложноподчиненное предложение
spadnout *сов.* упасть
spála, -y *f* скарлатина
spánek, -nku *m* 1. сон, дремота; 2. висок
spaní, -í *n* сон
spatřit *сов.* заметить, увидеть
spěch, -u *m* поспешность; **ve spěchu** второпях, наспех
spěchat *несов.* спешить
spis, -u *m* сочинение, труд
spisovatel, -e *m* писатель
spíš (**-e**) скорее, вероятнее
spočítat *сов.* сосчитать
spojenec, -nce *m* союзник
spojenectví, -í *n* союзничество
spojení, -í *n* 1. соединение, объединение; 2. связь, сообщение
spojit *сов.* связать, соединить, объединить; **s. se** соединиться, объединиться
spojka, -y *f* 1. (*грам.*) союз; **s. podřadicí** подчинительный союз; **s. souřadicí** сочинительный союз; 2. связной
spojovat *несов.* соединять, объединять; **s. se** соединяться, объединяться
spokojený довольный, удовлетворенный
společenský общественный; светский
společnost, -i *f* общество; **S. sovětsko-československého přátelství** Общество советско-чехословацкой дружбы
spolehlivý надежный
spolehnout (**se**) *сов. na někoho*, *na něco* положиться, понадеяться
spolek, -lku *m* союз, кружок, общество
spolu вместе
spolupráce, -e *f* сотрудничество
spolupracovník, -a *m* сотрудник
spoluzavazadlo, -a *n* багаж
spolužák, -a *m* соученик
sporák, -u *m* плита; **plynový s.** газовая плита
sportovec, -vce *m* спортсмен
spořitelna, -y *f* сберегательная касса
spotřeba, -y *f* потребление
spotřební: s. průmysl производство товаров народного потребления
spousta, -y *f* множество, масса
spravit *сов.* исправить, починить, отремонтировать
správně правильно, верно
správný правильный, верный
spravovat *несов.* 1. *co* управлять, заведовать чём-л.; 2. исправлять, чинить
sprcha, -y *f* душ
spřátelit se *сов.* подружиться
srázný крутой, обрывистый
srážky, **srážek** *pl* осадки (*атмосферные*)
srdce, -e *n* сердце
srdečně сердечно, от всего сердца
srdečný сердечный
srpen, -pna *m* август
stačit *сов.* 1. *na něco*, *na někoho* справиться с чём-л., с кем-л.; 2. (*безл.*) **to stačí** этого хватит, достаточно
stahovat se *несов.* стягиваться, собираться
stále постоянно
stan, -u *m* палатка
stanice, -e *f* станция, остановка
starat se *несов. o někoho*, *o něco* заботиться о ком-л., о чем-л.
starobylost, -i *f* древность
starobylý древний, стародавний
starost, -i *f* забота, хлопоты, беспокойство
starověký древний

stáří, -í *n* 1. старость; 2. возраст; **jaké je jeho s.**? сколько ему лет? **vysoké s.** глубокая старость
stát, -u *m* государство
stát (**stojím**, **stojí**) *несов.* 1. стоять; 2. стоить (*о цене*)
stát se (**stanu se**, **staneš se**) *сов.* 1. стать; 2. (*безл.*) случиться, произойти; **co se stalo?** что случилось?
stať, -i *f* статья
statek, -tku *m* хозяйство; **státní s.** государственное хозяйство
státní государственный
stavba, -y *f* 1. постройка, здание; 2. строительство
stavět *несов.* строить
stavitel, -e *m* строитель
stavitelský архитектурный, строительный
stávka, -y *f* забастовка, стачка
stehno, -a *n* бедро
stěhovat se *несов.* переселяться, переезжать
stejně так же, одинаково, равным образом
stejnojmenný одноименный
stejný одинаковый, такой же
stěna, -y *f* стена
stěžovat si *несов. na něco*, *na někoho* жаловаться на что-л., на кого-л., иметь претензии к кому-л.
stihnout *сов.* 1. догнать, настигнуть; 2. постичь
stín, -u *m* тень
stisknout *сов.* 1. сжать; 2. **s.** (*vypínač*) повернуть (*выключатель*)
stmívání, -í *n* сумерки, наступление темноты
stmívat se *несов.* (*безл.*) темнеть, смеркаться; **stmívá se** смеркается
stočit *сов.* 1. свернуть, скатать; 2. свернуть в сторону
stočit se *сов.* 1. свернуться; 2. повернуться
stolek, -lku *m* столик; **konferenční s.** журнальный столик
století, -í *n* столетие
stonat (**stůňu**, **stůněš... stůňou**) *несов.* болеть, хворать
stoupat *несов.* подниматься, идти вверх
strádání, -í *n* страдания, лишения
strach, -u *m* страх
strachovat se *несов.* бояться, опасаться
strana, -y 1. партия; 2. сторона; **Komunistická s. Československa** Коммунистическая партия Чехословакии; **světové strany** страны света
stranický партийный
stránka, -y *f* страница
strávit *сов.* 1. переварить (пищу); 2. **s. čas** провести время
strážník, -a *m* милиционер, полицейский
strčit *сов.* 1. *do někoho*, *něčeho* толкнуть кого-л., что-л.; 2. *někam*, *do něčeho* всунуть, засунуть во что-л.
stroj, -e *m* машина, станок
strojírenství, -í *n* машиностроение
strom, -u *m* дерево; **s. života** древо жизни
stručný краткий
strýc, -e *m* дядя
strýček, -čka *m* дядюшка
střed, -u *m* середина, центр
středa, -y *f* среда
středisko, -a *n* центр; **zdravotní s.** медицинский пункт
střední средний
střecha, -y *f* крыша
střelba, -y *f* стрельба; (*спорт.*) удар по воротам
střelit *сов.* 1. *po někom*, *do něčeho* выстрелить в кого-л., во что-л.; 2. (*спорт.*) ударить по воротам
střevíc, -e *m* туфля
střevo, -a *n* (*анат.*) кишка
stříbro, -a *n* серебро
střih, -u *m* покрои, фасон
střízlivý трезвый
stud, -u *m* стыд
studánka, -y *f* колодец
studený холодный
student, -a *m* студент (*в высшей школе*); учащийся (*в средней школе*)
studijní учебный; **s. cesta** научная командировка
studium, **studia** *n* учение, учеба, обучение
studna, -y *f* колодец
studovat *несов.* учиться, заниматься, изучать
studovna, -y *f* аудитория
studující, -ího *m* учащийся
stuha, -y *f* лента
stůl, **stolu** *m* стол; **jídelní s.** обеденный стол; **psací s.** письменный стол
stupeň, -pně *m* 1. градус; 2. ступень; 3. степень
stvoření, -í *n* создание

stvrzenka, -y *f* квитанция
stydět se *несов.* стыдиться, стесняться
styk, -u *m* связь, отношение, контакт; **přátelské styky** дружеские отношения; **vědecké styky** научные контакты (*связи*)
sud, -u *m* бочка
sukně, -ě *f* юбка
sůl, **soli** *f* соль
surovina, -y *f* сырье
sváteční праздничный
svátek, -tku *m* праздник
svatosvatý пресвятой
svaz, -u *m* союз; **Sovětský svaz** Советский Союз
svazek, -zku *m* союз; связь
svědčit *несов.* 1. *o něčem* свидетельствовать о чём-л.; 2. давать показания
svědek, -dka *m* свидетель
svědomí, -í *n* совесть
svědomitý добросовестный, совестливый
svět, -a *m* мир, вселенная
světadíl, -u *m* часть света
světovláda, -y мировое господство
světový мировой, всемирный
světoznámý всемирно известный
svetr, -u *m* свитер
svěží свежий
svinout *сов.* свернуть, скрутить
svírat *несов.* сжимать
svítat *несов.* (*безл.*) светать; **svitá** рассветает
svítidlo, -a *n* светильник
svítit *несов.* светить, освещать
svléci se *сов.* раздеться
svobodný 1. неженатый, холостой; 2. (*перен.*) свободный, независимый
svolat *сов.* созвать
svolávat *несов.* созывать
syn, -a *m* сын
sýr, -u *m* сыр

Š š

šachy *pl* шахматы
šálek, -u *m* чашка
šance, -e *f* шанс
šátek, -u *m* платок (*на голову*); шарф (*на шею*)
šaty, **šatů** *pl* платье; одежда
šedý серый; седой
šerm, -u *m* фехтование
šero, -a *n* полумрак; сумерки
šeřík, -u *m* сирень
šetřit *несов.* 1. *něco* экономить; 2, **š.** *někoho* беречь кого-л., что-л.
šikovný 1. сообразительный, толковый, ловкий; 2. хороший, подходящий
šířit *несов.* расширять, распространять; **š. se** распространяться, шириться
šít (šiji **... šijí**) *несов.* шить
šizuňk, -a *m* жулик, мошенник
škoda! жаль!
škola, -y *f* школа; **vysoká š.** высшее учебное заведение
školák, -a *m* школьник
školství, -í *m* просвещение
škrabat (**škrabu ... škrabou**) *несов.* скрести, скоблить; **š. brambory** чистить картошку
šlechetný благородный
šlechtický дворянский
šněrovací boty ботинки со шнурками
šos, -u *m* пола, фалда
Španěl, -a *m* испанец
Španělsko, -a *n* Испания
špatný плохой; дурной
špička, -y *f* острие; шпиль
špinavý грязный, нечистый
šroub, -u *m* винт, шуруп
šťáva, -y *f* сок
štědrý večer, -a *m* ночь перед рождеством, сочельник
štěstí, -í *n* счастье
štiplavý колкий, язвительный
štupovat *несов.* штопать
šunka, -y *f* ветчина
švagr, -a *m* зять; шурин; деверь; свояк
švagrová, -é *f* золовка; невестка; свояченица
švec, **ševče** *m* сапожник
Švédsko, -a *n* Швеция

T t

tábor, -a *m* лагерь
táborák, -u *m* пионерский костер
tabulka, -y *f* доска, дощечка; таблица; табличка; **břidlicová t.** грифельная доска (*в школе*)
tady здесь
tajemník, -a *m* секретарь
tajemství, -í *n* тайна, секрет
také тоже, также
talíř, -e *m* тарелка
tam там, туда
tamější местный, тамошний
tamhle вон там, вон туда

taška, -y *f* сумка; портфель; **nákupní t.** хозяйственная сумка
tát taje *несов.* (*безл.*) таять; **venku taje** на дворе оттепель
táta, -y *m* папа
taxík, -u *m* такси
tázat se *несов.* спрашивать
téci (**teku**, **tečeš ... tekou**) *несов.* течь
teď теперь
tedy итак, следовательно
telecí, -ího *n* телятина
telecí телячий; t. **řízky** отбивные котлеты из телятины
tělo, -a *n* 1. тело; 2. корпус
tělocvična, -y *f* спортивный зал
tělocvik, -u *m* физкультура
téměř почти
ten этот
teploměr, -u *m* градусник, термометр
teplota, -y *f* температура
teplý теплый, горячий; **teplé nápoje** горячие напитки
teprve только
tesklivě тоскливо, грустно
těsné близко, около
těšit *несов. někoho* утешать, радовать кого-л.; (*безл.*)
těší mě мне приятно
těšit se *несов.* 1. *na něco* с нетерпением ждать чего-л., надеяться на что-л.; 2. *z čeho* радоваться чему-л.; 3. *četи* (*úspěchu*) пользоваться (*успехом*)
teta, -y *f* тетя
též тоже
těžký тяжелый, трудный
tchyně -ě *f* теща, свекровь
tíha, -y *f* тяжесть
tisk, -u *m* печать
tiskárna, -y *f* типография
tisknout *несов.* 1. пожимать, прижимать; 2. печатать
titul, -u *m* звание, титул
tkadlec, **tkalce** *m* ткач
tlačenice, -e *f* толкотня, давка
tlustý толстый, полный
tmavý темный
to это
točit se *несов.* вертеться, кружиться, вращаться
tolik столько
topit *несов.* топить
totiž то есть, а именно
toužebný заветный, желанный
toužit *несов. po něčem* страстно желать чего-л., мечтать о чем-л.
továrna, -y *f* фабрика, завод; **v továrně** на фабрике, на заводе
trafika, -y *f* табачная лавка, табачный киоск
trakař, -e *m* тачка, тележка
trápení, -í *n* мучение
trápit *несов.* мучить, терзать
trapný мучительный
trat', -i *f* 1. линия; 2. путь, дорога; железнодорожное полотно
trh, -u *m* рынок
trochu немного
trošku немножко
trpět *несов.* 1. со терпеть, сносить; 2. страдать, мучиться; *čím* страдать от чего-л.
trpký 1. горький (*привкус*); 2. (*перен.*) мучительный
trvalý постоянный, длительный, продолжительный
trvat (**trvám**, **trvají**) *несов.* 1. продолжаться, длиться; 2. *na čem* настаивать на чем-л.
třást se (**třesu se**, **třeseš se**, **třesou se**) *несов.* дрожать, трястись; **t. se zimou** дрожать от холода
třeba 1. надо, нужно; 2. *вводное слово* пожалуй; 3. *частица* хотя бы, скажем, допустим
třebaže 1. *частица* хотя, хотя бы; 2. *союз* несмотря на то, что
třetí третий
třída, -y *f* 1. улица, проспект; 2. класс
tu тут, здесь
tudy этим путем
tuhle вот тут
tuhnout *несов.* застывать, затвердевать
tůně, -ě *f* омут
turista, -y *m* турист
tušit *несов.* 1. предвидеть, предчувствовать; 2. предполагать, думать
tuze слишком, очень
tužka, -y *f* карандаш; **barevná t.** цветной карандаш
tvar, -u *m* форма; фасон
tvář, -e *f* лицо; щека
tvářit se *несов.* притворяться, делать вид
tvorba, -y *f* творчество, создание
tvořit *несов.* 1. творить, создавать; 2. (*безл.*) составлять

tvrdit *несов.* утверждать
tvrdý твердый, черствый (*хлеб*)
tvrzení, -í *n* утверждение
tvůrce, -e *m* творец, создатель
tvůrčí творческий
ty ты
tyčit se *несов.* (*безл.*) возвышаться, торчать, выдаваться
týden, **týdne** *m* неделя
týkat se *несов.* (*безл.*) касаться; **co se týče** что касается
týl, -u/-a *m* 1. тыл; 2. затылок
tým, -u *m* команда

U u

u *предл.* у, около
ubrus, -u *m* скатерть
ubrousek, -sku *m* салфетка
ubytování, -í *n* размещение по квартирам; проживание (*в гостинице*)
ubytovat *сов.* поселить, расселить, разместить; **u. se** поселиться, разместиться
úcta, -y *f* уважение, почет
účast, -i *f* участие; **ú.** *na něčem* участие в чем-л.
účastník, -a *m* участник
účastnit se *несов. něčeho* принимать участие, участвовать в чем-л.
učebna, -y *f* комната для занятий, класс
učebnice, -e *f* учебник
účel, -u *m* 1. цель; 2. смысл
učesat se *сов.* причесаться
účet, **účtu** *m* счет
učinit *сов.* сделать, совершить
účinný действенный, эффективный
učit se *несов.* учиться
učitel, -e *m* учитель, преподаватель
údaj, -e *m* показание; **údaje** *pl* данные
událost, -i *f* событие, происшествие
udat (**udám**, **udají**) *сов.* 1. указать, сообщить; 2, *koho* донести на кого-л.
udělat *сов.* сделать
udělit *сов.* дать, предоставить; **u. cenu** дать премию, премировать; **u. slovo** предоставить слово
údiv, -u *m* удивление
údolí, -í *n* долина
udržet se *сов.* удержаться, устоять, выдержать
udržovat *несов.*удерживать, поддерживать, **u. pořádek** соблюдать порядок
udřený утомленный, изнуренный
uhlí, -í *n* уголь; **hnědé u.** бурый уголь
uhodnout *сов.* угадать
uhrančivý способный сглазить; обворaживающий, околдовывающий
uhranutý: **u. úzkostí** охваченный страхом
uhýbavý уклончивый
ucho, -a *n* ухо
uchopit *сов.* схватить; **u. se** *něčeho* схватиться за что-л.
uchovat *сов.* сохранить
ukázat (**ukážu**, **ukážeš**, **ukáží**) *сов.* показать, указать
ukazovat *несов.* показывать, указывать
úklid, -u *m* уборка
uklidit *сов.* убрать, привести в порядок
uklízet *несов.* убирать, приводить в порядок
uklouznout *сов.* 1. поскользнуться; 2. уклониться от чего-л.
úkol, -u *m* задача, задание, урок
ukončení, -í *n* окончание, завершение
úkos, -u *m* скат, откос; **podívat se úkosem** косо посмотреть
ukrojit *сов.* отрезать
ukrutný жестокий, суровый, страшный
ulice, -e *f* улица
uličnický озорной, шаловливый
úloha, -y *f* 1. задача, задание, урок; 2. роль
umělec, -lce *m* 1. деятель искусств; 2. художник
umělecký художественный
umělkyně, -ě *f* 1. женщина - деятель искусств; 2. художница
umění, -í *n* искусство; **výtvarné u.** изобразительное искусство
umět *сов.* уметь
umínit si *сов.* надумать, задумать; дать себе слово
umírat *несов.* умирать
umýt se *сов.* умыться
umývat se *несов.* умываться
únava, -y *f* усталость, утомление
unavený усталый
unavit se *сов.* утомиться, устать
únik, -u *m* бегство
univerzita, -y *f* университет
únor, -a *m* февраль
upadnout *сов.* упасть
upamaíovat se *сов.* вспомнить, припомнить
uplynout *сов.* (*безл.*) истечь, пройти (*о времени*)

upomenout *сов.* напомнить, припомнить
upomínka, -y *f* 1. напоминание; 2. воспоминание; 3. сувенир
uposlechnout *сов.* послушаться, повиноваться
upoutat *сов.* 1. привязать; 2. (перен.) привлечь, увлечь, очаровать, захватить; **u. pozornost** *na něco* привлечь внимание к чему-л.
upozornit *сов.* 1. *na něco* предостеречь, предупредить; 2. *někoho na něco* обратить чье-л. внимание на что-л.
upozorňovat *несов.* 1. предупреждать; 2. обращать чье-л. внимание
upravit *сов.* урегулировать, оформить, исправить, упорядочить, привести в порядок
úprkem во всю прыть, во весь дух, сломя голову
uprostřed посередине
upřímný искренний, откровенный
upřít *сов.*: **u. pohled** уставиться
urazit *сов.* 1. отбить, сбить; 2. оскорбить, обидеть
urážka, -y *f* оскорбление, обида
urážlivý обидный, оскорбительный; обидчивый
určit *сов.* 1. определить; 2. назначить, установить
určitě непременно, определенно, точно
určitý определенный, точный
urgence, -e *f* настойчивое напоминание
úroda, -y *f* урожай
urostlý рослый, статный
úroveň, -vně *f* уровень; **životní ú.** жизненный уровень
urovnání, -í *n* урегулирование
úryvek, -vku *m* отрывок, обрывок
úřad, -u *m* учреждение; **úřady** власти
úřednice, -e *f* служащая
úředník, -a *m* служащий
usedat *несов.* 1. садиться, усаживаться; 2. (*безл.*) **srdce usedá** сердце разрывается от жалости
usedavě навзрыд (*плакать*)
úsek, -u *m* 1. отрезок (*времени*); 2. участок, сектор (*работы*); 3. отрасль, область (*хозяйства*)
úsilí, -í *n* усилие
usilovat *несов.* *o něco* добиваться чего-л., стремиться к чему-л.; бороться за что-л.
uskutečnit *сов.* осуществить; **u. se** осуществиться
úsměv, -u *m* улыбка
usmívat se *несов.* улыбаться
usmrkánek, -nka, **usmrkanec**, -nce *m* сопляк, молокосос
usnášet se *несов.* постановлять, решать, принимать решение, резолюцию
uspat *сов.* усыпить, убаюкать
uspořádat *сов.* устроить, организовать
ústa, **úst** *pl* рот, уста
ústav, -u *m* 1. учреждение; заведение; 2. институт
ustávat *несов.* *v něčem* переставать, прекращать что-л. делать
ustavičný постоянный, непрерывный
ustoupit *сов.* 1. *někam* отступить, отойти; 2. *někomu něco* уступить кому-л. что-л.
ustrašený напуганный, испуганный
ústřední центральный; **ú. topení** центральное отопление
usuzování, -í *n* рассуждение
ušetřit *сов.* сэкономить, сберечь
ušít (**ušiji**, **ušijí**) *сов.* сшить; **dala si u. šaty** она сшила себе платье
uštěpačně язвительно, ехидно
utéci (**uteču**, **utečou**) *сов.* убежать
útěk, -u *m* побег, бегство
utíkat *несов.* *k někomu* прибегать к чьей-л. помощи
utkáni, -í *n* спортивная встреча
útlak, -u *m* притеснение, гнет
útlý хрупкий, нежный, тонкий; **ú. věk** ранний возраст
útočit *несов.* *na někoho*, *na něco* наступать, нападать на кого-л.
útok, -u *m* наступление, нападение
utrhnout se *сов.* 1. оторваться; 2. *na někoho* обрушиться
utvořit *сов.* образовать, создать, сформировать
uváděč, -e *m* билетер
uváděčka, -y *f* билетерша
uvádět *несов.*: **u. hru** ставить пьесу; **u. citát** приводить цитату; **u. do pohybu** приводить в движение
uvázat (**uvážu**, **uváží**) *сов.* завязать, связать, привязать, повязать
uveřejnit *сов.* опубликовать
uvést *сов.***u. hru** поставить пьесу; **u. do pohybu** привести в движение; **u. v pochybnost** поставить под сомнение

uvnitř внутри
uzdravit se *сов.* поправиться, выздороветь
území, -í *n* территория
územní территориальный
uzeniny, **uzenin** *pl* копчености
úzkost, -i *f* страх
uznání, -í *n* признание
už уже
úžas, -u *m* изумление, удивление
užít *сов.* 1. *něčeho*, *něco* использовать, употребить, применить что-л.; 2. *něčeho* насладиться чём-л., приятно провести время
užívání, -í *n* употребление, использование, применение
užívat *несов.* 1. *něčeho* употреблять, использовать, применять что-л.; 2. наслаждаться, приятно проводить время; 3. *něco* принимать (*лекарство*)
užívat se *несов.* употребляться, применяться

V v

v (**ve**) *предл.* в, на
vábivý заманчивый, привлекательный
váček, -čku *m* мешочек
vada, -y *f* недостаток, дефект, порок, изъян
váha, -y *f* вес
váhat *несов.* колебаться
váhy, **vah** *pl* весы
válečný военный
valit se *несов.* 1. валить, клубиться (*о дыме*); 2. катиться
válka, -y *f* война
valný изрядный, значительный, порядочный; **valná většina** подавляющее большинство
vandr, -u *m* отхожий промысел; странствование
vánočka, -y *f* рождественский сдобный пирог
varovat *несов. před někým*, *něčím* предостерегать от кого-л., чего-л.
vařit *несов.* варить
vašnost *уст.* ваша милость
vázanka, -y *f* галстук
vázat *несов.* 1. связывать, вязать; 2. переплетать (*книги*)
vážený уважаемый
vážit si *несов. někoho*, *něčeho* уважать кого-л., ценить что-л.
vážný серьезный
včas вовремя, своевременно
včera вчера
včerejšek, -ška *m* вчерашний день
vdaná замужняя, замужем; **je v.** она замужем
vděčnost, -i *f* благодарность
vděčný благодарный
vdechnout *сов.* вдохнуть
vdechovat *несов.* вдыхать
vdova, -y *f* вдова
věc, -i *f* 1. вещь, предмет; 2. дело; **to je vážná v.** это серьезное дело
věcně по-деловому
věcný 1. вещественный; **věcná cena** реальная стоимость; 2. деловой (*разговор и т. д.*)
večer, -a *m* вечер
večer вечером
večeře, -e *f* ужин
večeřet *несов.* ужинать
večírek, -rku *m* вечеринка, вечер
věda, -y *f* наука
vědec, -dce *m* ученый
vědecký научный; **v. pracovník** научный работник; **v. rada** ученый совет
vědět (**vím**, **vědí**) *сов.* знать
vedle *предл.* возле, рядом
vedlejší смежный, соседний; второстепенный; **v. věta** придаточное предложение
vědomí, -í *n* сознание; **ztratit v.** потерять сознание; **vzít na v.** принять к сведению
vedoucí главный, руководящий; **v. úloha strany** руководящая роль партии
vedoucí, -ího *m* 1. ведущий, старший, главный; 2. руководитель
vedro, -a *n* жара
vejce, -e *n* яйцо
vejít (**vejdu**, **vejdou**) *сов.* войти
vejít se *сов.* поместиться
velbloud, -a *m* верблюд
veletrh, -u *m* ярмарка
velikost, -i *f* размер, величина
velitel, -e *m* начальник, командир
velkoměsto, -a *n* большой город, крупный город
velký большой, великий; **Velká říjnová socialistická revoluce** Великая Октябрьская социалистическая революция; **ty boty jsou mi velké** ботинки мне велики

velmi очень
venkov, -a *m* деревня, провинция; **na venkově** в деревне, в провинции
venku на улице, на дворе
věnovat *несов.*, *сов.* 1. подарить, пожертвовать, жертвовать; 2. посвящать, посвятить
vepřová, -é *f* тушеная свинина
veřej, -e *f* створка двери
veřejně публично
veřejnost, -i *f* общество, общественность
veřejný общественный, публичный; **v. schůze** открытое собрание
věřit *несов.* верить
ves, **vsi** *f* село, деревня
vesmír, -u *m* вселенная, космос
vést (**vedu**, **vedou**) *несов.* 1. вести; 2. *něco* руководить чём-л., возглавлять что-л.
vést si *несов.* вести себя, держать себя
věta, -y *f* предложение, фраза
vézt (**vezu**, **vezou**) *несов.* везти
vhodný удобный, подходящий
vcházet (**vcházím**, **vcházejí**) *несов.* входить
více больше
vidět *несов.* видеть
viditelný видимый
víno, -a *n* вино
vinobraní, -í *n* 1. сбор винограда; 2. праздник в честь сбора винограда
vinout se *несов.* (*безл.*) 1. виться, обвиваться (*о растении*); 2. виться (*о дороге*); 3. прижиматься
víra, -y *f* 1. вера; 2. вероисповедание
viset *несов.* висеть
vítat *несов.* приветствовать, радушно встречать; **vítejte u nás** добро пожаловать
vítězit *несов.* побеждать
vítězství, -í *n* победа
vítr, **větru** *m* ветер
vklouznout *сов. někam* проскользнуть куда-л.
vkusně со вкусом
vkusný со вкусом, элегантный, изящный
vláda, -y *f* правительство; власть
vládní правительственный
vládnout *несов.* владеть, править, царствовать
vlak, -u *m* поезд; **osobní v.** пассажирский поезд; **nákladní v.** товарный поезд; **v. jede** поезд идет
vlast, -i *f* родина, отчизна
vlastenecký патриотический
vlastně собственно, именно
vlastní 1. собственный; **na v. oči** собственными глазами; 2. родной, кровный; **v. otec** кровный (*родной*) отец
vlhký влажный, сырой
vlídně приветливо, ласково
vliv, -u *m* влияние
vlna, -y *f* 1. волна; 2. шерсть
vlněný шерстяной
vloupat se *сов.* вломиться
vloni в прошлом году
vniknout *сов.* проникнуть
vnitřní внутренний
vnitrozemský континентальный
vnutit *сов.* навязать; **v. se** напроситься
voda, -y *f* вода
voják, -a *m* 1. солдат; 2. военный
volat *несов.* 1. звать, призывать; 2. *na někoho* кричать; 3. *komu* звонить
volit *несов.* выбирать, избирать
volný свободный; **v. lístek** лишний билет
vonět *несов.* пахнуть, благоухать
vozíček, -u *m* тележка
vozidlo, -a *n* средство передвижения (*повозка*, *автомобиль*); **motorové v.** автотранспорт
vpředu впереди, спереди
vrah, -a *m* убийца
vrátit *сов.* вернуть
vrátit se *сов.* вернуться, возвратиться
vrátný, -ého *m* швейцар, привратник
vražda, -y *f* убийство
vrčet *несов.* ворчать
vrh, -u *m* метание, бросание
vrhací метательный
vrhat *несов.* метать, бросать
vrhnout se *сов.* 1. броситься, ринуться; 2. *na někoho*, *na něco* наброситься, накинуться на кого-л., на что-л.
vrch, -u *m* 1. верх, вершина; 2. гора, холм
vrchní, -ího *m* метрдотель, старший официант
vrchní верхний, главный, старший; **v. velení** главное командование
vrchol, -u *m* вершина (*горы*), верхушка (*дерева*)
vrcholný 1. верховный, высший; 2. кульминационный
vroubit *несов.* окаймлять
vrstva, -y *f* слой, пласт

vrtat se *несов. v něčem* орудовать, копаться, ковыряться в чем-л.
vřídlo, -a *n* горячий источник
vřískání, -í *n* визг, писк
vstávat *несов.* вставать, подниматься
vstoupit *сов.* 1. войти; 2. вступить
vstupenka, -y *f* входной билет
vstupné, -ého *n* плата за вход
vstupovat *несов.* 1. входить; 2. вступать
však *союз* однако, но
všední будничный, обыденный; обычный; **v. den** будний день; **ve v. dny** в будни
všechen весь
všímat si *несов. někoho*, *něčeho* обращать внимание на кого-л., на что-л.
všimnout si *сов. někoho*, *něčeho* обратить внимание на кого-л., что-л.
všude везде, всюду
vtom вдруг, в этот момент
vůbec вообще
vůči по отношению, в отношении
vůdce, -e *m* вождь
vůle, -e *f* воля, желание
vůně, -ě *f* запах, аромат
vůz, **vozu m** 1. повозка, воз, телега; 2. автомобиль; 3. вагон; **jídelní v.** вагон-ресторан; **spací v.** спальный вагон
výběr, -u *m* выбор, отбор; **podle výběru** на выбор
vybírat *несов.* выбирать, отбирать
výborně отлично
výborný отличный
vybrat si (**vyberu si**, **vyberou si**) *сов.* выбрать (*себе*)
výbuch, -u *m* взрыв, вспышка
vybuchovat *несов.* взрываться
vyburcovat *сов.* 1. разбудить; 2. *k něčeti* поднять на что-л.
výčet, -čtu *m* перечисление, перечень
vyčistit *сов.* вычистить, очистить, почистить
vyčítat *несов. někoti něco* упрекать кого-л. в чем-л.
vydání, -í *n* 1. выдача; 2. издание, выпуск
vydařit se *сов.* (*безл.*) удаться
vydávat *несов.* 1. выдавать; 2. издавать, выпускать
vvdědit *сов.* лишить наследства; (*перен.*) изгнать
výdej, -e *m* выдача, отпуск (*продуктов*, *товара*)
vydělat *сов.* (peníze) заработать
vydělávat *несов.* (peníze) зарабатывать
vházet *сов.* выбросить, выкинуть
vyhazovat *несов.* выбрасывать, выкидывать; **v. peníze** сорить деньгами
vyhazování, -í *n* 1. выбрасывание; 2. увольнение, изгнание
vyhlášení, -í *n* провозглашение, объявление, обнародование
vyhlídnout *сов.* выглянуть
vyhlížet *несов.* высматривать, выглядывать
vyhodit *сов.* выбросить
vyhovovat *несов.* 1. удовлетворять, исполнять просьбу; 2. (*безл.*) годиться, подходить, удовлетворять
vyhrát *сов.* выиграть
vyhrknout *сов.* брызнуть (*о слезах*)
vyhýbat se *несов. koти*, сети сторониться, избегать кого-л., чего л., уклоняться от чего-л.
vycházet *несов.* входить
východ, -u *m* 1. выход; 2. восток
výchova, -y *f* воспитание; **tělesná v.** физическое воспитание
vychovat *сов.* воспитать
vychovávat *несов.* воспитывать
výjimka, -y *f* исключение
vyjít (**vyjdu**, **vyjdou**) *сов.* выйти
vyjmenovat *сов.* перечислить
vyjmenování, -í *n* перечисление
výklad I, -u *m* витрина
výklad II, -u *m* изложение; доклад; комментарий
vykládat I *несов.* излагать, объяснять, толковать
vykládat II *несоз.* разгружать
výkladní skříň витрина
výkon, -u *m* 1. выполнение; 2. исполнение; 3. производительность; 4. мощность
vykonat *сов.* выполнить, сделать; **v. zkoušku** сдать экзамен
vykopnout *сов.* (*разг.*) (*перен.*) вытолкнуть
výlet, -u *m* экскурсия, прогулка
vylézt *сов.* вылезти, влезть, забраться
vylíhnout se *сов.* вылупиться
výloha, -y *f* витрина
vyloučit *сов.* исключить
vymlátit *сов.* обмолотить
vymlouvat *несов. někoti něco* разубеждать кого-л. в чём-л., отговаривать кого-л. от чего-л.

vymluvit *сов. někoti něco* разубедить кого-л. в чём-л., отговорить кого-л. от чего-л.
vymoženost, -i *f* успех, достижение, завоевание
výmysl, -u *m* вымысел, выдумка
vymýšlet si *несов.* 1. придумывать
vynahradit *сов.* вознаградить, возместить
vynález, -u *m* изобретение, открытие
vynálezce, -e *m* изобретатель
vynalézt *сов.* изобрести
vynaložit *сов.* израсходоваться, истратить; **v. úsilí** приложить усилия
vyndat *сов.* вынуть
vynechat *сов.* пропустить, выпустить
vynikající выдающийся
vynikat *несов.* выделяться, отличаться
vypadat *сов.* выглядеть, иметь вид
vypínač, -e *m* выключатель
vypínat *несов.* выключать
vypít (**vypiji(u)**, **vypijí**) *сов.* выпить
vyplácet *несов.* выплачивать, оплачивать
vyplatit *сов.* выплатить, уплатить, оплатить; **v. se** оправдать себя, быть выгодным
vypláznout *сов.*: **v. jazyk** показать, высунуть язык
vyplnit *сов.* 1. исполнить, выполнить; 2. заполнить (*анкету*)
vyplnit se исполниться, сбыться (*о желании и т. п.*)
vyplývat *несов.* вытекать, выплывать
vypnout *сов.* выключить
výpočet, -čtu *m* вычисление, расчет
vypočítat *сов.* 1. вычислить, высчитать; 2. перечислить; 3. решить задачу
vypočítávat *несов.* 1. вычислять, высчитывать; 2. перечислять; 3. решать (*задачу*)
výpověď, -i *f* увольнение
vypracovat *сов.* выработать
výpravčí, -ího *m* дежурный по станции
vyprávět *несов.* рассказывать
vypravit se *сов.* отправиться, снарядиться (*в дорогу*)
vypravování, -í *n* рассказ, повествование
vypravovat *несов.* рассказывать
vypravovat se *несов.* отправляться, снаряжаться (*в дорогу*)
výprodej, -e *m* распродажа
vyprovázet *несов.* провожать
vypůjčit si *сов. od někoho* одолжить у кого-л. что-л., взять взаймы, занять что-л.
vypuknout *сов.* вспыхнуть, разразиться
vypustit (**kosmickou loď**) *сов.* запустить (*космический корабль*)
vyrábět *несов.* вырабатывать, производить, изготовлять
výraz, -u *m* выражение
vyrazit *сов.* 1. *něco* выбить, вышибить; 2. *někam* отправиться куда-л.
vyrážet *несов.*: **v. ze sebe** выдавливать из себя
výroba, -y *f* производство
výrobek, -bku *m* изделие, продукт, товар
vyrobit *сов.* 1. изготовить; 2. выпустить; 3. выработать, произвести
výročí, -í *n* годовщина
výrok, -u *m* изречение
vyrušovat *несов.* беспокоить, тревожить
vyřídit *сов.* 1. передать; 2. исполнить, сделать, выполнить
vysavač, -e *m* пылесос
výseč, -e *f* (*мат.*) сектор
vysílač, -e *m* радиопередатчик
vysílání, -í *n* радиопередача, радиовещание
vysílat *несов.* 1. высылать, посылать; 2. передавать по радио
vyskytovat se *несов.* встречаться, попадаться, появляться
výsledek, -u *m* результат
vysmívat se *несов. někoti* насмехаться над кем-л., высмеивать кого-л.
vysočina, -y *f* возвышенность
vysoký высокий; **v. věk** пожилой возраст
vysokoškolák, -a *m* студент
vysokoškolský вузовский, институтский, университетский
vyspělý 1. зрелый; 2. развитый
vyspravený приведенный в порядок
vystačit *сов.* хватить, быть достаточным
výstava, -y *f* выставка
výstavba, -y *f* строительство, постройка
vystavený выставленный
vystěhovat se *сов.* переселиться
vystoupit *сов.* 1. выйти (*из вагона*), сойти (*с поезда*); 2. выступить (*публично*); 3.подняться, взобраться куда-л.
výstup, -u *m* восхождение, подъем
vystupovat *несов.* 1. выходить (*из поезда*); 2. выступать; 3. подниматься, взбираться куда-л.

vysvětlit *сов.* объяснить
výšina, -y *f* возвышенность, возвышение
výška, -y *f* высота
výškový высотный; **v. budova** высотное здание
výtah, -u *m* лифт; **jet výtahem** подниматься на лифте
vytáhnout *сов.* вытянуть, вытащить
vytoužený желанный, долгожданный
vytrhout *сов.* вырвать, выдернуть
výtvarný изобразительный, художественный
vytýkat *несов. někomu něco* упрекать кого-л. в чем-л.
vyučovací учебный
vyučování, -í *n* 1. обучение, преподавание; 2. занятия (*учебные*)
vyučovat *несов.* обучать, преподавать
výuka, -y *f см.* **vyučování**
využít *сов.* использовать
využití, -í *n* использование
využitkovat *сов.* воспользоваться
využívat *несов.* использовать, употреблять
vyvážet *несов.* вывозить, экспортировать
vyvést (**vyvedu**, **vyvedou**) *сов.* 1. вывести; 2. натворить
vyvézt (**vyvezu**, **vyvezou**) *сов.* вывезти, экспортировать
vyvinout se *сов.* возникнуть, развиться
vývoj, -e *m* развитие
vývoz, -u *m* вывоз, экспорт
vyvrátit *сов.* опровергнуть
vyvrít *сов.* 1. забить ключом; 2. убежать (*при кипении*)
vyzdobený украшенный
význam, -u *m* значение
vyznamenání, -í *n* 1. награда; 2. награждение, отличие
vyznamenat *сов.* наградить
významný значительный, выдающийся, знаменательный
vyzvednout *сов.* получить
vyzývat *несов.* вызывать, призывать
vzájemný взаимный
vzápětí вслед за чём-л., немедленно
vzdálenost, -i *f* расстояние
vzdalovat se *несов.* отдаляться, удаляться
vzdát *сов.* воздать; **v. salut** отдать честь
vzdát se *сов.* 1. *čeho* отказаться, отречься от чего-л.: 2. (*воен.*) сдаться в плен
vzdělání, -í *n* образование
vzdělaný образованный
vzdor *предл.* вопреки
vzhled, -u *m* внешний вид
vzhůru вверх, кверху; **být v.** быть на ногах
vzít (**vezmu**, **vezmou**) *сов.* 1. взять, поднять; 2. *někomu* отобрать, забрать у кого-л.
vzít se *сов. s. nikým* вступить в брак
vzít si *сов.* 1. взять; **vezmete si!** угощайтесь; 2. одеть на себя; 3. **v. si** *někoho* выйти замуж за кого-л., жениться на ком-л.
vzkaz, -u *m* поручение; **vyřídit v.** передать (*на словах*)
vzlétnout *сов.* взлететь
vzlykat *несов.* всхлипывать
vznešený возвышенный, благородный
vznik, -u *m* возникновение
vzniknout *сов.* возникнуть
vzor, -u *m* образец
vzpamatovat se *сов.* опомниться, прийти в себя
vzpírání, -í *n* (*спорт.*) поднятие тяжестей
vzpomínat *несов. na někoho*, *na něco* вспоминать о ком-л., о чём-л., кого-л.
vzpomínka, -y *f na někoho*, *na něco* воспоминание о ком-л., о чем-л.
vzrušovat *несов.* волновать
vždy, **vždycky** всегда
vždyť ведь, же

Z z

z, **ze** *предл.* 1. (*odkud*) из, изо, с, со; **z pokoje** из комнаты; **z továrny**, **z nádraží** с завода, с вокзала; 2. (*význam časový*) от; 3. (*význam příčinný*) по, из; 4. (*vymezení předmětu, činnosti*) по, с; **zkouška z ruštiny** экзамен по русскому языку; **překlad z češtiny** перевод с чешского языка
za *предл.* 1. (*kam*, *kde*) за; 2. (*význam časový*) через, за, во время, при; **za svítání** на рассвете; 3. (*za zásluhy*, *za pět Kčs*) за
zábava, -y *f* развлечение
záběr, -u *m* кадр
zabezpečovat *несов.* 1. обеспечивать; 2. *před někým* ограждать, предохранять от кого-л.
zabírat *несов.* забирать, отнимать, захватывать
zabít *сов.* убить

zabočit *сов.* завернуть, свернуть
zábradlí, -í *n* перила, барьер
zabránit *сов.* 1. *něčemu* помешать, воспрепятствовать; 2. *něčemu* предотвратить что-л.
zabrousit *сов.* (*разг.*) забрести, случайно попасть куда-л.
zabývat se *несов.* заниматься чем-л.
záclona, -y *f* занавеска, штора
zač = za co: dekuji - není zač спасибо - не стоит; **není z. děkovat** не стоит благодарности
začátek, -u *m* начало
začínat *несов.* 1. начинать; 2. (*безл.*) начинаться; **jaro začíná** весна начинается
začít (**začnu**, **začnou**) *сов.* 1. начать; 2. (*безл.*) начаться
záda *pl* спина
zahájení, -í *n* открытие, начало
zahanbený пристыженный
zahloubané погруженный (*в свои мысли*); углубленно
zahnout *сов.* 1. загнуть, вогнуть (*dovnitř*); 2. (*vlevo*) завернуть, свернуть
zahodit *сов.* забросить, выбросить
zahrada -y *f* сад
zahraničí, -í *n* заграница; **v z.** за границей
zahraniční заграничный, иностранный
zahrát *сов.* сыграть; исполнить
zahrát si *сов.* сыграть во что-л.
zahřívat *несов.* нагревать, согревать
zahvízdnutí, -í *n* свист
záhy рано
zahynout *сов.* погибнуть
zacházet *сов. s někým* обращаться, обходиться с кем-л.
záchod, -u *m* туалет, уборная
zachovat *сов.* сохранить
zachvět se *сов.* забиться, задрожать, затрепетать
zachycený перехваченный; захваченный
zachytit *сов.* поймать, схватить; **z. signál** поймать позывные; **z. vzkaz** перехватить записку
zachytit se *сов. za co*, *čeho* уцепиться, ухватиться за что-л.
zajásat *сов.* обрадоваться, возликовать
zajatec, -tce *m* пленный, пленник; **válečný z.** военнопленный
zájem, -jmu *m* интерес; **z. o hudbu** интерес к музыке
zajetí, -í *n* 1. взятие в плен; 2. плен
zajímat *несов.* (*безл.*) интересовать; **zajímá mě...** меня интересует
zajímat se *несов. o někoho*, *o něco* интересоваться кем-л., чем-л.
zajímavost, -i *f* что-л. интересное, занимательное
zajímavý интересный, занимательный
zákaz, -u *m* запрещение
zakázt *сов.* запретить
zákazník, -a *m* 1. покупатель; 2. клиент, заказчик
zákeřný коварный, злодейский, злоумышленный
základ, -u *m* основа
zakládat *несов.* основывать, учреждать
zakládat se *несов.* основываться, иметь основание
zakládat si *несов. na někom*, *na něčem* гордиться; дорожить кем-л., чем-л.
zakladatel, -e *m* основатель, основоположник
základní основной; **z. číslovka** количественное числительное
zákonodárný законодательный
zakopnout *сов.* споткнуться
zakouřit si *сов.* закурить, покурить
zákusek, -sku *m* пирожное, десерт
záležet *несов.* 1. *na někom*, *na něčem* зависеть от кого-л., чего-л.; 2. *v něčem* состоять, заключаться
záležitost, -i *f* дело
záliba, -y *f* пристрастие, влечение, страсть, увлечение
zalíbit se *сов.* понравиться
založení, -í *n* основание
založit *сов.* основать, учредить
založený основанный
záměrně намеренно
zaměření, -í *n* направление, направленность
zaměstnanec, -e *m* служащий, работник, сотрудник
zaměstnání, -í *n* служба, работа, занятие
zaměstnaný служащий, работающий
zaměstnávat *несов.* принимать на работу, давать работу
zamilovaný влюбленный
zamilovat se *сов. do někoho*, *do něčeho* влюбиться в кого-л., во что-л.
zamilovat si *сов.* полюбить
záminka, -y *f* предлог, повод; **pod záminkou** под предлогом
zamlouvat se *несов.* нравиться

zamotaný запутанный, сложный
zamračený пасмурный, сумрачный
zamračit se *сов.* нахмуриться, помрачнеть
zamyslit se *сов.* задуматься
zanedbaný запущенный
zanedbávat *несов. něco* запускать что-л.; *někoho*, *něco* пренебрегать кем-л., чём-л., не заботиться о ком-л., о чем-л.
zanechat *сов.* оставить, бросить
zánět, -u *m* воспаление
západ, -u *m* 1. запад; 2. **z. slunce** заход солнца
zápach, -u m вонь, зловоние
zápal, -u *m* воспаление
zapálit *сов.* зажечь
zápalka, -y *f* спичка
zapalovač, -e *m* зажигалка
zapalovat *несов.* зажигать
zápas, -u *m* соревнование, состязание, борьба
zápisník, -u *m* записная книжка
zaplatit *сов.* заплатить
zaplombovat *сов.* запломбировать
zapomenout (**zapomenu**, **zapomenou**) *сов. na někoho*, *na něco* забыть о ком.-л., о чем-л.
zapomčtlivost, -i *f* забывчивость
zapomínat *несов. na někoho*, *na něco* забывать о ком-л., о чем-л.
zaprášený запыленный, покрытый пылью
zapsat (**zapíšu**, **zapíšou(í)**) *сов.* записать
zarmoutit *сов.* опечалить, огорчить
zároveň одновременно
zařadit *сов.* 1. *někam*, *do něčeho* включить; 2. поставить в ряд
září, -í *n* сентябрь
zařídit *сов.* 1. устроить, организовать; 2. обставить (*квартиру*)
zářit *несов.* снять
zařízení, -í *n* 1. оборудование; 2. учреждение, организация
zařízený оборудованный, обставленный
zásada, -y *f* принцип
zasahovat *несор.* 1. *do něčeho* вмешиваться во что-л.; 2. *někoho*, *něco* попадать в кого-л. во что-л.
zasazený вымазанный сажей
zase 1. наречие снова, опять; 2. частица с другой стороны, в свою очередь
zásilka, -y *f* посылка
zasmušilý мрачный, угрюмый
zásoba, -y *f* запас
zaspat *сов.* проспать
zastávat *несов. něco* отстаивать; **z. se** *někoho*, *něčeho* защищать кого-л. что-л.
zastavit *сов.* 1. остановить, задержать; 2. прекратить
zastavit se *сов.* остановиться
zastavovat se *несов.* останавливаться
zástěra, -y *f* фартук, передник
zastihnout *сов.* застать, застичь
zastrčit *сов.* 1. засунуть, всунуть, воткнуть; 2. задвинуть
zástupce, -e *m* 1. представитель; 2. заместитель
zasyčet *сов.* зашипеть
záškodnik, -a *m* 1. диверсант, вредитель; 2. мародер
záškrt, -u *m* дифтерия
zášť', -i *f* ненависть, вражда, злоба
zatažený облачный, пасмурный, затянутый тучами
zatčení, -í *n* арест, заключение
zatčený арестованный, заключенный
zatím между тем, пока, временно, на время
zatím co *союз* в то время как, между тем как
zátka, -y *f* пробка
zatknout *сов.* арестовать
zatracený проклятый
zatrápený проклятый, отвергнутый
zatrhávat *несов.* отмечать, отчеркивать
zaujatě пристрастно, с предубеждением
zaujatý увлеченный; пристрастный, предубежденный
závada,-y *f* 1. препятствие, помеха; 2. неполадка
zavadit *сов.* 1. *o něco* коснуться чего-л., задеть за что-л.; 2. *o někoho* затронуть кого-л.
zavazadlo, -a *n* багаж
zavázat (**zavážu**, **zaváží**) *сов.* 1. завязать; 2. *k něčemu* обязать
závazek, -zku *m* обязательство
závěr, -u *m* заключение, вывод
zavést (**zavedu...**) *сов.* ввести, завести
závěrečný заключительный, конечный
zavírat *несов.* 1. закрывать, запирать; 2. арестовывать
zavírat se *несов.* закрываться
záviset (**závisím**, **závisejí**) *несов. na někom*, *na něčem* зависеть от кого-л., от чего-л.

závislost, -i *f* зависимость
závod I, -u *m* завод, фабрика, предприятие
závod II, -u *m* состязание, соревнование
závodní заводской, относящийся к предприятию
zavolat *сов.* 1. *na někoho* позвать; 2. *někomu* позвонить (*по телефону*)
závorka, -y *f* скобка, задвижка
zavřít (**zavřu**, **zavřou**) *сов.* 1. закрыть, запереть; 2. заключить (*в тюрьму*), арестовать
zazářit *сов.* засиять
zaznamenat *сов.* отметить, записать
zázrak, -u *m* чудо
zbavit se *сов. někoho*, *něčeho* избавиться от кого-л., от чего-л.
zbohatnout *сов.* обогатиться, разбогатеть
zboží, -í *n* товар
zbraň, -ě *f* оружие
zbytek, -tku *m* остаток
zcela совсем, полностью
zda *союз* ли
zdaleka издалека
zdánlivý кажущийся, мнимый
zdarma даром, бесплатно
zdát se *несов.* казаться
zde здесь
zdědit *сов.* унаследовать
zdlouhavý медленный, медлительный
zdola снизу
zdraví, -í *n* здоровье
zdravit *несов.* 1. приветствовать; 2. здороваться с кем-л.
zdravotní 1. медицинский, лечебный; 2. гигиенический, санитарный
zdravý здоровый, хороший
zdrobnelý (*грам.*) уменьшительный
zdroj, -e *m* источник
zdvíhat se *несов.* 1. подниматься, вставать; 2. возвышаться, выситься
zdvořile вежливо
zdržet se *сов.* задержаться
ze *см.* **z**
zeď, **zdi** *f* стена
zejména главным образом, в особенности
zelenina, -y *f* овощи
zeleninový овощной
zelí, -í *n* капуста
země, -ě *f* страна, земля
zemědělský сельскохозяйственный
zemědělství, -í *n* сельское хозяйство
zeměkoule, -e *f* земной шар
zemřít (**zemřu** / **zemru**, **zemřou** / **zemrou**) *сов.* умереть
zeptat se *сов. někoho na něco* спросить кого-л. о чём-л.
zevnějšek, -šku *m* внешность, внешний вид
zevnitř изнутри
zfilmovat *сов.* экранизировать
zhlédnout сов. увидеть, заметить, посмотреть
zhodnotit *сов.* оценить, дать оценку
zhroucení, -í *n* провал, крушение; **nervové z.** нервное расстройство
zhroutit se *сов.* 1. рухнуть, обвалиться; 2. провалиться, потерпеть крушение
zhruba примерно, приблизительно
zhubnout *сов.* похудеть
zhurta резко, грубо
zchladit se *сов.* охладиться, остыть
zima, -y *f* зима
zima холодно
zimní зимний
zimnice, -e *f* лихорадка
zimníček, -čku *m* зимнее пальтишко
získat *сов.* 1. приобрести, получить; 2. **z. důvěru** снискать, завоевать доверие
získávat *несов.* 1. приобретать; 2. завоевывать, получать
zítra завтра
zítřek, -řka *m* завтрашний день
zjevný явный
zjistit *сов.* 1. выяснить, установить; 2. обнаружить, найти
zkažený испорченный, поврежденный
zklamat *сов.* обмануть, разочаровать, не оправдать надежды
zkoumat *несов.* исследовать, изучать
zkoušet *несов.* 1. экзаменовать, испытывать; 2. примерять; 3. репетировать
zkouška, -y *f* экзамен; **přijímací z.** вступительный экзамен
zkratka, -y *f* сокращение
zkusit *сов.* испытать, проверить, испробовать, примерить
zkušenost, -i *f* опыт
zlepšit se улучшиться
zlepšovatel, -e *m* рационализатор
zlobit se *несов.* сердиться, злиться
zlomit *сов.* 1. сломать, переломить; 2. сломить

zlý плохой, дурной, злой
zmačkaný смятый, измятый
změna, -y *f* изменение, перемена
změnit *сов.* изменить, переменить
změnit se *сов.* измениться, перемениться
zmenšit *сов.* уменьшить, сократить
změřit *сов.* измерить
zmeškat *сов. co* опоздать на что-л., не поспеть к чему-л.; **z. vlak** опоздать на поезд
zmínit se *сов.* упомянуть
zmiňovat se *несов.* упоминать
zmizet *сов.* исчезнуть
zmodrat *сов.* посинеть
zmrzlina, -y *f* мороженое
značka, -y *f* марка (фирмы)
znak, -u *m* эмблема
znalost, -i *f* знание
znamení, -í *n* знак
známka, -y *f* 1. марка; 2. отметка, оценка, балл
známý известный, знаменитый
známý, -ého *m* знакомый
znárodněný национализированный
znát *несов.* знать
znát se *несов.* быть знакомым
znenadání неожиданно, вдруг, внезапно
zničit *сов.* уничтожить; **z. si** испортить себе что-л. (*платье*, *здоровье...*)
zotavovat se *несов.* отдыхать, поправляться
zoufalý отчаявшийся; отчаянный
zpečetit *сов.* скрепить печатью
zpěv, -u *m* пение
zpěvačka, -y *f* певица
zpěvák, -a *m* певец
zpívat *несов.* петь
zpočátku сначала
zpovídat se *несов. z něčeho* исповедоваться, признаваться в чем-л.
zpozorovat *сов.* заметить, увидеть
zpoždění, -í *n* опоздание
zpracování, -í *n* обработка, разработка
zpráva, -y *f* сообщение, известие
zpropitné, -ého *n* чаевые
zprvu сначала, сперва
způsob, -u *m* 1. способ, образ, метод; **z. života** образ жизни; 2. (*грам.*) наклонение
zpychnout *сов.* возгордиться
zrada, -y *f* измена
zrát *несов.* зреть, спеть, созревать
zrcadlo, -a *n* зеркало
zrní, -í *n* зерно, хлеб
zrovna как раз, только что, именно
zrzavý рыжий
zřejmě очевидно, по всей вероятности
zřetelně ясно, очевидно, явно, четко, разборчиво
zřítit se *сов.* рухнуть, обрушиться, обвалиться
zřízení, -í *n* (*полит.*) строй; государственное устройство
ztratit *сов.* потерять, лишиться чего-л.
ztratit se *сов.* исчезнуть, пропасть, потеряться
ztrpčit *сов.* отравить, испортить
zub, -u *m* зуб
zubní зубной
zuřivost, -i *f* ярость, бешенство
zůstat *сов.* остаться
zvát (**zvu**, **zvou**) *несов.* приглашать
zvedat *несов.* поднимать
zvědavost, -i *f* любопытство
zvědavý любопытный
zvednout *сов.* поднять
zvednout se *сов.* 1. подняться; 2. встать, подняться
zvenčí снаружи
zvíře, -ele *n* животное
zvítězit *сов. nad někým* победить кого-л.
zvláště особенно, в особенности
zvon, -u *m* колокол
zvyk, -u *m* привычка, обычай; **ze zvyku** по привычке
zvýšený повышенный, усиленный

Ž ž

žádat *несов.* 1. просить, ходатайствовать; 2. требовать
žádný ни один, никто, никакой
žadonit *несов.* клянчить
žádost, -i *f* 1. просьба, требование; 2. ходатайство, заявление
žalář, -e *m* тюрьма, темница
žárlivý ревнивый
že *союз* что
žebrácká, -y *f* нищенка
žehlit *несов.* гладить
železárny *pl* металлургический завод
železářský: ž. obchod магазин скобяных изделии
železniční железнодорожный
žena, -y *f* 1. жена; 2. женщина
ženatý женатый
ženská, -é *f* (*разг.*) женщина

žert, -u *m* шутка
židle, -e *f* стул
žiletka, -y *f* бритва, лезвие
žít (**žiji**, **žijí**) *несов.* жить
živit se *несов.* 1. питаться; 2. кормиться, жить
živo оживленно
život, -a *m* жизнь
životní жизненный
žízeň, -zné *f* жажда; (*перен.*) сильное желание

СОДЕРЖАНИЕ